Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

X 333

~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
KW 235
E 35

~~T~~ | 11.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

ANTONI PEREZI JC.
S.C. & R. Majeſt. Conſiliarii,
in Academia Lovanienſi
Iuris Civilis Anteceſſoris,

INSTITUTIONES IMPERIALES, EROTEMATIBUS DISTINCTÆ,

Atque ex ipſis principiis reguliſque
Iuris, paſſim inſertis,
explicatæ.

EDITIO OCTAVA.

AMSTELODAMI,
Apud Ludovicum & Danielem Elzevirios.
cIɔ Iɔc LVII.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

ILLVSTRISSIMO

DOMINO

D. MAXIMILIANO

DE TRAUTMANSTORFF, ET WIENSPERG,

S. R. I. Comiti,

Canonico Salisburgenſi, & Olmutienſi, &c.

HÆc iſta, Illuſtriſſime Domine, Iuris auſpicia, ſi permittis, tutelâ & luce magni tui Nominis munienda, quibus in Iurisprudentiæ adyta, me duce, jam penetraſti: ſic ut ſpes pulcherrima affulgeat, Te Rempublicam & Eccleſiam in partibus Tibi aliquando credendis cum laude adminiſtraturum. Non ignoras, ei, qui ſublimi Gene-

ris gradu eminet, majorem, quàm cæteris, colendi præclara ſtudia, exercendarumque laudandarum artium neceſſitatem imponi. Huc in primis calcar addit Illuſtriſſimus & Excellentiſſimus Dominus Parens, qui in ore Germanorum, imo totius orbis, magnis Virtutum, Doctrinæ, maximi animi, ſummique conſilii titulis glorioſus eſt: quòd vel Germaniam diuturnis & graviſſimis attritam bellis, in priſtinæ tranquillitatis & ſplendoris ſpem, firmata inter Reges Pace, ſumma cum poteſtate Cæſareæ Majeſtatis Legatus, erexit, & ſic Leges ab ipſis Martialibus tenebris poſtliminiò revocavit. Ob quæ heroïca facta, quibus Cæſar illum rebus non ornatiſſimum voluit ampliſſime? at triſtiſſimum invidit fatum. Sed ut triſtitiam leniamus, Te & Illuſtriſſim. fratrem Ioan. Fredericum tutorem tuum, alioſque in remedium vene-

ramur.

ramur. Te, ac fratres tuos, id eſt, ſpiritus veſtros generoſos, qui, ut amplius dicam, heroïci, ut omnia, Trautmanſtorfii ſunt: quorum apud exteros Germanicam adulterare ſinceritatem non didiciſti, ſed eam munire, ne circumveniatur; à paternis virtutibus non abis peregrè, ſed intaminatam ſtudes revehere innocentiam: inſigni morum facilitate omnium tibi adjungere animos, nullorum vitia; dum exploras aliorum ingenia Tua tibi inconcuſſa ſtat pietatis indoles. Sic Te, Illuſtriſsime Domine, Reipublicæ & Eccleſiæ muneribus dignum præſtas; ſic tuæ virtutes miſcebuntur famæ, &, nequicquam reſlantibus invidiæ ventis, properabunt ad æternitatem, inſigne præmium ab ipſo deſtinatum Deo. Verùm ut hæc virtutum auſpicia uberiores proferant fructus, Doctrinam, quod facis, cum iis perge conjungere. Vt autem hæc co-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

pula ſit firmior, hæc neceſſaria futuri ædificii fundamenta admitte, quæ in æterni cultûs & obſequii ſymbolum, offero dicoque, & lucis Nominis Veſtri radium aliquem concede. Vale, Vive, Illuſtriſsime Domine, longævus, Paternarum Virtutum hæres. Lovanii, Kalend. Maii, 1652.

Illuſtriſſimæ D. T.

obſequentiſſimus

ANT. PEREZIVS.

A D

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

AD
LECTOREM.

IN lucem evulgamus, benigne Lector, nova Inſtitutionum Erotemata. Quid hoc, ais, novi? Nonne Cujacius, Julius Pacius, Marcellinus, Vulteius, aliique viri præſtantiſſimi, Notas, breveſque expoſitiones edidere? Fateor. Sed illi ſibi, aut ſolùm doctis, ſcribere ſe profitentur. Ego verò ad omnes hujus mei laboris fructum aliquem pervenire cupio; eoque ita rudiores inſtitui, ut doctis quoque non improbetur. At, inquies, ſcripſit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

& nuper Wolfius Erotemata, ſæpiùs recuſa. Sic eſt: ſed nuda ſunt, vix ullam in iis textus rationem ſubjunxit. Hic verò ſenſa textus, ac Juris Regulas permixtas habes, itemque rationes ex principiis Juris depromtas: quæ ſi minùs placeant, reprehendendi ſunt Juris noſtri Conditores, atque optimi hujus ævi Interpretes, è quorum hortis hos flores decerpſi. Quod inuſitatum videri non poterit: præcipit enim Fabius, apes nobis imitandas, quæ diutius vagantur, ut flores carpant; poſtea, quicquid collegerunt, diſponant, faviſque ſuis inferant, ac ſecum tandem proprii oris ſpiritu in dulciſſimum mellis ſaporem convertant. Collegi & hæc in uſum ſtudioſæ juventutis, cui perſpicuâ brevitate prodeſſe

ſum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

ſum conatus. Ordinem textus ſequi placuit; quia ſatiùs rectam viam tenere, quàm per ambages ad metam pervenire. Inutiles, & tribunali magis aptas controverſias omiſi; quia præcox feſtinatio, quæ gradus non facit, & cruda adhuc ſtudia in forum propellit, maximum perfecti operis impedimentum eſt. Ut planè putem illorum eſſe otium ignobile, qui Inſtitutiones Juris quæſtionibus & longiſſimis onerant commentariis; cùm commodiſſimè hâc levi & ſimplici viâ intelligi, tradique poſſe videantur. Nam, ut præmittit Juſtinianus, ſi ſtatim ab initio rudes, & infirmi ſtudioſorum animi multitudine & varietate rerum onerentur; vix fieri poteſt, quin in ipſo limine, ab hoc ſtudio deterreantur. Quæ

me

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

me ratio potiſſimùm impulit, ut ad exponendum contextum potiùs, quàm ad interpretandum, operam conferrem, & Reipublicæ etiam vel hac ratione prodeſſem, ſi noſtro labore aliquid diſcerent, qui illam aliquando ſunt recturi.

SVM-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

SVMMA PROOEMII JVSTINIANEI.

Quid ſunt Inſtitutiones?

SVnt Legalis ſeu totius legitimæ ſcientiæ prima elementa, in quibus breviter expoſitum eſt jus, & quod antè obtinebat, & quod deſuetudine inumbratum Juſtinianus in uſum revocavit. Dictæ Inſtitutiones, quaſi inſtructiones elementariæ, ad doctrinam altiorem & difficiliorem. *§. Igitur. in proœmio.*

Quando compoſitæ?

Id conſtabit, ſi obſervaveris, quo ordine Ius omne vetus digeſtum fuerit, & in lucem exierit. Nam cùm id antea diffuſum confuſumque nimis eſſet, Iuſtinianus in luculentam erexit conſonantiam. *§. omnes.*

Igitur Indictione 7, anno imperii ſui tertio, Codicem unum Conſtitutionum Imperialium edidit. Anno quinto pòſt, nimirum Indictione 12,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

in libros 50 Digeſtorum immenſa veteris prudentiæ volumina digeſſit. Ex quibus, ac præcipuè ex Commentariis Caii, haſce Inſtitutiones compilavit. Deinde, Indictione 13, Codicem priorem emendavit, additis detractiſque quamplurimis; quem propterea vocant *Codicem repetitæ lectionis.* Acceſſerunt poſtea Novellæ Conſtitutiones, quas poſt emendatum Codicem evulgavit.

In quot libros hæ Inſtitutiones ſunt diviſæ, & per quos?

§. cumque. In quatuor libros eas Iuſtinianus partiri juſſit. Idque per Tribonianum, Theophilum, & Dorotheum, viros illuſtres & facundiſſimos; quorum ſolertiam & legum ſcientiam ex multis rerum argumentis jam antea perſpexerat.

Habentne vim legis?

§. quas. Omnino. Nam ubi Iuſtinianus à prædictis tribus prudentibus oblatas ſibi Inſtitutiones legit & recognovit, pleniſſimum robur ſuarum Conſtitutionum eis accommodavit; ita ut non minorem habeant auctoritatem, vimque

que obligandi, quàm cæteræ Iuris partes: quæ tamen cùm non eodem tempore omnes ſint editæ, ſi quid contrarium occurrerit, id ſervatur, quod in legibus; ut nimirum tempore poſteriores ſint potiores his, quæ eas præceſſerunt. *l. ult. ff. de conſt. princ.*

Quæ eſt Inſtitutionum materia?

Ius perſonarum, Rerum, & Actionum. Ius perſonarum traditur libro 1. Ius rerum, 2 & 3. Actionum, 4. Rurſum hoc jus in Acquirendo, Conſervando, aut Minuendo conſiſtit. Acquirunt, conſervant, & minuunt Perſonæ; de quibus ideo primo libro agitur. Acquiruntur Res variis modis, & iiſdem in contrarium actis amittuntur; de quibus lib. 2 & 3. Conſervantur Actionibus; de quibus lib. 4. à tit. *6.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

INSTITVTIONES IMPERIALES, EROTEMATIBVS DISTINCTÆ ET EXPLICATÆ.

LIB. I. TIT. I.

De Juſtitia & Jure.

Quid eſt Iuſtitia?

E*St conſtans & perpetua voluntas Ius ſuum cuique tribuendi.* Hoc eſt, eſt habitus, quo perpetuo & firmo judicio voluntas facile & promte fertur, ad tribuendum cuique ſuum; quod eſt officium hominis juſti, & ipſius Juſtitiæ opus. *In pr. h. & l. 10. h. t.*

Quæ Iuſtitia hic definitur?

Particularis, ſeu quæ privatim ad alium refertur, quæve inclinat & firmat ipſam voluntatem ad perpetuo cuique tribuendum, quod ipſi ex vera juſtaque obligatione debetur; idque ad æqualitatem.

Quotuplex igitur eſt Iuſtitia?

Duplex, *Diſtributiva & Commutativa. Diſtributiva* in præmiis & pœnis pro cujuſque merito diſtribuendis æqualitatem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Ariſt.5. Ethic.3. & 16. ſervat; ſeu tribuit pro factis unicuique quod ſuum eſt. Cum autem facta ſint vel bona vel mala, pro bonis præmia redduntur, pro malis pœnæ, ſervata geometrica proportione. *Commutativa* in commerciis æquabiliumque rerum permutationibus verſatur: ſeu moderatur mutuas obligationes ſecundum arithmeticam æqualitatem; quam ita attendit ex rerum commutatione, ita corrigit, ut neutri parti injuria inferatur.

Quid eſt Ius?

L.1.§.1. ff.h.t. *Eſt ars æqui & boni*, ſive ars juſtitiæ; de Juſtitia ſeu bono & æquo præcepta tradens. Hujus artis cognitio Juriſprudentia nominatur. Non enim poteſt Juſtitia ſine prudentia eſſe, cum examinare quid juſtum, quidve injuſtum ſit, non mediocris ſit prudentiæ.

Quid Iuriſprudentia?

§.1.h.t. *Eſt divinarum, atque humanarum rerum notitia, juſti atque injuſti ſcientia.* Quæ poſtrema
d.l.1.§.1. verba expreſſe Philoſophiam ab hac definitione excludunt, quæ eas res non examinat ex regulis juſti atque injuſti, non æquum ab iniquo ſeparat, non licitum ab illicito diſcernit; quod eſt Juris civilis inſtitutum, & Juriſconſulti officium.

Quæ ſunt præcepta Iuris?

§.4.h. l.10.ff. eod. Hæc tria. *Honeſte vivere, Alterum non lædere, Ius ſuum cuique tribuere.* Primum eſt Modeſtiæ, alterum Temperantiæ, tertium Juſtitiæ.

Hone-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Honeſte vivere eſt temperate, verecunde, & cum virtute vivere: nam unuſquiſque ad rationis atque honeſtatis normam, ſe privatim componere debet, & conſiderare, *non ſolum quid liceat, ſed & quid honeſtum ſit.* *l.197.ff. de R. I.*

Alterum non lædere, ad famam ſalutemque alienam ſpectat, ut ſcilicet non faciat quis alteri, quod ipſe pati ab altero nolit. ex quo profluxit altera Juris Regula, *Quod alteri per alterum non debeat iniqua conditio inferri.* *l.74.ff. eod. tit.*

Suum cuique tribuere, ad contractus refertur, in quibus ita ſervanda eſt æqualitas, ut non diſtrahatur ab ullius perſonæ juſtiore petitione. *l.31.§.1. ff. depoſit.*

Quot ſunt hujus Studii poſitiones?

Duæ, *Publicum & Privatum. Publicum Ius ad ſtatum rei Romanæ ſpectat*, & conſiſtere dicitur in Sacris, Sacerdotibus, Magiſtratibus, jure belli ac federibus. *§.5. h.t. d.l.1.§. 2.ff.h.t.*

Privatum ad ſingulorum utilitatem pertinet, principali cauſa inſpecta; licet ejus quoque rei commodum per conſequentiam in rempublicam redundet.

Quotuplex eſt Ius privatum?

Tripertitum: Collectum eſt enim ex naturalibus præceptis, gentium, & civilibus. Idque pro triplici hominis conſideratione: qui conſideratur vel ut animal, & eo reſpectu ſubeſt juri naturæ; vel ut homo, & ſic agnoſcit jus gentium; vel ut civis, & ſubjacet juri civili. Atque ita Jus privatum dicitur recte colle-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Text. h. in fine.

ctum ex tripertitis illis præceptis; non item *Publicum*, eo quod juri naturali non recte attribuatur origo ſacrorum, magiſtratuum, cum eorum non ſint conſcia cætera animalia.

De quo Iure hic dicendum?

De privato: quia utilius, & uſitatius. Quotus enim quiſque eſt tam patiens, qui velit diſcere quod in uſu non ſit habiturus, aut minus frequenter?

TIT. II.

De Jure Naturali, Gentium, & Civili.

Quia Ius privatum Imp. dixit eſſe tripertitum, collectum videlicet ex naturalibus præceptis, gentium, aut civilibus; ideo de triplici illo jure tractat hoc Tit.

Quid eſt Ius Naturale?

Text. hic in pr. l. 1. §. 3. ff. de Iuſt. & Iure.

QVod natura omnia animalia docuit. Nam jus iſtud non humani generis proprium eſt, ſed omnium animalium. Quod ita intellige, non quaſi brutis animantibus ulla ſit juris communio; ſed quod cenſeatur ineſſe, cum impulſu & inſtinctu naturali ea faciunt, quæ homines jure naturali, ſeu recta ratione edocti. Quo ſpectat liberorum procreatio & educatio: itemque neceſſaria vitæ defenſio; nam & hæc natura-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

turalis, utpote ingenita omnibus animalibus.

Quid eſt Ius Gentium?

Quod omni humano generi eſt commune: quod ſcilicet vel naturalis ratio inter omnes homines conſtituit; vel quod uſu exigente & humanis neceſſitatibus gentes ſibi conſtituerunt. Unde & *Ius Humanum* dicitur: item *Ius Naturale*, non quod ipſum natura omnia animalia docuerit, aut quia omnium ſit gentium, cum reliquis animantibus commune; ſed quia humanæ gentes naturali ratione, & uno conſenſu, ad ſui conſervationem, jus illud inter ſe conſtituerint.

§. *Ius aut. gent. l. 9. ff. d. t.*

Quotuplex eſt?

Duplex: *Primarium*, quod ex ſola & ſimplici ratione profluit, & homini à principio innaſcitur. Cujus generis ſunt: erga Deum religio, pietas in patriam, in parentes obſequium. Et *Secundarium*, quod ex compoſita mentis humanæ notitia ſeu ratiocinatione deducitur, natum ſcilicet, humanis neceſſitatibus id exigentibus. Quo jure diſcretæ primum fuerunt gentes, dominia diſtincta, bella orta, & hinc ſervitutes ac manumiſſiones. Eidem adſcribuntur jura contractuum.

Ex l. 2. 3. 4. 5. 6. ff. d. t. hæc diviſio colligitur. non obſtante l. 1. quæ unius juris tantum mentionem facit.

Cur huic juri bella & ſervitutes adſcribuntur?

Bella quidem naturalis ratio ſuaſit adverſus vim atque injurias, & ne quis eas impune & contra naturalem æquitatem inferret. Ex bellis autem ſequutæ ſunt captivitates,

§. *bella.*

Ariſtot. l.1.Polit. l.32.ff. de R.I.

& ex captivitatibus ſervitutes, & quidem præter naturam, quippe quæ omnes procreet liberos, æquales: non tamen abſque ratione naturali, cum alios dominari, alios parere & ſervire conveniat.

Suntne Contractus ex jure gentium?

§. & ex hoc jure. l.5. ff. de juſt. & jure.

Non omnes, ſed pene omnes: ut emtio, venditio, locatio, conductio, mandatum, ſocietas, depoſitum, mutuum, & alii innumerabiles, qui tamen adſtricti ſunt regulis juris civilis. Additur, *pene omnes*, quia eorum aliqui origine ſua ſunt juris civilis, veluti ſtipulatio, & nominum obligatio; de quibus *lib.* 3.

Quid eſt Ius Civile?

§. jus autem civile. l.6.& 9. ff. d t.

Quod quiſque populus ipſe ſibi conſtituit, vel quæque civitas ſibi proprium facit. Sic enim jus, quo populus Romanus utitur, jus civile Romanorum appellamus; vel jus Quiritum, quo Quirites utuntur. Imo quoties non addimus nomen, cujus ſit civitatis, per excellentiam jus intelligimus Romanum. Quod nec in totum à jure naturali, vel gentium recedere dicitur, nec per omnia ei ſervire: in totum enim recedendo, non tam jus, quam injuſtitiam conſtitueret.

Quotuplex eſt Ius Civile?

§. conſtat autem.

Duplex: conſtat enim aut *Scripto*, aut *ſine Scripto. Scriptum autem Ius eſt, Lex, Plebiſcita, Senatus conſulta, Principum Placita, Magiſtratuum Edicta, Reſponſa Prudentum.*

Quid

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quid eſt Lex?

Quod populus Romanus, Senatorio magiſtratu interrogante, veluti Conſule, conſtituebat. Cum enim penes populum eſſet rerum ſumma, is rogandus erat; & quod populus juſſerat, firmum erat. Legis hoc loco ſtrictiſſima ſignificatio eſt, pro parte Juris ſcripti, ejuſque definitio ſeu deſcriptio deſumta à cauſſa ſua efficiente, ut & cæterarum juris ſcripti partium. *verſ. lex eſt.*

Quid Plebiſcitum?

Quod plebs (quæ tertia pars eſt populi) *plebeio magiſtratu interrogante, veluti Tribuno, conſtituebat.* Et hoc ab initio non totum populum obligavit, ſed plebem dumtaxat. Poſtea vero Lege Hortenſia effectum eſt, ut eo jure, quod plebs ſtatuiſſet, omnes Quirites tenerentur: ex quo Plebiſcita pro legibus haberi cœperunt. *§. Plebiſ. hic. l. 2. §. 9. ff. de Orig. jur.*

Quid Senatus-conſultum?

Quod Senatus jubet atque conſtituit: Aucto enim nimis populo, neceſſitas eo rem deduxit, ut Senatus vice populi conſuleretur. Ac deinde Princeps Senatui eam poteſtatem fecit, ut & jus facere poſſet. *§. 5. &. l. 9. ff. de leg. quæ poteſtas ſoli Principi hodie reſervata. l. ult. C. eod.*

Quæ ſunt Principum placita?

Sunt Principum Conſtitutiones, id eſt, *Reſcripta, Decreta, & Edicta Principum*; quæ generali nomine *Conſtitutiones* appellantur. Quidquid enim Principi placuit, legis habet vigorem: ſi ſcilicet Princeps id eo animo proferat, ut pro lege ſervetur. Et hoc omnes *§. Sed & quod Principi*

l. 1. *ff. De conſtit.* obligat, quia lege Regia, quæ de ejus imperio ſive poteſtate lata eſt, populus ei, ſcilicet Principi, & in eum omne imperium ſuum & poteſtatem conceſſit; non ad tempus, ſed in perpetuum.

Quot igitur modis Princeps voluntatem pro lege habendam declarat?

Verſ. quodcumque. Tribus modis: *Reſcribendo*, *Decernendo* & *Edicendo*. *Quodcumque enim Imp. per epiſtolam conſtituit*, reſcribendo ad relationem Judicis, vel ad libellum ſive petitionem ſupplicantis; *vel cognoſcens decrevit*, lata ſententia definitiva ſuper negotio inter partes controverſo; *vel edicto præcepit*, edicendo & ſtatuendo aliquid motu proprio, *legem eſſe conſtat.*

Quotuplices ſunt Conſtitutiones?

Verſ. plane d. l. 1. §. 2. *l.* 162. *ff. de R. I.* Quædam ſunt *Perſonales*, *quæ ad exemplum non trahuntur*, quippe reſtrictæ vel ad certam cauſam, vel perſonam, quam non egrediuntur: dicunturque Privilegia, quæ Princeps, ex certa cauſa motus, alicui ob meritum indulſit, etiam contra legem generalem: à qua ut ipſe ſolutus eſt, ita & alios ſolvere poteſt. Multos autem ſolvere legibus non expedit, ne ſcilicet populus provocetur exemplis, in conſuetudinem non parendi legibus.

l. 7. 8. 9. *C. de leg.* Aliæ ſunt *Generales*, *quæ procul dubio omnes tenent & obligant*, cum vim legis habeant; non ante tamen, quam fuerint promulgatæ, cum ſint quaſi regulæ humanorum actuum, quæ non dirigunt, niſi applicentur; applicantur autem promulgatione

per

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

per quaſcumque provincias per edictum facta.

Quæ ſunt Prætorum Edicta?

Quæ non ſuffragio populi, ſed à Prætoribus, vi poteſtatis illis tributæ, & ſecundum juriſdictionem ſuam, propter utilitatem publicam, Juris civilis adjuvandi, vel ſupplendi, vel corrigendi gratia proponuntur. Atque hæc Edicta non modicam obtinent juris auctoritatem; non tamen legis, nec ſimilia ſunt legi, quæ perpetua eſt; Edicta vero annalia, eiſque magiſtratus auctoritatem tribuit. Unde etiam hoc jus Honorarium ſolemus appellare; cujus portio eſt jus Ædilitium. *§. Prætorum quoque l. 7. §. 1. ff. de Iuſt. & Iure.*

Quæ reſponſa Prudentum?

Sunt ſententiæ & opiniones eorum, quibus permiſſum erat de jure reſpondere. Facta autem prudentibus poteſtate illa reſpondendi à Principe, cœperunt quaſi conditores quidam eſſe juris, ac legum interpretes, quorum ſententiæ & opiniones eam auctoritatem tenebant, ut judici recedere à reſponſis eorum non liceret. Hodie non eadem eſt auctoritas Juriſconſultis; cum non tam quis dicat, ſed quid, & qua ratione dicatur, ſit ponderandum. *§. reſponſa.* *l. 1. Cod. de vet. Iure enucl.*

Quid eſt Ius Civile non ſcriptum?

Sine ſcripto jus venit, quod uſus approbavit. Nam diuturni mores, conſenſu utentium comprobati, legem imitantur. Jus itaque non ſcriptum eſt conſuetudo: ad quam inducendam neceſſaria eſt tacita quædam approbatio po- *§. Ex non ſcripto. h. t. l. 3. 4.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

puli, quæ cauſa efficiens eſt Conſuetudinis; colligiturque is tacitus conſenſus ex moribus utentium, qui conſiſtunt in temporis diuturnitate ac frequentia actuum; non utique judicialium, quamvis hi certiſſimi ſint: ſed & extrajudicialium, cum tales plerumque ſatis notorii eſſe poſſint.

& ſeqq. ff. de leg.

Quanto autem ſpatio temporis conſuetudo introducatur, pro negotiorum varietate definiri debet, cum conſuetudo ſit facti: quæ autem ſunt facti, ea arbitrio relinquuntur judicis. Saltem modicum tempus ad eam gignendam non ſufficere, indicat hæc juris regula; *Temporaria permutatio jus provinciæ non innovat.*

Menoch. 1. arbit. cap. 8. Gail. 2. obſ. 31. l. 123. §. 1. ff de R. I.

Vnde origo Iuris ſcripti, & non ſcripti?

Ea ab inſtitutis duarum civitatum, Athenarum ſcilicet & Lacedæmoniorum, fluxiſſe videtur. In his enim civitatibus ita agi ſolitum erat, quod Lacedæmonii non ſcripto jure uterentur, quodque ea, quæ pro legibus obſervabant, plerumque memoriæ mandarent; Athenienſes ea, quæ in legibus ſcripta comprehendiſſent, cuſtodirent. Romani vero uſi fuerunt utroque jure, & ſcripto, & non ſcripto.

§. & non ineleganter.

Quæ eſt vis Iuris non ſcripti?

Eadem, quæ ſcripti, cum ejus vice fungatur; omneſque loci, ubi viget, incolas obligat ad ſui obſervantiam. Quo modo legem imitatur, id eſt, vim legis obtinet: legem retinet, ſeu impedit, ne diſſueſcat; legem inter-

l. 32. cum 4. l. ſeqq. ff. de legib. l. 1. & 2.

terpretatur, atque interpretando contingit, ut legem reſtringat, aut ei deroget, quam & abrogare poteſt. Rationem tamen non vincit, ne legem vincat, id eſt, ne majorem vim habeat, quam ipſa lex. *C. quæ ſit longa conſ. Lopez l. animad. cap. 5.*

Quod eſt diſcrimen inter jus Naturale & Civile?

Quod naturale (quia à naturali ratione, quæ ſemper una & eadem eſt, ac divina quadam providentia conſtitutum) *ſemper firmum atque immutabile permaneat*; *Civile vero*, quod à prudentia & voluntate legislatoris pendet, *ſæpe mutari ſoleat vel tacito conſenſu populi, vel alia lege poſtea lata*; cum voluntas hominis ſit ambulatoria & varia, pro ratione temporis & loci, quorum circumſtantiæ ſæpe etiam variant. Tametſi autem & jus gentium ſit immutabile, tamen addi ei aliquid aut detrahi poteſt jure civili; atque illa additio, detractiove non eſt mutatio, ſed interpretatio, qua jus gentium à civili temperatur: nam mutari proprie, aut tolli jus naturale ac gentium non poteſt, maxime quod præcipit aut vetat. *l. 6. ff. de Iuſt. & Iure. l. 8. ff. de R. I.*

Quæ ſunt Objecta Iuris?

Tria: nam *Omne jus, quo utimur, vel ad Perſonas pertinet, vel ad Res, vel ad Actiones. Perſonæ* ſunt, quibus jus redditur; *Res*, de quibus redditur; *Actiones*, per quas redditur. Quæ tria Juris objecta præceptis quibuſdam diſtinguuntur, ſed uſu confunduntur. Videamus itaque de perſonis; nam parum eſt jus *§ fin. h. t.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

l.1.ff. de ſtatu hom. noſſe, ſi perſonæ, quarum cauſa conſtitutum eſt, ignorentur.

TIT. III.

De Jure Perſonarum.

Quid intelligitur hic per Ius Perſonarum?

l. ult. ff. de cap. minut. STatus ſive conditio hominum, ſecundum quam in hac civili ſocietate quiſque regitur, quæque in tribus principaliter conſiſtere dicitur, Libertate, Civitate & Familia: nam de perſonis traditur, cujus ſtatus ac conditionis ſit unuſquiſque; liber, an ſervus; ingenuus, an libertinus; ſui, an alieni juris.

Quotuplex igitur diviſio eſt Perſonarum?

hic in pr. Duplex. Una hic proponitur, & eſt ſumma diviſio de jure perſonarum, *quod omnes homines aut liberi ſint, aut ſervi:* altera infra Tit. 8. Liberorum vero alii ſunt ingenui, alii *l.3. ff. de ſtatu hom.* libertini. Ita ut jure gentium tria ſint hominum genera, *Ingenui, Libertini, Servi.* Liberi ſunt, quibus libertas competit.

Quid eſt Libertas?

§. & libertas. l. 13. ff. qui teſt. fac. l. 15. ff. de con. l. inſt. *Eſt naturalis facultas ejus, quod cuique facere libet, niſi ſi quid vi aut jure prohibetur:* qua non eſt homini quicquam majus datum, aut præclarius. *Vis*, quia facti eſt, non facit quem minus liberum eſſe: quomodo capto à latronibus non cenſetur ademta libertas;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

bertas; impeditur tamen id, quod facti eſt; nimirum actus ſive exercitium libertatis. *Iure* quoque prohibito quid agere, non poteſt videri imminuta aut immutata libertas, cum facere nos non poſſe credendum ſit, quod honeſte, ac licite facere per leges non poſſumus.

Quid eſt Servitus?

Eſt conſtitutio juris gentium, qua quis dominio alieno contra naturam ſubjicitur. Dicitur, *juris gentium*, quia non ſolum à Romanis, verum & ab aliis gentibus eſt uſurpatum, ut victi, qui occidi poterant, dein ſervati, victoribus ſerviant. Inde Servi à *Servando* dicti, quamquam & alii ſint non ſervati, ſed nati ſervi, qui vernæ dicuntur. Eſt vero *contra naturam* ſervitus, id eſt, naturæ permiſſionem, quæ permiſit & brutis & hominibus hanc libertatem; ut non poſſit videri perperam inducta ſervitus ex alia ratione naturali, quæ ſuaſit hominem ſervare potius, quam occidere.

§. ſervitus. *Cuj. 10. Obſ. 17.* *§. ſervi autem.*

Quæ igitur, & ex quo jure, ſervorum origo eſt?

Ex jure quidem gentium per captivitatem in bello juſto: unde & *Mancipia* dicuntur, eo quod manu capiantur; vel *per nativitatem ex ancillis noſtris;* ex re enim noſtra natum, noſtrum eſt. *Ex jure civili, cum homo liber, major 20 annis,* non ignarus ſui ſtatus, *ad pretium participandum ſeſe venumdari patitur;* idque propter degenerem animum ejus, qui rem inæſtimabilem pre-

§. ſervi autem naſcunt. *l. 7. C. de rei vind.* *l. 5. §. 1. ff de ſtatu hom.* *l. 21. ff. eod. tit.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

tio ſubjecerit; adeo ut ad libertatem proclamans non audiatur, & manumiſſus non ingenuorum, ſed libertinorum ſtatum obtineat.

In ſervorum conditione eſtne differentia?

h. t. in fin. *Nulla omnino*: eamdem enim omnes ſervitutem ſerviunt; licet ordo quidam ſit inter eos quoad officia & munera, quæ alia aliis honeſtiora eſſe ſolent. *In liberis autem hominibus multa ſunt differentiæ: aut enim ſunt ingenui, aut libertini.* De ingenuis ſequitur primo loco, tum de libertinis ſive libertis.

TIT. IV.

De Ingenuis.

Quis dicitur Ingenuus?

hic. in princ. l. 28. C. de lib. cauſ. Q*Vi ſtatim ut natus eſt, liber eſt;* idque ratione ventris, ſive matris, cujus conditio in liberali cauſa inſpicitur, non vero patris. Libertas autem ventris prodeſt partui tribus temporibus, conceptionis, nativitatis, ac medio, quod eſt geſtionis. Qua ratione ſi libera prægnans damnata fuerit ultimo ſupplicio, liberum pariet, & deportata civem Romanum: calamitas enim matri adveniens non debet nocere ei, qui in ventre eſt, qui pro jam nato habetur, quoties de commodo ejus agitur: inſpiciturque quod naſcenti utilius, & in dubio ſecundum libertatem reſpondendum.

(Margin notes: l. 7. ff. de ſtat. hom. — beside "libera prægnans… ſupplicio"; l. 20. de R. I. — beside "lius… reſpondendum".)

Manu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Manumiſſio officitne ingenuitati?

Minime, cum origini ingenuitatis, jure competentis, neque ſervitus, quæ facti eſt, neque manumiſſio quocumque modo facta, præjudicet. Ideo ait hic Imper. *natalibus non officere manumiſſionem.* Natales ſignificant ingenuitatem, ad quam proclamare licet hodie ſemper, ſine ulla præſcriptione temporis. *§. ult. h. t.*

TIT. V.

De Libertinis.

Qui dicuntur Libertini?

QVi *ex juſta ſervitute manumiſſi ſunt. Iuſta,* id eſt, vera, legitima, & jure cognita: nam ſi erronea fuerit ſervitus, ex ea manumiſſio non faciet libertinum, ſed relinquet ingenuum; cum dictum ſit, manumiſſionem non officere natalibus. *h. in pr. l. 6. ff. de ſtatu hom.*

Quid eſt Manumiſſio?

Eſt de manu miſſio, ſeu datio libertatis. Nam quamdiu aliquis in ſervitute eſt, manui, id eſt, poteſtati, ſuppoſitus eſt domini, & manumiſſus liberatur à poteſtate.

Vnde hæc originem ſumſit?

A Iure gentium: à quo & ſervitus cœpit, cum ea antea eſſet incognita. Jure enim naturali omnes liberi naſcebantur, nec erat nota manumiſſio: ſed poſtquam jure gen- *Verſ. quæ res à jure.*

tium

tium ſervitus ingenuitatem invaſit, eodem jure introductum fuit beneficium manumiſſionis; adeo ut, cujus juris eſt actus, ejus quoque ſit diſtractus.

Quibus modis manumiſſio procedit?

§. multis l. 1. & 2. C. de his, qui in eccleſ. manum. §. ſervi vero. l. 7 ff. de man. vin.

Multis certe, iiſque vel ſolennibus, vel minus ſolennibus; unde major minorve olim libertas competebat: nimirum vel ex ſacris Conſtitutionibus, in ſacroſanctis Eccleſiis, aut vindicta, id eſt, virga prætoria, qua caput ſervi manumittendi percutiebatur, qui modus maxime ſolennis erat; aut inter amicos, per epiſtolam, per teſtamentum, aut per aliam quamlibet ultimam voluntatem. Sed & aliis multis modis libertas ſervo competere poterat. Nec intereſt, quo die aut loco ſervi à domino manumittantur; quia manumiſſio actus eſt juriſdictionis non contentioſæ, ſed voluntariæ.

Libertinorum vero quotuplex eſt Status?

§. libertinorum.

Vlp. tit. 1. Suet. in Aug. c. 40.

Olim tripertitus fuit. Nam qui manumittebantur, modo majorem & perfectam conſequebantur libertatem, & fiebant *cives Romani*: modo minorem, & fiebant *Latini Iuniani*; qui quidem liberi homines erant, ſed non cives Romani: modo inferiorem, & fiebant *Dedititii* (ita dicti ab hoſtium ſimilitudine) qui ſe ſuaque victi dediderant, quibus non erat ſpes conſequendæ civitatis, quorum proinde peſſima conditio erat.

Ex

Ex Juſtiniani vero Conſtitutionibus una eademque omnibus manumiſſis competit libertas, omneſque liberti, Latinis & Dedititiis ſublatis, nullo nec ætatis manumiſſi, nec juris manumiſſoris, nec modi manumittendi habito diſcrimine, civitate Romana ſunt decorati; imo & ingenui facti, ut non indigeant amplius jure aureorum annulorum; ſalvo tamen jure, quod liberti patronis, id eſt, manumiſſoribus ſuis debent. *§. fin. tit. C. de Lat. lib. toll. & tit. C. de ded. lib. toll. Novell. 78.*

TIT. VI.

Qui, & quibus ex cauſis, manumittere non poſſunt.

Licetne cuique volenti manumittere?

NOn licet, vetante Lege Ælia Sentia, cujus hac de re duo capita fuerunt.

Quod fuit primum caput illius Legis?

Is, qui in fraudem creditorum manumittit, nihil agit; quippe Lege Ælia Sentia impediente libertatem. Summus quidem favor eſt libertatis, ſed non tantus, ut etiam in fraudem detur creditorum. Nam & creditoribus favetur, propter contractam fidem publicam, ſine qua ſtare Reſpublica nulla poteſt. *§. in princ.*

Quis, & quando, in fraudem creditorum manumittere videtur?

Qui vel jam eo tempore, quo manumit-

tit,

§. in fraudem 4. l. 10. §. 1. ff. quæ in fraud. cred. tit, *ſolvendo non eſt*, id eſt, tantum in bonis non habet, quo creditoribus ſatisfaciat: *vel qui datis libertatibus deſiturus eſt ſolvendo eſſe.* Et hoc ut obtineat, neceſſe eſt, ut *utroque modo fraudentur creditores, id eſt, & conſilio*, ſeu dolo manumittentis, *& ipſa re*, id eſt, quod & eventus damni, bonis non ſuffecturis, interveniat. Nam regulariter in *l. 79. de R. I.* Jure noſtro Fraudis interpretatio non ex eventu dumtaxat, ſed ex conſilio quoque conſideratur.

Licetne ei, qui ſolvendo non eſt, ſervum hæredem inſtituere?

§. licet autem. 1. & §. idemque juris. 2. Licet: qui ſervus domino ſolus & neceſſarius hæres erit; ſi modo ei alius eo teſtamento hæres non exſiſtat: quia tunc ceſſaret cauſſa inſtituendi hæredem neceſſarium. Valetque inſtitutio, ſervo etiam ſine libertate hærede inſtituto; hæc enim tacite competere videtur. Atque ita liber & hæres factus *ſervus creditoribus ipſe ſatisfacturus eſt: aut eo non ſatisfaciente, creditores res hæreditarias ſervi nomine vendent, ne injuria defunctus afficiatur*, quæ ex diſtractione iſta bonorum naſcitur, quæque in ſervo abunde compenſatur libertate. *Verſ. valde enim. l. 23. ff. quæ in fraudem cred.*

Licetne minori 20 annis ſervum manumittere?

§. ead. 5. & l. 4. §. fin. & l. 9. §. 1. ff de manumiſſ. vind. *Non aliter id ei permittitur, quam ſi vindicta ex cauſa apud conſilium probata ſervus fuerit manumiſſus.* Et hoc ſecundum caput fuit Legis Æliæ Sentiæ. Ratio hujus, quia libertas, utpote res inæſtimabilis, & quæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

quæ ſemel data nequit revocari, non eſt temere tribuenda à minore, cui fragile & infirmum eſt judicium, ne damnum ſentiat ex facili manumiſſione. *Semel autem cauſa approbata, ſive vera ſit, ſive falſa, non retractatur.*

l 106. ff. de R. I. §. juſta. l. 15. §. 1. ff. d. t. de manum. vind. l. 1. §. cujus. ff. de exer. act.

Quæ ſunt juſtæ manumiſſionis cauſæ?

Præcipuæ referuntur hoc loco: *veluti ſi quis patrem, aut matrem, filium, fratrem, pædagogum, nutricem, educatorem, aut alumnum, aut collactaneum manumittat.* Sunt & aliæ plures, relictæ arbitrio judicis. Eſt & alia juſta, cum quis *ſervum, procuratoris habendi gratia, manumittit;* nempe procuratoris ad lites, ad agendum ſeu defendendum, non ad negotia, ſeu ad adminiſtrandum, ſi modo major fuerit 17 annis, & attigerit annum 18. quia hanc ætatem, qua plena pubertas eſt, majores noſtri rati ſunt eſſe moderatam, ad procedendum in publicum.

§. fin. de inſt. act. l. 7. §. fin. ff. de minor. Cujac. lib. 22. Obſ. 16.

Quoto anno licet manumittere teſtamento?

Olim non licebat ante annum ætatis vigeſimum. Quod Juſtinianus primo redegit ad annum 17 completum; poſtea ad eam ætatem, qua quis teſtamentum facere poteſt; idque & favore libertatis, & quia ferendum non eſſet, eum, cui totorum bonorum in teſtamento diſpoſitio data ſit, non habere facultatem ſervis ſuis præſtandi libertatem, quæ tamen rebus aliis longe eſt

§. cum ergo. Novel. 119. c. 2.

præ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

l. 21. ff. de R. l. præſtantior. Non debet igitur, cui plus licet, quod minus eſt, non licere.

TIT. VII.

De Lege Fuſia Caninia tollenda.

Quid hac lege cautum fuit?

Hic in pr. Paul. lib. 4. Sent. in calce. Dion lib. 55. narrat modum manumiſſ. ab Auguſto impoſitum.

PRæſcripſit morientibus certum numerum ſervorum manumittendorum. Quem numerum clare Paullus I. C. exprimit: ſubductis enim duobus uſque ad decem, pars dimidia poterat manumitti; à decem uſque ad triginta, pars tertia; à triginta uſque ad centum, pars quarta; à centum uſque ad quingentos, pars quinta. Plures autem quam centum ex quantacumque familia teſtamento manumitti eadem lex prohibebat.

Quæ ratio legis?

Ut coërceretur morientium libertas. Quo enim liberaliores ſunt, qui moriuntur, quam qui vivunt, eo magis veluti quodam freno coërcendi erant, qui res ſuas perdunt, & hæredibus parum aut nihil relinquunt.

Cur abrogata?

text. hic. l. 1. C. h. t.

Quia invidia plena, impediens libertatem, cujus ſummus eſt favor. Intereſt enim Reipublicæ, abundare liberis hominibus civitates. Deinde quia inhumanum videbatur, *vivos quidem habere licentiam totam ſuam*

ſuam familiam libertate donandi, morientibus autem hujuſmodi licentiam adimere; qui, cum jure ſuo utantur, non cenſentur defraudare hæredes.

TIT. VIII.

De his, qui ſunt ſui aut alieni juris.

Quæ eſt altera Perſonarum diviſio?

Qvod quædam perſonæ ſui juris ſint, quæ ſcilicet jus familiæ habent, *quædam alieno juri ſubjectæ. Rurſus earum, quæ alieno juri ſubjectæ ſunt, aliæ ſint in poteſtate parentum, aliæ in poteſtate dominorum.* De hac prius dicendum, quia ex ſervili conditione intelligetur melius conditio filiifamilias, cum poteſtas patria ſimilis ſit poteſtati dominicæ. *in pr. h. l. 1. §. 1. ff. h. t.*

Quid eſt poteſtas?

Eſt jus perſonæ in perſonam: quod vel *Imperium* dicitur, in perſona Magiſtratuum; vel *Patria Poteſtas*, in perſona liberorum; vel *Dominium*, in perſona ſervi. *l. 215. ff. de V. S.*

Qui in poteſtate ſunt dominica, & quis illius effectus?

In poteſtate dominorum ſunt ſervi. Quæ quidem poteſtas juris gentium eſt, datque arbitrium domino in ſervos, & diſponendi licentiam de eorum rebus, quæ mox ut acquiſitæ ſunt, cedunt & acquiruntur domino, *§. in poteſtate.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

no, cum ſervi nihil proprium habeant; & qui poſſidentur, poſſidere ipſi non videantur. Dabat & olim jus vitæ & necis: verum hæc poteſtas, quia nimis dura, ſenſim reſtricta fuit; ut non liceat alicui, ſine cauſa legibus cognita, in ſervos ſupra modum ſævire. Nam, ex Conſtitutione D. Antonini, qui ſine cauſa ſervum ſuum occiderit, non minus puniri jubetur, quam ſi alienum ſervum occidiſſet: & ſi alias intolerabiliter dominus in ſervum ſævierit, cogitur eum bonis conditionibus, id eſt, juſto pretio vendere: & recte; expedit enim reipublicæ, ne ſua re quis male utatur.

l.1.& 2. ff. eod.

TIT. IX.

De patria poteſtate.

Quinam ſunt in patria poteſtate?

In pr. tit. l. 19. & 24. ff. de ſtatu hom.

L*Iberi noſtri, quos ex juſtis nuptiis procreaverimus:* quia qui ex injuſtis, aut concubina naſcuntur, patris poteſtate non continentur; cum tales patrem habere non cenſeantur, quippe qui extra juſtas nuptias plerumque incertus ſit.

Ius illud quorum eſt proprium?

§. jus aut. l. 3. & 8. ff. qui ſunt ſui aut alieni Iur. l. 2.

Civium Romanorum: nulli enim alii ſunt homines, qui talem in liberos habeant poteſtatem, qualem cives Romani. Unde colligitur, hanc poteſtatem Juris civilis eſſe, & ſoli familiæ competere, id eſt, ſoli patri aut avo paterno, qui jus familiæ habent, ac differre ab obſequio & reverentia, quæ apud omnes

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

gentes à liberis ex æquo utriuſque ſexus parentibus præſtari debet, quæque cæteris omnibus populis cum Romanis communis eſt. *ff. de juſtit. & jure.*

In quo conſiſtit Ius hujus poteſtatis?

In perſona liberorum, & rebus eorundem. Dabat enim Jus Romanum patri jus vitæ & necis in liberos, jus coërcendi, verberandi, vinctos ad opus ruſticum mittendi, non tamen in ſervitutem redigendi: niſi quod egeſtatis nomine permiſſa fuerit venditio, ea conditione, ut, reſtituto pretio emtori, poſſent liberi reſtitui ingenuitati. Hodie ut dominorum in ſervos, ita & parentum in liberos coarctata eſt poteſtas; quia ea in pietate magis, quam atrocitate debet conſiſtere. Olim quoque liberi in poteſtate exſiſtentes, nihil poterant proprium habere, ſed omnia per ipſos acquirebantur patri, ſolo peculiò caſtrenſi & quaſi caſtrenſi excepto; ſed hòc quoque Conſtitutionibus Principum temperatum eſt. *l. ult. C. h.t. l. 11. ff. de lib. & poſth. l. 2. C. de patrib. qui filios diſt. infr. per quas perſ. acq.*

Soline filii ac filiæ ſubjiciuntur huic poteſtati?

Non ſoli: nam & nepotes & neptes in poteſtate ſunt avi; pronepotes & proneptes in proavi poteſtate, quæ etiam patria dicitur; & deinceps cæteri, per patrem filiumque ex linea maſculina deſcendentes. *§. qui igitur.*

Cur hoc addis, ex maſculina linea deſcendentes?

Quia qui ex filia tua naſcuntur, in poteſtate tua non ſunt; ſed patris eorum, aut *§. fin.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

l.195.ff. de verb. ſign. *avi paterni.* Filia enim jus familiæ non habet, imo familiæ ſuæ dicitur & caput & finis. Caput quidem illius familiæ, in quam nubendo tranſit, & quæ per eam propagatur. Finis vero ejus familiæ, in qua nata eſt; quia per eam nomen familiæ paternæ non propagatur.

TIT. X.

De Nuptiis.

Jus patriæ poteſtatis acquiritur tribus modis, Nuptiis juſtis, Legitimatione, & Adoptione; de quibus nunc dicendum.

Quid ſunt Nuptiæ?

§. 2. tit. ſup. l. 30. ff. de R. I. l. 1. ff. de ritu nup. Tit. ff. de divort. & C. eod.

NVptiæ, *ſive Matrimonium, eſt viri & mulieris conjunctio, individuam vitæ conſuetudinem continens. Conjunctionem* intellige animorum potius, quam corporum; quia non concubitus, ſed conſenſus nuptias facit: *Conſuetudinem* vero *vitæ individuam*, ſive conſortium omnis vitæ, intellige voto atque animi deſtinatione; nam ea mente nuptiæ ineuntur, ut ſola morte dirimantur. Permiſſa tamen apud Romanos divortia ac repudia; verum damnata plane per Canones, quos ſequimur.

Quæ ſunt requiſita ad juſtas nuptias contrahendas?

Hæc quatuor, 1. Status ſive conditio perſonarum contrahentium, 2. Ætas habilis

bilis ad contrahendum, 3. Conſenſus, 4. Ut abſit impedimentum, quò minùs licita habetur conjunctio, ſcilicet Cognationis, Affinitatis, & Publicæ honeſtatis.

Quænam conditio requiritur perſonarum contrahentium?

Vt cives Romani ſint, qui nuptias inter ſe contrahunt, & ſecundum præcepta legum coëant. Cum ſervis igitur nuptiæ non contrahuntur, ſed tantum contubernium, quia non ſunt liberi homines, nec jus civium habent: neque cum peregrinis, quia extra Imperium Romanum ſunt. Civium numero habentur ex Conſtitutione Antonini omnes, qui in orbe Romano degunt. Hodie & pro peregrinis habentur, qui Chriſto nomen non dederunt, neque cum iis eſt matrimonium. Cum hæreticis vero contrahi prohibetur matrimonium, propter periculum perverſionis; contractum tamen tenet, eo quod tales Sacramenti ſint capaces, cum Chriſto nomen dederint. Inter ſervos quoque, quos lavit unda baptiſmatis, jure Canonico conſtat matrimonium, quia Eccleſia perſonarum delectum non habet: licet illud jus Civile non admittat, quo pro nullis habentur ſervi.

l. 17. ff. de ſtat. hom. c. non op. c. cave. 28. q. 1.

cap. 1. ☧ de conj. ſer.

l. 32. ff. de R. I.

Quænam ætas requiritur?

In maribus, 14 annorum; in fœminis, 12. Illa enim ætate mares ut plurimum fiunt puberes, & fœminæ viripotentes ſeu nubiles. Si tamen malitia ſuppleat ætatem, nuptiæ contractæ ante prædictum tempus tenent, Jure Canonum. Ex quo tamen ne permitti

hic in pr. c. 17. ☧ de deſpon. impub. c. 36. fin.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

eod. t. c. uni. §. 2. d. t. in 6. §. 2.

mitti nuptias dicas cum impubere à principio, ſed contractas non diſſolvi, ſuperveniente legitima ætate & confirmatione impuberis.

Quis & quorum requiritur conſenſus?

l. 22. ff. de ritu nupt. c. 14. & 17. x. de ſponſ. c. 21. x. eod. arg. l. 7. ff. contr. empt. & c. 1. de ſponſ. in 6. Conc. Trid. ſeſſ. 24. c. 1. de reſor.

Inprimis Conſenſus requiritur ipſorum contrahentium, quia inter invitos non ineuntur nuptiæ, cum coactæ difficiles ſoleant habere exitus. Proinde hic conſenſus debet eſſe certus, non erroneus, circa perſonam & ſtatum ipſius, cum qua contrahitur: item liber ab omni metu, qui ſi juſtus ſit, vinculum impedit matrimonii, niſi ſpontanea cohabitatione purgetur. Conſenſus autem hic pure interpoſitus, ſtatim ſuum ſortitur effectum: ſuſpenſus per conditionem, ejus eventu purificatur. Eſtque verbis, aut ſignis declarandus coram proprio Paſtore, & teſtibus, ad evitanda incommoda & pericula, quæ olim ex clandeſtinis nuptiis proveniebant.

§. 1. hic. l. 2. 9. 16. §. 1. ff. de ritu nupt. §. inde quæſitum. l. 25. C. eod. l. 1. in fin. ff.

Secundo, *Conſenſus requiritur parentum, ſi quidem filiiſamil ſint, qui contrahunt. Nam hoc fieri debere, & civilis & naturalis ratio ſuadet.* Civilis poſita eſt in patria poteſtate, quæ non patitur, ut patri invito agnaſcatur ſuus hæres. Naturalis in reverentia & obſequio jure naturæ parentibus à liberis debito. Quo fit, ut ſi conſenſus parentum propter furorem haberi nequeat, liceat tam filio, quam filiæ ſine patris interventu nuptias contrahere. Cæterum ſi filiusfamil. nuptias contraxerit, citra patris

tris

triſ conſenſum, injuſtæ quidem ſunt & non legitimæ; non tamen diſſolvuntur, propter publicam utilitatem, quæ à privatorum judicio pendere non debet. Jure certe Canonico validæ ſunt nuptiæ ſine parentum conſenſu contractæ, quippe qui magis de honeſtate, quam neceſſitate, requiratur eo jure. *de exhib. lib. Cujac. 3. obſ. c. 5. Concil. Trid. d.l.*

Quænam eſt prohibitio nuptiarum, ratione cognationis, inter adſcendentes & deſcendentes?

Inter tales perſonas, quia parentum liberorumve locum inter ſe obtinent, *contrahi non poſſunt uſque in infinitum*, cum unio ſanguinis, quæ eſt inter adſcendentes & deſcendentes, ſit perpetua, & in infinitum extendatur. Quod ſi vero lege & natura prohibente inter ſe coïerint, nefarias atque inceſtas nuptias contraxiſſe dicuntur. Et hæc adeo vera ſunt, ut, quamvis per adoptionem parentum liberorumque loco ſibi eſſe cœperint, non poſſint inter ſe matrimonio jungi: in tantum, ut etiam diſſoluta adoptione idem juris maneat, hoc eſt, duret nihilominus prohibitio, propter durantem reverentiam ſemel contractam. In nuptiis enim naturale jus, pudor & honeſtas, inſpicienda ſunt. *§. ergo non omnes. l. ult. ff. de ritu nupt. Novel. 12. §. & hæc adeo. h.t. l. 14. ff. d.t. l. 197. ff. de R. I.*

Quæ inter eas perſonas, quæ ex tranſverſo gradu cognationis nobis junguntur?

Eſt hic quædam ſimilis obſervatio, ſed non tanta, id eſt, non tam arctum eſt jus: *§. inter eas & §*

duorum. hic.l.3.ff. de ritu nupt. l. 19.C.h.t. §.fratris vero.§.item amitam. Covar. 4. Decr. t.6.§.6.

nam ad quartum uſque gradum excluſive prohibentur dumtaxat nuptiæ inter collaterales. Unde conſobrinos ac patrueles, id eſt, duorum fratrum vel ſororum liberos, matrimonio conjungi jus civile permittit, quia à ſe invicem diſtent quarto gradu. At vero frater filiam fratris non recte uxorem ducit; uti nec neptem, proneptem: nec amita filio fratris recte nubit, aut nepoti, quamvis quarto gradu ſint, quia tales perſonæ etiam parentum & liberorum loco ſibi invicem ſunt.

Jure Canonum inter collaterales prohibitio ad quartum gradum incluſive porrigitur; ea ratione, quod amicitia ex ſanguine orta, ſatis arcta ſit, abſque matrimonii contractu, ad caritatem in repub. conſervandam, quæ propaganda inter extraneos per nuptias. Et alia ratione Canones computant gradus cognationis, quam Leges: qua de re vide infra lib.3. Tit.6.

Quid juris inter eas perſonas, quæ in hoc tranſverſo gradu jure adoptionis vetantur?

§.ſed ſi quæ per adopt.

Inprimis filius naturalis impeditur ducere ſororem adoptivam, propter poteſtatem, cui ſimul ſubjiciuntur, quæ cauſat propinquitatem & impedimentum. Frater quoque fratris filiam adoptivam non ducit, cum ſit loco patrui; nec ſoror filio adoptivo fratris recte nubit, quia amitæ inſtar eſt. In hac tamen linea impedimentum non durat ultra quam conſtat adoptio: ea vero diſſoluta per emancipationem, nihil eſt, quod nuptias

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

nuptias impediat. Et ideo ſi quis generum velit adoptare, debet is antea filiam ſuam emancipare.

Affinitatis ratione quatenus vetitæ ſunt nuptiæ?

Primo in recta linea inter eos, qui parentum & liberorum loco ſunt, veluti inter vitricum & privignam, ſocerum & nurum, privignum & novercam, generum & ſocerum, in infinitum.

[*§. affinitatis.*]

Secundo inter affines collaterales vetitæ ſunt jure civili nuptiæ cum uxore quondam fratris tui, vel ſorore quondam uxoris. Jure vero Canonico ad quartum uſque gradum incluſive, quemadmodum inter conſanguineos: & hoc non tantum ſtante conjunctione eorum, per quos affinitas poſita, verum & ea diſſoluta. Quo jure hodie utimur. Sed & ex illicita copula exſurgit eo jure affinitas, quæ ſecundum gradum non egreditur. At jure civili tantum ex conjunctione legitima contrahitur affinitas: quæ nihil aliud eſt, quam mariti & uxoris cognatio. Nam qui mihi cognati ſunt, uxori meæ ſunt affines, & contra.

[*l.* 1. 8. *& ult. de conſang. & affin. l.* 5. *& l. ult. C. de inceſtis nupt. Trid. ſeſſ.* 24. *cap.* 4. *de ref. l.* 4. §. 7. *&* 8. *ff. de grad.*]

Quid dicendum de duobus comprivignis?

Inter hos nuptiæ recte contrahuntur. Nec refert, etiamſi fratrem communem ex novo parentum matrimonio ſuſceptum habeant. Nulla enim hic affinitas eſt, quia, ut dixi, affines tantum comparatione conjugum dicuntur, hoc eſt, omnes cognati mariti, ſunt affines uxoris, & contra; cum

[*§. mariti tamen. l.* 34. §. 2. *ff. de ritu nupt. l.* 134. *ff. de verb. oblig.*]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

enim per copulam una ſint caro vir & uxor, non poteſt quis eſſe unius propinquus, quin alterum non concernat. Ipſi vero cognati viri & uxoris inter ſe non ſunt affines; qua ratione duo fratres recte duabus junguntur ſororibus.

Ponitne impedimentum publica honeſtas?

§ *ſi uxor tua.* *l.* 197. *ff. de R. I.* *Hæc in nuptiis maxime eſt attendenda*; & conſiderandum non ſemper quid liceat, ſed quid honeſtum ſit. Exempli gratia. Si uxor tua poſt divortium filiam ex alio procreaverit, licet illa privigna tua non ſit, tamen propter publicam honeſtatem ducere eam non potes, non magis quam ſponſam filii, quæ nondum uxor eſt filii vel nurus tua; neque enim eſt conveniens, ut quis eam uxorem habeat, quam loco matris aut filiæ fere habuit. Hodie impedimentum ex validis ſponſalibus uſque ad primum gradum ponitur; *Trid. d. loc. c.* 3. quo modo ſponſa patris non nubit filio. Quid enim, in tanta perſonarum copia, cum ea matrimonium inire neceſſe eſt, quæ mater, vel filia vulgo putetur?

Servilis cognatio eſtne impedimento nuptiis?

§. *Illud certum*, *l.* 3. *C. de inceſt. nupt. l.* 14. § 2. & 3. *ff. de ritu nupt.* Omnino: Nam licet ſervi ſint actuum civilium incapaces, & tantum contubernium iis ſit conceſſum; quia tamen cognatio à natura eſt, cujus ſunt capaces ſervi, ponit inter eos quoque impedimentum nuptiarum, etiam poſt manumiſſionem. Idem & in ſervili affinitate ſervandum, nempe ut ea, quæ in

in contubernio fuerit patris, quaſi noverca, non recte ducatur à filio.

Suntne & aliæ perſonæ, quæ nuptias contrahere prohibentur?

Sunt utique, quas ex libris Pandectarum licet colligere: veluti, *propter dignitatis imparitatem*, Senatores, & ex iis geniti, libertinas, aliaſve viles fœminas, non recte ducebant, quod ſublatum jure Novell. & permiſſum eas ducere, confecto prius inſtrumento dotali, quo magis de eorum conſtaret affectu. *Propter ætatem*, viri ſexagenarii fœminas ſexagenarias prohibiti fuêre ducere, quod jure Codicis ſublatum. *Propter metum fraudis & concuſſionis*, Præſidibus Officialibuſque provinciæ uxorem ducere provincialem non licebat; neque tutori, ejuſve filio, eam, quæ in ipſius cura erat, non redditis rationibus. Quæ tamen impedimenta hodie non obſtant. *Propter flagitii enormitatem*, ut raptor raptam ducat, jus civile non permittit; ſecus Canonicum, ſi rapta, loco tuto & libero extra poteſtatem raptoris conſtituta, in nuptias cum eo conſenſerit.

l. 44. ff. de ritu nupt. Novell. 78. l. 38. 57. 63. & 65 ff. d. t. l. 27. C. de nupt. l. 59. ff. d. t. l. 1. Cod. de interd. matrim. int. l. un. Cod. de raptu. Trident. ſeſſ. 24. de refor. cap. 6.

Quid ſi adverſus ea, quæ diximus, aliqui coïerint?

Tunc nec vir, nec uxor, nec nuptiæ, nec matrimonium, nec dos intelliguntur. Quæ omnia civiliter intelligenda ſunt. Vir & uxor nomina ſunt dignitatis, & nomina perſonarum, quæ nuptiis conveniunt. Nuptiæ & matrimonium civilia quoque ſunt

§. ſi adverſus. l. 49. §. 4. ff. de leg. 3.

l.178.ff. de R. I. l.7.ff. de jure dot. l.76. cum Auth. inceſtas. C. de inceſtis nupt. & Nov. 12.

nomina. Dos vero ſine matrimonio juſto conſtitui non poteſt. Nam cum principalis cauſa non conſiſtit, plerumque nec ea, quæ ſequuntur, locum habent. *Nati* proinde *ex tali coïtu in poteſtate non ſunt*, ſed ſpurii, qui matrem, non patrem ſequuntur. *Dos ac donatio propter nuptias fiſco applicatur*, niſi ætas, ſexus, aut juſta ignorantia excuſationem præbeat, diremta tamen poſt compertum errorem hujuſmodi conjunctione. Quæ pœnæ etiam nunc obtinent; niſi quod Jure noviſſimo auctæ reperiantur, quippe quo nuptias nefarias contrahentis ſubſtantia univerſa mox fiſco cedit, eadem tamen liberis legitimis, ſi qui ex prioribus nuptiis ſint, reſervata, ut pater inceſtuoſus ab eis alatur. Præterea cingulo ſuæ dignitatis, ſi quo potitus fuerit delinquens, ſpoliatur & in exſilium mittitur; quin etiam prius verberibus afficitur, ſi vilis perſona ſit.

Quis eſt ſecundus modus acquirendæ patriæ poteſtatis?

§. aliquando. l.26.C.de indicta vid. toll.

Legitimatio: evenit enim aliquando, ut liberi, qui ſtatim ut nati ſunt, in poteſtate parentum non ſint, poſtea vero redigantur in poteſtatem. Cum reipublicæ interſit rempublicam hominibus legitime progenitis frequentari.

Quibus modis naturales efficiuntur legitimi?

a. §. aliquando. l.3. C. de

Duobus hic relatis. Prior eſt *per oblationem curiæ*. Si enim pater filium naturalem curiæ civitatis, ex qua oriundus, offerat, ut, inter

inter decuriones numeretur, hoc ipſo eum potestati ſuæ ſubjicit. Hunc modum introduxit Theodoſius Imp. ut multi invitarentur ad curias, quarum onera plerique ſubire fugiebant. Filiæ ita offerri curiæ non ſolebant, nec poterant, cum muneribus publicis non fungantur fœminæ. Attamen idem privilegium illis tributum fuit, ſi curiali nuberent, quia hoc modo conſulebatur curiæ, ſuſceptis liberis, qui conditionem ſequuntur patris.

natur. lib.

l. 2. ff. de Reg. jur.

Alter modus eſt *per ſubſequens matrimonium:* ſi enim pater ducat in uxorem fœminam, ex qua extra matrimonium liberos naturales ſuſcepit, per hoc eos liberos in ſuam redigit poteſtatem. Idque ſive poſtea alii quoque liberi ex tali matrimonio nati ſint, ſive nulli, iique vivant, aut mortui ſint. Tribuitur hoc honori matrimonii, & favori liberorum; quorum conſenſus hic non videtur neceſſarius, licet patriæ poteſtati nemo ſubjiciatur invitus. Neque dotalia accedere debent inſtrumenta, niſi ad certiorem matrimonii probationem. Hunc modum Conſtantinus Imp. primum introduxit, renovavit Zeno, perfecit Juſtinianus, & uſus approbavit.

l. 5. 6. 10. & 11. C. de natur. lib. Nov. 12. & 13. c. tanta. qui filii ſint leg.

Suntne & alii modi legitimandi?

Sunt & hi duo, Jure noviſſimo introducti à Juſtiniano. Unus eſt *per reſcriptum Principis:* ſolet enim Princeps non ſolum ad preces patris, ſed & ipſius filii, poſt mortem patris, beneficium hoc filio impertiri,

Nov. 74. & 89. c. 9.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Nov. 117. ut tamquam legitimus patri ſuo ſuccedere poſſit: cui tum demum locus eſt, cum nulli legitimi exſtant liberi.

l. 7. C. de natur. lib. qua emendatur l. præcedens Anaſt. Alter modus eſt *per nominationem filii naturalis*, ſi illa facta ſit in teſtamento, vel inſtrumento aliquo publico. Prior modus ſat eſt frequens; ſed ſecundus in uſu eſſe deſiit. Sublatus & ille, quo quis arrogando naturales faciebat ſuos; propterea quod fuerit viſum utilius, legitimis nuptiis legitimam poſteritatem quæri, quam tot legitimandorum liberorum adminiculis libidines parentum ſublevari.

TIT. XI.

De Adoptionibus.

Sequitur nunc de Adoptione, quæ eſt tertius modus acquirendæ patriæ poteſtatis.

Quid eſt Adoptio?

Hic. in pr. l. 5. ff. de his qui ſunt ſui. ADoptio *eſt legis actio, ſeu legitimus actus, quo qui natura liberi non ſunt, lege efficiuntur.* Eſt enim adoptio quaſi naturæ æmula, quæ vices ſubit nuptiarum: nam ut juſtis nuptiis naturales & legitimi naſcuntur, ita per adoptionem legitimi tantum fiunt.

Quotuplex eſt, & quæ inter ſpecies ejus differentia?

Duplex, *Adoptio in ſpecie, & Arrogatio: quæ eſt legitima hominis ſui juris in filium*

lium aſſumtio. Adoptio vero ejus, qui ſubeſt poteſtati patriæ. Illa Principis fit auctoritate, hæc imperio magiſtratus. In illa opus eſt Principis reſcripto, quia agitur de ſtatu civis Romani; non item in hac, cum ſuperſit pater, qui filio, quem adoptandum alteri dat, præſumitur ſufficienter conſulere. In illa deſideratur conſenſus expreſſus ejus, qui arrogatur, vel curatoris etiam, ſi quem habeat: qua ratione nemo arrogatur, niſi ſeptennio major, cujus aliqua ſit voluntas. In adoptione vero utriuſque exigitur conſenſus: qui & tacitus ſufficit, quatenus ſcilicet non contradicit adoptandus, etiam ſeptennio minor. *l. 1. 2. 5. 8. & 9. ff. h. t.*

Tranſitne adhuc hodie adoptatus in poteſtatem adoptantis?

Si filius fam. extraneæ perſonæ in adoptionem detur, non tranſit, neque jura patris naturalis diſſolvuntur. Robuſtiora ſiquidem illa ſunt, quam ut civili aliqua ratione tollantur, nec quicquam ad patrem adoptivum tranſit, & adoptatus remanet in poteſtate patris naturalis, quaſi adoptatus non eſſet. Hoc tantum ex adoptionis actu adoptans conſequitur, quod adoptatus etiam filius dicatur ejus, qui adoptat, & ad legitimam ſucceſſionem admittatur, ſi inteſtatus pater adoptivus deceſſerit. *§. ſed hodie. l. 8. ff. de R. I. l. penult. §. ſed hodie, C. h. t.*

Quid ſi à perſona non extranea fuerit adoptatus?

Tunc adoptatus in adoptantis familiam & poteſtatem omnino tranſit: puta, ſi avo filii mater- *d. l. penult.*

materno, vel, patre naturali emancipato, etiam avo aut proavo paterno, filius datus fuerit in adoptionem. Manet quippe tunc ſtabile jus patris adoptivi, cum concurrant hoc caſu in unam eandemque perſonam & naturalia & adoptionis jura: ita ut adoptatus hoc modo, à patre naturali nihil amplius exſpectare queat, neque tabulas ejus moleſtare, ſed ſolum adoptivum agnoſcere jubeatur; niſi & ab eo fuerit iterum emancipatus. Quo caſu rurſus ad domum revertitur patris naturalis, diſſoluta videlicet adoptione.

Tranſitne & arrogatus in poteſtatem arrogantis?

Gel. 5. cap. 19. *Vlp. in frag. t.* 8. *§. cum autem. h.t.l.* 17. *in fin. & ſeqq. ff. eod. l.* 2. *C. eod.*

Omnino, & quidem indiſtincte, ſive is veſticeps fuerit, id eſt, pubes, qui olim arrogari tantum poterat, ſive impubes, ex Conſtitutione Antonini Pii, dummodo poſteriori caſu causa cognita, an honeſta ſit, expediatque pupillo, arrogatio fiat, & arrogator caveat perſonæ publicæ, datis fidejuſſoribus, ſe bona arrogati, ſi is impubes moriatur, reſtituturum illis; qui, ſi arrogatio facta non eſſet, ad ſucceſſionem ejus eſſent venturi.

Quis igitur effectus eſt arrogationis?

§. illud proprium. h. t. l. 2. 15. *&* 40. *ff. eod.*

Quod non ſolum arrogatus, ſed & liberi ac bona ejus tranſeant in poteſtatem arrogatoris. Unde cum Auguſtus adoptaſſet Tiberium, una cum Tiberio & Germanicus, quem Tiberius ante adoptaverat, tranſiit

in poteſtatem Auguſti. Qui effectus adoptioni ſpeciali tribui non poteſt. Ratio differentiæ eſt, quod arrogatus fuerit ante pater-familias, atque ita filios habuerit in poteſtate, qui ſimul cum patre per arrogationem tranſeunt in alienam familiam: cum, qui in poteſtate alterius eſt, alium in poteſtate ſua habere nequeat. Adoptatus vero, quia filius-familias, ex ſe natos non habuit in poteſtate, qui propterea una cum patre non tranſeunt in poteſtatem adoptantis.

Quia, ſi arrogator emancipet filium arrogatum?

Tunc, ſi cauſa cognita dignus fuerit emancipatione, reddere eidem bona ſua tenetur. Sed &, ſi arrogator decedens eum exheredaverit, vel vivus ſine juſta cauſa emancipaverit, præter bona, ad arrogatorem tranſlata, jubetur quartam partem bonorum ſuorum arrogato relinquere. Quæ quarta accipienda videtur de quarta portionis ab inteſtato debitæ: argumento ducto à liberis naturalibus, quibus ea quarta ſufficit, ad excludendam querelam inofficioſi; nec enim eſt ratio, cur plus juris tribuatur arrogato, quam liberis, ex juſtis nuptiis procreatis.

§. item non aliter. l. 8. §. ſi impubes. ff. de inof. teſt. l. ult. ff. ſi quid in fraud. patr. d. l. 8. §. ſi quis.

Quinam adoptare vel arrogare poſſunt?

Omnes, quibus vel natura, vel lex, impedimento non eſt.

Qui natura impediuntur?

§. *minorem.* 4. In primis *Minor natu majorem adoptare non poteſt. Adoptio enim naturam imitatur; & pro monſtro eſt, ut major ſit filius, quam pater.* Neceſſe itaque eſt, ut adoptans plena pubertate, id eſt, octodecim annis, præcedat adoptandum. Licet enim generare ante poſſit, rarius tamen eſt, ut generet; cum leges iis, quæ frequentiora ſunt, accommodentur. Itaque adoptio in his perſonis locum habet, in quibus etiam natura poteſt habere. Impediuntur & illi natura adoptare, quibus omnis generandi facultas & ſpes denegata eſt, ut caſtrati. Spadones vero, aut quibus ob accedens aliquod vitium non datur generare, poſſunt adoptare, uti & nuptias contrahere: quia retinent tales principia procreandi, & ſublato vitio, redire facultas illa poteſt.

l. 16. *ff. h. t.*

§. *ſed & illud. l.* 39. §. 1. *ff. de jure dot. l.* 128. *ff. de V. S.*

Poteſtne qui filium non habet, adoptare in locum nepotis?

§. *licet autem, l.* 10. *& l.* 43. *ff. eod. d.* §. *licet. in fine.*

Poteſt tam in locum filii, quam nepotis, pronepotis, & deinceps, tamquam ex filio, etiam quem quis numquam habuit, aut habere deſiit. Idque per fictionem juris, favore propagandæ familiæ. Adoptio autem nepotis, tamquam ex filio vivo non procedit, niſi ejus conſenſu; ne ei invito agnaſcatur ſuus hæres, mortuo ſcilicet avo: ſed è contrario, ſi avus nepotem ex filio velit adoptandum alteri dare, non exigitur filii conſenſus, quia jam ceſſat ratio modo dicta.

Qui

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Qui per legem impediuntur adoptare?

In primis *fœminæ, quia nec naturales liberos in poteſtate habent:* quamvis ex indulgentia Principis ad ſolatium liberorum amiſſorum adoptare poſſint. Deinde impedit quoque civilis ratio, quo minus pater adoptivus dimiſſum à poteſtate ſua filium adoptivum iterum adoptet: & ne minor ſit ſexaginta annis, qui arrogat, quia magis liberorum procreationi ſtudere debeat; niſi forte valetudo, aut alia cauſa generationem impediat, vel ſi quis conjunctam ſibi perſonam velit adoptare. Sed nec illi permittit lex arrogare, qui tutelam, vel curam alicujus adminiſtrat, propter metum intercipiendarum rationum: niſi is vitricus fuerit, cui conceſſum eſt adoptare privignum ſuum, ceſſante in eo ſuſpicione fraudis. *§. fœminæ. l. 5. C. eod. l. 15. §. 2. & l. 17. in pr. ff. eod.* *l. 32. & DD. ad l. 30. ff. h. t.*

Poſſuntne ſervi adoptari?

Apud Catonem bene ſcriptum refert antiquitas, *ſervos, ſi à domino adoptati ſint, ex hoc ipſo poſſe liberari.* Unde & Imperator conſtituit, *ſervum, quem dominus actis intervenientibus filium nominaverit, per hoc liberum fieri.* Licet hoc ei non ſufficiat, ut conſequatur jus filii, quia adoptio tantum in liberis perſonis locum habet. Ut autem quis liber fiat, voluntas ſufficit domini. *§. fin. h. t. l. unic. §. 10. Cod. de lat. lib. tol.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

TIT. XII.

Quibus modis jus patriæ poteſtatis ſolvitur.

Patria poteſtas ut certis modis conſtituitur, ita & certis modis diſſolvitur: de quibus jam dicendum eſt.

Quibus igitur modis ſolvitur patria poteſtas?

SEx aut ſeptem, de quibus hoc Tit. quorum duo in perſonam filii dumtaxat cadere poſſunt; ſumma nimirum Patriciatus dignitas, & emancipatio; cæteri, ut mors, deportatio, ſervitus, captivitas, parentibus & filiis poſſunt contingere: atque utrovis modo patria poteſtas ſolvitur.

§. 1. h. t. l. 1. ff. quando dies legat. ced. l. 5. ff. de his qui ſunt ſui.

I. Eſt *mors naturalis patris, avi, vel filii*; quia mors omnia jura ſolvit: ergo & jus patriæ poteſtatis. Mortuo quidem patre filii filiæve omnimodo efficiuntur ſui juris: mortuo vero avo, nepotes nepteſve ita ſui juris fiunt, ſi in poteſtatem patris ſui non ſint recaſuri, eo vel emancipato, vel mortuo.

§. Cum autem.

II. *Deportatio in inſulam, patris, aut filii.* quæ mors eſt civilis. Nam, ſi pater ob aliquod maleficium in inſulam deportetur, efficitur peregrinus, tolliturque è numero civium Romanorum: & ſic jus patriæ poteſtatis, quod eſt civile, ſolvitur. Pari ratione

tione filius, qui eſt in poteſtate, in inſulam deportatus, deſinit eſſe in poteſtate parentis.

Quid, ſi ex indulgentia Principis deportati fuerint reſtituti?

Tunc per omnia priſtinum ſtatum recipiunt. Quod accipiendum de reſtitutione ſpeciali, quæ eſt inſtar juris poſtliminii, quo priſtina jura recuperantur, non etiam de remiſſione pœnæ, quæ tantum largitur reditum in patriam. *Verſ. ſed ſi. l. 1. 2. 3. de ſent. paſſ.*

Quid de relegatione?

Hæc non tollit civitatem, nec ea, quæ in conſequentiam civitatis ſunt: proindeque patres relegati, in poteſtate liberos ſuos, bona, & jura omnia retinent; & ex contrario, liberi relegati, in poteſtate remanent parentum. Differentia autem inter deportatos, & relegatos, hæc eſt, quod in inſulam relegari & ad tempus & in perpetuum quis poſſit; deportari non niſi in perpetuum. *§. Relegati.* *l. 4. ff. de interd. & releg.*

III. *Servitus pœnæ; quæ & ipſa civilis quædam mors eſt:* veluti cum quis per ſententiam Judicis certæ alicui pœnæ addicitur, puta, damnatus in metallum, ſeu opus metalli, vel ad beſtias; quia hoc modo adimitur libertas, ſimulque patria poteſtas, quæ liberorum hominum & civium Romanorum eſt propria. Sed hæc ſervitus pœnæ ſublata eſt jure noviſſimo; ac moribus quoque noſtris nulla eſt talis ſervitus. Itaque damnatio ad remos, pœna quidem eſt, ſed ſervitus pœnæ non eſt. *§. pœnæ ſervus.* *l. 27. & 36. ff. de pœn.* *Novel. 22. c. 8.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

§. *filius-familias.* IV. *Dignitas filii*; non quævis, ſed ſola & ſumma Patriciatus. Patricius enim quaſi pater quidam Principis & erat & dicebatur; filiuſque ideo liberabatur à poteſtate paterna, quia videbatur abſurdum, eum eſſe in poteſtate privata, qui publica poteſtate rempublicam adminiſtraret. Nec militaris igitur, nec Conſularis, nec Senatoria dignitas olim exemit à patria poteſtate; neque Doctoratus, neque Clericatus. At Jure novo & Conſularis dignitas, & Præfectura ſacrorum prætoriorum, & alia quævis à Curia liberans, liberat & à patria poteſtate. Idem tributum Epiſcopatui: qui enim omnium patres ſunt ſpirituales, quo modo ſub aliorum poteſtate conſiſtent? Liberatis autem hoc modo patriæ poteſtatis nexu manet nihilominus ſalvum jus familiæ; ne quod favore eorum introductum fuit, id vertatur in damnum.

l. ult. C. de conſul. l. 12.

Verſ. militia. l. fin. C. de decurion. l. 10. *Nov.* 8. §. *ult. Novel.* 123. *cap.* 1.

§. *ſi ab hoſtibus. l.* 10. *& ſeqq. ff. de captivis.*

V. *Captivitas patris, aut filii*; quia per captivitatem quis fit ſervus hoſtium, & deſinit eſſe civis Romanus, incapax jurium civitatis Romanæ. Non tamen ita exſtinguitur hæc poteſtas, quin reverſus jure poſtliminii cum reliquis juribus, etiam patriam recuperet poteſtatem: quomodo & hic dicitur pendere jus liberorum. Fingit enim poſtliminium, eum, qui captus eſt, in civitate ſemper fuiſſe. Si vero deceſſerit apud hoſtes pater, fingitur per legem Corneliam mortuus liber, ipſo nimirum momento captivitatis, & exinde filius à poteſtate ejus exemtus. Juris poſtliminii ratio poſita eſt in commiſeratione, ne afflicto addatur afflictio: Legis Cor-

neliæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

neliæ in favore, ut teſtamentum factum conſervetur.

VI. *Emancipatio filii*; quæ definiri poteſt *relaxatio patriæ poteſtatis coram competente Iudice*. Olim hæc variis fiebat circuitibus & ſolennitatibus, per trinam emancipationem & imaginarias venditiones, ut latius hic per Theoph. Anaſtaſius eam ex reſcripto Principis coram magiſtratu fieri poſſe permiſit: Juſtinianus poſtea ne quidem reſcripto opus eſſe decrevit. Eſt autem hic neceſſarius conſenſus, & patris emancipantis, ne cogatur invitus rem ſuam emancipare, id eſt, dimittere è manu ſive poteſtate; & filii emancipandi, ne in cujuſquam injuriam aut invito beneficium tribuatur: quo ſenſu Ulpianus, Quod cuique pro eo præſtatur, invito non tribuitur.

§. praeterea. l. pen. & ult. C. de emanc.

§. fin. h. t.

l. 69. & 156. §. ult. ff. de R. I.

Quid juris, ſi impubes aut pubes ſit filius, qui emancipatur?

Siquidem impubes ſit, tunc pater filii fit legitimus tutor, eidemque ſuccedit ab inteſtato, exemplo patroni, qui ſervum impuberem manumiſit. Si vero pubes, & moriatur facto teſtamento, in quo patrem præteriit, habet pater contra teſtamentum filii bonorum poſſeſſionem contra tabulas: ſin autem moriatur inteſtatus, pater eidem legitimus eſt hæres.

d. §. praeterea. l. 1. 2. 4. ff. ſi quis à par. manumiſſ. l. ult. C. de eman. §. ult. de legit. agn. ſucceſſ.

Filium habens in poteſtate, & ex eo nepotem, quem emancipabit?

Hoc in arbitrio eſt emancipantis, dimittere nimirum è poteſtate, & efficere ſui juris,

§. admonendi.

& l. 28. ff. eod. ris, vel utrumque, vel filium ſolum, retento nepote in poteſtate; vel ſolum nepotem, retento filio; idemque de pronepote juris eſt.

Nepos, ante emancipationem ſui patris conceptus, in cujus poteſtate naſcitur?

§. illud autem, l. 14. ff. de adopt. l. 19. ff. de ſtatu hom. In poteſtate avi: conceptus vero poſt emancipationem, vel adoptionem, ejuſdem patris ſui emancipati, vel avi adoptivi poteſtati ſubjicitur. Ratio, quia in his, qui naſcuntur ex juſtis nuptiis, tempus inſpicimus conceptionis; & liberi ſequuntur patrem, quem juſtæ nuptiæ demonſtrant.

§. ſed & ſi pater. l. pen. C. de adopt. *Adoptio*; facta non quidem extraneo, ſed avo vel proavo naturali: quo caſu tollitur poteſtas patris naturalis, & nova introducitur, ſcilicet avi, vel proavi; ea ratione, quia nemo in plurium poteſtate eſſe poſſit. Et ad §. ſed hodie. quatenus hæc adoptio procedat, plenius ſupra diximus.

Poteſtne compelli pater, emancipare liberos?

§. ult. l. 4. C. de emanc. l. 31. & ſeqq. de adopt. l. 92. ff. de cond. & demonſt. l. 12. de Epi. aud. Non poteſt, ne quidem reſcripto Principali: ut nec avus nepotes de poteſtate dimittere cogitur: quoniam patria poteſtas inæſtimabilis eſt, per quam filii, noſtri fiunt juris & ſui hæredes; utilis & parentibus, quia eis hoc modo per filios acquiritur. Sunt tamen caſus, quibus pater cogitur emancipare. 1. Si impubes arrogatus ſit, & poſt pubertatem probet, arrogationem ſibi eſſe inutilem, ſeque in ea circumſcriptum. 2. Si pater legatum ſibi relictum acceperit ea con-

condițione, ut filium emancipet; tenetur enim implere fidem. 3. Si filium pater durius tractet, vel ad peccandum compellat; indignum enim ſe imperio reddit, qui eo abutitur.

Poſtremo ſciendum, quamvis per ſuperiores modos tollatur patria poteſtas, non tamen aboleri reverentiam & obſervantiam, quæ parentibus debetur à liberis jure naturali, quod non potuit tolli per civile.

TIT. XIII.

De Tutelis.

Dictum hactenus de iis, qui ſunt alieni juris, vel patrii, vel dominici. Sequitur nunc, de ſui juris hominibus, qui in poteſtate non ſunt, & patresfamilias appellantur; ſive puberes illi ſint, ſive impuberes.

Eſtne aliqua harum perſonarum diviſio?

Est ſane: *nam ex his perſonis, quæ in poteſtate non ſunt, quædam vel in tutela ſunt, vel in curatione; quædam neutro jure tenentur.* Quæ diviſio eſt conformis illi, qua omnes homines vel liberi ſunt, vel ſervi. Nam qui neutro jure tenentur, liberis hominibus ſunt ſimiliores; qui vero in tutela vel cura ſunt, ſpeciem quandam hominis ſervientis præ ſe ferunt. *In princ. hic.*

Quid

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quid eſt Tutela?

Text. hic. & in l. 1. & 9. ff. eod. l. 12. §. 3. & l. 30. ff. de admin. tut, l. 157. ff. de R. I.

Eſt vis ac poteſtas in capite libero, ad tuendum eum, qui propter ætatem ſe defendere nequit, jure civili data ac permiſſa. Vis, id eſt, auctoritas regendi perſonam pupilli; *Poteſtas* vero bona ejus adminiſtrandi, quia tutor & moribus pupilli & bonis præponitur, atque vice domini habetur. Verba, *in capite libero*, non tam ætatem pupilli, quam ejus conditionem declarant: quod nimirum perſona, cui tutor datur, debeat eſſe libera, ſuique juris; quia qui patriæ aut dominicæ ſubjectus eſt poteſtati, non indiget tutore: cujus præcipuum officium eſt, ne indefenſum pupillum relinquat.

Quotuplex eſt?

§. 1. h. l. 7. C. Qui dare tut. poſſ.

Triplex, *Teſtamentaria*, *Legitima*, & *Dativa*; deſumta à triplici cauſa efficiente, teſtatore, lege, & judice. Nam tutelam omnem Jus civile ſuis inſtitutis formavit, partim *permittendo*, teſtamentariam ſcilicet & dativam; partim *dando*, quæ inde legitima dicitur, quia legitimos tutores ipſa lex facit, *teſtamentarios* autem & *dativos* permittit dari: illos à parente, hos à Magiſtratu, in defectum teſtamentariorum ac legitimorum.

Qui, & quibus, teſtamento tutores dare poſſunt?

§. permiſſum. l. 73. §. 1. ff. de R. I.

Parentes liberis ſuis impuberibus, quos in poteſtate habent, ſine diſcrimine ſexus, idque vel teſtamento, vel codicillis teſtamento confirmatis. Matres, quia liberos

in

in poteſtate non habent, dare filiis tutores non poſſunt, niſi eoſdem & hæredes inſtituerint. Quo facto, tutores datos confirmat Prætor, præmiſſa inquiſitione, ſeu cauſæ cognitione. *l. 1,2,4. & 9. ff. de teſt. tut. l. 1. C. de confir. tut.*

Poteſtne avus nepotibus ſuis teſtamento dare tutores?

Poteſt utique; ſi nimirum tales non ſint recaſuri in poteſtatem ſui patris. Neque enim, qui in patris vel domini poteſtate eſt, tutore indiget: nam tutela remedium eſt ſubſidiarium, quo defectibus minoris ætatis ſuccurritur. *§. itaque ſi filius. d. l. 1. §. 2.*

Poteſtne tutor dari poſthumis?

Poteſt: cum poſthumi, ubi de commodo eorum agitur, pro jam natis habeantur: atqui ad utilitatem liberorum poſthumorum ſpectat, dari eis ex teſtamento ac judicio patris tutorem aliquem: præſumitur enim pater filiis poſſe & velle optime conſulere: modo in ea quoque cauſa ſint, ut, ſi vivo patre naſcantur, in poteſtate ejus futuri ſint, nec recaſuri in alterius poteſtatem. *§. cum autem. d. l. 1. §. 1. & 2. l. 7. & pen. ff. de ſtat. hom.*

Rectene filio emancipato, aut exheredato, pater teſtamento tutorem dat?

Emancipato quidem non dat recte: datus tamen tutor confirmandus erit ex ſententia Præſidis ſine inquiſitione & cauſæ diſceptatione: quia, ut mox dixi, pater cenſetur ſemper liberis ſuis optime proſpexiſſe, & fideliſſimos tutores elegiſſe. *§. fin. h. l. 28. 10. ff. de con. tut. l. 3. §. 1 ff. de admin. tut. l. 26. §. 2 ff. de teſt. tut.*

At-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Attamen, ſi tutor datus, poſtea mores mutaverit, & publicum improbitatis ſuæ dederit teſtimonium; poterit Prætor nolle eum confirmare: ne videlicet, quod in favorem pupillorum eſt introductum, redundet in eorum odium.

Exheredato autem, recte tutor datur, cum datio non in inſtitutione, (ſaltem quod ad patrem) ſed in patria poteſtate conſiſtat. Dico, quod ad patrem; quia, ut tutela à matre data confirmetur, requiritur inſtitutio, ut dictum ſupra.

TIT. XIV.

Qui teſtamento tutores dari poſſunt.

Vidimus, qui teſtamento tutores dare poſſint, & quibus dari: ordo poſtulat, ut videamus, qui dari poſſint tutores.

Qui igitur dari tutores teſtamento poſſunt?

IN primis, *Non ſolum pater-familias, ſed etiam filius-familias:* quia in publicis cauſis, qualis etiam eſt tutela, filius-familias habetur pro patre-famil. nec attenditur hic patria poteſtas.

Hic in pr. tit. l. 9. ff. de his qui ſunt ſui.

II. *Servus. Proprius* quidem, & cum libertate, & ſine libertate, dari tutor poteſt: quia, & ſine libertate tutor datus, tacite libertatem directam accepiſſe videtur, ſine qua nemo tutelam aut aliud munus publicum

cum obire poteſt. *Cur directam?* quia hoc caſu duplex favor concurrit, tutelæ ſcilicet & libertatis. Intellige autem ſervum tacite libertatem directam accepiſſe videri, eo caſu nimirum, quo ſolus pupillus ei exſtiterit hæres. Nam, ſi cohæredem habeat, non directam, ſed fideicommiſſariam libertatem, juris præſumtione datam colligimus ex *l. 9. Cod. de fideicom. libert.* Plane ſi per errorem, quaſi liber tutor datus ſit, nec libertas, nec tutela ei competit, quia errantis nullus eſt conſenſus. *§. ſed & ſervus. Cujacius l. 18. obſ. cap. 5. l. 116. §. ult. ff. de R. I.*

Quid de ſervo alieno tutore dando eſt juris?

Poſſe quidem eum teſtamento utiliter dari tutorem, ſed ſub hac conditione datum intelligi, *Cum liber erit*: quæ conditio neceſſario adjicitur, cum in eum nihil juris habeat teſtator. Unde dicitur hic pure inutiliter dari, quoad effectum ſcilicet directum: nam ex tali datione competere huic ſervo fideicommiſſariam libertatem, defendi poſſe ait Ulpianus; ita nimirum, ut hæres eum à domino redimere & manumittere habeat neceſſe. Proprius autem ſervus inutiliter ſub ea conditione tutor datur. Nam quod in poteſtate noſtra eſt, id in caſum non eſt conferendum. *§. ſervus autem alienus. l. 10. §. fin. ff. de teſt. tut. Connanus l. 2. com. c. 4. n. 9. l. 22. ff. de cond. inſtit.*

III. *Furioſus vel minor* XXV *annis recte teſtamento tutor datur:* cum, ut tutela valeat, ſatis ſit, eum, qui datur tutor, eſſe capacem civilium. Sed quia incivile videtur, eos, qui ſuis ſupereſſe rebus non poſſunt, aliis præfici, conſtitutum eſt, ut tum de- *§. furioſus.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

mum furioſus & minor tutelam adminiſtrare incipiant, cum ille quidem compos mentis eſſe cœperit, hic vero major 25 annis fuerit factus. Interim vero, dum eventus pendet, in ſubſidium alius à judice tutor datur, aut potius quaſi tutor, ne indefenſus maneat pupillus.

Recte-ne igitur tutor datur ad certum tempus, vel ex certo tempore, vel ſub conditione?

§. ad certum tempus. *l. 11. ff. de teſt. tut.*

Ita dari tutorem poſſe non dubitatur, inquit Imper. Lex quippe adeo confidit de paterno conſilio, ut quo modo liberis ſuis proſpexerit, ratam habeat ipſius voluntatem. Ut autem pupillus non maneat indefenſus, pendente conditione, vel die, ſuccurrit illi Judex ſive Magiſtratus, ſupplens factum teſtatoris, defectumque temporis aut conditionis, tutore interim alio à ſe dato.

Certa-ne rei vel cauſæ tutor dari poteſt?

§. Certæ. *l. 15. ff. eod.*

Non poteſt, quia tutor perſonæ datur, non rei aut liti; & tutela eſt poteſtas in caput pupilli. Res tamen & patrimonium venit in conſequentiam. Quod ſi tutor unus detur rei Africanæ, alter rei Syriacæ, utilis datio eſt propter diffuſum patrimonium & difficultatem adminiſtrationum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Si quis dicat, Filiis meis tutores do, *intelligitur-ne etiam dediſſe nepotibus?*

Certum quidem eſt, ſi filiis vel filiabus tutores dederit, etiam poſthumo vel poſthumæ dediſſe videri; quia filiorum appellatione & poſthumi continentur, quod concepti habeantur pro natis, & nati, ſint futuri primi gradus. At nepotibus tutores dediſſe non videtur, cum *filiorum* appellatione nepotes non veniant, & aliter filii, aliter nepotes appellentur. Quod ſi dixerit, *ſe liberis dare*, etiam nepotes continebuntur: quia *liberorum* ſignificatio laxior eſt; *filiorum* autem ſtrictior, licet ex mente pronunciantis latius pateat.

§. ſi quis filiab. l. 5.6. ff. de teſt. tut.

l. 84. 164. & 201. ff. de V. S.

TIT. XV.

De legitima agnatorum tutela.

Quando eſt locus legitimæ tutelæ?

DEficiente teſtamentaria, quæ quamdiu ſperatur, legitimæ, quæ ſubſidiaria eſt, locus eſſe non poteſt. Deficit autem teſtamentaria, ſi, qui tutorem dare poterat, vel omnino non fecerit teſtamentum, vel quantum ad tutelam attinet, condito licet teſtamento, inteſtatus deceſſerit, vel ſi datus tutor vivo deceſſerit teſtatore.

d. l. 11. §. 6. l. 1. in pr. ff. de leg. tut.

Cur dicitur legitima?

Quod non ex diſpoſitione ac proviſione hominis, ſed ex lege pendeat, nempe vel ex

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

verbis, vel ex mente Legis XII Tabb. quodque proximis deferatur agnatis & conſanguineis, itemque patronis; id eſt, his, qui ad legitimam hæreditatem admitti poſſunt. Unde Tutela hæc vel eſt agnatorum, vel patronorum, vel denique fiduciaria.

Qui dicuntur agnati?

§. 1. *h.t. & l.* 1. *ff. eod.* *Qui per virilis ſexus cognationem conjuncti ſunt*, quaſi à patre connati; veluti frater eodem patre natus, fratris filius, & ex eo nepos; patruus & patrui filius, ex eoque nepos, & ſimiles. Qui omnes quamdiu per patremfamil. uniti ſunt, connaſci invicem creduntur; & eandem retinent familiam, ſive nomen familiæ. *Cognati* vero dicuntur, *qui per fœminei ſexus perſonas cognatione junguntur.*

Quæ igitur legitima eſt agnatorum tutela?

Nov. 118. *c.* 5. *Auth. ſicut hæreditas. C. de leg. tut. l.* 1. *ff. de legit. tut.* Quam lex XII Tabb. proximis defert agnatis, qui hinc & *legitimi tutores* vocantur: idque hac ratione, quia olim ex eadem lege deferebatur hæreditas primo loco agnatis, excluſis cognatis, adeoque ſumma providentia hoc ita conſtitutum fuiſſe auctor eſt Ulpianus, ut, qui ſperarent ſucceſſionem, iidem tuerentur bona, ne dilapidarentur.

Quid hodie circa hanc tutelam juris eſt?

Hodie cognati æque ad tutelam vocantur & admittuntur, atque agnati, ſecundum gra-

gradum & ordinem, quo vocantur ad hæreditatem, cognationis & agnationis (quæ fuit olim hac in re, ſicut & hæreditatibus) differentia ſublata. Nam regula eſt Juris, *Quo hæreditas redit, eo & tutelam pervenire, niſi cum fœminæ hæredes intercedunt.* *l. 73. ff. de R. I.*

Cur fœmina removetur à tutela?

Quia tutela, ſicut & curatio, virile & publicum munus eſt, cujus proinde incapax fœmina. Matri tamen ſingulari jure (ob ſingularem amorem erga prolem, cui ideo proſpectura optime præſumitur) indultum eſt, ut tutrix liberorum ſuorum eſſe poſſit; præferturque cæteris legitimis, ac multo magis dativis, modo renunciet S. C. Velleiano, & ſecundis nuptiis, ſuaque inſuper obliget bona. Idem tributum eſt aviæ, proxime ſcilicet poſt matrem. *l. 2. ff. de R. I. l. ult. ff. de tut. l. 1. C. quando mul. tut. l. 2. cum Auth. matri & aviæ. C. eod.*

Ius agnationis tolliturne capitis diminutione?

Tollitur & perimitur plerumque omnibus modis; quia & capitis diminutio & agnatio juris civilis nomen eſt: atqui nihil tam naturale eſt, quam eo genere quidque diſſolvere, quo colligatum eſt. Dicitur, *plerumque*; non quod umquam accidere poſſit, ut capitis diminutione non tollatur ipſo jure agnatio, ſed quod nonnumquam accidat, ut perinde duret effectus juris, ac ſi nulla capitis diminutio interceſſiſſet, propter Anaſtaſii & Juſtiniani Conſtitutiones. *§. fin. h. l. 4. C. de leg. tut. l. 5. C. de cur. fur. l. 11. & ult. C. de legit. hæred.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

TIT. XVI.

De capitis diminutione.

Occaſione illius, quod in fine Tit. præcedentis dictum eſt, capitis diminutione perimi jus agnationis, quæ tutelæ legitimæ initium dedit, inſeritur hoc loco Tit. De capitis diminutione.

Quid, & quotuplex eſt capitis diminutio?

hic in pr. & l. 1. ff. eod.

EST *prioris ſtatus mutatio.* Status eſt conditio & qualitas perſonæ, conſiſtens in his tribus: *Libertate*, *Civitate*, & *Familia.* Unde triplex eſt capitis diminutio, *Maxima*, *Media* ſive *Minor*, & *Minima*: *Maxima*, cum quis ſimul & familiam, & civitatem & libertatem amittit: quod accidit iis, qui ſervi pœnæ efficiuntur atrocitate ſententiæ. *Media*, cum quis civitatem amittit, retenta libertate: quod ei accidit, qui in inſulam deportatus eſt. *Minima*, cum quis, civitate & libertate retenta, familiam tantum mutat: quod accidit ei, qui cum ſui juris eſſet, adoptandum ſe dedit, & factus eſt alienus; vel contra, cum in poteſtate eſſet, per emancipationem factus eſt ſuus.

Cur

Cur non æque libertatem amittunt deportati, & qui mediam capitis diminutionem paſſi ſunt, ut hi qui maximam?

Quia qui maximam paſſi ſunt, ut ſervi, illico in alienum dominium incidunt, ita ut deſinant eſſe ſui liberi, & domino acquirunt, quod non perinde eſt in deportatis, vel his, quibus aqua & igne interdicitur, qui quidem propter ſententiam, civitatis jure exuuntur, quia tamen jure gentium non incidunt in alterius dominium, cur non dicantur adhuc eſſe ſui liberi, qui non ſunt facti alieni? *§. minor. §. maxima.*

Servus manumiſſus patitur-ne capitis diminutionem?

Minime, quia nullum caput, id eſt, nullum ſtatum, vel libertatis, vel civitatis, vel familiæ, habuit: quod autem non eſt, mutari aut amitti non poteſt. Nec videri poteſt deſiiſſe habere, qui nunquam habuit. Unde fit, ut ſervus poſt manumiſſionem dicatur fieri novus quaſi homo, atque ab eo die incipit habere perſonam, ac ſtatum. *§. ſervus. l. 3. §. ult. & l. 5. ff. h. t. l. 208. ff. de R. I.*

Quid de eo cenſes, cui dignitas magis mutatur, quam ſtatus?

Nec hunc capite minui, cum dignitas ad ſtatum non pertineat. Ideoque Senatu motus remanet nihilominus civis Romanus, nihilque amittit juris; ſed tantum decreſcit ejus exiſtimatio, minuiturque dignitas, *§. quib. autem. l. 2. 3. ff. de Senatorib.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

abſque infamia; niſi remotus ſit propter turpitudinem.

Capitis diminutione perit-ne æque jus cognationis, ut agnationis?

§. *quod autem.* Non æque. Nam omnis capitis diminutio perimit agnationem, quia tota juris eſt; cognatio vero (aut potius cognationis jus) pertinens ad jus civile, propter ſucceſſiones, tutelas, & id genus alia, non minima capitis diminutione, ſed vel maxima, ut ſervitute, vel media, ut deportatione, perit; quia jus perit civitatis, quod hujus civilis cognationis eſt fundamentum. Quo ſublato, plerumque nec ea quæ ſequuntur, locum habent.

l. 178. *ff. de R. I.*

l. 10. §. 5. *ff. de grad.* Sed mere naturalis cognatio, quia cum ipſa natura, non cum jure civitatis eſt conjuncta, nullo jure civili tollitur: ut neque retractio in ſervitutem, neque deportatio facere poteſt, quin ille ſit pater, hic filius.

Quid ſi plures ſint agnati, ad quos tutela pertinebit?

§. *fin.* Ad eos, qui proximiore gradu ſunt. Naturale enim eſt, ut qui in emolumentis habent prælationem, ſint & in oneribus ſuſtinendis anteriores. Si plures ejuſdem gradus ſint, ad omnes ſimul tutela pertinebit: ejus tamen adminiſtratio maxime idoneo ſolet à Judice committi; ita tamen, ut non eo minus ad reliquos ſpectet periculum, ſi male adminiſtrantem removeri non curaverint, bonis eorum ad hoc tacito pignore obligatis.

l. 4. *C. d. leg. tut. cum Auth. ſicut.*

TIT.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

TIT. XVII.

De legitima patronorum tutela.

Quæ dicitur legitima patronorum tutela?

QUæ patronis defertur in perſonas libertorum, ſeu libertarum impuberum, quos manumittendo ſui juris effecerunt. *text. hic. l. 3. ff. de leg. tut.*

Cur dicitur legitima?

Quia & ipſa ex Lege XII Tabb. deſcendit, non quidem directo ex verbis, ſed ex ſententia & interpretatione, quod perinde eſt, ac ſi ex verbis legis introducta eſſet. Jam vero, cum Lex XII Tabb. ad ſucceſſionem liberti inteſtati vocarit patronos, per conſequentiam, hæreditatum etiam tutelam iiſdem delatam voluit. Idque propter juris rationem relatam, quia plerumque ubi ſucceſſionis eſt emolumentum, ibi & tutelæ onus eſſe debeat: niſi à fœmina impubes manumittatur, quæ quidem ad ſucceſſionem vocatur. non vero ad tutelam, quoniam tutela virile eſt officium, & ultra ſexum fœmineæ infirmitatis. *l. fin. ff. de tut.*

TIT. XVIII.

De legitima parentum tutela.

Quæ eſt legitima parentum tutela?

QUæ ad exemplum & ſimilitudinem legitimæ patronorum tutelæ eſt introducta. *l. 3. §. fin.*

ducta. Nam uti patroni ad tutelam libertorum impuberum ex mente legis vocantur, ita & parentes ad liberorum impuberum à ſe emancipatorum, ex ſimilitudine rationis, adſciſci operæ pretium viſum eſt, propter commodum ſucceſſionis, quod habent in bonis liberorum ſuorum; uti & patroni in bonis libertorum.

TIT. XIX.

De Fiduciaria tutela.

Cur dicitur Fiduciaria hæc tutela?

QUia jus fiduciam habet de his perſonis, quibus eam tutelam defert, quod nimirum pupillorum rebus optime conſulere & poſſint & velint: non autem à contracta fiducia in emancipatione, uti ſuperior.

Quibus defertur?

in princ. tit. Primo patri; ſi avus nepotem vel pronepotem impuberem emancipaverit, & mortuus fuerit. Deinde fratribus; ſi pater, filio impubere emancipato, deceſſerit, fratribus aliis in poteſtate relictis. Verum non aliter his fratris emancipati tutela competit, quam ſi ſint perfectæ ſeu legitimæ ætatis, hoc eſt, majoris 25 annis, qui nimirum in rebus ſuis adminiſtrandis alieno non egeant auxilio. Hodie & hæc & parentum tutela, legitima vocatur, ex Novellis, ſucceſſionem patri & fratri deferentibus, ſublata ut ſexus, ita & emancipationis ac ſuitatis differentia.

Novell. 118. c. 4.

TIT.

TIT. XX.

De Attiliano tutore; & eo, qui ex L. Iulia & Titia dabatur.

Succedit tertio loco Tutela Dativa, deficientibus nimirum aliis, Teſtamentaria & Legitima: quo caſu Judex vel Magiſtratus ex ſpeciali permiſſione legis dat tutorem.

Quando igitur locus eſt tutelæ dativæ?

PRimo, Si cui nullus omnino tutor fuerit, 2. Si teſtamento tutor vel ſub conditione vel ex die certo fuerit datus, 3. Quamdiu ex teſtamento nemo hæres exſtiterit: nam dies tutelæ teſtamentariæ demum cedit à tempore aditæ hæreditatis, 4. Tutore capto ab hoſtibus: Nam his tribus caſibus dabatur interim tutor, pendente ſcilicet conditione, die, aut jure poſtliminii; at ſi conditio exſtitiſſet, dies veniſſet, tutor reverſus fuiſſet in civitatem, deſinebat tunc eſſe tutor. *Hic in pr. §. 1. &c.*

Cur teſtamento tutor ſub conditione, vel ex certo die datur; à Magiſtratu non niſi pure?

Quia (ut dictum eſt ſupra) præſumit lex, teſtatorem optime proſpexiſſe liberis in ſuo teſtamento, ne tamen pendente conditio- *§. 2. hic.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

l.6. §.1. ff.de tut. ne, indefenſus inveniatur pupillus, petendus tutor eſt, qui eſſe deſinit, ſi conditio exſtiterit, aut dies venerit. Cæterum à Magiſtratu non niſi pure tutor dari poteſt, quoniam licet ipſe factum, aut defectum legis ſupplere poſſit; qui vero ipſius Magiſtratus incertum atque imperfectum factum ſuppleat, nemo eſt. l. 77. ff. de R. I. Accedit quod actus legitimus, qualis eſt datio tutoris facta à Magiſtratu, non recipiat diem vel conditionem.

Quis Magiſtratus ſive Iudex dat tutorem?

text. hic. in princ. Olim in urbe Romana à Prætore Urbano, quod is proprius civium Romanorum Judex eſſet, & à majore parte Tribunorum plebis, ex L. Attilia dabatur tutor, dictus inde Attilianus. Ideo major pars Tribunorum requirebatur, quod ſcilicet illud referatur ad univerſos, quod publice per majorem fit partem. l.160.§. 1. ff. de R. I. In provinciis vero Romano imperio ſubjectis, ex L. Julia & Titia Præſes provinciæ tutorem conſtituebat.

Cur ex illis Legibus dari tutores deſierunt?

§. ſed ex his. l. 6. §. 2. ff. de tutel. Quia per eas non ſatis proſpectum erat pupillis, cum tutores abſque inquiſitione darentur, neque dati compellerentur ſuſcipere tutelam. Tutoris enim datio cum non juriſdictionis, aut imperii, ſed legis ſit, quaſi juriſdictione voluntaria exercebatur. Poſtea Conſules tutores ex inquiſitione dare cœperunt; deinde Prætores ex Conſtitutionibus; quibus introducta fuit cautio, *Rem pupilli*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

pilli ſalvam fore, exigenda à tutoribus & de iis compellendis ad tutelæ adminiſtrationem.

Manſit-ne deinceps id juris penes Conſules & Prætores?

Non; ſed tempore Juſtiniani Romæ quidem Præfectus Urbi, vel Prætor, ſecundum ſuam jurisdictionem, hoc eſt, intra ſuæ juriſdictionis limites, in provinciis autem Præſides ex inquiſitione tutores creabant; vel Magiſtratus juſſu Præſidum, ſi non eſſent magnæ pupilli facultates. *§. ſed hoc jure.* *l. 45. §. 3. ff. de excuſ. tut.*

Quid vero hic Iuſtinianus innovavit?

Ut Defenſor civitatis vel aliæ publicæ perſonæ, id eſt, Magiſtratus, una cum civitatis Antiſtite ſeu Epiſcopo poſſint tutores vel curatores creare (ut tanto majore fide ac religione negotium hoc tam pium conficiatur), etiam non exſpectata juſſione Præſidum, ad evitandos ſumtus, ſi facultates pupilli non excedant quingentos ſolidos: quod ſi ampliores ſint facultates, ut tunc tutor à Præſide deſignetur, cum cautione, de qua ſupra. *§. nos autem. per l. 30. C. de Epiſ. aud.*

Cur inventa tutela?

Quia naturali juri ac rationi conveniens eſt; ut impuberes in tutela ſint, & qui perfectæ ætatis non ſunt, alterius tutela regantur. Inde tamen ne inferas, tutelam eſſe juris naturalis; quandoquidem à civili ſumſerit incrementum & formam: & Jus civi- *§. impuberes.*

l.6.ff de juſt. & jure. civile dicatur, quod nec in totum à naturali ſeu gentium jure recedit, nec per omnia ei ſervit.

Ad quid tenetur tutor finita tutela?

§ fin.l.1. §.3.l.4. 9.§.4.ff. de tut. & rat. diſtr.l.2. C. de peric. tut. l.3.C. de diu. tut.

Tenetur tutelæ judicio rationem reddere. Cum enim vim ac poteſtatem in perſonam pupilli habeat, ejuſque res adminiſtret, æquiſſimum eſt, ut poſt pubertatem *directa actione* teneatur, & adminiſtrationis ſuæ rationem reddat, deque omnibus iis, quæ fecit, cum facere non deberet; item de iis, quæ non fecit: idque præſtando dolum & culpam, & quantam in ſuis rebus adhiberet diligentiam. Dico, poſt pubertatem, quia hæc actio exerceri nequit, niſi finita tutela: abſurdum enim eſſet à tutore rationem adminiſtrationis expoſci, in qua adhuc ille perſeverat. *Contraria* vero *actione* tutor repetit, quod de ſuo impendit in rem pupillarem, ne officium ſuum ſit illi damnoſum.

l.3.C.de contr.ju. tut.

TIT. XXI.

De auctoritate tutorum.

Poſt traditas tutelæ ſpecies, & qualiter conſtituantur tutores, recto ordine ſequitur de auctoritate ſive poteſtate tutorum in pupillos.

Quid igitur eſt Auctoritas tutorum?

EST vis illa ac poteſtas, quam tutores vel ex teſtamento, vel ex lege, vel per Judicem

dicem acceperunt, in perſona pupillorum defendenda, rebuſque eorum adminiſtrandis; quia pupillus nec velle nec nolle in ea ætate, niſi appoſita auctoritate, creditur. Vel, eſt approbatio ejus, quod cum pupillo geritur. Hoc eſt enim auctorem fieri, inquit J. C. cum tutor ſe probare dicit id, quod agitur. Quæ quidem, ut in tuto ſit auctoritas, oportet per judicem decernatur. *l. 189. ff. de R. I. l. 3. ff. h. t.*

Priuſquam ſe adminiſtrationi immiſceat, quid facere tutor debet?

Inprimis tenetur coram Judice præſtare jusjurandum, quod, quidquid utile pupillo erit, curabit; cavebit, quidquid damnoſum. Tenetur inſuper conficere inventarium, ſeu deſcriptionem rerum omnium, quæ in patrimonio pupilli inveniuntur. *Auth. quod nunc. C. de cur. fur. l. 7. ff. de admin. tut. l. 24. C. eod.*

In quibus cauſis auctoritas tutoris neceſſaria eſt, vel non eſt?

Neceſſaria non eſt in iis cauſis, in quibus pupillus conditionem ſuam meliorem facit, nec periculum eſt, ne lædatur; veluti in iis contractibus, qui non poſſunt non utiles eſſe pupillo; cum pupillus liber ſit, & capax civilium, habeatque intellectum aliquem; ut, ſi dari ſibi ſtipuletur, aut per traditionem accipiat; qui in ejus commodum atque utilitatem pro pleno repræſentatur, ne ſcilicet quod in favorem cujuſquam eſt introductum, redundet in odium ejuſdem. *hic in pr.*

Neceſſaria vero eadem eſt auctoritas in his cauſis, ex quibus obligationes mutuæ naſcuntur, ut in emtionibus, venditionibus, locationibus, *§. unde in iis.*

con-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

conductionibus, *mandatis*, *depoſitis*; quia periculum eſt læſionis, cum obligari ſit periculoſum, & æque damno obnoxium, ut lucro.

l. 1. ff. de tut. & rat. diſt. Similiter ſi aliis quid promittat pupillus, neceſſaria tutoris eſt auctoritas: neque enim aliter deteriorem conditionem ſuam facit; & ſi quid damni pupillus ex inconſulto tutoris conſilio acceperit, hoc ſarcire cogitur idem tutor.

Quid, ſi pupillus ſine tutoris auctoritate contraxerit?

§. ſi tutoris. *Tunc quidem is, qui cum pupillo contraxerit, obligabitur, at invicem pupillus non obligatur.* Idque benigna ratione & favore pupillorum receptum eſt. Claudicabit proinde eo caſu talis contractus: quod ſibi imputare debet, qui cum pupillo contraxit; quippe qui ſcivit, aut ſcire debuit, pupillum non obligari, cum non habeat plenum intellectum. Obligari vero pupillum, proximum pubertati, capacem jam & furandi & injuriæ ex delicto, non interpoſita tutoris auctoritate, placuit, idque favore Reipub. qui hac in parte favori pupillorum prævalet.

l. 13. §. 29. ff. de act. emp. *§. pupill. de inutil. ſtip.* *l. 111. ff. de R. I.*

Poteſt-ne hæreditatem adire pupillus abſque tutoris auctoritate?

§. neque tamen. Non poteſt: ut neque bonorum poſſeſſionem petere, neque hæreditatem ex fideicommiſſo ſuſcipere, aliter pupilli poſſunt, quam ſi tutoris interveniat auctoritas: licet videri poſſit lucroſa hæreditas. Idque ob latens ſæpe æs alienum, & ne pupillus ſpecie

cie

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

cie apparentis lucri, facile in damnum incidat. Nam hæres adeundo hæreditatem, ſtatim fit obnoxius legatariis, creditoribuſque defuncti, ex quodam quaſi contractu. Qua ratione & pupillus ſuus, licet ipſo jure hæres exſiſtat, non tamen ſe immiſcet, aut bonorum poſſeſſionem petit, niſi auctoritate tutoris, propter periculum. *l. 1. §. qui ſunt. ff. ſi quis omiſ. cauſ.*

Quando, & quo pacto, auctoritas tutoris cenſetur legitime interpoſita?

Si tutor ſtatim in ipſo negotio, id eſt, in limine ipſius negotii, vel etiam mox eo perfecto, hoc eſt, antequam alius actus intervenerit, *præſens auctor fiat*. Poſt tempus vero, vel per epiſtolam, aut per nuncium, interpoſita auctoritas nihil agit, propter fraudem, quæ ſubeſſe poteſt. Interdum quidem abſentium juſſus & ratihabitio valet ac ſufficit, verum illud in tutore, auctoritatem ſuam accommodante, locum non habet: ipſum enim præſentem eſſe oportet, non tantum corpore, ſed & animo, quia auctoritas verbis interponi debet. *§. tutor autem. l. 25. §. juſſum. ff. de acq. hæred. l. 9. §. pen. ff. h. t. l. 1. ff. h. t.*

Quid, ſi inter tutorem pupillumque, ex cauſa tutelam antecedente, lis oriatur?

Tunc, quia ipſe tutor in rem ſuam auctor eſſe non poteſt, non magis quam in propria cauſa teſtis aut Judex; non prætorius tutor, ut olim, ſed curator in locum ejus datur: quo curatore interveniente judicium peragitur, & eo peracto curator eſſe deſinit. *§. ſi inter. l. 10. ff. de teſtib.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Olim ideo tutor dabatur, non curator; quia ad lites, & ea, quæ ſolennitatem juris deſiderant, explicanda, tutore auctore opus erat: at vero hodie, ſublatis formulis & ſolennibus, datur curator.

l. 19. h. t.

TIT. XXII.

Quibus modis Tutela finitur.

Ut certis modis Tutela conſtituitur, ita & certis modis diſſolvitur; partim ex perſona ipſius pupilli, partim ex perſona tutoris.

Quot igitur modis finitur Tutela?

hic in pr. l. 3. C. quando tut. vel curat. eſſe deſ.

VAriis modis. Et primo *Pubertate*; nempe, ſi pupilli pupillæve puberes eſſe cœperint, quod fit in maſculis poſt 14 ætatis annum completum, in fœminis vero poſt 12. Qua ætate cum uſum rationis habere incipiant, & de rebus ſuis diſponere valeant, poterunt & perſonam ſuam regere; quæ proinde alieno non debet ſubjacere arbitrio.

§. item finitur. l. ult. C. d. t.

II. *Arrogatione.* Etenim pupillus, cum conſenſu ſui tutoris arrogatus, in familiam & poteſtatem tranſit arrogantis, ac tutela liberatur: non enim poteſt unus idemque eſſe in tutela & patria poteſtate, non magis quam ſui & alieni juris.

§. item. h. t. l. 14. in pr. de tut. l. 1. C. de aut. præſt.

III. *Deportatione:* ſi pupillus propter commiſſum flagitium in inſulam deportetur. Tutela enim cum civilis & ſolennis juris ſit, alibi quam in capite libero & cive Romano, conſiſtere non poteſt. Pupillus autem

tem poteſt deportari, cum delinquere poſſit; quatenus tamen illi ſenſus eſt: quem aliqui æſtimant ex annorum numero: alii rectius id judicis arbitrio committunt. *l. 111 ff. de R. I.*

IV. *Servitute*, intellige pœnæ, vel alia: ut, ſi pupillus, cum eſſet libertus, ob ingratitudinem revocatus ſit in ſervitutem à patrono, quia tutela non ſervorum, ſed liberorum hominum eſt propria. Unde ſervi non interveniunt in his, quæ officium per liberos homines leges deſiderant. *d. § item d. l. 14. §. 1.* *l. 175. ff. de R. I.*

V. *Captivitate*; quia captus ab hoſtibus, interim dum non revertitur, liberum caput non habet, atque ita interit tutela: recipitur autem, ſi revertatur, nam reverſus omnia priſtina jura poſtliminii jure recuperat, atque ita & tutelam. *§. ab hoſtib. ſup. quib. mod. jus patr. pot. ſol.*

VI. *Eventu ſeu exſiſtentia conditionis vel temporis*, ſi ad certum tempus datus fuerit tutor: nam tutela conditionalis, qualis teſtamento fieri poteſt, finitur eventu conditionis vel temporis lapſu Solos autem teſtamentarios dari poſſe ſub conditione & ad certum tempus, diximus ſupra: ergo legitima aut dativa tutela hoc modo non finitur. Cur vero conditione adveniente, vel tempore finito tutores eſſe deſinant, ratio pendet ex voluntate defuncti, quæ ſtricte ſervanda, is autem diutius tutorem eſſe noluit. *§. ſed etſi uſque. & §. 5. h. t.* *d. l. 14. §. 3.*

VII. *Morte naturali*, tam pupillorum, quam tutorum; quia mors omnia ſolvit, omniaque jura perſonalia, qualis eſt tutela, cum perſona exſtinguuntur. Hæres igitur in ipſam tutelam non ſuccedit; tametſi actio tutelæ in eum tranſeat. *§. ſimili modo. l. 16. ff. de tutel. l. 196. ff. de R. I.*

VIII. Ca-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

§. *minima.* VIII. *Capitis diminutione*. In pupillo quidem capitis diminutio, etiam minima, perimit omnem tutelam, eo quod faciat alieni juris, transferendo pupillum per arrogationem in poteſtatem patris arrogatoris.
l. 9. ff. de his qui ſunt ſui. Tutoris vero minima capitis diminutio non tollit tutelam teſtamentariam aut dativam, quia non competunt jure agnationis, non enim prohibet, quo minus ſit tutor etiam filiusfamilias: ſed legitimam tantum ceſſare faciebat ex eo, quod ceſſare faceret jus agnationis, quod conſequitur onus tutelæ. Sed hodie nec legitima tutela propter minimam capitis diminutionem perit.

§. *fin.* IX. Et poſtremo deſinunt tutores eſſe, *qui* à Judice *removentur*, ob cauſas juſtas, vel *qui ſe excuſant*, ex juſtis item cauſis, de quibus Tituli ſingulares ſunt.

TIT. XXIII.

De Curatoribus.

text. h. in princ. l. 1. ff. de minor. Finita tutela, quia puberes, ſive maſculi ſive fœminæ, plerumque adhuc ejus ætatis ſunt, ut negotia ſua tueri & adminiſtrare non poſſint, cum ſit fragile & infirmum hujuſmodi ætatis conſilium, & multis captionibus ſuppoſitum atque inſidiis expoſitum: ideo dari illis Curatores ſolent.

Quid

Quid eſt Cura, ſive Curatela?

EST poteſtas in capite libero, ad tuenda atque adminiſtranda negotia bonave, vel illius qui pubes factus, adhuc ejus eſt ætatis, ut ea gerere non poſſit, vel alterius, qui ejuſmodi cura indiget, jure civili conſtituta.

Quibus, & à quibus dantur Curatores; & quotuplex eſt Cura?

Dantur in primis, *maſculis quidem puberibus & fœminis viripotentibus, uſque ad vigeſimum quintum ætatis annum completum:* Idque vel à Lege, vel ab ordinario magiſtratu, à quo & tutores dantur. Teſtamento vero curator non datur: quia jus poteſtatis eſt mere perſonale, nec cauſam bonorum contingit. Unde non debet licere patri diſponere de bonis puberum, quibus jam eſt aliquod animi conſilium; neque enim voluit Lex XII Tabb. vim & effectum patriæ poteſtatis, poſt mortem patris, extendi ultra pubertatem. *in pr. tit. & §. 1.*

Quid ſi pater curatorem dederit? eum citra inquiſitionem Prætor confirmabit. Jus enim parentem optime liberis ſuis proſpecturum confidit, cum eos naturali propenſione, tamquam quid ex ſe ipſo amet. Duplex itaque eſt Cura, Legitima, & Dativa, nulla Teſtamentaria, ſaltem directa. *l. 6. C. de confirm. tut. Ariſt. l. 6. Ethic.*

Danturne invitis adoleſcentibus Curatores?

Non dantur; cum tales perfectum habeant intellectum: eſſet enim quædam veluti *§. item inviti.*

uti famæ læſio, & injuria, non permittere libero homini, de ſe ſatis confidenti, rerum ſuarum adminiſtrationem. Poſſunt itaque adoleſcentes, ſi velint, abſque curatoribus vivere, &, ſi petierint dari ſibi curatores, non coguntur hunc, vel illum accipere, ſed quem elegerint ipſi: præterquam in litem; ad quam accipere curatorem coguntur, ne judicium reddatur illuſorium, cum minor legitimam perſonam ſtandi in judicio non habeat, & lata contra indefenſos minores ſententia non teneat.

l.4.C. de aut. præſt.

l. 55. ff. de re jud.

Qui inſuper ſub cura ſunt?

Furioſi & *prodigi*, licet majores 25 annis ſint, in curatione ſunt agnatorum; ex L. XII Tabb. Ratio eſt, quia tales rebus ſuis ſupereſſe non poſſunt, cum furioſis nulla ſit voluntas, nullus ſenſus. In prodigis eſt quidem conſenſus, verum ad bona quod attinet, furioſum facere exitum dicuntur; ideoque conſulendum iis fuit, ne in egeſtatem deducantur. Sed & mente captis, & ſurdis & mutis, & qui perpetuo morbo laborant, quique inepti & impares ſunt rebus ſuis adminiſtrandis, curatores dantur.

§. Furioſi. l. 40. ff. de R. I. l.8. §.3. & l. 12. §. ult. ff. de tut. & cur. dat. §. ſed & mente capti.

Quamdiu durat in hiſce perſonis cura?

Quoad vitium durat mentis aut corporis: alias tales nullo aut corporis aut mentis vitio præpediti fruſtra impediuntur à libera rerum diſpoſitione. Quod in furioſis procedit, modo ſimpliciter receperint mentem; non etiam, ſi tantum dilucida habeant inter-

l.1.ff. & l.6. C. de curat. fur.

tervalla. Nam licet quidem interea ſua gerere negotia poſſint; non tamen ceſſat cura, ne ſit neceſſe ſæpius curatorem conſtituere. Prodigis quemadmodum decreto Judicis interdicitur bonorum adminiſtratio, ne temere contingat aliquem hac nota adſpergi; ita & decreto eadem reſtituenda videtur, ne ex ſimulata morum mutatione contingat, prodigum in damnum incidere.

Danturne curatores ſolis puberibus?

Interdum & pupilli ſeu impuberes curatores accipiunt; ut puta, ſi legitimus tutor, vel teſtamento datus, vel à Præſide, non ſit idoneus, ſi non ex fide tutelam gerat, ut removeri debeat; vel ſi tutor datus non in perpetuum, ſed ad tempus, à tutela habeat excuſationem; aut alia juſta cauſa impediatur: his enim caſibus dari curator ſolet, non tutor, quoniam habenti tutorem tutor non datur; ſicuti patrem habenti pater alius dari non poteſt. Tutor quippe, qui vice patris eſt, perſonæ datur, quæ eſt individua. Eoque fit, ut plures uni non ſint tutores, niſi quatenus pro uno habentur, veluti ſimul dati ab initio. Verum curatorem habenti, quo minus curator detur, juris regula impedimento non eſt; tantum enim datur rebus adminiſtrandis, non perſonæ.

§. interdum.

l. 9. C. qui dare tut. vel cur. l. 9. C. qui pet. tut. l. 20. §. 1. l. 23. ff. de tut. & cur. dat. l. 4. C. in quib. caſ. tut. habenti.

Quod ſi tutor vel adverſa valetudine, vel alia neceſſitate impediatur, quomodo conſuletur pupillo?

Tunc periculo tutoris, ac decreto Prætoris vel Præſidis, ſi pupillus vel abſit, vel,

§. quod ſi tutor. in fin. h. t.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

quod tantumdem eſt, infans ſit, qui abſentis loco eſt, perinde ut furioſus, conſtitui debet Actor, id eſt, adjutor vel adminiſtrator. Ideo vero Imp. ait, conſtitui potius actorem, quam procuratorem, quod procurator periculo ejus litiget, cujus eſt cauſa; actor vero periculo ejus, à quo conſtituitur, rem gerat: atqui non poteſt in prædicto caſu à pupillo conſtitui actor, niſi ipſe pupillus ſit præſens, & poſſit fari.

l. 124. ff. de R. I.

l. 24. ff. de admin. tut.

TIT. XXIV.

De ſatiſdatione Tutorum & Curatorum.

Tutoribus & Curatoribus hæc tria ſunt communia; Satiſdatio, Rem pupilli vel minoris ſalvam fore; Excuſatio ab onere tutelæ vel curationis; & Remotio tutoris vel curatoris, tamquam ſuſpecti.

Quid eſt Satiſdatio, cur neceſſaria, & quæ?

S*Atiſdatio eſt cautio, quæ fit datis fidejuſſoribus de indemnitate pupilli.* Non enim ſatis eſt, quòd bona omnia tutoris pupillo tacitè ſint obligata; ſed oportet inſuper cavere, *Rem pupilli ſalvam fore*, dato fidejuſſore.

Text. hic. in pr. Cur oppignoratione bonorum non defungitur tutor, ſiquidem per eam amplius præ-

præſtet, juxta regulam, *Plus cautionis in re eſt, quam in perſona.* Ideo quia *Prætoriæ ſatisdationes*, quarum una hæc eſt: *perſonas deſiderant pro ſe intervenientium: & neque pignoribus quis, neque pecunia, vel auri, vel argenti depoſitione in vicem ſatiſdationis fungitur.* Itaque ne pupillorum & eorum, qui in curatione ſunt, negotia à curatoribus tutoribuſve conſumantur, omnibus modis proſpectum cautumque eſt pupillis minoribusve.

l. 25. ff. de R. I.

l. 7. ff. de præt. ſtip.

Coguntur-ne ſatiſdare indiſtincte omnes?

Nullo modo. *Non tutores teſtamento dati*; quia fides eorum & diligentia ab ipſo teſtatore approbata eſt: quæ approbatio eſt pro ſatiſdatione. Item *tutores vel curatores ex inquiſitione dati ſatiſdatione non onerantur*; quia idonei electi ſunt, & fides inquiſitionis pro vinculo cedit cautionis. Satiſdare igitur coguntur tutores legitimi, vel dati ſine inquiſitione; alioquin ab adminiſtratione prohibentur, & quæ ab ipſis geſta ſunt, nullam obtinent firmitatem: imò & removeri à tutela poſſunt, ſine nota tamen, niſi fraus appareat. Poſſunt etiam coërceri *captis pignoribus*, vel mulctæ dictione. *Non enim poteſt dolo carere, qui imperio magiſtratus non paruit.*

§. 1. h. t. l. 4. C. de tut. qui ſatis non ded. l. 13. §. ult. ff. de tut. & cur. datis.

§. fin. ſup. de Attil. tut.

§. pen. h. t.

l. 199. ff. de R. I.

Quid, ſi plures teſtamento, vel ex inquiſitione tutores dati ſint, omneſne tutelam gerent?

Eo caſu poteſt unus contutorum vel con-

§. ſed ſi ex teſtamento. l.4. C. de tut. qui ſat. non ded.

curatorum offerre ſatiſdationem, de indemnitate pupilli, vel adoleſcentis, ut ſic causâ cognitâ cæteris præponatur, & ſolus adminiſtret. Quòd ſi plures ſatis offerant, præferetur magis idoneus.

Quid ſi nemo eorum ſatis offerat?

§. quod ſi nemo. l.26.§.1. ff. de teſt. tut. l. 3. in fin. ff. de admin. tut.

Tunc, ſiquidem adſcriptum fuerit à teſtatore quis gerere debeat, ille ſolus adminiſtrabit: vel, ſi non fuerit adſcriptum, quem major pars elegerit. Sin autem ipſi tutores diſſenſerint circa eligendum, tunc Prætor partes ſuas interponet, ac definiet, quis debeat adminiſtrare. Si nec Prætoris definitioni acquieſcant, & malint omnes gerere, (quia fidem non habeant electo,) quam ſuccedanei eſſe alieni periculi, omnibus permittetur adminiſtratio. Cavendum tamen, ne ſe mutuâ diſtinctione & æmulatione impediant.

Soli-ne tutores vel curatores adminiſtrationis nomine tenentur?

§. ſciendum. l.2. C. de fidei. tut.

Sciendum eſt, non ſolùm tutores vel curatores, qui geſſerunt, ſingulos in ſolidum conveniri à pupillis vel adultis poſſe, ſed & iis non ſufficientibus, eos, qui non geſſerunt, tum hæredes tutorum vel curatorum deinde fidejuſſores & eorum hæredes. Qui omnes ſi non ſufficiant, excuſſione facta, tunc in ipſos magiſtratus, qui aut omnino ſatiſdari non curaverint, vel non idoneè paſſi ſint caveri, ſubſidiaria actio eſt: quia datur in ſubſidium & ultimum refugium, atque etiam in magiſtratuum hæredes extenditur.

tit. C. de magiſt. conven.

At

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

At quomodo in hæredes?

Non quidem illi ſimiliter tenentur, ut ipſi magiſtratus, nam nec hæres tutoris negligentiæ nomine tenetur: nam magiſtratus in omne periculum ſuccedit, hæres ipſius dolo proximè culpæ ſuccedaneus eſt. *l.4.& 6. ff.de magiſt.conv.*

Cui incumbit ejus rei probatio?

Non pupillo incumbit, ut doceat, fidejuſſores ſolvendo non fuiſſe, cum acciperentur, ſed magiſtratibus, ut doceant, eos ſolvendo fuiſſe. Qui tamen, ſi ab initio tutorem dederint idoneum, vel ſatis exegerint, quamvis poſtea lapſi ſint facultatibus tutores, vel fidejuſſores, nihil eſt quod eis qui dederunt, imputetur: non enim debent magiſtratus futuros caſus, & fortunam pupillo præſtare, cùm non poſſint vitari, *& impoßibilium nulla ſit obligatio.* *§. pen. h. t.* *l.1.§.11. & 13.ff. d. t.* *l.185.ff. de R.I.*

Quinam magiſtratus hac actione conveniri poſſunt?

Illi ſoli, qui ſatiſdationem ſolent exigere, quales ſunt inferiores magiſtratus; non autem majores, quibus jus dandorum tutorum eſt, cujuſmodi ſunt Præfectus Urbi, Prætor, Præſes provinciæ: quoniam hi ex aliorum relatione tutores dare, & fidejuſſores admittere ſolent. *Tex. hic in fin. l. 1.§.1.& 2.ff. d.t.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

TIT. XXV.

De Excuſationibus Tutorum, vel Curatorum.

l.1.ff. de adm.tut. Quamvis Tutela ac Cura ſit munus publicum, & gerere tutelam extra ordinem cogi tutor poſſit; tamen ex certis cauſis, conceditur excuſatio & vacatio ab onere tutelæ vel curæ.

Quid eſt Excuſatio?

E*St allegatio juſtæ & legitimæ cauſæ, qua quis a tutela jure data, liberari intendit.* Quibus enim caſibus tutela jure data non eſt, ea inutilis eſt ipſo jure, neque opus eſt excuſatione. Aliàs, poſtquam tutori jure decreta eſt tutela, adeò neceſſarium eſt illius munus, ut nec quiſpiam illud detrectare poſſit, niſi juſtas excuſationis ſuæ cauſas adferat.

Quot ſunt Excuſationum cauſæ?

Variæ; quæ partim ad fortunam referri poſſunt, veluti numerus liberorum, numerus tutelarum, paupertas, adminiſtratio rerum Fiſci, abſentia Reip. cauſa, Poteſtas, Militia: vel ad animum, ut lis tutoris cum pupillo, injuria, inimicitiæ capitales inter patrem pupilli, & tutorem, imperitia literarum, profeſſio artium liberalium; vel ad corpus, ut adverſa valetudo, ætas major 70 annis,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

annis,&c. Juſtinianus hic ſeptemdecim cauſas proponit hoc ordine.

I. Eſt *Numerus Liberorum*, trium Romæ, in Italia quatuor, in Provinciis quinque, & quidem ſuperſtitum. Cujus ratio conſiſtit in cura & ſolicitudine propriorum liberorum: ut æquum non ſit, patrem ab illa naturali cura diſtrahi, & ſuis relictis, opem impendere extraneis. *Text. hic. in pr. l. 1. C. qui num. lib. ſe excuſ.*

Qui liberi proſunt, vel non proſunt?

Proſunt liberi ex legitimis nuptiis procreati: illegitimi vero, vel adoptivi non proſunt, quia per eos non augetur reſpublica, ideoque eorum nomine præmium nullum debetur. Deinde adoptivi proſunt naturali patri, non debent autem duobus ſimul prodeſſe. Nihil intereſt, in poteſtate ſint liberi, an emancipati, primi gradus vel ulterioris: nam & nepotes ex filio proſunt avo, mortuo ipſorum patre, ita ut plures pro uno reputentur, & patrem repræſentent. Dico, *ex filio*; nam nepotes ex filia non proſunt, quia non ſequuntur avum. *§. ſed adoptivus. l. 2. §. 3. C. l. 7. ff. h. t. l. 2. §. adopt. ff. de vacat. l. 2. C. qui num. l. ſe excuſ. l. 176. §. 1. ff. de V. S.*

Excuſant-ne liberi defuncti?

Soli ſuperſtites ad tutelæ vel curæ excuſationem proſunt, defuncti non proſunt: niſi in acie amiſſi fuerint. Hi enim, qui pro republica ceciderint, in perpetuum per gloriam vivere intelliguntur, in animis hominum admirantium, & ſoli proſunt, non etiam ii, qui per cauſam belli parentibus abrepti, in obſidione fortè perierunt. *§. filii autem ſuperſtites. l. 18. ff. h. t.*

II. *Adminiſtratio rerum Fiſci.* Ita enim

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

§. item D. Marcus. D. Marcus Antoninus (qui Philoſophi nomen ſortitus eſt) in Semeſtribus reſcripſit, eum, qui res fiſci adminiſtrat, à tutela, vel cura, quamdiu adminiſtrat, excuſari poſſe. *l.8. §.1. ff. de vac. mun. l. 41. ff. h.t.* Ratio hujus eſt, quia Procurator fiſci (quem vocamus Theſaurarium Principis) munus gerit perſonale & publicum, quod & corporis labore, & animi ſolicitudine vigilantiâque perficitur, & exercetur: ut meritò ab alio ſe excuſet, quamdiu adminiſtrat. Ceſſante autem adminiſtratione, ceſſare etiam debet excuſatio.

§. item qui reip. III. *Abſentia Reipublicæ causâ.* Ratio poſita eſt in favore Reipubl. cujus utilitas per tutelæ munus impediretur, imminueretur- *l. 4. & ſeqq. ff. ex quib. cauſ. major.* que. Quare, ſi fuerint tutores vel curatores dati, deinde reipublicæ causâ abeſſe cœperint, à tutela vel cura ſuſcepta excuſantur, quamdiu abſunt, & interea eorum loco datur curator: at reverſi ſtatim recipiunt onus tutelæ. Quod autem aliquibus poſt reditum, anni concedatur vacatio, hoc intelligendum de nova tutela ſuſcipienda, non de veteri, ante abſentiam ſuſcepta, poſt reditum recipienda & perficienda.

§. & qui poteſtatem. l. 15. & 17. ff. h. t. l. 215 ff. de V. S. l. pen. ff. qui pet. tut. vel curat. IV. *Poteſtas conjuncta cum dignitate;* qualem ii habent, qui ſunt in imperio magiſtratus, & majorem honorem gerunt: qui quidem à ſuſcipienda tutela ſe excuſare poſſunt, ſuſceptam tamen deſerere non poſſunt. Ædilitas non excuſat, ſicut nec Senatorius ordo ſine poteſtate. Magiſtratus municipales, qui interdum poteſtates dicuntur, olim non erant immunes à tutelæ onere, ſiquidem dari poterant tutores, ſed excuſationem habebant.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

bebant. Magiſtratus verò, qui nondum adminiſtrat, ſed adminiſtraturus eſt, tutelæ excuſationem non habet: quemadmodum neque is magiſtratus, quem quis jam depoſuit. *l. 6. §. 16. ff. h. t. l. 13. & 15. ff. eod.*

V. *Lis tutoris vel curatoris cum pupillo vel adulto*, de bonis omnibus, vel maxima eorum parte, vel ſi de hæreditate controverſia ſit; quia qui talem litem exercent, ſæpe inimici ſolent eſſe capitales, atqui non expedit pupillo tutorem habere inimicum. Dico, de omnibus bonis; nam, ſi de una aliqua re lis oriatur, ea olim non excuſabat tutorem. Hodie non tam excuſat, quam omnino removet à tutela; niſi ſit mater, & avia, quæ videntur eſſe extra omnem ſuſpicionem. At tutor, qui litem habet, facilè poſſet lædere minorem, quem, cujuſve res, in poteſtate habet. *§. item propter litem. l. 20. & ſeq ff. h. l. 16. C. eod.* *Novell. 71. & 94.*

VI. *Numerus tutelarum.* Nam tria onera tutelæ non affectatæ, vel curæ, præſtant vacationem, quamdiu adminiſtrantur, quia tutor curatorve aliis & iſtis non poſſet commodè ſupereſſe: niſi affectaverit ſuſcipere; affectatæ enim tutelæ, id eſt, modici patrimonii, non cenſentur oneri eſſe, uti nec honorariæ: plures ſiquidem tutelas non facit numerus pupillorum, ſed patrimoniorum ſeparatio, & conficiendarum reddendarumque rationum difficultas. Ideo, ſi tres ſint fratres conſortes, id eſt, quorum indiviſum adhuc eſt patrimonium, una erit tutela, ſin tres diſſortes, tres tutelæ erunt. *§. item tria. l. 2. §. ult. & ſeqq. ff. eod.* *l. 31. §. ult. ff. eod.*

VII. *Paupertas*, non quælibet, ſed tanta,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

§. *ſed & propter. l. 7. & 40. §. 1. ff. h. t.*

ob quam quis imparem ſe oneri injuncto poſſit docere, ut quia vitæ ſuæ neceſſaria ir dies conquirere debeat, & tales ſint pupill facultates, quæ non permittant tutorem ab adminiſtratione abſcedere.

§. *Item propter adverſ. l. 10. §. fin. cum 2. l. ſeqq. ff. h. t. l. 1. C. qui morbo.*

VIII. *Adverſa valetudo.* Igitur ſi quis furore aut ſontico morbo ita affectus ſit, ut ne quidem ſuis negotiis ſupereſſe poſſit, à tutela excuſatur: incivile enim eſt, ut, qui alieno auxilio in ſuis indiget rebus, alios regat. Cæterùm pro-ut valetudo eſt, vel ad tempus, vel in perpetuum, ita conceditur excuſatio.

§. *ſimiliter. l. 6. §. ult. ff. h. t. Vulteius l. diſcep. c. 2. Duar. l. 1. diſp. cap. 3.*

IX. *Imperitia literarum*, negotiorum imperitiæ conjuncta. Nam, ſi rerum forenſium ſit peritus tutor, licet literarum imperitus, poterit ad adminiſtrationem tutelæ ſufficere, cum poſſit vicariâ operâ amicorum, vel notariis uti, in conficiendo inventario & conſcribendis rationibus, quarum confectio tam difficilis non eſt, quàm negotiorum procuratio.

§. *Item ſi propter inimicitias. l. 6. §. 17. ff. h. t. verſ. ſicut. l. 18. §. ult. ff. de falſis.*

X. *Injuria ſeu malevolentia teſtatoris.* Nam, ſi pater propter inimicitias aliquem teſtamento tutorem dederit, ut eum implicet periculo negotiorum, quæ fortaſſis & eo nomine reliquit intricatiora, magis ſollicitus, ut adverſarium ſupponat debito, & labori, quam ut pupillo proſpiciat, hoc ipſum præſtat tutori excuſationem: Sicut per contrarium non excuſatur, qui ſe tutelam adminiſtraturum patri pupillorum promiſit; fidem enim ſervare debet, cum conſenſerit voluntati teſtatoris.

Quid,

Quid, ſi quis dicat, ſe ignotum patri pupillorum?

Divi fratres reſcripſerunt, hujus non eſſe admittendam excuſationem. Nam licet tutela ferè ſemper ſoleat committi notis, & quidem amicis, tamen nonnumquam etiam ignoti & tutores dantur, & hæredes ſcribuntur. Benè noti ſunt qui meritis aſſeruntur; & fama teſte laudantur. *§. Non eſſe autem. l. 15. §. 14. ff. h. t.*

XI. *Inimicitiæ capitales*, quas tutor curatorve cum patre pupilli vel adulti exercuit, necdum reconciliatione ſopitæ, ne paterno inimico pupillus committatur. Nam iratus nocere cupiet, vel læſus ulciſci ſe volet. Plerumque enim id accedit, ut inimicitias conſequatur nocendi voluntas. *§. inimicitiæ, quas.*

XII. *Controverſia ſtatus*, ſeu lis de libertate aut ingenuitate, à pupillorum patre mota; quia ex tali controverſia oriri ſolet capitalis inimicitia. Idem eſt, ſi tutor pupillo, vel curator adoleſcenti, eandem moverit quæſtionem, modò non fictè vel per colluſionem, ut à tutela curave excuſaretur. Metuendum enim ne injuriam à patre actam filio rependat, & ſic odio patris pupillus damno afficiatur. *§. Item is, qui ſtat. l. 6. § pen. ff. h. t.*

XIII. *Ætas major* 70 *annis:* quæ non ſolùm à tutela & cura, ſed & à cæteris perſonalibus muneribus præſtat vacationem; quia ſenectus tamquam morbus perpetuus & inſanabilis, per ſe gravis eſt, & quietem exigit. Sunt enim bis pueri ſenes; ita ut non poſſit per eos ſat rectè conſuli pupillis, cùm ſibi ipſis non ſufficiant. *§. Item major. l. unica. C. qui ætate ſe exc. l. 10. C. de decur.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quid de minore XXV *annis?*

Verſ. minores autem. l. ult. C. de legit. tut.

Olim quidem excuſabatur; ſed Juſtiniani Conſtitutione prohibetur ad tutelam vel curam adſpirare, adeò ut nec excuſatione opus ſit. Quâ Conſtitutione cavetur, ut is tantum ad tutelam curamve vocetur, qui perfectæ ætatis ſit; cùm ſit incivile, eos, qui alieno auxilio in rebus ſuis adminiſtrandis egere noſcuntur, & ab aliis reguntur, aliorum tutelam vel curam ſubire.

§. idem & in milite. l. 2. C. qui dare tut. l. 1. C. de excuſ. veter. l. 8. & 20. ff. h. t. l. 1. C. de his qui non impl. ſtip. 10. §. item Romæ. l. 6. C. de Profeſſ. & Med. l. 6. §. 1. 2. 3. ff. h. t. d. l. 6. §. 1. 10. & 12.

XIV. *Militia.* Nam & milites, uti minores nec volentes, ad tutelæ onus admittuntur: idque ideo, ne à ſignis & caſtris avocentur, atque ita reſpublica detrimentum ſentiat. Veterani verò, qui ſcilicet honeſte miſſi ſunt, & ſacramento ſoluti, perpetuò excuſantur à tutela paganorum, non vero à tutela una filiorum conveterani. Cæteri autem, tantùm anni vacationem habent. Ignominiosè miſſi, perinde habentur, ac ſi nunquam milites fuiſſent: non ergò excuſantur ab oneribus, licet ab honoribus excludantur.

XV. *Profeſſio artium liberalium:* Etenim Romæ Grammatici, Rhetores, & Medici, & qui in patria ſua has artes exercent, & intra numerum ſunt, decreto ordinis probati & cooptati, à tutela & cura habent vacationem. Quam tamen, qui in aliena patria docent, non habent, niſi admodum excellant in ſua arte: neque legum Doctores, niſi in concilium Principis ſint aſſumti, aut profiteantur Romæ, quæ & habetur & eſt communis patria.

XVI. *Onus tutelæ prius geſtæ excuſat à cura.*

Qui

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Qui enim tutelam alicujus geſſit, invitus curator ejuſdem fieri non compellitur; ne quidem ſi teſtator in teſtamento adjecerit, ſe eumdem curatorem dare (ex reſcripto Severi & Antonini) cùm ſatis abundéque ſufficiat, ſi cui vel in una re per amici laborem conſulatur, cùm ſit omnium officiorum tandem finis aliquis. *§. qui tutelam. l. 39. §. 1. ff. h. t. l. 20. C. eodem.*

XVII. *Maritus uxori ſuæ curator datus, excuſare ſe poteſt, licet ſe immiſceat:* imò etiam debet, niſi removeri velit. Nec quicquam obſtabit, quòd ſe immiſcuerit adminiſtrationi, licet aliàs non audiatur excuſatio ejus, qui adminiſtrationem tutelæ ſemel ſuſcepit; eâ ratione, ne maritus indulgentiâ uxoris fretus, malè verſetur in curatione bonorum receptitiorum. Hæc enim bona, cùm uxor dotem marito daret, in bonis ſuis retinebat, eaque recipere dicebatur, in his bonis maritus officio curatoris fungi nequit. *§. iidem reſcripſerunt.*

Poteſt tamen ejus eſſe procurator: cur non & tutor? quia ille revocari poteſt pro arbitrio conſtituentis; hic non deſinit eſſe tutor, niſi poſtquam minor factus eſt major. Quòd ſi antè curator removeatur, id fieri non poteſt ſine ſuſpicione doli aut culpæ, quæ inter conjuges locum habere non debet. *l. 2. C. qui dare tut. poſſ.*

Quid, ſi quis excuſare ſe volens, plures habeat excuſationis cauſas?

Tunc, ſi de quibuſdam non probaverit, aliis uti intra tempora conſtituta non prohibetur; cùm aliàs nemo prohibeatur uti *§. qui autem vult. l. 21. ff. h. t.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

l. 43. ff. de R. I. diverſis defenſionibus ſive exceptionibus, quæ naturali æquitate comparatæ ſunt ad vitandum damnum.

Excuſare ſe volentes, poſſunt-ne appellare?

verſ. quia excuſare. l. 1. §. 1. ff. quando appel. Non poſſunt; ſed neceſſe habent proponere priùs excuſationem, ubi reſciverint, ſe, tutores vel curatores, datos. Quòd ſi cauſa excuſationis fuerit rejecta, tunc poterunt ab hoc gravamine appellare.

Intra quod tempus proponenda eſt excuſatio?

d. verſ. quia excuſare. l. 6. C. h. t. l. 8. ff. qui dare tut. l. 154. ff. de V. S. *Intra quinquaginta dies*, numerandos ab eo tempore, quo cognoverint, ſe tutores vel curatores datos. Et hoc ſi in eadem civitate ſint, vel intra centeſimum ab urbe lapidem morentur. Si verò ultra centeſimum habitent lapidem à loco tutelæ, in ſingulos dies vicena millia paſſuum iis conceduntur, donec veniant ad locum, ubi tutores dati ſunt, & ampliùs triginta dies; qui tamen ita debent computari, ne minùs ſint, quam quinquaginta dies. Nam abſurdum eſſet meliori conditione eſſe præſentes, vel qui propiùs abſunt, quam qui longiùs. Peragi autem totum negotium hujus diſceptationis debet à die nominationis, intra quatuor menſes continuos.

l. 13. § 1. & 38 ff. h. t.

Quid, ſi quis falſis allegationibus excuſationem tutelæ meruerit?

§. fin. h. t. C. ſi tut. Talis non liberatur onere tutelæ, ſed pœnæ nomine ex tempore dationis, non autem

autem quo ſcire cœpit, periculo tutelæ obſtringitur. Ita enim poſtulat favor minoris, & ne cuiquam dolus ſuus proſit. Qui verò veris allegationibus excuſationem tutelæ meruit, liberatus eſt periculo omiſſæ adminiſtrationis. *vel cur. fal. alleg. l. 22. C. de excuſ. tut.*

TIT. XXVI.

De ſuſpectis tutoribus, vel curatoribus.

Quibus eſt jus cognoſcendi de ſuſpecto?

ROmæ competere jus illud (ex L. XII Tabb. deſcendens) ſolet Prætori, in provinciis verò Præſidibus earum, & Legato Proconſulis. Idque ob favorem & utilitatem pupilli ſingulariter receptum eſt, ut aliis quoque hæc de ſuſpecto cognitio mandari & delegari poſſit. *In pr. tit. l. 1. §. 3. ff. h. t. l. 4. ff. de off. ejus cui mand. eſt jur.*

Si verò quid erit quod majorem animadverſionem exigat, rejicere Legatus apud Proconſulem debet; neque enim animadvertendi, coërcendi, vel atrociter verberandi jus habet. *Nemo enim poteſt gladii poteſtatem ſibi datam, vel cujus alterius coërcitionis, ad alium transferre.* Quoniam ea poteſtas non jure magiſtratus, ſed ſpecialiter lege defertur. *l. 11. ff. de off. proc. l. 70. ff. de R. I.*

Quinam tutores ſuſpecti fieri poſſunt?

Poſſunt omnes fieri ſuſpecti, ſive ſint teſtamentarii, ſive non ſint, ſed alterius generis tutores: ſi utique fraus ac ſegnities illorum re ipſa ſe prodat, licet aliàs à teſtatore aut magiſtratu fuerit approbata eorumdem fides *§. oſtendimus.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

l. 9. ff. h. t. diligentiaque. Quare & ſi legitimus fuerit tutor, accuſari poterit: quamvis propter neceſſitudinem, quæ tali tutori cum pupillo intercedit, conſultum fuerit curatorem ei potiùs adjungi, quàm eumdem notatâ fide & exiſtimatione removeri. Idem dicendum de patrono, removeri quidem, ut ſuſpectum, poſſe, dummodo famæ ejus parcatur. Nam adverſus parentes, vel patronos, non ſunt inſtituendæ actiones famoſæ, ſed temperandæ actione in factum.

l. 11. §. 1. ff. de dolo. l. 5. ff. de obſeq. pat. præſt.

Qui vero ſuſpectos poſtulare ſeu accuſare poſſunt?

§. conſequens. Sciendum eſt, ſuſpecti accuſationem non quidem publicam eſſe (quia non deſcendit ex lege aliqua publici judicii); ſed quaſi publicam, hoc eſt, omnibus de populo patêre, quatenus aliàs ſunt idonei. Qua ratione non paſſim admittuntur mulieres, ſed eæ ſolæ, quæ pietatis neceſſitudine ductæ, ad hoc procedunt, ut putà, mater, nutrix, avia, ſoror, &, ſi qua alia fuerit propenſa pietate in pupillum, ſexus verecundiam non egreſſa. Nam naturalis pudor mulierem non omnibus perperam ſe manifeſtare concedit.

l. 14. C. de contr. ſtip.

§ impuberes. l. 7. ff. & l. 6. C. h. t. *Impuberes* quidem non poſſunt tutores ſuos ſuſpectos poſtulare; tum quia judicium eis deſit, tum quia legitimam ſtandi in judicio perſonam non habeant. *Puberes* autem curatores ſuos ſuſpectos arguere poſſunt, dummodo ex conſilio neceſſariorum ſeu amicorum id faciant, ne aliàs ætatis lubrico ducti, temerè notent curatores.

Quis

Quis dicitur ſuſpectus, & ex qua cauſa?

I. *Qui non ex fide tutelam gerit.* Et talis continuò removeri ab adminiſtratione debet, licet idoneus & ſolvendo ſit, aut ſatis offerat. neque enim ſatiſdatio tutoris propoſitum malevolum mutat, ſed diutius graſſandi in re familiari facultatem præſtat. Et expedit pupillo habere rem pupillarem ſalvam ab initio, quàm pòſt remedium quærere, & in tutorem agere. *§. ſuſpectus. & §. fin. h. t.* *l. 5. & 6. ff. h. t.*

II. *Qui moribus talis eſt, ut ſuſpectus ſit:* qui etiam antè quàm incipiat tutelam gerere, removeri quaſi ſuſpectus poterit. Alioqui *tutor vel curator, quamvis pauper ſit, fidelis tamen & diligens, removendus non eſt quaſi ſuſpectus.* Non enim, cùm de fide agitur, culpanda eſt hominis fortuna: potiſſimùm cùm paupertas non obſtet, quin aliquis ſit frugalis rerum diſpenſator. Si tamen ita egenus ſit tutor, ſatiùs erit ei curatorem adjungi, quàm eumdem læsâ fide & exiſtimatione removeri. *§. ult. h. & l. 8. ff. eod.*

Sunt-ne aliæ cauſæ, ob quas quis ut ſuſpectus removetur & graviùs punitur?

Sunt hæ tres. I. *Si tutor copiam ſui non faciat; ſed latitet ne alimenta pupillo decernantur.* Quo caſu non ſolùm removetur ut ſuſpectus, ſed & mora ſeu contumacia ejus coërcetur, miſſo pupillo in poſſeſſionem bonorum ipſius tutoris. *§. ſi quis tutor. cum ſeq.*

II. *Si præſens neget per mendacium, alimenta pupillo poſſe decerni, propter inopiam:* quo caſu *l. 3. §. 14. & ſeq. ff. h. t.*

mitti

mitti jubetur ad Præfectum urbi puniendus pœnâ corporali, quam infligere non poterat Prætor.

§. 11. & 12. h. t. III. *Qui datâ pecuniâ miniſterium tutelæ adquiſiverit vel redemerit.* Quo etiam caſu remittitur ad Præfectum urbi puniendus: ſicut & libertus, ſi fraudulenter tutelam filiorum vel nepotum patroni geſſiſſe probaretur; eſt enim hæc ſpecies ingratitudinis, ob quam ſæpe libertus in ſervitutem revocabatur.

l. 3. §. 17. *ff. ad SC. Syl.* Nam, quo quis pleniorem indulgentiam eſt expertus, eo graviorem ſceleri ſuo pœnam meretur.

Quæ aliàs eſt pœna tutoris remoti ut ſuſpecti?

§. *ſuſpectus. l.* 3. §. *ult. l.* 4. *ff. h. t. l. ult. C. eod.* *Si quidem ob dolum*, ſententiâ expreſſum, quia ſcilicet dolosè & perniciosè in rebus pupillaribus fuerit verſatus, aut ex iis interceperit aliquid, *famoſus eſt; ob culpam non æquè,* id eſt, ob levem culpam ſive ſegnitiem, aut inertiam remotus, non notatur infamiâ. Ideoque ſolet Prætor cauſam remotionis exprimere: quæ ſi expreſſa non ſit, cenſetur remotus citra infamiam.

Pendente cognitione ſuſpecti quis adminiſtrat?

§. *ſi quis autem.* Quamvis regulariter nemo ſoleat pendente judicio deturbari poſſeſſione rei controverſæ; tamen ſi tutor ſuſpectus poſtuletur, interdicitur adminiſtratio, ejuſque in locum

l. 7. *C. h. t.* ſufficitur curator, qui adminiſtrat. Ratio hujus juris ſingularis poſita eſt in favore pupilli, & juſto metu, ne tutor ſuſpecti judicio irritatus graſſetur in bonis pupilli.

Sed

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Sed ſi pendente ſuſpecti cognitione, humanitus quid tutori contigerit, extinguitur ſuſpecti cognitio, nec quicquam ad hæredes tranſit, quia crimen exſtinguitur morte; Permittitur tamen hæredibus accuſati, innocentiam ejus purgare, judicis ſententia declarandam. *§. ſed ſi ſuſpecti.* *l. pen. §. 2. ff. de adim. leg.*

FINIS LIB. PRIMI.

INSTITVTIONES IMPERIALES, EROTEMATIBVS DISTINCTÆ ET EXPLICATÆ.

LIB. II. TIT. I.

De Rerum diviſione, & acquirendo ipſarum dominio.

Superiore libro de Jure Perſonarum expoſuimus: nunc videamus de Rebus, quod alterum eſt Juris objectum, quo pacto eæ dividantur, acquirantur; & per quas perſonas.

Quotuplex igitur eſt diviſio Rerum?

TRiplex proponitur à Juſtiniano; duæ hoc Tit. & Tertia Tit. ſequenti. *hic in pr.*

I. Quod *Res vel in noſtro patrimonio, vel extra patrimonium noſtrum habeantur.* *l. 49. ff. de V. S.*

In patrimonio noſtro, id eſt, in bonis noſtris

ſtris habentur eæ res, quæ ſunt in hominum commercio, quæve humani juris eſſe dicuntur. Extra patrimonium eſſe dicuntur, quæ ſunt extra commercium, quæve divini juris eſſe dicuntur, & nullius in bonis.

II. Quòd *Res quadam naturali jure Communes ſint omnium, quadam Publica, quadam Vniverſitatis, quadam Nullius, pleraque Singulorum.* Nam dilatat ſeu explicat hæc diviſio ſuperiorem; ut ſcilicet earum rerum, quæ extra patrimonium alicujus privatum ſunt, quædam ſint communes, *&c.* quædam privatorum propriæ, ſive in privato cujuſque patrimonio.

III. *Quadam praterea res corporales ſunt, quadam incorporales.* Hæc quoque diviſio explicat ſive ampliat præcedentem, quòd nimirum in bonis & patrimonio ſingulorum habeantur etiam res incorporales: de qua Tit. ſequenti.

Qua ſunt res communes?

§. & quidem naturali. *Qua naturali jure*, id eſt, gentium, *communes ſunt omnium:* ſive *quarum proprietas, nullius eſt, uſus autem omnibus patet, ut aër, aqua profluens, mare, & per hoc litora maris.* Aër quidem communis eſt ubique, & quicquid in aëre capitur, ut avis. Aqua profluens, id eſt, aqua fluminis, quia non profluens juris eſt privati. Litora maris ſunt communia, uti & mare. Quòd verò Celſus ait, litora eſſe populi Romani, id accipiendum non quoad proprietatem, ſed quoad juriſdictionem, cum litora, attingentia limites imperii Romani, eidem ſubſint. Quo modo

l.3.ff.ne quid in loco pub. l.96.& l.112.ff. de V.S.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

o hodie dominium maris ratione territorii ndicare ſibi Reges Principeſque ſolent: que hinc jura evectionum & invectio- um.

oteſt-ne quis prohiberi accedere ad litus maris, vel in eo exſtruere?

Non poteſt; dum tamen à villis & mo- umentis & ædificiis, in litore poſitis, abſti- eat; quia non ſunt juris gentium, ſicut eſt nare. Igitur, ſi in litore quis exſtruxerit, ma- et dominus ædificii, quod ei non rectè au- ertur; quamvis non ideo ſe eximere queat uriſdictioni vicini populi. Ad hoc autem, t exſtruere valeat in litore vel mari, opus abet decreto Prætoris: quia non eſt propriè lle uſus litorum, cùm uſus ſit ad tempus, ædificatio in perpetuum. *Verſ. nemo igitur. l. 14. ff. de acq. rer. domin. & l. 50. ff. eod.*

Quæ ſunt res publicæ?

Quarum proprietas eſt alicujus populi, uſus autem omnium; ut flumina penè omnia, & propter hæc portus: Ideoque jus piſcandi ac navigandi omnibus commune eſt, in portu fluminibuſque. Dico, flumina penè omnia eſſe publica; quia quædam ſunt privata, quæ non ſunt perennia. *§. flumina. l. 1. §. 1. ff. de flumin.*

Portus eſt locus concluſus, quo importantur merces & inde exportantur, atque ibi naves à procellarum impetu defenduntur. *l. 59. ff. de V. S.*

Quid juris eſt de ripis?

Earum quidem uſus publicus eſt jure gentium, ſicut ipſius fluminis; proprietas verò privata, eorum ſcilicet, quorum prædiis hærent: *§. riparum*

rent: ea ratione, quia onus muniendi ripam illis incumbat, qui propinqua prædia poſſident. Sed neque uſus riparum publicus eſt: verùm eatenus dumtaxat, quatenus utend fluminis ratio poſtulat. Quare arbores ibi natas cædere non omnibus licet, ſed tantùm riparum dominis. At naves ad eas appellere, & funes ex arboribus ibi natis religare cuilibet liberum eſt, ſicut per ipſum flumen navigare.

Quæ ſunt res Univerſitatis?

§. *univerſitatis.* *l.6. §.1. ff. h.t. l. 15. & l. 17. ff. de V.S. l.2. §. 2. Ne quid in loc. pub.*

Quæ cujuſque civitatis vel alicujus collegii ſunt propria; deſerviunt verò ſingulorum uſibus. Hujus generis ſunt theatra, ſtadia, forum, curia, viæ publicæ, & ſi quæ alia communia ſunt civitatum, quæ abuſivè Publica vocantur: ſola enim publica ſunt, quæ populi Romani ſunt. Deſerviunt quidem hæc, quæ civitatum ſunt, privatorum uſibus; non quaſi propria cujuſque, ſed jure civitatis; & tantum juris habemus ad obtinendum, quantum quilibet ex populo ad prohibendum habet.

Quæ igitur differentia eſt inter res communes, Publicas, & univerſitatis?

Quòd *Communes*, quoad proprietatem, ſint nullius, uſu autem omnibus pateant, etiam externis, cum nulla ſit injuria uti eo, quod natura omnibus commune reliquit: quod *Publica* proprietate ſint alicujus populi, ut occupatione non acquirantur, quippe occupatæ jam antè à populo, uſu verò omnium

quò

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

[Qu]od denique res *Vniverſitatis* & uſu & pro-
[pri]etate ſint alicujus civitatis aut corporis :
[eo] modò externus ab iis rectè ſecluditur,
[q]ui nihil juris habeat in civitate, aut
[c]orpore.

Quæ dicuntur res Nullius?

Quæ ſunt extra commercium hominum; actu §. *nullius.*
[sc]ilicet & poteſtate : ſeu quæ in nullius ſunt
[b]onis, vel eſſe poſſunt, neque quoad pro-
[pr]ietatem, neque quoad uſum : ut quæ di-
[vi]ni, vel quaſi divini juris ſunt ex hominum
[di]ſpoſitione. Hujus generis ſunt res Sacræ,
[R]eligioſæ, & Sanctæ. *Quæ nullius fieri poſſunt,* *l.* 182. *ff.*
[n]*ec ut fiant, ulla obligatio valet efficere.* *de R. I.*

Quæ dicuntur res Sacræ?

Quæ ritè per Pontifices Deo conſecratæ ſunt: §. *ſacræ.*
veluti ædes ſacræ, & donaria; quæ quia Deo
[ded]icata, alienari vel obligari prohibentur,
[e]xceptâ causâ redemtionis captivorum,
quia abſurdum non eſt, animas hominum
quibuſcumque vaſis, vel ſacris veſtimentis
præferri. Res verò Eccleſiis donatas, non *l.*21. *C. de*
etiam conſecratas, ut ædes, fundos, alie- *SS. Ecc.*
nare non licet; niſi ob urgentem neceſſita-
tis Eccleſiæ ejuſve utilitatis causam; acce-
dente Antiſtitis & Capituli conſenſu. Ac *verſ. locus.*
ſciendum eſt, privata auctoritate nec res, nec
loca fieri ſacra; nec vice versâ loca profana- *Plin. l.*
ri, quamvis ſacræ ædes diruantur, quia reli- 10. *epiſt.*
gio earum occupavit ſolum. 1.

Quæ

Quæ Religioſæ?

§. Religioſum. cum ſeq. l. 6. §. 6. & l. 28. ff. Com. divid. l. 2. §. 1. & 4. l. 41. & l. 43. ff. de relig.

Quæ privatâ voluntate piis uſibus, putà mortuo ſepeliendo, *deſtinatæ ſunt.* Religioſum enim locum unuſquiſque ſuâ voluntat facit, dum mortuum infert in locum ſuum Dico *in locum ſuum;* quia in *locum communem* purum invito ſocio inferre mortuum extra neum non licet. Ex ipſis verò ſociis lice quem inferre, etiam invitis cæteris, ma xime ſi alius non ſit locus, in quem infera tur. Summa namque eſt ratio, quæ pro re ligione facit, ne videlicet inſepulta jacean corpora.

§. in alien. l. 60. ff. de R. I. l. 10. de R. I. in 6. l. 75. ff. de R. I.

In *alienum* autem *locum* conſentiente do mino, vel etiam uſufructuario [nam & i fundus alienus hic dicitur, cujus uſusfructu alienus eſt] licet inferre & locum religioſum facere: Idem eſt ſive ab initio dominus con ſentiat, ſive poſtea ratam habeat illationem. Nam omnis ratihabitio retrotrahitur ad ini tium, & mandato comparatur. Quid ſi ab initio conſentiat, & poſtea voluntatem mu tet? Hoc non nocebit ei qui intulit. Nemo enim mutare poteſt conſilium ſuum in alte rius injuriam.

Jure verò Canonico ſine auctoritate Epi ſcopi locus non fit religioſus, quia is quoque ad unius Dei cultum referatur. Unde infide les, hæretici, qui ſe ipſos occiderunt, aut in duello occubuerunt, eo in loco ſepeliri non poſſunt.

Quæ Sanctæ?

§. ſanctæ. l. 4. ff. de

Quæ ſanctione aliqua adverſus hominum injurias munitæ ſunt; & dicuntur quodammo

do

[..]o divini juris, nulliuſque in bonis eſſe: ve-[..]ti portæ & muri civitatis, quos violari, & [..]liâ, quàm per portas, egredi viâ, hoſtile eſt [..]udicatum, & pœna capitis conſtituta in eos, [..]qui aliquid in muros deliquerint, & muni-[..]menta nituntur violare civitatis. Unde & [..]a legum pars, quâ pœna conſtituta eſt ad-[..]verſus eos, qui contra legem fecerint, Sanctio [..]vocatur.

rer. divis. l. fin. eod. Caſsiod. lib. 12. cap. 17. Text. h. in fine.

Quæ denique ſunt res ſingulorum?

Quæ in cujuſque privato patrimonio ſunt, vel quarum dominium acquiri poteſt ſingulis, [..]ure aut gentium, veluti per occupationem, [..]inventionem, traditionem, *&c.* aut civili, per uſucapionem, donationem, ſucceſſionem ex teſtamento, vel ab inteſtato. De illo jure priùs agitur, quod vetuſtius & ſeculis omnium viguit, vixitque ſemper. Suntque ex eo, modi dominii acquirendi varii, qui ad quatuor capita referri poſſunt: videlicet ad *Occupationem, Acceſsionem, Specificationem*, & *Traditionem:* vel ad tria tantùm, cùm Specificatio ſit acceſſio quædam, quæ induſtriâ fit hominum.

§. ſingulorum.

Ariſtot. l. 1. Rhet. c. 33.

DE OCCUPATIONE.

Quid eſt Occupatio?

Eſt apprehenſio earum rerum, quæ antè in nullius fuère dominio, neque de facto dominum habent: & verſatur circa capturam ferarum beſtiarum, & hoſtium rerumque hoſtilium; item circa inventionem gemmarum in litore maris.

§. feræ igitur beſtiæ.

Quid

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quid juris in animalium captura?

Feræ beſtiæ, inquit Imp. *& volucres, & piſces, & omnia animalia, quæ cœlo, mari, & terrâ naſcuntur, ſimulatque ab aliquo capta fuerint, jure gentium ſtatim illius eſſe incipiunt.* Rationem ſubjicit: quod enim antè nullius eſt, id naturali ratione occupanti conceditur.

Intereſt-ne in ſuo fundo quis capiat, an in alieno?

l. 3. ff. eod.

Non intereſt: quoniam feræ, quæ ſuper terram gradiuntur, non terræ, cujus non cenſentur pars, cùm non hæreant terræ, aut fundo, ſed aëris, in quo ſpirant, conditione æſtimantur: atqui aër omnium eſt communis. Nec domini obſtabit prohibitio, quò minùs in ejus fundo capta fera fiat capientis: cùm ea non faciat, ut fera ibidem exſiſten deſinat eſſe communis. Non eſt tamen omnino fruſtranea talis prohibitio, quia domino fundi ſalva eſt actio injuriarum adverſus eum, qui contemta prohibitione ingreſſus fuerit fundum alienum, venandi aut aucupandi gratia.

Verſ. planè. h.

l.13.§. fin. ff. de injur.

Quouſque fera capta manet capientis?

§. quidquid autem.

l. 35. & 153. ff. de R.I.

Quamdiu cuſtodiam non evaſerit occupantis: quam ſi evaſerit, & ſe in naturalem libertatem receperit, deſinit eſſe occupantis, & rurſus cuivis alteri poſtea occupanti cedit. Nam, ut animalium acquiſiti poſſeſſione nititur, ita & conſervatio, atqu

ami

miſſio eorumdem niti poſſeſſione debet; cùm contrariorum eadem ſit diſciplina. Cæterum naturalem libertatem tum demum recipere intelliguntur, cùm vel oculos noſtros penitùs effugerint, vel ita ſint in conſpectu, ut difficilis, vel nulla ſit recuperandi ſpes. Quis enim manere noſtrum dicit (à ſimili Pomponius demonſtrat) quod avis tranſvolans, ex area, aut ex agro noſtro tranſtulit? aut quod nobis eripuit?

text. h. l. 44. l. 55. ff. h. t.

Fera ita vulnerata, ut capi poſſit, cui cedet? vulneranti, an capienti?

Trebatio, aliiſque, placuit, eouſque videri vulnerantis, donec eam perſequatur: quaſi licere non debeat, feram ab alio vulneratam eidem eripere, & vulnerantem, dum eamdem perſequitur, inſidioſè antevertere; quæ ſententia hodie inter venatores recepta videtur. Inſpectâ tamen verborum proprietate, ſola vulneratio ante apprehenſionem, non faciet occupatam videri feram; uti ſentit hic Imper. rejiciens ſententiam Trebatii, eò quòd multa accidere & ſoleant & poſſint, ut quis feram, etiam lethaliter vulneratam, non capiat, vel quia occurrens alia fera progredi eum vetuerit, aut vulneratam eripuerit, vel quia perſequendo in tam aſpera conceſſerit loca, ut inveſtigare ampliùs non potuerit.

§. illud quæſitum. l. 5. §. 1. ff. h. t.

Eademne in feris omnibus animalibus quoad dominii acquiſitionem eſt ratio?

Non eſt: nam animalium alia ſunt fera omnino, quæ nullo hominum commercio

§. apium.

l. 26. ff. de furt. manſueſcunt, ceduntque ea occupanti: alia feræ quidem naturæ ſunt, quæ tamen ita manſueſcunt, ut à nobis abeant redeantque, avolent, revolentque; veluti apes, pavones, cervi, &c. alia denique manſuetæ ab initio ſunt naturæ.

Ergone apium fera quoque natura eſt?

Eas inter volucres refert Imper. quæ feræ naturæ ſunt, & ob id concedi occupanti. Occupatas verò tum demùm videri, cùm alveo incluſæ ſunt. Unde ſi examen apium ex alveo avolarit, in eadem cauſa erit, in qua fera beſtia, quæ cuſtodiam evaſit capientis: út etiam fiat occupantis, ſi quis in alieno fundo, & ex aliena arbore apes exemerit, quamvis, re integrâ, à domino ab ingreſſu fundi arceri poſſit.

verſ. examen. l. 5. §. 4. ff. de acquir. rer. dom.

Quid juris eſt de cæteris animalibus, quæ naturâ quidem feræ ſunt, hominum tamen commercio manſueta fieri poſſunt?

In iis, ſi quidem ex conſuetudine abire & redire, evolare & revolare ſoleant, talis regula comprobata eſt, ut *eo-uſque tua eſſe intelligantur, donec animum revertendi habeant* quem ſi habere deſierint, etiam tua eſſe deſinent, & fient occupantium. Revertend[i] autem animum videntur deſinere habere cum eundi ac redeundi conſuetudinem deſeruerint; cenſenturque tunc ſe recepiſſe in naturalem libertatem.

§. Pavonum. verſ. in iis autem. & d. l. 5. §. 5.

Qui

Quid de animalibus naturæ manſuetæ, ſeu domeſticis?

De iis traditur hæc regula, Ea noſtra intelligi & manere, quocumque loco ſint, licet conſpectum noſtrum effugerint. Et proinde, ſi quis lucrandi animo ea animalia occupet ac detineat, furtum committere intelligitur; cùm non cenſeantur habere animum vindicandi ſe in libertatem, uti ſuperiora. Nec obſtat, quod res minima ſit; quia non res furto ablata, ſed mens furantis attenditur.

§. gallinar. l. 37. ff. de furt. Nov. 69. cap. 1.

Cur autem apes, columbæ, pavones, feri ſunt; gallinæ & anſeres, domeſtici?

Quia, ut rectè Juſtinianus hoc §, aliæ quoque gallinæ ſunt, quas feras; alii anſeres, quos feros vocamus. Eſtque regula Phyſicorum, animalia eſſe domeſtica, quibus alia ejuſdem ſpeciei oppoſita ſunt fera. Juriſconſulti pro feris ea habent animalia, quæ facillimè evolant & aufugiunt.

d. §. gallinar.

Quid juris eſt in iis, quæ ab hoſtibus capiuntur?

Ea jure gentium ſtatim noſtra fiunt, ſive mobilia ſint, ſive immobilia; ſive inanimata, ſeu animata, uti jumenta: adeò, ut & liberi homines capti in ſervitutem redigantur, & cedant capientibus. Quod conſtitutum videtur, ut ſcelerati homines coërceantur, juſto bello victi; & ut milites reddantur alacriores ſpe prædæ. Obſervandum

§. item ea quæ ex hoſtibus. l. 5. in fine. & l. 51. ff. h. t.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

dum tamen, quod & hîc Imp. ait, eos, qui ex poteſtate domini evaſerint, & ad ſuos reverſi fuerint, priſtinum ſtatum, id eſt, libertatem, civitatem, omniaque priſtina jura, recipere.

Ceduntne eo caſu indiſtinctè omnia capientibus?

l. pen. ff. ad L. Jul. pecul. l. pen. §. 1. C. de donat. l. 20. §. 1. ff. de capt.

Minimè: diſtinguendum enim eſt inter res mobiles & immobiles. Illæ interdum ſervatæ victori, ejuſque arbitrio permiſſæ, interdum in ærarium relatæ, interdum ab Imperatoribus diviſæ inter milites. Immobiles, puta agri, arces, oppida, publicantur, id eſt, fiunt Principis, aut Reipub. cujus auſpiciis bellum geritur.

Lapilli, gemmæ, & cætera quæ in litore maris inveniuntur, cui cedunt?

§. item lapilli. l. 3. ff. eod.

Jure naturali ſtatim inventoris fiunt, cùm ſint nullius, ejuſdemque conditionis cum ipſo mari, modò re ipſa occupentur & apprehendantur. Inventio enim fit, non oculis, ſed manu; ſive, non viſione, ſed apprehenſione: unde nihil juris dat videnti, ante poſſeſſionem occupatam. Dicitur, in litore maris; nam, ſi in itinere publico inveniantur, habentur potiùs pro deperditis, & manent priſtini domini.

l. 1. §. 1. ff. de acquir. poſſ.

DE ACCESSIONE.

Quid eſt Acceſſio, & quotuplex?

§. Item ea quæ.

Acceſſio eſt, *per quam res aliena fit alterius, quia ejus rei accedat.* Eſtque alia *Naturalis,*

ralis, alia *Induſtrialis*. Ad Naturalem ſpectat nativitas, ſive fœtura animalium: item alluvio, & circumluvio, ſive acquiſitio inſulæ: ad Induſtrialem ſpecificatio, intextura, confuſio commixtioque, ædificatio, ſcriptura ac pictura: ad acceſſionem denique cùm naturalem, tùm induſtrialem, plantatio, ſatioque, ac perceptio fructuum ex aliena re à bonæ fidei poſſeſſore.

Quomodo per Nativitatem acquiritur dominium?

Hoc modo fœtus ſeu partus cedit domino animalis vel ancillæ: *Ea*, inquit Imper. *quæ ex animalibus dominio tuo ſubjectis nata ſunt, jure gentium tibi acquiruntur*. Partus enim quaſi pars ventris eſt, eumque tamquam acceſſio ſequitur. Prævalet quippe conditio ventris, quod & in fructibus terræ videre eſt, qui jure non ſeminis, ſed ſoli percipiuntur.

§. item ea. h. t.

l. 5. §. 1. & l. 49. ff. de rei vind.

Quomodo per alluvionem?

Quod per alluvionem agro tuo flumen adjecerit, jure gentium tibi acquiritur. Nam *Alluvio eſt incrementum latens*, ſumta voce pro eo, quod latenter & paulatim ita adjicitur, ut intelligi non poſſit, quantum quoque temporis momento adjiciatur: &, quod hôc modo adjicitur fundo, fit pars fundi. In quo etiam punitur negligentia eorum, qui prope ripam prædia poſſident, quia ſcilicet ripam ſuam non munierint.

§. Præterea. h. t.

l. 7. §. 1. ff. de acq. rer. dom.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Cur dicitur incrementum latens?

Quia ſi vis fluminis de tuo prædio aliquam partem detraxerit, & vicini prædio adjecerit, *palam eſt, eam tuam permanere.* Niſi longiore tempore fundo vicini hæſerit; arboreſque, quas ſecum traxerit, in eum fundum radices egerint. Ex eo enim tempore videntur coalitæ & acquiſitæ fundo, à quo etiam aluntur. Eſtque quod ſibi, ſuæque negligentiæ imputet dominus, quia tamdiu tacuerit, nec partem agri ſui vindicarit. Interim eidem ex æquitate datur in factum actio, qua pretium ejus, quod acceſſerit, conſequatur.

l. 7. §. 2. & ſeq. ff. de acq. rer. dom.

l. 5. §. 3. ff. de rei vind.

Quid de Inſulæ acquiſitione juris eſt?

Ea, ſi quidem *in mari* nata fuerit (quod rarò accidit) fit communis, uti & ipſum mare commune eſt, nulliuſque eſſe creditur, ac propterea cedit occupanti: ſi verò *in flumine* (quod frequenter accidere ſolet) fit eorum, *qui ab utraque parte fluminis prope ripam prædia poßident;* ſi nimirum in medio fluminis fuerit nata. Quòd ſi alteri parti proximior ſit, eorum fit tantum, qui ex ea parte prope ripam prædia poſſident, quia de horum ripis inſula illa quaſi decerpta eſt.

§. Inſula. l. 7. §. 3. & l. 29. ff. h. t.

Quid, ſi flumen ita fundum alicujus occupet, ut evidenter ibi alveum novum quærat, relicto priori?

Tum fundi illius dominium mutatur per

novum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

novum alveum; & is alveus, ut flumen, fit publicus, prior verò alveus, à flumine derelictus, fit eorum qui prope ripam prædia poſſident, pro modo ſcilicet latitudinis cujuſque agri, quæ propè ripam ſit: quia ex eorum agris alveus iſte olim factus videtur. Quòd ſi poſt aliquod tempus ad priorem alveum reverſum fuerit flumen, tunc novus alveus non redit ad priorem ſuum dominum; ſed & eorum eſſe incipit, qui prope ripam proxima prædia poſſident. Æquitas quidem vult eum priſtino concedi domino, at è diverſo ſtricta juris ratio nihil domino in hoc novo alveo concedit; quia ager totus ſit mutatus, & alius factus, amiſſa ejus formâ, quâ mutatâ propè interire dicitur ſubſtantia rei.

§. Quod ſi naturali.

d. l. 7. §. 1. & 5. verſ. quod ſi.

Eſtne idem jus alluvionis ſive inundationis, quod alvei novi?

Non: nam ager à flumine converſus in alveum, noſter eſſe deſinit, & fit publicus, &, ſi rurſus à flumine derelinquatur, fit vicinorum. Sed ager inundatione occupatus manet prioris domini. Ratio differentiæ eſt, quia alveus, cùm ſit diuturnus, planè mutat formam & ſubſtantiam agri. Inundatio, cùm ferè exigui ſit temporis, non item: quamvis inundatio nonnunquam ſit perpetua, quæ tunc rei formam immutat.

§. Alia ſanè.

l. 10. §. 2. & l. 24. ff. quibus modis uſusfr. amitt.

Quid eſt ſpecificatio, & cui per eam acquiritur dominium?

Eſt confectio novæ ſpeciei; cùm ſcilicet ex materia vel propria, vel aliena, vel partim pro-

§. cum ex aliena.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

propria, partim aliena, nova ſpecies conſtituitur. Ex propria quidem materia ſpecies
l. 12. §. 3. ff. ad exhib. facta ejus eſt, qui eam fecit. At ſi quis ex aliena materia ſpeciem novam confecerit, intereſt, quâ fide id fecerit, malâne an bonâ. Nam, ſi malâ fide, ſpecies ad materiæ domi-
l. 7. §. 7. ff. h. t. num pertinebit. Itaque ſi quis ex uvis meis mulſum fecerit, vel ex olivis oleum, vel ex lana veſtimentum, cùm ſciret hæc eſſe aliena; tenebitur eo nomine actione ad exhibendum: quia quod ex re noſtra fit, noſtrum eſſe verius eſt.

Quid ergo, ſi bonâ fide ex aliena materia ſpecies aliqua facta ſit?

Verſ. & poſt multam. Diverſæ olim hac de re fuerunt ſententiæ. Alii, ut Proculeiani, exiſtimabant eum eſſe dominum, qui ſpeciem feciſſet: quippe quæ, antequam facta eſſet, nullius fuerit in bonis. Alii, ut Sabiniani, eum, qui dominus fuit materiæ, ejus quoque quod ex materia illa factum eſt, dominum eſſe credebant, quia ſine materia ſpecies nulla effici poſſit;
d. l. 7. §. 7. l. 85. §. ult. de R. I. ubi in naturalium cauſarum conflictib. media via eligenda eſt. & quia, quod ex re noſtra fit, noſtrum eſſe dicatur.

Alii denique, ut Caius & Paulus, mediam ſententiam tenuerunt, quæ & Juſtiniano hîc probatur: quæque diſtinctione utitur: ut, ſi ſpecies illa ad priorem & rudem materiam reduci poſſit; (veluti vas ex ære vel argento confectum, poteſt reduci ad rudem maſſam æris argentive;) vera maneat Sabinianorum ſententia, quæ ſpeciem novam, materiæ tribuit domino; hâc ratione, quòd eo caſu materia videatur prævalere formæ, quæ tantùm eſt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

eſt accidentalis; ſin verò non poſſit ſpecies reduci ad priſtinam materiam, ut tunc veriùs ſit, quòd Proculeianis placuit, & ſpecies cedat ſpecificanti; quia forma dat eſſe rei, ut Phyſici loquuntur, id eſt, nova forma ad ſe rei eſſentiam trahit, præſertim cùm priſtina ſpecies jam interiiſſe videatur, eò quòd ad ſuam reduci materiam nequeat. Et propterea ſi quis ex meis tabulis navem fecerit, navis non erit mea, ſed facientis, quia non manent tabulæ ſive quercus, ſicuti, nec lana, veſtimento facto; nec olivæ, confecto oleo. *l. 26. ff. h. t.*

Quid ſi partim ex ſua materia, partim ex aliena, ſpeciem quis fecerit?

Hoc caſu dubitandum non eſt, eum eſſe dominum qui fecerit; cùm non ſolùm operam ſuam dederit, ſed & partem ejuſdem materiæ præſtiterit: veluti ſi ex melle meo & vino alieno factum ſit mulſum, ejus erit, qui fecerit, quoniam mulſum ſpeciem priſtinam non continet. Itaque cùm plus contulerit quam is, qui tantùm ex aliena materia ſpeciem novam fecerit, minus juris habere non debet. *Verſ. quod ſi partim. l. 5. §. 1. ff. de rei vind. l. 21. ff. de R. I.*

Quid de ſpecificatione acceſſoria, veluti intextura, eſt juris?

Hîc recepta eſt regula, quòd acceſſorium ſeu acceſſio cedat ſuo principali, licet pretioſiùs ſit principali: quia, ut Ulpianus ait, ſemper, cùm quærimus quid cui cedat, illud ſpectamus, quid cujus rei ornandæ causâ adhibeatur, ut acceſſio cedat principali. *l. 19. §. 13. ff. de aur. arg.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

§. *ſi tamen. h.t. l. 23. §. 2. & 5. ff. de rei vind. l. 34. ff. de contr. empt.*

Unde ſi alienam purpuram veſtimento ſuo quis intexuerit, licet pretioſior ſit purpura, tamen acceſſionis vice cedit veſtimento. Nec refert, inquit Paulus, quanti ſit acceſſio, ſive plus in ea ſit, quam in ipſa re, cui accedit, an minùs: pleraſque enim res propter acceſſiones emimus.

Daturne eo caſu actio aliqua domino purpuræ?

Datur in factum actio, ad æſtimationem purpuræ, adverſus eum, qui purpuram ſuo veſtimento intexuerit. Qui, ſi eandem ſubripuerit, etiam furti actione, & condictione furtivâ tenetur. Rei verò vindicatio non datur domino, quia illa præſupponit dominium, quod in re exſtincta nullum eſt: hic autem purpura pro exſtincta habetur, atqui exſtinctæ res licet vindicari non poſſint, tamen à furibus, & quibuſcumque aliis poſſeſſoribus, rectè condicuntur. Inter omnes enim conſtat, inquit Ulp. etiam ſi exſtincta res ſit, furti manere actionem adverſus furem, non ideò quia nunc abeſt, ſed quia nunquam beneficio furis affuerit.

l. 46. ff. de furt.

Quid eſt Confuſio?

§. *ſi duorum. l. 7. §. 7. & 9. ff. h. t. l. 3. §. ult. l. 4. & 5. ff. de rei vind.*

Eſt materiarum, ad diverſos pertinentium, inter ſe & in unum corpus permiſtio; ut vel in aliam ſpeciem migrent, vel difficilis ſit earum ſeparatio: ut fit in liquidis. Veluti ſi qui vina ſua confuderint, aut maſſas argenti, vel auri conflaverint: ſi ex vino & melle mulſum fiat, ex auro & argento electrum. Quo caſu, ſi materiæ, vel ejuſdem generis, vel

vel diverſæ, dominorum voluntate confuſæ ſint, totum id corpus, quod ex confuſione fit, eſt commune, ita ut ſuæ quiſque partis in toto ſit dominus. Quòd ſi fortuito & non voluntate dominorum confuſæ fuerint, idem juris eſſe placuit. Et, ſi fieri ſeparatio non poſſit, (uti cùm materiæ ſunt ejuſdem generis) petet quiſque pro rata ſuæ portionis; ita ut & ratio habeatur ejus, ſi cujus materia pretio prævaleat, iſque amplius ferat ex maſſa: ne alter alterius jactura locupletetur. *l. 206. ff. de R. I.*

Quid eſt Commiſtio?

Quâ diverſæ materiæ junctæ ſpeciem novam non conſtituunt, ſed ſingula corpora in ſubſtantia ſua durant, & ſeparari poſſunt. Quo caſu ſi voluntate & conſenſu dominorum miſtura facta fuerit, totum quod miſtum eſt, fit commune, & actio communi dividundo, non autem rei vindicatio, locum habet: ſi fortuitò vel caſu frumentum, v. g. diverſorum miſceatur, id non erit commune, ſed quilibet, pro rata ſuæ portionis, partem vindicabit: quia hic non eſt perfecta confuſio, cùm ſingula corpora, id eſt, ſingula grana, in ſua ſubſtantia durent. Et ſicut frumentum non fit commune, ita nec grex intelligitur communis, miſturâ ovium factâ, quia ſingula capita in ſua manent ſubſtantia, nec tua fiunt mea, nec mea item tua. *§. quod ſi frumentum. l. 5. in pr. l. 23. ff. de rei vind.* *Verſ. ſed nec mag. l. 2. & 3. ff. d. t.*

Quid eſt Ædificatio; & quando eſt modus acquirendi dominii?

Quando ædificium in ſuo vel alieno ſolo, ex ſua *§. cum in ſuo ſolo.*

ſua vel aliena materia, exſtruitur. Atque ita ædificatio fit vel in ſuo ſolo ex aliena materia, vel in ſolo alieno ex ſua materia, vel denique in alieno ſolo ex aliena materia: & omnibus his modis eſt modus acquirendi dominii ex jure gentium.

Quid juris, ſi in ſuo ſolo aliquis ex aliena materia ædificaverit?

§. cum in ſuo. l. 7. §. 10. ff h. t. verſ. nec tamen ideo. l. 22. §. 6. ff. de rei vind. l. 11. & l. 74. ff. de R. I.

Tunc ipſe ædificans intelligitur dominus ædificii: quia omne, quod ſolo inædificatur, cedit ſolo. Hujus regulæ hæc eſt ratio, quod acceſſio cedat principali, ut minus majori. Pars inſulæ (inquit Paulus) area eſt, & quidem maxima, cui etiam ſuperficies cedit. Quoniam ſine ſolo ædificium ſtare non poteſt.

Hoc tamen caſu is, qui materiæ dominus fuit, *non deſinit propterea ejus dominus eſſe.* Ideoque ei auferri non debet. ſed tantiſper, id eſt, ſtante ædificio, neque vindicare materiam ſuam poteſt, neque ad exhibendum de ea re agere, propter legem XII Tabb. quæ tignum alienum ædibus junctum eximi vetat, ne hoc prætextu ædificia reſcindantur ac diruantur, & urbis adſpectus ruinis deformetur. Conſequi tamen poteſt actione de tigno juncto duplum pretii; ea ratione, quia dominus ſine facto ſuo materiâ ſuâ carere cogatur. Quòd ſi aliqua ex cauſa dirutum ſit ædificium, tunc poterit materiam ſuam vindicare, & ad exhibendum agere, quippe ceſſante ratione Legis XII Tabb. niſi tamen antè duplum fuerit

l. ult. ff. de tigno juncto.

con-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

conſecutus: quia iniquum eſſet bis idem exigere, & ſimul rem ejuſque æſtimationem petere.

Quid, ſi è diverſo quis ex ſua materia in ſolo alieno ædificarit?

Eo caſu illius fit domus, cujus & ſolum eſt; ex jam dicta ratione, ſolo nimirum, quod eſt principale, ad ſe trahente materiam, dominio ejus quaſi exſtincto. Diſtinguendus tamen hic eſt is, qui ædificat bonâ fide, putans ſuum eſſe ſolum, ab eo qui mala fide, id eſt, qui ſcit, ſe ædificare in alieno. Nam in poſſeſſione conſtituto bonæ fidei ædificatore, poteſt is ſoli dominum, ſi petat domum ſuam eſſe, repellere exceptione doli mali, ſicque ſumtus in ædificando factos retinere, qui non debent cedere lucro domini, cum jactura aliena. Quòd ſi poſſidere deſierit, tunc nec actionem, nec exceptionem, ad ſumtus recuperandos habet. Eidem tamen petenti denegandum non eſt officium judicis, quo conſequatur rei ſuæ æſtimationem.

§. ex diverſo. l. 27. §. ult. l. 37. & ſeqq. ff. de rei vind.

l. 2. §. 5. ff. de doli mali except. l. 31. ff. ſi cert. pet. l. 2. §. 3. ff. de neg. geſt.

Quid ſi ſciens prudenſque in alieno ædificavit?

Hoc caſu materiæ dominus, proprietatem ejus amittit; quia voluntate ejus intelligitur eſſe alienata; & donaſſe præſumitur: adeò ut diruto ædificio eam non poſſit vindicare; juxta regulam; Cujus per errorem dati repetitio eſt, ejus conſultò dati donatio eſt. Et poteſt eidem objici culpa, quòd

l. 2. & 5. C. de rei vind.

l. 53. ff. de reg. jur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

temerè ædificaverit in eo ſolo, quod intelligebat alienum eſſe: atque ita nec exceptio doli mali malæ fidei ædificatori prodeſt; conceſſum eſt tamen, ut tollat ea, quæ ſine detrimento rei tolli poſſunt.

Quid de Planta cenſes, quàm quis in ſuo vel alieno ſolo poſuerit?

§. ſi Titius. l. 7. §. ult. ff. h. t. l. 6. §. 2. ff. arbor. fur. cæſar.

Ea jure ſoli ejus erit, cujus eſt ſolum; ita ut ne quidem eruta vindicari à priſtino domino poſſit, dummodò radices egerit, neque enim poteſt intelligi eſſe alterius quàm ipſius fundi, à quo tota alitur, & per quem alia facta eſt. Et ideo arbor in confinio poſita, ſi etiam in vicini fundo radices egerit, communis fit: aliàs ejus eſt, ex cujus fundo alitur.

Quid dicendum de Satis?

§. qua ratione. l. 25. ff. de uſur.

Idem, quod de plantis: nimirum ſata ejus eſſe, cujus eſt ſolum; quia fructus non jure ſeminis, ſed ſoli, percipiuntur. Is tamen, qui bona fide ſevit, oppoſitâ doli mali exceptione, impenſas ſervare poterit.

Quotuplices ſunt Impenſæ?

l. 79. de V. S.

Triplices; aut enim ſunt *Neceſſariæ*, ſine quibus res interitura, aut deterior futura ſit: aut *Vtiles*, quæ rem meliorem faciant, omiſſæ tamen non diminuant: aut *Voluptuariæ*, quæ tantùm ſpeciem ornant, fructus non augent.

Quas impenſas deducit bonæ malæve fidei poſſeſſor?

Neceſſarias omnis poſſeſſor deducit, cùm non poſſit videri donaſſe, qui neceſſariò impen-

pen-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

endit; fuiſſet enim ei negligentia ſua damnoſa. Idem dicendum de impenſis, fructuum colligendorum cauſâ factis, ut & malæ fidei poſſeſſor eas repetat, cùm ſint neceſſariæ. *Vtiles* etiam quilibet poſſeſſor retinet, quia æquitas non patitur, ut damno alieno dominus fiat locupletior: cujus tamen ſi tanta ſit inopia, ut impenſas reddere nequeat, niſi re divenditâ, quia iniquum fuerit dominum cogi re ſuâ carere, propter impenſas ab alio factas, tantùm tollere poſſeſſori permittitur, quatenus poteſt ſine læſione prioris ſtatus. *Voluptuarias* deducit bonæ fidei poſſeſſor, quatenus cedunt in domini utilitatem, ex dicta æquitatis ratione, quæ etiam malæ fidei poſſeſſori permittere videtur harum impenſarum ſeparationem, quatenus ea ipſi profutura, & res deterior futura non eſt.

l. 5. C. de rei vind. l. 38. ff. de pet. hæred. l. 39. ff. d. t. & l. 1. & 9. ff. de impen.

Nullane igitur hic inter bonæ & malæ fidei poſſeſſorem eſt differentia?

Eſt hæc, quòd *malæ fidei poſſeſſor* non aliter impenſas neceſſarias & utiles deducat, quàm ſi res exſtet, in quam impendit, & ſuperſit melior facta, eaque ad dominum perveniat, ita ſcilicet, ut poſſeſſor in damno maneat, dominus afficiatur lucro illius jacturæ. *At bonæ fidei poſſeſſor* indiſtinctè impenſas imputat, v. g. quamvis domus, quam fulſit, combuſta ſit, aut res alia melior facta perierit. Quod tamen in ſingulari poſſeſſore bonæ fidei limitant Interpretes.

d. l. 5. & d. l. 28. ff. de pet. hæred.

Quid

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quid juris de acquiſitione ſcripturæ?

arg. d. l. 38. t. ff. de rei vind.

Quod quemadmodum ædificia ſolo, plantæ & ſemina fundo cedunt, ita quoque ex eadem ratione, literæ quamvis aureæ ſint chartis membraniſque cedant. Quicquid enim rei meæ imprimitur, acceſſionis inſtar eſt, & rei meæ cedit, cùm ita adjicitur, ut pars ejus fiat. Sed ſi ego vindicem chartas illas, neque pretium ſcripturæ ſolvere velim, tibi doli exceptio eſt, ut ſuprà. Moribus verò noſtris Accurſii ratio convenientior eſt, chartam cedere ſcripturæ.

§. literæ. h. l. 9. §. 1. ff. h. t.

Quid de pictura?

§. ſi quis in aliena. At Paul. ſtrictam juris rationem ſeq. l. 23. §. 3. ff. de rei vind.

Idem de ea, quod de ſuperioribus, inſpectâ naturali ratione, dicendum foret. At jure ſingulari placuit propter excellentiam artis, *tabulam cedere picturæ*; Idque propter ejus pretium. Ridiculum enim putavit Imper. picturam Apellis vel Parrhaſii in acceſſionem viliſſimæ tabulæ cedere; cùm plus ſit in manus pretio, quàm in reipſa, & picturæ pretium non in ſubſtantia, ſed in arte poſitum ſit.

l. 13. §. 1. ff. de V. S. l. 9. §. 2. ff. h. t.

l. 1. §. ult. ff. commod.

Hinc ſi dominus tabulæ imaginem poſſideat, & is, qui pinxit, eam petat, nec pretium tabulæ ſolvat, exceptione doli mali rectè ſubmovetur: At ſi pictor eam poſſideat, datur domino tabulæ utilis contra eum vindicatio. Nec obſtat regula juris, quod duorum in ſolidum dominium eſſe non poſſit. Nam intelliguntur domini duarum rerum, unus tabulæ & picturæ, alter æſtimationis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Fructus à bonæ fidei poſſeſſore percepti cui cedunt?

Naturali ratione placuit, fructus, quos perce-it, ejus eſſe, pro cultura & cura: ſi utique à non omino, quem dominum eſſe crediderit, boâ fide fundum emerit, vel ex donatione liave qualibet juſta cauſa æquè bonâ fide aceperit. Bonæ igitur fidei poſſeſſor eſt, qui x juſta cauſa ſive juſto titulo poſſidendi, veuti emtione, donatione, legato, detinet rem, quam putat bonâ fide ſuam eſſe. Item is qui auctore judice rem comparavit. Malâ verò fide poſſidet, qui ſcit, ſe nullam habere cauſam poſſidendi, nec poteſt ullam reddere cur poſſideat.

§. ſi quis à non domino. h. t. l. 137. & l. 167. §. fin. ff. de R. I.

l. 11. in fin. ff. de pet. hær.

Quid & quotuplices ſunt fructus?

Fructus ſunt rei acceſſiones, quæ vel ex ipſo rei corpore, vel ejus occaſione ad utilitatem hominis proveniunt. Suntque *Naturales*, vel *Civiles*. *Naturales* ex ipſa re proveniunt: *Civiles* occaſione rei (ut reditus, penſiones ædium, uſuræ pecuniarum) qui potiùs vicem fructuum obtinent. Rurſum *Naturales* propriè dicuntur, *qui naturâ tantùm operante producuntur*, ut poma, pira, herbæ, lignum, & ſimiles. Alii ſunt *Induſtriales*, *qui facto & induſtriâ hominis*, puta culturâ & curâ, ut vinum, oleum, ſegetes, legumina.

l. 62. ff. de rei vind. l. 45. ff. de uſur. l. 12. ff. de V. S.

Bonæ ergo fidei poſſeſſor omneſne fructus facit ſuos?

Omnes tam naturales, quàm induſtriales; quia loco domini penè eſt, & in percipien-

cipien-

cipiendis fructibus idem juris habet, quo
dominis prædiorum tributum; & plus j
ris, quàm uſufructuarius, ad quem omn
fructus pertinere conſtat. Neque textus h
loco, fundans ſe in *cultura & cura*, exclud
fructus naturales, cùm & illi deſiderent c
ram collectionis, ac cuſtodiæ. Aut, quòd v
riùs eſt, non diſtinguit inter fructus, ſed r
tionem reddit, cur naturali ratione placuer
ut bonæ fidei poſſeſſor poſſideat fructus, no
induſtriales tantùm, ſed & naturales, nim
rum quia coluit & curavit fundum illun
vel rem illam, ex qua fructus provenerunt
ut ita cultura & cura non ad fructus, ſed a
rem, unde fructus exſiſtunt, referatur
Compenſanda enim diligentia & cura po
ſeſſoris fuit præmio aliquo, præſertim cùn
publicæ utilitati ſtuduerit, ne agri inculti de
ſererentur.

l. 48. ff. h. t. & l. 25. §. 2. ff. de uſur. l. 7. in pr. & 8. ff. de uſufruct. l. 11. & l. 136. ff. de R. I.

Facitne verò bonæ fidei poſſeſſor fructus ſuos abſolutè?

Sola quidem perceptione dicitur facer
fructus ſuos, ſed non abſolutè aut irrevoca
biliter. Unde diſtinguendum inter fructu
conſumtos & exſtantes. *Conſumtos*, cujuſ
cumque illi ſint generis, ſuos facit abſolu
tè: exſtantes verò & nondum conſumto
cogitur domino rem, unde percepti ſunt
vindicanti reſtituere. Et hoc eſt, quod h
ait Imp. *de fructibus ab eo conſumtis dominu*
agere non poteſt. Indicans de exſtantibus eun
agere poſſe; cùm unius incluſio, ſit alteriu
excluſio. Itaque bonæ fidei poſſeſſor *inte*
rim, id eſt, tantiſper, donec res evincatur

§. ſi quis. verſ. & ideo. l. 25. §. ult. l. 28. in pr. ff. de uſur. l. 48. in pr. ff. h. t. l. 51. ff. & l. 22. C. de rei vind.

ve

judicium accipiatur, percipiendo fructus s facit; at re evictâ eos unà cum re reſti-re ei compellitur, ex cujus fundo nati t, cùm non ampliùs ſit loco domini, ac inde ceſſet cauſa, cur fructus apud illum t, ut rei alienæ pars & acceſſio.

Quid, ſi quis alienum fundum ſciens poſſederit?

Malæ fidei poſſeſſor, quoniam prædo eſt, nullam poſſidendi cauſam habuit, nihil bi prorſus retinet ex fructibus, ſed omnes, ujuſcumque illi ſint generis, tam natura-es, quàm induſtriales, perceptos & perci-iendos, exſtantes & conſumtos, ſive ex iis actus ſit locupletior, ſive non, domino undi reſtituere cogitur, deductis tamen riùs impenſis neceſſariis. Nam fructus non intelliguntur, niſi deductis impenſis. Et quidem fructus exſtantes vindicatione petuntur, vel potiùs officio judicis cum ipſa re reſtituendi veniunt. Conſumti verò condictione ſine cauſa. Non enim debet quis ex ſua malitia lucrum facere, & cum jactura alienâ locupletari.

verſ. ei verò. l. 33. l. 63. & l. 22. C. de rei vind. l. 36. 40. & 57. ff. de pet. hæred. §. etſi in rem. infra, de off. jud. l. 4. C. de cond. ex lege.

Quæ eſt differentia inter bonæ fidei poſſeſſorem, uſufructuarium, & colonum?

Quod bonæ fidei poſſeſſor fructus faciat ſuos, ſive ipſe eos perceperit, ſive alius ejus nomine: quia ſeparatio à ſolo facit eum dominum. At fructuarius illos tantùm facit ſuos, quos ipſemet perceperit. Et ideò li-

§. is verò ad quem.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

l.15.§.1. ff. de uſuf. l.43. ff. de rei vind.

cet maturis fructibus, nondum tamen p ceptis, deceſſerit, ad hæredes ejus non per nent, ſed domino proprietatis acquirunt Bonæ fidei poſſeſſor fructus perceptos tra mittit ad hæredes, quia eos percipit jure ſ animo & opinione domini. At fructuar non percipit fructus jure ſoli, cùm ſciat r alienam eſſe; ſed percipit jure uſusfruct qui conſiſtit in fruendo, & exſtinguitur cu perſona, quia jus eſt merè perſonale, ita ad hæredem nihil tranſmittat juris. In co no penè idem juris eſt, quod in fructuar Pinguius tamen in eo, quòd jus ſuum, qu in prædio conducto habet, tranſmittat hæredem, ſi decedat durante contractu, etiam hæredi cenſetur initus, ideo & on contractus ei incumbit.

l. 10. C. de locato.

In pecudum fructu quænam eſſe dicuntur?

§. in pecudum. l. pen. ff. de uſufr. leg.

Lac, lana, pilus, fœtus, ut agni, hœdi, tuli, & equuli, & ſuculi, qui ſtatim natur jure in dominio ſunt fructuarii. *Partus* v ancillæ in fructu non eſt, ſed id ſolùm eſſe telligitur, quod ad uſum hominis induct eſt. Homo verò ad uſum hominis condit non eſt, & ideo fructuario non acquirit Abſurdum enim eſſet, & contra dignitat hominis, eum in fructu eſſe: cùm omnes f ctus rerum natura hominis gratiâ compa verit. Itaque partus ad dominum propr tatis pertinet, & ad bonæfidei poſſeſſore qui loco domini eſt.

Qu

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quid ſi gregis uſumfructum quis habeat?

Talis frui grege debet ſalvâ ſubſtantiâ, §. *ſed*
neturque in locum demortuorum capi- *ſi gregis.*
m totidem ſubmittere, & in locum vi-
arum demortuarum vel arborum ſubſti- *l.* 68. *&*
ere alias. Hoc enim eſt colere & uti, qua- 69. *ff. de*
bonus pater-familias. Si tamen habeat *uſufr. l.*
umfructum non gregis, aut armenti, ſed 70. §. 3.
ngulorum capitum, nihil ſupplere cogi- *ff. de u-*
r. quia ſemel interemta, ſuppleri ne- *ſufr.*
neunt.

Quid eſt Theſaurus?

Eſt vetus depoſitio pecuniæ, cujus non exſtat *l.* 31. *ff.*
emoria, ita ut dominum jam non habeat, & *de acq.*
ropterea fit ejus, qui invenerit, & appre- *rer. dom.*
enderit, quia nullius. Sunt enim paria, non
ſſe, & non apparere, dominum. De eo au- *l.* 15. *ff.*
em ſi conſtet, theſaurus propriè non eſt, *ad exhib.*
juſque furtum fit.

Semper-ne totus theſaurus inventori acquiritur?

Non; diſtinguere enim oportet. Nam §. *the-*
ut quis in loco ſuo ſeu proprio theſaurum *ſauros. l.*
nvenit, & totum ſibi acquirit, quia fortu- *un. C. de*
æ donum nemini eſt auferendum. Aut in- *theſaur.*
venit in loco alieno, & dimidium ſibi ac- *l.* 10.
quirit, pars altera cedit loci domino, dum-
modò caſu invenerit; nam ſi datâ operâ,
totus domino cedit, & inventor jus ſuum
amittit, ut coërceatur cupiditas alieno in-
hiantium, inhibeaturque occaſio ſubruen-
di

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

di loca occulta. Sin magicis artibus inve tus fuerit theſaurus, totus cedit fiſco: niſi i accident in fundo alterius, qui dimidiu illius habebit, cùm ei non ſit auferendu beneficium fortunæ, propter delictum i ventoris.

Quid, ſi in loco ſacro aut religioſo inventus fuerit theſaurus?

d. §. theſauros.

Divus Adrianus, naturalem æquitate ſecutus, ei conceſſit, qui invenit caſu fo tuito; cujus ſententiam hic Juſtinianus pr bat. Sed divi fratres, Severus & Antoninu theſauri ſic inventi partem fiſco vindica conſtituerunt; fortè eâ ratione, quòd cura defenſio locorum ſacrorum, quæ publicâ au toritate ſunt conſtituta, principaliter a Principem ſpectent. Intelligenda ergò Co ſtitutio divi Adriani de locis religioſis priva tis, quæ quiſque ſibi conſtituit illatione mo tui. Erant enim privata quædam & famili ria ſepulcra, in quibus quod quiſque inveni ſibi vindicare poterat, tamquam in ſuo loc fundoque repertum.

l. 3. §. pen. ff. de jure fiſci. l. 5. & 6. ff. de relig.

DE TRADITIONE.

Quid eſt Traditio?

§. per traditionem.

Theophilo autore, *eſt de manu in ma num tranſlatio:* quæ definitio concepta v detur de rebus mobilibus, quæ manu tra duntur, cùm tamen traditio res etiam im mobiles complectatur. Rectiùs definietur *datio poſſeſſionis;* nec opus eſt addere, *r*

arg. l. 3. ff. de act. emt. & l. 28. ff. de verb. oblig.

cer

[cor]poralis: nam ut poſſeſſio cadit in rem dum[ta]xat corporalem, ita & ea ſola tradi poteſt.

Differuntne in jure Dare, & Tradere?

Planè: licet Tradere pro Dare nonnum[q]uam accipiatur. *Dare* eſt dominium trans[fe]rre in accipientem, ſive dominum eum [fa]cere: *Tradere* verò, eſt poſſeſſionem tan[tu]m transferre. *Traditio* eſt facti potiùs, ſicut [e]t poſſeſſio plus facti habet: *Datio* eſt juris. [Hin]c venditor non tenetur emtori rem emtam [d]are, ſed vacuam tantùm poſſeſſionem præ[st]are, utque ei rem habere liceat. *l. 28. & 75. §. ul. ff. d. t.*

Ut traditione acquiratur rei dominium, quæ requiruntur?

Quatuor præcipua. I. *Voluntas tradentis*; [c]ùm nemo privetur re ſuâ invitus, ita ut [t]radita non videatur, niſi dominus volue[r]it. At non velle videtur is, qui in transfe[r]endo dominio circa corpus errat, quia [t]alis error voluntati contrarius eſt: non [e]tiam, ſi in cauſa tranſlationis tantùm er[r]etur. *l. 36. ff. h. t. l. 18. ff. de reb. cred.*

II. *Poteſtas in transferente*: nam rem alie[n]am nemo rectè transfert, niſi ſubſit manda[t]um domini, cùm per alium faciens per ſe [i]pſum facere videatur: aut lex illud ſuppleat, veluti in creditore vendente hypothecam; [i]n tutore, vel curatore, alienante rem minoris. Debet autem hæc poteſtas eſſe libera: nam is, cui interdicta eſt rerum adminiſtratio, ut pupillo, prodigo, non poteſt dominium transferre. *l. 20. ff. eod. l. 11. & l. 54. ff. de R. I.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

III. *Vt ſit res, quæ poſſit transferri à domino*. Unde traditio rei, alienari prohibitæ per teſtatorem aut legem, nihil operatur.

l.31. in pr. ff. eod. l. 8. in pr. ff. mandati.

IV. *Vt fiat traditio ex juſta cauſa præcedente*, & ſufficiente ad tranſlationem, qualis eſt emtio, venditio, dos, legatum: neque enim nuda & ſimplex traditio dominii tranſlationem operatur. Uniuſcujuſque enim contractus initium ſpectandum & cauſa eſt.

Venditæ res & traditæ ſtatimne emtori acquiruntur?

§. venditæ verò. l.19. & 13. ff. de contr. emt. l. ult. §. ult. ff. de fundo dot. l.78. & l.176. ff. de V.S.

Non aliter, quàm ſi emtor venditori pretium ſolverit, vel alio modo, puta expromiſſore, vel pignore dato, *ei ſatiſfecerit, aut venditor fidem emtoris fuerit ſecutus*; quia fidem ſequi eſt quaſi accipere. Itaque venditor, donec pretium numeratum ſit, dominus remanet, & rem ſuam, ſi exſtet, poteſt vindicare; atque interim fructus facit ſuos. Quodſi pars pretii numerata ſit, pro ea parte tantùm fructus ad emtorem pertinent.

Sufficitne interdum, etiam ſine traditione nuda voluntas domini ad rem transferendam?

§. interdum.

Sufficit; adeoque verâ & naturali traditione ſemper opus non eſt, veluti, ſi quis rem, quam tibi antè commodaverat, locaverat, apud te depoſuerat, poſtmodum aut vendat tibi, aut donet, aut dotis nomine det. His enim caſibus quamvis alienans ex

ea

ea cauſa rem non tradat, tamen quia patitur eam apud te eſſe, ſtatim tibi acquiritur proprietas, perinde ac ſi eo nomine tradita fuiſſet, idque evitandi circuitus cauſâ. Hinc ſi quis merces in horreo depoſitas vendiderit, ſimul atque claves horrei tradiderit emtori, in eum proprietatem transfert mercium. Intellige, ſi modò venditor fuerit dominus: alioquin enim uſucapiendi tantùm conditio in bonæ fidei emtorem tranſit. *l.9. §.1. ff. de pub. in rem act. l.74. ff. de cont. emt.*

Poteſtne fieri traditio in perſonam incertam?

Id ſanè fieri videmus, cùm Conſules, aut Prætores, hodie Principes (die inaugurationis) miſſilia jactant in vulgus; licet enim ignorent, quid eorum quiſque ſit accepturus, tamen accipiens, cui fortuna faverit, licet incerta ſit perſona, illorum fit dominus, cùm in genere populus, cui gratificatum volunt, qui miſſilia jactant, ſit certus; quod ſatis eſt. *§. hoc amplius.*

Quid ergo ſtatuendum de rebus pro derelicto habitis?

Eæ fiunt primò occupantis, exemplo miſſilium. Quamvis ſit diſcrimen aliquod quoad acquiſitionem dominii inter miſſilia, & rem pro derelicto habitam. Nam res, quæ pro derelicto habetur, ſtatim noſtra eſſe deſinit, & occupans ejus efficitur dominus, cùm ſit nullius. Miſſilia verò non item, niſi ab alio apprehenſa fuerint, quoniam ea eſt cogitatio & mens ſpargentis. *§. qua ratione.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quæ res habetur pro derelicto?

Verſ. pro dereli-cto. & §. fin.

Quam dominus eâ mente abjecit, ut eam in numero rerum ſuarum eſſe nolit. Unde con ſequitur, eam rem, quæ in tempeſtate levan dæ navis cauſa ejicitur, non acquiri occu panti: quia palam eſt non eo animo ejici ut dominus eſſe deſinat, ſed ut faciliùs mari & exortæ tempeſtatis periculum effuger poſſit. In neceſſitatibus enim nemo cenſe tur liberalis. Eodem referenda eſt res, qu domino ignorante de rheda currente deci dit, quæ pro deperdita habetur, ejuſque do minus inquirendus eſt publicè; alioqui fur tum committitur. Ratio eſt, quia quod tuum non eſt, ſcire debes omnibus modis eſſe alie num. Quamquam non videatur furti obno xius, qui, poſt ſufficientem inquiſitionem domini non comparentis, eam rem reti nuerit.

l. 18. ff. de adim. legat.

l. un. C. unde vi. l. 43. §. 2. ff. de furtis.

TIT. II.

De rebus Corporalibus & Incorporalibus.

Tit. ſuperiori egit Imperator de ac quiſitione rerum corporalium: ſe quitur de rebus incorporalibus, non quidem omnibus, ſed de Servituti bus, quo modo eæ acquirantur & amittantur: præmittiturque hic ter tia rerum diviſio in Corporales & Incorporales.

Qu

Quæ dicuntur res Corporales?

QVæ ſui naturâ tangi poſſunt, quæque ſub ſenſum exteriorem cadunt; ut fundus, homo, veſtis, aurum. *hic in pr.*

Quæ Incorporales?

Quæ tangi non poſſunt, neque oculis corporeis cernuntur, ſed intellectu tantùm percipiuntur; cujuſmodi ſunt illæ res, quæ in jure conſiſtunt: veluti hæreditas, (quam licet quidam pinguiùs pro rebus hæreditariis accipiant, tamen, ſine ullo etiam corpore, pro ſuccedendi jure capitur,) ſervitus, uſusfructus, obligatio quoquomodo contracta. Nec ad rem pertinet, quod in obligatione res corporales contineantur: nam diſtincta eſt obligatio ab iis rebus quæ in ipſa verſantur, v. g. ſi vendidiſti mihi domum, obligatio quidem reſpicit rem corporalem, nempe domum; ſed antequam eam tradideris, tantum mihi competit obligatio tuæ perſonæ, non ipſa domus. *l. 1. §. 1. ff. de rerum diviſ. l. 178. ff. de V. S.*

TIT. III.

De Servitutibus.

Quid eſt Servitus, & quotuplex?

S*Ervitus hoc loco nihil aliud eſt, quàm jus in re aliena ad uſum alterius, vel prædii, vel perſonæ, præter ejus naturam conſtitutum.* Eſt enim duplex Servitus, *Realis*, *vel Perſonalis*: nam ſi perſonæ debeatur, eſt perſonalis; ſi verò rei ſive prædio, tunc realis ſeu prædialis perhibetur, niſi apertè con- *l. 1. ff. h. t.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

ventio oſtendat jus perſonæ, non rei, quæſitum eſſe. Realis iterum duplex eſt: aut enim prædii ruſtici eſt, aut prædii urbani.

Quid vocas prædium ruſticum, vel urbanum?

l. 198. ff. de V. S. *Ruſticum* voco, quemlibet fundum, ſeu ædificium, ad uſum percipiendorum fructuum exſtructum. *Urbanum*, quodvis ædificium habitandi cauſâ comparatum, & quocumque in loco ſitum, ſive ruri, ſive in civitate. Quia non locus, ſed materia, hoc eſt, ſubjectum ac commoditas, prædia diſtinguit. Hincque ſervitutes illis inhærentes, vel ſunt Urbanæ, vel Ruſticæ.

Quæ ſunt ſervitutes ruſticorum prædiorum?

in pr. h. t. & l. 1. ff. eod. Quæ prædiis debentur ruſticis, cujuſmodi ſunt, *Iter*, *Actus*, *Via*, *Aquæductus*.

Quid eſt Iter?

l. 2. & 7. de ſerv. ruſt. *Eſt jus eundi, ambulandi hominis per fundum alienum.* Ire dicitur, qui & ſella & lectica vehitur.

Quid Actus?

l. 12. ff. de ſerv. ruſt. *Actus eſt jus eundi, ambulandi hominis, agendi jumentum, vel vehiculum.* Et in hoc plus eſt, quàm in itinere: nam qui actum habet, utique & jus habet itineris, non quidem ex vi verbi, ac jure ſervitutis, ſed ex veriſimili paciſcentium voluntate, vel potiùs interpretatione. Quis enim agere vel jumentum, vel vehiculum poteſt, niſi & ipſe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

eat? Non enim debet, cui plus licet, quod minus eſt, non licere. Cum *& in eo quod plus eſt, ſemper inſit minus.* *l. 21. & l. 110. ff. de R. I.*

Quid Via?

Via eſt, jus eundi, & agendi, & ambulandi hominis. Nam & iter & actum via in ſe continet, id eſt, facultatem eundi & agendi æquè propriè. *d. l. 1. l. 157. §. 1. ff. de V. S.*

Si actus eſt jus ducendi vehiculi, & Via jus vehundi; in quo ergò differunt?

Is qui viam habet, non tantùm per eam agere poteſt, ſed & lignum & lapidem trahere, haſtam item rectam ferre, modò fructus non lædat; quorum neutrum nec iter, nec actum habenti, permiſſum eſt, quia majus periculum ſubeſt lædendi fructus, cùm iter & actus plerumque ſint viæ anguſtiores. In quo etiam differunt, quod viæ latitudo amplior ſit & certa, videlicet 8 pedum in porrectum: 16 in anfractum, id eſt, ubi flexum eſt. At actus itineriſque latitudo non eſt lege definita, ſed ab arbitris, vel ab ipſis partibus definienda eſt, quanta homini, aut jumento eunti ſit ſatis. Caius differentiam inter viam & actum hanc conſtituit. *Ferri, inquit, propriè dicimus, quæ quis ſuo corpore bajulat: portari ea, quæ quis jumento ſecum ducit: agi ea, quæ animalia ſunt.* *d. l. 7. Cujacius l. 22. obſ. c. 35. l. 235. ff. de V. S.*

Quid eſt Aquæductus?

Eſt jus aquæ ducendæ ex alieno fonte, per fundum alienum, vel ad irrigationem agri noſtri, *l. 3. in pr. ff. de*

aqua quot. & aſt. l. 1. *§.* 5. *ff. eod. l.* 34. *§. ult. & l. ſeqq. ff. de ſerv. ruſt. præd.*

noſtri, vel ad amœnitatem, vel pecoris cauſâ. Sed requiritur, ut aqua ſit viva & perennis, quia quæ perennis non eſt, duci non poteſt: habent enim omnes ſervitutes cauſam perpetuam. Quid ſi fons exareſcat, exſtincta eſt ſervitus, quæ tamen reſtituitur, ſi rurſum aqua fluere incipiat.

Suntne aliæ ſervitutes ruſticæ præter enumeratas?

§. inter ruſticorum. d. l. 1. *§.* 1. *&* 2.

Sunt: veluti *Aquæ-hauſtus*, id eſt, jus aquæ hauriendæ ex fonte puteove vicini; *Pecoris ad aquam appulſus*, ſive jus pecoris adaquandi ſeu appellendi pecudes ad fontem vel puteum vicini; *Ius paſcendi* pecoris in alieno agro; *Ius calcis coquendæ* in fundo alieno, & *Ius arenæ fodiendæ* ex fundo.

Suntne ſemper ruſticæ hæ ſervitutes?

Non ſemper, ſed quatenus ruſtico debentur prædio, eatenus dicuntur ruſticæ: nam & poſſunt deberi & conſtitui urbano; uti & è diverſo ſervitutes urbani prædii poſſunt deberi ruſtico, fiuntque ruſticæ. Quod autem Imperator illas, ruſticas ſervitutes; ſequentes verò, urbanas appellaverit, ad id videtur reſpexiſſe, quod plerumque ſic conſtitui ſoleant, nec alioquin *ea quæ raro accidunt*, *putavit in negotiis agendis computanda*.

l. 2. *ff. d. t. Zoeſius. ff. de ſer. n.* 23. *l.* 64. *ff. de R. I.*

Quæ ſunt ſervitutes urbanorum prædiorum?

§. præd. urban.

Prædiorum urbanorum ſervitutes ſunt, quæ ædificiis inhærent. Nam ædificia omnia, prædia

dia appellamus urbana, etſi in villa ædifi- cata ſint. Inter urbanas ſervitutes numerantur. *l.198.ff. de V.S.*

I. *Servitus oneris ferendi*, quæ eſt jus, quo onera vicini, columna vel paries alicujus, ferre & ſuſtinere cogitur. In qua hoc ſpeciale, quòd is, qui eam debet, cogatur reficere columnam, ad eum modum, qui ſervitute impoſita comprehenſus eſt, contra ſervitutum naturam, quæ eſt, ut quis patiatur in ſuo quid fieri, non etiam cogatur agere. *l.8.§.2. ff. ſi ſervitus vind.*

II. *Tigni immittendi*; quæ eſt jus, quo vicinus tignum vel trabem ex ædibus ſuis in parietem domus vicinæ immittere poteſt. *l.33.ff. de ſerv. præd. urb. text. hic. & l. 1. ff. d. t.*

III. *Projiciendi*, id eſt, ita aliquid emittendi è noſtro pariete, ut provehatur & pendeat quidem ſupra alienum, non tamen in eo requieſcat; cujus ordinis ſunt Mæniana, Suggrunda.

IV. *Stillicidii*, quâ vicinus patitur, ut aqua pluvia ex tecto noſtro, in ædes ſuas vel aream ſtillatim cadat. *l.20.§. ſtillicidium. ff. de ſerv. præd. urb.*

V. *Fluminis*, id eſt, jus aquæ, impetu per canalem decidentis, recipiendæ ab ædibus vicini. Unde fluminis ſervitus gravior, ſtillicidii levior habetur.

VI. *Altius non tollendi* ſervitus imponit neceſſitatem ædes non tollendi, ultra certam altitudinem; idque contra naturalem libertatem, quæ permittit facultatem ædificandi ad lubitum. *l.8.& 9. C. de ſervit. tut.*

VII. *Altius tollendi*, ſuperiori contraria, quando vicino ea lex imponitur, ut teneatur altius ædes ſuas tollere, aut parietem elevare, pro commodo vicinæ domus, ut hac *l.17.§. 1. ff. de ſer. urb. præd.*

ratione per refractionem ſeu repercuſſionem in eam lumen devolvatur, vel etiam impediatur ventus, aut lumen avertatur. Citra hanc legem vicino impoſitam, facultas altius tollendi ſervituti non rectè adſcribitur, cùm cuique liberum ſit, domum ſuam reficere, & parietem elevare, donec probetur ſervitus.

l. 61. ff. de R. I.

l. 4. l. 15. & ſeqq. ff. de ſervit. urb.

Eo pertinet ſervitus, *Ne luminibus officiatur*, qua quis prohibetur aliquid facere, quo lumina noſtra obſcurentur, quod fit altius ædificando, vel arborem ponendo. A qua differt ſervitus *luminum*, quâ id acquiſitum videtur, ut vicinus lumina noſtra, hoc eſt, feneſtras, quibus lumen cœli hauritur, excipiat. Item ſervitus, *ne proſpectui officiatur*. Plus enim eſt in proſpectu, quam in luminibus. Lumen eſt unde cœlum videri poſſit. Proſpectus etiam ad amœnitatem refertur.

Cur vocantur ſervitutes prædiales?

§. ideo autem. l. 1. §. 1. ff com. præd.

Quia ſine prædiis conſtitui non poſſunt. Nemo enim ſervitutem poteſt acquirere urbani, vel ruſtici prædii, niſi qui habet prædium; nec quiſquam poteſt debere ſervitutem, niſi qui prædium habet, unde debeat. Sunt enim prædia ſubjecta ſervitutum; ſervitutes eorum adjuncta, atque hæ ſine illis eſſe nequeunt.

Omnes ſervitutes habentne cauſam continuam & perpetuam?

l. 28. ff. de ſerv. ur. pr.

Veteres crediderunt, nonnullas eſſe ſervitutes, quæ cauſam diſcontinuam haberent, alias quæ cauſam continuam. Sed juri conformius eſt, omnes ſervitutes eſſe continuas,

cum

eum habeant perpetuam cauſam, habitudine ſcilicet. Qua ratione non conſtituitur ſervitus ſuper iis quæ opere manuum facta, quod eorum cauſa non ſit perpetua, ſed ſuper iis quæ cauſam habent naturalem: naturæ enim ordo certus eſt. Igitur omnes ſervitutes cauſam habent perpetuam, licet uſum non habeant continuum, ex quo tamen poſſeſſioni nihil derogatur, aut minuitur, cum per hoc non cenſeatur interpellata, aut amiſſa poſſeſſio, quod quis ei corporaliter non inſiſtat, modo ſemper facultatem habeat utendi illa ſervitute. *l. 4. & 14. ff. de ſervit.*

Quibus modis ſervitutes conſtituuntur?

Conſtituuntur tam pactionibus in continenti adjectis bonæ fidei contractibus, quàm ultimâ voluntate. *§. ſi quis velit.* Nam poteſt quis teſtamento damnare hæredem, ne altiùs tollat ſuas ædes, ne luminibus ædium vicini officiat, *&c.* Uſucapione eas non acquiri ex eo patet, quòd uſucapio poſſeſſionem deſideret, quæ non eſt propriè circa incorporalia. *l. 4. §. ult. ff. de uſucap.* Longâ tamen quaſi poſſeſſione, & eo temporis curſu, quo res corporalis poſſeſſa uſucapitur, dicuntur acquiri. *l. 2. C. h. t. l. fin. C. de præſc. longi temp.*

Quibus modis amittuntur?

Variis: I *Confuſione*, ſi utriuſque prædii idem fiat dominus, quia res ſua nemini ſervit. *l. 1. & 8. ff. quemadm. ſer. amitt.*

II. *Remiſſione*, ſive totius ſervitutis, ſive partis, cum & pro parte retineri poſſit ſervitus, & cuilibet liceat jus ſuum remittere, ad- *l. 34. ff. de ſerv.*

l. 35. ff. de R. I. mittendo actum ſervituti contrarium, quia eodem genere quodque diſſolvitur, quo colligatum eſt.

l. 54. ff. de R. I. III. *Reſoluto jure concedentis*, per hoc enim & reſolvitur jus accipientis, cum nemo plus juris in alium transferre poſſit, quam ipſe habet.

l. 56. ff. de V. O. IV. *Lege*, *& Pacto* ſervituti conſtitutæ adjecto, tametſi enim ſub conditione, aut ex tempore, aut ad tempus conſtitui non poſſit, quod perpetua debeat eſſe ejus cauſa; ſervanda tamen eſt conventio, daturque exceptio pacti conventi, vel doli. Morte ejus cui debetur ſervitus, non amittitur; cùm rei, non perſonæ, debeatur.

l. 3. & l. 10. §. 1. l. 18. ff. quemadmod. ſerv. amit. l. 7. ff. eod. V. *Non utendo* per modum, & per tempus conſtitutum, quod eſt decem annorum inter præſentes, & viginti inter abſentes.

Quod ſi temporis intervallo ſit diſtincta ſervitus, ut tantum alternis annis, aut menſibus debeatur, duplicato tempore amittitur.

Quæ eſt hoc caſu differentia, inter ſervitutem ruſtici & urbani prædii?

d. l. 18. §. 2. Quod ſervitus ruſtici prædii, per ſolum non uſum, amittatur, ut ſufficiat ſola ceſſatio ejus, cui debetur, etſi ille qui debet, nihil agat: urbani verò prædii ſervitus non aliter amittatur, quam ſi & contrarium factum

l. 6. in fin. ff. de ſervit. urb. præd. ejus, qui dominus eſt prædii ſervientis intervenerit, ut, ſi debito tempore foramen, in quod immitti tignum ſolebat, obſtruxerit. Ratio differentiæ eſt, quod ruſtica ſervitus

con-

conſiſtat in ſolo exercitio & facto ejus, cui debetur, quo ceſſante ponitur non uſus: urbana verò, quia nihil exercitii habet, ſed in ſola ejus, qui debet, patientia conſiſtit, non utendo non amittitur, ſed ædificiis retinetur, abſque facto hominis, ut quoad ædificia ſunt adaptata ſervituti excipiendæ, duret ejus poſſeſſio, quæ, ut ceſſet, ſunt auferenda.

TIT. IV.

De Uſufructu.

Sequitur nunc de ſervitutibus perſonalibus, Uſufructu, Uſu, & Habitatione.

Quid eſt uſusfructus?

E*St jus alienis rebus utendi fruendi, ſalvâ rerum ſubſtantiâ.*

Ait Imp. *Ius*, id eſt, ſervitus, ut excludat jus quod colonus habet in fundo conducto, quod non eſt jus in rem, ſed tantum in perſonam locatoris, cum quo contractus initus eſt. Verba, *alienis rebus*, indicant, eum, qui habet uſumfructum, rei proprietatem non habere, quia res ſua nemini ſervit. Verbum, *utendi*, additur ad differentiam pignoris, quod eſt apud creditorem, qui eo uti non poteſt invito debitore. Additur, *fruendi*, ut ſeparetur à nudo uſu & habitatione. Additur, *ſalvâ ſubſtantiâ*, tum ut excludatur quaſi uſusfructus earum rerum, quæ uſu conſumuntur, quarum uſus-

hic in pr. & l. 1. ff. h. t. l. 1. ff. de uſufr. legato.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

l. 13. ff. h. t. l. 3. §. 1. ff. commodat. fructus proprius non eſt: tum ut coarctetur jus uſufructuarii, qui poteſt eatenus uti frui, quatenus rei ſubſtantiam non reddit deteriorem, cùm rei proprietas deterior facta non videatur reddita. Ideoque cavere cogitur uſufructuarius, ſe rem integram reſtituturum finito uſufructú.

Quotuplex eſt uſusfructus?

Coſtal. ad l. 1. ff. h. t. Diſſent. Coraſius, l. 5. miſc. c. 3. Duplex, ex ſententia Interpretum, qui alium faciunt *Cauſalem*, qui conjunctus eſt cum ſua cauſa, id eſt, proprietate, quam habet dominus, & tunc non eſt propriè ſervitus; quia, ut dictum, res ſua nemini ſervire poteſt. Alium verò *Formalem*, qui ſeparatus eſt à proprietate, & alteri debetur in re aliena, de quo ſolo hic agitur.

Quibus modis conſtituitur Vſusfructus?

§. uſusfr. a proprietate. Pluribus modis: aut enim per legem, quæ patri uſumfructum concedit in bonis adventiciis filiifam. aut per Judicem, quando in judiciis diviſoriis Judex uni fundum adjudicavit, alteri verò uſumfructum ejuſdem fundi; *l. 6. & fin. C. de bonis quæ lib. l. 6. ff. h. t.* aut per dominum, cui jus eſt de re ſua liberè diſponendi, ſive actu inter vivos, ſive ultimâ voluntate; ut ecce, ſi uſumfructum alicui legaverit; hæres enim nudam habet proprietatem, legatarius verò uſumfructum; vel vice verſa, ſi alii deducto eo fundum legaverit.

Quibus in rebus conſtituitur?

§. conſtituitur autem. *Non tantùm in fundo, & ædibus, verùm etiam in ſervis & jumentis, & cæteris rebus,*

exce-

exceptis iis, quæ ipſo uſu conſumuntur. Nam hæ res, quæ uſu diſpereunt, neque naturali ratione, neque civili, recipiunt uſumfructum: quo in numero ſunt vinum, oleum, frumentum, veſtimenta; quibus proxima eſt pecunia numerata, quæ ipſo uſu atque aſſiduâ permutatione quodammodo exſtinguitur. Sed harum rerum cùm proprius non poſſit eſſe uſusfructus, improprius introductus eſt à Senatu, utilitatis cauſa; ſub cautione tamen idonea, de reſtituenda ſcilicet re, non eadem, quia conſumitur uſu, ſed alia ejuſdem qualitatis, vel ejus æſtimationis. Neque enim naturalis ratio auctoritate ſenatus commutari potuit. Unde illa regula juris: *Quæ rerum natura prohibentur, nulla lege confirmata ſunt.*

verſ. ſed utilitatis & verſ. ergo. l. 1. C. h. t. l. 4. & 7. ff. de uſufr. earum rerum. l. 188. §. 1. ff. de R. l.

Quibus modis exſtinguitur?

Certis quidem modis eum exſtingui placuit, & ad proprietatem reverti; quia, ut ait Imper. alioqui nulla eſſet utilitas nudæ proprietatis, ſemper abſcedente uſufructu. Finitur itaque;

§. finitur autem. l. 8. ff. de uſufr. leg.

I. *Morte* ejus, cui relictus eſt uſusfructus, quia perſonæ tantùm debetur & ſervit, eique cohæret. Quoties enim cohæret perſonæ, id quod legatur, veluti perſonalis ſervitus, ad hæredem non tranſit. Unde regula, *Privilegium perſonale, perſonam ſequitur, & exſtinguitur cum perſona.*

l. 3. l. pen. C. h. t. c. 7. de R. l. in 6. l. 196. ff. de R. l.

II. *Capitis diminutione*, olim quidem etiam minimâ, hodie tantùm maximâ & mediâ, id eſt, ſervitute, *quæ mortalitati com-*

l.209.ff. de R. I. *paratur*, & deportatione, quæ ut privat civitate, ita & ejus uſu: minima non facit amitti civitatem, nec ejus jura.

III. *Non utendo* per modum & tempus, eo modo, quo conſtitutus eſt uſusfructus.

IV. *Lapſo tempore*, aut conditione appoſita.

V. *Rei interitu*; quia uſusfructus eſt jus in corpore, quo ſublato & ipſum tolli neceſſe eſt. ſic nec areæ quidem uſusfructus debetur. *l.14.ff. quibus mod. uſusfr. amitt.* Unde Pomponius; Excepta capitis diminutione vel morte, reliquæ cauſæ, vel pro parte interitum uſusfructus recipiunt. Non obſtat huic juri regula, qua dicitur *in toto partem contineri*, quia hic locum non habet. Quoniam in uſufructu conſtituendo hoc actum eſſe videtur, non ut is interitu rei, ſed rei mutatione, exſtingueretur. Tum verò res mutata dicitur, cum in aliam ſpeciem & nomen tranſiit, etiamſi partes ex priore corpore maneant. *l.13.§.1. ff.de V.S.* *Res*, inquit Caius, *abeſſe videntur, etiam hæ, quarum corpus manet, forma mutata eſt.*

text. hic. l.8.ff.§. de peric. & com. rei vend. VI. *Ceſſione*, facta ipſi domino: vel è contra proprietate acquiſita fructuario, quia res ſua nemini ſervit; & hic VII modus Conſolidatio appellatur.

Cur cedi domino poteſt, non item extraneo?

Quia cedendo ipſi proprietario, conjungitur uſusfructus cum proprietate, & ſic finitur; res enim ſua nemini ſervit. Cedendo extraneo nihil agit fructuarius, quia jus, quod habet, eſt perſonale, quod perſonæ cohæret,

hæret, & cum ea exſtinguitur. At uſusfructus commoditatem cedere cuivis poteſt, quia ea res qualitati uſusfructus non repugnat, cujus totum jus remanet in perſona uſufructuarii, quâ exſtinctâ etiam jus ejus finitur.

An ergo ceſſione factâ extraneo, ſtatim uſusfructus redit ad proprietarium?

Non ſtatim, ſed ſuo tempore, poſt finitum videlicet uſumfructum in perſona uſufructuarii inutiliter cedentis. *Cedendo* enim *extraneo nihil agit*, id eſt, uſusfructus non recedit à fructuario, non amittitur, cùm ceſſio ſit inefficax. Atque ita ſuccedit regula, quòd propter alienationem in ſe inutilem, nemo amittat jus ſuum: & illa, Non præſtat impedimentum, quod de jure non ſortitur effectum.

text. hic. ita accipienda l. 66. ff. de jur. dot.

c. non præſtat. de reg. jur. in 6.

Finito denique uſufructu, vel ejus parte, quid juris?

Cùm totus uſusfructus finitus fuerit, revertitur ad dominum proprietatis, qui incipit ſolidam & plenam habere proprietatem. At ſi pars finiatur, non revertitur ſtatim ad proprietatem, ſed ſæpe alteri parti accreſcit.

§. fin. h. t. Quo pertinet t. ff. de uſufr. accreſcendo.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

TIT. V.

De Uſu, & Habitatione.

Quid eſt Uſus?

Text. hic. in pr. l. 3. §. 1. ff. uſuſr. quemad. caveat.

E*St jus rebus alienis utendi, ſalvâ earum ſubſtantiâ.* Conſtituitur circa eaſdem res, iiſdem modis, & amittitur, quibus uſusfructus. Cautio & hic neceſſaria de utendo boni viri arbitratu & de reſtituendo rem.

Eſtne igitur tantumdem juris in Uſu, quantum in Uſufructu?

§. 1. h. t.

Non eſt. Nam is, qui fundi nudum uſum habet, nihil ulteriùs habere intelligitur, quâm ut oleribus, pomis, floribus, fœno, ſtramentis, & lignis, ad uſum quotidianum utatur, non ad compendium, ſed ut neceſſitati tantùm ſuæ conſulat, atque in fundo ita moretur, ut neque domino fundi ſit moleſtus, neque iis, per quos ruſtica opera fiunt, impedimento; neque ulli alii jus, quod habet, locet, vendat, gratis concedat; cum is, qui uſumfructum habet, poſſit hæc omnia facere, & fructus rei pignori dare. Ratio differentiæ eſt, quia uſusfructus alteri conceſſus non eſt novus, ſed idem, qui fuit penes concedentem: uſus verò eſſet novus, & planè alienus in perſona extranei, quia alia aliorum eſt neceſſitas.

l. 72. ff. de R. I.

l. 17. ff. de ſerv.

Solius autem utentis neceſſitas in uſu ſpectatur, ideo individuus & facti potiùs dicitur. Uſusfructus eſt dividuus, quia magis circa

circa rem ipſam verſatur, nempe fructus fundi, quam circa factum. *l. 25. ff. de V. S.*

Quid eſt Habitatio, & quomodo differt ab Vſu?

Habitatio eſt jus habitandi in ædibus alienis, ſalvâ ipſarum ſubſtantiâ: quod etiam locari alteri poteſt, eâ ratione, quia relinquens alicui habitationem, cenſetur reſpexiſſe, & rem & neceſſitatem perſonæ, cui reliquit. Contrà verò ſi cui uſus ædium relictus ſit, is locari alteri non poteſt, quia relinquens cenſetur nudum jus & neceſſitatem utentis, ex proprio fine deſumtam, reſpexiſſe. Quo fit, ut ædium uſus in jure conſiſtere dicatur; habitatio in facto potiùs, ut non interſit per ſe quis an per alium habitet, an verò alteri locet, nam & qui locat, utitur; & qui alii cedit, ut mercedem accipiat. Unde ea, quæ ſunt facti, per alium rectè præſtentur: Quâ ratione habitatio non perit non utendo, nec capitis diminutione, ſecus in uſu obtinet. *§. ſed ſi cui habitatio. l. 13. C. de uſufr. l. 10. ff. h. t.*

TIT. VI.

De Uſucapionibus.

Hactenus de modis acquirendi dominii ex jure gentium: ſequitur de iis, quibus legitimo & civili jure acquirimus rerum dominia. Sunt illi in duplici differentia: aut enim titulo univerſali, uti ſuc-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

ceſſione ex teſtamento, ab inteſtato, arrogatione, bonorum poſſeſſione, addictione bonorum cauſâ libertatis: aut titulo ſingulari, veluti uſucapione, donatione, legato, & fideicommiſſo ſingulari, acquirimus rerum dominia.

Quid eſt Vſucapio?

l.3.ff. de uſucap.

V*Sucapio eſt adjectio dominii per continuationem poſſeßionis, temporis lege definiti;* hoc eſt, Uſucapio eſt jus alienam rem, quam definito à legibus tempore, bona fide, juſto titulo, & continuò poſſedi, meam faciendi. Dicitur, *adjectio dominii,* quia adjicitur à lege dominium nudæ poſſeſſioni, abſque nova traditione, vel *adeptio dominii,* ut alii volunt, quia uſucapio eſt dominii acquiſitio per uſum: dominii, inquam, non tantùm utilis, verum etiam directi ſive pleni, cùm in rem uſucaptam id juris habeat poſſeſſor, quod domino competit.

Quo jure introducta?

in pr. h.

Iure civili, ſeu Lege XII Tabularum, quâ ſi quis rem à non domino, quem dominum eſſe putabat, emerit, vel ex alia juſta cauſa acceperit, eam uſucapit, & ſuam facit.

Quæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quæ ratio introducendæ Vſucapionis?

Ne rerum dominia ſemper eſſent in incerto, utque aliquis tandem finis imponatur litibus, quin etiam ut coërceatur negligentia dominorum, qui tanto tempore patiuntur res ſuas eſſe penes alios: ex qua certè negligentia colligitur voluntas quædam res ſuas alienandi, adeoque vix eſt, ut non videatur alienare, qui patitur uſucapi. Ex quibus manifeſtè liquet, uſucapionem non pugnare cum naturali æquitate.

l. ult. ff. pro ſuo.

l. 203. ff. de R. I.

l. 28. ff. de V. S.

Quæ ſunt requiſita ad Vſucapionem?

Poſſeſſio per Tempus legibus definitum, Bona fides, Titulus juſtus, & ut res poſſit uſucapi.

I. *Poſſeſſio*, & quidem civilis, quæ animo habetur domini, & ſola proficit ad uſucapionem, non etiam naturalis: quâ ratione non uſucapiet creditor, quia tantùm naturaliter poſſidet. Et qui in ſervitute eſt; nam cum poſſideatur, poſſidere non poteſt: Inquilinus verò & colonus non uſucapiunt, quia non tam poſſident, quàm detinent, rem, & non tam ſuo, quam alieno, nomine. Poſſeſſio debet eſſe continuata; quia non niſi integra cauſa, eaque continua, integrum producit effectum. Interruptâ ergo poſſeſſione, ſive naturaliter per dejectionem, ſive civiliter per litis conteſtationem, interrumpitur uſucapio.

c. 3. de reg. jur. in 6.

l. 118. ff. de R. I.

l. 5. ff. h. t.

II. *Tempus legibus definitum*. Et quidem *§. 1. h. t.*

dem

dem olim res mobilis anno ubique uno, immobilis verò biennio in Italico tantùm ſolo uſucapi poterat. Hodie longius tempus conceſſum eſt, ne domini maturius & nimis citò rebus ſuis defraudentur; differentiâ quoque locorum ſublatâ. Res itaque mobiles hodie per triennium, immobiles verò per longi temporis poſſeſſionem, id eſt, inter præſentes decennio, inter abſentes, vicennio, uſucapiuntur. Præſentes ſunt, qui in uno loco & eâdem provinciâ domicilium habent; Abſentes, qui in diverſis. Ideo his longius tempus datum, quia rebus ſuis adeſſe, eaſque à poſſeſſoribus revocare, citius non poſſunt, uti præſentes.

l. un. C. de uſuc. tranſ.

III. *Bona fides*, id eſt, illæſa conſcientia, excuſans poſſeſſorem ab ignorantia rei alienæ. Igitur bonâ fide poſſidere dicitur, qui rem accepit à non domino, quem dominum eſſe, aut jus diſtrahendi habere, credebat. Malæ fidei non idem tributum, ne malitiis indulgeatur.

§. 2. h. t. l. 109. ff. de V. S. & §. ſi quis à non dom. ſup. de rer. diviſ.

Bona fides debetne eſſe continua?

Jure quidem civili ſufficit, quòd quis ab initio, tempore ſcilicet rei tradendæ, bonâ fide rem receperit, nec cogitur, ſi poſtea cognoverit eſſe alienam, eam domino deferre, cùm uſucapio ſit introducta in odium negligentis rem ſuam, & nitatur juris auctoritate. Mala fides autem cùm ſit facti, non poteſt impedire ea, quæ ſunt juris. Sive non poteſt legitimi temporis curſum benè ſemel inchoatum refringere. Etenim quæ ſemel utiliter conſti-

l. 10. ff. h. t. l. 48. §. 1. ff. de acq. rer. dom.

[c]onſtituta ſunt, & juris auctoritate firmata, [p]erdurant, licet caſus exſtiterit, à quo in[c]hoari non potuerunt. *l. 85. §. 1. ff. de R. I.*

At jure Canonico, (quo non inſpicitur [c]onflictus ille juris & facti, ſed de facto & [n]aturaliter ſingula rerum momenta ponde[r]antur) bona fides omni tempore neceſſa[r]ia eſt, malaque fides quandocumque ante completam ſuperveniens præſcriptionem, nocet poſſeſſori. Poſt completam, non nocet: non enim tenetur juſtus poſſeſſor reſtituere rem, cujus per uſucapionem factus eſt dominus. *c. 73. eod. in 6. c. fin. de præſc. Covar. ad. c. poſſeſ. p. 3. §. 2. Fach. l. 1. contr. c. 64.*

An igitur & poſſeſſio, quæ prodeſſe cœperat defuncto, proderit ejus hæredi?

Jure quidem civili prodeſſe certum eſt ad complendam uſucapionem, non hæredi tantum, ſed & hæredi hæredis, modò defunctus bonâ fide cœperit poſſidere: cùm ſufficiat eo jure ad uſucapionem perficiendam bona fides ab initio: ideoque mala fides hæredis non impediet acceſſionem ſive continuationem poſſeſſionis ac temporis; uti & è diverſo bona fides hæredis non ſuſtinebit uſucapionem, à defuncto malâ fide inchoatam; repræſentat enim defuncti ut perſonam, ita & vitium. Vitia namque poſſeſſionum à majoribus contracta durant, & ſucceſſorem quoque ignorantem auctoris ſui culpa comitatur, etiam in caſu, quo à ſe velit inchoare uſucapionis tempora, quia ita non ceſſat repræſentatio, nec deſinit haberi una eademque perſona cum de- *§. diutina. l. 3. C. comm. de uſuc. l. 13. §. 1. ff. de acq. poſſ. l. 11. C. eod. l. 11. ff. de diverſ. & temp. præſ.*

l.59.ff. defuncto. Unde regula juris. *Hæredem*, in
de R.I. quit Ulpian. *ejuſdem poteſtatis juriſque eſſe,cu-*
jus fuit defunctus, conſtat. Cujus effectus eſ
quod omnia commoda & incommoda, vir-
tutes & vitia,quæ in defuncto fuerunt,tran
eant in ſucceſſorem.

At jure Pontificio aliter hæc ſe habent, u
c.fin. de jam dixi: quia eo jure neceſſe eſt, ut uſuca-
præſcr. piens, ſive is auctor fuerit, ſive hæres illius
in nulla temporis parte conſcientiam rei ha-
buerit alienæ.

Quid verò in ſucceſſore ſingulari juris eſt?

Verſ. inter vendito-rem. d.l. 13. §. cum quis. *Inter venditorem quoque & emtorem conjun-gi tempora,*divi Severus & Antoninus reſcri-pſerunt. Intellige, ſi bonæ fidei fuerit uter-que. Cæteroquin poſſeſſio tranſit cum ſua cauſa, neque nocet, aut prodeſt bonæ fidei emtori; qui ſi poſtea ſolus per legitimum tempus rem poſſederit, impletur uſuca-
l.5.ff.d.t. de div. & temp. pio. Neque enim deſideratur bona fides ven-ditoris, aut alterius ſingularis auctoris, ſed ſucceſſoris tantùm; cui, ſi malæ fidei fue-
l.159.§. 2.l.177. ff. de R.I. rit, ut non prodeſt bona fides auctoris, ita bonæ fidei emtori non nocet mala fides ven-ditoris, quò minùs is inchoët à ſe poſſeſ-ſionem, cùm ejus perſonam non repræ-ſentet.

§. no-viſſime. h. t. IV. *Iuſtus titulus adeſſe debet*, id eſt, juſta cauſa poſſeſſionis, & habilis ad transferen-dum dominium: ut ſunt tituli pro emtore, pro transactione, pro donato, pro legato, pro dote. Injuſtum enim putavit lex, non præcedente titulo, pro cujuſque captu, & in-

ſatiabili

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

ſatiabili affectu, procedere uſucapionem. Requirit autem juſtum titulum, quia falſus, vel opinatus titulus, non eſt titulus, nec error falſæ cauſæ uſucapionem parit: error, inquam juris, aut facti proprii; veluti ſi quis rem quaſi emtam, vel ſibi donatam poſſideat, quæ revera vendita aut donata non fuerit. At error facti alieni, quia probabilis, non obſtat uſucapioni. *§. error.* *l. ult. ff. pro ſuo.*

V. *Res talis eſſe debet, quæ in ſe non habeat vitium, quæque uſucapi poſſit.* Unde in rebus ſacris, religioſis, ſanctis, publicis, aliiſque, quæ extra commercium ſunt, uſucapio locum non habet, quia earum rerum dominium non poteſt acquiri ſingulis. Quo fit ut quamvis res iſtas quis bona fide poſſederit, non tamen illi proderit, nec uſucapio ullo tempore procedet, quoniam lex impedimento eſt. Unde regula, *Bona fides tantundem poſſidenti præſtat, quantum veritas, quoties lex impedimento non eſt.* *§. ſed aliquando. in pr. h. t.* *l. 136. ff. de R. I.*

Quid ſi res ſint furtivæ, aut vi poſſeſſæ?

Nec illæ, licet longo tempore & bonâ fide poſſeſſæ fuerint, uſucapi poſſunt. Furtivarum quippe rerum Lex XII Tabb. & lex Atinia inhibent uſucapionem: vi poſſeſſarum, lex Julia & Plautia. Ratio prohibitionis eſt, quia neque iſtarum rerum eſt commercium; utque violenta invaſio rerum alienarum coërceatur, & ne ex ſuo maleficio quiſquam lucretur, ſive is fur ſit, ſive quivis alius bona fide rem acceperit. Nihil enim operatur bona fides aut titulus, propter *§. furtivæ.* *l. 24. ff. h. t.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

pter vitium, quod ipſam rem comitatur; niſi vitio purgato, nempe re furtiva reverſa in poteſtatem poſſeſſoris, ſeu domini, puta ſi fortè eadem res ad tertium aliquem ſine domini pervenerit voluntate: nam quoad dominum ipſum, vel eum, cui ille vendiderit, uſucapione opus non eſt. Servus quoque fugitivus uſucapi non poteſt, propter furti vitium, quia fugiendo ſui furtum facere dicitur.

§. aliquando. l.4. §.6. ff. eod.

Quid ſi res defuncto commodata, aut locata vel apud eum depoſita, deinde ab hærede bonâ fide fuerit alienata?

Quin is, qui acceperit, uſucapere poſſit, dubium non eſt; eritque ſecurus emtor rem talem per triennium poſſidendo, quippe cùm ea res in furti vitium non ceciderit; furtum enim ſine affectu furandi & contrectatione fraudulenta non committitur. Neque hic fraus aliqua fuit in hærede, quia putavit rem fuiſſe hæreditariam, & ſic bonâ fide tanquam ſuam alienavit: ignorantia enim excuſat à mala fide. Idem dicendum de uſufructuario, qui cùm putaret partum ancillæ ad ſe pertinere; eum vendiderit: nam & is error non nocet emtori, qui proinde partum poterit uſucapere.

§. ſed tamen. l. 36. cum duobus ſeq. ff. h. t.

§. item ſi is. l. 61. ff. de uſufr.

Quid

Quid, ſi res ſoli ſeu immobilis, abſente aut negligente domino, malâ fide poſſeſſa, deinde alii bonâ fide accipienti tradita fuerit?

Ea uſucapi poteſt, cùm vitio careat: ut ecce, Titius fundi Tuſculani poſſeſſionem apprehendit, quæ vacat propter abſentiam, aut negligentiam domini, aut quia dominus ſine ſucceſſore deceſſit, quamvis ipſe malâ fide poſſideat, quia intelligit, ſe alienum fundum occupaſſe; ſi tamen alii, puta Sempronio bona fide accipienti, tradiderit, poterit Sempronio longa poſſeſſione res acquiri, quia neque affectam furti vitio, neque vi poſſeſſam acceperit: non enim fundi locive furtum committitur, neque rerum immobilium facilis eſt interverſio. *§. quod autem ad.*

Poſſuntne uſucapi res Fiſci?

Non poſſunt, quia publici juris ſunt; quemadmodum nec aliæ res publicæ populi Romani, quia expoſitæ communi utilitati: læderetur enim communitas, ſi ejuſmodi res per uſucapionem acquirerentur privatis. Verumtamen bona vacantia, id eſt, quæ hæredem non habent, licet fiſco debeantur ex L. Julia caducaria; ſi tamen, priuſquam à fiſco occupentur, bona fide ab alio poſſideantur, etiam quadriennio tantùm, cedunt poſſeſſori. Ratio eſt, quia bona nondum fiſco denunciata non ſunt fiſci, ſed manent in commercio. *§. res fiſci. l. 9. 18. & 24. in fin. ff. h. t. l. 95. §. 1. ff. de leg. 1.*

Quid ſi quis à fiſco rem alienam emerit?

§. *ult. l. ult. C. ſi adverſ. fiſc. l. 2. C. de quadr. præſ. & l. ult. eod.*

Is quidem olim ex edicto Divi Marci, post venditionem quinquennium præter iiſſet, tutus erat, & dominum, rem ſuam vindicantem, exceptione repellebat. Hodi verò ex conſtitutione Zenonis, quicumqu à fiſco rem alienam, ex cauſa emtionis, do nationis, vel alio titulo, acceperit, ſtatim qui dem ſecurus redditur, & res ipſius fit: ve rùm fiſcus domino tenetur, intra quadrien nium: eo lapſo, non tenetur. Idem privile gium indultum eſt iis, qui ab Imperatoris vel Auguſtæ, domo aliquid comparaverint Ratio utriuſque eſt, ut tanto faciliùs emto res inveniat fiſcus, & Imperator, cum qui bus propter potentiam nemo aliàs libente contraheret.

TIT. VII.

De Donationibus.

Eſt & Donatio modus acquirendi do minii civilis, utique ea, quæ fit mor tis cauſâ, quæ, ad inſtar legati, poſt mortem dominium transfert: de qua proinde priori loco agit Imper. & illius occaſione de ea, quæ inter vivos dicitur, & quæ fit propter nu ptias.

Quid

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quid eſt Donatio, & unde dicta?

D*Onatio eſt liberalitas nullo jure cogente facta.* In neceſſitatibus enim nemo eſt aut præſumitur liberalis. Unde donatio remuneratoria ſub hac definitione non continetur; cùm beneficii potiùs ſit compenſatio, quàm donatio, ideoque ob ingratitudinem revocari non poteſt. Dicta eſt *Donatio* à *Dono*, quaſi doni datio, cum quis eâ mente dat ſimul & tradit, ut res ſtatim accipientis fiat. *l. 1. & 29. ff. h. t. l. 82. ff. de R. I. l. 35. §. 1. ff. de don. cauſ. mort.*

Quæ eſt Donatio mortis cauſa?

Quæ propter mortis ſit ſuſpicionem: unde neque abſoluta eſt, neque plenam liberalitatem habet: cùm, qui ſic donat, ſupervivere malit, & ſe habere, quam eum, cui donat; magiſque eum, cui donat, quàm hæredem ſuum. Hæc igitur donatio ita fit, ut non niſi morte donatoris confirmetur. Suſpicio verò vel cogitatio mortis, eſt cauſa ejuſmodi donationis, quæ etiam ſanum rectéque valentem movere poteſt, ut donet hoc modo: quæ proinde cauſa ſemper exprimenda, nec aliàs erit donatio cauſâ mortis, licet ab ægroto facta proponatur. *§. 1. h. t. l. 1. ff. d. t. l. 16. ff. d. t.*

Quot ſunt ſpecies hujus donationis?

Tres; una, cùm quis ſanus & in bona valetudine poſitus, nulloque præſentis periculi metu territus, ſolâ cogitatione mortalitatis donat. Altera, cùm quis metu mortis, aut præſentis periculi, vel etiam futuri, ita donat, ut ſtatim res fiat accipientis. Quo caſu ſtatim quidem perfecta eſt donatio, ſed *l. 2. ff. d. t. l. 35. §. 4.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

ſub conditione reſolvitur, ſi videlicet donator præſens periculum evadat. Tertia, cùm quis periculo mortis non ſic donat, ut ſtatim faciat rem accipientis, ſed tunc demum cum mors fuerit inſecuta; quo caſu ſub conditione pendet donatio.

Quo modo Imp. ait mortis cauſâ donationes ad exemplum legatorum redactas eſſe per omnia?

Verſ. hæ mortis. l. 2. & penult. C. ad leg. Falc. l. fin. C. de mortis cauſ. ibi DD.

Nempe quoad effectum, quia ſubſtantia utriuſque diverſa eſt. Additur tamen, *per omnia ferè legatis connumerari*, quia licet donatio hæc eodem modo acquiratur, quo legatum, & quinque teſtium præſentiam deſideret, Falcidiæ deductionem patiatur, ut legatum, inſinuatione non indigeat, & ante mortem revocetur, ad modum ultimæ voluntatis: tamen non paucæ ſuperſunt differentiæ, quas notavêre Interpretes.

Quot modis diſſolvitur donatio iſthæc?

§. mortis. l. 13. 23. 35. §. 2. & ſeq. ff. de mort. cauſ. don.

Tribus modis. I. *Si convaluerit donator*, aut aliud vitæ periculum evaſerit, quippe cauſâ donationis ceſſante. II. *Si eum pœnituerit donationis*, quia ut dixi, ſpeciem habet ultimæ voluntatis, quæ cùm ſit ambulatoria ad extremum vitæ ſpiritum, dat locum pœnitentiæ. III. *Si prior deceſſerit, cui donatum eſt*, irrita eſt mortis cauſâ donatio; adeò ut nulla hæredi donatarii, quippe cui tantùm bene voluerit donator, competat actio ad rem donatam. Præterea nec ea, quæ relinquuntur in ultima voluntate,

deben-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

debentur, ſi præmoriatur is, cui bona relicta ſunt.

Quæ eſt donatio inter vivos?

Quæ ſine ulla mortis cogitatione fit. Vel, *Eſt liberalitas, quæ nullo jure cogente conceditur:* nimirum quando quis ſimpliciter eâ mente donat, ut rem ſtatim velit fieri accipientis, nec ullo caſu ad ſe reverti, & propter nullam aliam cauſam, quàm ut liberalitatem & munificentiam exerceat. Et hæc propriè Donatio dicitur, pura & ſimplex: non etiam ea, quæ fit ſub conditione, ſub modo, ad tempus, vel ob cauſam.

§. aliæ autem. l. 29. ff. h. t l. 1. ff. eod.

Quomodo perficitur?

Perficitur, ſimulatque donator ſuam voluntatem ſcriptis, aut ſine ſcriptis, etiam nudâ conventione, manifeſtaverit; & acceſſerit donatarii acceptatio. Nam invito beneficium non datur. Et licet donatio abſenti fieri poſſit, non tamen fit prorſus ignoranti, & non acceptanti.

text. hic. l. 4. & 10. ff. de don. l. 6. C. eod. l. 69. ff. de R. I.

Eſtne neceſſaria in hac donatione traditio, quæ ſtatim ſequatur?

Olim traditione, vel ſtipulatione opus erat, quia ex nudo pacto non dabatur actio. Hodie, etiamſi donator rem non ſtatim tradat, nihilominus donatio ex nuda pactione pleniſſimum & perfectum robur habere dicitur, & traditionis neceſſitas incumbit donatori, ad exemplum ejus, qui rem vendidit. Neque ſolùm tradere tenetur, ſed etiam dare, id eſt, rem accipientis facere.

§. 2. h. l. 75. §. ult. ff. de V. O. l. 35. C. h. t.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

l.167.ff. de R.I. Nam alias non videretur datum, quod accipientis non eſt factum. Quare agi adverſus eum poteſt à donatario condictione ex lege, vel ex ſtipulatu.

Poteſtne donare quilibet quamlibet ſummam pro arbitrio ſuo?

Verſ. & cum retro. l.34. §. ult. & l.38. §. 3. C.d.t. Non poteſt. Nam ſi donatio excedat ſummam quingentorum ſolidorum ſive aureorum, tunc opus eſt inſinuatione: (quæ eſt publicatio donationis apud acta; vel ejus, quod agitur, coram judice in ſcripturam redactio:) idque ea ratione, ut nimis effuſæ donationes, quibus homines ad egeſtatem facilè perduci poſſent, coërceantur. Intereſt enim reipub. ne quis re ſuâ abutatur; & ne facilè quid occultæ ſtruatur fraudis, inductis falſo donationibus in fraudem fortè creditorum. Quæ verò apud judicem fiunt, citra fraudem fieri præſumuntur.

Suntne donationes, quæ inſinuatione non indigent?

d.l.34. Auth. item. & l.pen. C. d.t. Sunt utique; quæ etiam citra inſinuationem validæ ſunt, & pleniſſimam habent firmitatem: ut donatio in Principem, & quæ à Principe in privatos confertur; item donatio vel promiſſio facta pro redemtione captivorum, & ad refectionem ædium collapſarum vel exuſtarum. Denique donatio propter nuptias hodie non indiget inſinuatione ex parte mulieris, ut ipſa eam lucretur; ſed ex parte viri, ut is lucrum pro rata donationis capiat ex dote. Novell. 127.

Poteſt-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Poteſtne revocari ex cauſa aliqua donatio inter vivos?

Si fuerit perfecta, eam temerè revocari non poſſe, ait Imp. quia ſola pœnitentia hic non ſufficit ad revocationem, ſed juſta cauſa ſubſit, neceſſe eſt: qualis in primis eſt cauſa ingratitudinis, *ſi ingrati exſiſtant homines, in quos beneficium collatum eſt*. Neque enim æquum eſt, donatorem pati injuriam vel jacturam ab eo, cui beneficium contulit. Cauſæ verò ingratitudinis numerantur quinque, videlicet ſi donatarius donatori injuriam atrocem vel manus impias inferat; ſi jacturam bonis ipſius ingerat; ſi inſidias vitæ ejus locet; ſi pactum, quod intervenit, implere nolit: ultra quas non poſſe fieri extenſionem verius eſt, ne contra legem fiat extenſio in pœnalibus.

Verſ. ſciendum l. 1. & fin. C. de revoc. donat.

d. l. fin.

II. Si liberi poſtmodum naſcantur donatori; quia non præſumitur, quod is voluerit alienas ſucceſſiones anteponere propriis: ut rectè dicatur ineſſe donationi conditio tacita, ſi liberi legitimi non naſcantur; non etiam naturales, quia in hos ceſſat cauſa affectionis. Nati verò tempore donationis, eam non omninò infirmant, cùm ceſſet dicta conditio, ſed tantùm quatenus inofficioſa eſt donatio. Neque enim potuit pater donando intervertere legitimam, naturali ratione liberis debitam.

l. 8. C. d. t.

tit. C. de inoff. donat.

Sed & revocantur donationes ſub conditione, modo, vel aliàs, non purè ac ſimpliciter initæ, ſi conditio, modus, aliave pacta adjecta, non ſerventur.

l. 1. §. 3. C. de donat. quæ ſub modo.

Eſtne aliud genus inter vivos donationis?

§. eſt & aliud. Eſt; veteribus quidem prudentibus penitus incognitum, poſtea ab Imperatoribus introductum, quod *ante nuptias* vocabatur, quia conſtantibus nuptiis nulla fieri donatio poterat. Hodiè *propter nuptias* dicitur: quia non tantùm præcedere, ſed etiam ſequi nuptias contractas poteſt, & poſt conſtante matrimonio augeri, perinde, ut dos, quâ auctâ, augeri etiam oportuit donationem propter nuptias, quam maritus, vel alius ejus nomine, facit uxori in compenſationem & ſecuritatem dotis. Unde non obſtat, quòd donatio inter virum & uxorem ſit jure vetita, quia hæc propter nuptias donatio non eſt pura & ſimplex, neque ex ea alter conjugum fit locupletior, ſed, ut dixi, in ſecuritatem ſit dotis, & ſoluto matrimonio ad maritum ferè revertitur.

l. pen. & fin. C. de donat. ante nupt.

Novell. 97. Cuj. l. 5. obſ. 4.

Fuitne olim alius modus civilis acquiſitionis, per jus accreſcendi?

§. fin. h. t. Fuit, quia jure antiquo qui cum alio ſervum communem habebat, ſi vindictâ, aut teſtamento ſolus libertatem ei impoſuiſſet, partem ſuam eo caſu amittebat, *eaque ſocio accreſcebat;* quia ſervus pro parte liber eſſe non poterat. Hodie talis ſervus ab uno ex dominis manumiſſus fit protinus liber; ne tamen ſocio invito pars ſua auferatur, pretium ſervi ei redditur ſecundùm partem dominii. Ratio poſita eſt in favore libertatis,

l. 1. & 2. C. de com. ſerv. man.

tis pro qua pronunciandum eſſe ſæpe conſti- *l. 20. &*
tutum eſt. Item quoties dubia eſt vel obſcu- *l. 179. ff.*
ra manumittentis voluntas. *de R. I.*

T I T. VIII.

Quibus alienare licet, vel non.

Quia de dominio acquirendo dictum eſt; jam quæritur de ejus effectu, ſive facultate, quam dominus habet de re ſua liberè & pro arbitrio diſponendi, eam alienandi, & alium illius dominum faciendi.

Hæc igitur facultas alienandi competitne cuilibet domino?

NOn competit; nam accidit aliquando, ut qui dominus ſit, alienare non poſſit; uti maritus reſpectu prædii dotalis, & pupillus: & contrà, ut qui dominus non ſit, alienandæ rei poteſtatem habeat; ut creditor reſpectu pignoris.

Cur marito dotale prædium alienare non licet?

Prohibetur maritus invitâ muliere dotale prædium alienare per L. Iuliam, quamvis ipſius ſit, dotis cauſâ ei datum. Imò ne muliere quidem conſentiente, permiſſa eſt alienatio vel obligatio, ex Conſtitutione Juſtiniani. Ratio eſt, ne ſexus muliebris fragilitas

Hîc in pr. l. uni. §. & cum L. Iul. C. de rei ux. act.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

l.1.ff.ſol. matr. l. 2. & l. 10. §. ſi res. ff. de jure dot. l.5.§.10. & 30. C. eod.

litas in perniciem ſubſtantiæ earum convertatur, & reſpubl. detrimentum ſentiat, cujus omnino intereſt, dotes mulieribus eſſe ſalvas. Prædium verò dotale æſtimatum maritus alienare, conſentiente uxore, poteſt; quia æſtimatio eſt loco emtionis. Eſt autem maritus rei dotalis dominus ſaltem civilis, ſive jure civili; uxor verò naturaliter manet domina dotis.

Quid, ſi juramento fuerit confirmata hæc alienatio?

l. 5. C. de leg. c. 28. x. de jurejur. Covar. ad. c. quamvis p.2. §.2. c.2. de jurejur. in 6.

Nec ſic valida erit jure civili alienatio, quia eo jure actus prohibitus, juramento mediante, firmari ac ſtabiliri nequit: ſecus jure canonico, quod vult juramentum ſervari, cùm non involvat detrimentum animæ jurantis; agitur enim tantùm principaliter de favore ipſius mulieris: niſi tamen priùs juraſſet, ſe numquam tali alienationi faciendæ conſenſuram.

Licetne creditori alienare pignus?

§. contra autem l. 4. ff. de diſtr. pignor. & l. 9. C. eod. l. ult. C. de jur. dom. impet. l. 4. ff. de pig. act.

Licet, *quamvis ejus ea res non ſit*, idque cùm jure pacti ſive conventionis, & tunc voluntate ipſius debitoris intelligitur pignus alienari; tum jure crediti: eſſet enim alias pignus creditori inutile, ſi id perpetuò teneretur ſervare debitori ſuo. Unde, quamvis pactum non ſit, ut creditori liceat vendere pignus; ceſſante debitore in ſolutione, poterit nihilominus creditor alienare, (ne mora debitoris ei ſit noxia,) dummodò antè id denunciaverit debitori, ut ſolvat, & pignus luat, iſque deinde ceſſaverit uſque ad biennium poſt denunciationem.

Licet-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Licetne pupillo alienare rem?

Non licet, ſine tutoris auctoritate, quamvis alioquin abſolutè ſit dominus rerum ſuarum, ac propterea videatur habere jus de iis diſponendi; idque ne temerè patiatur rerum ſuarum diſpendium. Quæ ratio facit, ut nec poſſit mutuum dare, vel alteri ſolvere, quia mutui datio, & ſolutio, eſt pecuniæ alienatio; quam perinde pecuniam mutuò datam, vel ſolutam, ſi exſtet, ſtatim repetet rei vindicatione, cùm eam non potuerit facere accipientis; bonâ fide ab accipiente conſumtam condicet, cùm mutuum conſumtione concilietur; ſin mala fide, eamdem ſibi exhibere petet. *§. nunc admon. & §. fin.* *l. 11. §. ult. & l. 19. §. 1. ff. de reb. cred.*

At quomodo exhiberi poteſt pecunia jam conſumta? Quia dolo malo eam poſſidere deſiit, pro poſſidente habetur, & ut talis damnatur, ad intereſſe quod æſtimat actor jurejurando in litem. *l. 131. & l. 150. ff. de R. I.*

Poteſtne pupillo debitum ſolvi?

Poteſt & ſolvi, & res omnis dari pupillo, ſine tutoris auctoritate: fit enim hac ratione conditio pupilli melior. Non poteſt tamen ei ſolvi, ut liberetur omnino debitor, qui proinde urgeri iteratò poteſt ad ſolvendum, ſi pecunia non ſit ſalva, vel in rem pupilli verſa. Pupillus enim obligationem adquirere poteſt, diminuere non poteſt. Locupletior tamen factus ex ſolutione, ſi adhuc eamdem pecuniæ ſummam petat, ſummovebitur exceptione doli mali. Bona fides enim non patitur, ut bis idem exigatur. *l. 5. ff. de in litem jur.* *§. at ex contrario. h. d. l. 15. & 22. ff. de ſolut.* *l. 57. ff. de R. I.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quatenus liberatur debitor?

l. 6. C. ſi adverſ. ſolut. l. 25. C. de admin. tutor. l. 167. §. 1. ff. de R. I.

Ipſo jure liberatur, ſi tutoris auctoritate interveniente ſolverit, ſed ex cauſa damni ſublevabitur pupillus reſtitutione in integrum, quæ ita demùm excludetur, ſi præterea acceſſerit Judicis decretum. Nam *qui juſſu Iudicis aliquid facit, non videtur dolo facere, qui parere neceſſe habeat.* Ita qui ſolvit Judicis mandato, pleniſſimam liberationem conſequitur.

TIT. IX.

Per quas perſonas cuique acquiritur.

Hic quoque Tit. pertinet ad acquiſitionem rerum, cum quæritur, per quos dominium ſingulis acquiratur.

Per quas igitur perſonas nobis acquirimus?

text. in pr.

NOn ſolùm per noſmetipſos, ſed etiam per eos, quos in poteſtate noſtra habemus, filiosfamil. & ſervos: quia hi quidem nobis pro inſtrumento ſunt; illi verò una nobiſcum perſona cenſentur. Item acquirimus per ſervos, in quibus uſumfructum habemus; per homines liberos, & ſervos alienos, quos bonâ fide poſſidemus.

Quomodo per liberos noſtros nobis acquirimus?

Olim quidem quicquid ad liberos per-

vene-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

venerat (exceptis peculiis caſtrenſibus) hoc parentibus ſuis acquirebant, ſine ulla diſtinctione; adeò ut jus eſſet patri, quod per unum acquiſitum eſſet, illud alii filio vel extraneo donare, vendere, aut alio quocumque modo in alium transferre: cùm enim vi patriæ poteſtatis perſona & corpus liberorum ſubjiceretur parentibus, multò magis eorumdem res & bona. Quod poſtea mutatum fuit vel ſaltem imminutum Conſtitutione Juſtiniani Imp. ac ſancitum, ut ſi quid liberis obveniat è re patris, id totum parenti acquiratur, cùm æquum ſit, ut quod ex re ſive occaſione patris profectum eſt (quod *peculium profectitium* vocant) hoc revertatur ad patrem: ut *peculium caſtrenſe*, quod in caſtris occaſione & contemplatione militiæ, & *quaſi caſtrenſe*, quod ex officio publico vel occaſione togatæ militiæ, ad filiumfam. pervenit, ejus maneat pleno jure: ut denique in *adventitio* peculio, quod nactus eſt filius privatâ ſua induſtria, vel ex materna ſucceſſione, ſolum uſumfructum habeat pater, proprietas verò penes filium remaneat: ne quod ei ſuis laboribus, vel proſpera fortuna acceſſerit, hoc ad alium perveniens, luctuoſum filio procedat.

§. *igitur. in pr.*

l. 6. C. de bonis quæ lib.

Quid, ſi pater filium, habentem peculium adventitium, emanciparit?

Hoc caſu olim pater, quaſi pro pretio emancipationis, retinebat tertiam partem bonorum adventitiorum. Poſtea Juſtinianus Imperat. patri pro tertia parte dominii con-

§. *hoc quoque. l.* 1. & 2.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

C. Theod. conceſſit dimidiam non dominii, ſed uſusfru-
de ma- ctus, totâ proprietate apud filium manente;
ter. bonis. quâ eum privari, cauſâ emancipationis, du-
d. l. 6. C. rum & inhumanum viſum fuit.
d. t.

Quo modo per ſervos nobis acquiritur?

§. item In ſervis ut nulla eſt diſtinctio peculii, ita
vobis. l. per eoſdem indiſtinctè acquiritur dominis,
10. §. 1. etiam ignorantibus & invitis, quidquid ſer-
l. 23. ff. de vis ex traditione, ſtipulatione, donatione,
acq. rer. legato, vel ex qualibet alia cauſa obvenerit.
dom. l. Cùm enim ſervi in alterius ſint poteſtate, &
79. ff. de ab alio poſſideantur, nihil ſuum aut proprium
acq. hæ- habere poſſunt. Dico, *ignorantibus & invitis*;
red. quia hæc acquiſitio fit ipſo jure, ratione ſci-
licet poteſtatis; adeò ut ne momento qui-
dem ſubſiſtat in perſona eorum, qui in pote-
l. 69. ff. ſtate ſunt. Non movet Juris regula, quòd
de R. I. invito non detur beneficium, cùm & alia
l. pen. C. ſit regula, quòd non cogatur dominus, rem
de pact. ſibi quæſitam retinere, ſed eam repudiare
poſſit.

Cur verò hæreditatem ſervus niſi juſſu domini adire non poteſt?

Verſ. ſed Ne adeundo ſimpliciter hæreditatem,
ſi hæres. ſubjiciat dominum æri alieno, quod non ra-
l. 6. & 8. rò latere ſolet in hæreditate. Non debet au-
ff. de acq. tem damnum adferri domino niſi ſcienti &
hær. l. conſentienti: neque ejus conditio fieri dete-
133. ff. rior per ſervos poteſt, quamvis melior fieri
de R. I. poſſit. Qui quidem ſervi juſſi adire, ita do-
minum obligant, perinde ac ſi ipſe hæres in-
ſtitutus eſſet.

Cur

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Cur domino etiam ignoranti & invito acquiritur poſſeſſio ex cauſa peculiari?

Quia poſſeſſio non tantùm corporis ſive facti, ſed & juris eſt. Nam juris interpretatione intelligitur dominus velle hanc poſſeſſionem habere, propter conceſſionem peculii. Cùm enim dominus ſervo peculium habere permiſerit, videtur etiam ei generaliter permiſiſſe, ut ſtipuletur, ut poſſeſſionem apprehendat, quam viſum fuerit ei acquirere, & ſic interpretatione quadam juris dicitur quodammodò hic intervenire voluntas domini, licet ignorantis. *Verſ. non ſolum. h. l. 3. §. 12. l. 24. l. 34. §. 1. & 2. l. 49. in fin. ff. de acq. poſ.*

Ex quibus cauſis ſervi fructuarii nobis acquirunt?

Ex duabus tantùm cauſis, *ex re* videlicet *noſtra*, cùm iniquum videri nequeat, id, quod ex re noſtra natum eſt, ad nos redire; *& ex operis ſuis*, quas nobis exhibere debent. Aliunde itaque ſi quid acquiſierint, id domino cedit proprietatis. Itaque ſi talis ſervus fuerit hæres inſtitutus, vel legatum acceperit: & hæreditatem & legatum acquirit proprietario; niſi teſtator contemplatione fructuarii ſervum hæredem inſtituerit, legatumve ei reliquerit. *§. de iis autem. l. 21. & ſeqq. ff. de uſufr. l. 47. 49. & 63. §. 3. ff. de acq. rer.*

Idemne de eo, qui à nobis bonâ fide poſſidetur, dicendum?

Idem planè, cùm idem penè jus ſit fructuarii & bonæ fidei poſſeſſoris. Igitur liber homo, quem bonâ fide poſſideo, uti & ſer- *Verſ. quod enim. l. 10. §. 3. ff. de acq. rer.*

vus

vus alienus, quem juſto errore meum eſſe puto, ex iiſdem duabus cauſis mihi acquirunt. Quod verò ex aliis cauſis acquiritur, id liber quidem homo ſibi acquirit, ſervus verò domino ſuo.

Poteſtne à fructuario uſucapi ſervus?

Verſ. fruct. d. l. 10. §. 5. l. 1. §. 8. l. 12. & 40. ff. de acq. poſſ.

Non poteſt; quia duo ei deſunt neceſſaria ad uſucapionem, primùm juſta poſſeſſio, unde hic dicitur, *non poſſidere, ſed habere jus utendi fruendi:* non poſſidet civiliter, & efficaciter; ſed naturaliter tantùm; aut, quod verius eſt, non poſſidet ſibi, ſed domino. Deinde bona fides in eo deficit, quia ſcit ſervum alienum eſſe, nempe proprietarii; & ſic non poteſt dicere, ſe ignoranter rem alienam uſucapere.

Quo modo per extraneam perſonam nobis acquiritur?

§. ex his itaque. l. 1. C. de acq. poſſ. & l. 1. §. 2. ff. ead. l. 1. C. de acq. poſ. & l. 1. §. 2. ff. d. t.

Dominium quidem per liberam & extraneam perſonam, veluti per procuratorem, acquiri non poteſt, quia eſt juris: dominium enim à perſona ejus cui quæritur, initium ſumere debet. *Poſſeſſionem* verò acquiri poſſe, utilitatis & negotiorum expediendorum cauſâ receptum eſt, tam per procuratorem, quàm per quemlibet liberum hominem; modo is eo ſit animo, ut nobis acquiſitam velit poſſeſſionem: poſſeſſio enim eſt facti, & in facto verſatur, quod per alium liberum hominem expleri poteſt.

Requiriturne hic ſcientia domini?

Non requiritur, nec opus eſt, ut dominus ſciat,

ſciat, procuratori poſſeſſionem traditam fuiſſe: ſufficit enim, quod ab initio dederit mandatum, ut omnia acquirat. Et in hoc diſtat poſſeſſio ab uſucapione, quia ſi procuratori res à non domino tradita ſit, dominus non uſucapiet, donec ſciverit rem ei fuiſſe traditam; at ſi procuratori res à domino tradita ſit, non tantùm poſſeſſio, ſed per poſſeſſionem dominium acquiritur; hac ratione, quia dominium eo caſu à poſſeſſione nequeat ſeparari: poſſeſſio enim eſt cauſa dominii.

d. l. 1. C. de acq. poſſ. l. 8. C. eod.

Quo caſu per procuratorem domino actio quæritur?

Ea quæ civiliter acquiruntur, per eos qui in poteſtate noſtra ſunt, acquirimus, veluti ſtipulationem, quod naturaliter acquiritur, ſicuti eſt poſſeſſio, per quemvis volentibus nobis poſſidere acquirimus. Obligatio verò quæ juris civilis eſt, non poteſt per liberam perſonam acquiri. Excipitur mutui condictio, quæ propter promiſcuum commercium nobis quæritur, & per continentiam cauſæ, actio hypothecaria, ſi mutuum noſtro nomine dans, pignus vel hypothecam acceperit. Quæ tamen actio olim per procuratorem non acquirebatur domino, ſed ceſſione opus erat. Denique ſi præſenti domino procurator ſtipulatus ſit; aut ſi domino mandante rem ejus vendidit; utilis actio domino competit.

l. 53. ff. de acq. rer. dom.

l. 2. C. per quas perſ.

l. 79. ff. de V. O.

l. 13. §. 25. ff. de act. emt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

TIT. X.

De Teſtamentis ordinandis.

§. *ult. tit. antec.* Hactenus dixiſſe ſufficiat de modis acquirendi dominii ſingularibus, quibus res ſingulæ cuique acquiruntur. Videamus nunc, quibus modis dominia rerum per univerſitatem ſeu titulo univerſali nobis acquirantur; id quod quatuor potiſſimum fit modis, nempe per hæreditates, per bonorum poſſeſſiones, per arrogationem, & per bonorum addictionem, libertatum conſervandarum cauſâ.

Quid eſt Hæreditas?

l. 62. ff. de R. I. H*Æreditas eſt ſucceſſio in univerſum jus, quod defunctus tempore mortis habuit.* Hoc eſt, jus ſuccedendi in locum defuncti: quod tantiſper nomen ſuum retinet, donec adeatur; poſt aditionem verò, quippe confuſum jam cum bonis adeuntis, amittit nomen hæreditatis; ipſaque deinceps perſona hæredis incipit locum tenere perſonæ defuncti.

Quotuplex eſt Hæreditas?

l. 89. ff. de R. I. Duplex, *Teſtamentaria*, & *Legitima*, ſive duobus modis defertur & acquiritur hæreditas, vel ex *Teſtamento*, vel ex *Lege*, id eſt,

ab

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

ab inteſtato. De teſtamentaria ſucceſſione priùs agitur, eò quòd teſtamentum nitatur voluntate defuncti; adeoque quamdiu ex eo ſperatur hæres, tam diu ſucceſſioni inteſtatæ locus non eſt. Et hi duo ſuccedendi modi ita ſunt diverſi, ut nunquam coincidere poſſint: neque enim umquam eidem homini ſimul ex teſtamento, & ab inteſtato ſuccedi poteſt. *l. 7. & 89. ff. de R. I.*

Quid eſt Teſtamentum?

I. *Teſtamentum ex eo appellatur, quod teſtatio ſit mentis.* Hæc nominis eſt definitio, vel potius neque definitio, neque etymologia eſt Teſtamenti; verùm alluſio quædam, deſumta à re ipſa, quæ in Teſtamento verſatur. *text. h. in princ.*

II. *Teſtamentum eſt voluntatis noſtræ juſta ſententia de eo, quod quis poſt mortem ſuam fieri velit.* Hæc rei definitio eſt. Dicitur, *juſta ſententia*, id eſt, ſolenniter & conformiter legibus facta: quâ particulâ excluduntur aliæ ultimæ voluntatis ſpecies, quæ licet ſint in ſuo genere perfectæ, non tamen ſunt jure factæ, id eſt, ſolennes; veluti Codicilli, in quibus nulla ordinationis requiritur ſolennitas. Verba, *voluntatis noſtræ*, docent, voluntates ultimas pendere non debere ex alterius quàm teſtantis voluntate, liberâ, non captatâ. Verba, *poſt mortem*, declarant, quod, ut viventis nulla eſt hæreditas, ita teſtamentum poſt mortem demum vires accipiat. *l. 1. ff. qui teſt. fac. poſ.*

Quot

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quot olim Teſtamentorum fuere genera?

§. 1. *Gel.* *l.* 15. *c.* 21. *Vlp.* *l.* 1. *reg.* *c.* 20. *l.* 15. *C. de teſtam.*

Duo: unum, quod *calatis comitiis* in pace & otio fiebat, populo congregato curiatim, idque ſemel vel bis in anno; quo fiebat, ut neceſſariò plures decederent inteſtati, nec teſtamentum, licet maximè vellent, facere poſſent: alterum, quod *in procinctu* fiebat, à militibus cinctis, ſtantibus in acie, & paratis cum hoſte confligere. Quibus deinde acceſſit & tertium, quod per *as & libram* fiebat, ſive per imaginariam quandam emancipationis ſeu venditionis ſpeciem. Verùm duo priora jam olim vetere adhuc Rep. in deſuetudinem abierunt. Tertium licet diutiùs permanſerit, attamen partim & hoc in uſu eſſe deſiit. Succeſſit ergò Prætorium; in quo nulla deſiderabatur emancipatio, aut imaginaria hæreditatis venditio, ſed ſeptem teſtes & ſigna teſtium ſufficiebant: cùm jure civili teſtium ſigna non eſſent neceſſaria. Poſtremò conflari cœpit aliud teſtamenti genus, partim ex jure civili, quod teſtamentum uno contextu fieri mandat, partim ex jure prætorio, quod ſeptem ſigna deſiderat, & denique ex Conſtitutionibus Principum, quæ ſubſcriptiones teſtium adhiberi voluerunt.

§. *ſed prædict.*

§. *ſed cum paulatim. &* § *fin. h. t.*

Quot verò hodie ſunt genera Teſtamentorum?

Similiter duo, *Commune* ſive *Paganicum*, & *Militare*. Pagani enim opponuntur mili-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

litibus: eoque nomine veniunt omnes, qui non militant, non modò agreſtes, verùm etiam cives. Rurſus Paganicum, aliud *Solenne in ſcriptis*, ſive *Scriptum*; aliud *Nuncupativum*. Sunt etiam Teſtamenta, in quibus ſolennitates pleræque de jure requiſitæ remitti ſolent, ut in teſtamento ad pias cauſas, in diſpoſitione patris inter liberos, in teſtamento ruſticorum. Etſi nihil facilè mutandum ſit ex ſolennibus, tamen ubi æquitas evidens poſcit, ſubveniendum eſt.

Vigl. tit. prox. §. illis autem. n. 5.
l. 21. §. 1. & l. ult. C. de teſtam.
l. 183. ff. de R. I.

Quas ſolennitates requirit Teſtamentum Scriptum?

I. Ut fiat uno eodemque tempore, ac contextu, ſine ullo diverticulo ad actum aliquem extraneum. Quia actus teſtamenti civilis, & unius formæ, debet eſſe continuus. §. 3. 4. *l.* 21. §. 3. *ff. h. t.*

II. Ut celebretur coram ſeptem teſtibus, ad hoc rogatis, ut omnis excludatur ſubornatio, iiſque civibus Rom. maſculis ac puberibus.

III. Ut declaretur per manum teſtatoris, vel teſtium nomen hæredis. Quod deinde mutatum fuit, ita ut hodie ſufficiat nomen hæredis ſcribi per alium quemlibet, dictante teſtatore; ideò quod periculoſum ſit tam multis teſtibus id innoteſcere, quo caſu teſtator ſcribere debet, eam eſſe ſuam ultimam voluntatem, vel ejus nomine octavus teſtis. *l.* 21. §. 2. *& ſeqq. ff. & l.* 21. *&* 28. *Auth. & non obſerv. C. h. t.*

IV. Ut reliqui teſtes omnes ſubſcribant teſtamento, & ſigilla ſua imprimant; ſi al- *l.* 22. §. 4. *ff. h. t.*

terum

terum deſit, pro infecto habetur teſtamentum.

l. 9. & 12. C. de teſtam. V. Ut teſtes ſint in præſentia & conſpectu teſtatoris, ipſumque oculis videant, niſi ex privilegio relaxata ſit hæc obſervatio.

Cur hic ſeptem teſtibus opus eſt, cùm in alia ultima voluntate quinque ſufficiant?

Vel quia myſticus hic numerus, vel quia quinque teſtibus requiſitis in omni alia ultima voluntate, duos addidit Prætor, in vicem illius, qui olim familiam emebat, & qui æs ponderabat: judicabat enim, majore cautelâ munienda eſſe teſtamenta, adverſus fraudes, quippe quas defuncti redarguere non poſſunt.

c. cum eſſes. ✠ de teſtam. l. 12. ff. de teſtib. Jure verò Canonico teſtes ſufficiunt duo vel tres; & validum eo jure eſt teſtamentum coram Parocho & duobus teſtibus legitimè factum. Hinc probatio cujuſque rei per duos teſtes impletur, ubi numerus eorum non adjicitur.

Poſſuntne teſtes omnes uno annulo ſignare?

§. poſſunt. h. l. 22. §. 2. 3. 5. & 6. ff. h. t. & l. 12. C. eod. *Poſſunt*, eoque ſive alieno, ſive proprio: poſſunt & alia re qualibet, quæ characterem ſive ſignaculum habeat. Dependet enim ſignatio ex fide ſignantis, non ex materia ſigni: ideoque cujus ſit annulus, nihil refert. Nam etſi à teſtatore annulum accepero & ſignavero teſtamentum, valet, quaſi alieno ſignaverim. At, ſi conſultò ſigna turbata ſint à teſtatore, non videtur ſignatum. Poſſe autem

&

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

& nocte ſignari teſtamentum, nulla dubitatio eſt.

Quinam adhiberi teſtes poſſunt in teſtamento?

Cum quibus teſtamenti factio eſt, ſive qui capere ex aliorum teſtamentis atque inſtitui hæredes poſſunt. Teſtamenti proinde factio, cives comprehendit & requirit Romanos, excludit peregrinos, deportatos, captivos, qui capere ex teſtamento non poſſunt. Sunt & alii, qui licet ex teſtamento capere poſſint, tamen non poſſunt in eo eſſe teſtes, vel propter corporis vitium, ut muti, ſurdi, cæci; vel propter mentis defectum, ut furioſi, impuberes, prodigi; vel propter vitæ probra, veluti ob carmen ac crimen famoſum damnati, quos leges jubent improbos inteſtabileſque eſſe, qui utrâque carent teſtamenti factione, & activâ & paſſivâ; vel propter conditionem, ut ſervi; vel propter ſexum, ut mulieres.

§. teſtes autem. l. 8. & 16. ff. qui teſt. fac. poſ.

Verſ. ſed neque. l. 18. & 26. ff. d. t. & l. 20. ff. eod.

Cur verò mulieres removentur?

Ratio hujus non in fragilitate ſexus poſita eſt, cùm mulieres in aliis negotiis ac contractibus, atque adeò in judicio capitali, audiantur; ſed procedit ex Jure antiquo, quo teſtamenta fiebant in comitiis; atqui cum feminis nulla comitiorum communio fuit, id eſt, arcebantur à comitiis, ſive jure ſuffragii, mulieres; uti & ab omni virili officio, cujuſmodi eſt teſtimonium dicere, ſubſcribere, ac ſignare teſtamentum.

l. 3. §. pen. & l. 18. ff. de teſt. & d. l. 20. §. 6. arg. l. 22. ff. de teſt.

Quid

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quid, ſi aliquis ex teſtibus creditus fuerit liber, cum ſignaret teſtamentum; poſtea verò apparuerit ſervus?

§. ſed cum aliquis. l. 1. C. de teſtam. l. 3. ff. de off. prat.

Id quidem ſummo jure non valet, cùm eo tempore, quo teſtamentum condebatur, ejus conditionis fuerit teſtis, ut in teſtium numerum adhiberi non poſſit, quippe incapax juris civilis. Verùm ex benignitate & liberalitate Imp. teſtamento ita ſubvenitur, ut perinde habeatur ratum firmumque, ac ſi, ut oporteat, factum eſſet: præſertim ſi teſtis eo tempore, quo teſtamentum ſignaretur, omnium conſenſu fuerit habitus liber, nec quiſquam ei ſtatus quæſtionem moverit. Conditio enim teſtis inſpicitur, quæ fuit tempore conditi teſtamenti; ut nihil noceat, ſi quid poſtea ei contigerit.

l. 22. § 1. ff. h. t.

l. 12. ff. de R. I.

Hinc *plenius voluntates teſtantium interpretamur*, quia publicè expedit eas exitum habere: alioqui ſi non pleniùs interpretemur voluntates, ſæpe in nihilum, & cauſam inteſtati reciderent.

Qui in poteſtate familiave fuerint teſtatoris, recténe adhibentur teſtes?

§. pater. l. 9. 10. & 17 ff. de teſtib. d. l. 22. in pr.

In alieno quidem teſtamento rectè adhibentur, veluti pater & filius, qui in poteſtate eſt patris, itemque duo pluresve fratres, qui in ejuſdem patris ſunt poteſtate, cùm nihil noceat, nullave lex ſit, quæ prohibeat ex una domo plures teſtes alieno negotio ad-

adhiberi: In teſtamento verò proprio, id eſt, cùm vel pater ipſe, vel filiusfamilias de caſtrenſi peculio, vel etiam frater teſtatur, hi inter ſe alter alteri prohibentur eſſe teſtes. Reprobatum eſt enim ea in re domeſticum teſtimonium, cùm nullus in re propria idoneus perhibeatur teſtis. Domeſticum teſtimonium, non ex cognatione intelligimus, ſed ex unione, quæ per patriam poteſtatem contingit. *l.195. §. 2. ff. de V. S.*

Quid, ſi hæres ſcriptus adhibitus fuerit teſtis in teſtamento?

Eo caſu, *neque ipſe hæres ſcriptus*, neque is, qui in poteſtate ejus eſt, *neque pater*, qui eum habet in poteſtate, *neque fratres*, qui in ejuſdem patris poteſtate ſunt, *teſtes adhiberi poſſunt*: quia hoc totum negotium, quod agitur teſtamenti ordinandi gratiâ, creditur inter teſtatorem & hæredem agi. Hæres autem videretur ſibi ipſi jus & teſtimonium dicere in propria cauſa: quod jura prohibent propter affectum, qui ſubvertere veritatem ſolet. Eſt & hæc ratio, quòd hæres vetuſtiſſimam repræſentet imaginem emtoris familiæ, qui teſtis eſſe non poterat. *§. ſed neque hæres.* *l.20. in pr. ff. h. t.*

Quid igitur cenſes de legatariis ac fidei-commiſſariis?

His, quia non juris ſucceſſores ſunt, teſtimonium non denegatur, id eſt, negotium non cenſetur agi cum legatariis principaliter, ſed cum hæredibus, deque re & cauſa hæredum, cùm hæredis inſtitutio ſit fundamentum & caput teſtamenti. Legatum *§. legatariis.*

verò eſt res ſingularis, & res certa, non univerſitas, aut jus aliquod univerſum, qualis eſt hæreditas: atque ideo legatarii, ut & perſonæ iis conjunctæ, non dicuntur in re propria, ſed in cauſa hæredis ferre teſtimonium.

l. 14. ff. de reb. dub. Vigl. hic. Eſt & illa ratio, cur legatarii poſſint eſſe teſtes in teſtamento, quò ſcilicet teſtamenti faciendi negotium per eos faciliùs explicetur, & ob teſtimonii meritum, ut aliquid detur illis, quorum fide ac teſtimonio ultima ſuſtinetur voluntas.

Diverſum eſt in fideicommiſſariis univerſalibus, quia hæredum locum obtinent atque in eos transferuntur per reſtitutionem omnia jura hæreditatis.

§. nihil autem. l. 1. ff. l. fin. C. h. t. l. 1. in pr. & §. 10. ff. de bonor. poſſ. ſec. tab. l. 12. §. ult. ff. h. t.

Intereſtne, cui materiæ inſcribatur Teſtamentum?

Nihil intereſſe, in qua materia ſcribatur in tabulis, an in chartis, membraniſve, reſcribit hîc Imp. tantumque agi, ut de eo conſtet. Olim in tabulis ceratis teſtamenta ſcribi ſolebant, & lino ligari, linteoque involvi.

Poteſtne unum teſtamentum pluribus confici codicibus?

§. & unum. l. 10. ff. teſt. quemadmod. aper. l. 14. ff. h. t. d. l. 1. §. 7.

Poteſt, imò interdum etiam neceſſarium eſt, plura facere exemplaria unius teſtamenti, quo uno amiſſo, ex alio voluntas conſervetur; dummodo omnia æquè ſint autentica, ejuſdem tenoris & ſolennitatis, ab iiſdem teſtibus ſubſcripta, ſubſignataque. Aliàs ex ſolo & nudo exemplo non poteſt adiri hæreditas, licet dari poſſit bonorum poſſeſſio.

Quid

Quid eſt Teſtamentum Nuncupativum?

Quod ſolâ fit nuncupatione, ſeu voce tenus, quando ſcilicet teſtator vivâ voce hæredem palam nuncupat, ultimumque voluntatis ſuæ elogium aperit, idque coram ſeptem teſtibus, ad hoc convocatis & rogatis ſpecialiter, item uno eodemque contextu, eodem tempore & loco, nullo actu extraneo interpoſito. Unde patet, eaſdem ferè ſolennitates in teſtamento Nuncupativo requiri, quas ſuprà in Scripto deſiderari diximus, exceptâ ſolâ ſolennitate externâ, ſcriptionis ſcilicet, item ſubſcriptionis & ſignaturæ teſtium. Quod teſtamenti genus hodie maximè in uſu eſt; idque Notarius, ſi quis præſens fuerit, redigere in ſcripturam poteſt, & ſolet; nihilominus manet nuncupativum, cùm ſcriptura ad memoriam, non ad ſolennitatem aliquam adhibeatur.

§. fin. h. t. d. l. 1. §. 7. §. fin. l. 21. §. per nuncupat. C. de teſt. d. l. 11. & 26. C. de teſtam. l. ult. C. de jure codic.

TIT. XI.

De Militari Teſtamento.

Titulus ſuperior fuit de Paganico teſtamento ſolenni; hoc agitur de Militari minus ſolenni.

Quid eſt Teſtamentum Militare?

QVod *liberum ac ſolutum eſt ſolennitatibus Iuris.* Nam miles in expeditione conſtitutus, quocumque modo, ſive ſcripto, ſive ſine ſcriptura, extremam ſuam voluntatem ordi-

in pr. h. l. 1. 9. ff. h. t.

ordinaverit, valebit teſtamentum, ex ſola voluntate militis, id eſt, quamvis neque legitimus teſtium numerus adhibitus fuerit, neque alia obſervata ſolennitas circa rogationem, ſubſcriptionem, & ſubſignationem teſtium. Imò & miles poteſt decedere cum pluribus teſtamentis, poteſt hæredes inſtituere ad certum tempus; poteſt item decedere partim teſtatus, partim inteſtatus, liberoſque, quos habere ſe ſcit, præterire, ceſſante querela, &c. Nam teſtamenta militum ad juris gentium ſimplicitatem redacta ſunt per omnia; idque vel propter nimiam imperitiam eorum, quia in expeditione occupati, ne populari quidem juris ſcientiâ præditi ſint, nec copiam conſulendi peritiores habeant; vel potiùs favore Reipubl. ne milites cogantur deſerere ſtationem ſuam ſolius teſtamenti ordinandi cauſâ: maximè, quia expeditionis neceſſitas ſæpe non det locum & tempus obſervationi ſolennium; cùm inter armorum ſtrepitum, verba juris civilis non exaudiantur.

l. 19. ff. h. t. l. 8. & 9. C. eod.

d. l. 1. & l. 3. & 15. C. eod.

d. §. 1. h. t. Verſ. illum autem. l. 1. & l. 17. C. h. t.

Quid, ſi extra expeditionis neceſſitatem aliis in locis vel ſuis ædibus degat miles?

Tunc privilegium hujuſmodi militare fruſtra ſibi vendicabit, cùm ſic ceſſet ratio privilegii, & per otium facultatem habeat miles ſe inſtruendi. Quod quidem licet communiter intelligatur de militibus ſtationariis, ac limitaneis; tamen idem privilegium & his, & militibus agentibus in hibernis & præſi-

Verſ. illis autem. h. t. l. 1. & 17. C. eod. Cujac. Conſ. 49.

præſidiis, alii tribuunt: cùm & illis expeditionis incumbat neceſſitas, ad quælibet diſcrimina obeunda pro defenſione provinciæ.

Quomodo conſtabit de voluntate militis, ſi omnis remiſſa ei ſit ſolennitas?

Licet militis qualiſcumque voluntas pro jure obſervetur, tamen de ea certò conſtare debet. Conſtabit autem vel ſcriptura ipſius militis, vel *convocatis ad hoc hominibus*, id eſt, teſtibus, ſaltem duobus, qui affirment, militi voluntatem fuiſſe teſtandi, quæ aliàs calumniis foret obnoxia. *Scriptura* etiam probat, ſi miles moriens quid in vagina, clypeo, aut pulvere, literis ſanguine ſuo rutilantibus, ſcripſerit. Probant verò *teſtes* etiam *non rogati*, cùm rogatio ad ſolennia juris civilis ſpectet, quibus ſolutus eſt miles. *§. plane. l. 24. 35. & 40. in pr. ff. h. t. l. 12. ff. de teſtib. l. 15. C. eod.*

Quid ſi, ut plerumque in ſermonibus aut conviviis fieri ſolet, miles dixerit, ſe aliquem hæredem facere?

Non oportet hoc pro teſtamento ſervari: nec exemplum ejuſmodi admitti debet, vel ipſorum militum gratiâ; quia videtur miles magis captandæ benevolentiæ cauſâ, aut repentino affectu ſimile quid dixiſſe & jactaſſe, quàm ex animo faciendi talem hæredem. Alioqui non difficulter poſt mortem alicujus militis teſtes exſiſterent, qui affirmarent ſe audiſſe eum dicentem, ſe relinquere bona, cui viſum ſit: & per hoc vera judicia ſubverterentur, ac fictitius aliquis *Verſ. cæterum. d. l. 24.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

obreperet hæres: cujus proinde erit oſtendere, militem teſtandi animo de rebus ſuis diſpoſuiſſe, eaſque ſibi reliquiſſe.

Gaudetne hoc teſtandi privilegio miles mutus & ſurdus?

§. quin imo. h. l. 4. ff. eod. Gaudet, ſi caſu aliquo, aut vulnere, aut morbo, hæc vitia contraxerit in militia, & aliquatenus poſſit voluntatem ſuam indicare; ſecùs, ſi ſurdus & mutus ſit à nativitate, qualis non poteſt eſſe miles, cùm nequeat exaudire mandata. Ideoque hujuſmodi ſurditatis defectus ſuperveniens cauſat quidem miſſionem, ut tamen, cùm miles maneat, privilegio gaudeat teſtandi.

Quouſque durat hoc privilegium?

§. ſed hactenus. l. 21. & 38. in pr. ff. h. t. *Quamdiu militant & in caſtris degunt:* ubi ſi teſtamentum fecerint, deinde dimiſſi à militia intra annum deceſſerint, valebit teſtamentum, velut jure militari factum. Si verò conditio, hæredi in eo teſtamento adſcripta, poſt annum demum exſtiterit, nihilominus valebit teſtamentum, quaſi militis, poſt annum miſſionis, ad quem annum conditio retrotrahitur. Miſſionem intellige honeſtam, & cauſariam, non ignominioſam.

l. 26. ff. eod. Nam ignominioſè militiâ miſſi, perdunt hoc privilegium, quod præmii loco tributum eſt merentibus.

Teſtamentum ante militiam non jure factum, valebitne teſtatore facto milite?

Dicendum eſt, *valere hoc teſtamentum*

quaſi

quaſi ex nova militis voluntate, nempe ex aliquo militis actu, puta ſi in expeditione degens, miles factus, illud reſignaverit, & quædam adjecerit, ſive detraxerit; vel aliàs ejus manifeſta fuerit voluntas, teſtamentum valere volentis. *§. ſed & ſi quis. l. 9. & 20. §. 1. ff. h. t.*

Quid, ſi in arrogationem datus fuerit miles, vel emancipatus?

Eo quoque caſu dicendum eſt, *valere teſtamentum quaſi ex nova militis voluntate, nec videri capitis diminutione irritum fieri*, ſive, inquam, miles paterfam. ſeſe arrogandum dederit; ſive miles filiusfam. fuerit capite minutus vel emancipatus. Nam capitis diminutio, quæ eſt privata, & juris civilis commentum, non poteſt publicum jus militum, & gentium, infringere. Atque in eo differt miles à pagano, cujus teſtamentum capitis diminutione fit irritum. Ratio differentiæ eſt, quòd pagani teſtamentum deducatur in caſum, à quo incipere non poteſt, non etiam militis, cui, de caſtrenſi peculio teſtanti, patria non obſtat poteſtas: ut non ſit opus declaratione novæ voluntatis, cùm prior voluntas duret, ſi aliud non appareat. *§. denique. h. l. 22. cum ſeq. ff. eod.*

Quid, ſi filiusfam. teſtetur de bonis quaſi caſtrenſibus?

Eo quidem caſu ad exemplum filiifam. militis, qui teſtari de bonis caſtrenſibus poteſt, permiſſum quoque eſt filiofam. togatam militiam exercenti, teſtari de bonis quaſi caſtrenſibus, non tamen jure militari, ſed com- *§. ult. l. fin. C. de inoff. teſt.*

l. 14. C. de advoc. div. jud. communi; quia licet Advocati & cauſarum patroni militare quodammodo dicantur, & non minus providere humano generi, quam ſi præliis atque vulneribus patriam, parenteſque ſalvarent, id tamen ab iis fit citra neceſſitatem expeditionis.

TIT. XII.

Quibus non eſt permiſſum facere teſtamentum.

Poſtquam Imper. teſtamenti ordinandi formam ita tradidit, quaſi ea permiſſa in genere ſit omnibus; nunc quaſi exceptiones regulæ illius ſubjicit, de iis, qui jure prohibentur teſtamentum facere.

Quibus igitur permiſſum non eſt facere Teſtamentum?

h. in pr. l. 3. & 6. ff qui teſt. fac. poſ. ALii prohibentur ob vitium, vel animi, ut impuberes, furioſi, & fortè etiam prodigi; vel corporis, ut mutus, & ſurdus, & cæcus; vel ob ſtatum, ut filiifamilias.

I. Igitur *qui alieno juri ſubjecti ſunt, ut filiifamilias, teſtamenti faciendi jus non habent.* *l. 38. ff. de pact.* Nam licet teſtamentum ad res pertineat privatas, ejus tamen faciendi licentia ex jure publico procedit; quo ſoli patrifam. hoc eſt, ei, qui ſui juris ſit, conceditur de pecunia, id eſt, ſubſtantia ſua teſtandi facultas: quam proinde facultatem non habent filiifam. Adeò qui-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

quidem, ut quamvis parentes eis permiſerint, nihilo magis jure teſtari poſſint, cùm ejuſmodi privata permiſſio, non poſſit immutare jus publicum. Planè quin mortis cauſâ donare poſſint, ſi parentes conſentiant, nulla ratio impedit; quia licet quoad effectum talis donatio pro ultima voluntate habeatur, tamen quoad eſſentiam contractus magis eſt, & privati juris: atqui filiusfam. contrahendo alienare poteſt, conſentiente utique patre. *l. 27. ff. de R. I. l. 25. ff. de donat. mort. cauſ.*

Quid juris eſt de caſtrenſi, quaſi caſtrenſi, & adventitio peculio?

Olim militibus, qui in poteſtate parentum erant, hoc privilegium dabatur, hodie etiam dimiſſis à militia, id eſt, veteranis, ut *de peculio caſtrenſi* teſtari valeant, quia intuitu illius pro patribusfamil. habentur. *De peculio quaſi caſtrenſi* idem juris eſt. *De adventitio verò*, licet illud pleno jure ſit filiorumfam. (ut aliquibus caſibus contingit) ultimâ voluntate diſponere prohibentur, quia nullibi inveniuntur patria poteſtate exemti, hujus peculii reſpectu. Imò licet ſuæ poteſtatis facti deceſſerint, teſtamentum antè factum manet inutile; quia ejus principium inſpicitur, nimirum tempus conditi teſtamenti, quo filiusfam. teſtamenti faciendi facultatem non habuit. *Quod enim initio vitioſum eſt, tractu temporis non poteſt convaleſcere.* *Verſ. quod quidem jus. in pr. l. 6. § ult. ff. de inj. rupt. l. 3. C. de caſtr. pec. & l. 2. ff. eod. l. 29. ff. de R. I.*

II. *Impuberes teſtamentum facere, non poſſunt*, quia nullum eorum animi judicium eſt, quales ſunt maſculi, qui decimumquartum, & feminæ, quæ duodecimum ætatis *l. 19. ff. qui teſt. fac. poſſ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

§. præterea. l. 5. & d. l. 19. ff. qui teſt. fac. & l. 4. C. eod. ætatis annum nondum compleverint: quem quidem annum compleviſſe quis dicitur, dum ejus ultimum attigerit diem. Quoties enim de favore alicujus agitur, placuit diem cœptum haberi pro completo.

Verſ. item furioſi. l. 9. C. h. t. III. *Furioſi & Amentes:* teſtamentum enim teſtatio eſt mentis, nec fieri poteſt ab iis, qui mente & ratione carent. Factum autem ante furorem, aut tempore intermiſſi furoris, firmum permanet: etiam recurrente furore, qui cùm tantùm ſit facti, non infirmat id quod jure factum eſt. Unde in eo qui teſtatur, eo tempore quo teſtamentum facit, integritas mentis, non corporis ſanitas exigenda eſt. Quo pertinet regula juris: *Omnia quæ ex teſtamento proficiſcuntur, ita ſtatus eventum capiunt, ſi initium quoque ſine vitio ceperint.* *l. 201. ff. de R. I.*

§. item prodig. l. 1. ff. de curat. fur. l. 40. ff. de R. I. IV. *Prodigi*, poſt interdictam bonorum ſuorum adminiſtrationem, quia tales, quoad bona, dicuntur furioſum facere exitum. Quod ſi tamen ante interdictionem fecerint teſtamentum, illud ratum manet, etiam poſt interdictionem. Quæ quidem interdictio ipſo jure exſpirat, receptâ vitæ ac morum ſanitate, & ſic prodigi in poteſtate deſinunt eſſe curatorum.

§. item ſurdus. V. *Surdus & Mutus à natura.* Qui quidem olim nullo modo teſtari poterant, cùm mutus accire & rogare teſtes, ſurdus exaudire verba familiæ emtoris non poſſet. Si tamen teſtandi licentiam à Principe impetraſſent, valebat teſtamentum. Hodie mutus & ſurdus à natura, teſtari nequit, quia explicare mentem ſuam non poteſt: caſu verò

&

& ex accidenti mutus ac ſurdus factus, ſi quidem literas ſciat, teſtari poteſt; ut & ſurdus tantùm, vel mutus tantùm: neque intereſt an quis natus, an caſu factus ſit mutus & ſurdus; dummodò iſte ſcripto mentem ſuam indicare, hic voce exprimere & prodere eam poſſit. Non enim debet, id quod ritè factum eſt, ex aliquo eventu vitiari, quantumvis caſus is emergat, à quo negotium incipere non potuit. *l. 6. §. 1. & l. 7. ff. h. t. l. 10. C. eod.* *l. 85. §. 1. ff. de R. I.*

VI. *Cæcus*; niſi obſervatâ formâ ab Imp. Juſtino præſcriptâ: nempe, ut, quia ſcribere cæcus non poteſt, teſtamentum faciat per nuncupationem, declaretque hæredem, & ſimul dignitatem exprimat hæredis, adhibitis ſeptem teſtibus, & Notario, vel octavo teſte, ſi copia Notarii non ſit, qui voluntatem ultimam defuncti accipiat, & in ſcripturam redigat, ſubſcribat, & ſubſignet, unà cum teſtibus. *§. Cæcus. & l. 8. C. h. t.*

VII. *Captus ab hoſtibus*, interim dum apud hoſtes eſt, quippe factus ſervus hoſtium; adeoque teſtamentum, factum ante captivitatem, ſtricto jure corruit, eò quòd devenerit in caſum, à quo incipere non poteſt. Attamen ex æquitate valet; cùm per jus poſtliminii, quo ad ſuos reverſus priſtina omnia recuperat jura, & fingitur nunquam in hoſtium fuiſſe poteſtate; tum per legem Corneliam, quæ ſuſtinet teſtamentum ejus, qui apud hoſtes moritur, fingendo eum ipſo momento captivitatis mortuum, atque ita liberum, non ſervum, obiiſſe. Unde Paulus, *Fictio legis Corneliæ & hæreditatem & hæredem facit.* *§. ejus qui apud. l. 12. ff. h. t.* *l. 18. ff. ad l. Fal.*

Sunt & plures alii, qui teſtari jure prohibentur, de quibus hic & alibi Interpp. veluti obſides, niſi id eis ſpecialiter à Principe concedatur; damnati ad mortem, crimen læſæ majeſtatis committentes, hæretici, uſurarii manifeſti, & Monachi poſt emiſſam profeſſionem.

TIT. XIII.

De exhæredatione liberorum.

Præter ſolennia ordinationis ſunt alia velut intrinſeca teſtamentis, quorum principale jus eſt de liberis hæredibus inſtituendis vel exhæredandis.

Liberumne igitur teſtatori eſt inſtituere, quos velit hæredes?

Text. hic in prin. NOn eſt; *ſed qui filium in poteſtate habet, curare debet, ut eum hæredem inſtituat, vel exhæredem nominatim faciat*: hoc modo; *Titius filius meus exhæres eſto*: vel ita; *Filius meus exhæres eſto*, non adjecto proprio nomine, ſi ſcilicet alius filius non exſtet; ſic enim nominatim quis exhæredari videtur: Cæterùm, ſi eum ſilentio præterierit, inutiliter teſtabitur.

l. 1. & l. 2. ff. de lib. & poſt.

Quæ ratio iſtius juris, cur liberi neceſſario inſtituendi ſint hæredes, vel exhæredandi?

Patria poteſtas, & jus ſui hæredis ſeu ſui-

ſuitatis, ut vulgò loquuntur. Unde cùm liberi in poteſtate exſiſtentes videantur quodammodò una eademque perſona cum patre, imò, & vivo patre, quaſi domini exiſtimentur rerum paternarum, ideò voluit Lex eos neceſſariò aut inſtitui hæredes, ut hâc viâ confirmaretur dictum dominium, ex voluntate patris; aut exhæredari, ut ab eo per aliquem actum exteriorem removerentur. Neque enim patria poteſtas, aut ficta dominii continuatio in liberos, impedire poterat facultatem teſtandi, vel etiam exhæredandi liberos, quippe quos olim & occidere licuerit. *l. 11. ff. de lib. & poſt. l. 30. ff. de lib. & poſt. & l. 10. ff. eod. t.*

Quid ergo eſt Exhæredatio; quid Præteritio?

Exhæredatio eſt excluſio ab hæreditate, quæ lege alicui competebat, teſtamento facta & ordinata, ſive, *Ademtio hæreditatis lege debitæ vel datæ*. Nam qui exhæredat, ſubmovet quem à jure ſucceſſionis, ſive abſcindit alicui jus ſuccedendi: quod jus ei, qui illud non habet, abſcindi non poteſt. Sui hæredes id habent ex lege. *Cujac. in par. ff. & C. h. t.*

Præteritio eſt, cum liberi neque inſtituti ſunt hæredes, neque, ut oportet, exhæredati, quique ab omnibus gradibus ſunt omiſſi.

Licetne exhæredare indiſtinctè liberos omnes?

Olim non licuit: diſcrimen enim fuit inter ſexum, inter emancipatos ac ſuos, inter natos & poſthumos. In primis inter ſexum ea fuit differentia, quòd pater *filios* *hic in pr.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

exhæredare debuerit *nominatim*, id eſt, nomine expreſſo: *filias* verò exhæredare potuit *inter cæteros*, id eſt, non nominatim: veluti, ſi quibuſdam inſtitutis, ſubjunxerit dein teſtator, *cæteri exhæredes ſunto*: verbo, *cæteri*, filia, non filius, comprehendebatur, fortè quia arctius videatur conjunctus patri filius, quàm filia, quæ nubendo in aliam familiam tranſit.

l.44.& l.53.ff. de hær. inſt.

text. hic in pr.

II. *Si filios* præteriiſſet pater, ejus teſtamentum erat inutile, & nullius momenti. Et ita quidem inutile, ut neque vires acciperet, aut hæreditas ex eo adiri poſſet, mortuo ante patrem filio, propterea quòd non conſtiterit ab initio. Si verò *filias* præteriiſſet, vel etiam nepotes ex filio, & alios utriuſque ſexus liberos, teſtamentum non infirmabatur, ſed jus accreſcendi eis ad certam portionem præſtabatur, id eſt, liberi præteriti accreſcebant hæredibus ſcriptis: & quidem ſi ſui hæredes inſtituti eſſent, præteriti ſuccedebant unà cum illis in viriles portiones; ſin extranei eſſent inſtituti, tunc ſui præteriti auferebant iis indiſtinctè ſemiſſem. Verùm hæc omnia hodie ſunt correcta; ut paullò pòſt dicemus.

l.7.& 10.ff. de lib. & poſt. l.1. & 17.ff. de injuſt. rupt. Vlp. tit. 22.§.14.

Quid juris de poſthumis fuit?

Illi quoque vel hæredes inſtitui debuerunt vel exhæredari; quia qui in utero ſunt, jure civili habentur pro jam natis, quoties de commodis ipſius partus quæritur: alioquin agnatione poſthumi rumpebatur teſtamentum, non verò ſtatim fiebat irritum ipſo jure. Ratio eſt, quia accidere poteſt, ne naſcan-

§.poſth. l.7.& pen.ff. de ſtat.hom.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

naſcantur; ut ſi mulier, ex qua poſthumus ſperabatur, abortum fecerit. Cùm igitur teſtatori metuendum ſit, ne moriatur inteſtatus, melius eſſe videbatur, ut certum ſibi inſtitueret hæredem, ſi fortè poſthumus non naſceretur. *l. 3. in pr. ff. de injuſt. rupt. l. 2. & 3. C. de poſt. hær. inſtit. ibi DD.*

Quæ verò olim inter liberos jam natos & poſthumos fuerunt differentiæ?

Hæ in primis, quòd præterito filio jam nato, teſtamentum ipſo jure nullum eſſet; feminâ verò præteritâ, non item. At poſthumo præterito, ſive maſculo, ſive femina, validum quidem erat teſtamentum, ut dictum; ſed agnatione poſthumi, vel poſthumæ rumpebatur. *Verſ. ſed femin. Verſ. maſculos.*

II. Quòd filia poſthuma non aliter rectè exhæredaretur inter cæteros, niſi aliquid ei relictum eſſet, ne aliàs videretur per oblivionem præterita: quæ ratio ceſſat in filia jam nata, ac proinde licet nihil ei legaretur, exhæredari inter cæteros poterat. *Teſte Vlp. tit. 22. §. nepotes.*

III. Poſthumos maſculos, id eſt, filios, & deinceps, non niſi nominatim exhæredari placuit: natos verò nepotes etiam inter cæteros.

Nepote, qui loco poſthumi eſt, ſuccedendo in locum ſui hæredis, præterito, rumpiturne teſtamentum?

Rumpitur, ſi utique contingat, patrem ejus decedere ante mortem avi teſtatoris, vel aliter de poteſtate exire. Ne ergo eo *§. poſth verſ. ne ergo.*

modo

modo rumpatur teſtamentum, ſicut ipſum filium vel hæredem inſtituere vel nominatim exhæredare debet teſtator, ita & nepotem ex filio; ne fortè & is ſuus factus, quaſi agnatione rumpat teſtamentum. Idque Lege Juliâ Velleâ proviſum eſt, in qua ſimilis exhæredationis modus, ad ſimilitudinem poſthumorum, demonſtratur: ita videlicet; *l.29. ff. de lib. & poſth.* *Si filius meus ante me moriatur, aut alio modo deſinat mihi ſuus hæres eſſe, nepos ex eo, qui jam natus eſt, hæres eſto, vel exhæres.*

Quid, ſi liberi emancipati inveniantur præteriti?

§. emancipatos. Illi jure civili teſtamentum non dicunt ipſo jure nullum: quia emancipatos liberos eo jure neque hæredes inſtituere, neque exhæredare, neceſſe eſt; cùm non ſint ſui hæredes, ſed numero extraneorum habeantur. Verùm Prætor liberos omnes, ſi hæredes non inſtituantur, exhæredari jubet, datque emancipatis præteritis bonorum poſſeſſionem contra tabulas teſtamenti: quia licet tales civiliter deſierint eſſe ſui, non tamen *l.8. ff. de R. I.* verè & naturaliter deſierunt eſſe liberi. Civilis enim ratio jura naturalia perimere non poteſt.

Quid dicendum de Adoptivis?

§. adopt. Illi, quatenus in poteſtatem tranſeunt adoptantis, quamdiu ſunt in poteſtate, ejuſdem juris habentur, cujus ſunt juſtis nuptiis quæſiti: unde & vel inſtituendi ſunt hæredes, vel exhæredandi. Verùm emancipati à patre adoptivo, penitùs pro extraneis habentur;

tan-

tantùm abeſt, ut neceſſe ſit eos vel inſtitui vel exhæredari.

Et hæc quidem de exhæredatione liberorum ex jure veteri: quid verò jure novo obtinet?

Jure novo ex Conſtitutione Juſtiniani, ſublata ſexus differentia, omnes omnino liberi, ſive mares ſint, ſive feminæ, cùm æquè ſint homines; ſui, vel emancipati, cùm & hi æquè ſint liberi; ſive primi gradus, ut filii; ſive ulterioris, ut nepotes, nati ſive poſthumi, ſi non inſtituantur hæredes, nominatim ſunt exhæredandi. *§. ſed hæc quidem. l. ult. C. de lib. præt.*

Manſit ea adhuc differentia, quòd, filio jam nato prætérito, teſtamentum ab initio ſit inutile; præterito verò poſthumo tunc demum, cùm is natus fuerit; quòd denique emancipati præteriti non dicant teſtamentum ipſo jure nullum, ſed per bonorum poſſeſſionem contra tabulas petant illud reſcindi.

Quid denique Iure noviſſimo aliter circa liberorum exhæredationem ſtatutum fuit?

I. Quòd non liceat penitùs patri vel matri, avo vel aviæ, aliquem ex liberis exhæredare vel præterire ſilentio, niſi forſan probentur ingrati, & cauſam ingratitudinis nominatim ſuo inſeruerint teſtamento, quam deinde hæres ſcriptus probet: adeò ut in arbitrio judicis amplius non ſit æſtimare merita cauſarum. *Novell. 115. c. 3. in princ. undè ſumta Auth. non licet: C. de lib. præt.*

II. Quòd cauſâ exhæredationis non expreſſâ,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

d.c.3. in fin. Aut. Ex cauſa.C. d.t. Gudelin. de jur. noviſ. l. 2. c. 4.

preſſâ, teſtamentum non ſit ipſo jure nullum, ſed quantum ad inſtitutionem hæredum pertinet, evacuetur, reſcindatur, & irritum fiat; cætera verò capitula, veluti legata & fideicommiſſa, ſalva maneant. Quòd enim ipſo jure nullum eſt, id reſciſſione non indiget.

III. Quòd poſthumus hodie exhæredari non poſſit, ſaltem cum effectu, cùm nequeat committere cauſam ingratitudinis: atque in eo quoque differentia eſt inter poſthumum, & jam natum, quoad exhæredationem.

Quot ſunt cauſæ, ob quas exhæredare licet vel parentibus liberos, vel liberis parentes, vel fratri fratrem?

d. Nov. c. 3.

Olim cauſæ illæ erant vagæ, & indefinitæ, earumque momenta ferè ab æſtimatione Judicis pendebant, quia omnes in facto conſiſtunt. Hodie ſunt certæ & definitæ; In *liberis* quidem revocatæ ad quatuordecim, ne nimium moroſitati parentum indulgeatur, & contumacia liberorum refrenetur. Ex aliis verò cauſis, paribus aut gravioribus, placuit pleriſque non ſubſiſtere exhæredationem, quia odioſa & reſtringenda. In *parentibus* autem cauſæ ingratitudinis ſunt octo: in *fratribus* tres. Pauciores in parentibus, quàm in liberis; quia erubeſcit lex, caſtigatores, aut morum cenſores filios parentibus ſtatuere. Pauciſſimæ in fratribus; quia minora levioraque videntur, quæ à fra-

Viglius ad §.ult. h.t.

Nov.22. c. 14.

tre,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

, quàm quæ à filio vel parente proveunt, delicta.

Teneturne & miles liberos ſuos nominatim exhæredare?

Non tenetur: imò *ſilentium militis pro exæredatione nominatim facta valet*; dummoò non ignoraverit, ſe liberos habere, vel xorem ſuam prægnantem eſſe; aliàs teſtanentum erit ipſo jure nullum. Nulla enim voluntas elici poteſt ex ignorantia aut errore. Cùm ergo militis in expeditione occupati voluntas ſit pro teſtamento, ubi non conſtat de voluntate, teſtamentum eſſe non poteſt.

§. ſed ſi in expedition. l. 9. cum ſeq. C. de teſt. milit.

Quid, ſi mater, vel avus maternus liberos prætereat?

Illa quoque præteritio tantum facit, quantum exhæredatio patris, adverſus quam liberis querela datur inofficioſi teſtamenti. Non enim cogitur mater, vel avus maternus, liberos hæredes inſtituere, vel exhæredare, cùm eos non habeat in poteſtate. Et quidem indiſtinctè liberi præteriri à matre poſſunt, ſive ſciverit, ſive ignoraverit, ſe liberos habere.

§. ult. h. t. l. ult. C. de lib. præt. l. 17. C. de inoff teſt.

TIT. XIV.

De hæredibus inſtituendis.

Expoſitum eſt, quomodo ſui hæredes neceſſariò inſtituendi ſint, vel exhæredandi: nunc de inſtituendis hære-

hæredibus extraneis agit, quæ ſcilicet perſonæ inſtitui hæredes poſſint, quibus ex partibus, quâ formâ, & modo.

Quid eſt inſtitutio?

l. 1. §. ult. ff. de vulg. ſubſt. §. ante hæredis. infr. de legat.

I*Nſtitutio hæredis eſt ſurrogatio in univerſum jus, quod teſtator habuit tempore mortis.* Eſtque adeò neceſſaria, ut ſine ea nihil in teſtamento ſcriptum valeat; imò veluti caput atque fundamentum totius intelligitur teſtamenti.

Qui poſſunt hæredes inſtitui?

Text. hic. l. 3. & 31. ff. h. t.

Hæredes inſtituere permiſſum eſt tam liberos homines quàm ſervos, & tam proprios quàm alienos: ſcilicet, omnes, qui aut teſtamentum facere poſſunt, aut capere ex teſtamento: quomodo & cum ſervo alieno teſtamenti eſt factio, ſi non ex ſua, ſaltem ex perſona & capite domini, cui acquirit, & quem ſufficit civem Romanum eſſe.

Quis dicitur ſervus proprius, quis alienus?

text. h. verſ. propr. l. 76. ff. h. t.

Proprius quidem, qui vel jure pleni dominii eſt proprius, vel in quo nudam proprietatem teſtator habet, alio uſumfructum habente. Alienus verò, in quo teſtator nullum jus dominii habet, vel in quo nudum dumtaxat uſumfructum habet, proprietate penes alium reſidente.

Ser-

Servus proprius poteſtne indiſtinctè inſtitui hæres?

Olim non aliter quàm cum libertate inſtitui poterat; quia non videbatur teſtator voluiſſe, liberum eſſe eum, quem non manumiſerat teſtamento, cùm id facere poſſet: hodie verò etiam ſine libertate eum inſtituere permiſſum eſt, cùm hæc tacitè cenſeatur adſcripta, & ſine ea hæreditas acquiri non poſſit. *In obſcura enim voluntate manumittentis, favendum eſt libertati.* *l. pen. C. de neceſſ. ſer. hær. inſtit.* *l. 179. ff. de R. I.*

Eſtne caſus, quo ſervus proprius nec cum libertate rectè inſtituitur?

Eſt; nam ſervus adulterio dominæ ſuæ maculatus, manumitti ante ſententiam abſolutionis non poteſt, nec hæres à domina, ejuſdem criminis reâ, inſtitui, ne turpis conjunctionis macula, manumiſſionis velamento obtegatur, & ſubducatur ſervus à quæſtione; neque enim liber homo in caput alterius torqueri poteſt: nec ſervus ex ſuo delicto præmium conſequi, aut meliorem conditionem ſuam facere. *§. eſt tamen caſus. l. 48. §. 2. ff h. t. l. 12. ff. qui & à quib. manum. l. 134. §. 1. ff. de R. I.*

Servus proprius inſtitutus, qualiter fit hæres?

Fit hæres aut *neceſſarius*, aut *voluntarius*. *§. ſervus autem.* *Neceſſarius*, ſi à domino hæres inſtitutus in eadem cauſa manſerit, in familia ſcilicet domini uſque ad mortem, nec fuerit manumiſſus; nam hoc caſu, velit, nolit, hæreditatem adire cogitur, quia hæres neceſſarius eſt. *Voluntarius*, ſi hæres inſtitutus, à vivo teſtatore manumiſſus fuerit: quo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

caſu liberum ei erit non adire hæreditatem quia manumiſſio eum fecit voluntarium. *Verſ. ſi verò alienatus.* Quòd ſi alienus fuerit, cùm ſic extra familiam incipiat eſſe teſtatoris, non niſi juſſu novi domini hæreditatem adire poteſt, idque ne dominum invitum obliget hæreditati.

Idemne in ſervo alieno hærede inſtituto juris eſt?

§. alienus quoque. Idem planè: nam ſi in eadem cauſa duraverit, id eſt, ſi in poteſtate manſerit domini, cujus tempore conditi teſtamenti fuit; tunc ejuſdem domini juſſu hæreditatem adire debet, cui etiam acquirit. Si fuerit alienatus, *l. 7. ff. h. t.* juſſu novi domini. Si manumiſſus, tunc hæres fit voluntarius, & ſuo arbitrio hæreditatem adire poteſt.

Poteſtne ſervus alienus poſt domini mortem inſtitui hæres?

§. ſervus etiam. Poteſt; quia & cum hæreditariis ſervis eſt teſtamenti factio: nondum enim adita hæreditas, perſonæ defuncti vicem ſuſtinet, ut non poſſit dici perſonæ incertæ relicta hæreditas, cùm defunctus ſit certus, incertum verò quis futurus ſit hæres. *l. 54. ff. de acq. hæred.* Igitur ſervus hæreditarius non videtur eſſe ſine domino, cùm hæreditas vacans habeatur pro domino.

l. 61. ff. de acq. rer. dom. *Eſtne hoc perpetuum?* In multis ſaltem juris articulis, hæreditas habetur pro domino, ideoque hæreditati ut domino per ſervum hæreditarium acquiritur. Et quia hæreditas cum teſtatoris morte continuatur,

etiamſi

etiamſi eam adiri poſtea contingat, certè id, quod acquiſitum eſt hæreditati, hæredi eam quandocumque adeunti acquiſitum cenſebitur. Nam, ut Celſus definit, *omnia ferè jura hæredum perinde habentur, ac ſi continuo ſub tempore mortis hæredes exſtitiſſent.* Et Paulus, *Omnis hæreditas, quamvis poſtea adeatur, tamen cum tempore mortis continuatur.* *l.193.& l.138.ff. de R.l.*

Quid, ſi plurium dominorum ſervus ab extraneo ſit inſtitutus hæres, cui acquiret?

Unicuique dominorum, cujus juſſu hæreditatem adierit, pro portione ſcilicet dominii. Unde ſi omnium juſſu adierit, acquiret pro rata omnibus; ſin aliquorum tantùm, his portiones cæterorum non jubentium tacitè accreſcent. *§. ſervus autem plurium. l. 67. ff. de acq. hær.*

Poteſtne inſtitui hæres, quem numquam teſtator viderit?

Poteſt, & quidem planè extraneus, & procul agens: veluti ſi quis fratris filios peregrinantes, ſive in diſſitis regionibus agentes, hæredes inſtituerit: nec ignorans qui eſſent, hæredes inſtituerit: nec ideo inducitur incertitudo circa perſonam, cùm aliàs poſſit ſufficienter declarari; & ſæpè tacitus erga ignotam perſonam propter virtutis celebritatem ſit affectus. *§. ult. h. t. l. 11. C. h.t. Cicero l. 1. de natura deor.*

Quinam prohibentur hæredes inſtitui?

Deportati, peregrini; quia non habent teſtamenti factionem. Item improbi, inteſtabi-

l.1. C. h. t. l.26. ff. qui teſt. fac. poſ. c. fin. & de ſecun. nupt. l.1. C. de infirm. pœn. cal.

ſtabileſque eſſe juſſi, veluti apoſtatæ, hæretici, damnati ob carmen vel crimen famoſum; & vidua intra annum luctus nubens: quod correctum eſt Jure Canonico, quo permittitur viduæ nubere, ut non debeat puniri utens actu ſibi permiſſo. Cælibes & orbos olim L. Julia Papia ex teſtamento civis Romani capere vetabat, ſublata poſtmodum per Conſtantinum.

Licetne plures inſtituere hæredes?

§. & unum. l.9. §. 12. ff. h. t.

Licet & unum hominem & plures uſque in infinitum, quot quis hæredes velit facere; ut tamen voluntas poſſit habere exitum, omneſque hæredes pro una eademque perſona habentur, & ſimul perſonam repræſentant defuncti, cùm ſint juris ſucceſſores. Et quidem, ſi unus tantùm inſtitutus ſit hæres, is totam capiet hæreditatem, quippe hæres ex aſſe, id eſt, toto: ſi plures ſint inſtituti, non in ſolidum ſuccedunt; nec enim duo ejuſdem rei in ſolidum domini eſſe poſſunt; ſed in partes, quas nominavit teſtator, æquales, ſive inæquales.

l.141. §. 1. ff. de R. I.

In quot verò partes dividi ſolet hæreditas?

§. hæreditas.

Dividitur plerumque in duodecim uncias, quæ *Aſſis* appellatione continentur, & in Aſſe inveniuntur, facta dinumeratione ab uncia, & deſinendo in aſſem: videlicet, *Uncia*; *Sextans*, quaſi ſexta pars aſſis, duæ unciæ; *Quadrans*, quarta pars aſſis, tres unciæ; *Triens*, tertia pars aſſis, quatuor unciæ; *Quincunx*, quinque unciæ; *Semis* ſeu ſemi-

ſemi as, ſex unciæ; *Septunx*, ſeptem unciæ; *Bes* quaſi bis triens, octo unciæ; *Dodrans*, quaſi demto quadrante as, novem unciæ; *Dextans*, decem unciæ, quaſi demto ſextante as; *Deunx*, quaſi demta una uncia as, undecim unciæ.

Quænam igitur, pluribus inſtitutis hæredibus, partium hæreditariarum fiet diſtributio?

Illa, ut dixi, vel æqualis erit, vel inæqualis: nam poteſt quis in quotcumque voluerit uncias, ſuam hæreditatem dividere. Et quidem conſtat, nullis partibus nominatis, ex æquis partibus ſuccedi. Quòd ſi verò teſtator in quorumdam perſonis expreſſerit, in aliis non expreſſerit partes, habebunt hi eam aſſis partem, quæ aliis expreſſim relicta non fuerit: veluti ſi Pamphilum ex triente & Sempronium ex triente inſtituero; deinde alium vel alios inſtituam, nullis partibus expreſſis, ad reliquum trientem iſte vel iſti, ſi plures ſint, vocantur.

§. hæreditas. in fin.

§. ſi plures. l. 9. & 10. ff. h. t.

Quid, ſi toto aſſe completo, aliqui præterea ſine parte ſcripti ſint hæredes?

Tunc, qui nominatim expreſſas partes habent, in dimidiam partem vocantur, ſine parte ſcripti in alteram dimidiam. Videtur enim teſtator æquè omnes honoraſſe, atque ita duos feciſſe aſſes, quibus revocatis ad unum, debetur utriſque ſemis ſive dimidia pars; niſi ita ſcripſerit teſtator, *Ex reliqua*

d. §. ſi plures.

l. 17. §. 11. & l. 19. ff. h. t.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

parte hæredes ſunto; nam tunc nihil debebitur, cùm nihil ſit reliquum.

Quid, ſi teſtator plures partes aſſignaverit, quam continet as?

§. videamus. l. 13. §. 3. ff. h. t. §. hæreditas. h.

Tunc, quod excedit aſſem, ſingulis pro rata decreſcet; uti è contrario, ſi pauciores aſſignaverit partes, pars vacans ſingulis tacitè pro rata accreſcet. Et ſi unum tantùm quis, ex ſemiſſe v. g. hæredem ſcripſerit, totus as in ſemiſſe erit; idque ex legis interpretatione, quæ non patitur, ut quis decedat pro parte teſtatus, & pro parte inteſtatus: niſi ſit miles, cujus ſola voluntas in teſtando ſpectatur.

l. 7. ff. de R. I.

Qualiter inſtitui debet hæres?

§. hæres. & ſeqq.

Hæres & purè, & ſub conditione inſtitui poteſt: ex certo tempore, aut ad certum tempus non poteſt. Pura inſtitutio, veluti, *Titius hæres eſto*, ſtatim à morte teſtatoris defert hæreditatem. Conditionalis, veluti, *Titius hæres eſto, ſi navis ex Aſia venerit*, differt & ſuſpendit effectum inſtitutionis, evenienteque conditione, jus inſtitutionis retrotrahitur ad tempus mortis: ut propterea dici non poſſit, teſtatorem decedere aliquo tempore inteſtatum. Quod ſequeretur neceſſariò, ſi vel ex certo tempore, puta poſt quinquennium; vel ad certum tempus, puta uſque ad quinquennium, inſtitui hæres poſſet. Sed & qui ſemel hæres factus eſt, non poteſt deſinere eſſe hæres.

l. 88. ff. h. t.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quid, ſi igitur dies inſtitutioni fuerit adjectus?

Placuit, eum haberi pro ſupervacuo, & perinde eſſe, ac ſi purè hæres inſtitutus ſit, ne utile per inutile vitietur. Si verò dies incertus ſit adjectus, valet inſtitutio, quia dies incertus conditionem in teſtamento facit. *l. 1. l. 75. ff. de cond. & demonſtr.*

Poteſtne ſub conditione qualibet fieri inſtitutio?

Poteſt, modò honeſta & poſſibilis ſit conditio, non autem turpis aut impoſſibilis. *Impoſſibilis enim conditio in inſtitutionibus & legatis, nec non in fideicommiſſis & libertatibus pro non ſcripta habetur*; & ſublatâ conditione manet pura inſtitutio, ac purum legatum, &c. ita poſtulante favore ultimarum voluntatum, in quibus nemo præſumitur ludere. Maximè cum hoc agat teſtator, ut det & liberalitatem ſuam exerceat. Itaque plenior & prolixior ſolet fieri interpretatio in teſtamentis. In contractibus verò contrarium obſervatur. His enim impoſſibili conditione adjectâ, nullius momenti ſunt. Hoc ideò diverſimodè placuit, quoniam in contractibus de onerando debitore agitur, nec veriſimile eſt, eum ultra voluiſſe obligari, quàm verbis expreſſit. Præterea cùm contractus fiant duorum pluriumve conſenſu & voluntate, perinde imputare ſibi pars altera debet, quod verba non melius conceperit.

§. impoſſibilis. l. 1. l. 45. h. t. l. 6. & l. 20. ff. de condit. inſtit. l. 12. ff. de R. I. l. 31. ff. de oblig. & act.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quot modis conditio dicitur impoſſibilis?

l.15.ff. de condit.inſt. c.58. de reg.jur. in 6. Quatuor. I. Naturâ, veluti, *Si cœlum digito tetigeris.*

II. De Jure, *Si hominem occideris*; eſt enim contra bonos mores & juris diſpoſitionem, id facere. Quæ enim contra bonos mores fiunt, nec facere nos poſſe credendum eſt.

l.185.ff. de R.I. III. De facto, *Si montem aureum mihi dederis, hæres eſto*: impoſſibilis enim hujuſmodi obligatio; fit tamen hic, ut impoſſibilitas rejiciatur, & pro non adjecta ſit. Unde illa juris regula: *l.135.ff. eod. tit.* *Ea quæ dari impoſſibilia ſunt, vel quæ in rerum natura non ſunt, pro non adjectis habentur.*

l.16.ff. de cond. inſtit. IV. Ex repugnantia verborum conditio eſt impoſſibilis, *ut, ſi Titius hæres erit, Seius hæres eſto: ſi Seius hæres erit, Titius hæres eſto.* *l.182. & l.188. ff. de R.I.* Inutilemque planè reddit inſtitutionem, cùm conditio exſiſtere non poſſit; ideoque ad hunc locum non pertinet. Celſus inquit: *Ubi pugnantia inter ſe in teſtamento juberentur, neutrum ratum eſt.* Quod contraria ſimul ſtare non poſſunt: *l.124.ff. de V.S.* uno enim poſito, neceſſe eſt tolli alterum; item ſublato uno, poni alterum.

Quid, ſi inſtitutioni plures adjiciantur conditiones?

§. ſi plures. cond. l.5.ff. de condit. inſt. Videndum, an *conjunctim* adſcriptæ ſint, ut, *Si navis ex Aſia venerit, & Titius conſul factus fuerit*; tunc enim omnibus parendum eſt, quia pro una omnes habentur: aut *disjunctim*,

junctim, vel *alternativè*, ut, *ſi navis veniet, aut Titius conſul factus ſit*; tunc enim ſufficit alteram impletam, ex mente adjicientis, qui altera contentus videtur. Unde illa Regula Juris, *Ubi verba conjuncta non ſunt, ſufficit alterutrum eſſe factum*. Eademque regula non ſolùm in teſtamentis, ſed & in contractibus locum habet. Interdum in teſtamentis alternativa eſt loco conjunctivæ, idque ne defraudetur quis commodo teſtatoris. *l. 110. §. 3. ff. de R. I.*

Quando habetur pro completa conditio?

Quotieſcumque in teſtamentis & contractibus, quid rejicitur in conditionis eventum, habetur ea pro impleta, ſi ſtet per eum, cujus intereſt, conditionem non impleri, quo minus impleatur. Sic intelligenda regula: *In Iure civili receptum eſt, quoties per eum, cujus intereſt conditionem non impleri, fiat, quo minùs impleatur, perinde haberi, ac ſi conditio impleta fuiſſet.* Eaque regula obtinet, in libertatibus, legatis, hæredum inſtitutionibus, ſtipulationibus, & aliis civilibus negotiis. *l. 161. ff. de R. I.*

TIT. XV.

De Vulgari Subſtitutione.

Ne teſtatores præter ſuam voluntatem decedant inteſtati, quia ſcilicet inſtitutus non poſſit, aut no-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

lit hæres eſſe, alium vel alios ſubſtituere hæredes ſolent in primi hæredis defectum.

Quid eſt Subſtitutio?

l. 1. & l. 43. §. 2. ff. h. t. EST *ſecundi hæredis inſtitutio*, vel, *Eſt deſignatio hæredis in ſecundo, vel ulteriore gradu facta;* ordine tantùm ab inſtitutione, quæ eſt primi hæredis, differens. Exempli cauſa: Inſtitutio eſt, *Titius mihi hæres eſto:* Subſtitutio verò, *ſi Titius mihi hæres non erit, Sempronius mihi hæres eſto.*

Quotuplex eſt Subſtitutio?

l. 7. ff. de vulg. I. Alia eſt *Directa*, quæ fit verbis directis & civilibus, directè & immediatè ipſum ſubſtitutum reſpicientibus; ejuſmodi ſunt verba, *Do, Lego, Hæres eſto*, &c. Alia *Fideicommiſſaria*, quæ verbis fit precariis & obliquis, non immediatè ad ſubſtitutum directis, ſed mediatè alia perſona, cujus miniſterio reſtituatur hæreditas; cujuſmodi ſunt verba, *Rogo, Mando, Volo, Fidei tuæ committo.* (§. ult. infr. de ſing. reb. per fid. rel.)

II. Directa Subſtitutio alia eſt *Vulgaris*, ſic dicta, quòd vulgò fiat ſive in vulgarem caſum, ſcilicet in caſum non aditæ vel acquiſitæ hæreditatis: *Si hæres non erit.* Alia *Pupillaris*, qua parentes liberis ſubſtituunt impuberibus, in poteſtate conſtitutis, in caſum acquiſitæ hæreditatis, & mortis ante ætatem pupillarem; de qua Tit. ſequenti. Ad utramque ſpeciem pertinet *Exemplaris, Reciproca*, & *Compendioſa*: niſi, exemplo teſtamenti, Subſtitutionem directam dividere malis

in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

in *Paganicam* & *Militarem*: *Paganicam* verò in tres ſpecies, *Vulgarem*, *Pupillarem*, & *Exemplarem*, ſeu potiùs *quaſi pupillarem*.

III. *Vulgaris* alia eſt *Expreſſa*, quæ fit verbis expreſſis, & nominatim in caſum vulgarem, ut, *Titius hæres eſto*, *ſi Titius hæres non erit*, *Caius hæres eſto*: alia *Tacita* ſive *ſubintellecta*, quæ intelligi & contineri dicitur ſub expreſſa pupillari, ut & ſubſtitutio vulgaris expreſſa tacitam continere pupillarem: quia ex divi Marci & Veri Conſtitutione ſubſtituens in alterum caſum dumtaxat, in utrumque caſum ſubſtituiſſe intelligitur. *l. 4. ff. de vulg.*

Quinam ſubſtituere ac ſubſtitui vulgariter poſſunt?

Subſtituere quilibet poteſt, qui & teſtari; item, *ſubſtitui omnes, qui & hæredes inſtitui*, ſive qui teſtamenti factionem cum teſtatore habent; non tantum liberi homines, ſed & ſervi, cum quibus ex perſona dominorum teſtamenti factio eſt. *Vlp. reg. tit. 22.*

Quibus verò ſubſtitui?

Subſtitui ſimiliter *omnibus*, *cujuſcumque conditionis & ætatis, hæredibus poteſt*, ſuis & extraneis, imò & ſervo, ſive alieno, de quo minus dubium eſt, ſive etiam proprio, qui neceſſarius hæres eſt: quem proinde putant aliqui per ſubſtitutionem ex neceſſario fieri voluntarium; ſed falluntur, cum, quoad ſervum, ſubſtitutionis hujus effectus ſit, ut ſervo inſtituto non adeunte, vel quia morte præ- *l. 5. ff. ac ſervit. reg.*

præventus, non poteſt, vel quia manumiſſus recuſat, aut alienatus per novum dominum impeditur, non deſeratur teſtamentum, ſed ſuſtineatur per ſubſtitutum.

Qualiter ſit hæc Subſtitutio?

§. & plures. *Subſtitui poſſunt vel plures in unius locum, vel unus in plurium vel ſingulorum, vel invicem ipſi, qui hæredes inſtituti ſunt*: hâc formâ; l. 41. §. 4. ff. h. t. *Titius & Mævius hæredes ſunto; Titium Mævio, Mævium Titio ſubſtituo*; vel, *Titium & Mævium hæredes inſtituo, & invicem ſubſtituo*: quam vocant *Reciprocam*, id eſt, mutuam ſubſtitutionem, quia vice mutua hæredes invicem ſubſtituuntur; item *Breviloquam*, quòd breviter & compendio fiat. Differt tamen à *Compendioſa*, quia illa compendio ſermonis varias ſubſtitutionum ſpecies complectitur: hâc formulâ; *Quandocumque filius meus deceſſerit, Titius hæres eſto.*

Quid, ſi teſtator ex diſparibus partibus hæredes ſcriptos invicem ſubſtituerit?

§. et ſi ex diſparib. l. 1. C. h. t. l. 24. & 41. ff. eod. Tunc, *ſi nullas in ſubſtitutione partes expreſſerit, videtur eas dediſſe, quas in inſtitutione expreſſit.* Si igitur tres inſtituit hæredes. Titium ex beſſe, Caium ex uncia, Seium ex quadrante, eoſque invicem ſubſtituit, Seio deficiente, vel repudiante, fient novem partes, quarum octo cedent Titio, una verò l. 23. ff. ad SC. Trebel. Caio: niſi alia fortè teſtatoris mens appareat, quæ colligetur ex æquali onere in ſubſtitutione ſingulis injuncto.

Quid

Quid, ſi inſtituto hæredi cohærede ſubſtituto dato, alius ei ſubſtitutus fuerit?

Eo caſu ſine diſtinctione ad utramque partem ſubſtitutus admittetur, nimirum tertius ille, utroque deficiente, utriuſque partem capiet, tam inſtituti quàm ſubſtituti: V.G. *Titius & Mævius hæredes ſunto. Si Mævius hæres non erit, Titius hæres eſto. Si neque Titius hæres erit, Sempronius hæres eſto.* Neuter fit hæres; ergo Sempronius ad utramque partem admittetur. Qui enim ultimo loco ſubſtitutus eſt, etiam primo ſubſtitutus intelligitur, ſicut hæredis hæres, teſtatoris hæres fieri poteſt. Nam hæredis appellatio non ſolum ad proximum, ſed & ad ulteriores refertur. Ex quo Modeſtinus, *Qui per ſucceſſionem quamvis longiſſimam defuncto hæredes exſtiterunt, non minùs hæredes intelliguntur, quàm qui principaliter hæredes exſiſtunt.* Quod, tamen non tam ex vi verborum, quam ex utilitate receptum eſt.

§. ſed ſi inſtitut. l. 27. & 41. in pr. ff. h. t.

l. 65. ff. de V. S.

l. 194. ff. de R. I.

l. fin. C. de hær. inſt.

Quid juris, ſi ſervum alienum quis patremfam. arbitratus hæredem ſcripſerit, & ei liberum hominem ſubſtituerit; ſervus verò juſſu domini adierit hæreditatem?

Hoc caſu Imperator, exemplo Tiberii Cæſaris, conſtituit mediam viam eſſe ineundam, nempe ut ſervus ille, quem teſta-

§. ſi ſerv. l. 40. & ſeq. ff. de hær. inſtit.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

l. 3. C. eod. tor credidit liberum, juſſu domini ſui pro dimidia ſaltem parte adeat hæreditatem, pro altera dimidia ſubſtitutus: idque, propter errorem teſtatoris & voluntatis incertitudinem, contra tenorem juris receptum eſt. Regulariter enim ſubſtitutus non admittitur cum inſtituto. Pro domino faciebat, quòd plus valeat, magiſque ſequendum videatur, quod eſt in veritate, quàm quod in opinione. Pro ſubſtituto verò, quòd in præſenti caſu potiùs ſequenda ſit opinio, & inde præſumpta teſtatoris voluntas, qui non videtur voluiſſe conſultum domino, quem ignorabat: ob hunc igitur conflictum placuit mediam viam ſequi, quam etiam prudentiſſimè ſemper juris auctores in ambiguis ſecuti ſunt.

§. ſi quis. 11. infr. de legat. l. 3. ff. ſi pars hæred. pet. l. 85. §. ult. ff. de R. I.

Quis eſt effectus hujus Subſtitutionis?

l. un. §. 5. C. de cad. toll. l. un. C. de his qui ante apertas tab.

I. Quòd deficiente hærede inſtituto, vel quia non poteſt, morte præventus, vel quia non vult adire hæreditatem, vel aliàs irritâ factâ inſtitutione, fiat locus ſubſtituto, ut per eum ſuſtineatur voluntas defuncti; excluſo hærede inſtituti, ad quem hæreditas non adita non tranſmittitur, niſi ad liberos ſuos ex potentia ſanguinis: excluſo quoque jure accreſcendi, cùm ſubſtitutus expreſſè vocetur, jus autem accreſcendi tacitè ex legibus deſcendat.

II. Quod ſubſtitutus eo caſu ſuccedat ipſi teſtatori, & non ei cui facta eſt ſubſtitutio.

III. Quòd denique, ut dixi antè, hæc ſub-

ſubſtitutio expreſſa contineat tacitam pupillarem, ſi ſit facta pupillo. *l. 1. §. fin. & l. 4. ff. h. t.*

Quando exſpirat & evaneſcit hæc ſubſtitutio?

Aditâ per inſtitutum hæreditate: continet enim ſubſtitutio tacitam juris conditionem hanc, *ſi hæres non erit*; cujus defectus facit deficere voluntatem ſubſtituendi. Quod verum eſt, non tantùm, ſi omnes vocati adierint, verùm & uno ex pluribus copulativè ſive conjunctim vocatis adeunte, ita ut ne quidem ad partem alicujus deficientis admittatur ſubſtitutus, quia ea accreſcit adeunti. Subſtitutus enim tantùm cenſetur vocatus in caſum, quo nemo eſt hæres, niſi ſinguli ſingulis ſint ſubſtituti. *l. 5. C. de impub. ſubſtit. l. 4. C. d. t. l. 34. in fin. ff. eod.*

II. Deficiente conditione, ſubſtitutioni appoſitâ, & ipſa deficit ſubſtitutio. *l. 2. & 4. C. de repud. hær.*

III. Repudiatione factâ à ſubſtituto. Et generaliter iiſdem modis irrita fit ſubſtitutio, quibus infirmari teſtamentum inſtitutionemque contingit.

TIT. XVI.

De Pupillari Subſtitutione.

Quid eſt Subſtitutio Pupillaris?

QVà *parens liberis ſuis impuberibus, quos in poteſtate habet, ita ſubſtituit, ut ſi hæredes ei exſtiterint, & adhuc impuberes mortui fuerint, ſit eis aliquis hæres.* Dicta, *Pupillaris*, vel quia confertur in id tempus, quo filius impubes per mortem patris factus eſt pupillus; *Text. h. l. 2. ff. de vulg.*

l. 239. ff. de V. S. vel quia fit impuberi, qui aliquando etiam pupillus dicitur.

Introducta verò eſt hæc ſubſtitutio, non tam lege, quam moribus, ex jure patriæ poteſtatis, quæ efficit, ut jure civili videatur quodammodo una & eadem perſona patris & filii, una utriuſque familia, unum patrimonium, & conſequenter unum utriuſque teſtamentum. Quâ ratione ejuſmodi ſubſtitutio non rectè fit emancipato; uti nec à matre, aut avo materno, propter deficientem poteſtatem.

Quæ ſunt requiſita ad hanc ſubſtitutionem?

l. 2. §. 4. & 5. ff. de vulg. Quatuor potiſſimum. I. *Vt Pupillus*, cui fit ſubſtitutio, *ſit de numero liberorum.*

II. *Vt ſit impubes:* nam puberibus non rectè ita ſubſtituitur, cùm tales, ſi ſanæ mentis ſint, ipſi ſibi teſtamentum facere poſſint.

III. *Vt in poteſtate ſit teſtatoris*, non recaſurus in alterius poteſtatem. Hinc avus nepoti ex filio ſubſtituere pupillariter non poteſt, vivo adhuc patre.

§. liberis. h. d. l. 2. in pr. l. 129. §. 1. & l. 178. ff. de R. L. IV. *Vt pater, qui liberis ſuis teſtamentum facit, illud ſibi prius faciat.* nam pupillare teſtamentum pars & ſequela eſt teſtamenti paterni. Adeo ut ſi principale non valeat, neque pupillare ſubſiſtat. *Cùm enim principalis cauſa non conſiſtit, nec ea, quæ ſequuntur, locum habent.* Debet itaque pater ſibi ipſi priùs rite hæredem ſcribere, deinde filio ſubſtituere, & non convertere ordinem ſcripturæ.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quid ſi converſa ſit? Ut ſi pater inverſo & mutato ordine priùs filio, deinde ſibi hæredem ſcripſerit, valebit utique teſtamentum, ſi modo ſubſtitutioni omnino conjunctim adhæreat inſtitutio. In his enim quæ ſimul & conjunctim fiunt, magis attenditur voluntas teſtatoris, quàm ordo ſcripturæ. Deinde conſtat, propriè unum eſſe teſtamentum patris & filii, licet duæ ſint hæreditates. Patet hoc ex formula hujus ſubſtitutionis, quæ duplicem caſum continet; alterum vulgarem, quo ſucceditur patri; alterum verò pupillarem, quo filio ſucceditur. Quia ergo utrumque ab uno eodemque teſtatore, id eſt, à ſolo procedit patre, & in utroque una eademque obſervatio eſt ſolennium, ideò propriè unicum cenſetur teſtamentum; duo verò impropriè, & non niſi ſpeciali duarum cauſarum, id eſt, hæreditatum, conſideratione.

d. l. 2. in pr. §. 4.

§. igitur. h.

Quæ igitur eſt formula pupillaris ſubſtitutionis?

Proponit eam Imper. his verbis. *Titius filius meus hæres eſto: & ſi filius meus hæres mihi non erit; ſive hæres erit, & priùs moriatur, quàm in ſuam tutelam venerit*, id eſt, antequam pubes factus ſit, *tunc Seius hæres eſto.* In qua formula duplex eſt ſubſtitutio: prima *Vulgaris*, quæ fit verbis negativis, in caſum delatæ & non acquiſitæ hæreditatis, *& ſi filius meus hæres mihi non erit:* altera *pupillaris*, quâ pater filio in caſum acquiſitæ hæreditatis, verbis ſubſtituit affirmativis, *ſi hæres erit, & intra pubertatem deceſſerit*, vel,

Text. h.

text. h. Verſ. quo caſu.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

vel, *prius deceſſerit, quàm in tutelam ſuam venerit.*

Quæ verò eſt differentia inter Vulgarem, & Pupillarem?

Ea non una eſt. I. *Vulgaris* à quovis teſtatore, & cuivis hæredi; *Pupillaris* à ſolis parentibus, fieri poteſt, & ſubſtitui tantùm liberis impuberibus, in poteſtate exſiſtentibus.

II. *Vulgaris* competit jure communi; *Pupillaris* jure ſingulari. Eſt enim contra communes Juris regulas, quod unus pro alio, atque ita pater pro filio teſtetur: verùm hoc ita moribus, ut dixi, introductum fuit vi patriæ poteſtatis, & propter ætatem; ut cùm ejus ætatis ſunt filii, in qua ipſi ſibi teſtamentum facere non poſſunt, hoc parentes eis faciant.

text. h. verſ. nam morib.

III. In *Vulgari* ſubſtitutus fit hæres patri, in caſum ſcilicet, quo non exſtiterit hæres filius, in quem caſum pater ſibi providit de hærede. In *Pupillari* verò, nimirum in caſum, quo exſtiterit hæres filius, ſubſtitutus ipſi filio fit hæres, cujus patriſque ſimul bona capit. Atque à patre inſtitutus hæres filius ejus impubes, adeundo hæreditatem paternam facit ſuam; eamdemque ut ſuam tranſmittit ad ſubſtitutum, & quidem tanquam unam, ut dividi non poſſit.

text. h. verſ. quo caſu. *l. 4. ff. h. t.*

IV. In *Vulgari ſubſtitutione* una tantùm eſt hæreditas; in *Pupillari* duæ: in illa unum dumtaxat teſtamentum; in hac duo quodammodo ſunt teſtamenta, alterum patris,

l. 10. ff. h. t.

quod

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

quod & principale dici poteſt; alterum filii, ſive pupillare.

Quotuplex eſt Subſtitutio pupillaris?

Duplex, alia *Expreſſa*, alia *Tacita* ſive ſubintellecta, quemadmodum & Vulgaris. Subſtituitur enim pupillariter vel expreſſis verbis in caſum duntaxat pupillarem, *ſi hæres erit, & intra annos pubertatis deceſſerit*; vel tacitè, cùm conditio ſubſtitutionis non exprimitur, ſed tantùm ſubintelligitur ex interpretatione voluntatis, ſeu potiùs ex vi & poteſtate legis, præſumentis talem fuiſſe voluntatem teſtatoris, ut qui filio impuberi ſubſtituerit in vulgarem caſum, *ſi hæres erit*, intelligatur etiam ſubſtituiſſe tacitè in caſum, *ſi hæres erit, & nondum pubes factus deceſſerit.* Atque hoc eſt, quod vulgò dicitur expreſſâ pupillari contineri tacitè vulgarem ſubſtitutionem: quemadmodum vice verſâ tacita pupillaris includitur vulgari expreſſa, applicando eam filio impuberi. *l.4. ff. de vulg.*

Intereſtne qua in parte teſtamenti pupillariter ſubſtituatur?

Non intereſt. Imò ſi quis ita formidoloſus ſit, ut timeat, ne ſubſtitutione pupillari palam facta poſt obitum teſtatoris, periculo inſidiarum ſubjaceat, poteſt vulgarem quidem ſubſtitutionem in partibus teſtamenti prioribus, pupillarem verò ſeparatim in inferioribus partibus ſcribere, eamque partem proprio lino, propriâque cerâ conſignare; dummodo caveat ab initio, ne quis filio vivo *§. ſin autem. h. t.*

&

& adhuc impubere tabulas inferiores aperiat, ſic enim tutus erit pupillus adverſus ſubſtitutorum inſidias.

Quibus ſubſtitui pupillariter poteſt?

l.220.ff. de V. S. DD. in l.2. ff. de vulg.

Subſtitui hoc modo poteſt, *I. Liberis impuberibus, in poteſtate exſiſtentibus, & hæredibus inſtitutis.* Liberorum autem nomine veniunt & nepotes nepteſve, & cæteri ulterioris gradus, dummodo ſint in primo gradu poteſtatis ipſius teſtatoris.

§. non ſolum. l.1. l.47. ff. h. t.

II. *Non tantùm inſtitutis, ſed & exhæredatis:* quo caſu ſi quid filio obvenerit, ad ſubſtitutum pertinet, cùm non ab inſtitutione, ſed à poteſtate patria dependeat facultas ſubſtituendi pupillariter, nec tam contineat gravamen, quàm proviſionem futuri hæredis. Non poteſt tamen pater ab exhæredato relinquere legatum, eò quòd ejuſmodi res ſpectet ad onus, quod non eſt imponendum ei, qui honoratus non eſt. Cæterùm ſubſtitutionis exhæredato factæ effectus eſt, quòd ſubſtitutum ad bona admittat impuberis adventitia, quæ ei à cognatis maternæ lineæ, vel aliunde, obventura ſunt.

Verſ. quacumque. Auth. non licet. ibi DD. C. de lib. præt.

III. *Non tantùm natis, ſed & poſthumis*, ſi ſcilicet ſint poſthumi ſui. Et quidem olim poſthumo tam inſtituto, quàm exhæredato ſubſtituere fas erat; hodiè verò non aliter ei ſubſtituitur, quàm hæredi inſtituto, cùm non ampliùs liceat poſthumum, vel infantem exhæredare, ſaltem cum effectu.

Qua-

Qualiter ſubſtituitur pupillariter?

I. *Subſtitui* hoc modo *poteſt & purè & ſub conditione*, quemadmodum & hæres purè & ſub conditione rectè inſtituitur. *l. 8. ff. h. t. §. hæres. ſup. de hær. inſt.*

II. *Vel ſingulis liberis, vel ei, qui eorum noviſſimus impubes morietur*, ſubſtitui poteſt. *Singulis* quidem, ſi teſtator neminem inteſtatum decedere voluerit: hoc modo; *Primus hæres eſto, ſi primus hæres non erit; vel ſi hæres erit, & intra pubertatem moriatur, ſecundus hæres eſto; ſi ſecundus hæres non erit, tertius hæres eſto*: ex quo teſtamento deficientium hæreditas ſuperſtitibus accreſcit. *Noviſſimo* verò morienti, ſi jus legitimarum hæreditatum integrum inter eos cuſtodiri velit, hoc modo: *Primus, ſecundus, tertius, filii mei hæredes ſunto: ei vero, qui eorum noviſſimus impubes morietur, Titius hæres eſto.* Quo caſu non ex teſtamento, ſed ab inteſtato ſuccedunt liberi. *§. vel ſingulis. h. l. 25. ff. eod.*

III. *Subſtituitur impuberi aut nominatim, aut generaliter.* Pertinent hæc ad formulam ſubſtituendi pupillariter. *Nominatim* ita fit ſubſtitutio: *Titius filius meus hæres eſto: ſi hæres non erit, vel impubes morietur, Caius hæres eſto.* Quo caſu ſubſtitutus, eveniente caſu ſubſtitutionis, hæreditatem pupilli conſequetur, etiamſi paternam repudiaverit. *Generaliter* ita: *Quisquis mihi hæres erit, idem filio meo intra pubertatis annos morienti, hæres eſto.* Quo caſu ſubſtitutus non aliter ad pupilli hæreditatem admittetur, quàm ſi & ſcriptus fuerit hæres, & exſtiterit hæres ipſi patri, non etiam per alium hæreditatem acqui- *§. ſubſtituitur. l. 8. §. 1. l. 10. in pr. l. 31. ff. h. t. l. ult. C. de imp. ſubſt. d. l. 8. §. 1. h. t.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

acquiſiverit: nam hæres ſcriptus ſi verè non fiat hæres, quod fit per aditionem, pro non ſcripto habetur, & ſic infirmatur teſtamentum. Sed & pro qua parte hæres fuerit factus, ex eadem intelligitur ſubſtitutus.

Qui ſunt effectus hujus Subſtitutionis?

Poterant quidem illi colligi ex jam dictis, hîc tamen breviter repetendi ſunt. Itaque effectus

text. h. in pr. I eſt. Quod per pupillarem ſubſtitutionem ſuccedatur ipſi filio, ſi is hæres exſtiterit, & ante pubertatem deceſſerit, non patri teſtatori.

l. 4. ff. h. t. l. 8. §. 5. ff. de inof. teſt. II. Quòd pupillaris expreſſa contineat in ſe tacitè vulgarem ſubſtitutionem.

III. Quòd eadem ſubſtitutio expreſſa ab omni ſucceſſione pupilli excludat ejus matrem, ita ut ne quidem querela ei ſit ſalva: cùm hic teſtetur non tam filius, quàm pater, qui omittendo uxorem, pupilli matrem, nihil contra officium facit pietatis. At verò ſubſtitutio pupillaris tacita, comprehenſa in vulgari expreſſa, non valet ad excludendam matrem, licet ſubſtitutus ſit pupilli frater; cùm ea oriatur ex præſumtione, quæ capienda eſt in benigniorem partem: atqui præſumendum non eſt, quòd teſtator voluerit eo caſu locum eſſe ſubſtitutioni, per quam mater, præter luctum amiſſi filii, etiam jactura luctuoſæ affligeretur hæreditatis.

Gloſ. in l. fin. C. de inſtit. & ſubſ.

Qui-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quibus modis finitur ſive evaneſcit hæc Subſtitutio?

I. Finitur pubertate, ſi quidem maſculi §. maſc.
atuordecim, feminæ verò duodecim an-
orum tempus exceſſerint, ceſſante tunc
auſâ, propter quam eſt introducta. Cauſam l.7.l.21
ixi ſuprà eſſe hanc, ut ſcilicet impuberi (qui ff. h.t.
jus ætatis eſt, in qua ipſe ſibi teſtamentum
acere non poteſt) faciat pater, utilitatis l.7.&
pſius cauſâ. Miles tamen excedere tempus l.15.ff.h.
oc poteſt, & filio ita quoque ſubſtituere, ſi t.l.8.C.
ntra annum XXV mortuus fuerit. Ratio de imp.
eſt poſita in privilegio militari. ſubſt.

Extraneo itaque, vel filio puberi, ita ſub-
ſtitui directò nequit, ut ſi hæres exſtiterit,
& intra aliquod tempus deceſſerit, alius ei §.ult. h.
ſit hæres. Non extraneo, quia hæc ſubſti- t.l.41.§.
tutio pendet ex patria poteſtate: non etiam 2.ff.h.t.
puberi, quia pubes ipſe ſibi teſtamentum fa-
cere poteſt. Dixi, directò, quia precario, l.8.&
hoc eſt, per fideicommiſſum, tam puberi ex- ibi Gloſ.
traneo, quàm ſuo ſubſtitui poteſt; veluti, ff.h.t.
Titius mihi hæres eſto: rogo autem te, hæres, ut ſi ante annum ætatis XXV *deceſſeris, hæreditatem meam reſtituas Sempronio.* Cujuſmodi ſubſti-
tutio, potius reſtitutio, & propriè fideicom-
miſſum, dicitur.

II. Si is, cui ſubſtituitur, mortis tem-
pore non fuerit in familia ſive poteſtate te-
ſtatoris, irrita fit ſubſtitutio, deficiente fun-
damento illius, patriâ ſcilicet poteſtate.

III. Non aditâ hæreditate, aut ſublato
teſtamento, quod quibus modis contingat,
dicam Tit. ſeq.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Denique deficiente conditione, ſubſtitutioni appoſita.

Quæ dicitur ſubſtitutio Exemplaris, ſive quaſi Pupillaris?

§. *qua ratione.* h. l. 9. C. h. t. *Quâ permiſſum eſt parentibus, qui mente captos habent filios vel nepotes, cujuſcumque ſexus vel gradus, etſi puberes ſint, eis ad exemplum pupillaris ſubſtitutionis certas perſonas ſubſtituere,* puta liberos aut fratres, ſi quos habeant, & his deficientibus extraneos. Introducta fuit hæc ſubſtitutio à Juſtiniano Imperatore; unde & *Iuſtinianeam* vocant.

In quibus differunt Pupillaris & Exemplaris?

§. 5. 8. 9. h. Differunt in pleriſque. Nam *Pupillaris* fit impuberi, *Exemplaris* puberi: illa homini ſanæ mentis, hæc furioſo vel dementi: illa fit à patre, jure poteſtatis, hæc etiam à matre, ratione humanitatis: illa ſubſtituitur etiam extraneus, hâc non aliàs quàm deficientibus liberis furioſi, ejuſque fratribus: illa etiam fit exhæredato filio, hæc verò non, l. 43. ff. h. t. niſi ſaltem relicta portione legitima. Denique Pupillaris pubertate exſtinguitur, ſeu poſtquam pupillus adoleverit, Exemplaris recepta ſanitate, & agnatione ſui hæredis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

TIT. XVII.

Quibus modis teſtamenta infirmentur?

Hactenus dictum eſt, qualiter teſtamenta jure fiant: ſequitur de modis, quibus teſtamenta jure facta infirmantur; idque vel ipſo jure, dum aut rumpitur, aut irritum fit teſtamentum, vel officio Judicis: de quo agitur Tit. ſeq.

Quando & quot modis dicitur rumpi teſtamentum?

Rumpitur teſtamentum, cùm in eodem ſtatu manente teſtatore, ipſius teſtamenti vis vitiatur, cùm ſcilicet in ipſum teſtamentum vitium incurrit, quod ita, licet conſtiterit ab initio, incipit eſſe pro non jure facto. Idque fit duobus modis: *text. hic in pr.*

I. *Per agnationem vel quaſi agnationem ſui hæredis.* Nam ſi poſt teſtamentum factum teſtatori naſcatur poſthumus, idemque ſuus hæres, aut ipſe arroget aliquem, qui ſit ſui juris, vel adoptet aliquem qui alterius poteſtati ſubjaceat, & fiat ſuus ſimiliter hæres, rumpitur teſtamentum; quia ad ſuum hæredem patris pertinet hæreditas. *l. 8. ff. de injuſt. rupt.*

II. *Poſteriore quoque teſtamento, quod jure perfectum eſt, ſuperius rumpitur.* Cujus ratio eſt, quod in teſtamento de univerſis bonis diſponatur, quæ univerſitas, cum non niſi *§. poſter. l. 1. & ſeq. l. 16. ff. d. t.*

niſi una intelligi poſſit, non poſſunt unius hominis plura eſſe teſtamenta; ac ex pluribus ſtare oportuit poſteriori, utpotè quo ſolo, ultima & firmior voluntas defuncti, de univerſitate, ſeu hæreditate, continetur: nec intereſt extiterit aliquis hæres ex eo an non, hoc enim ſolum ſpectatur, an aliquo caſu exſiſtere potuerit hæres, etiamſi non adierit; quia aditio hæreditatis non pertinet ad perfectionem teſtamenti, ſed tantùm ad ejus exitum & effectum.

Quid, ſi in poſteriore teſtamento jure perfecto certarum rerum ſit ſcriptus hæres?

§.3 ſed et ſi quis. *Nihilominus ſuperius teſtamentum ſublatum eſſe*, divi Severus & Antoninus reſcripſerunt, & ſecundo loco factum, licet ex rebus certis hæres ſcriptus ſit, perinde jurè valere, ac ſi rerum mentio facta non eſſet: nam hæredi ſcripto, uti univerſi juris ſucceſſori, reliqua hæreditatis pars accreſcit; ne quis decedat partim teſtatus, partim inteſtatus.

Quid, ſi in poſteriore teſtamento expreſſum ſit, ut etiam prius teſtamentum valeat?

d.§. ſed etſi. 5. in fine. l.29. ff. ad SC. Trebell. l. 12. ff. de injuſt. rup.

Eo caſu ex certis rebus ſcriptus hæres jubetur eſſe contentus iis rebus, aut ſuppletâ quartâ ex L. Falcidia, vel potiùs SC. Trebelliano, reliquam hæreditatem reſtituere his, qui in priori teſtamento inſtituti ſunt hæredes. Nam tametſi ea teſtatoris voluntas directo non ſubſiſtat, jubentis ut etiam prius

valeat

eat teſtamentum, cùm nemo decedere
m duobus poſſit teſtamentis, tamen ſuſti-
tur in vim fideicommiſſi. Ratio eſt, quia
n teſtator in teſtamento poſteriori hære-
m ſcripſerit, tantùm in certis quibuſdam
nis, cenſetur per fideicommiſſum cætera *l. 1. ff. de*
na reliquiſſe illis, quibus relicta erant in *legat. 3.*
iori teſtamento jam rupto, præſertim
m fideicommiſſa conſtent ex ſola defuncti
oluntate.

Quando dicitur irritum fieri teſtamentum?

Irritum fit teſtamentum, quoties ipſi te- *§. alio*
atori aliquid contigit, puta ſi condito priùs *autem. l.*
ſtamento, patiatur capitis diminutionem, *6. §. 5. ff.*
on tantùm maximam & mediam, verùm *de injuſto*
tiam minimam, dando ſe in arrogationem, *rupt.*
er quam in alienum tranſeat jus & fami-
am. Non enim fieri poteſt teſtamentum ab
o, qui ſui juris & civis Romanus eſſe deſiit.
ed & in irritum conſtituitur teſtamentum *l. 1. d. t.*
non adita hæreditate, aliiſque modis. *Si ne-* *l. 181.*
no ſubiit hæreditatem, inquit Paulus, *omnis* *ff. de R. I.*
vis teſtamenti ſolvitur.

Quid, ſi teſtator, mortis tempore, ſuæ fuerit poteſtatis?

Tunc teſtamentum priùs per capitis dimi- *§. non*
nutionem irritum factum, beneficio Prætoris *tamen. l.*
reconvaleſcit, data hæredi ſcripto bonorum *2. §. 8. &*
poſſeſſione ſecundum tabulas, ſi modò & te- *l. 11. §. 2.*
ſtamentum ſeptem teſtium ſignis ſignatum, *ff. de bo-*
& teſtator tempore facti teſtamenti ac mor- *nor. poſ.*
tis civis fuerit Romanus, ſuæque poteſtatis. *ſec. tab.*

Quod

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quod obtinet in ſcripto. In nuncupativo autem teſtamento hujuſmodi confirmatio non habet locum, cùm careat ſolennitate juris prætorii.

Teſtamentum jure factum, ſolâne & nudâ voluntate teſtantis infirmatur?

§. ex eo autem. d. l. 11. §. 2. l. 27. C. de teſt. l. 35. ff. de R. I. l. 1. & 2. ff. de his quæ in teſt. del. l. pen. C. de teſtament. Vt in caſu l. f. ff. de injuſt. rupt.

Placuit *ex eo ſolo non infirmari teſtamentum quod poſtea teſtator id noluerit valere*; cùm etiam nudâ voluntate non conficiatur teſtamentum; & naturale ſit, unumquodque eo modo diſſolvi, quo colligatum eſt. Quod adeò verum eſt, ut & ſi quis poſt factum prius teſtamentum, facere poſterius cœperit, & aut mortalitate præventus, aut quia ejus rei eum pœnituit, id non perfecerit, priores tabulæ in vigore ſuo maneant. Infirmatur autem teſtamentum, ſi cum voluntate teſtatoris, nolentis illud valere, concurrat etiam factum aliquod, ut ſi teſtator tabulas teſtamenti ſui cancellaverit, ſigilla detraxerit, nomen hæredis induxerit, &c. Iſta namque teſtamentum ſolennitate privant, niſi fortuitò probentur contigiſſe.

Suntne caſus, quibus prius ſolenne teſtamentum poſteriore minus ſolenni rumpitur?

l. 21. §. 3. & l. 27. C. de teſtam.

Sunt aliqui, nimirum ſi hæredes qui ab inteſtato erant ſucceſſuri, in poſteriore teſtamento ſcripti fuerint, cùm in priore vocati eſſent, qui ab inteſtato venire non poterant. Deinde, ſi poſt teſtamenti confectionem de-

cen-

ennium lapſum ſit, & apud tres teſtes, vel
cta, profeſſus ſit teſtator non velle prius ſta-
e teſtamentum; quo fit ut neque lapſus de-
ennii ſine contraria voluntate, neque con-
raria voluntas ſine decennii lapſu, teſtamen-
um infirmet.

Licetne litis cauſâ Principem inſtituere hæredem.

Non licet: ut ſi quis rem habeat litigio-
ſam, & in ea Principem inſtituere velit hæ-
redem: Princeps enim cùm ſit juſtitiæ præ-
es, fovere injuſtitiam non debet, & à legi-
bus utiliter poſitis recedere. Sed & neque
in teſtamento imperfecto Princeps inſtitui
hæres poteſt, neque ex nuda voce aut ſcri-
ptura aliqua, cui juris auctoritas deſit, Prin-
cipem hæredis nomen admiſſurum, oratio-
ne divi Pertinacis cautum: Licet enim legi-
bus ſoluti ſint, tamen ſe legibus vivere Prin-
cipes profitentur, & agnoſcunt nihil majus
imperio dignum, quam ſubmittere legibus
principatum.

§. fin. h. t.

d. §. fin. in fine.

l. 4. C. de legib.

TIT. XVIII.

De inofficioſo teſtamento.

Dictum, quibus modis teſtamenta jure
facta infirmentur ipſo jure: ſequi-
tur, quâ ratione impugnentur &
reſcindi petantur per actionem ſive
querelam de inofficioſo, implorato
ad hoc officio Judicis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quod dicitur teſtamentum inofficioſum?

text. in pr. IN quo parentes ſine juſta cauſa liberos ſuos vel exhæredant, vel omittunt ſive prætereunt, quaſi non ex officio pietatis factum, & quaſi non ſanæ mentis fuerit parens, dum teſtamentum ordinaret, exhæredando aut *l. 1. ff. h. t.* prætereundo iniquè filium. Quod plerumque facere parentes ſolent, malignè circa ſanguinem ſuum inferentes judicium, novercalibus delinimentis inſtigationibuſque corrupti: cùm tamen ratio naturalis, velut lex quædam tacita, liberis parentum ſuorum hæreditatem adjiciat, ad ſucceſſionem eos vocando.

l. 1. 3. & 4. ff. h. t. Itaque de inofficioſo teſtamento agere dicuntur liberi, qui queruntur ſeſe contra officium pietatis ac mutuum amorem exhæredatos, aut iniquè præteritos, ſcilicet in teſtamento materno (nam dixi ſuprà ſolam præteritionem matris eſſe pro exhæredatione;) petentes ejuſmodi teſtamentum reſcindi, non quaſi non jure factum, ſed quaſi factum à teſtatore non ſanæ mentis, ut eo colore reſcindatur, & levius parentum judicia notentur.

Quid ergo eſt querela inofficioſi teſtamenti?

Eſt actio, qua teſtamentum defuncti accuſatur, quaſi à non ſanæ mentis teſtatore, contra officium pietatis factum; & petitur, ut teſtamento reſciſſo, hæreditas ſcripto hæredi auferatur, & adjudicetur actori, tamquam proximo hæredi ab inteſtato.

Qui-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quibus datur querela?

I. Datur liberis utriuſque ſexus, iiſque proximioribus, qui ſcilicet etiam ab inteſtato alios excluderent, & tam deſcendentibus ex maſculis, quam ex feminis; tam naturalibus & legitimis, quam legitimis tantum, id eſt, adoptivis, modo in poteſtatem tranſierint adoptantis, & nacti ſint jura ſuorum. *Arrogatis* verò hoc remedium neceſſarium non eſt, cùm tales, licet ſint liberorum loco, exhæredati habeant quartam divi Pii: hæc enim querelam excludit. Sed neque *Naturalibus* querela datur contra teſtamentum patris, quia pater plerumque incertus eſt; ut ideo filii naturales ab eo inſtitui non debeant: matris tamen teſtamentum querelæ ſubjacet, quia mater ſemper certa eſt.

§.2. *h.t.*

§. *tam autem. l.* 8.§.8 *&* 9. *ff. eod.*

Poſthumi quoque olim de inofficioſo agere potuerunt, quia & illi jure veteri inſtitui hæredes debebant, vel exhæredari. Hodie verò, quia poſthumus exhæredari cum effectu non poteſt, cùm cauſam ingratitudinis committere nequeat, fruſtrà de inofficioſo egerit.

§.2.*verſ. poſthum. h. l.* 6. *in pr. ff. h.t.l.*33. *C. eod.*

II. Datur querela ſive actio de inofficioſo, etiam parentibus, ſine diſtinctione, liberos in poteſtate habeant, nec ne; cùm parentibus, turbato mortalitatis ordine, non minùs piè, ratione miſerationis & officio pietatis id exigente, bona liberorum debeantur, quàm liberis bona debentur parentum; ut ſcilicet habeant aliquod ſuæ orbitatis ſolatium.

§. *non autem. l.* 15. *ff. h. t.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Verſ. ſoror autem. l.27.C. h.t. III. Datur & fratribus aut ſororibus, iiſque germanis, vel ſaltem conſanguineis, quibus ſcilicet idem eſt pater, non etiam uterinis, quibus eadem eſt mater, eo, quòd cum illis communia nominis & familiæ ſint jura, non etiam cum his. Quod tamen ita demum procedit, ſi turpis perſona fuerit inſtituta à fratre, qui improbum facit teſtamentum, honorando perſonas etiam levis notæ macula aſperſas, præ fratribus.

Adverſus quos datur querela?

l.31.C. h.t. l. 8. §. 10. in f. ff. h. t. Datur adverſus quemcumque hæredem, ſcriptum vel nuncupativum, cujuſcumque dignitatis & conditionis: cùm non tam de jure vocati agatur, quam de injuria exhæredati vel præteriti. Requiritur tamen, ut adita ſit hæreditas, quia ante aditionem querela non naſcitur; & fieri poteſt, ut ſcriptus hæres deficiat, eoque deficiente locus fiat ſucceſſioni ab inteſtato. Semel autem nata querela toto durat quinquennio, à tempore aditæ hæreditatis.

Quis eſt effectus querelæ?

l. 6. §. pen. & d. l. 8. §. pen. ff. h. t. Olim per querelam tabulæ teſtamenti omnino corruebant, & cauſa teſtati redibat ad cauſam inteſtati, ut nihil ex tabulis ejuſmodi peti potuerit, dummodo filius probaſſet, ſe nullam ingratitudinis cauſam commiſiſſe.

Nov. 115. c.3. auth. Ex cauſa C. de lib. præt. At jure noviſſimo quoad ſolam inſtitutionem, per quam etiam ſolam peccatum exſtitit, reſcinditur & evacuatur teſtamentum: reliqua verò capitula, nempe legata & ſi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

& fideicommiſſa, ſalva manent, ut querela, quæ odioſa eſt, quàm minimum tollat de teſtatoris voluntate, tantum videlicet, ne injuria fiat liberis; quibus etiam hodie non incumbit onus probandi ingratitudinem, ſed id tranſlatum eſt in hæredem ſcriptum. *l.* 18. *C. h. t.*

Quibus caſibus ceſſat querela?

I. Si alio jure, vel aliâ viâ ad defuncti bona ſive hæreditatem, vel ejus partem, exhæredatus venire poſſit. Eſt enim, ut dixi, odioſa querela, & in ſubſidium inventa, reſcindens cauſam teſtamenti, quæ favorabilis eſſe debet, & benignè accipienda, ut propterea ei locus eſſe non debeat, ſi alia ſuperſit actio æquè commoda. *Verſ. nam qui. l. ſi pars.* 10. *ff. h. t.*

II. Si exhæredatus vel præteritus renunciaverit querelæ, vel expreſſè, vel etiam tacitè, nempe ſi per quinquennium huic actioni præſcriptum poſt aditam hæreditatem tacuerit. *l.* 34. *in fine. C. h. t.*

III. Si agnoverit & comprobaverit qualequale judicium defuncti, veluti acceptando legatum ſibi in teſtamento relictum, vel alio modo: dummodo ſuo nomine legatum acceptet, non etiam ſi tutorio, quia tunc officii excuſat neceſſitas, quod non debet eſſe damnoſum: quomodo & è diverſo, is qui ſuo nomine agnovit relictum, non impeditur tutorio impugnare teſtamentum. *l.* 10. *in fine. l.* 23. *§.* 1. *& l. ult. ff. h. t. §. ſi tutor. h. t.*

IV. Mortuo eo, cui querela competebat, cùm actio injuriarum morte tollatur. Neque enim tranſmittitur ad hæredem accuſatio inofficioſi, niſi cœpta & præparata per defunctum. Quod hodie aliter obti- *l.* 6. *§. ult. l.* 7. *& 8. ff. h. t.*

net quoad hæredem ſuum, ad quem tranſit querela etiam non præparata, ut à filio exhæredato in nepotem, ſi modò hærede ſcripto deliberante exhæredatus deceſſerit. Cujus ratio eſt, quòd filio exhæredato nihil poſſit imputari cur querelam non moverit, quippe qui nondum aditâ hæreditate, cui eam moveret, non habuerit.

l. 34. & 37. in fin. C. eod.

§. ſed hæc ita. l. 8. §. 8. ff h. t. l. 30. C. eod.

V. Si ex judicio defuncti quarta debitæ portionis filio vel aliàs legitimo hæredi fuerit relicta: ea enim ſufficit ad excludendam querelam, cùm ſic non poſſit videri affectus injuriâ filius. Imò ſufficit, ſi quantacumque pars hæreditatis relinquatur: tunc enim de inofficioſo querelâ ceſſante datur actio, ſive condictio ex lege adverſus hæredem ſcriptum ad ſupplementum ejus, quod legitimæ deeſt. Quod jus agendi ad ſupplementum differt à querela, quia non quinquennio, ut querela, perimitur, ſed triginta annis durat.

Quid per quartam hìc intelligit Imperator?

§. fin. h. d. l. 8. §. 9. Novel. 1. & 18. c. 1. Auth. noviſſima. C. h. t.

Intelligit portionem legitimam ab inteſtato debitam, liberis quidem & parentibus, jure naturæ, id eſt, naturali ratione; fratribus verò ſororibuſve non naturâ, ſed lege, ut crebriùs creditum eſt: quæ olim indiſtinctè erat quarta pars portionis debitæ ab inteſtato, hoc eſt, quadrans omnium bonorum, ſeu tres unciæ. Hodiè verò in favorem liberorum aucta eſt legitimæ quantitas, & nunc eſt triens, nunc ſemis totius ſubſtantiæ defuncti, pro numero perſonarum, quibus legi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

legitima debetur: nam ſi quatuor ſint vel pauciores, legitima eſt triens ſeu quatuor unciæ; ſin plures quàm quatuor, legitima erit ſemis, id eſt, ſex unciæ. Quod augmentum rectè quoque tribuitur legitimæ aſcendentium & collateralium.

Quo titulo relinqui legitima debet?

Olim relinqui potuit jure ſive hæreditario, ſive legati, ſive fideicommiſſi, vel donationis mortis cauſa. Hodie eam relinqui oportere titulo inſtitutionis plerique volunt, quia is titulus honorabilior ſit & utilior, propter jus accreſcendi; nam ſi cohæres datus ſit filio, in legitima inſtituto, iſque vel repudiet hæreditatem, vel ante aditam hæreditatem moriatur, portio ejus ad inſtitutum in legitima pertinebit. Quidam nihil mutatum volunt, ſed hoc tantùm inductum, ut neceſſe ſit in quantulacumque parte bonorum hæredem inſtitui illum, cui ſolet competere querela: nec ſatis ſit, quod prius ſufficiebat, debitam portionem ſeu legitimam plenè alioquin haberi.

§. igitur. Novell. 18. & 115. c. 3. Auth. noviſſima. C. h. t. ibi DD.

TIT. XIX.

De hæredum qualitate & differentia.

Executio teſtamenti in aditione hæreditatis eſt: cujus ratio ut noſcatur, diſtinguendi ſunt hæredes.

Quotuplicis igitur generis ſunt hæredes?

tex. in pr.

SUnt triplicis generis. Nam *Hæredes, aut Neceſſarii dicuntur, aut Sui & Neceſſarii, aut Extranei:* & propterea alii, velint nolint, ſunt hæredes, alii exſiſtunt ipſo jure, alii aditione.

Quis dicitur neceſſarius hæres?

Text. hic in pr. tit. C. de neceſ. hær. inſt.

Neceſſarius hæres eſt ſervus hæres inſtitutus, quia, *ſive velit, ſive nolit, omnino poſt mortem teſtatoris protinus liber & neceſſarius hæres fit;* ſi utique tempore mortis ipſius teſtatoris in eadem cauſa fuerit, id eſt, in familia teſtatoris. Hoc verò ideo conſtitutum fuit, ut bona eorum, qui facultates ſuas ſuſpectas habent, quique animadvertunt ſeſe æri alieno impares eſſe, poſt mortem non ſuo, quod ignominioſum, ſed inſtituti hæredis nomine, à creditoribus poſſideantur, diſtrahantur, vel inter eos dividantur. Pro hoc tamen incommodo, quòd nimirum ſervus cogatur eſſe hæres, & in ipſum quaſi derivetur ignominia, illud ei commodum præſtatur, ultra libertatem, quam cum hæreditate conſequitur, ut, quidquid poſt mortem domini acquiſierit, ſibi ſervet, nec cum reliquis domini bonis, quamvis ea non ſufficiant creditoribus, poſſideri aut vendi poſſit.

l. 1. §. fin. ff. de ſepar.

Qui dicuntur hæredes Sui & Neceſſarii? & cur ipſo jure iis acquiritur hæreditas?

Sui & Neceſſarii hæredes ſunt liberi, qui in po-

teſtate

eſtate fuerint morientis: ut filius, filia, nepos, neptiſve ex filio, & deinceps cæteri. *Sui* ideo dicuntur, quia domeſtici hæredes ſunt, & domini rerum paternarum vivo quoque patre quodammodo exiſtimantur, eoque mortuo ita ei ſuccedunt, ut continuari, non autem mutari, rerum dominium videatur; idque ratione patriæ poteſtatis, quæ eos ita nectit, ut liberi penè iidem ſint, vel cenſeantur, cum patre. *Neceſſarii* verò ideò, quia continuò, ſive velint, ſive nolint, hæredes fiunt, etiam ſine aditione. Quâ ratione olim onera hæreditatis etiam inviti ferebant: quod quia durum erat, quippe cùm culpa eorum nulla hîc argui poſſit, conceſſa fuit per Prætorem hæredibus ſuis & neceſſariis abſtinendi facultas. Itaque inſpecto jure prætorio, filiifam. non ſunt ampliùs neceſſarii hæredes, ſed ſui tantùm.

§. *ſui autem. l. 11. ff. de lib. & poſth.*

l. 6. §. 1. ff. de acq. hær.

Qui dicuntur hæredes extranei?

Extranei hæredes appellantur cæteri, qui teſtatoris juri ſubjecti non ſunt. Unde extraneorum loco ſunt etiam liberi, qui in poteſtate non ſunt, veluti emancipati: item liberi, qui hæredes à matre inſtituuntur, quia feminæ in poteſtate liberos non habent. Servus quoque hæres à domino inſtitutus, & poſt teſtamentum factum manumiſſus, eodem numero habetur, nempe ut ſuccedat jure extranei, quippe qui libertatem ex teſtamento non adipiſcatur: deinde neceſſitas, quâ alias cogitur eſſe hæres, non tam ad hæreditatem, quàm ad poteſtatem

§. *cæter.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

refertur dominicam. Alii ſunt hæredes penitùs extranei, qui ut nomen habeant hæredis, neceſſariò inſtitui debent.

Quæ ſunt requiſita ad hoc, ut extraneus poſſit inſtitui hæres?

§. in extraneis. cum ſeq. *In extraneis hæredibus illud obſervatur, ut ſit cum eis teſtamenti factio*, id eſt, ut poſſint hæredes inſtitui, & capaces ſint hæreditatis, ſive ipſi hæredes inſtituantur, ſive hi, qui in poteſtate eorum ſunt, quo modo furioſus, & mutus, & poſthumus, & filiusfamil. & ſervus teſtamenti factionem habere dicuntur. Et ad hoc inſpici debent tria tempora.

.49. §. 1. ff. de hæred. inſtit. I. Tempus conditi teſtamenti, ut ab initio conſtiterit inſtitutio, quæ eſt caput & fundamentum teſtamenti.

l. 6. §. 2. ff h. t. II. Tempus mortis teſtatoris, quo per mortem teſtatoris confirmetur, & effectum habeat teſtamentum.

III. Tempus aditionis: nam jus hæredis eo maximè tempore inſpiciendum eſt, quo acquirit hæreditatem, an capere & acquirere ex teſtamento poſſit.

Medio autem tempore mutatio juris non nocet hæredi, id eſt, non nocet eo tempore fuiſſe incapacem hæreditatis, ut quia ſervus pœnæ exſtiterit, aut deportatus fuerit, dummodo ante mortem, vel ante aditam hæreditatem in priſtinum ſtatum fuerit reſtitutus; quia actus legitimi, ut eſt hæredis inſtitutio, & hæreditatis aditio, in facto magis, quam in jure, verſantur. *l. 77 ff. de R. I.*

Quid

Quid juris eſt in ſuis neceſſariis?

Ut hi potiantur hæreditate, ſufficit, quòd apaces ſint duobus temporibus, ſcilicet empore facti teſtamenti & mortis; quia um ipſo jure ſint hæredes, & ipſo jure acuirant dominium rerum hæreditariarum, empus aditionis non videtur conſiderandum. Sunt, inquam, ſui ipſo jure hæredes, itra ullum factum aditionis: atque ideo ſuſipientes hæreditatem dicuntur ſe *immiſcere & hæredes exſiſtere*, id eſt, apparere; rejicientes erò *abſtinere* beneficio Prætoris: At verò *xtranei*, cùm nihil juris ad hæreditatem eam habeant, dicuntur *adire* vel *repudiare*.

l. 14. ff. de ſuis & legit.

Quo pacto aditur hæreditas?

Extraneus hæres, inquit Imper. *teſtamento inſtitutus, aut ab inteſtato ad legitimam hæreditatem vocatus, poteſt aut pro hærede gerendo, aut etiam nuda voluntate ſuſcipiendæ hæreditatis, hæres fieri.* Igitur adita cenſetur hæreditas, vel verbo, vel facto. *Verbo*, hoc eſt, *ſolo animo*, nudaque voluntate, declaratâ verbis; ut ſi dicat, ſe velle adire, aut velle ſe hæredem eſſe, licet adhuc pro hærede, id eſt, pro domino, ſe non geſſerit. *Re ipſa, & facto*, quando quis ſe pro hærede gerit, rebus hæreditariis tamquam hæres utendo, vel prædia colendo, locandove, aliaque agendo, quæ dominus faceret, dummodo ſciat eum, in cujus bonis pro hærede ſe gerit, teſtatum inteſtatumve obiiſſe: quia pro hærede ſe gerere nemo poteſt, quamdiu vivit is, de cujus

§. item extraneus. l. 20. 21. 23. 25. §. 7. l. 62. l. 86. §. ult. ff. de acq. hær.

bonis agitur, cùm viventis nulla ſit hæreditas. Itemque, ut quis pro hærede gerendo obſtringat ſe hæreditati, ſcire debet, qua ex cauſa hæreditas ad eum pertineat. Eſt enim regula Juris, *In totum omnia quæ animi deſtinatione agenda ſunt, non niſi vera & certa ſcientia perfici poſſunt.*

l. 76. ff. de R. I.

Poteſtne & ſurdus & mutus ſe pro hærede gerere?

Nihil prohibet, quò minùs poßit & pro hærede ſe gerere, & acquirere ſibi hæreditatem, ſi tamen intelligat, quod agit, ac ſufficienter conſenſum ſuum indicet: nam aditio hæreditatis non requirit hodie ſolennia verba, ſicut olim cretio. Quòd ſi non intelligat, ejus nomine tutor, vel curator adire debet.

text. hic in fin. l. 5. ff d. tit. l. 8. C. de jur. delib.

Quo pacto repudiatur hæreditas?

Sicut nudâ voluntate extraneus hæres fit, ita contrariâ deſtinatione ſtatim ab hæreditate repellitur, nimirum iiſdem modis repudiatur hæreditas, quibus aditur, vel *ſolo animo*, nudâque voluntate, vel *re ipſâ & facto*; ut, cùm quis in alium transfert hæreditatem, non videtur, quod velit eſſe hæres. Et poſtquam ſemel repudiavit, ampliùs ad adeundam hæreditatem non admittitur, niſi ſit minor 25 annis: nam hujus ætatis hominibus, ſicut in cæteris omnibus cauſis, deceptis, ſi temerè damnoſam ſuſceperint hæreditatem, ſuccurrit Prætor per in integrum reſtitutionem. Pupillis tamen non nocet repudiatio hæreditatis delatæ, facta

text. hic in fin. l. 21. §. 2. l. 29. ff. d. t. l. 6. ff. de R. I. l. 4. & pen. C. de repud. hæred. l. 8. §. 5. ff. eod.

ſine

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

ſine auctoritate tutoris; quâ opus habent etiam ad aditionem.

A quo, & an pendente conditione, repudiari hæreditas poteſt?

Is poteſt hæreditatem repudiare, qui & acquirere. Igitur qui hæres rite eſt inſtitutus, vel is cui legitima hæreditas delata eſt, eam repudiare poteſt, ſi modo in ea cauſa erat hæreditas, ut & adiri poſſet. Cæterùm hæres ſub conditione inſtitutus, ſi ante conditionem exiſtentem repudiavit, nihil agit, qualis-qualis ſit conditio, cum ante ejus eventum, etſi velit, hæreditatem adire non poſſit. Quo pertinet regula, *Quod quis, ſi velit, habere non poteſt, id repudiare non poteſt.* Adeò ut talis repudiatio non impediat, quo minus, purificatâ conditione, hæreditas, ab eo qui repudiavit, acquiri poſſit: cum non potuerit *rem amittere, cui propria nondum fuit*, Nec *videri deſiiſſe habere, qui nunquam habuit.*

l.4. l.13. & l.18. ff. de acq. hær.

l.174. §. 1. ff. de R. I.

l.18. ff. de opt. leg.

l. 83. & l.208. ff. de R. I.

Quid, ſi quis dubitet, an velit adire hæreditatem, vel non?

Tunc *extraneis* quidem *hæredibus deliberandi poteſtas eſt de adeunda hæreditate, vel non adeunda; ſuis verò hæredibus abſtinendi poteſtas eſt:* ut exploratis viribus hæreditatis, certiore deinde judicio ſtatuant, expediatne adire hæreditatem, an repudiare, immiſcere ſe hæreditati, an abſtinere: quod beneficium Prætor ſuis dedit hæredibus. Tempus autem deliberandi ſolitum erat præſcribi ab ipſo teſtatore, quod Cretio di-

§. extraneis autem.

l.8. & 9. ff. de jur. delib.

Vlp. t. 22. §. cretio.

l. 18. C. de jur. delib.

cebatur; quâ deinde ſublatâ, Prætor tempus pro arbitrio definiebat. Hodie eſt annuum, computandum à die, quo ſcivit quis delatam ſibi hæreditatem.

Quid, ſi quis omiſſo beneficio deliberandi hæreditatem adierit?

d. §. extran. l. 16. C. d. t. l. 3. & 4. C. de repud. vel abſtin. hæred.

Is poſtea relinquendæ hæreditatis facultatem non habet, cum contrahere videatur, ideoque omnibus Creditoribus hæreditatis ſatisfacere cogitur: ſibi enim imputare debet, & de ſe conqueri, qui adierit, cùm potuerit non adire & repudiare hæreditatem, cùm etiam ſcire debuerit, aditâ damnoſâ hæreditate omne æs alienum, quod in hæreditate latet, & legata, etiam ultra vires hæreditarias, eſſe de ſuo exſolvenda; niſi ſit minor XXV annis, qui ob imprudentiam ætatis, aut miles, qui ob probabilem erroris cauſam, in integrum reſtituitur.

Eſtne neceſſarium adhuc beneficium deliberandi?

Verſ: ſed noſtra.

Non eſt; quia ejus loco aliter & multò tutiùs proſpectum eſt hæredibus à Juſtiniano Imperatore, ſcilicet per remedium Inventarii: quo quidem ſolenniter confecto, deſcriptioneque factâ rerum omnium hæreditariarum, & perfectâ intra tres menſes, aut, ſi res alibi ſitæ, intra annum, licebit hæredi adire hæreditatem, qui in tantum tenebitur, quantum valere bona hæreditatis continget, non ultrà. Nec ſibi in aliquo præjudicat hoc modo, ſed jus integrum, ſi quod ei antè contra defunctum competebat, retinet,

l. ult. C. de jure delib.

Fal-

Falcidiam detrahit, & impenſas in confectione inventarii factas ex rebus deſumit hæreditariis.

Quid, ſi hæres inventarium facere neglexerit?

Tunc ad inſtar ejus, cui deliberandi jus eſt, ſemel aditâ hæreditate, ejus poſtea relinquendæ facultatem non habet, teneturque non tantùm ad ea, quæ in hæreditate ſunt, ſed etiam ultra vires hæreditarias de ſuo compellitur ſatisfacere creditoribus, legataque & fideicommiſſa complere, cùm indignus ſit beneficio legis, qui requiſita per legem negligit; ita ut non audiatur probare volens, amplius non fuiſſe in hæreditate; quæ potiùs præſumitur ſufficiens exſolvendo æri alieno, & legatis fideicommiſſiſque præſtandis, cùm nemo credatur temerè ſe immiſcere rebus alienis.

d. l. fin. & Novell. 1. §. hinc nobis. verſ. ſi verò non fecerit.

Si filius hæres neglexerit facere Inventarium, amittetne legitimam?

Plerique volunt non amittere: eò quòd debeatur legitima jure naturæ, cui non prævalet jus civile, & quod ſit inſtar æris alieni. Verius tamen filium excidere legitima, non facto Inventario, quia præſumtio eſt, eum jam legitimam deduxiſſe: quæ præſumtio eſt juris & de jure; præſumit enim lex hæreditatem eſſe locupletem, cùm nemo tam ſit ſupinus, ut gravatam & damnoſam amplectatur. Quò facit, ut ceſſet argumentum in contrarium adductum; tum etiam quod legitima licet origine ſua referri poſſit ad jus na-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

turæ, tamen inventione & determinatione ſit juris civilis.

T. I. T. XX.

De Legatis.

Poſt teſtamenta, & hæredes, qui in teſtamentis inſtituuntur, rectè ſequitur de legatis: Legata enim teſtamentorum ſunt quaſi appendices, & legatarii quodammodo etiam hæredes. De Legatis autem traditur hoc Titulo, 1. definitio, diviſio, & natura legatorum. 2. quæ res legari, vel non, poſſint. 3. quibus legari, vel non. 4. quâ formâ legata relinquantur.

DEFINITIO ET NATURA LEGATORUM.

Quid eſt Legatum?

text. hic in pr. L*Egatum eſt donatio quædam, à defuncto relicta, ab hærede præſtanda.* Dicitur *donatio*; quia liberalitatem continet, nullo jure cogente: & additur, *quædam*, ut appareat improprie hoc modo donari aliquid. *l. 36. ff. de leg. 2.* Diſtinguitur Legatum ab hæreditate & hæredis inſtitutione, quia ea continet onera hæreditaria; legatarius verò non ſuccedit in ejuſmodi onus. Diſtinguitur item à fideicommiſſo,

miſſo, quia illud relinquitur verbis obliquis & precariis, legatum verò directis. Per verba, *à defuncto relicta*, ſeparatur à donatione mortis cauſâ; quia ea non relinquitur, ſed inter præſentes mutuo conſenſu conſtituitur. Verba, *ab hærede præſtanda*, indicant legatum conſtare delibatione hæreditatis, & quod legatarius non poſſit auctoritate rem legatam ſumere, ſed petere eam debeat ab hærede.

l. 116. ff. de leg. 1. Vlp. lib. reg. t. 24. leg. l. 1. ff. quod leg.

Quot ſunt genera Legatorum?

Olim quatuor fuere genera, & cuique generi certa & ſolennia aſſignata verba, quibus relinqui legata ſolent, certæ item formulæ ſive actiones; videlicet, *per vindicationem*, his verbis, *Do, lego; capito, ſumito*; quo genere legari tantùm poterant res, quæ teſtatoris fuiſſent tempore conditi teſtamenti, & mortis: *per damnationem*, his verbis, *Hæres meus damnas eſto dare; dato, facito, hæredem meum dare jubeo*; quo genere res omnes, tam propriæ quàm alienæ, legari poterant: *ſinendi modo*, his verbis, *Hæres meus damnas eſto ſinere*, vel, *ſinito illum rem illam ſumere, ſibique habere*; quo genere legabantur res propriæ teſtatoris & hæredis: *per præceptionem* non legabatur niſi hæredibus ſcriptis ex parte, hoc modo; *Illam rem præcipito.*

§. ſed olim quidem.

Theoph. hic.

Conſtituit verò Juſtinianus Imp. *ut omnibus legatis una ſit natura, vis & poteſtas, & quibuſcunque verbis aliquid relictum ſit, liceat legatario id perſequi*, vel *actione in perſonam*, quaſi ex contractu, quia hæres adeundo

§. noſtra autem.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

l. 1. 2. C. com- mun. de leg. l. à Titio. 64. ff. de furtis.

quaſi contraxiſſe videtur: vel *actione in rem*, ratione dominii, quod ſtatim à morte teſtatoris tranſit in legatarium; vel denique *actione hypothecariâ*, ratione tacitæ hypothecæ, quam legatarius habet in rebus defuncti. Duæ priores actiones non poſſunt ſimul intentari, quia ſunt contrariæ: hypothecaria concurrere poteſt cum reali, quia cùm ſit cautionis loco, non tollitur electione, ſed ſolutione.

Eſtne differentia inter legata & fideicommiſſa?

§. ſed non uſque.

Olim fuit, cùm antiquitas legata quidem ſtrictè concluderet, fidei commiſſis autem pinguiorem naturam indulgeret: quia legata non niſi directis & civilibus verbis, iiſque Latinis, & tantùm in teſtamento vel codicillis teſtamento confirmatis, relinqui poterant, fideicommiſſa verò quibuſcumque verbis, etiam ſolo nutu ab inteſtato.

d. l. 2. C. com. de leg. cui Tribon. accommodavit verba Vlp. in l. 1.

At verò idem Imp. noſter *omnia legata fideicommiſſis exæquavit, ut nulla ſit inter ea differentia*, nempe quoad effectum; & quod deerat antea legatis, hoc voluit repleri ex natura fideicommiſſorum, & ſi quid amplius eſſet in legatis, (nam legata peti actione poterant, non etiam fideicommiſſa) per hoc creſcere fideicommiſſorum naturam, manente interim ſalvâ & incolumi ipſâ rerum ſubſtantiâ: quæ in eo conſiſtit, ut, quod legatum eſt, rectâ via per mortem teſtatoris acquiratur legatario, perinde ac ſi è manu teſtatoris traditum eſſet: fideicommiſſum verò per obliquum, per manum, & ex fide hære-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

hæredis, ut ſi teſtator fundum relinquat Titio, rogetque, ut eum alteri reſtituat. Ita ut ſic Titius *non videatur cepiſſe, quod ei neceſſe ſit alteri reſtituere.* *l. 51. ff. de R. I.*

MATERIA LEGATORUM.

Quæ res legari poſſunt?

Legari poſſunt res tam corporales, quàm incorporales, ut actiones & nomina debitorum, liberationes & ſervitutes; item *res univerſitatis*, quæ vel ſunt corpora, ut grex, ſupellex, penus; vel jura & corpora, ut dos & peculium; & breviter, res omnis, cujus eſt commercium, non tantùm propria teſtatoris, vel hæredis, verùm etiam aliena, ut ſaltem hæres teneatur præſtare æſtimationem rei ſic legatæ. Quòd ſi talis ſit res, cujus commercium non eſt, veluti res ſacra, religioſa, liber homo, ea inutiliter legatur, ut ne quidem æſtimatio debeatur, cùm æſtimatio iniri non poſſit earum rerum, quæ pretio æſtimari ac vendi non poſſunt: nihil enim aliud eſt commercium, quàm jus emendi & vendendi invicem, hoc eſt, de re contrahendi. *§. non ſolum. & §. tam autem. in f. h. t. l. 41. ff. de leg. 1. vide Cuj. ad l. 34. ff. de V. O.*

DE RE ALIENA LEGATA.

Valetne indiſtinctè legatum rei alienæ?

Non valet, niſi & legatarius ejus rei commercium habeat, *& defunctus ſciverit alienam rem eſſe, non ſi ignoraverit.* Probabile enim *Verſ. quod autem.*

enim eſt, quod non legaſſet, ſi ſciviſſet alienam rem eſſe: cùm procliviores & faciliores ſint voluntates in rebus ſuis legandis, & onerandis hæredibus, quàm in alienis, in quibus hæres gravatur onere luitionis ſeu redemtionis. *l. 67. §. 8. ff. de leg. 2.*

Cui incumbit hujus rei probatio, hæredi, an legatario?

text. hic. l. 10. C. h. t. *Verius eſt, ipſum, qui agit, id eſt, legatarium, probare oportere, ſciviſſe alienam rem legare defunctum;* cùm in dubio teſtator præſumatur ignoraſſe rem eſſe alienam. Niſi aliud velit conjectura, veluti ſi res aliena legetur perſonis conjunctis, quibus facilè donamus, ut affini, uxori, &c. nam affectus in tales perſonas facit præſumi, teſtatorem, etiam ſcientem rem eſſe alienam, nihilominus fuiſſe legaturum. Unde *Quod factum eſt, cum in obſcuro ſit, ex affectione cujuſque capit interpretationem.* *d. l. 67. §. 8.* *l. 168. §. 1. ff. de R. I.*

Quod verò attinet ad rem hæredis legatam, ibi non inſpicitur ignorantia, cùm ſit facilis hæredi præſtatio rei ſuæ, nec oneretur difficultate redimendi.

Quando igitur hæres tenetur præſtare rem vel æſtimationem ejuſmodi legati?

Cogitur hæres redimere rem, à domino ſcilicet, dummodo emi juſto pretio poſſit, & dominus velit vendere; *vel ſi eam non poteſt redimere, æſtimationem ejus dare.* Atque hic valebit illud, quod dicitur, æſtimationem ſuccedere loco rei.

Quid,

Quid, ſi rem obligatam creditori aliquis legaverit?

Hoc caſu idem placuit, quod in ſuperiori de re aliena, non quidem quoad hoc, ut valeat legatum, ſed uter teneatur luere rem, hæres an legatarius; nempe ut, ſi ſciverit defunctus rem obligatam eſſe, aut expreſſerit, ut hæres eam lueret, tum demum neceſſe habeat hæres eam luere, exſoluto nimirum debito, pro quo res fuit obligata, atque ita eam redemtam legatario præſtare. Quod tamen non procedit, ſi teſtator juſſerit ipſum legatarium rem luere, quia cùm ſic certò conſtet de voluntate teſtatoris, non eſt locus conjecturis: Non enim debet admitti voluntatis quæſtio, ubi in verbis nulla eſt ambiguitas. *§. ſed & ſi rem.* *l. 57. ff. de leg. 1.* *l. 25. §. 1. ff. de leg. 3.*

Quid, ſi is, cui res aliena legata eſt, ejus, vivo teſtatore, fuerit factus dominus?

Diſtinguendum eſt. Vel enim ejus rei legatarius factus eſt dominus *titulo oneroſo*, veluti ex cauſa emtionis; & tunc actione ex teſtamento pretium ejus conſequi poteſt, ad cujus reſtitutionem tenetur ei hæres, quia juris interpretatione non cenſetur rem habere, cui abeſt pretium; intellige pretium non verum & legitimum rei, ſed quod legatarius venditori numeravit. Vel rei dominium conſecutus eſt *titulo lucrativo*, ſive ex cauſa lucrativa, veluti donatione, vel alia ſimili; & tunc agere non poteſt, quia hoc caſu res non videtur abeſſe, cum nullum ejus *§. ſi res aliena.* *l. 34. §. 7. l. 85. §. 5. l. 108. §. 4. ff. de leg. 1.*

jus nomine numeratum ſit pretium. Et traditum eſt, duas lucrativas cauſas in eundem hominem & eandem rem concurrere non poſſe; rectè, in eandem rem, id eſt, corpus, nam diverſa corpora, diverſis teſtamentis relicta, debentur.

Quid, ſi ex duobus teſtamentis eadem res eidem debeatur?

Verſ. hac ratione. *l. 57. ff. de R. I.* *d. l. 34. §. 1.*

Hinc intereſt, utrùm rem, an æſtimationem ex teſtamento legatarius conſecutus ſit. Nam ſi rem habet ex uno teſtamento, non poteſt ad æſtimationem ejus agere ex alio, cùm æſtimatio inſit rei, & propterea peteret, quod intus habet: Si verò ex priore teſtamento æſtimationem acceperit, non impeditur iteratò agere ex altero teſtamento ad rem; cùm res non contineatur æſtimatione, & aliud ſit res, aliud pretium rei, quando res abeſt; ac propterea pretium rei habens, non poteſt videri ipſam rem habere.

Valetne legatum rei nondum in rerum natura exſiſtentis?

§. ea quoque res. *l. 1. §. ult. ff. de condit. & dem.* *l. 24. in pr. ff. de leg. 1.*

Valet, ſi modò futura res ſperetur: qua ratione fructus naſcituri rectè legantur, qui tamen non ante præſtandi, quam nati; quia ineſt conditio, ſi naſcantur, quæ non impedit tranſmiſſionem ad hæredem, cùm conditio, quæ tacitè ineſt, non faciat legatum conditionale. Quod ſi verò res ſperari non poſſit, inutile eſt legatum.

DE

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

DE CONJUNCTIONE LEGATORUM.

Occaſione illius, quod modò dictum eſt, de una & eadem re bis uni legata in duobus teſtamentis, ſubjicit hic Imperator, de eadem re duobus legata in eodem teſtamento.

Si eadem res duobus legata ſit, quid juris?

Tunc, ſive conjunctim, ſive disjunctim res duobus legata ſit, ſi ambo perveniant ad legatum, ſcinditur & dividitur inter eos legatum: ſi alter deficiat, quia aut ſpreverit legatum, aut deceſſerit vivo teſtatore, totum erit collegatarii, eique accreſcet portio illa, quam legatarius ex legato cepiſſet, ſi legatum non repudiaſſet. Atque hoc eſt, quod dici ſolet, *Vna re pluribus conjunctim legata, ſingulis quidem deberi ſolidum; ſed concurſu fieri partes.*

§. ſi ead. res. l. 1. ff. de uſuf. accreſ. l. 80. & l. 89. ff. de leg. 3. l. un. §. 10. C. de caduc. toll.

Quando pluribus conjunctim vel disjunctim eadem res legari dicitur?

Conjunctim ita; *Titio & Seio hominem Stichum*, vel *fundum Tuſculanum, do, lego:* qui conjuncti dicuntur re & verbis ſimul; quia & rei & orationis complexu junguntur, & opponuntur disjunctis. Ut & conjuncti verbis tantùm, quos ſimiliter orationis jungit complexus, ſed aſſignatis expreſſim à teſtatore partibus: veluti; *Titio & Seio fundum Tuſculanum æquis partibus do, lego.*

l. 142. ff. de V. S.

Dis-

Disjunctim ita: *Titio hominem Stichum do lego. Seio eundem hominem Stichum do, lego* qui conjuncti dicuntur re tantùm, quia eadem res pluribus legatur diverſis orationibus.

Dic nunc, cur eadem res duobus conjunctim vel disjunctim legata ſcindatur inter legatarios, cùm ſolidum debeatur?

l. 33. ff. de leg. 1. l. 20. ff. de leg. 2. Quia licet tota & ſolida res utrique legata ſit, tamen utrique dari ſolida non poteſt, cùm ejuſdem rei duo in ſolidum nequeant eſſe domini: ac propterea videtur hæc fuiſſe voluntas teſtatoris, ut æqualiter inter legatarios dividatur relictum: quæ voluntatis conjectura ita demum admittitur, ſi non ex verbis manifeſtum evadat, teſtatorem voluiſſe rem priori auferre, & poſteriori tantùm adjicere. Ideo vero uno deficiente alteri ſolida res debetur & accreſcit, quia teſtator utrique rem ſolidam ſive in ſolidum legavit.

Eſtne differentia inter conjunctos & disjunctos, quoad jus accreſcendi?

d. l. un. §. fin verò. Differentia hæc eſt, quòd inter conjunctos pars deficientis, alteri accreſcat cum onere: inter disjunctos verò ſive conjunctos re tantùm, ſine onere. Et ratio differentiæ eſt, quia teſtator ideo videtur disjunctim legaſſe, ut unuſquiſque ferat & agnóſcat ſuum onus, non alienum: conjunctim verò, ut onera ſint communia. Interdum tamen in disjunctis concurſu non fiunt partes, ſed *d. l. un. §. ubi autem.*

ſin-

ſingulis in ſolidum res legata debetur, ita ut unus rem ipſam, alter rei æſtimationem conſequatur, nimirum ſi hæc fuerit expreſſa voluntas teſtatoris.

Inter conjunctos verbis tantùm eſtne locus juri accreſcendi?

Non videtur, cùm jus accreſcendi non alibi reperiatur, quàm ubi ab initio non habentur conſtitutæ partes à teſtatore. At conjuncti verbis ab initio partes habent ex voluntate teſtatoris; & conjunctio ejuſmodi non habetur pro conjunctione, quia teſtator videtur potiùs brevitatis cauſâ dixiſſe, quàm conjunxiſſe. Contra tamen defendi poteſt, jus accreſcendi inter hos conjunctos quoque eſſe, quamvis ab initio partes habeant ex voluntate teſtatoris: nam habent quidem partes pro indiviſo, non pro diviſo; ideoque non videri res diverſas legari ſingulis, quia ejuſdem rei partes diviſæ non ſunt, maximè cùm partes illæ æquales intelligerentur, etſi expreſſæ non eſſent.

l. 1. l. 3. in pr. l. pen. ff. de uſufr. accreſc.

d. l. un. §. ubi autem. vide quæ expoſui in C. ad h. l. un.

Quæ eſt differentia inter uſumfructum & proprietatem, quoad jus accreſcendi?

Quod uſusfructus ſemel conſtitutus & poſtea amiſſus, nihilominus conjuncto accreſcat. Unde ſi duobus legatus ſit uſusfructus, & uterque legatum agnoverit, ac ſuſceperit, deinde alter deficiat, puta moriatur, aut capite minuatur; portio ejus non revertitur ad proprietatem, ſed alteri uſufructuario accreſcit, ita ut dominus pro- *d. l. 1. §. 3.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

prietatis exſpectare debeat utriuſque uſufructuarii mortem. Quod ſecus eſt in proprietate relicta, quæ ſemel acquiſita, deinde amiſſa, non alteri accreſcit, cùm hoc ipſo, quo eſt agnita, pereat jus accreſcendi, ſicut adita hæreditate exſpirat directa ſubſtitutio. Ratio diverſitatis eſt, quòd uſusfructus quotidie videatur acquiri & conſtitui, nam in facto quodam utendi fruendi conſiſtit. Unde quandocumque non invenitur, qui mecum utatur fruatur, in ſolidum ſolus utar fruar. Proprietas autem momento conſtituitur, eo ſcilicet tempore, quo vindicatur, qui ſolo quo ex conjunctis non concurrit, ſeu non pervenit ad legatum, non facit partem alteri, qui concurrit; qui verò concurrit partem facit, etiamſi poſtea eam deſerat.

Redit hic Imper. ad LEGATVM REI ALIENÆ, & pertinet materia §. *Si cui fundus*, 9. propriè ad §. *Si res aliena*, 6. *h. t.*

Quid juris, ſi legatarius emerit proprietatem fundi alieni ſibi legati, & poſtea ex legato nactus ſit uſumfructum?

§. ſi cui fundus. *Rectè eum ex teſtamento agere, & fundum petere*, Julianus ait: hoc eſt, poterit quidem ſummo jure legatarius totum fundum ex teſtamento petere, quia uſusfructus non eſt pars rei, ſed in petitione, id eſt, reſpectu propoſitæ actionis, ſervitutis locum obtinet; officio

officio verò judicis continetur, ut, deducto uſufructu, qui jam antè ex cauſa lucrativa ad eum pervenit, & poſt conſolidationem deſiit eſſe ſervitus, & incepit eſſe pars dominii, jubeat æſtimationem præſtari. Pari ratione ſi res aliqua alicui legata ſit, & is partem emerit à vero domino, altera verò pars ei ſit donata, vel alio titulo lucrativo acquiſita, actione ex teſtamento tantùm ad pretium partis agere poterit.

l. 82. §. 2. ff. de leg. 1.

Quid, ſi res propria legatarii ei legetur?

Inutile eſt legatum; quia quod proprium alicujus eſt, ampliùs ejus fieri non poteſt: cum nequeat ex pluribus cauſis res noſtra, magis noſtra fieri: nec dominium niſi ex una cauſa contingere, quod ubi perfectè eſt acquiſitum, nihil poteſt ejus perfectioni accedere. Quod adeo verum eſt, ut licet legatarius rem ſuam alienaverit poſt teſtamentum factum, nec ipſa res nec ejus æſtimatio debeatur, quia legatum ab initio vires non habuit. Quod enim ab initio non conſtitit legatum, ex poſt facto non convaleſcet: Niſi ſub conditione fiat, ſi res noſtra eſſe deſierit, quo caſu utile erit legatum, ſicut & ſtipulatio & emtio.

§. ſed ſi rem. l. 13. C. eod. l. 18. ff. de leg. 2. l. 98. ff. de cond. & demonſt. l. 159. ff. de R. I.

Quid, ſi teſtator rem ſuam quaſi alienam legaverit?

Valet legatum; nam plus valet quod in veritate eſt, quàm quod in opinione. Hic error non impedit voluntatem, ſed eam po-

§. ſi quis rem ſuã. l. 67. §. 8. ff. de leg. 2.

 tiùs

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

tiùs faciliorem oſtendit; ſi enim teſtator voluit legatarium frui re, cum onere & difficultate redimendi, multò magis voluit ipſum potiri re ex facili præſtanda, quia hæreditaria.

Quid, ſi legavit rem ſuam, putans legatarii eſſe?

Verſ. ſed & ſi legatarii. l. 15. & 20. ff. de acq. hæred. l. 172. §. 1. ff. de R. I.

Valet & hoc legatum, quia exitum voluntas defuncti habere poteſt; ac ita accipi, *ut res ſua ſalva ſit actori*. Ideo ſuſtinenda voluntas, ne præſumatur teſtator in ſupremis ludere: prævalet enim opinioni veritas, maximè in cauſis, quibus faveri poteſt, ut dicto caſu: in cauſis verò, quibus non favetur, ut in delictis & errore juris, prævalet opinio.

Quid, ſi rem ſuam legaverit teſtator, poſteaque eam alienaverit?

§. ſi rem ſuam. l. 18. ff. de adimend. legat.

Eo caſu diſtinguendum eſt: aut enim animo adimendi vendidit rem teſtator, nullâ neceſſitate urgente, & legatum non debetur, nec ab hærede præſtandum eſt: aut neceſſitate rei familiaris compulſus alienavit, & non videtur habuiſſe animum adimendi legatum; ideoque contrariæ voluntatis probandæ arbitrium, illo quidem caſu, quod ſcilicet adimere noluerat, legatario; hoc verò caſu, quod nimirum adimere voluerit, hæredi, relinquitur. In parte alienata idem juris eſt, quod in toto; ut dictum.

l. 34. §. 1. ff. de auro, arg. mundo leg.

Quid, ſi creditor debitori ſuo liberationem legaverit?

Tunc utile eſt legatum, & prodeſt non tan-

tantùm ipſi debitori, ſed etiam hæredibus ejus. Nec obſtat, quod debitor dominus ſit eorum, quæ debet, quoniam ei non tam legatur res ipſa ſive corpus, quàm jus ſive obligatio, quæ eſt creditoris; quâ ut debitor liberetur, ipſi perutile eſt. Non tamen liberatur ipſo jure, quia legatum non eſt modus tollendæ obligationis ipſo jure, ſed beneficio exceptionis; liberumque ita eſt legatario, cui legata eſt liberatio, ſe exceptione tueri, vel agere ex teſtamento adverſus hæredem, ut per acceptilationem eum liberet.

§. ſi quis debitori. tit. ff. de liberat. legata.

l. 3. in pr. & §. 3. d. t.

Ex contrario, quid, ſi debitor creditori ſuo, quod debet, legaverit?

Inutile eſt legatum, ſi nihil plus eſt in legato, quàm in debito: quia nihil amplius per legatum habet. Plus in legato eſſe videtur, ſi plenior actio eſt civilis, quàm prætoria, & actio ſtricti juris, quàm bonæ fidei. Plus quoque in legato eſſe poteſt quàm in debito, quatuor modis, videlicet tempore, conditione, modo, & loco. Hîc tantùm adjicitur exemplum de tempore & conditione, ut ſi teſtator, quod in diem vel ſub conditione debet, purè legaverit, utile eſt legatum, propter repræſentationem, ſeu præſentem ſolutionem; plus enim ſolvit, qui citiùs ſolvit. Aliàs cùm *ſolvendi tempus obligationi additur, niſi eo præterito peti non poteſt.*

§. ex contrario.

l. 25. & ult. ff. de liber. leg. l. 5. ff. ad l. Falc. l. 186. ff. de R. I.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quid, ſi vivo teſtatore dies venerit, vel conditio exſtiterit?

§ *plus.in fin. de act.* *Vtile nihilominus eſt legatum, quia ſemel conſtitit*, id eſt, ſemel valuit. Neque enim placuit exſtingui legatum ex eo, quia in eam cauſam pervenerit, à qua incipere non poteſt.

Quid, ſi debitor exceptione tutus adverſus creditorem, id, quod ei debebat, legaverit?

l. 28. ff. de leg. 1. *l. 13. ff. de lib. leg.* *l. 112. ff. de R. I.* *l. 13. eod. tit.* Utile eſt legatum, quia remiſſa creditori exceptio videtur. Nulla enim actio eſt, quæ exceptione repellitur, *Nihil intereſt* (inquit Paulus) *ipſo jure quis actionem non habeat, an per exceptionem infirmetur.* Unde illa juris regula: *Non videtur cepiſſe, qui per exceptionem à petitione removetur*, id eſt, non videtur obligationem acquiſiviſſe, qui per exceptionem à petitione removeri poteſt. Capere, ibi cum effectu eſt accipiendum, ut ſignificet ita acquirere, ut acquiſitum retineamus. *l. 115. §. 1. ff. de R. I.* *Non poteſt igitur videri accepiſſe, qui ſtipulatus poteſt exceptione removeri.*

Valetne legatum dotis à marito factum uxori?

§. *ſed ſi uxori.* Videbatur inutile legatum; quia dos eſt uxoris, & dicitur eſſe proprium illius patrimonium, ita ut maritus ſit debitor uxoris *l. un. §. exactio. C. de rei uxor. act.* ratione dotis acceptæ. Attamen, quia plenius eſt legatum dotis quàm actio de dote, valet legatum. Plenius ideo, quia legatum dotis ſtatim à morte teſtatoris debetur; actione

ne verò de dote non ſtatim, ſed annuâ, bimâ, trimâ, die dos repeti poteſt. Deinde dotis actio non datur in ſolidum, ſed in quantum maritus facere poteſt; legatum verò actione ex teſtamento in ſolidum petitur. Huc pertinet regula juris, *Minus eſt actionem habere, quàm rem.* *l. 204. ff. de R. I.*

Sed quid, ſi, quam non accepit, dotem legaverit?

Diſtingue: vel ſimpliciter legavit, non expreſſo certo corpore aut ſummâ, hoc modo: *Dotem, quam ab uxore accepi, ei do, lego.* Aut certâ quantitate expreſſâ, vel demonſtratione adjectâ dotem reliquit, hoc modo: *Centum, quæ dotis nomine accepi, uxori do, lego.* Priori caſu legatum eſt inutile, quia eſt ſine re, & propter incertitudinem rei legatæ voluntas exitum habere non poteſt; cùm declarari nequeat, quid & quantum debeatur. Poſteriori valet, quia res certa legata eſt, & certa quantitas dotiſque mentio, tamquam falſa cauſa adjecta, obeſſe legato non ſolet. *d. §. ſed ſi uxori. l. 1. §. 7. ff. de dote præleg. l. 3. C. de falſa cauſa adjecta leg.*

Quid, ſi non intelligatur in quod legatum eſt?

Inutile erit legatum. Habet enim juris regula. *Quæ in teſtamento ſcripta ſunt, ut intelligi non poſſint, perinde ſunt, ac ſi ſcripta non eſſent.* Hinc legatum nullum eſt, ſiquis nulla quantitate adjecta, mihi leget quod Titius debet, neque Titius debeat; aut nulla item quantitate adjectâ, ſiquid ego Titio debeo, ei legavero, quia non apparet, quantum fue- *l. 73. §. pen. ff. de R. I.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

l. 75. §. 1. ff. de leg. 1. rit legatum. Hinc legatum quoque fundi, & legatum domus relictum ab eo, qui nullas ædes, nullum fundum reliquit, propter nimiam incertitudinem inutile eſt.

DE INTERITU REI LEGATÆ.

Quid, ſi res legata ſine facto hæredis perierit?

§. ſi res legata. *Legatario decedit*, id eſt, perit ea res legatario, tamquam domino, cùm dominium accedat continuò à morte teſtatoris. Dico, *res*, id eſt, certa ſpecies, ut certus fundus, equus, ſervus, domus: nam aliud eſt in quantitate, ut pecunia, frumento; quia quantitas perire non poteſt, cùm in ea non ſpectetur ipſum corpus, ſed potiùs æſtimatio. Quod ſi culpâ aut facto ipſius hæredis perierit res, aut cauſam peremtioni dederit, tenetur is ejus rei præſtare legatario æſtimationem.

Quid, ſi ſervus alienus legatus ſine facto hæredis manumiſſus ſit?

Verſ. & ſi ſervus alien. d. l. 47. & l. 112. ff. d. t. l. 28. ff. qui & à quibus manu. *Non tenetur hæres*, quia legatum cenſetur extinctum propter manumiſſionem, quæ morti ſimilis eſt: adeo ut, licet hæres rem alienam legatam teneatur à domino redimere, vel æſtimationem ejus dare, tamen non præſtet æſtimationem ſervi à domino manumiſſi, quippe qui ſic deſierit eſſe in commercio. Si verò hæredis ſervus legatus ſit, & hæres cum manumiſerit, tenetur ejus æſti-

æſtimationem præſtare, vel in electione eſt legatarii, ſervum vel æſtimationem petere. Nec placuit ullam hic admitti ſcientiæ vel ignorantiæ rationem. Ne factum cujuſquam alteri damnum adferat. *l. 155. ff. de R. I.*

Quid, ſi quis ancillas cum ſuis natis legaverit?

Etiamſi ancillæ mortuæ fuerint, partus legato cedunt, hoc eſt, liberi ancillarum debentur quaſi principaliter legati: ſunt enim hic duo diverſa & ſeparata legata, quorum unum non pendet ab alio; quia hominis dignitas non patitur, ut homo ſit in fructu, vel homo homini acceſſio. Idem dicendum, ſi ſervus ordinarius legetur cum vicariis; nam & hi debentur illo exſtincto. Secus ſi ordinarius cum peculio legetur: nam mortuo ſervo, vel manumiſſo, vel alienato, peculii, quod eſt acceſſio ſervi peculiaris, legatum exſtinguitur. *Verſ. ſi quis ancillas. l. 62. cum ſeq. ff. de leg. 1. Verſ. ſed ſi ſervus: h. l. 2. ff. de peculio legato.*

Quid, ſi fundus inſtructus, vel cum inſtrumento fuerit legatus?

Fundo alienato & inſtrumenti legatum exſtinguitur; quia inſtrumentum eſt acceſſio fundi, quo fundus colitur & exercetur. Inſtrumentum enim fundi eſt apparatus rerum diutius manſurarum, ſine quibus exerceri nequit: ſimiliter legato vino omni cum vaſis, ſi non ſit vinum, nec vaſa debentur, quia vaſa acceſſionis loco ſunt; ſublata namque re principali, nec acceſſio debetur. Uti probat juris regula: *Cum principalis cauſa non conſiſtat, plerumque nec ea, quæ ſequuntur, locum habent.* *Verſ. idem eſt ſi fundus. l. 1. ff. de inſtr. vel inſtrum. leg. l. 6. ff. de trit. vino, & oleo leg. l. 129. §. 1. l. 178. ff. de R. I.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quid juris eſt in grege legato?

§ *ſi grex.* *l.* 22. *ff.* *de leg.* 1. *Si grex legatus fuerit, & poſtea ad unam ovem pervenerit, quod ſuperfuerit, vindicari poteſt,* hoc eſt, unica illa ovis nihilominus debetur, & in ove una grex intelligitur: quia ſive accedat, ſive decedat aliquid gregi legato, id damno aut lucro legatarii eſſe debet; quia eſt legatum univerſitatis, quod augmentum & decrementum recipit, retinetque univerſitas jus ſuum, licet ad unum §. *ædibus.* redierit. Sic & columnæ, & marmora, & *l.* 113. *ff.* *de R. I.* oſtia, quæ poſtea ædibus legatis adjecta ſunt, legato cedunt, iiſque conſumtis, area, quæ *l.* 49. *in fin. ff. de rei vind.* ſupereſt, rectè vindicatur: facit enim proprietas legata, quidquid ex re ſupereſt, deberi, ejuſque vindicandi jus eſt.

Quid juris in peculio legato?

§. *ſi peculium.* *Sine dubio quidquid peculio accedit, vel decedit vivo teſtatore, legatarii lucro vel damno eſt;* quia & hoc legatum eſt univerſitatis, & *l.* 40. *ff.* *de peculio.* peculium dicitur eſſe inſtar hominis, adeoque creſcere, decreſcere, & interire. Dico, *vivo teſtatore*; quia olim dubium erat, cui le- *l.* 65. *ff.* *de leg.* 2. gati incrementum vel decrementum cederet, mortuo teſtatore. Verum conſtitutum deinde fuit, ut, ſi quidem ipſi manumiſſo peculium legatum fuerit, omne augmentum, etiam ex iis rebus, quæ non ſunt in peculio, ante aditam hæreditatem acquiſitum, *l.* 8. §. *ult. ff. de pecul. leg.* cedat legatario, quia hujuſmodi legati dies ab adita hæreditate cedit: ſi verò extraneo, ut tunc augmentum extraordinarium, quod nimirum extrinſecus accedit, legatario non cedat,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

cedat, ſed tantùm quod ex ipſo peculio venit, quia in ejuſmodi legato tempus mortis ſpectamus.

Peculium debeturne manumiſſo?

Diſtingue inter manumiſſionem, quæ fit teſtamento, & quæ inter vivos: nam priori caſu peculium, niſi legatum fuerit, manumiſſo non debetur; poſteriori ſufficit, ſi non adimatur, id eſt, tacitè conceſſum videtur peculium, niſi ſpecialiter fuerit ademtum. Ratio diſcriminis eſt, quia hoc caſu qui non ademit peculium, cenſetur donaſſe, eò quòd adimere potuit; illo non item, quia non niſi poſt mortem debetur libertas, quo tempore non habet amplius velle vel nolle teſtator, qui videtur univerſum jus tranſtuliſſe ad hæredes; niſi alia ſit conjectura, ut quia ſervum, rationibus redditis & reliquis illatis, juſſerit eſſe liberum.

Verſ. peculium autem. *l. un. C. de pecul. ejus qui libert. mer. l. 53. ff. de peculio.* *Verſ. iidem reſcripſ.*

DE LEGATO JURIUM, GENERIS ET OPTIONIS.

Poſſuntne legari jura, & res incorporales?

Poſſunt utique, veluti ſervitutes, obligationes, & nomina: nam & quod defuncto debetur, poteſt alicui legari: hoc modo; *Centum, quæ mihi Titius debet, hæres meus Sempronio dato*: teneturque tunc hæres cedere legatario actiones, niſi exegerit vivus teſtator pecuniam, quia pecuniâ ſolutâ nullum amplius debitum aut actio ſupereſt, & ſic exſtinguitur legatum. Ratio, cur legatarius

§. tam autem.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

ipſe non habeat actiones, ſed hæres eas cedere legatario cogatur; hæc eſt; quia actionum jura omnia hæredi & in hæredem competunt.

Quo verò genere legandi res incorporales relinqui poſſunt?

Legato damnandi ſive per damnationem: veluti; *Hæres meus damnas eſto illum ære alieno liberare.* Quo caſu non liberabitur hæres dando pretium, ſed præciſè facere tenetur: quod & rectè dicetur obtinere in obligatis ad factum ex contractu, ut ſuo loco dicetur. Eodem genere legandi, facta legari ſolent, ut: *Damnas eſto hæres domum illius reficere.*

Verſ. ſed & tale.

l. 21. in fin. ff. de leg. 3.

Quid eſt legatum generis, & cujus in eo electio?

Si generaliter ſervus vel res alia legetur, nullâ certâ ſpecie ſeu individuo, puta Sempronio, fundo Tuſculano, &c. expreſſo, ſed in genere ſervo aut fundo legato, ſi quidem plures ſervos aut fundos teſtator habuerit, nec appareat, de quo corpore ſenſerit: & tunc *electio eſt legatarii, niſi aliud teſtator dixerit.* Eoque caſu legatarius eliget nec optimum, ne nimium noceat hæredi; nec etiam peſſimum cogitur eligere. Poſtquam autem elegerit, ampliùs variare non poteſt, & rem aliam eligere. Quòd ſi hæres eligat, non liberatur peſſimum dando, ne ejus electio contineat captionem legatarii.

§. ſi generaliter. l. 37. ff. de leg. 1. l. 20. ff. de opt. legat. l. 110. ff. de leg. 1.

Quæ

Quæ eſt differentia inter hominem generaliter legatum, & inter fundum?

Quòd nimirum *homine legato*, licet incertus homo legatus ſit, tamen certa ſit demonſtratio rei legatæ, quia certa eſt hominis finitio. Idem eſt, ſi legetur equus, bos, ſcyphus, lanx, vel quælibet alia res, cujus certa eſt finitio. *Fundo* autem *generaliter legato*, certa non eſt rei legatæ demonſtratio, cùm quævis pars fundi ſit fundus, adeoque una gleba dici fundus queat. Et hac ratione *hominis generaliter relicti* legatum valet, tametſi nullos homines teſtator reliquerit: *Fundi* legatum magis deriſorium eſt quàm utile, ſi nullum fundum teſtator reliquerit.

l.13.37. ff. de leg. 1. *l.69.§. 4. ff. de jur. dot.* *l.71.ff. de leg. 1. l.74. ibi Cujac. ff. de verb. oblig.*

Quid, ſi fundum communem cum alio legaverit?

Utile eſt legatum, etiam non expreſſa portione, quia ſatis conſtat, eam dari voluiſſe, quam habebat, cùm plus transferre non potuerit, juxta juris regulam; & aliam in legatis receptam, *Abſurdum eſt, plus juris habere eum, cui legatus ſit fundus, quàm hæredem, aut ipſum teſtatorem, ſi viveret.* Poteſt tamen quandoque major minorve portio præſtari, quàm erat eo tempore quo relicta eſt, veluti per alluvionem: ſatis enim eſt rem manere, quæ prius fuit.

l.5. §.2. ff. de legat. 1. l. 54. l. 160. §. 2. ff. de R. I. l.16.ff. de leg. 3. l. 39. ff. de leg. 2.

Quod dicitur optionis legatum?

Optionis legatum id eſt, ubi teſtator jubet

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

legatarium ex ſervis ſuis, vel aliis rebus, optare, hâc formulâ. *Seius ſervum meum, quem volet, optato, eligito.* Et tunc legatarii eſt electio, ut etiam optimum ſervum optare & eligere liceat. Verùm ſi teſtator dixerit, *Hæres meus damnas eſto Titio hominem, aut decem dare,* electio eſt hæredis. Optionis autem legatum jure antiquo non tranſmittebatur ad hæredem, ſi legatarius non optaſſet, quia tacitam in ſe conditionem habebat; at jure novo legatum hoc eſt purum, & tranſmittitur ad hæredes, quibus jus eſt optandi, licet legatarius hoc non fecerit. Et ſi plures fuerint legatarii, aut unius legatarii plures hæredes, & diſſentiant in corpore eligendo, eo caſu ne pereat legatum, ſorte controverſia eſt dirimenda, ut ſcilicet is in optione potior ſit, quem ſors prætulerit.

tit. ff. de opt. leg.

l. fin. C. Com. de leg.

QUIBUS LEGARI POSSIT.

Quibus perſonis legari poteſt?

§. legari autem.

Legari illis ſolùm poteſt, cum quibus teſtamenti factio eſt, hoc eſt, qui hæredes ſcribi, atque inſtitui poſſunt. Deportatis igitur, & in metallum damnatis, & ſimilibus, inutiliter legatur, quoniam teſtamentum juris eſt civilis, ideoque omnes qui cum eo jure negotii aliquid habere volent, cives Romanos eſſe oportet. Hodie ſcribenti teſtamentum legari non poteſt. Dictanti, id eſt, ex ſententia teſtatoris componenti, & prælegenti ſcribendum ab altero, legatur rectè.

l. 1. §. 3. ff. de leg. 3.
l. 22. C. de teſtam.

Rectène

Recténe legatum perſonis relinquitur incertis?

Olim neque legata illis relinqui conceſſum erat, nimirum iis perſonis, quas incerta opinione teſtator animo ſuo ſubjiciebat, veluti ſi quis ita dicat: *Quicumque filio meo filiam ſuam in matrimonium dederit, ei hæres meus illum fundum dato;* eo quod plerumque ob meritum aliquod legata relinquantur, & ex certa animi affectione, quam teſtator erga legatarium habet. Idque ita religiosè obſervatum eſt, ut, quamvis militibus multa conceſſa ſint, quæ aliis ſunt denegata, iis tamen prohibitum fuerit incertis perſonis relinquere; eò quòd certum eſſe debeat judicium & conſilium diſponentis. *§. incertis.* *Vlp. tit. 13. Paul. l. 3. ſent. c. 6.* *Verſ. nam nec miles. h.*

At jure novo etiam perſonæ omnino incertæ legatur utiliter: ex certis verò perſonis alicui incertæ, veluti ſub certa demonſtratione, per quam conſtet de perſona, & hodie & olim rectè legabatur: v.g. *Ex cognatis meis, qui nunc ſunt, ſi quis filiam meam uxorem duxerit, ei hæres meus illam rem dato*; quia non planè incerta eſt talis perſona, de qua conſtare poteſt adjectâ ejuſmodi demonſtratione. Demonſtratio plerumque vice nominis fungitur, ut nihil interſit, nominatim legetur alicui, an per demonſtrationem corporis, vel artificii, vel neceſſitudinis, vel affinitatis. *Verſ. ſub certa verò demonſtratione.* *l. 34. ff. de cond. & demonſt.*

An & poſthumo rectè legatur?

Poſthumo quidem ſuo legatum relinqui hodie poteſt, & olim potuit, quia & hæres *§. poſth.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

inſtitui poterat ex Lege XII Tabb. ſi poſt mortem teſtatoris naſceretur: vel ex L. Velleia, ſi naſceretur poſt teſtamentum. Poſthumo autem alieno olim legari non potuit; uti nec jure civili hæres inſtitui, aut inſtitutus adire potuit hæreditatem; licet eidem inſtituto Prætor bonorum poſſeſſionem dederit. Ergò poſthumus jure veteri non per omnia habitus fuit pro incerta perſona: & hoc eſt, quod ait paulò poſt Imperator, *Poſthumus alienus hæres inſtitui & antè poterat, & nunc poteſt:* poterat ſcilicet inſtitutus jure prætorio admitti ad bonorum poſſeſſionem, non autem adire hæreditatem. Igitur & legari hodie poſthumo alieno poteſt.

l. 9. §. 1. ff. de lib. & poſth. infra de bonor. poſſeſſ.

§. tutor. verſ. poſth. l. 6. ff. de inoff. teſtam.

Error in perſona, in nomine, aut cognomine legatarii, vitiatne legatum?

Non vitiat, valetque legatum; modò de perſona conſtet. Nomina enim ſignificandorum hominum gratia reperta ſunt, qui ſi alio quolibet modo intelligantur, nihil refert. Niſi tamen in nomine appellativo teſtator erraverit, ut ſi, cùm veſtem vellet legare, dixerit, ſe legare ſupellectilem; hic enim error legato nocet, quia appellativa nomina ſubſtantiam rerum deſignant, nec pro cujuſque libitu variantur, uti hominum nomina, quæ differentiam ſignificant: hæc enim facillimè variantur, quia cujuſque ſunt arbitrii, non communis uſus.

§. ſi quis in nomine.

l. 4. ff. de leg. 1.

Falſa

Falſa demonſtratio perimitne legatum?

Juris regula eſt, *Falsâ demonſtratione legatum non perimi:* quia legato non cohæret legandi ratio, inquit Pomponius. Nam demonſtratio rei cognoſcendæ atque ſignificandæ cauſâ adhibetur: itaque re ipſâ cognitâ non curatur demonſtratio: Legatum quippe eſt rei & corporis, de quo ſi conſtat, ſive ubi conſtat de ſubſtantia, non curatur de accidente. Falſa autem demonſtratio eſt, ſi teſtator, cùm Stichus ſibi donatus eſſet, aut cùm fundum Tuſculanum emiſſet, ita ſcripſit: *Stichum, quem à Titio emi*, aut *fundum Tuſculanum, qui mihi donatus eſt, do, lego:* hîc ſi conſtet de quo fundo ſenſerit, ad rem non pertinet, ſi is, quem ſe emiſſe ſignificavit, donatus ſit; aut emerit, quem donatum dixit.

§. huic proxim.

l. 17. l. 33. & l. 72. §. 6. ff. de condit. & demonſtr.

Quid, ſi falſa cauſa adjecta fuerit legato?

Nec ea nocet; cùm enim cauſa ſit vice demonſtrationis, quando additur legato, illud non infirmat, neque etiam confirmat. Non infirmat, quia *non ſolet, quod abundat, vitiare ſcripturam:* quidquid enim adhibetur rei apparenti, vel ſatis demonſtratæ, id ſuperfluum eſt. Unde *quæ dubitationis tollendæ cauſa* (teſtamentis) *vel contractibus inſeruntur, jus commune non lædunt*. Igitur ſi ita dixerit teſtator, *Titio, quia mea negotia curavit, fundum do, lego*; quamvis non curaverit, utile eſt legatum, quod ex ipſa teſtatoris voluntate

§. longè magis.

l. 81. & l. 94. ff. de R. I.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

d. l. 17. §. 2. & 3. text. h. in fin.

tate pendet, adeóque ſine ulla cauſa conſiſtere poteſt. At ſi conditio cauſæ ſit appoſita, legatum non debetur, niſi impletâ conditione.

Recténe ſervo hæredis legatur?

§. an ſervo.

l. 18. & l. 119. ff. de R. I.

l. 41. ff. de condit. & demonſt.

Conſtat quidem *purè inutiliter legari*; quia ſic idem fieret hæres & legatarius, quod eſt abſurdum; *nec quicquam proficere, ſi vivo teſtatore de poteſtate hæredis exierit*, propter Regulam Catonianam: Quod inutile foret legatum, ſi ſtatim poſt factum teſtamentum deceſſiſſet teſtator, hoc non debet ideo valere, quia diutius teſtator vixerit: Sub conditione verò rectè legatur, quia legatum conditionale non ſtatim vires capit ab initio, ſed à conditionis demum eventu: unde regula Catoniana non pertinet ad legata conditionalia.

Ex diverſo valetne legatum à ſervo relictum domino?

§. ex diverſo. Contra regulam in l. 17. ff. quando dies leg.

Quin domino rectè etiam ſine conditione legetur, non dubitatur: propterea quòd hic idem hæres & legatarius ſtatim non ſit, ſed dominus tantùm eſt legatarius, non hæres, donec ſervus juſſu domini hæreditatem adierit. Ideoque ſi ſervus fuerit manumiſſus, antequam juſſu domini, hæreditatem adierit, ſervus ſibi acquirit hæreditatem, & dominus legatarius tantùm eſt. Verùm ſervo adeunte juſſu domini hæreditatem, legatum infirmatur, quia res in eum ſtatum deducitur, ut idem ſit hæres & legatarius.

QUA

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

QUA FORMA ET MODO LEGARI POSSIT.

Quibus modis relinqui legata poſſunt?

Relinquuntur, vel *purè*, vel *cum cauſa*, n ratione ex præterito ſumta, qua teſta- r motum ſe dicit ad legandum; vel *die ad- cto*, non quo legatum debetur, ſed quo effi- x ejus eſt petitio; vel *ſub modo*, in futu- m, ut quid à legatario fiat; vel *ſub conditio- e*, in præteritum vel futurum; ſed maximè n futurum: in quo differt à modo, qui non mpedit, quò minùs effectum ſortiatur diſ- oſitio.

l.1.ff. de condit. & demonſt. l.17.§. penult. l. 29.l.30. 34.ff.d.t.

Quid, ſi conditio non ſit impleta?

Impleri prius debet, quam capi & peti poſſit legatum; Quod nequidem repudiari poteſt, pendente adhuc conditione: cùm nondum ſit jus quæſitum, ut proinde talis repudiatio non impediat, quo minus poſtea purificata conditione legatum peti & acquiri poſſit ab eo, qui repudiavit. Hinc illud Ulpiani, *Quod quis, ſi velit, habere non poteſt, repudiare non poteſt*. Privatio enim præſupponit habitum.

l.45.§.1.ff. de leg. 2.

l.174.§.1.ff. de R.I.

Recténe ante hæredis inſtitutionem legata relinquuntur?

Olim ante hæredis inſtitutionem inutiliter legabatur, propterea quòd teſtamentum vim ex hæredis inſtitutione, quæ veluti caput & fundamentum totius intelligitur teſtamenti,

§. ante hæredis.

ti, accipiat; unde veteres voluerunt inſtitu-tionem præcedere. Verùm hodie & ante hæredis inſtitutionem, & inter medias hæredum inſtitutiones, legata, & multò magis libertates, rectè relinquuntur: quia incivile viſum fuit, ſcripturæ quidem ordinem ſequi, ſperni autem teſtatoris voluntatem.

l. 77. §. 12. ff. de leg. 2.

Quid, ſi legetur poſt mortem hæredis, vel legatarii?

§. poſt mortem. h. G. §. poſt mortem. infra de inutil. ſtip. l. uni. C. ut actio ab hæred. & contra hæred.

Olim & inutiliter hoc modo legabatur, ſi quis ita diceret, *Cum hæres meus mortuus fuerit, do, lego:* propterea quòd obligatio, quæ non cœpit à defuncto, vel contra defunctum, incipere nequeat ab hærede, vel contra hæredem. Idemque erat, ſi quis, *pridie quàm hæres, aut legatarius morietur*, legaverit. Nam hic dies ante mortem planè incertus eſt, & non, niſi cùm jam mortuus fuerit hæres, ſciri poteſt, quis ille dies futurus ſit. Sed hodie ſublata eſt hujuſmodi diſtinctio, *cùm morietur, cùm mortuus fuerit:* & utroque caſu utiliter legatur, novaque introducta eſt Regula, ut actiones ab hæredibus & contra hæredes incipiant.

Valetne legatum pœnæ nomine relictum?

§. fin. h. t. tit. ff. de his quæ pœnæ cauſa rel.

Olim itidem inutile & hoc erat legatum, adeoque *pœnæ nomine inutiliter legabatur, adimebatur, vel transferebatur:* cùm legatum ſit mera donatio, quæ non ex pœna, aut odio hæredis, ſed ex amore & benevolentia erga legatarium proficiſci debet. Verùm hodie generaliter valet legatum pœnæ causâ relictum,

ctum, idque favore ultimæ voluntatis, cui plus tribuendum quàm ſcrupuloſitati juris veteris. Unde hæres juſſus facere, vel non facere quid, aut aliàs dare centum Mævio, tenetur, niſi tamen ſit impoſſibile aut illicitum id, quod rogatus eſt facere. In omnibus enim teſtatoris voluntas, ſi modò legitima ſit, dominari debet, & ideò plenius ea interpretari ſolet.

l. uni. C. de his quæ pœnæ nomine relinq. l. 13. C. de legat. l. 12. ff. de R. I.

TIT. XXI.

De Ademtione vel tranſlatione legatorum.

Poſtquam actum eſt de dandis, aut relinquendis legatis; recto ordine ſequitur de iiſdem adimendis vel transferendis.

Quomodo adimuntur legata?

ADimuntur legata vel eodem teſtamento, vel alio æquè ſolenni ac perfecto, vel etiam codicillis; ſive id verbis fiat contrariis, ut, ſi quis ita quid legaverit, *Do, lego*, ita adimatur, *Non do, non lego:* ſive aliis quibuſcumque. Nam hodie uti verbis quibuſcumque legata dari poſſunt, ſic etiam adimi, & in alium transferri; cùm legatario nullum ſit jus quæſitum, vivo teſtatore, ſitque ambulatoria hominis voluntas uſque ad extremum vitæ ſpiritum.

text. hic in princ. l. in legatis. C. de legat.

Quot

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quot modis adimitur legatum?

Duobus modis, vel expreſſè, vel taci *Expreſſè*, quando teſtator verbis contrari vel quibuſcumque aliis, legatum priùs tum, totum, vel ejus partem, rurſus adim *Tacitè*, quando non ex verbis, ſed ex fac aliquo, voluntas & pœnitentia teſtato colligitur.

Quibus verò modis tacitè adimitur legatum?

l. 3. §. ult. l. 22. ff. de adim. leg.

Octo modis. I. Inimicitiis inter teſtato rem & legatarium interpoſitis, iiſque cap talibus vel graviſſimis: quia per hujuſmo inimicitias aufertur benefaciendi volunta niſi reconciliatio intervenerit.

l. 65. §. ult. ff. de leg. 1.

II. Mutatione formæ rei legatæ: quo contingit deſtructione, diſſolutione, atqu interitu corporis legati, niſi aliud teſtatore ſenſiſſe probatum fuerit.

l. 15. & l. 18. ff. h. t.

III. Alienatione rei legatæ; Si teſtato ſua ſponte, nullaque neceſſitate coactus, il lam alienaverit, ſeu alii eam rem donaverit, vel, cùm neceſſe non erat, vendiderit non debetur, licet eandem poſtmodum redemerit.

l. 11. §. 13. ff. de leg. 3.

IV. Exactione debiti legati: ſi enim teſtator nomen, quod alicui legavit, à debitore exegerit, ademiſſe legatum præſumitur.

V. Si præmoriatur legatarius, quia ejus dumtaxat perſonam reſpexit teſtator, non etiam hæredis.

VI. Si legatum repudiaverit legatarius; cujus & poſtea ſera ac fruſtranea pœnitentia erit:

erit: quia ſemel liberatus hæres non debet invitus trahi in obligationem.

VII. Si legatarius fuerit conſecutus rem legatam ex alia cauſa lucrativa. *l. pen. in fin. ff. de condit. inſt.*

VIII. Si deficiat conditio, ſub qua relictum fuerit legatum, quia in defectu conditionis de ademtione cogitaſſe præſumitur defunctus.

Quibus modis transfertur legatum?

Tranſlatio legati fit quatuor modis,

I. A perſona in perſonam: veluti, *Fundum, quem Titio legavi, Seio do, lego.* *§. transferri.*

II. Ab eo, qui dare juſſus eſt, ut alius det: v.g. duos inſtitui hæredes, primum & ſecundum, & ita lego: *Primus Titio centum dato*, ac poſtea transfero: *Ea centum, quæ juſſi primum dare Titio, ſecundus dato.* *l. 6. ff. de adim. & tranſ. legat.*

III. Cùm res pro re datur, ut quando pro fundo legato, teſtator jubet dare centum aureos.

IV. Cùm quod purè datum eſt, transfertur ſub conditione. Unde apparet, plus eſſe in tranſlatione quàm in ademtione. Nam tranſlatio & ademtionem & dationem in ſe continet. *l. 5. ff. d. t. ibi Cujac. in parat.*

TIT. XXII.

De Lege Falcidia.

Adimuntur quandoque legata ex parte, ſeu diminuuntur per legem Falcidiam: de qua proinde recto ordine ſequitur,

Quæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quæ fuit ratio introducendæ Legis Falcidiæ?

in pr. h. l. 1. ff. h. t. OLim ex Lege XII Tabb. cuilibet teſtatori libera erat legandi poteſtas, ut liceret vel totum patrimonium legatis erogare atque exhaurire, quippe cùm eâ lege ita cau-*l. 120. ff. de V. S.* tum eſſet: *Vti quiſque legaßit ſuæ rei, ita jus eſto.* Eoque fiebat, ut teſtamenta plerumque desererentur, repudiante & recuſante ſcripto hærede pro nullo aut minimo lucro adire hæreditatem. Viſum propterea fuit, hanc legandi licentiam coarctare: & cùm neque Lex Furia, quâ ultra mille aſſes legare non licuit, neque Voconia, quâ vetitum fuit, ne cui plus quàm hæredi relinquere liceret, ſufficiens ad rei conſummationem videretur; lata eſt L. Falcidia, quâ cautum fuit, ne quis teſtamento plus quàm dodrantem bonorum legare poſſet, & ut ſive unus ſive plures hæredes inſtituerentur, quarta bonorum apud eum eoſve remaneret.

Licetne igitur ſingulis hæredibus Falcidiam detrahere?

§. & cum quæſitum. l. 77. ff. h. t. Placuit, *In ſingulis hæredibus rationem Legis Falcidiæ ponendam eſſe*, hoc eſt, ſingulos hæredes pro ſua quemque parte, quartam Falcidiam detrahere è legatis poſſe. V. G. Si plures in genere ſint inſtituti hæredes, omnibus amplius detrahere non licet, quàm quadrantem inter ipſos dividendum: ſin verò in ſpecie & ſeorſim plures ſint inſtituti, & unius cohæredis portio legatis aut planè ſit exhauſta, aut nimiùm gravata, al-

terius

terius verò nullo modo; tum licet gravato quartam de legatis è ſua portione detrahere. Nec obſtat ei, quòd cohæres portionem ſuam habeat ſalvam; atque ita ſatisfactum videatur L. Falcidiæ: quia Lex Falcidia voluit omnibus ac ſingulis hæredibus, non uni tantùm, proſpectum, & quartam omnibus eſſe ſalvam.

In ratione Legis Falcidiæ ineunda quod tempus ſpectatur?

Tempus mortis, quo nimirum deceſſerit teſtator; non autem tempus aditæ hæreditatis. Et hoc eſt, quod Imp. ait: *Quantitas patrimonii, ad quam ratio Legis Falcidiæ redigitur, mortis tempore ſpectatur.* Quibus verbis indicatur materia, & de quibus bonis detrahi Falcidia debeat. Quodcumque igitur hæreditati poſt mortem teſtatoris acceſſerit, id lucro cedit hæredis, non legatarii; & contrà, ſi quid decedat, modò citra culpam legatarii, id ejuſdem hæredis eſt periculo; legatario autem non nocet. Ratio eſt, quia ſtatim à morte teſtatoris incipit eſſe & dici hæreditas, id eſt, jus à defuncto relictum, atque eo tempore ut plurimum cedit dies legatorum, de quibus quarta detrahitur. Nec tamen hoc damnoſum eſt hæredi, cùm ei liberum ſit non adire hæreditatem, ſed repudiare. Quare conſultum eſt legatàriis, ne deſtituto teſtamento nihil conſequantur, paciſci eo caſu de portione legatorum cum hærede.

§. *quantitas.* 3. *l.* 138. *l.* 193. *ff. de R. I.*

l. 30. *l.* 73. *ff. h. t.*

d. §. 3. *in fin.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

In ponenda ratione L. Falcidiæ, quæ priùs deducenda ſunt?

§. eum autem. l. 1. §. ult. l. 33. cum ſeq. l. 37. §. 2. ff. h. t. l. 6. C. eod. Novell. 1. c. 2. §. 1.

Tria ſunt deducenda, *æs alienum, funeris impenſa, & pretia ſervorum manumiſſorum*, quia horum cauſa prior & potior eſt, cùm etiam bona non intelligantur, niſi deducto ære alieno, eo quoque, quod teſtator hæredi debebat; ſi tamen is inventarium fecerit: nam eo omiſſo, Falcidiæ beneficium amittit.

Illis igitur ex hæreditate defuncti priùs deductis, tunc ex reliquo videndum, num ſolutis legatis, quarta maneat ſalva hæredi: nam aliàs deductio fiet pro rata portione ejus, quod cuique legatariorum relictum eſt.

l. 73. §. ult. ff. h. t.

Hinc ſi quadringentos legaſſet teſtator, nec amplius eſſet in bonis, tunc quarta pars ſingulis legatariis debet detrahi, ut cui centum ſint legata, detrahantur viginti quinque; cui quadraginta, decem: & conſequenter ſingulis quarta ſui legati detrahitur, per hanc legem.

Eſtne Falcidiæ locus in ſolis legatis?

l. 18. ff. & l. 3. C. ad Trebell. l. 5. & 12. C. h. t. l. 2. C. de don. mort. cauſ. l. 39. ff. h. t.

De legatis quidem expreſſè cavit Lex Falcidia: attamen & in fideicommiſſis particularibus, non ſolùm teſtamento, ſed & ab inteſtato relictis, eadem Lex locum habet, ex Conſtitutione Divi Pii. Item in donationibus mortis cauſa ex Conſtitutione Divi Severi: & in donationibus inter vivos, quæ morte confirmantur: non etiam in mortis cauſa capionibus, id eſt, eo genere legati, quod occaſione mortis teſtatoris capitur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quibus caſibus ceſſat Falcidia?

Ceſſat primò in teſtamento militis, cujus ſola in diſponendo ſpectatur voluntas. *l. 7. C. h. t. Nov. 131. c. 12. Nov. 1. c. 2. auth. ſed cum. C. eod. l. 1. l. 9. fin. C. eod. & Nov. 1.*

II. In legatis ad pias cauſas, Jure noviſſimo.

III. Si teſtator vetet expreſſè Falcidiam detrahi. Dico, expreſſè: nam tacita prohibitio non ſufficit, veluti ſi teſtator mandet integra legata præſtari: præſumitur enim errore ductus circa quantitatem hæreditatis.

IV. Si hæres, inventario non ritè confecto, hæreditatem adierit, reſque hæreditarias tractare cœperit.

V. Si integra legata ſolverit, niſi probaverit ſe id per errorem feciſſe, eumque facti pœniteat.

TIT. XXIII.

De Fideicommiſſariis hæreditatibus, & ad SC. Trebellianum.

Quid eſt Fideicommiſſum?

F*Ideicommiſſum eſt liberalitas, quæ verbis precariis, vel alio quocumque judicio ultimæ voluntatis, miniſterio alterius commiſſa, in aliquem confertur*: quod fit, quando hæres quiſpiam directò inſtituitur, iſque verbis precariis à defuncto rogatur, ut hæreditatem, vel ejus partem, transferat in tertium, hoc eſt, fideicommiſſarium. *Vlp. tit. 25. Cujac. h. t.*

Quotuplex eſt?

h. t. & ſeq. l. 1. 2. 3. 4. ff. ad SC. Trebell.

Duplex: aliud *Vniverſale*, cùm teſtator hæredem ſuum rogat, vel ei mandat, ut hæreditatem ſuam vel totam, vel partem ejus reſtituat alteri, quæ dicitur hoc loco *fideicommiſſaria hæreditas*: aliud *Singulare*, quod res ſive corpora ſingula de hæreditate complectitur, & hodie eamdem cum legato vim habet.

Fideicommiſſorum quæ origo, & quæ ratio nominis?

text. hic in prin.

Origo quidem fuit hæc, quòd olim quibus directò non poterant hæreditatem vel legata relinquere, ſi relinquebant, fidei committebant eorum, qui capere ex teſtamento poterant: V. G. Jure civili neque peregrini, neque cælibes, & orbi, neque uxores teſtamento hæredes inſtitui poterant: ſi tamen teſtator volebat ad peregrinum, ad cælibem, ad orbum, vel ad uxorem, hæreditatem pervenire, fidei hæredis inſtituti committebat, ut hæreditatem peregrino, orbo, cælibi, aut uxori reſtitueret. Hac occaſione fideicommiſſa primùm introducta fuerunt, poſteaque paulatim cœperunt etiam illis relinqui, qui inſtitui verbis directis poterant.

Verſ. & ideo. in pr.

Hinc conſtat & ratio nominis, Fideicommiſſa inde dicta eſſe, quia nullo vinculo juris, ſed tantùm pudore eorum, qui rogabantur, contineantur; à fide nimirum hæredis, à cujus officio atque arbitrio olim vis omnis fideicommiſſi pendebat, non ab auctoritate juris. Unde ſequitur, fideicommiſſa

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

miſſa omnia primis temporibus infirma fuiſſe, quia nemo invitus cogebatur præſtare id, de quo rogatus erat. Verùm poſtea Divus Auguſtus fideicommiſſa ad neceſſitatem juris retraxit, creato Prætore proprio, qui de iis jus diceret, cogeretque hæredes, ut accepta fideicommiſſa reſtituerent fideicommiſſariis; quem propterea etiam *fideicommiſſarium* appellabant.

Quid requiritur ad hoc, ut valeat fideicommiſſum?

In primis opus eſt, ut aliquis recto jure hæres teſtamento inſtituatur, ejuſque fidei committatur, ut hæreditatem alii reſtituat: alioquin inutile eſt teſtamentum, in quo nemo hæres inſtituitur, cùm inſtitutio ſit fundamentum & caput teſtamenti. Hodie non ſolùm teſtamento, ſed & codicillis teſtamento non confirmatis, & ab inteſtato fideicommiſſum relinquitur, non cuivis, ut olim, ſed ei tantùm, qui teſtamenti factionem habeat, id eſt, qui capere ex teſtamento poſſit: incapaci enim tacitâ interpoſitâ fide relictum fiſcus vindicat.

§. imprimis.
§. præterea. infra. h. t.
l. 1. C. de delator.
l. 10.

Liberumne eſt vel purè, vel ſub conditione, vel ex certo die, relinquere fideicommiſſum?

Liberum hoc eſt teſtatori: & hac in re differentia eſt inter fideicommiſſum & hæreditatem, quia hæc relinqui ex certo tempore nequit. Ratio differentiæ eſt, quia ex inſtitutione hæredis, ad certum vel ex certo tempore facta, ſequeretur, quod quis de-

Verſ. poteſt autem. h.
§. hæres. ſup. de hæred. inſtit.

l.16.§. 9. l. 44. ff. ad SC. Treb. l. 41. l. 59. ff. de condit. & dem. l. 74. ff. de leg. 1.

cedere poſſet pro parte teſtatus, & pro parte inteſtatus. In fideicommiſſario autem hoc non eſt metuendum; nam is non eſt hæres ſed hæredis loco: quæ duo differunt; ut mox dicam. Cæterum inter fideicommiſſum, purè & ſub conditione relictum, hoc intereſt, quod illud etiam non agnitum, ad hæredes fideicommiſſarii tranſmittatur, hoc verò non item, niſi de contraria teſtatoris voluntate ex veriſimilibus conſtet & appareat conjecturis.

Reſtitutâ ergo hæreditate, manetne hæres is, qui eam reſtituit?

§. reſtituta. l. 88. ff de hæred. inſt.

Manet utique; quia qui ſemel hæres extitit, non poteſt deſinere eſſe hæres. Namque Hæres & Hæreditas vocabula ſunt juris, quæ ut lege dantur, ita & lege adimuntur: quare per fideicommiſſum, quod non certâ lege, ſed ex voluntate pendet teſtatoris, nec datur hæreditas propriè, nec tollitur. Is verò, cui ex fideicommiſſo reſtituta eſt hæreditas, aliquando hæredis, aliquando legatarii loco habetur: loco hæredis eſt, ſi tota hæreditas ei reſtituatur; legatarii autem, ſi pars bonorum ei ſit relicta. Dicitur & *hæres fideicommiſſarius*, ad differentiam ejus, qui rogatus eſt reſtituere hæreditatem, quem vocant *hæredem fiduciarium*.

l.128.§. 1. ff. de R. I.

In quem, reſtitutâ hæreditate, actiones tranſeunt hæreditariæ?

§. & Neronis. 4.

Senatus-conſulto Trebelliano cautum fuit, ut reſtituta hæreditate ex fideicommiſſi cauſa, omnes actiones, quæ jure civili hæredi

redi & in hæredem competerent, ei & in eum darentur, cui ex fideicommiſſo reſtituta eſſet hæreditas: quia ſecundùm naturam eſt, incommoda cujuſque rei eum ſequi, quem ſequuntur commoda. Etenim cum in fideicommiſſarium jus fructuſque hæreditatis transferantur, æquum eſt, ut eum & actiones ſequantur. *l.1. §.2. ad SC. Treb.*

Tranſeuntne in fideicommiſſarium actiones utiles tantùm, an & directæ?

Innuit hic Imper. actiones hæreditarias, ſi hæredi vel in hæredem dentur, eſſe directas; ſi fideicommiſſario & in fideicommiſſarium, eſſe utiles. Ratio differentiæ hæc aſſignatur, quia ut ſemel hæres, non deſinit eſſe hæres, ita quod ſemel ei acquiſitum eſt primò & directò, ſi ad alium transferatur, apud illum directi manet appellatio: ad alterum translatum, conſequens eſt, ut non ſit directum, ſed utile, id eſt, ex utilitate & æquitate ab hærede in fideicommiſſarium translatum. Si igitur hæres à creditoribus hæreditariis conveniatur directis actionibus, non liberatur ipſo jure, ſed exceptione reſtitutæ hæreditatis tutus eſt; quâ ſi non utatur, ſed ſolvat, poteſt ſolutum repetere à fideicommiſſario. *d. §.4. verſ. poſt quod. l.1. §.4. ff. ad SC. Treb. l. 1. C. eod.*

Quid, ſi hæres ſcriptus adire hæreditatem, ob nullum vel minimum lucrum, recuſet?

Conſultum huic rei fuit beneficio SC. Pegaſiani, quo pro conſervandis teſtamen- *§. ſed quia hæred.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

tis ac fideicommiſſis cautum fuit, ut ei, qui rogatus eſſet hæreditatem reſtituere, perinde liceret quartam partem ex fideicommiſſo retinere, atque ex L. Falcidia quartam ex legatis retinere conceditur. Quæ quarta vulgo Trebellianica, olim Pegaſiana, & in Jure quandoque dicitur Falcidia.

Quot fuerunt capita SC. Pegaſiani?

§. *poſt quod.* Tria præcipua: I. Hæres rogatus reſtituere hæreditatem, quartam ejus retinebat.

§. *ergo.* II. Idem hæres, reſtitutâ hæreditate, onera ſuſtinebat hæreditaria: ille autem qui ex fideicommiſſo recipiebat partem hæreditatis, legatarii partiarii loco erat; niſi interpoſitæ eſſent ſtipulationes inter hæredem & fideicommiſſarium de dividendis oneribus pro rata parte.

III. Hæres ſcriptus recuſans adire hæreditatem, ob id, quòd diceret, eam ſibi ſuſpectam eſſe, ac damnoſam fore, cogebatur adire, deſiderante fideicommiſſario, nullo nec commodo, nec incommodo apud hæredem remanente. Fuerunt fortaſſis & alia capita, quæ quia à Juſtiniano ſunt abrogata, non exſtant ampliùs; quæ autem retenta ſunt ex SC. Pegaſiano, transfuſa ſunt in Trebellianum, cui ſoli Imperator locum eſſe voluit.

Quid ergo SC. Trebelliano ſancitum fuit?

§. *ſed quia ſtipulat.* I. Ut ex eo fideicommiſſariæ hæreditates reſtituantur fideicommiſſario, ſive habeat

beat hæres ex voluntate teſtatoris quartam, ſive plus, ſive minus, ſive nihil penitus.

II. Ut, quando vel nihil, vel minus quarta apud hæredem remanet, liceat ei vel quartam, vel quod deeſt, retinere, vel repetere ſolutum. *l. 1.2.3. 4. C. ad SC. Trebell.*

III. Ut pro rata portione, actiones competant in hæredem & fideicommiſſarium.

IV. Ut, quando hæres totam hæreditatem ſponte reſtituit fideicommiſſario, non deductâ quartâ, actiones omnes hæreditariæ fideicommiſſario & adverſus eum competant. *l. 4. & 63. ff. eod.*

V. Ut neceſſitas hæredi imponatur, ſi, ipſo nolente adire, fideicommiſſarius deſideret reſtitui ſibi hæreditatem, nullo nec damno nec commodo apud hæredem remanente; ut neque quartam retinere liceat.

VI. Ut fideicommiſſarius hæredi caveat & ſatisdet de indemnitate.

Intereſtne, quoad prædicta, utrum quis totam hæreditatem, aut pro parte reſtituere ſit rogatus?

Nihil intereſt, & utrum aliquis ex aſſe, an ex parte hæres ſit inſtitutus: ac proinde ſi quis ſcriptus ſit hæres ex ſextante, & rogatus eum vel ejus partem reſtituere alteri, æquè reſtituet, deductâ ejus quartâ, & diviſis actionibus. Ratio eſt, quia plerumque quæ de tota aliqua re dicuntur, eadem etiam in parte ejus obtinent. *§. nihil autem. d. l. 2. C. ad SC. Treb. l. 24. C. famil. erciſc. arg. l. 76. ff. de rei vind.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quid juris, ſi quis rogatus ſit reſtituere hæreditatem, deductâ unâ aliquâ re, vel ſummâ, quæ continet quartam?

§. ſi quis una. & verſ. ſed illud intereſt. l. 30. §. 3. ff. ad SC. Trebell.

Tunc ſimili modo ex SC. Trebelliano reſtitutio fiet, perinde ac ſi, quartâ parte retentâ, rogatus eſſet reliquam hæreditatem reſtituere. Itaque ſimiles ſunt, qui re certâ deductâ ſive præceptâ, & qui certâ parte, ut quartâ, retentâ, rogati ſunt reſtituere, cùm utroque caſu reſtitutio fiat ex SC. Trebelliano, & uterque cogi poſſit. Illud tamen intereſt, quod is, qui, certâ re vel ſummâ præceptâ, juſſus eſt reſtituere, nullas actiones ſuſtineat, ſed omnes in ſolidum transferat in fideicommiſſarium; quia loco legatarii eſt, qui relictum capit ſine ullo onere hæreditario. At verò qui quartâ parte retentâ rogatus eſt reſtituere hæreditatem, pro rata parte etiam actiones ſuſtinet hæreditarias, quia pro ea parte verus eſt hæres. Et hoc eſt, quod Imper. ait, ſcindi tum actiones, & pro dodrante quidem transferri ad fideicommiſſarium, pro quadrante remanere apud hæredem.

Poteſtne ab inteſtato relinqui fideicommiſſum?

§. pænult. l. 1. §. 1. & l. 6. §. 1. ff. ad SC. Trebell. l. 3. C. eod.

Poteſt quis moriturus etiam inteſtatus rogare eum, ad quem bona ſua legitimo jure ſive ab inteſtato pertinere intelligit, ut hæreditatem ſuam totam, partemve ejus, aut rem aliquam alicui reſtituat. Neque ideo gravari hæredes legitimi non poſſe videntur,

quòd

quòd non capiant hæreditatem beneficio defuncti, ſed legis; quia certum eſt, non ſolâ lege, ſed etiam tacitâ voluntate defuncti, ad hæreditatem vocari hæredes ab inteſtato venientes: creditur enim qui inteſtatus decedit, ſponte ſuâ iis legitimam relinquere hæreditatem. Jam verò fideicommiſſa ex ſola pendent voluntate fideicommittentis, adeò ut & ſolo nutu relinqui poſſint. Legata autem niſi ex teſtamento non valent; jure ſcilicet veteri, quo non niſi civilibus & directis verbis legata relinqui poterant. Hodie verò etiam ab inteſtato legata directò relinqui poſſunt, ob confuſam legatorum & fideicommiſſorum naturam.

l. 8. §. 1. ff. de jure Codicil.

l. 2. C. com. de leg.

Poteſtne ab ipſo fideicommiſſario, ut & is reſtituat?

Poteſt is quoque cui aliquid reſtituitur, id eſt, fideicommiſſarius, rogari, ut id rurſum alii, aut totum, aut partem, vel etiam aliquid aliud reſtituat. Verùm hujuſmodi fideicommiſſarius, qui rogatus eſt reſtituere, quartam deducere non poteſt: quoniam ut ſit locus deductioni oportet eum, qui vult detrahere, gravatum eſſe tanquam hæredem, & quidem directum: hic quia eſt ſolus hæres, ſolus quartam detrahit; nec enim bis quarta detrahitur.

§. eum quoque. l. 1. §. 8. ff. ad SC. Trebell.

l. 22. §. fin. ff. d. t. & l. 47. inf. ff. ad L. Falcid.

Quid, ſi hæres reſtituere rogatus adimplere fidem recuſet?

§. fin. h. t. & l. fin. C. de fideic.

Eo caſu, ſi neque ex ſcriptura defuncti, neque ex quinque teſtium numero, adeó-

que teſte aliquo, de fideicommiſſo relicto non conſtet, & hæres fidem adimplere recuſet, negando rem ita eſſe ſubſecutam, poterit fideicommiſſarius ei deferre juramentum, ſi tamen priùs ipſe juravit de calumnia, id eſt, ſe non calumniandi animo deferre hæredi juramentum. Quod quidem hæres cogitur ſuſcipere, adeóque jurare, defunctum fidei ſuæ non commiſiſſe, ut aliquid reſtitueret; aut, ſi jurare detrectet, fideicommiſſum ſolvere compellitur, ne depereat ultima voluntas fidei hæredis commiſſa.

Quid, ſi is, à quo relictum dicitur, ad legis ſubtilitatem recurrendo opponat, minùs ſolenniter eſſe relictum?

Verſ. fin. h. d. l. fin. Is omnino ſolvere cogendus eſt, non admiſſa nec audita ipſius exceptione, nam fideicommiſſum, etiam minus legitimè relictum, valet; quippe in quo tantùm ſpectetur voluntas, non juris aliqua ſolennitas. Quapropter ubi propriâ & indubitatâ fide hæredis poteſt conſtare de voluntate, non eſt curandum de ſolennitate ſcripturæ, aut teſtium: ad quam tunc demum recurrendum, quando aliter fides haberi nequit. Non movet, quod non poſſit urgeri hæres ad ſolutionem relicti minùs ſolenniter; quia hoc verum, ubi is certus non eſt de voluntate defuncti, aut aliquid relictum eſt teſtamento, cui juris ſolennitas deeſt. Nam ex tali teſtamento, quod jure non valet, nec fideicommiſſum peti poteſt.

l. 23. & 29. C. d. t. de fideicom.

Que-

Quomodo exſtinguitur hæc fideicommiſſi obligatio?

Revocatione, repudiatione, præmoriente fideicommiſſario, non aditâ hæreditate, niſi fideicommiſſum ab inteſtato fuerit repetitum: deficiente conditione, aut mortuo ante eventum ejus fideicommiſſario, quia priùs dies fideicommiſſi non cedit. Hinc filio gravato reſtituere poſt mortem, relictis tum liberis, non eſt locus fideicommiſſo, quaſi conditione ſubintellectâ, *ſi ſine liberis deceſſerit*, deficiente; quam ſubintelligi facit mens teſtatoris, quem non eſt veroſimile gravaturum fuiſſe filium, ſi de nepotibus cogitaſſet, cùm alienas ſucceſſiones ſuis nemo præferat. *l.14.C. d.t.l.3. §.1.2.ff. de adim. leg. l. 102.ff. de cond. & dem. l.6. §.1. C.de inſt. & ſubſt.*

Circa quàrtam Trebellianicam, extra textum quæri ut plurimùm iſta ſolent.

Q. I. An filius fideicommiſſo gravatus duas quartas, legitimam & Trebellianicam detrahere poſſit?

Iure Canonico expreſſum eſt, filium duas quartas detrahere poſſe, unam tamquam jure naturæ ſibi debitam, & alteram ex SC. Trebelliano. *c. Reynut. & de teſtam.*

Iure Civili idem obtinere plerique volunt, ſed fundamento invalido, cùm certum ſit Jure Pandectarum alterius quartæ deductionem fuiſſe permiſſam, quam qui de- *l.8. §.9.ff.de inof. teſtam.l.6. C. ad SC. Trebell.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Hotom. Illuſt. q. 43. Cujac. 8. obſ. 3. deduxit, querelam non movet. Idem obtinet Jure Codicis, quo filius gravatus reſtituere cogitur dodrantem hæreditatis, reſervato ſibi tantùm quadrante. Quod jus non eſt mutatum per *Novell.* 39. c. 1. cujus inibi exceptio firmat regulam. Ibi enim in caſu dotis & donationis propter nuptias, ſi legitima pars pro perſonarum qualitate non ſufficiat, ulterior detractio ſingulariter permittitur. Ergo aliis in caſibus, ubi nimirum legitima doti & donationi ſuffecerit, ea inhibita cenſebitur.

Q. II. An prohiberi Trebellianicæ deductio poſſit?

l. 15. §. 1. ff. ad l. Falcid. Novel. 1. c. 2. in fin. Auth. ſed cum teſt. C. d. t. Olim non potuit, hodie uti Falcidiæ, ita & Trebellianicæ detractio prohiberi poteſt; cùm rationes in Trebellianica non minùs quàm in Falcidia locum habeant. Sunt autem hæ: I. Quod lex crediderit hæredem aditurum intuitu pietatis. II. Quòd non videatur ſine lucro hæreditas, licet quarta non detrahatur. III. Quòd teſtatoris voluntas nihilominus conſervetur, tametſi hæres propter Falcidiam ſibi ademtam repudiet hæreditatem, cùm legatarii & fideicommiſſarii hæreditatem ſuſcipere poſſint. Quæ rationes æquè obtinent in Trebellianica; cujus tamen prohibitionem ceſſare exiſtimo in liberis primi gradus, quorum cauſa favorabilior, quàm aliorum hæredum.

Fach. 5. contr. c. 5.

Q. III.

Q. III. *An amittatur Trebellianica, omiſſa inventarii confectione, uti amittitur Falcidiæ?*

Veriùs eſt, Trebellianicam non amitti; quia ejus non fit mentio *in Nov.* 1. & quia non ſubeſt eadem ratio, quæ in Falcidia: quæ ideo amittitur, quia præſumitur pro teſtatore, quòd legata, quæ reliquit, habeat in bonis; unde oritur præſumtio, quòd hæres negans in bonis eſſe, uſus ſit aliquâ malignitate. Eadem præſumtio hic locum habere nequit, quia in univerſali fideicommiſſo nulla fit bonorum declaratio.

Nov. 1. §. ſi verò non fecerit. Vide Vigl. in §. extraneis. n. 7. & ſeqq. inſtit. de hæred. qualit.

Q. IV. *An fructus imputentur in Trebellianicam?*

Poſt aditam hæreditatem, ab eo, qui *purè* rogatus eſt reſtituere, non imputari certum eſt; ſecus, ſi *in diem vel ſub conditione* rogatus fuerit. Ratio eſt, quia ea tantùm imputantur in quartam, quæ ex judicio teſtatoris accipiuntur: purè autem rogatus, non ex judicio teſtatoris, qui continuò hæreditatem reſtitui voluit, ſed ex negligentia fideicommiſſarii, fideicommiſſum non petentis, fructus percepit. Contra ſe res habet in gravato in diem vel ſub conditione: videtur enim teſtator velle, ut hæres fructus uſque in diem, vel conditionis eventum percipiat. Excipiuntur ſui hæredes gravati, qui fructus perceptos in quartam non imputant, ſed eam ex rebus hæreditariis detrahunt; quod ita favore liberorum inductum.

l. 22. §. 2. ff. ad SC. Treb. l. 91. ff. ad l. Falc.

l. 6. C. ad SC. Trebell.

Q. V.

Q. V. Quanam hæredi imputantur in Trebellianicam, & quæ in Falcidiam?

d. l. 91. Cujac. 8. obſ. c. 4. Duar. l. 1. diſp. cap. 10. Fach. 5. cont. c. 15.

In Trebellianicam imputari receptum eſt, non tantùm ea, quæ jure hæreditario, ſed & quæ jure legati, vel fideicommiſſi, vel conditionis implendæ causâ, quæve judicio defuncti capiuntur.

In Falcidiam, non niſi res, quas hæres jure hæreditario capit. Ratio eſſe videtur, quòd lex Falcidia quadrantem hæreditatis integrum, apud hæredem manere jubeat; unde nihil, quod non hæreditarium, poterit in Falcidia imputari. At SC Trebellianum voluit ſimpliciter, ut rogatus quartam retineret, quocumque modo acceptâ; igitur quicquid fideicommiſſi nomine hæres habuerit, id ei in quartam imputabitur. Accedit & alia ratio, quod penes hæredem gravatum legatis, totum onus hæreditatis maneat, qui ideo in eo ſublevatur, quòd non imputet in detractionem quartæ niſi ea, quæ jure hæreditario capit: gravatus verò fideicommiſſo, non ſentiat onus niſi quoad quartam, quam retinet: quia, uti dictum, actiones activæ & paſſivæ tranſeunt cum parte hæreditatis reſtituta fideicommiſſario, ut, cùm non ſuſtineat tantum gravamen, non ſit ſublevandus in eo, ut non imputet in quartam, accepta alio titulo, quàm hæreditario.

TIT.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

TIT. XXIV.

De ſingulis rebus per fidei-commiſſum relictis.

Quid eſt Fideicommiſſum ſingulare, ſive ſpeciale?

SIngulare fideicommiſſum eſt, quod ſingulas res continet, vel *quo quis rem aliquam ſingularem alteri reſtituere rogatur*; v. g. hunc vel illum fundum, hanc vel illam domum, pecuniæ numeratæ ſummam illam aut iſtam. Cujuſmodi fideicommiſſum non valet, ſi hæreditas non valeat, ſi hæreditas non ſit ſolvendo: at univerſale valet nihilominus; hic enim fideicommiſſarius eſt loco hæredis, ibi vice legatarii. *Text. in pr. l. 68. ff. ad SC. Trebell.*

A quibus relinqui hujuſmodi fideicommiſſum poteſt?

Poteſt quis rogare ipſum hæredem, ut alicui reſtituat, vel fideicommiſſarium ac legatarium: nam & à legatario fideicommitti poteſt, quamvis ab eo legari non poſſit jure veteri. Verùm jure novo cùm ſublata ſit omnis differentia inter legata & fideicommiſſa, & ad unam eandemque naturam redacta videantur, ut à fideicommiſſario, ita & à legatario, fideicommiſſum poterit relinqui. *Text. h. l. 1. & 2. C. com. de leg.*

Quæ

Quæ res fideicommitti ſigillatim poſſunt?

§. 1. *h. t.* Non ſolùm propriæ res teſtatoris, ſed & hæredis, aut legatarii, aut fideicommiſſarii aut cujuslibet alterius. Circa rem tamen extranei neceſſe eſt, ut hæres eam redimat à domino, vel ejus æſtimationem præſtet fideicommiſſario: dummodo non plus gravetur, quàm ex teſtamento rogantis ſeu fideicommittentis acceperit: cùm non ferat ratio, ut quis de alieno ſit liberalis. Proindè quod excedit, eſt inutile: cùm nemo ulterius onerari ex ultima voluntate debeat, quàm ſit honorarius; quod & in hærede procedit, ut legatorum vel fideicommiſſorum nomine non ultra teneatur, quàm ex hæreditate ceperit. Quod generaliter Gordianus Imp. hoc modo expreſſit, *Ab eo, qui neque legatum, neque fideicommiſſum, neque hæreditatem, vel mortis cauſa donationem accepit, nihil per fideicommiſſum relinqui poteſt.*

arg. l. 10. ff. de R. I.

l. 1. §. 4. ff. ad SC. Treb. l. 9. C. de fideicommiſſ.

Poteſtne libertas ſic relinqui & dari ſervo?

§. *libertas.* Poteſt, ut ſcilicet rogetur vel hæres, vel legatarius, vel fideicommiſſarius manumittere ſervum, etiam prorſus alienum. Quo caſu redimi ſervus ab hærede (domino utique volente) & manumitti debet. Dico, domino volente, quia rem ſuam vendere regulariter nemo cogitur. Niſi quis ex judicio defuncti, qui fideicommiſſariam reliquit libertatem, aliquid fuerit conſecutus; hoc enim caſu vendere cogitur, quia agnoſcendo defuncti

l. 31. & 39. ff. de fideic. liber. l. 13. C. de fideic. lib.

[...]ncti judicium, videtur ſe obſtrinxiſſe ad [...] omni ex parte implendum.

Quid, ſi dominus ſervum nolit vendere?

Non ideo ſtatim exſtinguitur fideicom-[...]iſſaria libertas, ſed tantiſper differtur, & [...] pendenti relinquitur, dum poſſit proce-[...]ente tempore ad exitum perduci, oblatâ [...]uandocumque occaſione ſervi redimendi [...] manumittendi. Idque receptum eſt favo-[...]e libertatis. *Verſ. quod ſi dominus. l. 6. C. d. t.*

Quot modis contingit libertas ſervis?

Duobus modis; aut *directè*, aut *obliquè*. *Directè*, quando teſtator ipſe in teſtamento ſervum manumittit: hoc modo; *Stichus ſervus meus liber eſto*; & hic efficitur libertus ipſius teſtatoris, ſive nullius potiùs, vocaturque Orcinus, quòd non agnoſcat alium patronum, quàm orcum, aut eum, qui ad orcum ivit. *Obliquè*, quando teſtator mandat hæredi, ut ſervum manumittat: & is non fit teſtatoris libertus, quamvis ejus fuerit ſervus, ſed manumiſſoris. *Verſ. qui autem. l. 4. ff. de bon. lib.*

Cur ſervo alieno libertas directò relinqui non poteſt?

Primò, ne dominis ſervos ſuos adimamus: deinde ne jure patronatus eos ſpoliemus, idque in nos transferamus. Quapropter nullus directò ex teſtamento libertatem habere poteſt, quàm qui utroque tempore teſta- *Verſ. nec alius.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

l.35.ff.de manum. teſt.l.30. ff. d. t. teſtatoris fuerit, & quo faceret teſtamentum, & quo moreretur. Attamen ſervi, qui apud hoſtes ſunt, & liberi eſſe juſſi ſunt, ad libertatem perveniunt, quamvis neque teſtamenti, neque mortis tempore, teſtantis, ſed hoſtium fuerint: quia illi ſpe ſaltem teſtatoris erant.

Quibus verbis relinqui fideicommiſſa ſolent?

§.verba. Verba fideicommiſſorum hæc maximè in uſu habentur, *Peto, Rogo, Volo, Mando, Fidei tuæ committo*, quæ omnia imperativa non ſunt, ſed precativa. *l.21.ff.de leg. 3.* Non autem opus eſt, ut fideicommiſſa relinquantur per hæc omnia conjunctim poſita, ſed ſufficit unum horum eſſe adjectum. Imò etiam ſolo nutu, ſine ullis verbis, relinqui ea poſſe conſtat, eò quòd non deſiderent ſolennitatem, ſed ſolum animi judicium.

TIT. XXV.

De Codicillis.

Acquiritur nobis non tantùm ex Teſtamentis, verùm etiam ex Codicillis; velut teſtamento, & ultimâ voluntate minus ſolenni.

Quid igitur ſunt Codicilli, & quomodo differunt à teſtamentis?

§.ult.h.t. *Codicilli ſunt ultima voluntas minùs ſolennis de eo, quod quis poſt mortem ſuam fieri velit:*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

velit: vel, ut Cujacius definit, *teſtati inteſtative voluntas minus ſolennis.* Codicilli enim nullam ſolennitatem ordinationis deſiderant. Unde in pleriſque differunt à teſtamentis, in quibus plures requiruntur ſolennitates, plures teſtes, eorumque ſubſcriptiones & ſigilla, uti ſuprà expoſuimus. In codicillis vero neque ſubſcriptio, neque ſignatio teſtatoris, neque ſolennis ſeptem teſtium, ad hoc ſpecialiter rogatorum, numerus, ſed quinque tantùm teſtes, etiam fortuitò præſentes, teſtandæ veritatis gratia requiruntur, modò ſint maſculi: nam feminæ ut inhabiles ſunt ad teſtimonium ferendum in teſtamentis, ita & in codicillis; quia codicilli accedunt ad teſtamenta, nec facilè eſt recedendum à legibus teſtamentariis: quamvis plerique etiam mulierem ad teſtimonium in codicillis admittant.

§. 3. ſup. de teſt. ordin.

l. ult. C. h. t.

Cujac. ad l. 20. §. 6. ff. qui teſt. fac.

Codicillorum jus quando cœpit eſſe in uſu?

Auguſto imperante, primuſque L. Lentulus codicillos introduxit, cùm in Africa decederet, ſcriptis codicillis ad Auguſtum Cæſarem, & filiam; quibus petiit, ut facerent aliquid. Auguſtus verò & filia Lentuli, tametſi jure cogi non poterant adimplere voluntatem minùs ſolennem, eam tamen pii hæredes benignè impleverunt, legataque & fideicommiſſa à Lentulo relicta, ultrò præſtiterunt. Hoc Auguſti exemplum plures deinde ſunt ſecuti, atque ita paulatim in aſſiduam obſervationem jus hoc converſum fuit.

text. h. in pr.

Neque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

text. hic in pr. Neque obſtat, quòd per codicillos multùm derogetur teſtamentis, quodque licere non debeat, ut quis privatâ auctoritate bona omnia ad alium transferat, cùm id non licuerit hactenus, niſi publica auctoritate L. XII Tabularum. Etenim conſulti ſuper eo ſapientes, reſponderunt, codicillos non ſolùm utiles eſſe, ſed & neceſſarios, præſertim morbo præpeditis, inopia teſtium laborantibus, vel peregrinantibus, qui ſæpe inter ignotos teſtamenti ſolennia obſervare non poſſunt, codicillos tamen facere non impediuntur. Acceſſit etiam autoritas Labeonis, qui ipſe fecit codicillos; cujus exemplo nullam poſtea controverſiam paſſi ſunt.

Quot modis fiunt Codicilli?

§. non tantum. h. t. Non tantùm teſtamento facto poteſt quis codicillos facere, ſed & inteſtatus quis decedens fideicommittere codicillis poteſt, id eſt, rogare hæredes legitimos, ut præſtent fideicommiſſa vel legata codicillis relicta. *l. 3. in fine. & l. 16. in fin. ff. h. t. d. l. 16.* Primo caſu codicilli ſequuntur jus teſtamenti, ſuntque pars & appendix teſtamenti, ex quo & vires capiunt, ſive præcedant ſive ſequantur teſtamentum. Poſteriori caſu per ſe vicem exhibent teſtamenti.

Quid verò in codicillis, facto teſtamento conditis, amplius requiritur?

d. §. non tantùm. Olim, ſi antecederent codicilli teſtamentum, ſpeciali poſtea voluntate per ſequens teſtamentum fuêre confirmandi. Si ſequerentur,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

ntur, oportuit in priùs facto teſtamento
eri à teſtatore mentionem codicillorum
oſt faciendorum; aliàs non valebant. Eó-
ue ſpectat, quod alibi Paulus JC. ait, confici
odicillos quatuor modis: aut enim in futu-
um confirmari, aut in præteritum; aut per
deicommiſſum teſtamento facto, aut ſine
eſtamento. Nam qui in futurum confir-
nantur, hoc modo, *Si quos codicillos reliquero,*
valere volo, ſequuntur teſtamentum; qui in
præteritum, *Codicillos, quos antè feci, valere*
volo, præcedunt, & teſtamento facto confir-
nantur. Sed poſtea Divo Severo & Anto- *Verſ.*
nino placuit, codicillos ante teſtamentum *ſed di-*
factos confirmari etiam tacitè, ſi, qui teſta- *vi. l. 27.*
mentum fecit, à voluntate, quam in codicil- *C. de te-*
lis expreſſerat, non receſſiſſet: præſumitur *ſtam.*
enim perſeverantia voluntatis, ſi non oſten-
datur ejus mutatio.

Cur codicillis hæreditas directò neque dari, neque adimi poteſt?

Ne confundantur jura teſtamentorum *§. codic.*
& codicillorum, id eſt, ne vis & poteſtas una *l. 10. ff.*
ſit, idemque poſſint codicilli, quod teſta- *& l. 7. C.*
mentum, ne item per codicillos, qui ex te- *h. t.*
ſtamento valent, ipſum teſtamentum, quod
vires per inſtitutionem hæredis accipit,
confirmari videatur. Quâ ratione nec *ex-* *l. pen. ff.*
hæredatio in codicillis ſcribitur, ex regula *de cond.*
contrariorum: nec *conditio* in iis rectè ad- *inſtit.*
ſcribitur *hæredi inſtituto*, cùm in effectu
contingeret adimi hæreditatem in defectum
conditionis: neque etiam *ſubſtituitur* di-
rectò,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

recto, cùm ſubſtitutio ſit ſecundi hæredis inſtitutio.

Cur verò per fideicommiſſum hæreditas codicillis rectè relinquitur?

§. nam per fideicom. Quia cùm teſtator hæredi inſtituto in teſtamento præcipit, ut hæreditatem alteri reſtituat, non conſtituit eum directè hæredem, quoniam inſtitutus adhuc verus hæres manet, & quartam retinet, ſed indirectè: quod quidem non eſt alium hæredem facere, ſed eſt tantummodo declarare, cui hæres debeat hæreditatem reſtituere. Unde quemadmodum in codicillis declaratio hæredis fieri poteſt, pari ratione poteſt teſtator declarare, ut hæres inſtitutus in teſtamento hæreditatem alteri reſtituat, quæ declaratio non mutat, nec impedit inſtitutionem hæredis.

l. 77. ff. de hær. inſtit.

l. 10. ff. de cond. inſtit.

Quid, ſi directò data ſit hæreditas codicillis?

l. 1. & l. fin. §. 1. ff. eod. tit.

Suſtinetur tamquam relicta verbis obliquis; & venientes ab inteſtato cenſentur quaſi rogati eam hæreditatem reſtituere hæredi inſtituto, hocque ideo, ut ſuſtineatur voluntas meliori modo, quo poteſt. Quod non obtinebit in eo, qui teſtamentum facere voluit, & non complevit: quia tunc quod voluit, non potuit; & quod potuit, non voluit; eſtque quod ſibi imputet; niſi clauſula codicillaris fuerit adjecta, quæ rem ſalvet.

Quæ

Quæ eſt forma & effectus clauſulæ codicillaris?

Forma hæc eſt, *ſi non valeat jure teſtamenti; valeat jure codicillorum.* Effectus verò, ut ultima voluntas, quæ ex aliquo capite ſolennitatis non valet jure teſtamenti, recipiatur jure codicillorum. Non enim quis poteſt agere ſimul tamquam ex teſtamento & tamquam ex codicillis, ex eadem ſcriptura. Prodeſt itaque appoſuiſſe illam clauſulam, ut ſaltem ex codicillis ſuſtineatur voluntas, & effectum ſortiatur, etiam ceſſante ſolennitate: utque venientes ab inteſtato per eam videantur gravati de reſtituenda hæreditate hæredi ſcripto; & (ut antè dixi) teſtamentum habeat vim fideicommiſſi. *l. ult. §. illud. C. h. t. Vide Giphanium ad d. l. ult. l. 19. C. de fideicom.*

Cur plures fieri poſſunt codicilli validè, non etiam teſtamenta?

Codicilli plures fieri poſſunt, diverſi & diverſarum rerum, & omnes ſimul valent, nec per poſteriores revocantur ſuperiores, niſi conſtet derogare teſtatorem prioribus voluiſſe. *§. fin. h. t.* Nemo tamen pluribus teſtamentis validis decedere poteſt, ſed per poſterius validum rumpitur prius. *l. 6. §. 1. ff. h. t. & l. 3. C. eod.* Ratio differentiæ eſt, quia teſtamento univerſa hæreditas, quæ eſt una; codicillis res ſingulæ, quæ ſunt plures, relinquuntur. *l. 1. ff. de injuſto, rupto.*

Quot modis codicilli infirmantur?

Duobus, uno per ſe & principaliter, voluntate videlicet defuncti contrariâ, aliis co-

d. l. 6. §. 2. inf. d. l. 3. dicillis contrariis declaratâ. Quæ enim poſt ea geruntur, prioribus derogant. Item nuda voluntate contraria codicilli infirmantur, pro ut conſtituuntur. Aliter atque teſtamentum, quod ut nuda voluntate non perficitur, ita nec infirmatur, prohibente juris regulâ. *l. 35. ff. de R. I.* Altero modo, per conſequentiam infirmati teſtamenti, infirmantur & codicilli, quia pars teſtamenti ſunt, vireſque ex illo capiunt. Deſtructo namque principali veluti teſtamento, deſtruitur quoque acceſſorium, ut codicillus. *l. 129. §. 1. & l. 178. ff. de R. I.* Quo pertinent regulæ: *Cum principalis cauſa non conſiſtit, plerumque nec ea, quæ ſequuntur, locum habent.*

Quid, ſi teſtamento jam facto, ac deinde rupto, codicilli poſtea facti fuerint?

l. 1. C. h. t. ibi Sichard. Donel. l. 7. Com. jur. c. 19. Non ob id quia ruptum eſt prius teſtamentum, etiam codicilli poſtmodum facti ſimul rupti intelliguntur, eo quod ad teſtamentum iſtud jam antea ruptum, quodque non conſiſtit, nullo modo pertinent, aut ab eo pendere dici poſſunt. Ac propterea ſi ab initio recte facti codicilli contraria voluntate revocati non ſunt, neque ex teſtamento quod jam ruptum, jureque nullum eſt, dependent, omnino valent, atque ſubſiſtunt.

FINIS LIBRI SECUNDI.

INSTITUTIONES IMPERIALES, EROTEMATIBUS DISTINCTÆ ET EXPLICATÆ.

LIB. III. TIT. I.

De Hæreditatibus, quæ ab inteſtato deferuntur.

Hæreditas defertur vel ex teſtamento vel ex lege, id eſt, ab inteſtato: ſive, duplex eſt Hæreditas, Teſtamentaria, & Legitima. De illa, quia prior & potior eſt, expoſitum fuit hactenus; neque enim locus eſſe poteſt ſucceſſioni legitimæ, niſi cum teſtamentaria ceſſat, cum ſcilicet ille, de cujus hæreditate agitur, deceſſit inteſtatus.

Quis inteſtatus decedere dicitur?

QVi aut omnino teſtamentum non fecit, cùm facere potuit; aut non jure fecit; aut id, quod fecerat, ruptum irritumve factum eſt; aut ſi ex eo nemo hæres exſtiterit. Duobus prioribus modis ſtatim à morte quis dicitur inteſtatus: duobus verò ſequentibus ex eventu pendet, quo teſta-

Text. h. in princ. l. 1. ff. de ſuis & leg l. 64. ff. de V. S.

l. 181. ff. de R. I. teſtamentum infirmatur, vel deſeritur. *Si enim nemo ſubiit hæreditatem, omnis vis teſtamenti ſolvitur.*

Mortuo igitur alicui inteſtato quo pacto ſucceditur?

§. *inteſtator.* Varium & perplexum hac de re olim jus fuit: Jure quidem Civili ex Leg. XII Tabb. duo erant ſuccedendi ordines, hæredum ſuorum & legitimorum, id eſt, agnatorum; Jure Prætorio tres, liberorum, legitimorum, cognatorum. At jure Novellarum utrumque hoc jus penitùs inverſum fuit, & conſtituti alii tres ordines ſucceſſionis inteſtatæ, qui & hodie obſervantur, nimirum, *Deſcendentium*, ſive liberorum; *Adſcendentium*, id eſt, parentum; *Tranſverſalium*, id eſt, agnatorum & cognatorum; de quorum proinde ſucceſſione primo loco dicemus. *Novell.* 118. *c.* 1. 2. 3.

DE SUCCESSIONE DESCENDENTIUM.

Appellatione Deſcendentium qui veniunt?

l. 220. *ff. de V. S.* §. *ſui autem.* §. *quibus.* & §. *nec interest.* *Liberi utriuſque ſexus*, & ex his deſcendentes, nepotes, pronepotes, cæterique qui in poteſtate morientis fuerint: hos enim omnes *Suorum* appellatione Lex XII Tabul. comprehendit. Nec intereſt, utrùm naturales ſint liberi, an adoptivi: quibus connumerari neceſſe eſt etiam eos, qui legitimati ſunt per ſubſequens matrimonium, &

obla-

oblationem curiæ: vulgò autem quæſiti & inceſtuoſi, liberorum appellatione impropriè veniunt.

Qualiter igitur hodie ab inteſtatò liberi ſuccedunt?

Succedunt hi parentibus æqualiter, ſive primi ſint gradus, ut filiæ; ſive ulterioris, ut nepotes, pronepotes, nullâ habitâ ſuitatis, aut poteſtatis ratione, & remotâ ſexus differentiâ, quæ olim obtinuit inter agnatos & cognatos; præferunturque in ſucceſſione patri, avo, proavo, cæteriſque adſcendentibus: quia naturalis ratio, tamquam lex quædam tacita, & commune parentum votum, horumque erga liberos caritas, addicit & deſtinat ipſis liberis ſucceſſionem, utpotè per quos illi quodammodo poſt mortem victuri ſunt, & memoria eorum conſervabitur. Olim quidem nepotes ex filia non ſuccedebant, at hodie, ut dixi, ſuccedunt æqualiter cum liberis primi gradus, & admittuntur in locum ſui patris, matriſve; & quidem *in ſtirpes*, non etiam *in capita*.

l. 4. 11. & ult. C. de ſuis & legit. & Aut. in ſucceſſione. C. eod. Novell. 118. in pr. l. 7. ff. de bonis damnat. d. Auth. in ſucceſſ. & d. Novel. 118. c. 1.

Quando dicitur ſuccedi in ſtirpes, & in capita?

In *ſtirpes* ſucceditur, quando ſolius ſtirpis ratio habetur, ex qua ſucceditur, & perſonæ illius, in cujus locum ſucceditur. Itaque cum filius filiave, & ex altero filio nepos neptiſve exſiſtunt, pariter ad hæreditatem avi vocantur, nec qui gradu proximior eſt, ulteriorem excludit; quod voca-

§. cùm filius.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Vlp. in frag. tit. 26. §.3. tur vulgò *jus repræſentationis*. In *capita*, quando in tot partes dividitur hæreditas, quot ſunt ſuccedentium capita; ut ſinguli ſingulas, ſive viriles, & æquales portiones auferant.

Quid juris habent liberi emancipati?

Hodie perinde emancipatis, ac ſuis, defertur hæreditas, ſpreto patriæ poteſtatis & emancipationis diſcrimine, quod olim obtinuit, cùm Lex XII Tabul. propinquitatem civili ratione metiens, eos tantùm liberos agnoſceret, qui erant in poteſtate morientis: quæ quidem civilis ratio non potuit tollere naturalem, nec efficere, quo minùs emancipati eſſent liberi: quapropter Prætor naturali æquitate motus, dedit eis bonorum poſſeſſionem, *Vnde liberi*; ſive ſoli eſſent, ſive cum ſuis concurrerent hæredibus.

§. emancipati. d. Novel. 118. c. 1.

de qua tit. ff. & C. unde liber.

Quid juris habent legitimati?

Legitimati per ſubſequens matrimonium, in omnibus & per omnia habentur pro legitimè natis ab initio, ut parentibus ſuis ſuccedant omnimodò, quemadmodum etiam legitimati per oblationem curiæ. At verò legitimati per principale reſcriptum ex patris voluntate, tunc demum ei ſuccedunt, quando nulli exſtant juſti liberi: neque enim Princeps legitimando cenſetur liberis juſtis voluiſſe præjudicare, imò non ſolet, iis exſtantibus, naturales pronunciare legitimos.

c. tantæ. ✠ Qui filii ſint leg. N. 89. §. & quoniam.

Quan-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quando ſuccedunt legitimi tantùm?

Hi aut ſunt *adoptivi* in ſpecie, aut *arrogati*, adoptivi, ſi tempore mortis adoptantis in familia ejus reperiantur, eidem ab inteſtato ſuccedunt æqualiter cum naturalibus & legitimis ſimul; quamvis omiſſi in teſtamento non poſſint illud dicere inofficioſum, nec pater adoptans eos inſtituere teneatur, niſi ſit ex adſcendentibus aliquis. *Arrogati* ſuccedunt arrogatori non ſolùm in bonis, quæ ad ipſum tranſtulerunt, ſed & in quarta bonorum arrogatoris; niſi ſint per emancipationem excluſi ab omni jure; adimit enim emancipatio id omne, quod adoptio dedit: quod aliter ſe habet in naturalibus emancipatis, quia manent naturâ liberi.

§. At hi, qui. & 4 ſeqq. l. pen. C. de adopt.

§. ſed ea omnia. h.

l. 5. C. de ſuis & legit.

Quomodo ſuccedunt naturales tantùm?

Hi in bonis matris quæ ſemper certa eſt, & parentum maternorum, ſuccedunt, non ſecus atque legitimi: quin etiam, niſi mater fuerit illuſtris, cum eis pariter admittuntur. In bonis verò patris non ſuccedunt, quia juris autoritas haberi pro patre voluit eum, quem nuptiæ demonſtrant, ut tamen naturales alimenta conſequantur. Quòd ſi verò patri non fuerint legitimi liberi, nec ſuperſtes conjux legitima, tunc naturales & eorum mater ſimul ſextantem ſeu duas uncias hæreditatis accipiunt paternæ.

l. pen. C. ad SC. Orphit. l. 19. 23. & 24. ff. de ſtatu hom.

Novel. 89. c. 12. §. ſi quis autem.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quid, ſi ex damnato concubitu, vel ex nefariis inceſtiſque nuptiis, nati ſint?

Auth. ex complexu. C. de inceſt. nupt. c. cùm haberet. ibi DD. extrav. De eo, qui duxit in matr.

Tales ne matri quidem ſuccedunt, cùm nec jus alimentorum jure civili habeant; idque ideò conſtitutum fuit, ut tanto magis patris reprimatur libido. At jure Canonico, quod commiſeratione nititur, hujuſmodi liberis alimenta præbentur: quia inhumanum videbatur, ut anima creata, quæ non peccaverat, fame periret.

DE SUCCESSIONE ADSCENDENTIUM.

Nomine Adſcendentium qui veniunt?

Parentes omnes utriuſque ſexus: & quidem primò pater & mater æqualiter; illis verò deficientibus alii in illo ordine ſuperiores, ad ſucceſſionem defuncti admittuntur, ſalvâ gradus prærogativâ: nam tametſi tacitâ quâdam naturæ lege parentum hæreditas debeatur liberis, non è contra; tamen turbato mortalitatis ordine, pietas & miſeratio parentes vocat ad liberorum ſucceſſionem. Adeò ut etiam admittatur parens arrogator ad bona puberis arrogati. Dico, puberis; quia bona impuberis reſtituenda ſunt ejus propinquis, ex cautione, de qua ſuprà. Adoptio extranei nihil juris in eum transfert.

Novell. 118. l. 15. ff. de inoff. teſt. ſup. tit. de adopt.

Quid,

Quid, ſi plures parentes ex diverſa linea exſiſtant?

Inter eos, ſi eundem habeant gradum, ex æquo dividetur hæreditas, ut medietatem quidem accipiant à patre aſcendentes, medietatem verò reliquam à matre aſcendentes, quanticumque illi fuerint: quo modo ſi avus paternus ab una parte, ab altera verò avus ſuperſit maternus, cum avia materna, paternus ſemiſſem unum ſolus capiet, materni duo alterum ſemiſſem auferent; non habitâ ratione, bona ſint paterna, an materna. *d. Novel. 118. & Auth. defuncto. C. ad SC. Tertull.*

Quid, ſi cum parentibus concurrant fratres aut ſorores?

Illi, dummodò utrimque, id eſt, ex utroque parente, defuncto ſint conjuncti (quos vocant germanos ac conſanguineos) cum proximis gradu aſcendentibus, ad defuncti fratris ſucceſſionem vocantur; & quidem in capita, ita ut ſinguli, & fratres ſororeſve, & aſcendentes, pleno etiam jure æqualem ſeu virilem portionem ferant. Neque hoc caſu ex iſta filiorum filiarumve portione pater uſumfructum ſibi vindicat: quia pro uſufructu eidem hæreditatis jus & pars ſecundùm proprietatem tribuitur. *d. N. & Auth.*

Quid, ſi præmortuorum fratrum vel ſororum exſtent filii?

Hi olim parentibus poſtponebantur; hodie una cum parentibus & fratribus admittuntur, ut tamen ſuccedant in ſtirpes tantùm, *Novel. 127. §. 2.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

tùm, & non in capita. Repræſentant enim fratrum filii parentum ſuorum perſonas, & in eorum locum intrant: proindeque non plus neque minus capient, quàm illi habituri eſſent, ſi vixiſſent.

Quid, ſi ſoli fratrum filii exſtent?

§. hoc etiam. in f. tit. ſeq. l. 2. §. 2. ff. de ſuis & leg. hær. Zaſius l. 1. ſing. reſp. c. 7.

Veriùs eſt eos ad bona patrui inteſtati admitti in capita, ſecundùm Jus vetus, quod cùm non inveniatur mutatum, niſi quatenus nepotes concurrunt cum patruis, non eſt prohibendum ſtare; cùm in correctoriis ſit facienda ſtricta interpretatio, & caſus exceptus firmet regulam in non exceptis. Nec movere debet, quòd nepotes ex diverſis filiis licet omnes in eodem gradu reperiantur, avo ſuo ſuccedant in ſtirpes: non enim tanta ratio eſt, ut defluxiſſe cenſeatur ſucceſſio in eos qui à latere ſunt, atque in eos, qui recta deſcendunt.

DE SUCCESSIONE COLLATERALIUM.

Appellatione Collateralium qui veniunt?

Agnati & cognati, defuncto ex latere conjuncti, qui nonnumquam & *Legitimi* appellantur.

Quomodo tales ſuccedunt?

Auth. ceſſante. C. de legit. hær.

Deficientibus tam deſcendentibus, quàm adſcendentibus, vocantur à latere venientes, ſine diſcrimine ſexus, aut familiæ, in primis verò fratres & ſorores, ex utroque paren-

rente juncti (quos & cum parentibus de-
functo fratri in capita ſuccedere dixi) exclu-
conjunctis ex uno parente tantùm.

Quid, ſi non exſtent fratres vel ſorores?

Tunc fratrum vel ſororum liberi utrim-ue juncti ſuccedunt, excluſis junctis ex uno
tere. Quod adeò verum eſt, ut, ſi defunctus
t frater germanus, & ex altero germano
xſiſtant nepotes, ille in capita, hi verò in
tirpes ſuccedant, ut videlicet eam accipiant
ortionem, quam eorum parens erat acce-
turus, ſi vixiſſet. *Novell. 118. c. 3. d. Aut. ceſſante.*

Quid, ſi neque liberi exſtent fratrum utrimque junctorum?

Tunc ad ſucceſſionem defuncti vocantur
fratres, ex uno parente tantùm conjuncti,
æqualiter, ſi omnes ex uno & eodem ſint la-
tere, hoc eſt, ſi omnes vel ſint conſanguinei
tantùm, vel uterini tantùm. Quòd ſi verò
defunctus reliquerit fratres conſanguineos
& uterinos ſimul, ſententia verior eſt, in bo-
nis à patre profectis ſolos ſuccedere conſan-
guineos, in profectis à matre ſolos uterinos,
in cæteris verò bonis utroſque. *d. Novel. 118 Auth. poſt fratres. l. 13. §. 2. C. de leg. hæred.*

Quid, ſi nec tales exſiſtant, ſed ſoli eorum exſtent filii?

Hi jure quodammodò proprio ad defun-
cti ſucceſſionem deveniunt, & proinde ſuc-
cedunt in capita, non in ſtirpes; ita qui-
dem, ut, ſi ſit fratris filius & alterius fratris
duo pluresve liberi, quotquot ſunt ab utra- *l. 2. §. 2. ff. de ſuis & leg. l. pen. in fin. C. de leg. hær.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

que parte perſonæ, tot fiant portiones, ut ſinguli ſingulas capiant. Et ita obtinuit jure veteri, quo non fuit repræſentatio niſi in linea recta, ut frater filium fratris excluſerit à fratris ſui hæreditate, tamquam remotiorem: quod jus cùm non ſit mutatum per Novellas, non eſt prohibendum ſtare.

l. 3. C. d. t.

Quid, ſi nec filii exſiſtant fratrum?

Novell. 118. c. 3. §. ſi verò d. Auth. poſt fratres,

Tunc admittuntur ad defuncti hæreditatem, primò patrui & avunculi, deinde patrueles & conſobrini, ac conſequenter reliqui ex transverſo conjuncti, ſecundùm prærogativam gradus, ita ut proximi ſemper excludant remotiores, abſque repræſentatione, vel ſtirpium, unde orti ſunt, conſideratione: &, ſi plures ſint perſonæ ejuſdem gradus, dividitur hæreditas inter eas perſonas in capita.

Deficientibus agnatis & cognatis, qui hodie ſuccedunt?

Auth. præterea. C. unde vir & uxor. N. 117. c. 5. N. 53. §. quoniam.

Conjuges ipſi ſibi invicem: quibus hoc præterea conceſſum, ſi matrimonium ſit ſine dote, ut ſuperſtes ex bonis prædefuncti divitis quartam occupare poſſit, etiam relictis liberis; vel virilem, ſi ſint plures liberi quàm tres: cùm enim inter conjuges ſit conſortium omnis vitæ & divini humanique juris communicatio, ſintque infinita matrimonii onera, meritò ſibi invicem ſuccedunt, & paupertas unius per divitias alterius ſublevatur.

Quid, ſi poſtremò nec hi ſibi invicem ſuccedant, ſed bona vacent?

Tunc ſuccedit fiſcus, non quidem ut hæres, ſed velut in bona vacantia: niſi per quadriennii præſcriptionem excludatur à poſſeſſore bonæ fidei. Dicuntur autem bona vacare, quæ jacent, propter defectum legitimorum ſucceſſorum. Sunt etiam perſonæ quædam certis corporibus ſeu collegiis adſcriptæ, quarum, ſi abſque hærede moriantur, placet bona ad ea corpora, quorum pars ſunt, pervenire, excluſo fiſco.

l. 3. ff. de ſucceſſ. edicto. l. 4. C. de bonis vacant. l. 10. l. 1. §. 2. ff. de jure fiſci.

TIT. II.

De legitima Agnatorum ſucceſſione.

Quis hodie ſervetur ordo in ſucceſſione legitima, demonſtratum eſt. Quis olim fuerit, breviter ſuprà indicavi; & pluribus hoc, & ſequentibus aliquot Titulis oſtenditur.

Quis igitur jure veteri ſuccedentium ab inteſtato ordo fuit?

EX Lege XII Tabb. ſucceſſionum hujuſmodi duo dumtaxat ordines fuerunt, nimirum hæredum ſuorum, & legitimorum, id eſt, agnatorum, excluſis cognatis, quos deinde tertio ordine vocavit Prætor. Primò vocabantur ſui hæredes, de quibus Tit. ſuperiori, excluſis etiam emancipatis.

§. 3. ſup. tit. 1.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Verùm differentia omnis inter agnatos & cognatos, inter ſuos & emancipatos, quoad ſucceſſionem ab inteſtato, jure noviſſimo omnino ſublata fuit. Unde ceſſant hodie difficultates pleræque de eo, quis dicatur ſuus hæres, & qui ſuis hæredibus annumerentur.

Agnati quando ſuccedebant?

in pr.h.t. l.195.§. 2. ff. de V. S. Si nemo ſuus hæres exſiſteret, vel quos inter ſuos hæredes Prætor Conſtitutioneſve vocabant: tunc enim Lex XII Tabb. proximos agnatos ad ſucceſſionem vocabat, hoc eſt, per virilis ſexus perſonas cognatione conjunctos, ſive naturales, ſive adoptivos; nam & per adoptionem jus agnationis acquiritur. Adſcendentibus ſive parentibus non erat ſuccedendi jus: nam pater, qui filium habebat in poteſtate, jure non hæreditario, ſed peculii, ei ſuccedebat, quamvis inter agnatos numeraretur.

Quomodo fratres, eorumque filii, & feminæ olim ſuccedebant?

§. hoc etiam. §. ſi plures. §. pen. h. t. d. Novell. 118. c.4. In *fratribus* non reſpiciebatur duplex illud vinculum, ſed ſimul ſuccedebant omnes eumdem patrem habentes: non admittebantur quoque *filii fratrum* unà cum fratribus: verùm Lex XII Tabb. proximum vocabat, minimè agnito in hac ſucceſſione jure repræſentationis. Præterea *feminæ* ultra conſanguinitatis gradum ad legitimam ſucceſſionem nequaquam admittebantur, ſed commodiùs videbatur, ut hæreditas ad maſculos pertineret. Donec Juſtinianus feminis agna-

tis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

tis idem juris, quod maribus antè competebat, attribuit, & voluit, ut omnes, ſolâ proximitatis ratione conſideratâ, ad ſucceſſionem admitterentur.

TIT. III.
De SC. Tertulliano.

Succedebatne jure veteri ab inteſtato mater filio?

NEquaquam, Lege XII Tabb ita ſtrictè procedente, & maſculorum progeniem præponente ſexui feminino, ut ne quidem inter matrem & filium ultro citroque hæreditatis capiendæ jus daret, eò quòd matri nec agnationis, nec poteſtatis, nec familiæ jus competeret. Poſtea SC. Tertullianum, pietatis intuitu, relaxavit prædictæ legis rigorem, admittens matrem ad triſtem filii, abſque liberis defuncti, ſucceſſionem, ita demum, ſi ingenua trium, libertina quatuor liberorum jus haberet. Quod quia durum, imò & impium, caſum ſcilicet fortuitum in matris admitti detrimentum, Juſtinianus abrogavit, ſine ulla remora vocans matrem ad liberorum ſucceſſionem: conſtituens quoque, ut cum fratribus & ſororibus in virilem partem admittatur.

in pr. I. h. t.

l. 7. §. ult. unde liber. l. 6. de jure dot.

Auth. cum ſolis. C. h. t.

TIT.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

TIT. IV.

De SC. Orphitiano.

Quid verò juris olim competiit liberis ad ſucceſſionem matris inteſtatæ?

EX eadem Lege XII Tabb. liberi non ſuccedebant matri; quippe cùm neque ſui hæredes matri, neque agnati eſſent: Lex verò non omnes liberos, ſed tantùm ſuos ad hæreditatem legitimam vocabat. Prætoris deinde æquitas ſubvenit liberis, eos admit-
§. 1. & 3. tendo poſt agnatos. Tandem SC. Orphitiano effectum eſt, ut liberi matribus ſuccedant, præferanturque tam agnatis, quàm cognatis
§. *ult.* defunctæ matris. Nec refert legitimi ſint,
l. 1, §. capitis. ff. h. t. an vulgò quæſiti, niſi fuerint ex illuſtri nati: quia ſola hic conſideratur naturalis cognatio, & ideo hujuſmodi ſucceſſiones capitis diminutione non perimuntur.

TIT. V.

De ſucceſſione Cognatorum.

Quid de Cognatis ſtatuit Lex XII Tabularum?

§. 1. *h. t.* HOs excludebat omnino; quippe qui, cùm per feminini ſexus perſonas cognatione jungantur, ſui aut legitimi hæredes non eſſent: verùm Prætor vocavit cognatos proximos tertio ordine, nempe deficientibus

ſuis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

[ſ]uis & legitimis, in quo ille naturalem co-gnationem ſecutus fuit.

Quinam præterea cum cognatis tertio ordine vocati fuerunt?

Primò agnati capite diminuti, id eſt, emancipati, qui cùm ex Lege XII Tabb. per emancipationem haberi inter legitimos deſinerent, propterea ut cognati, quales naturâ ſunt, tertio ordine demùm à Prætore vocabantur ad ſucceſſionem. Deinde liberi in adoptionem dati, ad patris naturalis hæreditatem hoc eodem gradu vocabantur; & vulgò quæſiti ad matris atque aviæ ſucceſſionem, non item patris: quia tales patrem habent incertum, vel nullum, aut ſaltem eum, quem ſecundùm leges habere non licet.

§. 2. 3. h. §. 4. l. 4. & 8. ff. Vnde cognati. l. 2. 3. ff. de ſtat. hom.

Ad quem uſque gradum vocantur cognati & agnati?

Olim *cognati* uſque ad ſextum gradum cognationis vocabantur: ex ſeptimo verò admiſit Prætor natum natamve ſobrino ſobrinave, qui proprium nomen non habent, quo vocentur. Ratio eſt, quia ulterius rerum natura non patitur cognatorum vitam ſubſiſtere: Agnationis verò jure admittebatur quis ad hæreditatem, etſi decimo gradu eſſet. Imò & ultrà, atque adeò in infinitum, agnatos ad ſucceſſionem vocatos fuiſſe, plures textus comprobant. Nam quod hic Imperator ait, *agnationis jure admitti aliquem, etſi decimo gradu ſit*, certum gradum valdè remotum pro incerto ſumſiſſe in-

§. fin. h. t.

§. 4. ſup. tit. 2. & l. 2. §. 1. ff. de ſuis & leg.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

intelligendus eſt. Hodie cognati exæquati agnatis ad longiſſimum quoque gradum admittuntur.

TIT. VI.

De gradibus cognationum.

Uſus Tit. hujus cernitur in hæreditatibus, quæ Jure Civili proximis agnatis, ut Jure prætorio proximis deferuntur cognatis: item in tutela legitima, de qua ſuprà lib. 1. tit. 15.

Quid eſt Cognatio?

l. 4. §. 2. ff. de gradibus. COgnatio eſt vinculum juris, ſeu neceſſitudo, quæ inter eos, qui de communi ſtipite propinquo manant, intercedit. Et *Cognati*, auctore Modeſtino, ab eo dici putantur, quòd quaſi unà communiterve nati, vel ab eodem orti progenitive ſint.

Quotuplex eſt?

I. Alia eſt *Civilis* tantùm, ut ea, quæ per adoptionem; alia *Naturalis* tantùm, ut inter vulgò quæſitos & ſervos; alia *Naturalis* & *Civilis* ſimul, ut ea, quæ intercedit inter eos, qui ex legitimis nuptiis quæſiti ſunt.

II. Cognatio Naturalis & Civilis alia eſt *Adſcendentium*, qui nos genuerunt; alia *Deſcendentium*, qui à nobis progeniti ſunt; alia *Collateralium*, qui neque nos genuerunt, neque à nobis progeniti ſunt, ſed eamdem nobiſcum ſtirpem communicarunt: vel potiùs duplex

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

plex eſt linea conjunctionis, recta, & tranſverſa ſive obliqua. Recta verò alia ſuperior ſive aſcendentium; alia inferior ſive deſcendentium : & ſingulæ lineæ varios cognationis gradus complectuntur.

Quid igitur vocas Lineam? quid Gradum?

Linea eſt collectio perſonarum, ab eodem ſtipite deſcendentium, continens gradus & diſtinguens cognationes. *Gradus* eſt tranſitus de proximo in proximum : & quot ſunt tranſitus in remotiorem, tot ſunt gradus; vel quot ſunt generationes, tot ſunt gradus. *l. 10. §. 10. ff. d. t.*

Quomodo in linea recta computantur gradus?

Hic prorſus convenit inter Jus Civile & Canonicum, ſervatâ regulâ, ut *tot ſint gradus, quot generationes* : ac proinde facilis computatio eſt, quia ſemper generata perſona, ſive ſurſum ſive deorſum tendas, gradum adjicit. V. G. Inter patrem & filium una eſt generatio, ergò & unus gradus; inter avum & nepotem generationes duæ, & duo item gradus, & ſic deinceps. Adſcendendo quidem primum gradum facit pater & mater; ſecundum avus, avia; tertium proavus, proavia; quartum abavus, abavia; quintum atavus, atavia; ſextum tritavus, tritavia; qui ultrà ſunt, *Majores* communi nomine appellantur. Inter deſcendentes in primo gradu ſunt filius & filia; in ſecundo nepos, neptis; in tertio pronepos, *§. hactenus. h. t.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

nepos, proneptis; in quarto abnepos, abneptis; in quinto atnepos, atneptis; in ſexto trinepos, trineptis: qui infra hos ſunt, communi nomine *Poſteriores*, ſive *Poſteri* vocantur.

Quomodo in linea collaterali?

Hic ſimiliter Jure Civili *Generata perſona ſemper gradum adjicit.* Ita, ut, quotieſcumque quæritur de duorum cognatorum diſtantia & gradu, incipiendum ſit ab uno, & adſcendendum ad communem ſtipitem, rurſuſque deſcendendum ad alium: & quot ſunt generationes intermediæ, tot erunt gradus, demto ſtipite; neque enim in linea laterali ullus eſt primus gradus, uti in recta, quia frater fratri per ſe non conjungitur, ſed per patrem, qui utrumque genuit. Frater itaque à fratre diſtat ſecundo gradu, quia rectà progrediendo à me, filio v.g. ad patrem, una eſt generatio, & ſic unus gradus: deinde à patre deſcendendo ad fratrem, ſecunda eſt generatio, ergò & ſecundus gradus. Conſequenter nepos ex fratre, item patruus, avunculus, amita, & matertera, tertio mihi gradu junguntur: quia me fratremque genuit pater, & altera eſt generatio, alterque gradus; frater verò genuit filium, nepotem meum, & hæc tertia eſt generatio, & tertius gradus. Similiter pater me genuit, patrem verò avus, idemque avus patruum meum, qui à me diſtat tertio gradu: & ſic deinceps, non diſtinguendo inter lineam æqualem aut inæqualem.

Quid verò Iure Canonico circa hanc computationem obtinet?

Jure Canonico aliter ſe res habet: quo quidem etiam aſcendendum eſt ad communem ſtipitem, ſed non deſcendendum, ut Jure Civili: neque enim hic tam perſona gradum facit, quàm generatio, & non ſingulæ perſonæ, ſed duæ ſimul ex latere junctæ cenſentur uno gradu dumtaxat. Quo modo frater & ſoror primum gradum faciunt, horum liberi, id eſt, fratres patrueles ac conſobrini, ſecundum, qui Jure Civili quartum gradum conſtituunt, *&c.* Et quoad cognatorum inter ſe diſtantiam habenda eſt ratio lineæ æqualis, quæ æqualiter diſtat à communi ſtipite, & inæqualis.

Quid igitur juris eſt de cognatis lineæ æqualis?

Hic locum habet Regula: *Quoto gradu unus diſtat à communi ſtipite, eodem inter ſe diſtat ab alio, de cujus cognatione agitur:* ut frater à communi ſtipite, nempe patre, diſtat gradu uno; ergò & à ſorore non niſi uno gradu diſtabit. Similiter fratrum filii diſtant inter ſe ſecundo gradu: quia eodem gradu diſtat unuſquiſque ab avo ſuo.

Quid, ſi linea ſit inæqualis?

Tunc obſervatur hæc Regula: *Quoto gradu remotior perſona diſtat à ſtipite, eodem gradu à latere venientes inter ſe diſtant.* Unde ſi de patruo quæras, ille mihi erit in ſecundo gradu. Ego enim cum patre meo conſtituo unum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

unum gradum; avus, qui ſtipes eſt, alterum: qui duo gradus ſolùm computantur. Nam ego à ſtipite ſum remotior, propinquior patruus: quare ſecundùm me fiet computatio, & quot gradibus ego diſto à ſtipite, totidem inter nos diſtabimus.

Cur ita diverſimodè numerantur gradus utroque jure?

c. ad ſedem. 35. q. 5. l. 10. §. 4. verſ. idem. ff. de gradibus.

Quia *Ius Canonicum* habet rationem nuptiarum, quæ ſine duabus perſonis contrahi non poſſunt. At verò *Ius Civile* hæreditatum & ſucceſſionum cauſâ gradus computat, quo ſcilicet modo ex collateralibus alter alteri ſuccedat ab inteſtato, utque præferatur, qui proximus eſt in gradu; unde cùm ſingulæ perſonæ capaces ſint ſucceſſionum, in ſingulis quoque computationis hujus habenda fuit ratio.

Suntne affinitatis gradus?

l. 4. §. 5. ff. d. t.

Jure Civili gradus Affinitatis nulli ſunt: quia affinis affinem non generat, nec ſecundùm affinitatem defertur hæreditas. Jure Canonico iidem ſunt gradus affinitatis, qui & cognationis; ita ut quo gradu quis eſt cognatus uxori meæ, eodem mihi ſit affinis, & contrà. V. G. Ego & ſoror uxoris meæ ſumus in primo gradu affinitatis; filius ſororis in ſecundo gradu à me; nepos verò tertio.

TIT.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

TIT. VII.

De Servili cognatione.

Quid eſt Servilis Cognatio?

QUæ contrahitur inter eos, qui in contubernio ſeu ſtatu ſervili concepti, natique ſunt. Cujuſmodi cognatio Jure Civili nulla computabatur, & per conſequens neque ſucceſſioni locus erat. *text. hic.*

Quid hîc novi introduxit Iuſtinianus?

Conceſſit Imp. etiam inter ſervilis conditionis homines cognationis jus, non quidem durante ſervitute; ſed tunc demùm, ubi ſervi ad libertatem pervenerint, idque humanitate ita ſuggerente: nempe ut, qui ſervi nati ſunt, & deinde manumiſſi, non modò parentibus, ſimiliter libertate donatis, jure cognationis ab inteſtato ſuccedant, & parentes eis, jure patronatus hac in parte ſopito, ſed etiam ipſi invicem ſibi. *text. hic.*

TIT. VIII.

De ſucceſſione Libertorum.

Quid Iure veteri circa hanc ſucceſſionem obtinuit?

LEx XII Tabb. ita demum ad hæreditatem liberti vocabat patronum, ſi inteſtatus mortuus eſſet libertus, hærede ſuo nullo relicto. In bonis autem liberti teſtati nihil quoque juris habebat patronus, etiam *Text. hic. in pr.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

l. 1. de bon. lib. extraneo hærede inſtituto. Sed *Iure prætorio* patrono, in remunerationem præſtitæ libertatis, conceſſa eſt partis dimidiæ bonorum poſſeſſio contra tabulas teſtamenti, ſi aut nihil, aut minus parte dimidiâ patrono relictum eſſet.

Quid deinde cavit Lex Papia?

§. poſtea verò. Hac lege ſcribit Imp. adaucta fuiſſe jura patronorum, qui locupletiores libertos habebant, nempe ut, ſi *inteſtatus* deceſſiſſet libertus, major centenario, id eſt, plus centum aureis in bonis habens, & nullos reliquiſſet liberos, patronus ei in ſolidum ſuccederet; vel in virilem portionem, ſi pauciores quàm tres reliquiſſet liberos, tribus enim exſiſtentibus, in totum excludebatur patronus à ſucceſſione liberti. Similiter ſi libertus decederet *teſtatus*, liberis tribus hæredibus inſtitutis, repellebatur omnino patronus; iis verò exhæredatis, hæredibuſque inſtitutis extraneis, bonorum poſſeſſionem partis dimidiæ habebat patronus. Paucioribus exſiſtentibus liberis, virilis ſemper portio patrono debita fuit.

Quid denique Imperator hac in re definivit?

§. ſed noſtra. Ut, ſi libertus minor fuerit centenario, id eſt, minus centum aureis in bonis habens, & *teſtatus* moriatur, patronus omnino à ſucceſſione excludatur: ſi verò *inteſtatus*, nullis relictis liberis, ut patrono jus ſuum integrum reſervetur, ſuccedatque in ſolidum ex L. XII Tabb. Quòd ſi libertus major

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

...jor ſit centenario, & liberos cujuſcumque ...us vel gradus reliquerit; tum patrono ni... debetur, ſive teſtatus ſive inteſtatus li...rtus deceſſerit. Teſtamento autem facto, ...o patronum præterierit, cùm nullos ha...ret liberos, vel cùm haberet, eos exhære...verit, aliis inſtitutis hæredibus, conſtituit, ...eo caſu patronus per bonorum poſſeſſio...m contra tabulas non dimidiam, ut antea, ...l tertiam bonorum partem conſequatur; ...l, ſi minus tertiâ ſit conſecutus, ad ſupple...entum agere queat. *l. ult. C. de bonis libert. & jur. pat.*

TIT. IX.

De aſſignatione libertorum.

...uid intelligitur in Tit. per Aſſignationem Libertorum?

ASſignare libertum dicitur patronus, quando ex pluribus liberis, quos in poteſtate ...a habet, attribuit uni jus patronatus, qui ...lus ſit liberti patronus. Fitque aſſignatio ...æc vel teſtamento, vel codicillis, vel etiam ...nter vivos, quibuſcumque verbis, nutu, pu...: vel ſub conditione. *l. 1. ff. h. t. d. l. 1. §. 3. & l. 7. & 10. ff. eod. l. 107. ff. de V. S.*

...d quos igitur patrono mortuo pertinent bona libertorum?

...A Ad omnes patroni liberos, in poteſtate ...xſiſtentes, æqualiter, dummodò ejuſdem ...radus ſint: & niſi ſint exhæredati, vel pa...ronus uni, aut pluribus, libertum libertoſve ...ſſignaverit, ut poteſt: quo caſu mortuo ...atrono, is ex liberis ſolus jus patronatus *text. hic.*

 habe-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

habebit, cui libertus aſſignatus fuerit, ſoluſque admittetur ad bona liberti.

Si quis filium, cui aſſignavit, poſtea emancipaverit, evaneſcetne aſſignatio?

§. *fin.* *Placuit evaneſcere:* non enim filio emancipato aſſignatio fieri poteſt, niſi jure conjunctionis, ut videlicet ſuo & emancipato libertus conjunctim aſſignetur. Denique evaneſcit aſſignatio, ſi is, cui facta eſt, ſine liberis deceſſerit, aut repudiaverit libertum; quo caſu admittuntur ejus fratres.

l. 9. ff. h. t. d. l. 1. §. 7.

TIT. X.

De bonorum Poſſeſſionibus.

Hactenus de primo modo acquirendi dominii per univerſitatem, qui eſt Juris Civilis: ſequitur ſecundus, prætorius, ſcilicet bonorum poſſeſſio.

Quid eſt bonorum Poſſeſſio?

l. 3. §. 2. ff. h. t. EST *Ius perſequendi, retinendive patrimonii, quod cujuſque, cùm moreretur, fuit*, à Prætore impetrari ſolitum; quia non datur, niſi ab ipſo petatur.

Cur Prætor dare ſolet bonorum poſſeſſionem?

Text. hic in pr. Ut mitiget rigorem Juris Civilis, quod *partim emendat*, ſive ſupplet, vocando eman-

mancipatos ab inteſtato, quos Jus Civile negligebat; admittendo etiam alienum poſthumum hæredem inſtitutum: *partim impugnat*, emancipatis teſtamento præteritis dando bonorum poſſeſſionem contra tabulas: *partim* Jus Civile bene conſtitutum *confirmat*, admittendo ad bonorum poſſeſſionem inſtitutos, & ſuos agnatoſque, ab inteſtato, licet ad eos Jure Civili pertineat hæreditas, eò quòd juſtiùs poſſideat, qui Prætore auctore poſſidet.

Verſ. aliquando.

l. 11. de acq. poſſ.

Quomodo differt bonorum poſſeſſio ab hæreditate?

Nomine & origine: *Hæreditas* enim Juris Civilis eſt; ſola enim Lex, aut conſtitutio, dominum ſive hæredem facit. At *bonorum poſſeſſio* ex juriſdictione Prætoris comparata eſt (ut jam dixi) ad laxandum mitigandumque Juris Civilis rigorem. Intereſt autem, ne hujus juriſdictio confundatur cum poteſtate legis. In effectu tamen *bonorum poſſeſſio* nihil differt ab hæreditate, & habent tantum emolumenti bonorum poſſeſſores, quantum hæredes civiles, & in omnibus vice hæredum habentur; nam licet Prætor miniſter tantùm ſit legis, nec transferat dominium, tamen concedit poſſeſſionem, & per eam omnia commoda & incommoda hæreditaria.

Verſ. quos autem.

l. 1. 2. ff. h. t.

l. 117. & l. 128. §. 1. ff. de R. I.

Quotuplex eſt bonorum poſſeſſio?

Duplex: alia *Edictalis* ſive *Ordinaria*, quæ ex Edicto Prætoris datur, ſimpliciter & ſine cauſæ cognitione; alia *Decretalis*, quæ va-

§. Sunt autem.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

riis ex cauſis cum cauſæ cognitione à Prætore extra ordinem conceditur, interpoſito decreto: cujuſmodi ſunt duæ tantùm; una, quæ ventri datur, & altera, quæ dicitur Carboniana. Edictalis iterum duplex, alia *Ex teſtamento*, alia *Ab inteſtato*. Ex teſtamento, vel *Contra*, vel *Secundùm Tabulas*.

Quibus datur Bonorum poſſeſſio contra tabulas?

l. 1. ff. de bonor. poſſ. contr. tab.

I. Liberis naturalibus emancipatis, in teſtamento patris præteritis; eſtquē iis omnino neceſſaria, quia Jure Civili tales pro extraneis habentur, & ad bona hæreditatemque parentis nullo modo pervenire poſſunt; ſed Prætor æquitate motus hoc illis beneficium indulſit, ut unà cum ſuis ad hæreditatem pervenirent. Dico, emancipatis: nam exhæredatis non datur, ne temerè contingat reſcindi tabulas, cùm poſſit exhæredatio eſſe juſta. Deinde Prætor voluit ſuccurrere liberis iniquè præteritis, non etiam propter ingratitudinem juſtè ſummotis ab hæreditate.

l. 14. ff. de lib. & poſth.

II. Datur item ſuis hæredibus præteritis, quamvis hi aliàs Jure Civili muniti ſint, & ſuccedere poſſint, nimirum dicendo teſtamentum nullum: eſt tamen iis aliquando utilis hæc bonorum poſſeſſio, ut præveniant ſcilicet hæredem ſcriptum, qui facilè impetrare poſſet poſſeſſionem bonorum ſecundùm tabulas.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quibus datur Bonorum poſſeſſio ſecundùm tabulas?

I. Datur poſthumo alieno hæredi inſtituto; qui hæreditatem Jure Civili adire non poterat, quamvis hodie ex nova Juſtiniani Conſtitutione rectè hæres inſtituatur. *text. his in pr.*

II. Datur omnibus Jure ſcriptis hæredibus, tam extraneis, quàm liberis, ſive purè, ſive ſub conditione: quâ deficiente, extranei quidem repelluntur, liberi verò defenduntur à Prætore. *d. §. ſunt autem.*

Bonorum poſſeſſio ab inteſtato quando & quibus datur?

Dari ea ſolet, teſtamento nullo condito, vel nullis tabulis teſtamenti exſtantibus: pluresque ſpecies ſucceſſionum eo caſu Prætor introduxit, & per ordinem hoc modo diſpoſuit: Unde liberi, Unde legitimi, Unde decem perſonæ, Unde cognati, Tamquam ex familia, Unde patroni patronæque, Unde vir & uxor, Unde cognati manumiſſoris. Hodie verò ex Conſtitutione Juſtiniani ſunt quatuor ordinariæ, *Vnde liberi, Vnde legitimi, Vnde cognati, Vnde vir & uxor,* & una extraordinaria, quæ vocatur *Vt ex legibus*, competens ei, cui ex nova lege defertur ſucceſſio. *§. & cum de teſtatis.* *§. ſed eas. cum ſeq.*

I. *Vnde liberi,* datur liberis ad bona patris ſui ab inteſtato mortui; ſive illi ſint ſui, ſive emancipati, ſive ex defuncto nati, ſive adoptivi; durante tamen, non etiam diſſolutâ, adoptione. *l. 1. §. 6. & l. 4. ff. ſi tabul. teſt. nul. ext.*

l. 2. in fin. ff. Vnde legit. II. *Vnde legitimi*, datur omnibus, quibus vel Lex, vel SC. vel Conſtitutiones hæreditatem deferunt, cujuſmodi ſunt agnati, patroni, mater, liberi; quibus tamen non omnino eſt neceſſaria hæc bonorum poſſeſſio.

l. 1. Vnde cogn. III. *Vnde cognati*, datur cognatis, id eſt, iis, qui Jure Civili non agnoſcuntur; ut ſunt conjuncti per feminas, & qui capitis diminutione jus agnationis amiſerunt.

l. 1. C. Vnde vir & uxor. IV. *Vnde vir & uxor*, datur conjugibus, quos ad mutuam ſucceſſionem vocat Prætor, deficientibus proximis.

Quod tempus petendæ ſive agnoſcendæ bonorum poſſeſſioni præfinivit Prætor?

§. cum igitur. & §. fin. *Liberis quidem parentibuſque anni ſpatium, cæteris agnatis vel cognatis centum dierum dedit.* Dies autem conſiderantur utiles, ex quo nimirum ſciverint ſibi poſſeſſionem competere. Intra quod tempus ſi nemo petierit, ejuſdem gradus perſonis accreſcit; vel, ſi nullus ſit, ſucceſſorio edicto locus eſt. Certum tempus ideo præfixit Prætor, ne diu bona ſine domino vacua jacerent, utque creditoribus hæreditariis hac ratione conſuleret, ne ipſis longior fieret mora. Quòd largius tempus liberis & parentibus conceſſerit, ratio poſita eſt in honore ſanguinis & propioris neceſſitudinis, quæ facit, ut penè ad propria bona venire videantur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Qui modus petendæ bonorum poſſeſſionis?

Olim certis & ſolennibus verbis opus erat. Hodie qualiſcumque teſtatio & qualecumque judicium apud quemlibet judicem ſufficit. Quemadmodum & contraria declaratio ſufficit ad repudiationem : quam & operatur temporis lapſus, qui facit locum aliis. *§. fin. h. l. ult. C. qui admitt. ad bon. poſſ.*

TIT. XI.

De Acquiſitione per Arrogationem.

Arrogatio eſt tertius modus acquirendi dominii univerſalis, ſive per univerſitatem.

Qualiter ſucceditur per arrogationem?

CUm paterfamilias ſeſe in arrogationem dat, omnes ejus res, corporales & incorporales, quæque ei debitæ ſunt, arrogatori pleno olim jure acquiri ſolebant. Nam cùm perſona ejus, qui arrogatur, poteſtati ſubjiciatur arrogantis, multò magis res & bona. Excipiuntur ea, quæ capitis diminutione pereunt, cujuſmodi eſt jus agnationis, quia per arrogationem mutatur familia ; & operarum obligatio, quæ non niſi patrono deberi poſſunt : arrogator autem patronus non eſt. *Text. h. in pr. l. 15. ff. de adop. l. 9. 10. 11. 12. ff. de operis libert.*

Acquiriturne uſusfructus arrogatori?

§. nunc autem. l. pen. C. de uſuf. Olim non acquirebatur, ſed per arrogationem, id eſt, minimam capitis diminutionem, exſtinguebatur. Hodie acquiritur & uſusfructus arrogatori: cui etiam cedit uſusfructus bonorum adventitiorum; imò & proprietas omnium bonorum arrogati, morientis poſt pubertatem, ejuſque nomine tenetur, & conveniri à filii creditoribus poterit: *§. fin. h.* quibus ſi recuſet reſpondere, permittitur creditoribus auctore judice poſſidere bona arrogati.

Cur addis, poſt pubertatem?

§. cum autem. impub. ſup. de adopt. Quia arrogato, eoque impubere moriente, tenetur arrogator bona reſtituere proximis arrogati, illis nimirum, qui aliàs ad ſucceſſionem ejus venturi eſſent, ex cautione data tempore arrogationis. Cujus ratio eſt, ne per arrogationem proximi defraudentur bonis impuberis: non poſſunt autem videri defraudari per arrogationem, moriente arrogato pubere, quia jam videntur approbaſſe arrogationem.

TIT.

TIT. XII.

De eo cui libertatis cauſa bona addicuntur.

Proponitur hic quartus modus acquirendi per univerſitatem, nimirum per addictionem bonorum, qui *novus caſus ſucceſſionis* ex Conſtitutione acceſſit Divi Marci.

Quid intelligis per Addictionem bonorum, & cur introducta?

INtroducta fuit addictio bonorum ex reſcripto D. Marci, ut dixi; idque libertatum conſervandarum cauſâ, quæ teſtamento datæ ſimul cum eo periclitabantur, ſi nimirum nullus aut ſcriptus aut legitimus hæres adire ſuſpectam hæreditatem nollet: tunc enim cuilibet, dummodo idoneè caveret creditoribus hæreditariis de ſolido, quod cuique debetur, ſolvendo, id petenti bona defuncti univerſa addicere Judex olim ſolet: ac proinde reſcripto hoc ſubventum fuit, & libertatibus, quæ ſemel datæ, ratæ manebant; & defunctis, ne bona eorum à creditoribus poſſiderentur & venirent. *Text. h.*

Quid, ſi quis inteſtatus decedens codicillis libertates dederit?

Eo quoque caſu favor Conſtitutionis locum habebat & competebat libertas. *text. h. in fin.*

TIT. XIII.

De ſucceſſionibus ſublatis, quæ fiebant per bonorum venditiones, & ex SC. Claudiano.

Duo modi acquiſitionis hodie ſublati hic indicantur.

Quis prior?

Text. h. & l. 1. in fin ff. quibus ex cauſ. in bon. poſſeſſ. eat.

VEnditio bonorum ejus, qui fraudationis cauſâ latitaverat: cujus aſperitas hodie abrogata eſt, & tantummodo creditoribus datur officio Judicis bona latitantium debitorum poſſidere, conſtituiturque bonorum curator, qui per eorum diſtractionem ſatisfaciat creditoribus.

Quis alter modus acquirendi?

§. fin. h. l un. C. de SC. Claud.

Fuit is introductus SC. Claudiano, ex quo libera mulier, quæ ſe contra domini denunciationem alieno junxiſſet ſervo, addicebatur domino ſervi cum fortunis omnibus: ſi verò ſciente domino, tantùm ejus fiebat liberta. Hoc SC. quod honeſtas extorſerat, Imp. abrogavit, tamquam nimis aſperum; cùm per leges, ſtupri pœna non ſit ſervitus, abſurdumque ſit nequitiam ſervi domino lucroſam eſſe: cui proinde licentia datur talem ſervum caſtigatione competenti corrigere, & abſtrahere à muliere tali.

TIT.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

TIT. XIV.

De Obligationibus.

Duo præcipua Juris Civilis capita ſunt, Dominium, & Obligatio. De Dominio, modiſque acquirendi rerum dominii, dictum eſt hactenus: nunc tranſeamus ad contractus, quorum vis omnis in obligationibus cernitur.

Quid eſt Obligatio?

OBligatio eſt juris vinculum, quo neceſſitate adſtringimur alicujus rei ſolvendæ, ſecundùm noſtræ civitatis jura. Text. h. Rectè *vinculum*, quia ligat. *Iuris*, nimirum civilis, à quo effectum habet, qui conſiſtit *in neceſſitate alicujus rei ſolvendæ*, id eſt, dandi aliquid, vel faciendi, pro natura obligationis, quæ ſine hac neceſſitate foret fruſtranea. Verba, *ſecundùm noſtræ civitatis jura*, indicant definiri hic obligationem, quæ recepta ſit Jure Civili.

Quot ſunt Obligationum diviſiones?

Variæ. I. Obligationum diviſio alia eſt *Naturalis* tantùm, quæ ſolo æquitatis vinculo ſuſtinetur, non adjuta aliquo modo à Jure Civili, ut ex ea adverſus aliquem non detur actio, cujuſmodi eſt pactum nudum ſive promiſſio nuda de dando aliquid. Alia §. omnium. l. 10. ff. h. t.

Civilis, quæ à Jure Civili habet vim & vinculum aliquod, ſed cui neceſſitas deſit, quæ per exceptionem eliditur, ut nihil exigi poſſit: cujuſmodi eſt literarum obligatio, ſive ea ſcriptura, qua quis confitetur ſibi numeratam pecuniam, quæ necdum numerata ſit. Item obligatio, quæ remanet debitore liberato per pactum de non petendo. Alia *Civilis & Naturalis*, quæ æquitatis & Juris vinculo nititur, actionemque producit efficacem, ſed cum effectu agendi; eaque hoc Tit. definita eſt.

II. Obligationum quædam ſunt *Civiles*, quæ *aut legibus conſtitutæ*, veluti ſtipulatio; aut *certo Iure Civili comprobatæ ſunt*, uti obligationes ex emtione, venditione, ex locatione, conductione, ex mandato, & ſimilibus, quibus Jus Civile robur & formam addidit; quædam verò *Prætoriæ*, quas ex ſua juriſdictione Prætor conſtituit; qualis eſt obligatio de peculio, de in rem verſo.

III. Obligationum alia eſt *Principalis*, alia *Acceſſoria*. *Principalis* eſt, quâ quis ſuo nomine principaliter obligatur: quales ſunt obligationes reorum principalium. *Acceſſoria* eſt, quâ quis non ſuo, ſed alieno nomine obligatur, quales ſunt, qui pro aliis fidejuſſerunt.

§. *ſequens.* IV. *Obligationum quædam ex contractu ſunt, aut quaſi ex contractu; quædam ex maleficio, aut quaſi ex maleficio;* aut proprio quodam jure naſcuntur *ex variis cau-*
l.1.ff.h.t. *ſarum figuris*, ut inquit Caius, eò reſpiciens, quod quaſi contractus, quaſi male

ficium

ficium res quodammodo ſint figuratæ, quaſi dixeris figuratos contractus, figurata maleficia: ut cùm Judex litem ſuam facit per imprudentiam, non quidem eſt maleficium; verumtamen datur in eum actio, quaſi malè feciſſet, eâ figurâ ſive colore, quod culpâ ejus aliquâ peccatum ſit, quia ſcire Jus Civile debuit.

Obligationum ex contractu quot ſunt ſpecies?

Quatuor: *aut enim Re contrahuntur, aut Verbis, aut Literis, aut Conſenſu. Re* ideo contrahuntur & perficiuntur; quia non producunt obligationem, niſi ſecutâ rei traditione. *Verbis* ideo; quia ſunt contractus, qui ex ſolenni verborum formula vim accipiunt. *Literis*; quia in ſcriptura ſubſtantia conſiſtit. *Conſenſu*; quia ſunt contractus, qui nihil præter conſenſum ad ſui perfectionem deſiderant. §. *ult. d. l.* 1. §. 1.

Quid verò eſt Contractus, & quid ejus nomine venit?

Contractus eſt *conventio ſive conſenſus plurium in idem placitum*, habens cauſam, id eſt, civile aliquod negotium dandi, aut faciendi. Contractus verò nomine venit non tantùm ea obligatio, quæ ſynallagma habet, id eſt, quæ ultro citroque obligat, cujuſmodi eſt emtio, venditio, locatio, conductio; verùm & ea, quæ ex altera tantùm parte; veluti mutuum, ſtipulatio: ſive etiam in ſuo ſtet nomine, ſive tranſeat in proprium nomen contractus. Quibus verbis in- *l.* 7. §. 1. *ff. de pact.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

ſinuatur nova Contractuum diviſio in Nominatos & Innominatos.

Quinam dicuntur Contractus Nominati, & Innominati?

l.7. §.1. & 2. ff. de pact. *Nominati* dicuntur, quibus certum & proprium à legibus nomen eſt attributum, ut emtio, locatio, ſocietas: ex quibus certa nominataque actio datur, veluti actio emti, venditi, locati, conducti, & commodati, *&c.* *Innominati* verò, qui certum & legitimum nomen non habent, quique non ita juris vinculo continentur, cùm in iis locus ſit pœnitentiæ, re integrâ, ſeu quamdiù alteruter tradendò non implevit à ſua parte: ſuntque contractuum ejuſmodi quatuor genera: Do, ut des; Do, ut facias; Facio, ut facias; Facio, ut des: ex quibus certa & proprii nominis actio non datur, ſed actio præſcriptis verbis, ita dicta, quòd ex præſcripto conventionis detur. Sunt & contractus alii *bonæ fidei*, alii *ſtricti juris*, de quibus dicetur inferiùs Tit. de Actionibus. *l.3. C. de rerum perm.*

Quæ dicuntur Subſtantialia, Naturalia, & Accidentalia contractuum?

l.72. in pr. ff. de contr. emt. l.1. & 2. ff. pro ſocio. l.1. ff. de V. O. *Subſtantialia* ſunt, ex quibus contractus naſcitur, & ſine quibus conſiſtere omnino nequit: veluti in emtione & venditione, merx, pretium, & conſenſus; in locatione merces; in ſocietate communio; in ſtipulatione interrogatio, & ad eam congrua reſponſio. Imò in omni contractu, velut ſubſtantialia, *conſenſus*, *bona fides*, quæ dolo opponitur,

ponitur, *libera voluntas*, & *certa ſcientia* adſint neceſſe eſt. Quæ ſolennia nulla privata pactione mutari poſſunt. *l. 27. ff. de R. I.*

Naturalia contractuum eſſe dicuntur, quæ ſecundùm naturam tacitè in contractum quemlibet veniunt: veluti de natura venditionis eſt, ut de evictione teneatur venditor, licet nihil ea de re conventum & expreſſum ſit. De natura item locationis eſt, ut locator ea omnia præſtet, quæ ex bono & æquo præſtare eum oportet; & ſic de cæteris, quæ contractibus inſunt, de quibus paciſci licet ut præſtentur, vel non. *l. 11. §. 2. ff. de act. emt. & ff. de emt.*

Accidentalia ſunt, quæ præterna turam contractus pacto & conventione contrahentium eidem accedunt, veluti ut res vendita emtori locetur, donec pretium ſolvat, ut ſub conditione vel ad diem res tradatur: atque hujuſmodi pacta dicuntur dare legem contractui. Eo excepto, quòd non valet, ſi convenerit, ne dolus præſtetur. Unde dum quæritur de contractu, quid in eum veniat, videndum ante omnia eſt, quid inter contrahentes actum ſit. Si nihil appareat actum, ad contractus cujuſque naturam eſt confugiendum.

Quid, ſi dolus dederit cauſam contractui, vel inciderit in contractum?

Diſtinguendum eſt: aut enim contractus, cui dolus cauſam dedit, eſt bonæ fidei, & non habet locum actio doli ad reſcindendum contractum, quippe ipſo jure nullum, cùm deſtituatur ſuo fundamento, ſcilicet bona fide, quæ in ejuſmodi contractibus prædomina- *l. pen. C. de inutil. ſtip.*

l.56.ff. de V. O. minatur: atqui nihil magis contrarium eſt bonæ fidei, quàm dolus & fraus. Aut ſtricti *l.7.§.3. ff. de dolo.* juris eſt contractus, cui dolus cauſam dedit: & is valet de rigore juris, nec eſt ipſo jure nullus, neque infirmatur, niſi actione vel exceptione doli propoſita; quia in ſtrictis id, quod actum, inſpicitur. Idem dicendum, ſi *l.13.§.4. 5.6.ff.de act. emt.* dolus inciderit in contractum ſtricti juris: non etiam ſi in contractum incidat bonæ fidei, quia & is tunc valet ipſo jure, cùm liber fuerit conſenſus contrahentis, tantumque in eo deceptus ſit dolo venditoris, v. g. emtor, ut rem majoris emeret; ſed propter incidentem dolum agitur actione ex eodem contractu ad purgandum dolum in tantum, quanto minoris res valuerit.

An qui jure ſuo utitur, vim facere aut dolo videatur?

l. 55. & l. 155. §.1.ff. de R.I. l. 3. ibi Gloſſ. C. de pign. l.129.ff. de R. I. Minimè: excuſatur enim à vitio, nec poteſt dici dolum aut vim feciſſe, qui pro ſe habet ſtricti juris auctoritatem, unde creditor, ſi ingrediatur ex conventionis lege fundi ſibi oppignorati poſſeſſionem, cum ſuo jure utatur, non poteſt dici vim facere, *nihil enim dolo facit, qui ſuum recipit:* ut ſi creditor pecuniam ſibi debitam acceperit, ante quam bona debitoris ex edicto poſſideantur, quamvis ſciens eum ſolvendo cæteris non eſſe, edicto, quæ in fraudem creditorum facta ſunt, ut reſtituantur, non tenebitur, quia jus ſubvenit vigilantibus.

Quid,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quid, ſi contractus metu ſit initus?

Talis non eſt ipſo Jure nullus, ſed per a- onem. Quod metus cauſa, reſcinditur; mmodò metus fuerit juſtus, quia *vani ti- oris juſta excuſatio non eſt.* Quod autem con- actus bonæ fidei, dolo initus, ſit ipſo jure llus, metu verò initus reſcindatur, diffe- ntiæ ratio eſt; quia metus, qui palàm in- rtur, non excludit voluntatem, cùm ſcia- r, quid agatur: dolus autem, qui per inſi- as infertur, conſenſum excludit; aliud enim lo agitur, aliud ſimulatur.

l. 184. ff. de R. I.

TIT. XV.

Quibus modis Re contrahitur obligatio.

Cur contractus, qui hoc Tit. explicantur, Re fieri dicuntur?

QUia ipſa rei traditione, numeratione, & acceptatione fiunt, neque priùs ex iis fficax oritur obligatio, quàm res tradita re- eptaque ſit, etiamſi conſenſus intervene- t. Ideò dicit hic Imperator, *veluti mutui atione*, quaſi non ſit ſatis inter nos conve- iſſe, niſi proficiſcatur pecunia; ſicque fa- tum aliquod intervenerit, quod initium ræbeat obligationi.

Text. in pr.

Quot ſunt contractus, qui re ineuntur?

Quinque, *Mutuum*, *Indebitum*, *Commo- latum*, *Depoſitum*, *Pignus*. Quod tantùm quin-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

quinque exponantur, ratio eſt, quia hic ſolummodò tractatur de contractibus certis ſive nominatis; de innominatis (quorum in numero eſt permutatio) non agitur.

DE MUTUO.

Quid eſt Mutuum; & unde ſic dictum?

l.2. in pr. & §. 2. ff. de reb. cred. Mutuum inde appellatum eſſe ſcribit Paulus, quia ita à me tibi detur, ut *ex meo tuum fiat;* ſive quia id, quod à me tibi datur, ex meo tuum fit. Eſt autem *Mutuum contractus, quo quantitas ea lege datur, ut eadem ipſa reddatur, non in ſpecie, ſed in genere.*

Quæ ſunt requiſita ad hunc contractum?

d.l.2. §. 4. Hæc tria. I. *Vt ſit quantitas*, quæ datur: quo nomine venit res, quæ uſu conſumitur, quæve pondere, numero, vel menſurâ conſtat, cujus generis eſt oleum, frumentum, vinum, pecunia numerata: quæ res functionem magis per ſolutionem in genere recipiunt, quàm in ſpecie, id eſt, quarum una ſpecies vice alterius fungitur, propter ſimilitudinem, quæ excludit affectum, qui circa rerum corpora verſatur.

d.l. 1. §. 2. d.l. 1. §. 2. II. *Vt dominium rei traditæ ſive mutuatæ tranſeat in accipientem ſive mutuatarium*, quia, ut dictum, mutuum eſt, quod ita datur, ut ex meo tuum fiat, & viciſſim de tuo meum. Quâ ratione oportet dantem eſſe dominum: nam cùm in rem alienam nihil ſit juris, ea non rectè in alium transfertur. Deinde diſpo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

poſitionem liberam habeat, neceſſe eſt: inde enim pupillus, prodigus, & ſimiles, cùm non habeant licentiam alienandi res ſuas, pecuniam ſuam mutuam non dant, & datam vindicant, niſi conſumtio bona fide facta mutuum faciat convaleſcere.

In quo igitur Mutuum differt à quaſi uſufructu?

Licet uſusfructus hic conſiſtat in iis rebus, quæ uſu ipſo conſumuntur, & dominium earum tranſeat in accipientem ſive uſufructuarium, tamen aliæ differentiæ ſunt; quia mutuum obligatione, uſusfructus ille quaſi dominio nititur: illud ſolâ conventione conſtituitur, hic etiam teſtamento, aliâve ultimâ voluntate: illud non opus habet cautione, hic ſine ea non conſtituitur, adeoque cautio in quaſi uſufructu ſecundum pleroſque eſt de ſubſtantia illius. Denique in mutuum res quantitatis tantum, in quaſi uſumfructum etiam ſpecies veniunt: & capitis diminutione media & maxima finitur. *§. 3. ſup. de uſufr.*

III. *Vt reddatur, non eadem res in ſpecie, ſed in genere*, id eſt, tantundem ejuſdem bonitatis & qualitatis, v.g. ut pro decem amphoris vini reddantur amphoræ totidem in eadem bonitate vini. Unde vinum novum reddi non poteſt pro vetere, quia non redderetur res ejuſdem qualitatis ſeu bonitatis. Dico, *in genere:* nam, ſi, ut reddatur eadem res in ſpecie, conventum fuerit, obligationi hujus contractus impedimentum ponitur, cujus ſubſtantia eſt in uſu; uſus autem ejuſmodi rerum non eſt ſine abuſu. Quo modo verbum *quandoque* *l. 3. ff. eod.*

hic

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

hic in textu eſt poſitum, pro *quandocumq* ut ſit ſenſus; quandocunque mutuum n in ſpecie, ſed in genere reddendum eſſe.

Poteſtne igitur reddi alterius materia pecunia, quam quæ accepta?

l.1. ff. de cont. emt. l. 94. §. 1. ff. de ſolut. & l.99. eod.

Poteſt: quia in pecunia non tam numer & materia corporum, quàm forma & qua titas æſtimationis ei publicè impoſita ſpec tur; ita ut non videatur hic aliud pro al reddi, nec res alterius generis. Non tam eſt cogendus creditor in alia forma numm recipere, ſi inde probet ſe damnum pati, a aliter ab initio fuerit conventum.

Quæ actio datur ex Mutuo?

l.6. ff. de reb. cred. *l.11. §.1. eod.*

Condictio certi; quia id, quod petitur, qu quale, quantum debeatur, apparet. Comp tit hæc ei, qui mutuum dedit, adverſus eu qui accepit, & non niſi in tantum, quantu accepit, etiamſi aliter convenerit: licet r ctè conveniatur, ut minus reddatur, qu licet cuilibet jus ſuum remittere. Actione hanc, quæ pro mutuo datur, vocant *Con ctionem certi ſpecialem*: nam & Certi cond ctio eſt *Generalis*, quæ competit ex om cauſa, ex omni obligatione, ubi certu petitur.

DE INDEBITO.

Quid dicitur Indebitum?

§. is quoque. h.

Quòd quis per errorem indebitè ſolvit, ſ quod debitum non eſt: & hoc ideo annect tur mutuo, quia, quaſi mutuò datum, repe

pote

teſt. Unde & indebiti ſolutio eſt quaſi
atui datio; obligaturque is, qui indebi-
m accepit, ad illius reſtitutionem, ſi poſt-
veritas emerſerit, non minùs, quàm is,
ii mutuum accepit. Et eatenus hic con- *text. hic.*
actus dicitur re contrahi: cæteroquin ex *in fin.*
rte ſolventis videtur potius diſtractus
iàm contractus; cùm is, qui hoc modo
iquid ſolvendi animo dat, magis voluerit
egotium diſtrahere, quàm contrahere.
ıbtiliter tamen intuenti negotium ali- *l. 33. ff.*
ıod etiam hic ex parte ſolventis geri vide- *de cond.*
ır, id eſt, contractus. Nam qui indebitum *indeb.*
ılvit, hoc ipſo aliquid negotii gerit, ſeu
ontrahit; ita quidem, ut, ſi non debeat,
oſſit repetere, cùm nemo ſuum jactare
ræſumatur.

Quæ ſunt requiſita ad hoc, ut obligatio indebiti naſcatur?

I. *Vt aliquid ſolutum ſit:* cùm enim hæc obligatio ponatur inter eas, quæ interventu rei contrahuntur, proficiſci res debet per ſolutionem à ſolvente in eum, cui ſolvitur. Solutum intelligimus, quod utique naturaliter eſt numeratum, ejuſque dominium in accipientem tranſlatum; pro quo repetendo datur actio, quæ vocatur *Condictio indebiti*, adverſus accipientem, perinde ac mutuum danti condictio datur adverſus eum, qui mutuum accepit.

II. *Vt ſit indebitum.* Diſtinguendum autem hic inter debitum, an *naturâ tantùm ſit debitum*, *civiliter indebitum*, ut quod nudo pacto debetur, quod ſolvitur ex teſtamento

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

mento minùs ſolenni, quod ſervus domino filius patri, frater fratri, quamdiu ſunt in po teſtate, debent; an *debitum civiliter*, *natur indebitum*, ut quod debetur ex obligation literarum; an verò *utroque jure ſit indebitum* ſcilicet nulla debendi cauſa præceſſerit, de ſieritve omnino deberi, quod ante fuit de bitum.

l.13.& 64.ff.d. t.

Primo caſu condictioni non eſt locus: qui naturaliter debitum, eſt verum debitum; u ceſſet ratio condictionis, quæ non vult, quo alienum eſt, ſine cauſa apud alium manere hic autem eſt cauſa cur maneat, ſcilicet tra ditio & verum debitum.

l.1. C. de cond. indeb. l.1. ff. eod. d. l. 1. 2. & 9. ff. l. 6. & 9. C. h. t.

Secundo caſu condictioni eſt locus, cùm quod civiliter debitum eſt, naturaliter au tem indebitum, verè non debeatur; ut null ſubſit æquitas, quæ opituletur reo contra re petentem. Excipe cauſam judicati, quia e habetur pro veritate.

Tertio caſu repetitioni eſt locus, cùm quod ſolutum eſt, nullo jure debeatur, u ſine cauſa apud alium ſit.

l. ult. C. ad leg. Falc.

III. Requiritur, *Vt per errorem & ignoran ter indebitum pro debito ſolutum ſit*; quia inde bitum ſciens prudenſque ſolvens non condi cit aut repetit, cùm donaſſe talis videatur, juxta Reg. *Cujus per errorem dati repetitio eſt, ejus conſultò dati donatio eſt.*

l.53. ff. de R. I.

De quo errore hic intelligitur?

l.2. C. de fidei-com.

De eo, qui eſt facti: quia indebitum erro re juris ſolutum regulariter repeti non po teſt. Rationem diverſitatis aſſignat Nera tius, quia jus finitum & poſſit & debeat eſſe;

facti

ſcti verò interpretatio plerumque etiam *Duar. de*
rudentiſſimos fallat. Atque ideo juris igno- *cond.ind.*
antia nemini opitulatur; facti autem non *c. 3.*
ocet. Unde & fideicommiſſum vel lega-
um in minùs ſolenni teſtamento relictum,
rrore facti ſolutum, repetitur; non verò ſo-
utum juris errore: quia hic error non pro-
eſt ad lucrum; prodeſſet autem, ſi ex eo res
oluta poſſet repeti, cujus tamen dominium
ranſlatum fuit voluntate ſolventis in acci-
pientem.

Quid, ſi quis per errorem ſolverit indebitum pupillo ſine tutoris autoritate?

Non tenebitur pupillus indebiti condi- *Verſ. un-*
ctione, non magis quàm mutui datione: *de pu-*
atqui pupillus ſine tutoris autoritate ex *pillus. h.*
mutuo non obligatur. Excipe caſum, quo *t. l. 7. ff.*
pupillus factus eſt locupletior, quia nemo *de ſolut.*
debet, ne quidem infans, locupletari cum al-
terius jactura; id enim contra naturalem *l. 5. ff. de*
eſt æquitatem, ex qua naſcitur hæc indebiti *aut. tut.*
condictio.

DE COMMODATO.

Quid eſt Commodatum?

Eſt contractus, quo res gratis traditur, certi *§. item is*
uſus gratiâ, ut, eo finito, eadem ſpecies reſti- *cui.*
tuatur. Dico *gratis*, id eſt, nullâ mercede
acceptâ vel conſtitutâ; quia ſi merces in-
tervenerit, locatio erit. Dico, *certi uſus*,
quia niſi certi uſus gratiâ vel ad certum
uſum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

uſum aut tempus tradatur, non erit commodatum, ſed precarium, quod non datur ad certum uſum aut tempus; & ideò repeti res precariò data poteſt, quando lubet ei, qui dedit. Dico, *eo finito*, quia ante finitum uſum commodatarius rem reſtituere non cogitur. Denique addo, *eadem ſpecies reſtituatur*, ad differentiam mutui.

In quo differt Commodatum à Mutuo?

I. Quòd *in Mutuo* ſit reddendum idem genus; *in Commodato* eadem ſpecies. II. Quòd mutuum conſiſtat in quantitatibus, id eſt, iis rebus, quæ in pondere, numero, & menſura functionem recipiunt: commodatum verò in corporibus vel ſpeciebus, quæ utendo non conſumuntur. III. Quòd in mutuo res fiat recipientis, ſive de meo tuum; in commodato non transferatur rei proprietas, ſed eam retineat is, qui dat; eóque fit, ut res aliena mutuò dari nequeat, commodato verò dari poſſit. IV. Quòd in mutuo præſtetur caſus fortuitus; in commodato non utique, cùm is præviderí nequeat, ſed dolus & culpa dumtaxat, niſi inter partes conventum fuerit de præſtando quoque caſu.

Quæ igitur præſtanda venit culpa à commodatario ex natura contractus?

l. 5. §. 2. 3. & ſeqq. l. 18. ff. comm.

Lata, *levis*, & interdum etiam *leviſſima*, ſi commodatum ſolius commodatarii concernat utilitatem, quia quo beneficium eſt majus,

majus, eo cautiùs advertendum, ne injuria aliqua rependatur. Sic intelligendus hic textus, quod is, qui ſui tantùm cauſâ utendum accepit, *ſanè exactam diligentiam*, id eſt, valdè exactam, ſeu exactiſſimam, præſtare teneatur, nimirum qualem diligentiſſimus quiſque paterfamilias rebus ſuis adhibere ſolet. Si verò utriuſque verſetur utilitas, quia minus eſt beneficium, culpa inſpicitur *levis* dumtaxat; *lata* verò, ſi commodatum fiat gratiâ ſolius commodantis, quia cùm non tam accipiat, quàm faciat beneficium commodatarius, non debet tam arctè obligari.

l. 23. ff. de R. I. ubi traditur, quid in ſingulis contractibus ratione doli vel culpæ præſtandum ſit.

Quæ actio ex hoc contractu datur, cui, in quem, & ad quid?

Actio Commodati, eaque *Directa* & *Contraria*, æquè principaliter competens, illa commodanti, hæc commodatario, quæ etiam ſine principali moveri poteſt, ſicut & cæteræ, quæ dicuntur contrariæ. *Directa* quidem datur commodanti, ejuſque hæredi, ſive rei commodatæ dominus ſit, ſive non, adeoque & prædoni, qui rem furto ſurreptam, aut vi ereptam, commodavit.

l. 13. & ſeqq. ff. d. t.

Datur in eum, cui res commodata eſt, ejuſque hæredem. In tertium poſſeſſorem hæc actio non datur, quia cum illo contractum non eſt: vindicari tamen ab eo res poteſt, ſi ejus reſtituendæ facultatem habeat.

l. 9. in fin. ff. de rei vind.

Datur autem ad hoc, ut res commodata, finito tempore & uſu, in ſpecie reſtituatur, & quidem integra, non deterior facta, quia quæ hoc modo redditur, non videtur reddi-

d. l. 3. §. 1.

l. 13. & 21. ta, niſi id, quod intereſt, præſtetur. Quòd ſi res vel non exſtet, vel non appareat, vel fortè ab ipſo ſurrepta ſit domino, inſcio commodatario, condemnabitur quidem hic nomine commodati ad æſtimationem rei, ita tamen, ut caveat dominus de re reperta eſt præſtanda; Nam dominus qui oblatam liti æſtimationem ſuſceperit, rem facit offerentis, ejuſque transfert dominium.

l. 5. §. 1. & l. 17. §. ult. ff. comm.

l. 17. l. 18. §. pen. & fin. & l. pen. ff. eod. tit.

Contraria verò datur commodatario, adversus dominum vel commodantem, ſi hic non patiatur eum uti re commodata, vel ſi intempeſtivè uſum rei commodatæ auferat: cum accipientis interſit juvari, non decipi beneficio. Eadem actione ſibi commodatarius conſulit, ſi damni quid acceperit ex re vitioſa ſcienter commodata: eâdem repeti impenſas, quas in rem commodatam fecit, eaſque neceſſarias & graves, non item modicas, quia illæ ad eum, qui commodato utitur, pertinent; licet interdum magis è re fuerit commodatarii propter majores impenſas ſibi compenſationis jure conſulere, quàm ultrò commodati agere.

DE DEPOSITO.

Quid eſt Depoſitum, & in quo differt ab aliis contractibus?

§. Præterea. h. t. l. 1. ff. depoſiti.

Depoſitum eſt *contractus, quo res alicui gratis cuſtodienda traditur, ut eadem ipſa res, cum repoſcetur, bonâ fide reddatur.* Dico *gratis*; quia ſi merces interveniat, erit potiùs locatio. Dico, *cuſtodienda*; ad differentiam aliorum con-

contractuum, qui re incuntur, in quibus res cuſtodienda non datur, ſed ut vel accipientis fiat, velut in *Mutuo & Indebito* : vel ut accipiens eâ utatur, uti in *Commodato*: vel ad ſecuritatem, ut in *Pignore*. Per hoc autem, quod depoſitum fiat ſimpliciter cauſâ cuſtodiæ, excluditur *Depoſitum ſequeſtrarium* ſive *Sequeſtratio*, quando plures rem litigioſam apud judicem vel ſequeſtrum deponunt: quo caſu poſſeſſio rei depoſitæ transfertur in ſequeſtrum, niſi aliud expreſſè actum ſit. Dico, *ut eadem ipſa res reddatur*, integra nimirum, non deteriorata, (ut & in commodato fit ac pignore) quia ſi deterior reddatur, videbitur quaſi non reddita. Dico, *cum repoſcetur*; poteſt enim repeti res à deponente, cui repoſcenti, eadem etiam ante præfinitum tempus reddi debet: quia totum hoc negotium ut in utilitatem cedit deponentis, ita & voluntate ejus dirigitur, quam mutare poteſt.

l. 18. ff. eod. & l. 110. ff. de V. S.

d. l. 16. & 45.

Quænam actio datur ex hoc contractu, & ad quid?

Actio depoſiti, *Directa* & *Contraria*. Illa datur deponenti, ejuſque hæredibus, cùm ſit rei perſecutoria, adverſus depoſitarium, ejuſque hæredes; non autem adverſus tertium poſſeſſorem, quia cum eo non eſt contractum, niſi fortè ceſſa ſit actio.

l. 16. & l. 23. ff. depoſiti.

Datur ad repetendam rem depoſitam, vel ad æſtimationem, re peremtâ vel deterioratâ, quatenus nimirum arguitur dolus, vel culpa lata depoſitarii. Nam hic con-

l. 23. ff. de R. I. l. 1. §. 6. ff. h. t.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Text.hic. tractus ſolius gratiâ deponentis initur, ideo-que culpæ nomine, id eſt, deſidiæ ac negligentiæ depoſitarius non tenetur, niſi depoſito ſe obtulerit, vel ejus nomine mercedem exſpectet, vel ita convenerit ab initio; contractus enim legem ex conventione accipiunt. Aliàs ſecurus erit, etiamſi parùm diligenter cuſtoditam rem furto amiſerit: ſibi enim & facilitati ſuæ imputare deponens debet, qui amico minùs diligenti rem cuſtodiendam tradiderit.

l. 5. ff. depoſiti. *Contraria* autem actio datur depoſitario contra deponentem, ad repetendos ſumtus, ſi quos fecerit in conſervationem rei depoſitæ, ne contingat officium ſuum ſibi eſſe damnoſum. Quorum ſumtuum nomine depoſitario *l. pen. C. eod. tit.* permiſſum non eſt retinere rem, neque deductione aut compenſatione uti, dolive exceptionem opponere; ne contractus, qui ex bona fide oritur, ad perfidiam trahatur.

DE PIGNORE.

Quid eſt Pignus, & in quo diſtinguitur ab aliis contractibus?

§. creditor. Pignus eſt *contractus, quo res mobilis traditur creditori in ſecuritatem crediti, eo perſoluto in ſpecie reſtituenda.* Creditor itaque accepto pignore obligatur re, teneturque actione pignoraticiâ de eadem re, quam accepit, reſtituenda: neque enim per hunc contractum *l. 238. §. 2. ff. de V. S.* tranſit dominium, in quo à *Mutuo* diſtinguitur; nec uſus, in quo diſtinguitur à *Locatione, Commodato, Precario*; nec datur res cuſto-

diæ,

tiæ, ſed ſecuritatis cauſa, quo diſtinguitur à *Depoſito*: item ab *Hypotheca*, quòd hæc ſit rei immobilis & non traditæ; Pignus verò rei traditæ; dicitur enim à pugno.

Quæ verò actio naſcitur ex Pignore?

Pignoraticia; eaque ſimiliter duplex: *Directa*, & *Contraria*. *Directa* eſt, quâ is qui rem pignori oppoſuit, ſoluto debito agit adverſus creditorem, ut rem reſtituat, damnumve circa eam datum reſarciat. Dico, *ſoluto debito*, quia antequam creditori ſolutum ſit, vel eo nomine ſatisfactum, non competit hæc actio. Neque datur contra tertium poſſeſſorem: quia cum eo non eſt contractum. *l. 9. & 27. ff. de pig. act.*

Contraria datur creditori adverſus debitorem, ad id conſequendum, quod in rem pignoratam impendit; vel ſi res aliena, vitioſa, aut alteri obligata, fuerit pignori data. *l. 16. §. 1. & l. 31. ff. d. t.*

Quæ præſtanda veniunt in hoc contractu?

Dolus, *lata*, *leviſque culpa*, quia utriuſque verſatur utilitas; & debitoris, quo magis pecunia ei credatur; & creditoris, quo magis ei in tuto ſit creditum. *Leviſſima* culpa non venit, quia non imputatur niſi ei, cujus ſolius gratiâ contractus initus eſt. *Caſus* ſimiliter fortuitus ad dominum pertinet. Placuit enim ſecurum eſſe creditorem, nec impediri creditum ſuum petere, *Text. hic. l. 1. §. 2. ff. commod.*

re, modò non fuerit in cauſa hujus caſus fortuiti.

Duo enim ſunt extrema, dolus, & caſus fortuitus: quorum hic à nullo præſtatur, quia ſcilicet rem ad caſum impoſſibilem redigit; ille ab omnibus, quia turpis eſt. Culpa verò cum ejuſmodi ſit, ut nec ſemper ſit turpis, nec ullo caſu vitari non poſſit, fit ut interdum præſtetur, interdum non.

l. 185. ff. de R. I.

TIT. XVI.

De Verborum Obligationibus.

Dictum eſt de Obligationibus, quæ Re contrahuntur: ſequitur nunc alterum genus, quod Verbis contrahitur.

Quomodo & quando verbis contrahitur Obligatio?

Text. h. Paul. l. 3. ſentent. tit. 7.

Verbis obligatio contrahitur ex interrogatione & reſponſione, cùm quid dari fierive nobis ſtipulamur. Ideò autem verbis *contrahi dicitur*, quia utrimque, ex parte ſtipulatoris, id eſt, illius, qui interrogat, & ex parte promiſſoris, intervenire verba neceſſe eſt. Adverte tamen, non ſtatim, quoties is, qui interrogatur, daturum, facturumve ſe, quod interrogatus eſt, reſponderit, contrahi ſtipulationem: nam & plerumque uno interrogante paciſcimur, nec protinus eſt ſtipulatio, ſed promiſſio. Tunc autem cenſetur

l. 7. §. 4. ff. de pact.

con-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

contrahi ſtipulatio, quando animo ſtipulandi, & ut inde oriatur obligatio, verba interrogandi ſpondendique adhibita fuêre, & talia, quæ non ſolùm conſenſum ſignificent, ſed firmandæ ex ſtipulatu obligationis causâ accedant. *l. 1. in pr. l. 5. §. 1. ff. h. t.*

Quæ igitur ratio fuit introducendæ ſtipulationis; & cur ex nudo pacto non datur actio?

Ratio fuit hæc, ut diſcerni poſſet, an promiſſio temere effuſa, an verò conſultò concepta eſſet. Stipulatio namque eâ formâ modoque concepta non niſi mediatò perficitur; & planè diſtinguitur à nudo pacto, in quo ſæpe conſenſus leviter interponitur. Qua ratione, quamvis aliàs honeſtum ſit pacta ſervari, ex nudo pacto actionem dari Jus civile prohibuit, ne homines facilè verbis leviter prolatis caperentur, & illaquearentur. *l. 1. & d. l. 7. §. 1. ff. de pact.*

Unde autem hic contractus dicitur Stipulatio?

A ſtipulo, quod veteribus firmum denotabat; & fortè ſtipulum à ſtipite deſcendit. Eaque videtur fuiſſe ratio, quòd verborum obligationem Juriſconſulti vocarint Stipulationem, quia ſcilicet aliis contractibus ac negotiis firmandis adhiberi ſolet. *l. 1. §. 4. ff. de ſtipulat. prat.*

Quo jure introducta eſt Stipulatio?

Iure Civili, à quo ejus origo, forma & ſolennitas profecta. Quo fit, ut deporta- *l. 17. §. 1. ff. de pœnis.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

l. 14. in fine. ff. de novat. tus, cui jus gentium eſt ſalvum, non etiam civile, non poſſit ſtipulari. Non obſtat conſenſus, quem & hic intervenire eſt neceſſe, quia in eo non conſiſtit forma hujus contractus, ſed in verbis & certis formulis verborum.

Quibus verbis licet ſtipulari?

§. 1. h.t. Olim verbis ſolennibus, civilibus, & directis opus erat, veluti *Spondes? ſpondeo: Promittis? promitto: Dabis? dabo: Facies? faciam.* Hodie, ſolennitate verborum ſublatâ, quibuslibet verbis uti licet in ſtipulatione, modo illis conſonans intellectus utrimque exprimatur. Neque etiam refert quâ linguâ ſtipulatio concipiatur, modò contrahentes ſe invicem intelligant, ſive per ſe, ſive per interpretem.

Quæ actiones hinc proficiſcuntur?

Vel certa eſt ſtipulatio, id eſt, rei certæ, vel incerta: ex iſta *Condictio certi*, ex hac *Actio ex ſtipulatu* oritur. Condictio certi datur ex omni cauſa & obligatione, ex qua *l. 9. & 24. ff. ſi cert. pet.* certum petitur. Certum eſt, quod ex ipſa pronunciatione apparet, quid, quale, quantumque ſit, ut, ſi ſtipuleris decem aureos. Ubi autem non apparet, quid, quale, quantumque ſit in ſtipulatione, incerta eſt ſtipulatio: ut, ſi quis ſtipuletur rem aliquam in genere, *l. 74. & 75. eod.* vel factum aliquod, quia omnis in faciendo ſtipulatio eſt incerta.

Quot modis fit Stipulatio?

§. omnis. Omnis ſtipulatio aut *purè*, aut *in diem*, aut *ſub conditione* fit.

Purè,

Purè, id eſt, ſine ulla temporis vel conditionis adjectione: veluti, *Quinque aureos dare ſpondes?* Cujus is effectus eſt, ut quod promiſſum eſt purè, confeſtim & debeatur & peti poſſit, quia ſtatim & ceſſit & venit dies. Unde illa juris regula: *In omnibus obligationibus, & in quibus dies non ponitur, præſenti die debetur.* Id tamen cum temperamento aliquo temporis intelligendum.

l. 213. ff. de V. S.

l. 14. ff. de R. I.

In diem, cùm dies ſive tempus certum adjicitur, quo pecunia ſolvatur, vel quod promiſſum eſt, fiat: veluti, *Decem aureos primis Kalend. Martiis dare ſpondes?* Cujus ſtipulationis dies quidem ceſſit, id eſt, contracta eſt obligatio, ſed nondum venit, id eſt, peti id, quod promiſſum eſt, & intentari actio non poteſt, antequam totus dies effluxerit, quia is totus arbitrio ſolventis tribui debet, quippe in favorem debitoris adjectus. Cum quo convenit illud Celſi, *Nihil peti poteſt ante id tempus, quo per rerum naturam perſolvi poſſit*; quia ſcilicet ad impoſſibile nemo obligatur: *& cum ſolvendi tempus obligationi additur, niſi eo præterito peti non poteſt.* Quia non eſt certum eo die, in quem promiſſum eſt, datum non eſſe, priuſquam is præterierit.

l. 49. ff. h. t.

l. 186. ff. de R. I.

Sub conditione fit ſtipulatio, cùm obligatio differtur in aliquem caſum, id eſt, ſi aliquid factum fuerit, aut non fuerit: veluti, *ſi Titius Conſul factus fuerit, quinque aureos dare ſpondes?* Ex cujuſmodi ſtipulatione conditionali dicitur neque cedere, neque venire dies ante conditionis even-

l. 44. §. 1. ff. de obl. & act.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

l. 18. ff. de cond. ind. tum: niſi talis ſit conditio, quæ non poteſt non evenire, quæ proinde præſentem ponit obligationem, adeò ut ex ea ſolutum ante eventum conditionis repeti non poſſit.

Dixi antè, *in diem* licere ſtipulari; nam *uſque ad diem* ſive quoad tempus, inutilis eſt diei adjectio.

In ſtipulationibus cur tempus contractus ſpectatur; in legatis tempus quo ea cedunt?

l. 144. §. 1. ff. de R. I. l. 17. ff. de V. O. *In ſtipulationibus* (inquit Paulus) *id tempus ſpectatur, quo contrahimus*: eſt enim ſtipulatio juris, & ideò initium ſemper inſpicimus, ex quo cum vires ceperit, omni modo per filium & ſervum acquiritur patri vel domino, etiamſi poſt emancipationem vel manumiſſionem exſiſtat conditio. l. 146. ff. de R. I. At verò in legatis ſpectamus tempus quo ea cedunt, non initium aut tempus quo relinquuntur; quia hæc fuit mens & voluntas teſtatoris, ut poſt exſiſtentem conditionem demùm Jus legatario conferatur. l. 41. ff. de condit. & demonſt. l. 18. ff. de R. I. Itaque legata non aliter acquiruntur domino vel patri, quam ſi exſiſtente conditione in poteſtate ſervum vel filium habeant.

Quid igitur, ſi ſtipuler, decem aureos, quoad vivam, dabis?

l. 56. §. 4. ff. h. t. l. 20. ff. quando dies leg. l. 118. §. 1. ff. h. t. Perinde eſt, ac ſi purè ſtipuler, *Decem aureos dare ſpondes?* Puræ autem ſtipulationes perpetuantur, & ſingulis annis debentur ſemel, ſtrictoque jure tranſmittuntur ad hæredem & hæredis hæredem. Eſt itaque ſtipulatio iſta, *Decem aureos quoad vivam dabis?* &

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

& pura, quia annorum commemoratio non differendi, ſed multiplicandi, cauſâ intervenit; & perpetua, quia ad tempus non poteſt deberi, cùm obligatio ſit juris; atqui ea, quæ ſunt juris, ſui naturâ ſunt perpetua, non minùs atque ipſum jus: neque tempus, cùm ſit facti, poteſt exſtinguere obligationem ſemel legitimè natam. Verùm contra hunc juris rigorem æquitas pacti conventi repellet hæredes ſtipulatoris, ob verba, *quoad vivam*; nam qui ad vitam ſtipulatur, id egiſſe videtur, ne hæres ejus peteret. *l. 44. §. 1. ff. de verb. oblig.*

Quæ eſt differentia inter ſtipulationem, & legatum annuum?

Quòd ſtipulatio in annos ſingulos, ſive annua, ſit perpetua, & ad hæredes tranſeat; legatum verò annuum morte legatarii finiatur. Ratio differentiæ eſt, quia tale legatum eſt perſonale, alimentorum cauſâ relictum, ut ita legatario conſulatur, ideóque primo anno eſt purum, ſequentibus conditionale; ineſt enim hæc tacita conditio, *ſi vivat.* In ſtipulatione annua non agitur, ut ſtipulatori proſpiciatur, ſed potiùs, ut debitor ſibi conſulat diviſis penſionibus. *l. 16. ff. h. t. l. 4. & 8. ff. de annuis legat.*

Quotuplex eſt Conditio?

Triplex: *Caſualis*, *Poteſtativa*, & *Mixta*. *Caſualis*, quæ ad aliquem caſum, à fortuna dependentem, refertur. *Poteſtativa*, cujus eventus dependet ex voluntate perſonæ. *Mixta*, quæ partim ex caſu, partim ex perſonæ *l. un. §. 7. C. de caduc. toll.*

ſonæ voluntate pendet, ut, *Si Titio Conſule Capitolium adſcenderis*. Qualiſcumque verò fuerit conditio, quod ſub ea in ſtipulatum deductum eſt, non ſtatim debetur, ſed tunc demum, cùm exſtiterit conditio. Ideò Julianus dicit, *Quod pendet, non eſt pro eo quaſi ſit*. Pendere dicitur, quod neque in totum rejicitur, propter ſpem, videlicet, quæ ſubeſt.

l. 169. §. 1. ff. de R. I.

Quid, ſi priuſquam conditio exſtiterit, mors ſtipulatori aut promiſſori contigerit?

Non poteſt tunc dici quid certi deberi, ſed tantùm ſpes eſt debitum iri, eamque ipſam ſpem in hæredem tranſmittimus: quamvis ante conditionis eventum moriens hæres, aut legatarius, nihil ad ſuum tranſmittat ſucceſſorem. Ratio diverſitatis eſt, quòd in contractibus, quibus non tam ad perſonam, quàm ad rem familiarem reſpicitur, intelligatur quiſque ſibi & hæredi ſuo proſpicere. At in ultimis voluntatibus magis ſpectatur perſona, cùm legati aut inſtitutionis cauſa ſit benevolentia; ideóque ad deficientis legatarii aut hæredis ſucceſſorem non intelligitur extendi diſpoſitio ac liberalitas teſtatoris.

§. ex condition. & §. pen. in f. de inutil. ſtip. l. 57. ff. h. t. l. un. §. 7. C. de caduc. l. 94. & 107. ff. de cond. & demonſt.

Quia conditio omnis, vel in non faciendo, vel in faciendo poſita eſt; dic, quæ vis ſit utriuſque?

Quòd conditio affirmativa, ſive in faciendo, impleri quandocumque poſſit, conditio

§. ſi quis ita.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

ditio verò negativa, ſive in non faciendo, ut, *Si in Capitolium non adſcendero*, ante mortem non utique; cùm antè conſtare non poſſit, an adſcenſurus ſim: perinde enim eſt, ac ſi ſtipulatus eſſem, *Cum moriar*. Quò fit, ut non antè committatur ſtipulatio, quàm certum eſſe cœperit, me Capitolium adſcendere non poſſe; certum autem erit, cùm mortuus fuero.

Quid, ſi ſtipulator præſtet cautionem, ſe non facturum, an petere ſtatim poterit?

Sanè licet in legatis, relictis ſub conditione non faciendi, cautionem invenerit Q. Mutius Scævola, quâ legatario etiam ante mortem liceret capere legatum; tamen in contractibus hæc cautio locum non habet; ſed differtur præſtatio in mortem, quaſi ſtipulatus quis eſſet, dari ſibi cùm morietur. Etenim ſtrictè contractus interpretamur, maximè ſtipulationes, ut non expreſſum pro omiſſo habeatur.

l. 7. 18. 73. 77. ff. de condit. & dem.

l. 115. §. 1. & l. 94. ff. de V. O.

Quid juris eſt de conditionibus collatis in præſens vel præteritum tempus?

Eæ *aut ſtatim infirmant obligationem, aut omnino non differunt*: veluti, *Si Titius Conſul fuit*, vel *Si Mævius vivit, dare ſpondes?* Nam ſtatim verum eſt, vel falſum, Titium fuiſſe Conſulem, vel Mævium vivere, ideóque vel ſtatim inutilis, vel utilis eſt ſtipulatio: quæ enim per rerum naturam ſunt certa, non morantur obligationem, licet apud

§. conditiones. l. 75. cum ſequen. ff. de reb. cred.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

nos incerta ſint. Conditio propriè eſt, quæ concipitur in futurum, eaque ſola differt ob-
l.100. ff. h.t. ligationem: quæ verò concipitur in tempus præſens vel præteritum, propriè & quoad effectum conditio non eſt, ſed tantùm forma, ſive propter particulam, *Si*; ſuntque conditiones ejuſmodi neceſſariæ.

Quid, ſi ſtipulationi adjectus ſit locus?

l. 60. & 73. ff. h. t. Stipulatio, cui locus inſeritur, veluti, *Romæ dare ſpondes?* purè quidem fieri videtur, id eſt, formâ & conceptione eſt pura; ſed tamen re ipſa habet adjectum tempus, & effectu eſt in diem: eoque fit, ut ab eo, qui Romæ ſe daturum promiſit, antè exigi non poſſit, quàm Romam pervenerit, aut pervenire potuerit; hoc enim tacitè actum inter contra-
l.17. inf. l.125. ff. de R. I. hentes videtur, totumque tempus arbitrio promiſſoris relictum, cum favorabiliores ſint rei, quàm actores.

Quid, ſi appoſitio loci aut temporis quid impoſſibile involvat?

Tunc *inutilis erit ſtipulatio*, ut ſi quis Romæ ita ſtipuletur: *Hodie Carthagini dare ſpondes?* quia impoſſibilis eſt promiſſio, contraria in ſe, nempe dare *hodie*, & dare *Carthagini*; tempus enim præſens & futurum ſunt con-
l. 141. §. 4. ff. h. t. traria. Interdum tamen utilis eſſe poteſt, ſi tam ſtipulator, quàm promiſſor, ante aliquod tempus ſuo quiſque diſpenſatori notum fecerit, in eum diem futuram ſtipulationem; & mandarit promiſſor quidem ſuo diſpen-

diſpenſatori ut daret; ſtipulator autem ſuo, ut acciperet.

Quænam deduci in ſtipulatum poſſunt?

Non ſolùm Rès in ſtipulatum deduci poſſunt, ſed etiam Facta: nam ſtipulationum quædam in dando, quædam in faciendo conſiſtunt: in *dando* quidem eæ, in quibus res, ſive corporales ſive incorporales, ſive ſpecies, ſive genera, verſantur: in *faciendo* verò, in quibus facta, ut ire, agere, ædificare, tradere, v.g. fundum tradi, foſſam fodi, *&c.* verſantur: ſub quibus etiam comprehenduntur ſtipulationes in non faciendo. *§.fin.In.*

Quæ eſt differentia inter has duas ſpecies?

Differentia eſt multiplex. I. Quòd ſtipulationes dandi ſint ferè dividuæ, faciendi individuæ. II. Quòd proinde ex ſtipulatione dandi, uti dividua, hæredes agant & conveniantur pro portionibus plerumque hæreditariis; ex ſtipulationibus verò, quæ in faciendo conſiſtunt, plerumque in ſolidum teneantur. III. Quod quis ſibi & uni ex hæredibus rectè ſtipuletur factum, v.g. ſibi & hæredi ſuo Titio ire licere; non verò rem ſive dationem, v.g. ſibi & Titio hæredi fundum aut rem dari. Cujus differentiæ ratio eſt, quod facta ſint perſonalia; jura non item. IV. Quòd in ſtipulatione dandi veniat res ipſa, & vera ejus æſtimatio; in ſtipulatione faciendi, id quod intereſt. Optimum tamen fuerit in hujuſmodi faciendi ſtipulationibus pœnam *l.2.&4. ff. h.t.* *d.l.2.3. &4.&l. 5. §.ult. ff. eod.* *l.137.§. ult. ff. eod. & ibi Giſan. §.ult.h.*

pœnam ſubjicere, à non faciente committendam, quæ ſuccedat in locum ejus, quod intereſt: veluti, *Si ita factum non erit, decem aureos dare ſpondes?* quia pœna eſt certa, continens certam quantitatem; id quod intereſt, quia in facto conſiſtit, ſemper eſt incertum, ac propterea difficilis probationis.

Stipulationes, quæ in faciendo vel non faciendo conſiſtunt, obligantne præcisè?

d. l. 77. in princ. ibi DD. & l. 75. in fin. ff. h. t. l. 21. §. 4. ff. de novi oper. nunc.

Diſtingue: quæ in faciendo conſiſtunt, ut, *Si ſtipulor à te domum ædificari, inſulam fulciri,* ſi factum præſtari poſſit, poterit præcisè agi, ut promiſſor id præſtet, eo modo, quo poteſt cogi fundum vel rem aliam dare; adeò ut per oblationem ejus, quod intereſt, debitor non liberetur, ſi nolit creditor, cui invito aliud pro alio obtrudi non poteſt. Quæ verò in non faciendo conceptæ ſunt ſtipulationes, ut, *Si ſtipulor per te non fieri, neque per hæredem tuum, quo minus mihi ire agere liceat,* ſi addita pœna non ſit, ſemper præſtatur id, quod intereſt.

TIT.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

TIT. XVII.

De duobus Reis ſtipulandi & promittendi.

Dictum eſt de ſingulorum ſtipulatione; nunc de pluribus unam & eamdem rem ab uno & eodem ſtipulantibus, aut uni & eidem promittentibus. Illi Rei ſive Correi ſtipulandi vel credendi dicuntur; hi Rei promittendi, vel debendi.

Quomodo conſtituuntur duo pluresve rei ſtipulandi?

SI poſt omnium interrogationem de eadem re, ſeparatim factam, promiſſor conjunctâ oratione reſpondeat, *Spondeo*, ſive, *Vtrique veſtrum dare ſpondeo.* Nam, ſi priùs uni, deinde alii interroganti reſpondeat, ſpondeatque, alia atque alia erit obligatio; nec creduntur duo rei ſtipulandi eſſe, cùm reus promittendi ſeparatâ ſuâ reſponſione eos diviſerit. *§. 1. h. d. l. 2. & 4.*

Quomodo conſtituuntur plures rei promittendi?

Quando duo pluresve ſtipulanti eamdem rem promittunt, ſive reſpondeant vel ſinguli ſeparatim vel conjunctim omnes: veluti ſi Titio ſtipulanti hoc modo, *Mævi, decem aureos dare ſpondes?* &, *Sei, eoſdem decem aureos dare ſpondes?* ſinguli ſeparatim reſpon- *verſ. duos. l. 4. h. t.*

reſpondeant, *Spondeo*; vel omnes ſimul, *Spondemus*.

Poſſuntne plures rei fieri in aliis contractibus?

l. 9. ff. h. t. Non tantùm verbis ſtipulationis; ſed & in cæteris contractibus, veluti emtione, venditione, locatione, conductione, commodato, depoſito, duo pluresve rei fieri poſſunt. Item in teſtamento ſive ultima voluntate, dummodo appareat hoc actum, ut ſint duo rei: ut puta ſi pluribus hæredibus inſtitutis teſtator dixerit, *Titius & Mævius Sempronio decem dato.*

Quis eſt effectus hujuſmodi obligationis?

§. ex hujuſmodi. Quod vel ſingulis ſolidum debeatur, ſi plures ſint rei ſtipulandi; vel ſinguli in ſolidum teneantur, ſi ſint plures rei promittendi. Quo fit, ut unus ex pluribus reis ſtipulandi exigere ſolidum poſſit, perinde ac ſi ſolus ſtipulatus eſſet, & quidem ab uno ex reis promittendi, licet ad eum nihil pervenerit; v. g. ſi pecunia alteri numerata ſit, ſed uterque de reddenda promiſerit: nam per ſolutionem unius uni factam tota exſtinguetur obligatio etiam in perſonis correorum; cùm utique una ſit obligatio, una & ſumma.

l. 2. 3. §. 1. ff. h. t.

l. 4. C. h. t. d. l. 2. in fin.

Cor-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Correus ſtipulandi, qui ſolidum accepit, teneturne alteri communicare; aut correus debendi, qui totum ſolvit, poteſtne ab altero repetere?

Non videtur, cùm cuilibet in ſolidum debeatur, ut nequeat alter videri recepiſſe rem communem: eſt enim eo caſu melior conditio primò occupantis. Eâdem ratione correus, qui ſolidum ſolvit, ab altero non repetet, cùm deſit adverſus eum actio: quæ, ſi qua eſſet, vel foret actio mandati, de quo non patet, vel negotiorum geſtorum, quæ competere nequit, eò quod non tam alienum, quàm proprium negotium ſit geſtum, utpote ab eo, qui in ſolidum obligatus erat. Niſi tamen ſint ſocii, ut quia ſimul mutuum acceperint in rem communem; tunc enim ut commodum eſt commune, ita onus; ne res communis uni tantùm ſit oneri.

Quid hodie juris eſt circa conſtitutionem plurium reorum, & effectum illius?

Jure veteri ad diſcernendum, utrum aliqui duo rei eſſent, ſedulò inſpici ſolebat, quid actum eſſet, ſeu quæ mens fuiſſet contrahentium. Hodie verò non datur locus conjecturis, nec ſpectatur, quid actum ſit inter contrahentes; ſed ita demum intelliguntur conſtituti, ſi nominatim dictum expreſſumque ſit, ut ſinguli in ſolidum teneantur. Quo caſu in ſolidum conventus poſtula-

l. 3. ff. h. t.

Nov. 99.

Auth. hoc ita. C. eodem tit.

ſtulare poteſt beneficium diviſionis, ut creditor diviſâ actione, pro parte tantùm virili eum conveniat, ſi modò reliqui ſint ſolvendo & præſentes.

Ex duobus reis promittendi, poteſtne unus purè, alter ſub conditione obligari?

§ fin. l. 7. & 9. §. fin. ff. h. t. Poteſt: atque in hoc caſu is, qui purè obligatus eſt, convenietur nomine ejus, qui ſe ſub conditione obligavit, cùm reorum promittendi par ſit eademque cauſa. Nec temporis locive diverſitas impedimento eſſe debet, quò minùs duo rei debendi conſtituantur, quia poteſt diverſitas & imparitas obligationis reduci ad paritatem per diei aut *d. l. 9. §. 1. h. t.* conditionis eventum. Aliud eſt, ſi imparitas non poſſit reduci ad paritatem; ut, ſi unus etiam culpam promittat, alter non item; verius eſt, non eſſe duos reos, à quibus impar ſuſcepta ſit obligatio.

TIT. XVIII.

De Stipulatione Servorum.

Stipulantur, aut liberi homines, aut ſervi ex perſona domini.

Servi hæreditarii cui acquirunt?

Text. hic in prin. HÆreditati, & conſequenter hæredi futuro; quia hæreditas in pleriſque perſonam ſuſtinet domini, ſaltem in acquiſitione eorum, quæ júris ſunt, non etiam, quæ factum perſonæ deſiderant: quo modo uſum-

uſumfructum ſervus hæreditarius inutiliter ſtipulatur, quia ſine perſona eſſe nequit. *l.61.ff. de acq. rer. dom.*

Servi proprii cui acquirunt?

Tales, ſi quid ſibi aut conſervo dari ſtipulentur, id domino acquirunt, qui obligationis obtinendæ capax eſt; niſi tamen ſtipulatione contineatur factum, veluti, ut ire, agere, liceat per fundum. Factum enim non tranſit ad dominum, ſed cùm ſit perſonale & naturale, expleri per ſervum poteſt. *§. ſed cum factum.* *l. 38. §. 6. ff. de V. O.*

Servus communis cui acquirit?

Unicuique dominorum æqualiter, pro portione dominii, quod pariter in ſervo habent. Niſi juſſu unius domini adierit, aut alicui ſtipulatus ſit, aut res, quam ſtipulatur, alterius ſit domini. Unde videre eſt, ſervum habere jus ſtipulandi ex perſona domini, non ſua, cùm Jure Civili perſonam non habeat, & Juris Civilis particeps non ſit. *§. ult. h.* *l.5.7. & 37.ff.h.t.* *text. hic in princ.*

Quid Iuris eſt in liberis?

Liberi, qui in poteſtate ſunt, ſtipulando parentibus acquirunt, quemadmodum ſervi domino: hac tamen diſtinctione, quòd ſervi, ex perſona domini, omnibus ex cauſis ei acquirant: filii verò non ex perſona patris, ſed ſua, quam habent liberam, & tantùm ex cauſis peculii profecticii, patri acquirant: ſi autem ſint emancipati, ſibi acquirunt. *§. idem jur.*

TIT.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

TIT. XIX.
De diviſione Stipulationum.

Quæ eſt Stipulationum diviſio?

Text. hic in princ. STipulationum aliæ ſunt Iudiciales, aliæ Prætoriæ, aliæ Conventionales, aliæ Communes, tam Prætoriæ quàm Iudiciales.

Quæ ſunt Iudiciales?

Text. hic in princ. l. 15. 16. ff. de juriſd. *Quæ à mero Iudicis officio proficiſcuntur:* quæ meræ ſunt juriſdictionis. Talis eſt De dolo cautio, quæ in judiciis jubente Judice præſtari ſolet, nimirum de re in judicium deducta reſtituenda: item cautio de perſequendo ſervo, qui in fuga eſt, reſtituendove pretio.

Quæ Prætoriæ?

§. prætoriæ. l. 7. & toto tit. de damno inf. *Quæ ex mero Prætoris officio extra judicium interponuntur;* ſuper re necdum in judicium deducta: ut cautio de damno infecto, id eſt, nondum facto, quod futurum veremur, & De legatis præſtandis. Illâ vicinus ſibi cavet à vicino de reſarciendo damno, quod occaſione ædium ruinoſarum timetur; alterâ ſtipulantur legatarii ab hærede, de cujus dubitant fide, de legatis rectè præſtandis. Sub his verò continentur & Ædilitiæ: nam & Ædiles de quibuſdam rebus, v. g. venditorem de ſanitate pecoris cavere jubebant.

l. 1. §. 1. ff. Vt legat. ſeu fideic. cauſ. cav.

Quæ Conventionales?

§. convention. *Quæ ex conventione utriuſque partis concipiuntur:* non juſſu Judicis aut Prætoris: quarum totidem genera ſunt, quot, penè dixerim,

xerim, rerum contrahendarum: nam & mutui, & depoſiti, & commodati, & emti, & locati nomine ſtipulationes interponuntur; nec ullum geri poteſt negotium, cujus confirmandi cauſâ ſtipulatio adhiberi non ſoleat. *l. 5. ff. de V. O.*

Quæ denique Communes?

Quæ & jubente Prætore, extra judicium, & interdum officio judicis, in judicio, proponuntur: ut cautio Rem pupilli ſalvam fore, quam præſtat tutor; & De rato, quam præſtat, quicumque alieno nomine agit: & cautio Duplæ, quâ cogitur venditor repromittere emtori, ſe duplum pretii reſtituturum, ſi res vendita evincatur. *§. communes. d. l. 5. §. ult. ibi Doct.*

TIT. XX.

De Inutilibus ſtipulationibus.

Dictum eſt, quæ ſint ſtipulationes utiles: pergit nunc tradere, quæ ſint inutiles ipſo jure; idque vel ratione materiæ ſeu rei in ſtipulationem deductæ, vel ratione perſonæ, quæ ſtipulatur, promittitve, vel ratione formæ: quò reduci poſſunt pleraque tradita hoc Tit.

Quan-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quando igitur ratione rei inutilis redditur ſtipulatio?

Text. hic in princ. l. 69. & 103. ff. de V. O. l. 135. ff. de R. I.

SI quis rem, quæ in rerum natura non eſt, aut eſſe non poteſt, dari ſtipulatus fuerit, veluti ſervum, qui mortuus ſit, aut hippocentaurum. Nam in ſtipulationem res, qua exſiſtit, deduci debet, aut quæ exſiſtere poteſt, cujus & dominium acquirere ſtipulato poſſit: quia rei impoſſibilis nulla eſt obligatio, adeo ut nec æſtimatio ejus debeatur.

Quid, ſi res non ſit, aut poſt incipiat eſſe, in commercio?

§. idem jur. l. 18. & 83. ff. h. t.

Inutilis erit ſtipulatio: veluti ſi quis rem ſacram aut religioſam, vel rem publicam, quæ uſibus populi perpetuo expoſita ſit, ve liberum hominem ſtipuletur. Imò adeò inutilis eſt, ut nec ex poſtfacto convaleſcat, ex re ſacra fiat profana, ex publica privata, aut ex libero homine ſervus. Quippe inſpicitur tempus, quo res in ſtipulatum deducta fuerit, non futura mutatio; quodque ab initio vitioſum eſt, non poteſt tractu tempori convaleſcere. Nec operabitur ſubjuncta conditio, *Cùm res ſacra profana, liber homo ſervus factus fuerit, dabis?* quia inhumanum eſt hujuſmodi caſum ſperare.

l. 29. ff. de R. I.

§. item contr. h.

Quid, ſi rem ſuam dari quis ſtipuletur?

Verſ. vel rem ſuam. h.

Similiter inutilis eſt ſtipulatio: quia res quæ antè alicujus eſt, amplius ejus fieri non poteſt. In ſtipulationibus autem agitur d

dando

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

ſtando, id eſt, dominio transferendo: qui rem dare tenetur, ita dare debet, ut ejus fiat, cui dederit. Quo fit, ut nemo rem ſuam ſibi dari ſtipulari poſſit, tametſi pretium rei noſtræ nobis dari utiliter ſtipulemur, itemque rem noſtram nobis reſtitui. Ex eadem ratione nemo rem ſuam futuram, in caſum, quo ſua erit, utiliter ſtipulatur. *l.159. ff. de R. I. §. ſit itaque. de act. l. 82. & 87. ff. de V. O. §. item nemo. 21. h.*

Cur verò utilis eſt ejuſmodi ſtipulatio facta ſub conditione?

Sub ea conditione, *ſi noſtra eſſe deſierit*, rem noſtram rectè ſtipulamur: quia non eſt contra jus exſpectare, quòd res, quæ noſtra eſt, noſtra eſſe deſinat; cùm vix umquam comparetur res eo conſilio, ut perpetuò noſtra ſit. *l. 32. & 98. ff. eod. tit.*

Quid, ſi quis alium daturum facturumve quid promiſerit?

Non obligabitur: veluti ſi ſpondeat, Titium daturum decem; quia de ſe quemque, non de alio promittere oportet. Imò factum alienum, cùm non ſit in poteſtate promiſſoris, videtur quodammodo extra commercium contrahentium poſitum; atque ita dici etiam poteſt, inutilem hic eſſe ſtipulationem, non tam propter perſonam promiſſoris aut ſtipulatoris, quàm ratione rei in ſtipulationem deductæ. *§. ſi quis alium. l. 38. 81. & 83. ff. de V. O.*

Quid, ſi promiſſor effecturum ſe, ut alter det, aut faciat, ſpoponderit?

Tunc utilis erit ſtipulatio; quia jam non alienum, ſed proprium factum promittit: & tene- *Verſ. quod ſi. h. t.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

tenetur ex hujuſmodi promiſſione ad intereſſe, pro-ut in reliquis obligationibus, quæ ſunt facti, eſt juris.

Quid ſi, quantum in ſe eſt, promiſſor fecerit, tertius autem dare vel facere nolit?

l.67.ff. de V.O. Certè licet culpæ promiſſoris eo caſu nihil poſſit imputari, quia tamen ſimpliciter promiſit ſe curaturum, aut effecturum, non excuſatur, ſed dare aut facere tenetur; cùm verbum *Curare*, ſignificet cum effectu quid præſtare, ſive ad effectum deducere, non etiam conari. *l.fin.§.1.fin.ff. de reb. cred.* Hinc qui promiſit curare decem dari, ipſe dare tenetur, aut locupletem reum offerre, qui pecuniam numerare poſſit.

Quid, ſi quis alii, quàm ei cujus juri ſubjectus eſt, ſtipuletur?

§.ſi quis alii. l.11.ff.de oblig. & act. Placuit nihil agi eo caſu, & per conſequens neque civilem neque naturalem oriri inde obligationem; cùm ſtipulationes introductæ ſint, ut quiſque ſibi acquirat, quod ſua intereſt, & non alteri: eſtque etiam hoc extra commercium contrahentium poſitum. Procedit autem regula, ſive quis quid totum alteri ſtipuletur, ſive partem tantùm, cùm ſit eadem ratio totius & partis. *Verſ. quod ſi quis.* Unde ſibi & Titio decem dari ſtipulatus, non niſi ad quinque actionem habet, quæ ſtipulatorem concernunt, cùm reliqua quinque perſonam concernant extranei, cui, ut dictum, quæri non poteſt. *l.56.ff. de V.O.* Quod ita ſe habet in ſtipulatione conjunctiva.

Quid,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quid, ſi oratione disjunctiva quis ſibi aut alteri dari ſtipuletur?

Valet ſtipulatio, ejuſque effectus eſt, ut obligatio quidem tota ſtipulatori acquiratur, ſolutio verò in extraneum conferatur; adeò ut ei ſolvi etiam invito poſſit, & prohibente ſtipulatore. Dicitur autem hoc loco extraneus, in quem ſolutio confertur, *Adjectus*, quia ſcilicet ſolutionis cauſâ in ſtipulatione adjiciatur. Stipulatori porrò contra adjectum, cui fortè ſolutum eſt, ad id repetendum mandati datur actio. Mandaſſe enim ſaltem tacitè hoc videtur, ut, quod ex ſolutione accepiſſet, redderet. *d. §. ſi quis alii. verſ. planè. l. 131. §. 1. ff. hoc tit.*

Licetne igitur ſtipulari perſonæ juri tuo ſubjectæ?

Omninò licet: ita enim pater filio in poteſtate conſtituto, & dominus ſervo utiliter ſtipulatur; ac vice verſâ: quia non tam alteri, quam ſibi fit ſtipulatio, quandoquidem patris & filii eadem quodammodò ſit perſona, & vox patris tamquam vox filii intelligatur, & contrà, utique in iis rebus, quæ patri filiove acquiri poſſunt. Dico, in poteſtate; quia filio emancipato, qui pro extraneo eſt, inutiliter ſtipulatur pater, cùm ceſſet fictio ejuſdem perſonæ ſive identitatis perſonalis. *§. ei verò. l. 39. & 56. §. 2. ff. de V. O.*

Quid, ſi verò quis ſtipuletur ab eo, cujus juri ſubjectus eſt?

Is inutiliter ſtipulatur, ut puta ſervus à domino, filius à patre, aut vice verſa, do- *§. item inutilis.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

minus à ſervo, pater à filio: quia cùm iſtæ perſonæ pro eadem perſona habeantur, viderentur ſibi ipſi & à ſe ſtipulari. Quo fit, ut inter tales non oriatur civilis obligatio: naturalis tamen rectè oritur, quia naturâ non habentur pro eadem perſona.

Quod hac in re diſcrimen eſt inter filium & ſervum?

l. 22. & l. 107. de R. I. l. 39. & 43. ff. de obl. & act.

Quòd filius, cùm habeat perſonam liberam, obligetur extraneis etiam civiliter; ſervus nec domino, nec extraneis, cùm pro nullo habeatur: ſed naturaliter obligatur, cùm naturâ æquè ſit homo, ac filius.

Quid, ſi ad ea, quæ interrogatus quis fuerit, non debitè reſpondeat?

§. præterea. 5. h. t.

l. 1. §. l. 3. d. t.

Inutilis eſt ſtipulatio, idque ratione formæ, quæ à lege data eſt ſtipulationi, & conſtat conſenſu; conſiſtitque in eo, ut reſponſio congruat interrogationi, & ut inter præſentes fiat. Variis autem caſibus dicitur quis ad ea, quæ interrogatus fuerit, non congruè reſpondere: veluti, ſi ego ſtipuler Pamphilum, tu rem aliam intelligas, vel res diverſas promittas; aut ſi purè ſtipuler, tu ſub conditione promittas: vel vice verſa, ſi ego in diem, tu præſenti die; aut ſi ſtipuler, *Intra Kalendas quintas?* & tu reſpondeas, *Dabo Idibus*. Quibus caſibus ideo inutilis eſt ſtipulatio, quia non concurrit utriuſque conſenſus in idem placitum: niſi ſtipulatori illico placuerit diverſitas reſponſionis, tunc enim alia ſtipulatio contracta eſſe videtur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

d quid, ſi quis decem aureos à te dari ſtipuletur; tu quinque promittas, vel contra?

Eo caſu, quamvis inutilis videatur ſtipu-tio, integrumque debitum vacillet, ut lo-uitur Caius, propter diverſitatem reſpon-onis; quia tamen reſponſio interrogationi ongruit ſaltem pro parte, in eamque utriuſ-ue concurrit conſenſus, cùm major ſumma ncludat minorem, utilis erit ſtipulatio, per-nde ac ſi in quinque contracta eſſet obliga-io, quia decem inſunt viginti. Idem igitur ex adverſo erit, ſi ſtipulanti quinque, pro-mittantur decem; nam utrobique eſt lu-crum. *d. §. præterea. & d. l.*

Quid juris eſt de ſurdo aut muto ſtipulante?

Planè inutilis erit ſtipulatio, ratione tam formæ, quàm perſonæ, quippe quæ non poſ-ſit niſi utroque loquente & ſe invicem exau-diente perfici. Nec intereſt, naturâ aut caſu quis hiſce vitiis laboret: nam licet hic poſſit quidem intelligere quid agat, nihil tamen ea res ad ſtipulationem, quam non conſen-ſus, ſed verba ponunt. *§. mutum. l. 1. in pr. ff. de V. O.*

Quid de furioſo ac prodigo?

Furioſus non modo ſtipulari non poteſt, ſed nec ullum aliud negotium gerere: quia non intelligit, quod agit, cùm intellectu careat, & propterea ne quidem naturaliter obligatur, abſentis enim & quieſcentis loco habetur. *§. furioſus. l. 124. §. fin. ff. de R. I.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

l.6.ff.de V.O. *Prodigus*, cui bonis eſt interdictum, cùm ſimilis ſit furioſo, & furioſum in bonis ſuis exitum facere dicatur, nec ſtipulatur rectè, nec obligatur naturaliter. Attamen ſtipulando ſibi acquirit: tradere verò non poteſt, vel promittendo obligari. Ideo autem alium ſibi obligare poteſt, quia quod in favorem ejus eſt introductum, ut ſcilicet alienare & diminuere non poſſit, non debet in ejuſdem odium retorqueri.

Quid de pupillo ſtipulante?

§.pupillo.l.70.in fin.ff.de V.O. l.1.§.13. Diſtingue: *Pupillus infans* & *infantiæ proximus* neque ſtipulari, neque promittere poteſt, ne quidem tutore auctore: quia fari nequit, & ut maximè loquatur, tamen non intelligit, quid loquatur. Quamvis in proximis infantiæ, propter utilitatem eorum, ex æquo & bono receptum ſit, ut idem juris habeant, quod proximi pubertati. *l.5.& 189.ff.de R.I.* Pupillus autem *pubertati proximus*, quia intelligit, quod agit, ſibi rectè ſtipulatur, omneſque actus rectè gerit, quibus ſibi alios obligare poteſt, non ipſe aliis obligari, quia tunc tutoris deſideraretur auctoritas.

Quæ differentia eſt inter impuberem, qui eſt in patria poteſtate, & qui eſt in tutela?

verſ.ſed qui.l.ult.§.2.ff.de V.O. Quòd qui in poteſtate eſt patris, ne quidem patre auctore obligetur; qui verò in tutela, tutore auctore obligari poſſit. Ut ita hac in re plus tutoris valeat auctoritas, quàm patria poteſtas. Ratio differentiæ eſt, quia pupillo ſemper cautum eſt contra tutorem, ſi

ortè obligatio ſibi fuerit damnoſa; filio *l.ult.§.*
tra patrem non item: nam tutor actione *ſin au-*
elæ pupillo tenetur; filio in patrem nulla *tem.C.*
npetit actio, ob rem malè geſtam, & pa- *de bon.*
na reverentia patrem excuſat à ratioci- *mater.*
s.

Quid, ſi conditio impoſſibilis adjecta fuerit ſtipulationi?

Nihil valet ejuſmodi *ſtipulatio*, defectu for- *§. ſi im-*
æ, hoc eſt conſenſus, qui defuiſſe ex adje- *poſſibilis.*
ione conditionis impoſſibilis intelligitur. *l.31.ff.de*
inimò impoſſibili conditione adjecta e- *O.& A.*
am cæteri vitiantur contractus, ex eadem *l.35.ff.*
tione: quia in ea re, quæ ex duorum plu- *de V.O.*
umve conſenſu agitur, omnium voluntas
ectatur, quorum talis eſt cogitatio, ut ni-
il agi exiſtiment, appoſitâ eâ conditione,
ujus eventum ſciant eſſe impoſſibilem.
liud jus eſſe in teſtamentis, dictum ſuprà. *Tit. 14.*

Quænam dicitur conditio impoſſibilis?

Conditio impoſſibilis habetur, cui natura im- *l.15.ff.*
pedimento eſt, quo minùs exſiſtat: veluti, *Si cæ-* *de cond.*
lum digito tetigero, dare ſpondes? natura, id eſt, *inſtit.*
facto ipſo, impoſſibilis: vel cui ipſa lex im- *l.185.l.*
pedimento eſt, ut, *Spondeo tibi ſororem, ſi ma-* *135.ff.*
ritum ejus interfeceris; cùm nec contra leges *de R.I.*
facere nos poſſe credendum ſit. Alia verò *l.7.8.ff.*
eſt conditio impoſſibilis in faciendo, ut, *Si* *de oblig.*
cælum non attigero, dare ſpondes? Cujuſmodi *l.127.ff.*
ſtipulatio purè facta cenſetur, nec ſuſpendit *de V.O.*
obligationem (quia revera non eſt condi-

 tio)

tio) ut ex ea ſtatim peti poſſit: quia quæ per rerum naturam certa ſunt, obligationem non morantur.

Quid juris eſt de ſtipulatione inter abſentes concepta?

§. item verborum. Ita intelligenda l. 57. ff. de donat. inter vir. & uxor. Ea quoque inutilis eſt, defectu formæ, ex eo nimirum; quod conſtare ultrò citróque interrogatione & reſponſione nequeat; quod hic requiſitum omnino eſt neceſſarium. Quâ ratione verba ſtipulationis ſcriptura ſupplere non poteſt; ſi tamen verba præceſſerint, erit ea cautionis loco. Interdum & probationis cauſâ ſolent verba in ſcripturam redigi.

Sed quid, ſi in ſcriptura habeatur, aliquem promiſiſſe; promiſſor verò aſſerat, ſe tunc abſentem fuiſſe?

Verſ. ſed cum. Deciſum eſt Juſtiniani Conſtitutione, ſecundùm ſcripturam publicam cenſeri omnia legitimè acta, eique ſtandum eſſe, donec *l. pen. C. de cont. ſtip.* aſſerens ſe abſentem fuiſſe, manifeſtiſſimis probationibus, vel per ſcripturam, vel per teſtes idoneos, probaverit, ſeſe vel adverſarium ſuum toto eo die, quo conficiebatur inſtrumentum, aliis in locis fuiſſe: ita ut non potuerit promittere eo die, quo dicitur ſcriptura confecta.

Licetne ſtipulari poſt mortem ſtipulatoris, aut promiſſoris?

§. poſt mortem. Olim non licebat, veluti, *Pridie quam moriar, dare ſpondes?* quia videbatur impoſſibilis.

bilis conditio, & alteri facta ſtipulatio. Deinde obſtabat regula: quòd obligatio, quæ non cœperat à defuncto, vel contra defunctum, non poſſet incipere ab hærede, vel contra hæredem. Hodie cùm eâ regulâ ſublatâ, & obligationes & actiones ab hæredibus & contra hæredes incipiant, valet ſtipulatio, ſive poſt mortem, ſive pridie quàm moriatur ſtipulator vel promiſſor, concepta ſit. *l. un. C. Vt act. ab hæred. l. 11. C. de cont. ſtip.*

Quid cenſes de præpoſtera ſtipulatione?

Olim & illa inutilis erat; ut, *Si navis ex Aſia cras venerit, dare hodie ſpondes?* quia hic ante eventum conditionis concipitur, oriturque obligatio, quod eſt præpoſterum, & repugnans naturæ conditionis, ut ſcilicet ſuſpendat obligationem, donec conditio impleatur. Hodie valet, cùm in contractibus non tam verborum ſubtilitas, quàm contrahentium mens inſpiciatur, ea nimirum, ut, ſi conditio poſtea exſtiterit, cum præſtetur id, quod in ſtipulationem fuerit deductum, perinde ac ſi ſimpliciter petitum eſſet. *§. item ſi quis. l. 64. ff. de V. O. l. 23. C. de teſtament.*

Quid de hac ſtipulatione, Cùm moriar, dare ſpondes?

Ea & apud veteres utilis erat, & nunc quoque valet; quia ſic non tam poſt mortem, quàm vitâ promiſſoris aut ſtipulatoris durante, oritur obligatio; tempuſque *Cum moriar*, id eſt, mortis, tribuitur vitæ, adeóque ultimo vitæ momento talis condi- *§. ita autem.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

rio ſtipulatioque impleri poteſt. Nec facit, quòd tempus illud non niſi poſt mortem ſciri poſſit, cùm res ipſa inſpiciatur, quam ignorantia noſtra non mutat. Dicitur autem, *dare ſpondes?* non *facere*. Nam factum, ut ire Romam, inutiliter olim promittebatur in tempus mortis, utpote impoſſibile. Hodie non diſtinguitur factum à datione.

Stipulatione poſt mortem conceptâ, à quo exigetur?

Hæres exiget ſtipulatoris ab hærede promiſſoris, qui præſtare tenetur promiſſum. Unde patet, rectè concipi ſtipulationem poſt mortem etiam alterius, quàm ſtipulatoris aut promiſſoris; quia ſtipulationes valent ex conſenſu contrahentium, quorum libertas non eſt hac in parte reſtringenda.

Quid, ſi plures res una ſtipulatione comprehendantur?

§. quoties: *§. præterea. h. t. l. 29. & l. 134. in fin. ff. de V. O.*

Si quidem promiſſor ſimpliciter reſpondeat, *Promitto*, propter omnes tenebitur. Neque enim neceſſe eſt omnia, quæ in ſtipulatione expreſſa ſunt, in promiſſione repeti. Quòd ſi promiſſor ex omnibus rebus, in ſtipulationem deductis, unam vel quaſdam daturum ſe ſpoponderit, obligatio iis, pro quibus ſpoponderit, contrahitur. Tot namque ſunt ſtipulationes, quot ſpecies, vel ſummæ, & ſingularum rerum expreſſio ſingulas diſtinguit ſtipulationes.

Va-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Valetne ſtipulatio ſic concepta, ut alii detur vel acquiratur?

Non valere dixi ſuprà, inventaſque eſſe hujuſmodi obligationes ad hoc, ut unuſquiſque acquirat ſibi, quod ſua intereſt. Unde Ulpianus: *Nec paciſcendo, neque legem dicendo, nec ſtipulando, quiſquam alteri cavere poteſt.* Excipe igitur I. *Niſi ejus, qui alteri ſtipulatur, interſit:* veluti cùm quis adminiſtrationem tutelæ cedens ſuo contutori, ab eo ſtipulatur rem pupilli ſalvam fore; hoc caſu, quia non tantùm pupillo, ſed & ſibi conſulit, utilis eſt ſtipulatio. II. *Niſi pœna adjiciatur,* in eum caſum, quo ſtipulationi non fiat ſatis. Eſt enim pœna hic in obligatione, eaque cedit ſtipulanti, etiamſi ejus non interſit, quia non tam conſideratur intereſſe, quàm conventio.

§. *alteri.* §. *ſed & ſi quis.* *verſ. planè.* *h.* *l.* 73. §. *fin. ff. de R. I.*

Quid, ſi de alia re ſtipulator, de alia promiſſor ſenſerit?

Perinde nulla contrahitur obligatio, ac ſi ad interrogationem reſponſum non eſſet: veluti ſi hominem Stichum à te ſtipulatus ſim, & tu de Pamphilo ſenſeris, quem Stichum vocari credebas. Diverſitas enim reſponſionis vitiat ſtipulationem. Deinde ſtipulatio, ut cæteri contractus, ex conſenſu contrahentium valet: ubi autem error eſt in re, ſive corpore, non eſt conſenſus. Unde regula: *non videntur, qui errant, conſentire.* Dico ſi error ſit in re: quia ſi erretur circa nomen, aut qualitatem, ut ſi menſa promiſſa, quæ putabatur aurea, ſit ænea, utilis eſt ſtipulatio; licet emtio ſit inutilis.

§. *ſi de alia.* *l.* 83. §. 1. *l.* 137. §. 1. *ff. de V. O.* *l.* 116. §. *ult. ff. de R. I.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quid, ſi turpi ex cauſa aliquid promiſſum ſit?

§. quod turpi. l. 7. §. 3. ff. de pactis. l. 123. ff. de V. O.

Hujuſmodi ſtipulatio adeò eſt inutilis, ut nec adjectione pœnæ, aut juramenti convaleſcat. Regulariter enim quem principalis conventio non obſtringit, eum nec promiſſio tenet pœnæ. Neque intereſt, ſtipulatio ſit concepta in faciendo, vel in non faciendo: cùm turpe ſit & flagitioſum, exigere pœnam, ne delictum fiat, à quo quis abſtinere ex officio tenetur.

Si quis ſub conditione ſtipuletur, & ante eventum ejus moriatur; valetne ſtipulatio?

§. cùm quis. l. 57. ff. de V. O. l. 18. ff. de R. I.

Olim non valebat: hodie valet, & ad hæredem tranſmittitur; ita ut hæres ſtipulatoris agere, & promiſſoris conveniri poſſit: quia non tantùm nobis contrahimus, ſed & hæredibus noſtris. Deinde conditio exſiſtens retrotrahitur ad tempus contractus, & perinde habetur, ac ſi ab initio purè fuiſſet contractum. Aliud eſt in legato, neque enim tranſit ſpes conditionis ad hæredem: quia ſolius legatarii accepta eſt perſona, eique benè voluit teſtator, non etiam hæredi ejus, ut dictum ſuprà.

Qui anno, aut menſe dari ſtipulatus eſt, quando tenetur?

§. qui hoc anno.

Talis, niſi omnibus partibus anni vel menſis præteritis, non rectè petet, quia tempus totum in favorem debitoris adjectum eſt: quâ ratione ante extremum anni diem

ſiem non eſt in mora debitor, & non niſi præfinito die. Aliud eſt in obligatione pura: ea enim agi continuò poteſt, cum temperamento tamen temporis, quo traditio fieri poſſit, quod arbitrio relinquitur Judicis; neque enim cum ſacco creditor ſtatim adeſſe debet. *l.17.§.ſicuti.ff.de R.I.l.49. ff. de condit. & demonſt.*

TIT. XXI.

De Fidejuſſoribus.

Superius de principali obligatione actum fuit: nunc de acceſſoria ſeu fidejuſſoria, quæ cùm etiam verbis contrahatur, rectè ſequitur poſt Tit. De verborum obligationibus ſeu ſtipulationibus.

Quis dicitur Fidejuſſor?

QVi *alieno nomine obligatur*, id eſt, qui ſuâ fide ac periculo eſſe jubet, quod alteri creditum eſt. Dicitur & *Repromiſſor*, & *Adpromiſſor*, quippe qui idem promittat, quod alius debet: olim etiam *Sponſor* dicebatur. *Text. h. & l. 24. ff. eod. l.1.§.8. de obl. & act.*

Quid eſt Fidejuſſio?

Fidejuſſio eſt *contractus, qui verbis conſtat, accedens firmandæ obligationi alienæ*; dum ſcilicet pro debitore principali alius fidem ſuam interponit apud creditorem, ſi contigerit, illum fide & bonis deficere. Dico, *verbis*; remota enim ſtipulatione, pro- *§.1. h.t.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

miſſio pro alieno debitore eſt *Conſtitutum*; vel, ſi antecedat obligationem, *Mandatum*. Dico, *accedens*; quia fidejuſſoria obligatio eſt acceſſio principalis.

Quare introducta?

§. *ult. ſup. quibus morte contr. obl.* Fidejuſſores accipi à creditoribus ſolent, dum curant, ut diligentiùs ſibi cautum ſit. Eſt quidem interdum iis cautum nudâ & juratoriâ cautione ac multò magis interventu pignoris, aut perſonæ ſeu fidejuſſoris: cujus fides utrique, & debitori & creditori, prodeſt: illi, quo magis ei credatur; huic, quo magis ei in tuto ſit creditum.

In quibus obligationibus adſumi fidejuſſores poſſunt?

Text. hic. & in l. 1. ff. eod. *In omnibus*, id eſt, ſive re, ſive verbis, ſive literis, ſive conſenſu contractæ fuerint. Imò & obligationibus, quæ ex delicto naſcuntur, quatenus agitur civiliter, rectè accedit fidejuſſor.

Intereſtne, utrùm civilis, an naturalis ſit obligatio?

text. hic. Non intereſt; quia & naturalis vera eſt obligatio, licet ex ſe ſatis ſit infirma, quam proinde fidejuſſor acceſſione ſuâ munit & firmat. Qua ratione pro pupillo, qui tantum tenetur naturaliter, rectè intercedit fidejuſſor, qui etiam obligatur civiliter: aliàs fidejuſſio foret ſine effectu. Idem in ſervo juris eſt, eóque caſu fidejuſſor tenetur tam domino, quàm extraneo, qui fidejuſſorem à ſervo acceperit. Non movet, quòd videatur du-

l. 35. & 37. §. 3. ff. h. t.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

iùs obligari, quàm principalis; nam id ſibi imputet, cùm potuerit abſtinere à fidejuſſio- *Weſembec. hic.* ne. Deinde quòd dicitur in duriorem cauſam non poſſe fidejuſſionem accipi, id intelligendum eſt ratione materiæ, non verò quoad fidejuſſionis effectum.

Fidejuſſor poteſtne præcedere obligationem?

Poteſt & præcedere obligationem & ſe- *§. fidejuſſor. & præcedere.* qui, hoc eſt, accedere obligationi & contractæ antè & futuræ. Verùm cùm principalem obligationem præcedit, non ſtatim conveniri poteſt, ſed tum demum, cùm reus debet. Quod enim fidejuſſio dicatur ſequela & ac- *l. 46. & 17. ff. h. t.* ceſſio obligationis principalis, id non ad ordinem temporis, ſed ad conditionem ipſius obligationis pertinet, quæ effectum exactionis producere non poteſt, antequam reus aliquis principalis debeat.

Soluſne ex fidejuſſione tenetur fidejuſſor?

Non, ſed etiam hæredem relinquit obli- *l. 49. ff. de O. & A.* gatum. Cum rei locum obtineat, *ejuſdem enim poteſtatis juriſque eſt, cujus fuit defunctus.* Etenim omnis obligatio ex contractu & *l. 59. ff. de R. I.* quaſi ex contractu in hæredes eſt tranſitoria. Unde & hæredi creditoris ſalva eſt actio, ex obligatione quæſita ipſi creditori, niſi aliud ſit actum.

Quid, ſi plures fuerint fidejuſſores, qualiter illi obligantur?

Olim ſinguli, quotquot erant numero, in ſolidum tenebantur; & conveniri in ſolidum

dum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

§. *ſi plu-res.* dum poterant à creditore; cui & liberum erat, à quo vellet, ſolidum petere, & convenire fidejuſſorem, non ſolùm omiſſis pignoribus, verùm etiam relicto reo principali, niſi aliter conveniſſet. Verùm ex epiſtola
l. 10. *l.* D. Hadriani fidejuſſoribus tribuitur divi-
20. 27. ſionis beneficium, quo compellitur creditor
& ſeq. à ſingulis fidejuſſoribus, qui modò ſolven-
l. 51. *ff.* do ſint litis conteſtatæ tempore, partes pe-
& l. 3. tere; idque ut æqualitas ſit inter æqualiter
10. §. 1. obligatos. Si verò quis ex fidejuſſoribus eo
C. h. t. tempore ſolvendo non ſit, hoc cæteros onerat.

Quid, ſi ab uno fidejuſſorum creditor totum conſecutus fuerit?

Verſ. ſed ſi ab uno. Hujus ſolius detrimentum erit, ſi is, pro quo fidejuſſit, ſolvendo non ſit: & ſibi imputare debet, cùm potuerit juvari ex epi-
l. 17. *ff.* ſtola D. Hadriani, quòd juris beneficium
l. 2. *& l.* ſpreverit, nec deſideraverit, ut pro parte in
11. *C. h.* ſe detur actio. Cautus ergò eſſe debet fidejuſſor, qui in ſolidum convenitur, & vel diviſionis beneficium petere, vel, priuſquam ſolvat, petere, ut creditor actiones ſuas ipſi cedat, præſtet, mandet, &, ſi quæ habeat pignora, in ſe transferat.

Licetne creditori ante reum principalem convenire fidejuſſorem?

Novel. 4. Olim, ut dixi, licuit, niſi expreſſè aliud
Aut. conveniſſet. Hodie non licet, ſed tenetur
præſente priùs reum principalem convenire & excu-
C. h. t. tere (quod vocant beneficium ordinis ſive excuſſionis;) niſi hic manifeſtè ſit non ſol-

vendo,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

bendo, vel fuerit abſens, quo caſu voluit Juſtinianus fidejuſſorem ita conveniri, ut tamen, ſi deſideret ſibi dari tempus, intra quod evocet adducatque reum primò conveniendum, id Judex ei pro locorum diſtantia ſtatuere debeat, eâ lege, ut tranſacto tempore cogatur fidejuſſor reſpondere creditori, & condemnatus ſatisfacere.

Poteſtne fidejuſſor in plus obligari, quàm principalis debeat?

Non poteſt: nam fidejuſſoris obligatio eſt acceſſio principalis obligationis; nec plus in acceſſione eſſe poteſt, quàm in re principali. Hinc quia plus eſt purè promittere, quàm ſub conditione, ideo ſub conditione fidejuſſor intercedere poteſt, non è contrà: quia non poteſt ſe obligare in duriorem cauſam, nec in majorem quantitatem. In minorem poteſt: neque enim eſt neceſſe, ut acceſſorium adæquet principale.

§. fidejuſſores ita.

l. 110. ff. de R. I.

Quid igitur, ſi quis in majorem ſummam ſive quantitatem ſeſe obligaverit; eritne inutilis obligatio?

Sunt, qui exiſtimant, eam in totum eſſe inutilem. Sed rectius ſentiunt, qui ſuſtinent non vitiari omnino fidejuſſionem, ſed valere ſaltem quoad concurrentem quantitatem, ne utile per inutile vitietur; argumento ſtipulationis, ubi detracto eo, quod eſt inutile in ſtipulatione, reliquum ſuſtinetur.

l. 8. §. 7. ff. h. ibi DD. l. 1. §. 4. ff. de V. O.

Quid,

Quid, ſi denique pro reo ſolverit fidejuſſor, quâ actione id, quod ſolvit, recuperabit?

§. ſi quid. Si pro eo, qui præſens eſt, fidejuſſerit, ac ſolverit, habet mandati actionem, quâ repetet id, quod ſolvit, ne officium ſuum ſit damnoſum; niſi pro invito ac prohibente fidejuſſerit, quia tunc videtur donaſſe. Ideò verò actio datur mandati, quia videtur reus principalis id ipſum ei mandaſſe, ut ſuo nomine ſolveret. Dixi, ſi ſolverit; nam ante ſolutionem, quia mandatum necdum eſt peractum, nulla eſt actio fidejuſſori, niſi jam condemnato: quia eo caſu habetur, ac ſi ſolviſſet, cùm ſententia habeat paratam exſecutionem. Quòd ſi quis fidejuſſerit pro abſente, ei competit actio negotiorum geſtorum.

l. 6. C. & l. 6. §. 2. ff. mand.
l. 5. ff. de re jud.
l. fin. C. de neg. geſt.

Quid, ſi in inſtrumento ſcriptum ſit, aliquem fidejuſſiſſe?

Sufficit ad hoc, ut valeat fidejuſſio; adeò quidem, ut, ſi ipſe fidejuſſor, conventus poſtea à creditore, neget fidejuſſionem legitimè factam; quia dicat ſtipulationem non interveniſſe, vel non rectè factam, propter diverſitatem reſponſionis, non fidejuſſoris obligationi, ſed huic inſtrumento, quavis linguâ conſcripto, credatur. Id enim ritè factum præſumitur, donec contrarium demonſtretur. Licet ergo *Librarius in tranſcribendis ſtipulationis verbis erraverit*, nihil nocere ait Scævola, *quominus & reus & fidejuſſor teneatur*; quæ regula procedit non ſolùm in ſtipulatio-

l. §. fin. h. 1. C. de contr. ſtip.
l. 18. C. de prob.
l. 92. ff. de R. I.

ionibus, ſed etiam in teſtamentis. Etenim *l. 7. & 24. C. de teſtam.*
nore ſcribentis teſtamentum, juris ſolenni-
mutari non poteſt, quando minus ſcri-
um, plus nuncupatum eſt.

TIT. XXII.

De Literarum obligatione.

Quomodo literis contrahitur obligatio?

SI *quis debere ſe ſcripſerit, quod ſibi numeratum non eſt:* nimirum quando quis inſtru- *Text. h.*
nento ritè confecto confitetur, ſe pecuniam
ertam accepiſſe, quam tamen nondum ac-
eperit, licet à creditore promiſſa ſit nume-
atio. Quod ſpeciale eſt in mutuo, quia ſo-
ent homines, præſertim egentes, faciles eſſe
n dandis ejuſmodi cautionibus ſive chiro-
graphis, ſpe futuræ numerationis.

Ligatne talis obligatio, ſolutione non ſecuta?

Certè ſtricto jure ſe obligat, qui conſen- *Tit. C. de non numer. pec.*
tit in ſcripturam, eandemque conficit; non
enim videtur quis temerè ſe ſcripſiſſe debi-
torem: & præſumit lex pro ſcriptura, nem-
pe ſcripturam ſeu inſtrumentum eſſe ve-
rum, & pecuniæ numerationem revera in-
terveniſſe. At verò ex æquo & bono, non
ſecutâ numeratione, poteſt debitor in judi-
cio cautionem repetere, opponendo exce-
ptionem non numeratæ pecuniæ, dicendo
ſe

ſe quidem caviſſe, ſperans ſibi pecuniam mutuò dandam, verùm numerationem pecuniæ, cautione comprehenſæ, ſibi factam non eſſe.

Quæ ratio hujus exceptionis?

Illa conſiſtit in improbitate creditoris, qui, cautione acceptâ ab indigente debitore, pecuniam numerare differt, & nihilominus, quaſi eam numeraſſet, repetere non erubeſcit: quem ideo, ne ex ſua improbitate lucretur, æquum eſt hac exceptione repelli.

Intra quod tempus opponenda eſt hæc exceptio?

§. multum. l. 14. C. d. t.

Olim intra quinquennium, à tempore dati chirographi, opponi debuit. Hodie ex Juſtiniani Conſtitutione intra biennium, & quidem continuum, opponenda eſt, ne contingat, creditores diutiùs ſuis pecuniis defraudari. Similiter permiſit idem Imp. creditori, pecuniam debitam exigenti, adverſus apocham à ſe datam excipere de pecunia non ſoluta, ſed intra 30 dies, quibus lapſis, deinceps audiri non debet. Idque favore liberationis.

d. l. 14. §. 2.

Quis eſt effectus hujus exceptionis?

l. 3. & 10. C. de non numer. pec.

Quòd debitor, ſi eam intra prædictum tempus opponat, non ſolùm liberetur, verùm etiam onus probandi rejiciat in ipſum creditorem ſive actorem, ita ut, donec is, probaverit numerationem à ſe factam, non cogatur ad ſolutionem: ideoque privilegiata hæc eſt exceptio, cùm aliàs qui excipit, probare

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

re exceptionem ſuam debeat, & regulari-
r contra eum ſit præſumtio, qui cautionem
niſit, quâ ſe fatetur alicujus rei debitorem, *l.25.C. de prob.*
ſi contrarium ipſe probaverit.

Quibus caſibus ceſſat iſta exceptio?

Si debitor agnoſcens cautionis fidem,
artem ſortis vel uſurarum ſolverit: ſi
ranſactionis cauſa certam ſummam cave- *l.4.9.11.*
it: ſi ſubſtitutus ſit reus in locum, qui erat *C.d.t.*
bligatus, quia pecuniam acceperit: ſi quis *Novell.*
averit argentariis certam quantitatem: ſi *136.*
nſtrumentum concernat depoſitiones certa-
rum rerum, aut ſecuritates publicarum fun- *l.14.§.1.*
ctionum. Denique lapſu biennii; nam tem- *C.d.t.*
pus illud facit fundatam videri creditoris in-
tentionem.

TIT. XXIII.

De obligationibus ex conſenſu.

Quæ obligationes dicuntur contrahi conſenſu?

Conſenſu fiunt obligationes in Emtionibus, venditionibus, in Locationibus, conductionibus, in Societatibus, Mandatis. *Text. hic. in pr.*

Cur iſtis modis obligatio dicitur conſenſu contrahi?

Quia neque ſcripturâ, neque præſentiâ omnimodo opus eſt: at nec dari quicquam neceſſe eſt, ut ſubſtantiam capiat obligatio, *l.2. & l. 48. ff. de oblig.*

ſed

ſed ſufficit, eos qui negotia gerunt, conſentire. Unde inter abſentes, per epiſtolam vel nuncium, talia negotia geruntur. In cæteris autem contractuum generibus non ſufficit nudus conſenſus, ſed præter conſenſum, vel ſcriptura eſt neceſſaria, ut in literarum obligatione; vel præſentia & verba, ut in ſtipulatione; vel denique datio, ut in contractibus, qui re fiunt.

Cujuſmodi ſunt hi contractus?

l.11.in pr.ff.de act.emt. Omnes ſunt *bonæ fidei:* quia in iis non ſolùm præſtandum venit, quod à contrahentibus dictum eſt, verùm etiam, quod naturalis ſuadet æquitas, quod ſcilicet alterum alteri ex bono & æquo præſtare oportet, quamvis linguâ non ſit expreſſum; cùm hi contractus maximè neceſſarii ſint ad vitæ ſocietatem. *§.in bona. inf. de act.* In quo differunt à contractibus *ſtricti juris*, in quibus non aliud invicem contrahentes præſtant, quàm quod diſertè expreſſum fuerit.

In quo verò differunt hi contractus à ſuperioribus?

§.fin.h.t.l.19.ff. de V.O. Quòd in his contractibus ultro citroque oriatur obligatio; ex ſuperioribus quidam ab uno latere tantùm obligationem pariant. Hinc ex mutuo, ſtipulatione, ſcripturâ, tantùm tenetur, qui accepit, promiſit, cavit.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

TIT. XXIV.

De Emtione & venditione.

Quid eſt emtio venditio?

St contractus, quo res aliqua per mutuum *l.5.§.1.*
conſenſum pretio commutatur. Ex quo ul- *ff. de pr.*
citróque oritur obligatio: tam enim em- *verb.*
venditori, quàm venditor emtori obliga-
: ille ad perſolvendum pretium, hic ad
n tradendam. Perficitur ſolo conſenſu, ſed
pletur ſive conſummatur rei traditione,
pretii numeratione.

In quo differt à Permutatione?

Quòd in *permutatione* res pro re datur, *l.1.ff. de*
ı pecunia pro pecunia, nec ſtatim ex ſolo *rer. per.*
nſenſu naſcatur obligatio, ſed demùm re
cutâ. *In emtione & venditione* aliter ſe
s habet, quæ continuò perfecta eſt, ſimul- *text.h.in*
que in rem & pretium fuerit conſenſum, *pr.*
uamvis nondum ſit numeratum pretium,
ec rei traditio ſubſecuta, ac ne arrha qui-
em data. Nam quod arrhæ nomine datur, *l.35.ff.de*
rgumentum eſt emtionis & venditionis *contr.*
ontractæ, ſive ut probari evidentiùs poſſit *emt.*
onveniſſe de pretio. Itaque de ſubſtantia
ujus contractus ſunt hæc tria, merx ſive
es, quæ veneat, pretium, conſenſus: non
tiam quod arrhæ nomine datur; non tra-
itio ipſius rei ac dominii tranſlatio, cùm
oſſit & aliena res vendi; non denique *l. 17. C.*
criptura, niſi aliud placuerit contrahenti- *de fide-*
bus: quæ tunc quoque tantùm fidem fa- *juſſ.*
ciet, non verò formam tribuet contractui;

quam-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

quamquam & forma ſcripturæ omnino ſi ſervanda.

Quid, ſi igitur placuerit contrahentibus confici ſcripturâ hunc contractum?

§. ſed hoc quidem. Tunc non aliter perfecta erit emtio & venditio, niſi inſtrumenta emtionis fuerint conſcripta, & omnibus ſuis numeris abſoluta. Quare quamdiu aliquid ex requiſitis deeſt, tamdiu pœnitentiæ locus erit, & recedere à contractu licebit, etiam ſine pœna: niſi quid fortè arrharum nomine ſit datum, quod perdit is, qui dedit, ſi adimplere contractum recuſet; in duplum reddendum, ſi ſteterit per eum, qui accepit. Et hoc quoque obtinet in emtione, quæ ſine ſcriptura conſiſtit.

Cujuſmodi debet eſſe pretium?

l. 16. ff. de R. I. Cùm nulla emtio ſine pretio eſſe poſſit, & dicatur imaginaria, quæ ſine pretio fit; Ideo conſtitui oportet *certum pretium:* quia donec pretium definitum non eſt, non naſcitur obligatio; ſive id contrahentes certò definierint, expreſſâ ab initio quantitate, ſive aliunde conſtet, nempe relatum eò, unde jam vel ſit vel fieri poſſit certum; veluti, *Tantum dabo, quanti emiſti*; aut, *Quantum pecuniæ in arca habeo, tanti emo*; cùm nihil interſit, res verbis deſignetur, an aliàs ſufficienter demonſtretur per relationem ad rem certam.

Quid,

Quid, ſi alius juſſu domini rem vendidit?

Si minoris vendidit, res quidem dicetur vendita, non tamen alienata. Vendita quidem reſpectu ipſius contractus; alienata non item, propter inutilem venditæ rei exceptionem. Quo pertinet regula: *Aliud eſt vendere, aliud vendenti conſentire.* quaſi non videatur alienatum, quod adhuc in dominio venditoris manet. *l. 160. ff. de R. I.*

Quid, ſi pretium conferatur in arbitrium alterutrius contrahentis?

Eo caſu inutilis erit venditio, ſive conferatur in arbitrium emtoris, veluti, *Vendo tibi fundum, quanti æſtimaveris*, vel *quanti æquum putaveris*; ſive in arbitrium venditoris, *quanti ille æſtimaverit*. Ratio redditur, quia cum obligatio ſit juris vinculum, quo neceſſitate adſtringimur alicujus rei ſolvendæ, inutilis erit contractus, imperfectaque obligatio, quæ nulla neceſſitate adſtringit contrahentes. *l. 35. §. 1. ff. & l. 11. C. d. t.*

Quid ergo, ſi conferatur in arbitrium alicujus tertii, veluti, quanti æſtimaverit Titius?

Inter veteres ſatis hoc dubitabatur, conſtaretne venditio, an non? Verùm Juſtiniano placuit, valere venditionem, quaſi collatam in conditionem, adeò ut pretii petitio ſit, poſtquam Titius rem æſtimaverit, pretiumque definierit. Qui ſi noluerit, *Verſ. at noſtra. Verſ. ſin. autem.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

l. ul. C. de contr. emt. aut non potuerit rem æſtimare, venditio ob conditionis defectum pro nihilo erit, & nullius momenti.

Quid, ſi tertius ille iniquè arbitratus fuerit?

l. 6. & l. 67. cum ſeq. ff. pro ſocio. Placet quibuſdam, ut tunc reductio fiat ad arbitrium boni viri argumento ſocietatis. Verius tamen, ex mente Juſtiniani, pretium omnimodò ſolvi oportere, prout tertius fuerit arbitratus, cui ſoli illud ſpecialiter commiſſum fuit. *d. l. ult. ibi Interp.* Nec eſt par ratio ſocietatis & venditionis, quoniam in contractu ſocietatis non eſt aliud remedium, niſi definitio partium, ab arbitratore iniquè ſtatutarum, corrigatur arbitrio boni viri. *l. 22. ff. de R. I.* In contractu autem venditionis, ſi modica ſit læſio, ea ferenda eſt; ſin immodica, excedens dimidiam partem juſti pretii, tunc datur remedium, *l. 2. C. de reſc. vend.* *l. 74. ff. pro ſocio.* Eſt autem arbitrium boni viri, quod in rebus ſuis quis faceret, vel quod vellet ſibi fieri ab aliis; quod ſi cum æquitate & bona fide pugnet, Judex interpellatus infringendi poteſtatem habet, & ad boni viri arbitrium reducet.

Quæ eſt materia pretii?

§. item pretium. l. 3. C. de contr. emt. & l. 1. ff. eod. *Pretium in numerata pecunia conſiſtere debet.* In quo diſtinguitur à permutatione, in qua res pro re datur, at in emtione pretium pro re, eſtque æſtimatio valoris rei venditæ: quo nomine pretium emtionis differt à locatione, in qua datur pecunia pro mercede ſeu penſione, non pro æſtimatione rei. Interdum

[…]dum etiam penſio locationis conſiſtere […]teſt in alia re, quàm pecunia, ſine qua ta[…]en emtio non contrahitur.

[...]Emtione & venditione contracta, rei venditæ periculum ad quem pertinet?

[…] Ad emtorem, licet ei res tradita non ſit. […]on obſtante regulâ communi, quâ dicitur, […]m domino ſuo perire; venditorem autem […]nte traditionem manere dominum rei ven[…]tæ: neque enim domino dumtaxat, ſed & […]editori res perit, qualis hoc loco eſt em[…]or, qui proinde, re interemtâ ante traditio[…]nem, tenebitur nihilominus pretium ejus […]ræſtare venditori, cùm alias malè diceretur […]es perire emtori, aut ejus periculo eſſe. *d. §. cum autem. l. 35. §. 4. & ſeq. ff. d. t. l. 8. de per. & com. rei vend.*

Semperne res vendita periculo eſt emtoris?

[…] Nequaquam. Etenim certis caſibus ad […]enditorem periculum pertinet: veluti ſi res […]it vendita ſub conditione, eaque pendente […]erierit, vel deterior facta fuerit: ſi res ſit in […]enere vendita, aut talis, quæ pondere, nu[…]nero, menſurâve conſtet, cùm ejuſmodi rei […]non priùs perfecta cenſeatur venditio, quàm […]a admenſa, appenſa, adnumeratave fuerit, […]quia quaſi ſub conditione facta cenſetur. *l. 35. §. pen. ff. de contr. emt. & tit. C. de per. & com. rei vend.* […]tem ſi dolo vel culpâ venditoris aut ex præ[…]terito vitio perierit res: ſi denique venditor […]ſuſceperit cuſtodiam, aut periculum in ſe; […]dant enim pacta legem contractui. *l. 35. §. 1. ff. h. t.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quid autem, ſi non ſuſceperit in ſe periculum, & res pereat?

Verſ. utique tamen.

Securus erit venditor; ſed quia adhuc dominus rei eſt, actiones ſibi competentes, nimirum rei vindicationem, quam habet ut dominus, condictionem furtivam, ſi res furto ſit ſublata, & actionem damni injuriâ ex L. Aquilia, ſi res ſit læſa, exhibere & mandare debebit emtori. Cùm enim venditori ſalvum ſit pretium, æquum eſt, emtori conſulat, quatenus poteſt, ne cum ejus injuria ſeu jactura locupletior fiat: maximè cùm actiones iſtæ concernant ipſius rei commodum, quod emtorem ſequitur, juxta regulam, quæ ei commodum rei tribuit, qui damnum ſentit.

Quot modis contrahi emtio-venditio poteſt?

§. emtio. d. l. 35. §. 1. l. 13. C. eod. §. emtio. 5. h. t.

Et *purè*, & *ſub conditione*, & *in diem*, *ad diem*, *ex die*. Purè, cùm ſimpliciter res venditur. Sub conditione, ſi aliquatenus in ſuſpenſo maneat: veluti, *Si Stichus intra dies centum tibi placuerit, erit tibi emtus centum aureis.* Hic conditio in ementis confertur arbitrium, & nihilominus valet contractus. At ſi res ipſa, vel pretium conferatur in emtoris arbitrium, contractus inutilis eſt, ſive nihil agitur: ut, *Stichus tibi emtus eſto, ſi vis, & quanti voles.* Quando in diem, ad diem, vel ex die, contrahitur emtio, tunc dies non ſuſpendit obligationem, ſed tantùm traditionem & implementum contractus, niſi habeat

§. omnis. 2. ſup. de verb. oblig.

beat

...t admixtam conditionem conformiter ...is contractibus, ut dictum ſuprà.

...ntne conditiones ſive pacta ſingularia in hoc contractu?

...Sunt, nimirum *Addictio in diem*, *& Lex* ...*mmiſſoria*. Addictio in diem ſit, ubi pluribus ...nentibus non ſtatim perficitur venditio, ...d addicitur illi res, qui poſt certum tem...us, veluti unius menſis ſeu 30 dierum, ...us licitatus fuerit, hoc modo: *Ille fundus* ...*o tibi centum emtus, niſi ſi quis intra Kalend.* ...*nuar. proximas meliorem conditionem fecerit.* ...uo caſu pura eſt emtio, niſi aliud ſit actum, ...d ſub conditione reſolvitur. *l. 1. & 2. ff. de in diem addict.*

...Lege ſive conventione commiſſoria ce...ebratur venditio, quando ita cavet vendi...or, *ut niſi intra certum diem pretium ſit exſo...utum, inemta res fiat*. Quo caſu magis quo...que eſt, ut ſub conditione reſolvi emtio, ...quàm ſub conditione contrahi videatur. *l. 1. 2. & 4. in pr. ff. de L. Com.*

Quæ res vendi poſſunt?

Vendi poſſunt res omnes, quæ in commercio ſunt hominum, id eſt, quas quis habere, vel poſſidere, vel perſequi poteſt. Igitur res noſtræ, quæ vel exſtant, vel exſtare poſſunt, ut fructus naſcituri. Non item loca ſacra religioſa, publicis uſibus deſtinata; quas res fruſtra quis ſciens emit, quippe exemtas commercio. Dico, ſciens; nam ſi alicui ignoranti vendita fuerit hujuſmodi res, ei dabitur actio ex emto, ita poſtulante libertate commerciorum; quatenus ſua intereſt *§. loca ſacr.* *l. 8. ff. h. t.* *l. 182. ff. de R. I.* *§. fin. h. t.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

§. idem juris. ſup. de inut. ſtip.

tereſt deceptum non eſſe. Idem juris eſt, ſi hominem liberum, pro ſervo emerit. Secus in ſtipulationibus, ubi ne quidem ad intereſſe earum rerum agi poteſt. Ratio diverſitatis eſt, quia ſtipulatione id agitur, ut dominium transferatur, emtione non item. Deinde ſtipulatio eſt ſtricti juris, emtio verò bonæ fidei.

Quid, ſi res ſit propria?

l. 45. ff. de R. I.

Inefficax eſt rei propriæ emtio, ſive ſciens ſive ignorans quis rem propriam emat, & quod ignoranter ex hac cauſa ſolutum eſt venditori, per condictionem indebiti repetitur ab emtore. Niſi tamen quis non rei ſuæ dominium, ſed poſſeſſionem emat, hæc enim valebit emtio. Similiter id quod meum eſt, ſub conditione emere poſſum, ſi res mea interim eſſe deſinat. Quæ omnia procedunt, ſi irrevocabiliter res mea ſit, non etiam ſi quovis caſu à me auferri poſſit. Item etiam valebit legatum rei meæ, ſi res à me evinci & auferri poteſt.

l. 16. l. 34. §. rei ſuæ. l. 1. ff. de cont. emt.

l. 81. §. 1. ff. de leg. 1.

Poteſtne res aliena vendi?

l. 28. ff. de cont. emt.

Omnino poteſt, cùm venditor non teneatur transferre dominium, ſed tantùm facere, ut liceat habere: ut autem habere liceat, æquè in re aliena, atque in propria præſtari poteſt. Non eſt tamen hæc res ſecura, propter periculum evictionis, quod venditor, rem alienam vendendo, agnoſcere cogitur; niſi facto emtoris quid poſſit imputari.

Tit. C. de evict.

l. 190. ff. de R. I.

Inde ſequitur, quod à nobis evincitur, in

bonis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

his noſtris non eſſe: nam ipſe evincens
in in bonis habere cenſetur, cum, ad eam
rſequendam, actionem habeat.

Quid, ſi res vendita, ſit vitioſa?

Tunc in arbitrio emtoris eſt, agere adver- *l. 1. l. 9.*
s venditorem *redhibitoria actione*, ut rem *31. §. 16.*
tioſam & morboſam, quam fraudis con- *ff. de a-*
io vendidit, recipiat, reſtituatque pretium: *dit. edi-*
el *actione quanto minoris*, ut venditor reſti- *cto.*
at reddatque partem pretii, quam non fuiſ-
t daturus emtor, id eſt, minoris rem emiſ-
t, ſi ſciviſſet fuiſſe vitioſam.

Quid, ſi contigerit læſio?

Si ea immodica fuerit, excedens dimidiam *l. 2. C. de*
artem juſti pretii, ut ſi venditor dimidio *reſcind.*
ninus habeat, quàm res eſt, reſcinditur con- *vend.*
ractus, niſi pars rea læſionem velit emen-
dare: & ſupplere, quod deeſt juſto pretio.
Dixi, immodica; nam modica læſio, conſi-
ſtens intra terminos infimi pretii, toleratur
litium vitandarum gratia, & ne omnis obli-
gatio ſit in incerto. Quò ſpectat illud IC. *l. 16. §.*
In pretio emtionis & venditionis naturaliter *pen. ff. de*
licere contrahentibus ſe circumvenire. *minor.*

Quæ actiones ex hoc contractu naſcuntur?

Duæ: Actio *Ex emto* ſive *emti*; quæ da- *l. 1. &*
tur emtori contra venditorem, ut res ven- *11. &*
dita ſibi tradatur, hoc eſt, vacua rei poſſeſſio *13. §.*
in ipſum transferatur, ita ut ab eo avocari *19. ff. de*
non poſſit. Quod ſi res non tradatur, ſucce- *act. emt.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

l. 4. C. eod. & l. 2. dit poſt moram obligatio ad id, quod intereſt, petunturque fructus & omnes rei venditæ acceſſiones, & omnino ſi quid decipiendi emtoris cauſâ fecerit venditor. Altera eſt actio *Ex vendito* ſive *venditi*, quæ competit venditori ad conſequenda ea, quæ ipſi ab emtore præſtari oportet, & in primis ad pretium, aut reſiduam partem pretii, ſi pars ſoluta ſit. Nam res vendita & tradita non aliter acquiritur emtori, quàm ſi is venditori pretium ſolverit, vel alio modo ei ſatisfecerit, veluti expromiſſore aut pignore dato, vel ſi venditor fidem emtoris ſecutus fuerit.

§. *vendita. ſup. de rer. diviſ.*

Teneturne venditor rem emtoris facere, uti emtor obligatur præciſè præſtare pretium?

l. 1. in pr. ff. de rer. permutat. l. 25. §. 1. ff. de con. emt. l. 11. §. 2. ff. de act. emt.

Venditor præciſè non obligatur, ut emtorem faciat rei dominum, ne uſus & facultas contractus impediatur, quotuſquiſque enim in promtu dominium rei, quam vendit, probare poſſit? Liberatur itaque obligatione evictionis, & liberâ rei traditione. *Emtor* tamen tenetur pretium facere venditoris, quod ſemper poteſt, cùm non ad ſpeciem, ut plerumque venditor, ſed ad genus, teneatur. Communiter Juriſconſulti ita loquuntur, quod emtor ſit obligatus dare, venditor verò non ſit obligatus dare, ſed tantùm *tradere*: ut *dare* ſit dominium transferre, *tradere*, transferre rem cum conditione uſucapiendi.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

TIT. XXV.

De Locatione & Conductione.

Quid ſignificat Locare, *quid* Conducere?

L*Ocare* eſt dare aliquid utendum, vel faciendum, pro certa mercede. *Conducere*, eſt accipere aliquid utendum vel faciendum. Unde *Locator* eſt, qui interventu pretii dat utendum, vel fruendum. *Conductor*, qui utendum accipit, pretio dato. Vocatur interdum *Inquilinus*, in ædibus ſcilicet ſeu prædio urbano; interdum *Colonus*, in prædio ſeu fundo ruſtico.

Quid eſt Locatio-conductio?

Eſt contractus juris gentium, bonæ fidei, quo præſtatur uſus rei, aut opera, certâ mercede conſtitutâ. Perficitur locatio ſolo conſenſu, ut emtio-venditio, nimirum ſimulatque convenerit inter contrahentes, ut res ſit locata conducta. Eſtque ſimiliter *bonæfidei*, quia non ſolùm venit, quòd dictum, & de quo contrahentes pepigerint expreſſe, verùm etiam, quod æquitas naturalis ſuadet. *l. 1. ff. h. t. & text. h. in fin.* *l. 23. v. ſed hæc ita. ff. de R. I.*

In quo ſimilis, aut diſſimilis eſt emtioni & venditioni?

In eo eſt ſimilis, quòd, ut emtio & venditio ita contrahitur, ſi de pretio convenerit; ita locatio & conductio contracta intelliga- *§. 1. h. t.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

tur, ſi de mercede convenerit. Suntque & hic de ſubſtantia contractus, conſenſus, merces certa, & res, quæ locatur, uti in emtione venditione conſenſus, pretium certum, & merx ſive res, quæ venditur. *In eo diſſimilis*, quòd in venditione rei proprietas alienetur; in locatione tantùm uſus rei in alium transferatur.

Poteſtne in hoc contractu merces alieno arbitrio permitti?

§. & quæ ſupra. In eo quoque locatio conductio ſimilis eſt emtioni venditioni: ideóque ſi tertius, in cujus arbitrium merces collata fuerit, mercedem definierit, omnimodò ſecundùm ejus æſtimationem perſolvi eam oportebit. *l. 25. in pr. ff. h. t.* Quòd ſi vel noluerit, vel non potuerit definire, pro nihilo erit conductio, quaſi nullâ mercede conſtitutâ.

Quid ergo, ſi ab initio merces conſtituta non ſit, ſed quanti convenerit poſtea?

Verſ. qua de cauſa. l. 22. ff. de præſc. verb. Eo caſu non propriè locatio & conductio contrahi intelligitur, neque actio datur locati. Quare ſi fulloni polienda curandave, aut ſarcinatori ſarcienda veſtimenta quis dederit, nulla mercede conſtituta, ſed poſtea tantùm daturus, quantum inter eos convenerit, eo nomine actio dabitur præſcriptis verbis, ſive in factum, quaſi de novo negotio. Quòd ſi merces neque conſtituta neque promiſſa ſit, competet actio mandati; illâ verò conſtitutâ, locati.

Mer-

Merces qua in re conſiſtere debet ?

In pecunia numerata, ſecundùm multos, idque ſimiliter ad ſimilitudinem emtionis. Igitur ſi vicinus rem locet vicino ſuo, ut is invicem aliam locet, non erit locatio conductio, ſed contractus innominatus, *Facio, ut facias*, ex quo actione præſcriptis verbis agendum eſt. Quamquam plerique exiſtiment, pro uſu fundi etiam partem fructuum præſtari ſolere ab eo, qui vocatur partiarius colonus, & mercedem in qualibet re fungibili conſtituant; quorum non improbabilis opinio eſt.

§. præt. l. 1. §. ult. ff. mand. Coraſ. l. 2. miſc. c. 11. per l. 21. C. h. t.

Quando finitur hic contractus ?

Præfinito tempore; imò & ante: quid enim ſi conductor deprehenderit ædes eſſe inſalubres, aut peſtilentes? poterit à contractu diſcedere. Idem licebit locatori, ſi ædes collabantes velit reſtituere: ſi eas propriis uſibus neceſſarias eſſe oſtenderit: ſi conductor per biennium penſionem non ſolvat; in domo malè verſetur, aut fundum non colat, ut oportet. Quo caſu juſtè expelli domo poterit, ante lapſum conventæ habitationis tempus. Attamen, mortuo conductore intra tempora conductionis, non finitur conductio, ſed hæres ejus eodem jure in conductione ſuccedit. Eſt enim hæres ejuſdem poteſtatis & juris, cujus fuit defunctus. Itaque pacto, quod defunctus fecit, fidem præſtare debet.

l. 11. C. h. l. 3. C. eod. l. 59. & 177. ff. de R. I. l. 52. ff. de pact.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quæ actio competit ex hoc contractu?

text. h. in pr. Locatori quidem *Locati*, conductori verò *Conducti* actio competit. Illa ad hoc, ut locator conventam mercedem conſequatur; ut rem locatam finito uſu reſtitui petat; ut præterea damnum culpâ conductoris, etiam levi, non verò leviſſimâ, datum reſarciri fa- l. pen. C. h. t. ciat. Conductor enim omnia ſecundùm legem conductionis facere debet, &, ſi quid in lege prætermiſſum fuerit; id ex bono & l. 34. ff. de R. I. æquo præſtare. *Semper*, inquit Ulp. *in contractibus id ſequimur, quod actum eſt.* Hæc verò datur ad hoc, ut conductor petat liberum rei uſum ad tempus conventum: qui niſi præſtetur, actio ſupereſt ad intereſſe adverſus locatorem, cujus facto impeditur.

Semperne integram mercedem locator conſequitur?

l. 15. §. 4. ff. h. t. & l. 8. C. eod. Non: nam interdùm mercedis remiſſio facienda eſt pro rata damni dati, puta ſi conductor deſierit poſſe uti re conductâ, fructuſque ſtantes percipere, ob vim tempeſtatis vel aliud cœli vitium, hoſtiumve incurſum, aut alium caſum fortuitum, qui nullo conſilio provideri vel averti potuerit: niſi fertilitas præcedens ſubſequentem ſuppleat ſterilitatem, vel ſubſequens propter ſterilitatem anni præcedentis, penſionem ante remiſſam exigi faciat: cujus ratio in æqualitate poſita eſt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

DE EMPHYTEUSI.

Quam familiaritatem habet contractus Emphyteuſeos cum venditione & conductione?

Diceres eſſe conductionem, ſi penſionem ſpectes, ſingulis annis ſolvendam, & dominium directum, remanens penes ipſum concedentem. Dixeris verò eſſe emtionem, ſi finem ſeu cauſam hujus contractus inſpicias, nempe ut ille, qui rem accepit, eam velut ſuam quodammodo habeat. Ita ut meritò inter veteres dubitatum fuerit, an contractus hujuſmodi eſſet emtio-venditio, an verò locatio-conductio, donec Zeno Imp. ſtatuit propriam illius eſſe naturam, neque ad venditionem inclinantem, ſed ſuis pactionibus fulciendam, & proprium contractui nomen dedit. *§. adeo autem.* *l. 1. C. de jure emt.*

Quid igitur eſt Emphyteuſis?

Eſt contractus Iuris Civilis, nominatus, quo alicui prædium aliquod poſſidendum & fruendum traditur, eâ lege, ut penſio annua inde domino præſtetur. Dico, *Iuris Civilis:* quia formam, quæ dat eſſe rei, ex lege Zenonis accepit, & ſic à Jure Civili. Dico, *nominatus:* quia certum & definitum nomen habet, ex quo naſcitur obligatio, & in perſonam actio. Dico, *ea lege*, &c. quia emphyteuta obligatur, & penſionem ſolvere ſuo tempore, & inſuper fundum ſive agros, quos in emphyteuſin acceperit, meliores fertilioreſque reddere. Dicta enim *Emphyteuſis* ab *d. l. 1. & l. 1. ff. ſi ag. vect.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

inſerendo, implantando, ſeu meliorando: quia ab initio prædia ſterilia, inculta ac deſerta, dabantur hoc modo colenda ac melioranda, ideoque modica penſio conſtitui eo nomine ſolet.

Quid juris habet emphyteuta in re emphyteutica?

l.3. C.d. t. Quod in omnibus ferè ſit vice domini, quippe cui jus competat in rem, & jus dominio proximum, quod vulgò dominium utile vocant; ita ut poſſit fructus, atque emponemata, ſive meliorationes, vendere, vel jus emphyteuticum in alium transferre; requiſito tamen priùs domino, ut vel ipſe emat, ſi velit, vel alienationi conſenſum præbeat. Quòd ſi alterutrum facere diſtulerit per bimeſtre, poteſt emphyteuta ſine domini conſenſu meliorationes ſuas vendere cuicumque volet; idoneo tamen, & qui domino canonem ſolvere poſſit: neque enim deteriorem domino emphyteutam conſtituere debet.

Quid autem juris competit domino emphyteuſeos?

vide quæ ad h. t. ſcripſi in Cod. Quod is, rei proprietate retentâ, ejus directus maneat dominus, atque, in recognitionem illius, quotannis penſionem recipiat: ad quam tenetur emphyteuta, etiamſi nullos fructus ex re perceperit; cùm hic penſio non detur ratione fructuum, uti in locatione conductione merces, ſed in recognitionem directi dominii. Quòd ſi tota res perierit, non debetur jam penſio ulla, cùm nihil ſit, cujus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

mine præſtetur: & propterea damnum t ſolius domini directi, partis verò interi- s ſoli nocet emphyteutæ.

Quid, ſi emphyteuta ceſſet ſolvere canonem?

Tunc quidem, ſi ceſſaverit per triennium *l. 2. C. h.*
emphyteuſi ſeculari ſive privati hominis, *t. de jur.*
el per biennium in emphyteuſi Eccleſiæ, *emph. c.*
dit jure ſuo, & expelli poteſt. Qua in parte *fin. ni*
gidiùs agitur Jure Canonico, quàm Civili: *filius ex-*
ujus tamen rigor in eo temperatur; quòd *tra h. t.*
anones moræ purgationem admittant, uam non admittit Jus Civile.

TIT. XXVI.

De Societate.

Quid eſt Societas?

E*St contractus conſenſu initus, quo, inter duos* *§. §. h. t.*
pluresve, res atque operæ circa lucrum &
damnum communicantur. Cùm ergo mutuo *l. 30. ff.*
conſenſu contrahatur, non poteſt is dici ſo- *eod.*
cius, quem in ſocietatem non admiſi. Ideó-
que quem meus ſocius admittit, illi tantum *l. 47. §.*
ſocius eſt, non mihi. *1. ff. de*

In hoc contractu hæc duo potiſſimum *R. I.* conſiderantur: lucrum, quod ſcilicet ſupereſt, deductis impenſis; & damnum, quod abeſt, deductis impenſis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quo modo differt à Communione?

l. 31. & 32. *ff. h. t. l.* 1. & 2. *ff. Com. divid.* Quòd Communio ſit rerum; Societas perſonarum: quòd Communio ſit facti, Societas juris. Nam in Communione re ipſâ, & ipſo facto fiunt ſocii; eſtque neceſſaria ea ſocietas, quam fortuna conciliat, non voluntas, veluti ſi duobus communiter hæreditas, vel donatio aliqua obvenerit, vel una & eadem res fuerit legata.

Quotuplex eſt Societas?

l. 3. & 73. *ff. h.* Duplex: alia *Vniverſalis*, id eſt, totorum bonorum; alia *Specialis* ſive *Particularis*, unius alicujus negotiationis, veluti olei, vini, &c. In univerſorum bonorum ſocietate hoc eſt ſingulare; quòd omnes res quæ contrahentium ſunt, communicentur, etiam ſine traditione. *l.* 9. *ff. eod.* Ratio eſt in difficultate traditionis rerum univerſalium: & hoc ita quoad res jam acquiſitas; nam acquirendæ, ut communicentur, deſiderant traditionem. Simpliciter & indefinitè contracta ſocietas, tantùm earum rerum eſſe intelligitur, quæ ex quæſtu veniunt, id eſt, negotiatione & opera, non etiam quæ ex donatione vel legato acquiruntur, quia eæ res ob meritum accedunt.

Quales in Societate debent eſſe lucri & damni partes?

§. & *quidem.* Si nihil de eo nominatim convenerit inter ſocios, partes æquales & in lucro & in damno ſpectantur, pro ratione ſortis & quantitatis deductæ in ſocietatem, propor-

tione

…n Arithmeticâ (ut quidam volunt) *l. 29. ff.*
…ndùm communem & veram ſenten- *h. t.*
…eometricâ, ut, qui plus contulit,
…piat: v. g. ſi primus contulit cen-
…, ſecundus quinquaginta, & in lucro
… duodecim, primus ex his duodecim fe-
… octo, ſecundus quatuor. Si verò ab ini- *§. 2. h. l.*
… convenerit de partibus, eæ ſervari de- *30. ff.*
…nt, dummodo ſocius, qui plus ex conven- *eod.*
…ne accepit, etiam plus in ſocietatem con-
…at, vel pecuniæ, vel operæ, vel cujuſcum-
…e alterius rei cauſâ, puta gratiæ. Unde
…let conventio, ut ad unum ex ſociis duæ
…l tres partes & lucri & damni pertineant,
… alium tertia.

Quid, ſi partes fuerint expreſſæ in lucro ſolo?

… Eædem tacitè cenſentur conſtitutæ etiam *§. illud.*
…h damno, & vice verſa: nam ſicuti lucrum, *h. l. 52.*
…a damnum, commune eſſe oportet: Et *§. 4. ff.*
…quum eſt; ut cujus participavit lucrum, *eod. l. 10.*
…articipet & damnum. *ff. de R. I.*

Valetne ea conventio, ut quis duas partes lucri, & damni tertiam capiat?

… Quintus Mutius contra naturam ſocie- *§. de illa.*
…atis talem conventionem eſſe exiſtimavit, *3.*
… & ob id non eſſe ratam habendam, quaſi
… vera amicitia & ſocietas eſſe non poſſit,
…niſi æqualiter res communicentur. Contra
…enſit Servius Sulpitius, cujus ſententia præ-
…valuit, quia ſæpe quorundam ita pretioſa

eſt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

eſt opera in ſocietate, ut eos juſtum ſit conditione meliore in ſocietatem admitti: v.g. ſi quis ſolus naviget, ſolus peregrinetur, ſolus pericula ſubeat, ſi valeat ſolertiâ, gratiâ, induſtriâ.

l.29.§.1. ff.h.t.

Valetne conventio, ut unus pecuniam conferat, alter non conferat; & tamen lucrum commune ſit?

Ita coiri poſſe ſocietatem non dubitatur: quia ſæpe opera alicujus pro pecunia valet. Et pretium operæ artis eſt velamentum. Imò interdum tanta eſt induſtria, operaque ſocii, ut plus ſocietati conferat, quàm pecunia, tamque pretioſa, ut quis lucri partem ferat, de damno non teneatur. Poteſt enim quis pactione conditionem ſuam meliorem facere.

§. nam & ita. l.5.§.1. l.6.& 52.§.2. ff.h.l.1. C.eod. l.30.ff. h.t.

Sed quomodo inibitur ratio lucri & damni?

Reſpondet Imper. Si in alia re lucrum, in alia damnum illatum ſit, compenſatione horum inter ſe factâ, id ſolum, quod ſupereſt, intelligi lucro eſſe, & dividendum inter ſocios pro rata. Hoc eſt, lucrum id demum intelligi, quod in ſocietate reliquum eſt, omni damno deducto; & damnum, quod, deducto omni lucro, ſupereſt.

verſ. quod tamen. & d.l.30.

Quid, ſi convenerit, ut unus ſolus damnum ſentiat, alter omne lucrum?

Conventio hujuſmodi, quia ſocietati contraria eſt, omnino reprobatur, & à Caſſio tamquam leonina & inutilis rejicitur, cùm iniquiſ-

l.29.§. ult.ff.h. t.

uiſſimum genus ſocietatis ſit, ex qua quis
num, non etiam lucrum exſpectet.

Quibus modis ſolvitur Societas?

. *Diſſenſu mutuo*, vel *Renunciatione unius* iis. Idque receptum eſt, ad ſedandam diſ- dia materiam, quam neceſſe eſt exoriri, uis invitus ſocietati adſtringatur. Sed ltum refert, quomodo & quando quis re- nciaverit: nam ſi callidè aut intempeſtivè o renunciaverit ſocietati, ut lucrum ſibi tè obveniens ſolus auferat, cogitur hoc lu- m communicare cum ſociis. Si verò da- num attulerit hæreditas, hoc ad eum qui nunciavit, pertinebit; ipſe enim ſe circum- niſſe videtur. *§. manet. h. t.* *l. 65. §. 1. & 5. ff. eod.* *l. 155. ff. de R. I.*

II. *Morte unius è ſociis*. Idque ideo, ne is alicui ſocius fiat, quem non vult ſibi ſo- um, cùm in ſocietate verſetur perſonæ in- uſtria ac fides. Cogitur tamen hæres ſocii, uamvis ſocius non ſit, nec ſucceſſor ſocie- tis, ea, quæ per defunctum inchoata ſunt, cplicare; uti & commoda, eidem acquiſita, ire ſibi cedi poſtulat. *§. ſolvit.* *l. 4. ff. eod.*

III. *Finito negotio:* cùm ampliùs non ſu- erſit materia, & fine obtento ceſſent me- ia. Quod ita procedit in ſpeciali ſocieta- e, certi alicujus negotii; non item in uni- erſali. *§. item ſi alicujus.*

IV. *Publicatione*, ſcilicet, ſi univerſa bo- a ſocii publicentur. Nam, cùm in ejus locum lius ſuccedat, nimirum fiſcus, pro mortuo habetur. Dico, *ſi univerſa bona*; quia, ſi pars tantùm publicetur, manet ſocietas in reliquis bonis. *§. publicatione. d. l. 65. §. 12.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

§. *item ſi quis.* *l.* 1. & 4. *C. qui bon. ced. poſſ.* *l.* 6. *ff. de ceſſ. bon.*

V. *Ceſſione bonorum*, ſi quis è ſociis ære alieno preſſus ceſſerit bonis ſuis; quia ſic ampliùs non ſuperſunt bona, ſine quibus contrahi ſocietas non poteſt. Sed hoc caſu, ſi adhuc poſt ceſſionem in ſocietatem conſentiant ſocii, nova quaſi videtur incipere ſocietas, propter bona futura; quia is, qui bonis ceſſit, non prohibetur ſibi in poſterum acquirere.

Quæ actio ex hoc contractu naſcitur?

Actio *Pro ſocio*, utrimque directa, quæ cuivis è ſociis datur, & in quemvis: nec eſt ſocietatis actio aliqua contraria, ut in aliis contractibus, qui conſenſu ineuntur, quia ſociorum omnium par eſt conditio, & mutua obligatio; Itemque juris effectus omnibus communis.

l. 148. *ff. de R. I.*

Ad quid ſocius ſocio tenetur?

§. *fin. h.* *l.* 3. *ff. h. t.*

In primis, quia bonæ fidei hæc actio eſt, ideo in eam veniunt omnia, quæ alterum alteri ex bono & æquo præſtare convenit: ut ſcilicet quod quiſque ex ſocietate penes ſe habet, id in medium conferat; ut lucrum pro æquis partibus, vel aliis, de quibus convenerit inter contrahentes, communicetur; ut damnum, quod quis ſuâ culpâ dedit, reſarciatur. Nam cùm utriuſque gratiâ ſocietas contrahatur, non tantùm dolus, ſed & culpa hinc inde præſtanda venit, non ſolùm lata, quæ dolo proxima eſſe dicitur, ſed & levis, non item leviſſima, idque ex generali illa ratione, quod hic utriuſ-

l. 52. §. 2. & 11. *ff. eod.* *l.* 23. *ff. de R. I.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

quiſque contrahentium vertatur utilitas, in emto, in locato, in dote, in pignore. Sufficit igitur, ſi talem diligentiam communibus rebus adhibeat ſocius, qualem ſuis rebus adhibere ſolet. Unde qui minus diligentem ſocium adſumit, de ſe queri, ſibique id imputare debet; *Quia, qui cum alio contrahit, vel eſt, vel eſſe debet, non ignarus conditionis ejus.* *l. 19. ff. de R. I.*

TIT. XXVII.

De Mandato.

Quid eſt Mandatum?

MAndatum eſt contractus, quo quis bona fide negotium aliquód alteri gratuitò gerendum committit. Obliganturque ex hac conventione ultro citroque & mandator, qui negotium alteri gerendum committit, & mandatarius, qui exſequendum ſuſcipit: ille, ut hunc indemnem ſervet; hic, ut negotium ſuſceptum impleat: & quidem *gratuitò*, quia non fert hic contractus mercedem, cùm originem ex officio atque amicitia trahat, contraria vero amicitiæ ſit merces: nam interveniente pecuniâ res ad locationem & conductionem potiùs reſpicit. Igitur ſi quis fulloni polienda curandave dederit veſtimenta, aut ſarcinatori ſarcienda, nullâ mercede conſtitutâ, neque promiſſâ, mandati competit actio, non locati. *l. 1. ff. h. t.* *§. ult. h. t.*

Quæ

Qualiter contrahitur Mandatum?

d. l. 1. 18. ff. eod. l. 60. ff. de R. I. & c. 43. eod. in 6. Mandatum contrahi poteſt vel *Expreſſè*, ſive verbis expreſſis, veluti *Volo, Rogo, Mando.* vel *Tacitè*, quod fit per patientiam, aut ratihabitionem: per patientiam, cùm quis non prohibet, ſed tacet; cenſetur enim conſentire: per ratihabitionem, dum quis ratum habet, quod geſtum eſt. Item Mandatum, & *in diem* differri, & *ſub conditione* fieri, poteſt, ſicut & cæteri contractus. Procurator ſimiliter, in diem, ſub conditione, & uſque ad diem, dari poteſt: cui ſimilis eſt mandatarius, qui ſuſcepto mandato procurationem ſuſcepiſſe dicitur: atque utriuſque nomine datur mandati actio.

Quibus modis contrahitur mandatum?

§. 1. h. t. Quinque potiſſimùm modis. I. *Gratiâ mandantis tantùm:* veluti ſi tibi mandem, ut aliquid meâ gratiâ facias. II. *Gratiâ utriuſque*, & mandantis & mandatarii; ut ſi mandem tibi aliquid, quod utriuſque noſtrûm reſpiciat utilitatem. III. *Gratiâ alienâ tantùm*, ſi tibi mandem, ut Titii negotia geras. IV. *Gratiâ alienâ & mandantis:* ſi alicui mandem, ut mihi & Titio domum emat. V. *Gratiâ tuâ & alienâ:* ſi mandem tibi, ut Titio pecuniam ſub uſuris credas.

Quid, ſi tua tantum gratia ſit mandatum?

§. tuæ tantum. Supervacuum eſt hujuſmodi mandatum: v. g. tibi mandavi, ut pecunias tuas in em-

tio-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

m potiùs prædiorum colloces, quàm *l. 8. C. de*
res, vel è diverſo; magiſquè conſilium *dolo.*
uàm mandatum: & ob id minimè obli-
rium, cùm liberum cuique ſit, apud ſe
orare, an ſibi expediat conſilium, niſi *l. 47. ff.*
lium fuerit fraudulentum, quia fraus *de R. I.*
inet delictum, quod non debet eſſe im-
tum. Quòd ſi quis mandaverit alicui, ut *l. 6. §. 4.*
nias ſuas Titio fœneret, obtinuit hoc *ff. h. t.*
obligatorium eſſe mandatum: faciet
n commemoratio perſonæ certæ, ut ea
n verum mandatum tranſeat.

Quæ eſt materia mandati, ſive quæ res mandari poſſunt?

Res licitæ & honeſtæ: nam rei turpis nul- *§. illud*
la eſt mandatum, nulla obligatio, nec actio *quoque.*
, quæ competere vel mandanti, vel man- *l. 6. §. 3.*
ario eo nomine poſſit. Turpia enim pro *l. 22. §. 6.*
poſſibilibus habentur, quorum nulla eſt *h. t.*
igatio nec actio. Nam cùm proprium cu-
que delictum punitur, qua fronte poteſt
iderari actio? Huc pertinet regula: *Quod*
uoquam pœnæ nomine exactum eſt, id eidem
ituere nemo cogitur. Debet enim de ſe quæ- *l. 46. ff.*
, & non alii imputare; qui aggreſſus eſt *de R. I.*
n illicitam, & ad quam non erat ullo juris
nculo obligatus. Quod ſi autem quis ex
andato alterius quid turpe admiſerit, tam
andans, quàm mandatarius, erit obligatus
pœnam.

Quæ eſt forma mandati; ſive, ad quid potiſſimùm obligatur mandatarius?

I. Ut ſuſceptum à ſe mandatum fideliter *§. is qui*
iligenterque impleat & exſequatur: volun- *exſequi-*
tur.

tatis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

l. 17. §. 1. ff. commod. tatis enim eſt, ſuſcipere mandatum; neceſſitatis, conſummare. Aliàs ſuccedit obligatio, quæ omnibus faciendi obligationibus eſt communis, in id, quod intereſt.

l. 5. §. 1. ff. d. t. II. Ut non excedat fines mandati: nam qui excedit, aliud quid facere videtur, ſibique imputare debet, ſi negotium ratum non habeatur. Quare, ſi rem mandatam vendi centum aureis juſſam, mandatarius diſtraxerit minoris, non tenetur rem ratam habere mandans, niſi ſuppleatur pretium.

Quid, ſi quis juſſus emere fundum certâ ſummâ, excedat eam ſummam; competetne illi mandati actio?

d. §. is qui. Sabinianis placuit, inutiliter eum acturum, etiam ad præſcriptam quantitatem. Ratio poſita erat in ſtricto jure, quòd qui exceſſerit fines mandati, aliud quid feciſſe videatur. Proculeiani verò exiſtimabant uſque ad ſummam, mandato comprehenſam, mandatarium rectè agere; & hæc ſententia, ut benignior, prævaluit. Nam qui mandavit alicui, ut ſibi fundum emeret centum aureis, quem is emit centum viginti, hoc ſaltem voluiſſe videtur, ut centum aureos ſuâ cauſâ in emtionem collocaret. De eo igitur meritò tenetur, ut maximè non teneatur de ſuperfluo. l. 3. 4. ff. h. t.

Quid, ſi minoris emerit?

Verſ. quod ſi minores. Mandatum hoc valere inter omnes conſtat. Etenim qui mandat alicui, ut ſibi centum aureorum fundum emat, is utique

man-

mandaſſe intelligitur, ut idem fundus quinquaginta aureis, aut minoris, ſi poſſit, ematur: quandoquidem major ſumma complectatur minorem, & emtoris hoc ſit votum, rem viliore pretio emere, venditoris cariore diſtrahere. *l. 8. C. de reſc. vend. l. 21. ff. de R. I.*

Quibus modis ſolvitur Mandatum?

I. *Revocatione mandatarii*; cùm ipſius plerumque cauſâ mandatum fiat, & quiſque ſuo favori renuntiare poſſit, dummodò adhuc integra res ſit, id eſt, ſi mandatarius nondum cœperit mandatum exequi, tunc enim mandatarii nihil intereſt. Nam re non integrâ nemo poteſt renuntiare ſemel contractæ obligationi, adverſario non conſentiente, *neque mutare conſilium ſuum in alterius injuriam.* *§. rectè quoque. l. 5. C. de oblig. & act. l. 75. ff. de R. I.*

II. *Morte alterutrius*; re ſimiliter integrâ, ſive mandato adhuc integro, quia electa eſt certi hominis fides atque induſtria, quæ non eadem eſt in hærede mandatarii, neque eadem voluntas cenſetur in hærede mandatoris; niſi mandatum alicui ſit, ut poſt mortem fundum emat, vel quid aliud faciat, quòd demum poſt mortem incipit, & competit mandati actio hæredi. Attamen ſi quis exſecutus fuerit mandatum, ignoratâ probabiliter morte mandantis, tenet, ne quis ex officio ſuo ſentiat damnum. Similiter & ſolutio, ab ignorante exſtinctum eſſe mandatum facta, ſuſtinetur ex æquitate, eique mandati actio datur. *§. item ſi adhuc. l. 12. §. ult. l. 15. ff. h. t. l. 34. §. 3. & l. 51. C. de ſolut.*

III. *Renuntiatione mandatarii.* Nam licet *§. mandatum.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

licet mandatarius ſuſceptum ſemel mandatum conſummare teneatur, tamen ut mandanti conceditur revocare, ita & mandatario liberum eſſe debet renunciare, ne contractus claudicet: dummodò tempeſtivè renuncietur, & in integrum jus mandatori reſervetur, vel per ſe, vel per alium, eamdem rem commodè explicandi. Aliàs tenebitur adimplere mandatarius, aut præſtare, quod mandatoris intereſt: niſi interceſſerit cauſa, aut non renunciandi, aut non tempeſtivè renunciandi.

l. 22. §. ult. ff. h. t.

Ex hoc contractu quæ actio naſcitur?

l. 6. §. 1. l. 8. §. 6. l. 10. ff. & l. 16. & 20. C. h. t.

Actio Mandati, *Directa*, & *Contraria*. *Directa* datur ei, qui mandavit, ejuſque hæredi, adverſus mandatarium, ad implendum mandatum, vel aliàs, ſi non impleatur, ad præſtandum id, quod mandantis intereſt: item ad præſtandum dolum & omnem culpam, latam, levem, atque etiam leviſſimam ſecundùm pleroſque, argumento negotiorum geſtoris, qui ſimilis eſt mandatario. Nam aliena negotia exacto officio geruntur, nec quicquam in eorum adminiſtratione neglectum culpâ vacuum eſt. Alii verius putant mandatarium ad exactiſſimam diligentiam, & conſequenter ad culpam leviſſimam, non teneri, ſed ad levem dumtaxat, ad quam communiter reſtringitur nomen *Culpæ*: nam culpa leviſſima in pleriſque attribuitur caſui, qui à nemine præſtatur, niſi caſum culpa præceſſerit, mandatarii

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

[m]atarii ſcilicet, vel aliter placuerit contra- *l. 13. & 21. C. eod.*
[h]entibus.

Actio mandati Contraria datur mandata-
[ri]o, ejuſque hæredibus, adverſus mandato-
[r]em, ejuſque hæredem, ut agnoſcat & ratum
[h]abeat id, quod ſuo nomine geſtum eſt, ut-
[q]ue ſumptus & impendia, mandati exſe- *l. 12. §. 7. & 9. ff. h. t.*
[q]uendi gratiâ facta, præſtet, unà cum uſuris
[p]oſt moram, vel etiam antè, ſi pecuniam,
[q]uam impendit, vel ab alio ſub uſuris ſumſit,
[a]b eo, qui eam ipſi ſub uſuris debebat, exegit.

TIT. XXVIII.

[D]e Obligationibus, quæ quaſi ex contractu naſcuntur.

[R]ationem ordinis proponit ſtatim ab initio Imperator, nempe poſt obligationes, quæ propriè naſci ex contractu intelliguntur, diſpiciendum etiam eſſe de iis obligationibus, quæ quaſi ex contractu naſci videntur.

Quis dicitur Quaſi-contractus?

QVaſi-Contractus eſt negotium ſive factum omne non turpe, quo ſine ullo tractatu aut [c]onventione is, qui fecit, vel alium ſibi obligat, [v]el ipſe alteri obligatur.* Dico, *non turpe*; nam [ſ]i factum contineat turpitudinem, erit deli-[c]tum, vel quaſi. Dico, *ſine conventione*; quo-

niam conventione interveniente verus foret contractus.

Quæ igitur obligationes dicuntur naſci quaſi ex contractu?

In quibus nulla eſt conventio, nullus conſenſus reciprocus; qui ſolus verum conſtituit contractum, ultrò citroque obligatorium; ſed unius tantùm ex facto naſcitur obligatio: qui quidem hoc modo conſenſum ſuum accommodare dicitur huic quaſi contractui, alter verò juris tantùm interpretatione, ejuſque conſenſum ſupplet ipſum jus.

Quot ſunt ejuſmodi obligationes?

Hoc Titulo quinque recenſentur: *Negotiorum geſtio*, *Tutelæ adminiſtratio*, *Communio rerum*, *Hæreditatis aditio*, *Indebiti ſolutio*. Sunt quidem & aliæ, ut *Litis conteſtatio*, quaſi contractus ex auctoritate *judicati*, *jurisjurandi*, & aliæ plurimæ: verùm Imperator hic de illis tantùm agere voluit, quæ frequentiores ſunt in hominum commercio.

DE NEGOTIO GESTO.

Quid eſt Negotiorum geſtio?

§. 1. *h.* *Eſt quaſi contractus, quo quis negotia abſentis atque ignorantis gerit ſine mandato.* Dico *ignorantis*; nam ſi quis ſciat negotium ſuum geri, & cùm poſſet, non prohibuerit, mandaſſe intelligitur. Unde & hic dicuntur *abſentis* negotia geri, quia abſentes plerumque igno-

ignorare ſolent negotia ſua geri; vix enim eſt, ut quis præſens negotium ſuum geri ignoret. Eſt igitur hic contractus ſimilis mandato in eo, quod utrobique negotium geratur alienum; diſſimilis verò, quòd hîc ſine mandato, ibi cum mandato.

Differtne Negotiorum geſtor à Procuratore?

Omnino: quia procurator mandato domini adminiſtrat; negotiorum geſtor ſine mandato negotia ſponte gerit, ne pereant. Ideoque procurator habet actionem mandati: hic ex opinione gerens, non mandati, ſed negotiorum geſtorum actionem habet: procurator de mandantis perſona ſemper eſt certus; geſtor non ſemper eſt certus de perſona ejus, cujus negotium gerit, eam tamen perinde obligatam habet, ac ſi verè cum ea contraxiſſet. *l. 5. ff. de neg. geſt.*

Sed nonne culpa eſt immiſcere ſe rei ad ſe non pertinenti?

Eſt ſanè: inde tamen non inferes rectè, nullam dandam actionem ei, qui ſine mandato negotia alterius utiliter geſſerit. Nam de eo geſtore loquimur, qui ultrò quidem ſe ingeſſerit, ſed non temerè, ob utilitatem ſcilicet abſentis. Sæpe enim intereſt geri negotia abſentium, qui fortè ſubitâ feſtinatione coacti, nulli demandatâ negotiorum ſuorum adminiſtratione, peregrè profecti fuerint, quæ aliàs desererentur & perirent, *l. 36. ff. de R. I.* *d. §. 1. verſ. Idque. h. t.*

nemine curante vel gerente, ſi geſtori de eo, quod impenderit, denegetur actio.

Quæ ergo actio hinc prodita eſt?

text. hic. l. 2. ff. & l. 20. C. de neg. geſt.

Actio negotiorum geſtorum, eaque duplex, una *Directa*, altera *Contraria*. *Directa* datur ei, cujus negotium eſt geſtum, adverſus ipſum geſtorem, ad hoc, ut geſtionis ſuæ rationem reddat, reſtituatque quicquid inde quoque modo conſecutus fuerit, unà cum uſuris, & inſuper præſtet, ſi quid, non ut oportuit, geſſerit.

l. 2. & alibi. ff. eod. l. 18. C. eod. l. 11. & 18. C. eod.

Contraria datur geſtori adverſus dominum rei geſtæ, cujus abſentis & ignorantis negotia utiliter geſſit, ad hoc, ut ſi quid de ſuo in rem domini impenderit, vel ſolverit, id ei præſtetur, unà cum ſumtuum factorum uſuris, ne officium illi ſuum ſit damnoſum. Sufficit autem negotium utiliter geſtum eſſe, licet ex judicio domini non ſucceſſerit; & geſtum fuiſſe animo repetendi ſumtus. Nam animus donandi, & pietas, ſi quæ ſubſit, excludit repetitionem.

Ad quam verò culpam tenetur negotiorum geſtor?

§. ſicut autem.

Regulariter tenetur præſtare dolum, culpam latam & levem, ſive omnem diligentiam, quam natura negotii poſtulat. Interdum verò etiam leviſſimam, uno ſcilicet caſu, ſi alius diligentior commodiùs adminiſtraturus fuiſſet negotia, quem ille impediverit. Imo interdum & caſum, veluti ſi novum negotium, quod non ſit ſolitus abſens facere, ejus nomine geſſerit.

l. 11. ff. h. t.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

DE TUTELA.

Cur Tutelæ obligatio quaſi ex contractu oriri dicitur?

Quoniam inter tutorem & pupillum nullum negotium contrahitur, quia contractus fiunt inter volentes & conſentientes, tutores verò dantur etiam invitis: quia tamen non ex maleficio tutores tenentur, ſed ex officio, publicâ auctoritate impoſito, ideo quaſi ex contractu teneri videntur, tutores pupillis, & viciſſim pupilli ipſis tutoribus, unde & mutuæ hoc caſu ſunt actiones. *§. tutores.*

Quænam ſunt actiones illæ?

Actio tutelæ *Directa*, & *Contraria*. Pupillo adverſus tutorem datur *Directa*, ut reddat rationem adminiſtrationis finitâ tutelâ, reſtituatque quod ex rebus pupillaribus apud eum reſidet; & damnum præſtet, quod vel gerendo, non ut oportuit, vel non gerendo dedit, quatenus tamen ejus arguitur dolus aut culpa, etiam levis. Tutori adverſus pupillum datur actio *Contraria*, quâ repetat ſumtus & impendia, bonâ fide in rem pupilli facta, & quæ ei propter tutelam abſunt. Sufficitque ſimiliter tutori benè & diligenter negotia geſſiſſe, licet, quod geſtum eſt, eventum non habuerit. *Vide ſup. l. 1. tit. in fine.* *l. 3. §. 7. ff. de cont. tut. & h.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

DE COMMUNIONE.

Rerum communio quâ ratione inter quaſi contractus numeratur?

§. item ſi. h. t. Illud manifeſtum fiet, ſi conſideres, communicari res non tantùm contractu, id eſt, ſocietate; ſed & ſine contractu, ſine ſocietate, quæ propriè *Communio* dicitur: eſtque vel rerum ſingularium, ut ſi duobus pariter eadem res donata legatave fuerit; vel juris ſive univerſitatis, ut ſi duo pariter hæredes inſtituti ſint. Quo caſu ſi alteruter quid de ſuo impenderit in rem communem, tenebitur alteri non propriè ex contractu, quippe qui nihil inter ſe contraxerint, ſed quaſi ex contractu: in quem veniunt perſonales præſtationes, quod nimirum alter alteri præſtare eſt obligatus.

Quæ igitur hinc actio prodita eſt?

Ex particulari communione naſcitur *judicium*, ſive *actio communi dividundo*, quâ agitur adverſus detinentem rem communem, ut ea dividatur, ut fructus ab altero ſociorum percepti, ſumtuſque in rem neceſſariò impenſi, pro parte reſtituantur, ut damnum dolo aut culpâ ſocii datum reſarciatur.

l. 1. l. 16. l. 4. & alibi. ff. fam. erc. Ex univerſali communione naſcitur *actio familiæ erciſcundæ*, quæ inter hæredes locum habet, volentes à communione diſcedere, nimirum ut & res hæreditariæ inter eos diſtribuantur, & præſtentur ea omnia, quæ cohæres ſolus in hæreditatem impenderit, cæte-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

[c]æteræque perſonales præſtationes. Unde & [u]traque hæc actio eſt mixta, partim in rem, [p]artim in perſonam, de quo infrà latiùs. *tit. de act.*

DE HÆREDITATIS ADITIONE.

Oſtende, eumdem quaſi contractum in aditione hæreditatis habere locum?

Quia hæres adeundo hæreditatem obligatur ad exſolutionem legatorum debitorumque legatariis & creditoribus hæreditariis: his quidem eo modo, quo defunctum habuerunt obligatum, in cujus jus omne hæres ſuccedit, legatariis verò tantùm quaſi ex contractu. Cum legatariis enim neque ipſe hæres verè contraxit, neque defunctus, qui iis non fuit obligatus; tamen quia hæres ex maleficio non eſt obligatus, & interim æquitas poſtulat, ut aliqua ſit obligatio: Ideo hæres adeundo hæreditatem, quaſi contrahere cum legatariis dicitur, & obligatio, quæ demum ſub mortem defuncti ſuborta fuit, confirmatur ipſâ aditione. *§. hæres. l. 149. ff. de R. I. l. 49. ff. de obl. & act. in l. 19. ff. de R. I.*

DE INDEBITO.

Oſtende id ipſum in indebiti ſolutione?

Quia qui per errorem alteri non debitum ſolvit, eum ſibi obligat ad reſtitutionem; non quidem ex contractu, quia nulla *§. item is, cui.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

hic facta fuit conventio de re reſtituenda; ſed quaſi ex contractu, perinde ac ſi mutuum accepiſſet, & ideo condictione indebiti conveniri poteſt. Cæteroqui reſpectu cauſæ efficientis, ſive ejus qui ſolvit, tantùm abeſt, ut intelligi poſſit propriè ex contractu obligatus, ut, ſi certiorem rationem ſequamur, magis (ut ſuprà diximus) ex diſtractu, quàm ex contractu, poſſit dici obligatus eſſe. Nam qui ſolvendi animo pecuniam dat, in hoc dare videtur, ut diſtrahat potiùs negotium, quàm contrahat.

ſupra. tit. 15.

Suntne cauſæ, ex quibus indebitè ſolutum repeti non poteſt?

§. fin. h.

Sunt, ſecundùm veterem Juris regulam, *Ex quibus inficiando lis creſcit*, hoc eſt, in iis cauſis, in quibus aliquis inficiando ſive negando debitum, mendacii convictus, in duplum condemnatur, *ex iis cauſis indebitum ſolutum repeti non poſſe*; veluti, ſi ex l. Aquilia de damno injuria dato agatur; ſi de legato ad pias cauſas relicto, quod hæres monitus intra annum non ſolvens; aut inficiatus, in duplum damnatur; ſi ex depoſito tumultus, incendii, ruinæ, naufragii cauſâ. Ex quibus cauſis ſi quis indebitum ſolverit, non poterit repetere; quia videtur non tam per errorem, quàm ſciens ſolviſſe, & quaſi transigere, ad evitandam dupli pœnam, voluiſſe.

§. ſed furti. de act.

l. 1. 2. & 4. C. de cond. jud.

TIT.

TIT. XXIX.

[P]er quas perſonas nobis obligatio acquiritur.

[H]it. ſimilis eſt illi, *Per quas perſonas ſingulis acquiritur*, nimirum, dominium rei: de quo ſuprà lib. 2. Tit. 9.

Per quas perſonas acquiritur obligatio?

PEr eaſdem, & eadem ratione, quâ dominium nobis acquiri diximus; nimirum [p]er ſervos & alios, poteſtati noſtræ ſubje[c]tos: ut tamen, quod per ſervos nobis ac[q]uiritur, totum noſtrum fiat; quod autem [p]er liberos, quos in poteſtate habemus, ex [o]bligatione fuerit acquiſitum, hoc ita divi[d]atur, ut uſumfructum quidem habeat pater, [p]roprietas verò filio ſervetur. §. 1. *hic*

Quid juris eſt de iis, quos bonâ fide poſſidemus?

Per eos quoque nobis acquiritur, ſive liberos homines, ſive ſervos alienos: ſimiliter per eum ſervum, in quo uſumfructum habemus; ſed ea tantùm, quæ operis ſuis, vel ex re noſtra acquirunt. Communem verò ſervum pro dominica parte acquirere dominis, certum eſt. Sed ſi domini unius juſſu ſervus fuerit ſtipulatus, illi tantùm acquirit, qui hoc ei facere juſſerit. §. 2. & *fin. h.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

TIT. XXX.

Quibus modis tollitur obligatio.

Cùm hactenus de modis conſtituendæ obligationis, tam ex contractu, quàm quaſi ex contractu, dictum ſit; ordo poſtulat, ut aliquid dicamus de modis diſſolvendæ ac tollendæ obligationis.

Quibus igitur modis ſolvitur obligatio?

S*Olutione, Acceptilatione, Novatione, Diſſenſu.* Sunt quidem plures alii modi tollendæ obligationis, ut Compenſatio, Confuſio, Obſignatio, Jusjurandum, Interitus rei, Pactum de non petendo, &c. ſed Imperator tradere hic voluit eos tantùm obligationis tollendæ modos, qui propriè ſunt per diſtractum, ut maximè celebres & uſitatos.

Quid eſt ſolutio?

§. 1. *h.* *l.* 49. *ff.* *de ſolut.* *Solutio eſt naturalis præſtatio ejus, quod debetur*, ſive pecunia debeatur, ſive alia res, ſive etiam factum. Eaque ſpeciatim ſolutio eſt; generatim autem ſolutio pertinet ad omnem liberationem quoquo modo factam.

Intereſtne, quis ſolvat?

text. hic. Non intereſt, utrùm is, qui debet, ſolvat, an alius pro eo, modò non ſuo, ſed debito-

ris,

ris, ſive ſcientis, ſive ignorantis, vel inviti, nomine ſolutio fiat, cùm aliena conditio etiam ignorantis & inviti melior fieri poſſit, deterior non utique. Non obſtat, quod dicitur *invito beneficium non dari.* Hæc enim regula intelligenda, ubi principaliter & directò beneficium invito tribuitur: ſecus verò eſt, ſi per conſequentiam commodum quis ex beneficio præſtito ſentiat: principaliter enim cum creditore, cui ſolvitur, acquiritur beneficium, non cum debitore negotium geritur. *l.17. C. eod.* *l.69. ff. de R. I.* *l.39. ff. de neg. geſt.*

Præterea debet is, qui ſolvit, licentiam habere res ſuas adminiſtrandi & diſtrahendi; quam non habet pupillus, furioſus, prodigus, qui ſi ſolverint fortè, ſolutum vindicari poſſe palàm eſt. Factâque ſolutione, ſive à reo principali, ſive ab ipſo fidejuſſore, liberatur & reus & fidejuſſor, liberantur & acceſſiones, puta hypothecæ, pignora. *l. 14. in fine. & l. 15. ff. eod.* *l.43. ff. de ſolut.* *l.178. ff. de R. I.*

Cui rectè ſolvitur?

Et ipſi creditori, & cui creditor hoc nominatim mandaverit, factamve ſolutionem ratam habuerit: ut & procuratori, cui res omnes adminiſtrandæ mandatæ ſunt. Solvi quoque poteſt tutori, curatori, vel ei, qui pro tutore negotia gerit. Ipſis verò pupillis & adoleſcentibus non rectè ſolvitur, ſine auctoritate tutoris vel curatoris. *l.12. l. 14. §.1. l. 64. ff. de ſolut.* *l.180. ff. de R. I.*

Poteſtne aliud pro alio ſolvi?

Aliud pro alio ſolvi creditori invito non poteſt; volenti verò & conſentienti poteſt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Auth. hoc, niſi. C. de ſolut. Interdum tamen etiam nolenti, loco rei, ſolvitur ejus æſtimatio; aut quia neceſſitas cogat, veluti cùm res, quæ debita eſt, præſtari nequit, quoniam periit; aut quia res ſit aliena, quæ à domino abſque magno incommodo redimi nequeat.

Poteſtne ſolvi invito creditori per partes?

l. 3. ff. fam. erc. l. 41. §. 1. ff de uſur. Donel. ad l. 21. ff. de reb. cred. & ad l. 9. C. de ſolut. Non poteſt, niſi ita ſit conventum, quia ſolutio partium non minima ſolet habere incommoda: veluti ſi quis pecuniam, pro qua reditum debet, ſolvere per partes velit; quia hic non eadem eſt commoditas creditori alium ſimilem reditum comparandi, cùm tota ſumma ſimul & ſemel non numeretur. Verùm licet hoc ita ſit, exigentibus tamen cauſæ circumſtantiis, humaniùs facturus videtur Prætor, ſi creditorem compellat ad accipiendum id, quod offertur, cum ad officium ejus pertineat lites diminuere.

Quo in loco & die facienda ſolutio?

l. 2. & 9. ff. de eo quod certo loco. *Loco convento*, non etiam alio; aliàs non contingeret liberatio, ſtipulatore invito: eſt enim eo loco debitum, juriſque dictat ratio, ſolutionem debere eſſe conformem obligationi.

l. 70. & 98. §. 4. ff. de ſolut. *Die dicto*, non ulteriori. Imò nec ante diem adjectum debitor tenetur ſolvere; poteſt tamen, ſi velit, cùm dies ſit adjectus in gratiam illius, qui poteſt juri ſuo renunciare; & cùm continuò ſit orta obligatio, quid-

[q]uid-ni continuò diſſolvitur? niſi aliud ob[ſt]et; ut quia appareat creditoris quoque cau[ſâ] diem eſſe adjectum, tunc enim eo invito [n]on poterit anticipari ſolutio.

[O]blatio, Obſignatio, Depoſitio, habentne vim ſolutionis?

Habent, modò *Oblatio* ſit realis, eamque [c]reditor accipere recuſet. Nam ſi ſpecies [d]ebita, poſtea abſque mora, aut facto debitoris, perierit, hujuſmodi oblatio facta prodeſt ad liberationem. Item *Obſignatio*, *Depoſitioque* rei debitæ, ſi ſolenniter facta ſit, id eſt, apud Magiſtratum, vel ejuſmodi loco tuto, eam vim habet, ut mox liberet plenè debitorem, quamdiu is rem ad ſe non receperit, & ſiſtere faciat curſum uſurarum. *l. 6. 9. & l. 12. C. de ſolut.*

Quid eſt Acceptilatio?

Eſt imaginaria ſolutio, habens ſcilicet imaginem veræ & naturalis ſolutionis, ex vi & poteſtate legis. Vel, *Acceptilatio eſt liberatio per mutuam interrogationem, quâ utriuſque contingit ab eodem nexu liberatio*: veluti; *Quod ego tibi promiſi, habeſne acceptum? habeo.* Unde conſequens eſt, non quamlibet obligationem tolli per acceptilationem, ſed quæ verbis eſt contracta; cùm nihil tam ſit naturale, quàm unumquodque eo genere diſſolvi, quo colligatum eſt. *§. 1. h. t. l. 8. §. 3. ff. de accept.* *l. 25. & 153. ff. de R. I.*

Numquid & aliæ obligationes tolli acceptilatione poſſunt?

Poſſunt, hâc cautelâ, ſi id, quod alia ex

caufæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

§.2. *h.t.* cauſa debetur, interveniente novatione de-
& l. 18. ducatur in ſtipulatum, & per acceptilatio-
ff. eod. nem diſſolvatur. In quam rem prodita eſt formula Aquilianæ ſtipulationis, Gallo Aquilio auctore. V. G. *Quicquid te mihi ex cauſa mutui, aut ex vendito, debere conſtat, dare ſpondes? Spondeo.* Jam quod ex cauſa mutui aut venditi debitum erat, debetur ex ſtipulatione; & proinde tolli per acceptilationem poterit, debitore interrogante, *Quod tibi debeo, acceptum fersne?* & creditore reſpondente, *Acceptum fero.*

Quid eſt Novatio?

§. præterea. h. t. l. 1. ff. de novat. *Novatio eſt prioris debiti in aliam obligationem, vel civilem, vel naturalem, transfuſio atque tranſlatio.* Dico, *prioris debiti*; intellige ſive aliquid ſit naturale, ſive civile, ſive honorarium. Item ſive obligatio prior, re, ſive verbis, ſive conſenſu contracta ſit. Dico, *in aliam obligationem:* quia novatio non ſolùm pristi-
l. 20. *ff.* nam obligationem tollit, ſed & novam con-
d. t. ſtituit. Dico, *civilem vel naturalem;* quia ad hoc, ut prior perimatur obligatio, ſufficit,
*l.*203. *ff.* quod ſequens obligatio aut civiliter teneat
de R. I. aut naturaliter, ut puta ſi pupillus ſine tuto-
*l.*19. *ff.* ris auctoritate promiſerit. Et ſibi imputet
eod. tit. creditor, quod minus idoneam perſonam acceperit, cujus conditionem ignorare non debuit.

Quotuplex eſt?

*l.*29. *ff.* Duplex: alia *Voluntaria*, quæ fit per ſtipu-
& l. 1. lationem: alia *Neceſſaria*, quæ fit per litis con-
& 3. *C.* teſtationem, per quam quaſi contrahitur; &
de nov. ſecuta

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

..uta condemnatio, facit actionem priſti-
..m converti in actionem judicati.

Quot modis fit Novatio?

Duobus modis: I. *Interventu novæ perſonæ:* ..o caſu nova naſcitur obligatio, & prima ..llitur, translata in poſteriorem: v.g. Si, ..uod Titius mihi debebat, ſtipuler à Sempro..io, etiam pupillo: hic enim interventu no..æ perſonæ, ſcilicet Sempronii, novatur obli..atio, & prior novationis jure tollitur. Non ..dem juris eſt, ſi à ſervo ſtipuler, cùm in per..ſonam ſervilem nulla cadat obligatio, ergò ..ec novatio. *l. 22. ff. de R. I.*

Similis hujuſmodi novationi eſt *Delegatio:* ..am & *Delegatio* fit interventu novæ perſo..næ, *cùm quis vice ſuâ alium reum dat creditori*, ..deoque delegationi ſemper ineſt novatio: v.g. Debeo Titio centum, & tantundem mihi Sempronius debet: hic ſi Sempronii perſonam pro me delegem Titio, nova obligatio erit, id eſt, novatio, & ſimul delegatio. *l. 11. de novat.*

II. Fit novatio *inter eaſdem perſonas*, mutato vel genere & formâ, vel qualitate obligationis: v.g. Si, quod Titius mihi debet ex cauſa mutui, vel alterius contractus, ab eodem ſtipuler: vel ſi in poſteriori obligatione ejuſdem generis aliquid novi ſit, die, conditione, fidejuſſore adjectis vel detractis. v.g. Si priori obligationi purè contractæ adjiciatur in poſteriori conditio: quo caſu tunc demùm dicetur facta novatio, ſi conditio extiterit.

Quan-

Quando partes contrahentes factâ novatione cenſentur à priori obligatione receſſiſſe?

§. *ſed cum hoc.* Omiſſâ veterum dubitatione, qui hoc ex animo novandi, & ſic ex conjecturis, ferè colligebant, conſtituit Juſtinianus Imp. tunc ſolùm novationem prioris obligationis fieri, ſi hoc ipſum à partibus contrahentibus expreſſum fuerit, quòd nimirum hanc poſteriorem ſtipulationem novandi animo interponant; alioqui, non eſſe novationem, ſed potiùs priſtinæ obligationis confirmationem. *l. ult. C. de nov.*

Quæ obligationes diſſenſu mutuo diſſolvuntur?

§. *fin. h. t. l. 35. l. 153. ff. de R. I.* *Eæ obligationes, quæ conſenſu contrahuntur, contrariâ utriuſque partis voluntate diſſolvuntur;* quia naturale eſt, ut unumquodque eo modo diſſolvatur, quo colligatum eſt. Et hoc quidem re integrâ adhuc, id eſt, quamdiu neque pretium datum, aut res tradita eſt. Alioqui contractum, ab una parte per traditionem impletum, nudus conſenſus non diſſolvit; ſed neceſſe eſt, rem traditam reddi, & pretium reſtitui. Dixi *utriuſque partis voluntate*; quia unius partis pacto, diſcedi ab emtione, locatione non poteſt, quamvis mandato & ſocietati renunciare unus poſſit, dum integra adhuc res eſt. Quia in his contractibus, utpote gratuitis, quamdiu nullius cœperit intereſſe, locus eſt pœnitentiæ. At in aliis contractibus mox poſt utriuſ-

triuſque conſenſum editum, alterutrius in-
fleſt. Ideoque contractus implendus eſt,
nec poteſt ab eo diſcedi invita altera parte.

An etiam id obtineat in aliis civilibus negotiis?

Planè, atque eo pertinet Regula Juris: *l. 100. ff. de R. I.*
omnia quæ jure contrahuntur, contrario jure pereunt. Contrario, inquam, jure, quod æquè *§. pen. de jur. nat. gent.*
magnas vires habeat. Sic leges, contrariis legibus poſtea latis, tolluntur. Et teſtamenta
infirmantur, non ex eo ſolo, quod teſtator *§. pen. quibus modis teſt. inf.*
noluerit ea valere, ſed alio paribus ſolennibus condito teſtamento; aut inciſis tabulis.
Hinc Codicilli, qui & ipſi quiddam juris habent, vim teſtamenti ſolenniter facti non
evacuant, neque pactum, licet juris ſit, ſtipulationem tollit, quamvis propter naturalem
æquitatem, quæ pacto ineſt, pariat exceptionem. Igitur eadem juris ſolennitas adhibenda in actu tollendo, quæ in eo ineundo
requiritur.

FINIS LIBRI TERTII.

INSTITVTIONES IMPERIALES, EROTEMATIBVS DISTINCTÆ ET EXPLICATÆ.

LIB. IV. TIT. I.

De Obligationibus, quæ ex delicto naſcuntur.

Cùm ſit expoſitum ſuperiori libro de Obligationibus, quæ oriuntur ex contractu & quaſi ex contractu, ſequitur, ut de obligationibus, ex delicto & quaſi ex delicto deſcendentibus, diſpiciamus.

Obligationes ex delictis unde naſcuntur?

Text. h. in prin.

OMnes unius generis ſunt, & ex re naſcuntur, id eſt, ex maleficio; ex furto, rapina, damno, injuria. Itaque rei nomine intellige hîc factum. Sic tamen hæ obligationes ſunt ex re, ſive maleficio, ut nihilominus accedere iis poſſit aliquid: veluti injuria eſt facti, ſed accedunt verba, vox, literæ; ſimiliter in aliis delictis ſua inſtrumenta, ut arma, & id genus alia.

ut in l. pen. ff. de ſtatu lib.

Quid

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quid eſt Delictum, & quotuplex?

Delictum eſt factum illicitum, ſeu offenſio contra jus illata. Eſtque vel *Publicum*, quod in læſionem Reipub. vel communis utilitatis, directò tendit, & publicè legibus vindicatur; vel *Privatum*, quo privatorum aliquis læditur, quodque privatâ actione perſequitur is, ad quem ea res pertinet. Nam ex eo oritur obligatio, & civilis, quam lex indulſit, & naturalis, quam ſuaſit æquitas, quæ neminem vult lædi. Ex delictis publicis agitur tantùm criminaliter: ex privatis ordinariè civiliter; extra ordinem verò interdum etiam criminaliter agi poteſt.

Quando dicitur agi civiliter; quando criminaliter?

Civiliter dicitur agi, quando is, qui læſus eſt, agit ad privatum ſuum commodum, & petit rem ſibi reſtitui, pœnamve pecuniariam ſibi, ut parti læſæ, applicari.

Criminaliter verò, quando pœna ſive corporalis, ſive etiam pecuniaria, ut Reip. debita, petitur inferri fiſco.

Quot ſunt privatorum delictorum genera?

Hìc quatuor præcipua proponuntur: & committuntur ejuſmodi delicta vel in rem, per fraudulentam contrectationem, animo lucri faciendi, & ponitur *Furtum*; vel per vim apertam, & eſt *Rapina*; vel nullius lucri cauſâ, & vindicatur damnum *Lege*

Aqui-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Aquilia; vel in perſonæ contemtum, & ponitur *Injuria*.

Quid eſt Furtum?

§. 2. *h.* *Eſt contrectatio fraudulosa, lucri faciendi gratia, vel ipſius rei, vel etiam uſus ejus poſſeſsionisve.* Dicitur *contrectatio*; quia furtum non ad- *l.* 1. §. 3. *ff. de furt.* mittitur ſolâ cogitatione, ſed contrectatione *l.* 3. §. 18. *ff. de acq. poſſ.* atque amotione rei mobilis. Neque enim placuit, furtum fieri rei immobilis, cùm loco moveri nequeat. Additur, *fraudulosa*; quia non quævis contrectatio maleficium ponit, §. 7. *h. t.* ſed ea tantùm, quæ fit animo privandi dominum re ſua: ſine quo, ſeu affectu furandi non committitur furtum.

Quotuplex eſt?

text. hic. & in l. 2. 3. 4. 5. *ff. de furt.* Duplex: aliud *Manifeſtum*, aliud *Nec manifeſtum*. *Manifeſtum* eſt, quando fur cum re furtiva deprehenditur, antequam eo loci rem pertulerit, quo deſtinaverat. Nam deprehenſio eſt nota furis manifeſti, & ex ea reſultat obligatio furti manifeſti, à lege inducta, propter ſcandalum. *Nec manifeſtum*, in quo fur non eſt deprehenſus, ſed tamen eum furem eſſe, & furtum commiſiſſe, negari non poteſt.

Quid de furto concepto, oblato, prohibito, non exhibito, juris eſt?

§. *conceptum. & ſeqq.* Olim quidem & illa diviſio Furti in uſu fuit: & *Conceptum furtum* dicebatur, quando res furtiva præſentibus teſtibus apud aliquem quæſita & inventa eſſet; *Oblatum*, quando

quando quis alteri rem furtivam obtulerat, ut apud eum conciperetur, ſi utique eâ mente data eſſet; *Prohibitum*, quando quis rem furtivam quærere teſtibus præſentibus volentem prohibuiſſet; *Non exhibitum*, quando quis furtivam rem, apud ſe quæſitam & inventam, non exhibuiſſet. Sed hæc non tam furti genera ſunt, quàm ſpecies actionum furto cohærentium, quæ in deſuetudinem abierunt; propter ſublatam veterem inveſtigandæ rei furtivæ conſuetudinem atque licentiam, niſi eam conceſſerit magiſtratus, ita poſtulante cauſâ.

Furtum quando, & quarum rerum, fieri dicitur?

Furtum fit non ſolùm, cùm quis animo intercipiendi rem alienam amovet, ſed generaliter cùm alienam rem invito domino contrectat. Is autem contrectare dicitur, qui animo fraudulοſo rem de loco in locum movet, aut ejus poſſeſſione abutitur. Nam fit furtum non tantùm ipſius *rei*, ſed & *uſus* ejus *poſſeſſionisve:* veluti à commodatario, qui re ſibi commodatâ utitur aliter, & in alium uſum, quàm cujus gratiâ eam acceperit, ut ſi quis equum, geſtandi cauſâ ſibi commodatum, longiùs aliquo duxerit: item à creditore, qui utitur re pignori datâ: à depoſitario, qui re depoſitâ utitur, invito domino. Poſtremò debitor furtum facit *poſſeſſionis*, ſi rem, quam creditori pignoris cauſâ dedit, ſubtraxerit.

§. furtum autem fit.

l. 40. l. 54. & 73. ff. h. t.

Quid,

Quid, ſi quis putet domino invito ſe contrectare rem, & domino volente id fiat?

§. placuit. Non poteſt tunc videri commiſſum furtum, cum fraus, quæ in eo deſideratur, non poſſit poni niſi & animus ponatur, ſine quo nulla fraus poteſt intelligi. Igitur qui re commodatâ, vel depoſitâ utitur, furti non tenetur, ſi exiſtimet ſe non invito domino id facere, quia abeſt affectus furandi, ſine quo diximus furtum non committi. *l. 46. §. pen. & l. 76. ff. de furt.*

§. ſed & ſi credat. h. l. 48. §. 2. ff. eod. Sed & ſi credat invito domino ſe rem tenere, quam tamen habeat ipſo volente, non obligatur furti: quia non poteſt videri facta injuria, aut fraus domino volenti. Quis enim, inquit Ulpianus, voluntatem domini habens fur dici poteſt? Volenti namque nunquam dolus infertur. Unde illa regula juris, *Nemo videtur fraudare eos qui ſciunt & conſentiunt.* Nec obſtat opinio ejus, qui rem alienam contrectat: plus enim valet, quod in veritate eſt, quam quod in opinione. *l. 145. ff. de R. I.*

Poteſtne igitur domini voluntate furtum fieri?

§. unde illud. l. 20. C. de furtis. Poteſt, nimirum hoc caſu: Nam ſi Titius, v. g. ſervum ſollicitaverit, & ſuaſerit malitioſè, ut quaſdam res domino ſuo furtivè auferret, & dominus ſtudio permiſerit fieri earum contrectationem, quò ſuaſorem & auctorem deprehenderet, furtum committitur, licet id domino ſciente ac volente fiat: qui non eo animo conſenſit in furtum,

tum, ut dominus re ſua privaretur, ſed ut ſollicitator ac perſuaſor, qui ſervum corrupit, actione non tantùm furti, ſed & ſervi corrupti teneatur; idque ob conſilium fraudulentum corruptoris, quod ad perniciem ſervi introduci non debet. Hinc obſerva illam juris regulam, quod *nunquam actiones pœnales, de eadem re concurrentes, alia aliam conſumat.* *l. 130. ff. de R. I.*

Poteſtne furtum committi hominis liberi?

Diſtingue; Vel liberi noſtri ſunt in poteſtate, qui velut in dominio noſtro habentur, quorum ut vindicatio quædam eſt, ita & furtum fieri dicitur. Vel ſunt ſui juris homines, quorum non furtum (cùm libera perſona nullius ſit in dominio, & per conſequens neque ut aliena, aut alterius juri ſubjecta, dici poſſit ſubjectum furti) ſed plagium fieri dicitur. Quocirca poterit pater filio ſubrepto agere furti, in duplum vel quadruplum, quod ejus intereſt, cùm ipſum corpus liberum non recipiat æſtimationem: mater verò non furti, ſed plagii actionem habet, quia liberos in poteſtate non habet. *l. 1. §. 2. ff. de rei vind.* *l. 37. ff. d. t.*

Poteſtne furti teneri, qui ipſe furtum non fecit?

Poteſt, nimirum is, cujus ope & conſilio furtum factum eſt. In quo numero eſt, qui nummos excuſſit, ut alius eos raperet; qui ſcalas feneſtris ſuppoſuit, ut alius furtum faceret: nam ſi hoc ipſum dolo malo fecerit, furti actio eſt: ſi per imprudentiam, & *§. interdum.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

non datâ operâ, aut furti faciendi causâ, in factum actio datur; non furti, quoniam furtum ſine affectu furandi non committitur.

Quid, ſi ſolam opem abſque conſilio, aut conſilium abſque ope quis præſtiterit?

§. *certè.* Diſtinguendum hic eſt. Aut enim opem tulit ei, quem ſcivit eſſe furem, ad furtum faciendum; & dubium non eſt, quin teneatur unà cum fure, quia & opem & conſilium dediſſe intelligitur: aut neſcivit furem eſſe, & tunc non tenetur. Qui verò ſolum conſilium dedit, atque hortatus eſt ad furtum faciendum, non tenetur furti, niſi furtum ſecutum ſit ex eo conſilio. Huc pertinet regula, quod ex conſilio doloſo, in conſultorem doli actio detur.

l. 36. §. 2. *l.* 52. §. 19. *ff. h. t.*

l. 47. *ff. de R. I.*

Quis dicitur dare conſilium, & quis ferre opem?

l. 90. §. 3. *ff. d. t.* *Conſilium dare* videtur is, qui perſuadet & impellit, atque inſtruit conſilio ad furtum faciendum. *Opem fert*, qui miniſterium atque adjutorium ad ſubripiendas res præbet. Unde patet, aliud eſſe factum ejus, qui ope, aliud ejus, qui conſilio furtum fecit. Namque ab eo, qui opem tulit, condici poteſt, quia ex furto aliquid ad eum pervenit: ab eo, qui nihil præter conſilium dedit, non poteſt condici, quia nihil ad eum pervenit.

l. 53. *ff. de V. O.*

Quid,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quid, ſi filiusfamil. patri, aut ſervus domino, rem ſubripiat?

Furtum uterque facit, & res in furtivam cauſam cadit, adeò ut ea uſucapi non poſſit, niſi vitium purgetur, & res in domini poteſtatem revertatur: ſed furti actio non naſcitur, quia nec ex alia ulla cauſa poteſt inter patrem & filium, inter dominum & ſervum, actio naſci. Nam actio quælibet duas deſiderat perſonas; in hac verò cauſa patris & filii, domini & ſervi, una fingitur perſona. At in eum, qui cum talibus ope & conſilio ad furtum concurrit, actio furti eſt, quia ceſſat poteſtatis ratio, & quia furtum fecit.

§. hi, qui.

l. 26. & 36. §. 1. ff. de furt.

Quid, ſi conjux conjugi furtum faciat?

Licet verè furtum ſit, tamen furti actio non datur; quia hæc famoſa eſt; ſed rerum amotarum. Imò neque iſta, conſtante matrimonio datur, cùm ſocietas vitæ ac communicatio divini & humani juris ſit inter conjuges; ſed condictio. At finito matrimonio, propter res, divortii cauſâ ablatas, actio datur rerum amotarum. Datur & furti, ſi poſt divortium eaſdem res alter conjugum contrectet, quia jam ceſſat cauſa privilegii.

l. 1. 2. 3. 25. ff. rer. amot.

l. 3. C. eod.

Furti autem actio cui competit?

Competit ei, cujus intereſt rem ſalvam eſſe, licet dominus non ſit. Imò neque domino aliter competit, quàm ſi ejus interſit,

§. furti. 14. h. t.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

rem non perire. Ita creditor de ſurrepto ſibi pignore experiri furti actione poteſt, licet dominus non ſit pignoris, & aliàs idoneum habeat debitorem, cùm ei conſultiùs ſit pignori incumbere, quàm in perſonam agere. Plus enim cautionis in re eſt, quàm in perſona. Deinde quia creditor tenetur debitori actione pignoratitiâ, ſi ejus culpâ pignus pereat.

l. 12. §. 2. ff. eod. l. 25. ff. de R. I.

Differt igitur Actio furti à Condictione furtiva; nam hæc datur ſoli domino, illa ei, cujus intereſt; ut creditori, fulloni ſive conductori, bonæ fidei poſſeſſori, & commodatario.

l. 1. ff. de cond. fur.

Cur non etiam prædoni, ſeu malæfidei poſſeſſori, cum ejus periculo res ſit? Quia nullus ex improbitate ſua conſequitur actionem, neque *ex ſuo delicto meliorem ſuam conditionem facere poteſt.*

l. 134. §. 1. ff. de R. I.

Declara ampliùs hæc exempla; & in primis, cur fulloni ac ſarcinatori competit actio furti?

§. item ſi fullo.

Quia licet domini non ſint veſtimentorum, quæ polienda, vel ſarcienda, mercede certa acceperint, eorum tamen intereſt, ne ea à furibus auferantur, non dominorum, qui res ſuas, ſive æſtimationem veſtimentorum, actione locati, à fullone aut ſarcinatore perſequi poterunt, dummodo de culpa pateat, & ſolvendo exſiſtant, id eſt, ſi domino rei æſtimationem ſolvere poſſint. Nam, ſi non fuerint ſolvendo, ſive in toto, ſive in parte, quia hoc caſu domini intereſſe incipit, qui ſuum à fullone aut ſarcinatore conſequi

d. l. 12.

ſequi non poteſt, ipſi domino datur furti actio.

Idemne juris eſt in bonæ fidei emtore?

Huic *omnimodò* competit furti actio, quemadmodum & creditori, id eſt, ſive ſolvendo fuerit, ſive non: nempe re emtâ & traditâ ei ſubreptâ. Nam re necdum traditâ venditor manet dominus, eique hæc actio competit, quam tamen cedere emtori debet, uti & præſtare quicquid ex hac cauſa conſecutus fuerit. *§. ſed & bonæ fidei. l. 14. in pr. ff. eod.*

Quid, ſi res ei ſubripiatur, cui commodata eſt?

Jure veteri idem fuit juris in commodatario, quod in fullone & quolibet alio conductore, eique quatenus ſolvendo eſſet, dabatur furti actio. Verùm conſtituit Juſtinianus, ut domino ſit electio, utrum malit civili commodati actione convenire commodatarium, an actione furti furem: ita tamen, ut, ſi unum convenerit, ad alterum non habeat regreſſum. Niſi fortè ignorans vel dubitans rem eſſe ſubreptam, commodatarium convenerit: quo caſu variare ei licet, & ad actionem furti tranſire, quia qui jus ſuum ignorat, non videtur ei renuntiare, cùm & facti alieni probabilis ſit ignorantia. Atque hoc caſu commodatarius omnimodò liberatur, quemcumque cauſæ exitum dominus adverſus furem habuerit. *§. quæ de fullone, & §. ſeq. l. fin. C. h. t.*

Quid, ſi res depoſita depoſitario ſubrepta fuerit?

§. qua de fullone. & §. ſeq. l. 12. §. 1. l. 14. §. 3. ff. de furt. l. 12. ff. de furt. l. 134. §. 1. ff. de R. I.

Is furti agere non poteſt, ſed furti actio domino ſive deponenti competit; quia depoſitarii nihil intereſt rem eſſe ſublatam: nec enim poteſt eo nomine depoſiti actione conveniri, cùm cuſtodiam non præſtet, ſed dolum dumtaxat. Itaque ſi dolo caret, nihil ejus intereſt; ſi non caret, tunc quidem ejus eſt periculum, ſed non debet ex dolo ſuo quærere furti actionem, quam ex improbitate ſua nemo conſequitur, ne alioquin ex dolò ſuo quis lucrum ſentiat.

Impubes, rem alienam amovendo, poteſtne dici furtum facere?

§. in ſumma. l. 25. ff. d. t. l. 111. l. 108. ff. de R. I. l. 11. §. ult. l. 1. §. 32. ff. de S C. Silan.

Placuit, quia furtum ex affectu furandi conſiſtit, ita demum obligari eo crimine impuberem, ſi proximus pubertati ſit, & ob id intelligat ſe delinquere. Quamquam in pœna infligenda tenera hæc ætas commiſeratione digna ſit. Unde regula juris; *Ferè in omnibus pœnalibus judiciis & ætati & imprudentiæ ſuccurritur.* Hinc etiam Lege XII Tabb. id obtinuiſſe ſcribit Gellius, ut impuberes, ſi furtum feciſſent, Prætoris arbitratu verberarentur, noxamque ſarcirent, id eſt, duplum præſtarent.

Quæ actiones ex furto competunt?

§. ſic itaque. 14. inf. de act.

Odio furum effectum eſt, ut pluribus actionibus teneantur, nempe ut civiliter, extra pœnam, rei recipiendæ nomine, conveniri poſſunt, etiam condictione furtivâ, & rei vindicatione.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

I. *Rei vindicatio* datur domino rei furto ſubreptæ, adverſus poſſeſſorem, ſive ipſe fur poſſideat, ſive alius quilibet.

II. *Condictio furtiva*, quia rei habet perſecutionem, datur ſimiliter domino, adverſus furem, ejuſque hæredes, etiam in plus quàm ad eos pervenit: atque id quoque odio furum receptum eſt, utque etiam à domino res propria condici poſſit, cùm regulariter nemo rem ſuam poſſit condicere, & ex delicto hæres non teneatur in plus, quàm ad eum pervenit. *l. 7. §. ult. & l. 9. ff. de condict. furt. l. 44. ff. de R. I.*

III. *Actio furti* tantùm ad pœnæ perſecutionem pertinet: quam diximus antè ei competere, cujus intereſt rem ſalvam eſſe, & nec ipſi domino aliter competere, niſi & ejus interſit rem non perire.

Quæ eſt pœna furti?

Pœna furti manifeſti eſt quadruplum: nec manifeſti, duplum. Hoc autem duplum aut quadruplum, ut dictum eſt, ad pœnæ dumtaxat perſecutionem pertinet, ſive totum pœna eſt; ita ut duplo aut quadruplo ſimplum, id eſt, ipſa rei perſecutio, nullo modo ineſſe exiſtimetur. Quare, qui manifeſtè rem valentem viginti aureis furatus eſt, tenetur in pœnam præſtare aureos octoginta, & inſuper reſtituere ipſam rem; ad quam recuperandam competunt domino prædictæ actiones.

Poteſtne furti etiam criminaliter agi?

Poteſt, & Lex quidem XII Tabb. fures noctur- *Gell. lib. 11. c. 18.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

nocturnos privatim occidi permiſit, atque etiam diurnos, ſi telo ſe defendiſſent: cæteros, ſi liberi eſſent, addici ei, cui furtum factum eſſet; ſi ſervi, verberari & è ſaxo præcipitari. Deinde Prætor hujus pœnæ aſperitatem mitigavit, & ex capitali pecuniariam fecit. Tandem verò Juſtinianus ſanxit, pro ſimplici furto mori non debere furem, nec aliquod membrum ei abſcindendum, ſed aliter pœnâ pecuniariâ, vel exſilio eſſe mulctandum.

d. §. pœnal.
Auth. ſed novo. C. de ſer. fug.

Mores hodierni quam pœnam furibus infligunt?

Imitantur illi aliquo modo Conſtitutionem Frederici Imper. cùm fures primâ vice virgis affligunt; ſecundâ membrum aliquod eis præſcindunt, aut ſignum tergo inurunt, ut hoc ſit eis cauterium emendatioris vitæ; tertiâ denique vice eos in malam crucem ſive patibulum attollunt, ut vitam laqueo finiant: nam propter iterationem & affectum delinquendi aggravatur delictum, ejuſque pœna, licet in alio territorio ſit factum.

lib. 2. feud. tit. 27. §. ſi quis quinque. Gomez. tom. 3. var. c. 5. Clarus, §. furt. n. 10. & ſeqq.

Servaturne perpetuò ordo iſte?

Nequaquam: ſæpe enim mutatur, atque ex circumſtantiis augetur, minuiturque pœna. Augetur, quoties nimirum multis perſonis graſſantibus opus eſt exemplo; ita ut laquei pœna decernatur etiam ob primum furtum, ſi enorme ſit. Minuitur, ſi leve ſit furtum. Interdum remittitur ei, qui, ut inediæ extremæ ſuccurrat, eſculenta aufert;

Covar. l. 2. var. c. 9. n. 7. & ad c. peccatum. p. 2. §. 1. n. 4.

quia

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

majore vi impulſus, non videtur eſſe in . Non tamen excuſatur à reſtitutione, c. 3. de pinguiorem nactus fuerit fortunam, cùm furt. acceperit tam commune, quàm communicandum.

TIT. II.

De vi bonorum Raptorum.

In quo Rapina differt à Furto?

Iffert in eo, quòd *Rapina* ſit atrocius atque impudentius furtum, quia fit palam per vim. *Furtum* verò fit clam & ſine vi: agiſque invito domino raptor alienam m contrectat, quàm fur, ideóque rectè dicur improbus fur, qui, quod abſque vi fare nequit, facit adhibita vi. in pr. h. t.

Quid igitur eſt Rapina?

Eſt violenta contrectatio rerum corporalium obilium invito domino. Vis enim, quæ adibetur in immobilibus, *Invaſio* dicitur; quæ rebus mobilibus, *Rapina* eſt. §. 1. h. t. l. 1. C. de vi bon. rapt.

Quæ actio ejus delicti nomine datur?

Præter actionem furti, qua & raptor, ut improbus fur, tenetur, propriam actionem ntroduxit Prætor, quæ vocatur *Vi bonorum raptorum:* quæque intra annum eſt quadrupli, poſt annum vero ſimpli; ita tamen, ut quadruplo inſit quoque ipſa rei perſecutio, pœna autem ſit tripli, ſive comprehendatur raptor in ipſo delicto, ſive non. l. 1. & l. 2. §. 13. ff. eod.

Ergone leviori pœna tenetur raptor, quàm fur manifeſtus?

§. *quadrupl.* Ita quidem videtur, cùm tamen gravius delinquat, qui vi aperta bona rapit, quàm qui fraude: verùm ex eo raptoris pœna gravior eſt, quia raptor pluribus actionibus tenetur. Primum, quia fur nec manifeſtus punitur pœnâ dupli; raptor ſemper, id eſt, etiam non deprehenſus cum furto, vel in actu furandi, punitur pœnâ tripli. Imò & cùm raptor eſt fur manifeſtus, deprehenſus in ipſo delicto, manifeſti furti pœnâ plectitur, interdum tenetur interdicto Unde vi. Denique accuſatur de violentia ex Lege Julia de vi, cujus graviſſima eſt pœna.

l. 80. §. 3. ff. de fur. l. 7. C. unde vi. l. 6. & 7. C. ad L. Iul. de vi publ.

Quid requiritur ad hoc, ut actio Vi bonorum raptorum detur?

l. 2. §. 2. 3. & 1. ff. h. t. Duo concurrant, neceſſe eſt, Vis, & Dolus malus: neque hic vis ſine dolo ſufficit. Dolo autem malo facere videtur, non tantùm is qui rapit, ſed & qui præcedente conſilio ad hoc ipſum homines armatos colligit, vel ab alio coactis utitur, ut damnum det, bonave rapiat.

Quid, ſi quis errore ductus, rem, quam ſuam eſſe exiſtimabat, rapuerit?

§. *Ita tamen. l. 55. l. 155. §. 1. & l. 177. §. 1. ff. de R. I.* Olim, quia id ſibi licere exiſtimabat, non tenebatur hac actione, neque etiam furti, qui non dolo malo raperet, ſed errore ductus rem ſuam eſſe putans. *Non enim videtur dolo facere, qui ſuo jure utitur.* Item, *Nemo videtur dolo*

exſequi, qui ignorat cauſam cur non debeat *re.*

ed ne, dum talia excogitantur, inveniatur , per quam raptores impunè ſuam exer-nt avaritiam, melius conſtitutionibus ncipum proſpectum eſt, ut nemini liceat apere, vel rem mobilem, vel ſe moven-, licet ſuam eandem rem exiſtimet, & ſi s contra fecerit, dominus rei ſuæ dominio at, ſin alienam rapuerit, tunc ultra reſti-ionem ejus, etiam æſtimationem ejuſ-m rei vim paſſo præſtare teneatur. Quod tinet non tantùm in raptore mobilium, rùm & in invaſore immobilium. Coërcen-enim fuit ejuſmodi temeritas, convellens ncula publicæ quietis, & auctoritatem ju-ciorum, quæ ideo inſtituta ſunt, ne quiſ-am ſibi ipſi jus dicat, aut permittere valeat tionem.

Verſ. ſed ne. l. 7. & 10. C. unde vi.

l. 176. ff. de R. I.

l. 14. C. de jud.

Cui, adverſus quem, & ad quid, datur hæc actio?

Datur omnibus, quorum intereſt rem eſſe lvam, & ex iiſdem cauſis, quibus furti ctio competit pro re clam ſubrepta. Quare, ve locata fuerit res, ſive commodata, ſive ignorata, ſive depoſita, & depoſitarii peri-ulo ea res ſit, ſive bonâ fide quis poſſideat, ive uſumfructum in re habeat, vel quid liud juris, ut interſit ejus non rapi, ſemper competit hæc actio.

§. fin. h.

l. 2. §. 18. ff. h. t.

Datur adverſus eum, qui vel ipſe dolo ma-lo rapuit, vel, licet manu ſua non rapuerit, rapinæ tamen dedit cauſam dolo malo.

Text. h. in fine.

Datur denique intra annum ad quadru-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

plum, poſt annum verò ad ſimplum: ad quadruplum, inquam, vel ipſius rei per vim ſubtractæ, ſi dominus, vel quaſi dominus poſſeſſorve agat; vel ipſius intereſſe, ſi res non fuerit in bonis actoris, ſed tantùm ex bonis, veluti commodata, conducta, pignorata, &c. quanti ſcilicet actoris intereſt rem ſeu uſum rei ablatum non fuiſſe: quod eſt ſimplum, hac in actione quadruplandum: v. g. Rapti mihi per vim ſunt ſcyphi argentei valentes centum, qui mihi oppignorati erant pro viginti aureis, agendo hac actione, quadruplando viginti aureos, quia eatenus tantùm mea intereſt, conſequar aureos octoginta dumtaxat, non etiam quadringentos.

TIT. III.

De Lege Aquilia.

Tertia ſpecies delicti privati eſt damnum injuriâ datum, id eſt, factum ſine ullo jure; quod vindicatur actione damni injuriæ ſive injuriâ dati, quam vocant actionem Legis Aquiliæ, ita ab actore Aquilio Tribuno plebis dictam.

Quot ſunt Capita hujus Legis?

§. 1. *h.* TRia olim fuerunt. Hodie verò duo ſunt in uſu, quia ſecundum caput in deſuetudinem abiit: fortè ideò, quod de eo ſatis cautum eſſet aliis legibus.

Quid

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quid primo Capite cautum fuit?

Ut, ſi quis alienum hominem, alienamve quadrupedem, quæ pecudum numero ſit, injuria occiderit, quanti ea res in eo anno plurimi fuerit, tantùm domino dare damnetur.

Quid per Hominem pecudemve alienam *hic Imp. intelligit?*

Per *Hominem*, intelligit ſervum: quia liberi hominis nulla eſt æſtimatio, ejuſque cædes ad L. Corneliam de ſicariis pertinet. Servum autem intelligit *alienum*: nam qui ſuum ipſe ſervum occidit, ſibique damnum dat, ſentire damnum non videtur. Per *Quadrupedem*, intelligit animalia, quæ ſub cuſtodia hominis ſimul & gregatim paſcuntur, ut boves, oves, ſues, ex quibus magna percipi utilitas ſolet. Ergo neque de feris beſtiis, neque de canibus primum hoc caput accipi aut intelligi poteſt. §. 2. *l.* 203. *ff. de R. I.*

Quid per Injuriam? & in quo differt hæc actio ab actione injuriarum?

Injuria accipitur hoc loco non, quemadmodum circa injuriarum actionem, pro contumelia quadam, ſed, ut antè dixi, pro eo, quod non jure factum eſt, hoc eſt, contra jus, ſeu dolo fiat, ſeu culpâ, etiam leviſſimâ, facientis, & quidem ab eo, qui nocere noluit. In actione verò injuriarum, non tam damni illati, quàm contumeliæ, ratio habetur, ex qua ſola, citra ullum particulare da- *l.* 5. §. 1. *ff. h. t.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Text.inſ. de injur. in prin. mnum, agi injuriarum poteſt. Si tamen utraque concurrat actio, & Legis Aquiliæ, & injuriarum, experiri utraque licebit, ſed duæ erunt æſtimationes, alia damni, alia contumeliæ.

Quod igitur damnum hoc primo Capite vindicatur?

§. injuria.2. h. t. Occiſio hominis, id eſt, ſervi alieni, alienæve quadrupedis, dolo, culpâve, etiam leviſſimâ, occiſoris & damnum dantis. Culpa igitur in committendo potiſſimùm hîc verſatur: nam propter culpam in omittendo volunt aliqui non directâ, ſed utili tantùm actione teneri reum; eâ ratione, quòd gravior ſit culpa in committendo, quàm omittendo. Hinc non tenetur hac lege, qui culpam committere nequit, uti impubes, furioſus, quadrupes.

Teneturne, qui latronem inſidiatorem occiderit?

§.itaque. hic.l.55. ff.de R.I. l.45. §. 4. ff.h.t. l.3. ff.de juſtit. & jure. *Non tenetur, utique ſi aliter periculum effugere non potuerit.* Nam adverſus periculum naturalis ratio permittit defenſionem. Et civilis regula dictat, nullum dolo facere videri, qui jure ſuo utitur. Igitur quod quiſque ob tutelam corporis ſui fecerit, jure feciſſe exiſtimatur, cùm vim vi repellere, omnes leges, omniaque jura, permittant, modò quis limites, ſive moderamen inculpatæ tutelæ non excedat.

Quid,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quid, ſi quis caſu occiderit, damnumve dederit?

Nec is tenetur, ſi modò culpa ejus nulla inveniatur: ubi enim culpa non eſt, ibi nec pœna, quæ culpam præſupponit, eſſe poteſt, niſi tamen caſum culpa præceſſerit, quæ faciet Lege Aquilia teneri reum, ne culpa ſit impunita. Quod declaratur exemplis, in eo qui jaculis ludens, exercitii cauſâ, trajecerit tranſeuntem ſervum; in putatore arboris, qui dejecto ramo tranſeuntem occiderit ſervum; in medico, qui imperitè ſervum ſecuerit. *§. itaque ſi quis dum.*

Quid, ſi igitur quis, dum jaculis ludit, vel exercitatur, tranſeuntem ſervum trajecerit?

Diſtinguendum eſt. Aut enim ab eo, qui ad jaculandum admiſſus fuit, quis læſus eſt, ut à milite in loco ad hujuſmodi exercitium deſtinato, vel ab alio, & in loco inſolito. Illo caſu, ſi dolus non intervenerit, quia rei licitæ operam dedit, nec culpa ejus ulla intelligitur, non tenetur hac actione: poſteriori tenetur, & culpæ reus eſt, cùm rei illicitæ operam dederit, & immiſcuerit ſe rei ad ſe non pertinenti; adeoque ne miles quidem hoc caſu culpâ vacat. *verſ. nam ſi. l. 9. §. ult. ff. h. t.*

Quid, ſi putator dejecto ex arbore ramo tranſeuntem occiderit?

Si propè viam publicam aut vicinalem id factum ſit, neque proclamaverit antè, aut alio ſigno dato prætereuntes tempeſtivè *§. item ſi putator.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

admonuerit, tunc tenetur hac lege, quia culpæ reum ſe fecit, non proclamando tempeſtivè. Aliàs extra culpam erit putator: ut &, ſi ſeorſim à via fortè, vel in medio fundo ramos cædendo non proclamaverit, quia jam rei licitæ operam dedit, nullique extraneo in eo loco jus fuerat verſandi.

l.31.ff. h.t.

Quid de Medico-Chirurgo imperitè curante dicendum eſt?

§.præterea. Is quoque tenetur hac Lege, ſive imperitè ſervum ſecuerit, & curationem ejus deſeruerit, iſque ob id mortuus fuerit, ſive perperam ei medicamenta dederit; quia *imperitia culpæ annumeratur*. Debet enim quiſque ejus artis peritus eſſe, quam profitetur. Unde & Juris conſulto imputari debet, ſi clientis ſui cauſam vel deſeruerit, vel malè agendo perdiderit. Hanc culpæ cauſam, pluresque alias, complectitur Regula altera, *Culpa eſt miſcere ſe rei, ad ſe non pertinenti.*

l.132.ff. de R.I. *l.7.§. ult.ff.h.t.l.36.ff. de R.I.*

Annumeraturne & infirmitas culpæ?

§.impetu. Omnino, cùm nemo affectare debeat id, quo intelligit, vel intelligere debet, infirmitatem ſuam alii periculoſam futuram. Quare mulio, ſi per imperitiam aut infirmitatem impetum mularum ſuſtinere non potuerit, ſi eæ ſervum alienum obtriverint, culpæ nomine tenetur, dummodò alius firmior mulas regere & ſuſtinere potuerit. Idem dicendum de eo, qui per imperitiam equum, quo vehebatur, retinere non potuerit. Item de

d.l.2.§.1.l.29.§.2.ff.h.t.

nauta,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

ta, cujus navis in alterius impacta ſca-
m, ei damnum dederit, ſi in poteſtate
tæ fuerit, ne id accideret, & culpâ ejus
um ſit.

Quid præſtandum venit ex primo Capite hujus Legis?

Tenetur is, qui damnum dedit, præſtare mino, non quanti res fuerit, cùm damnum daret, cùm ſervum quadrupedemve ideret, ſed quanti ea res in eo anno pluri fuerit, ita ut annus computetur retrorſum tempore, quo damnum datum eſt. Unde vo occiſo, qui tunc primùm, cùm occideur, claudus, mancus, aut luſcus, factus fue, atque ita minoris valuerit, quàm fortè luit toto illo anno, cùm adhuc integer eſ, tempus inſpicitur in æſtimatione facien, non quo fuit occiſus, ſed quanti in eo an plurimi fuerit. *§. his autem.* *l. 21. in pr. l. 23. §. 3. ff. h. t.*

Eſtne igitur pœnalis hujus Legis actio?

Placuit pœnalem eſſe, quia non ſolùm nti quiſque obligatur, quantum damnum ederit, ſed aliquando longè pluris. Ideoue licet hæredi cæteriſque ſucceſſoribus deur, tamen in hæredes non datur, niſi fortè x damno illato facti ſint locupletiores, vel s conteſtata cum defuncto fuerit, ut dicetur nfrà. *verſ. qua ratione.* *d. l. 23. §. 2.*

Soliusne peremti corporis æſtimatio ex hac Lege habenda eſt?

Placuit ſimiliter, ex interpretatione hujus *§. illud*

jus Legis, non ſolùm peremti corporis æſtimationem habendam eſſe, ſed ejus quoque,
d. l. 12. §. *ult.* & *l.* 13. quod intereſt, id eſt, damni, quod hac occaſione illatum eſt. Unde ſi quis ſervum tuum inſtituerit hæredem, & is, antequam juſſu tuo adiiſſet hæreditatem, occiſus ſit à
verſ. item ſi. Titio, tenebitur Titius præter corporis æſtimationem, quanti plurimi in eo anno fuerit, præſtare damnum, quod dominus ſentit ex amiſſa hæreditate, id eſt, æſtimationem hæ-
l. 22. *h. t.* reditatis. Idemque juris eſt, ſi ex pari mularum unam, vel ex quadrigis equorum unum quis occiderit, habitâ ratione ejus, quo cætera corpora depretiata ſunt, propter cauſas corpori cohærentes, ſi fortè equi propter parilitatem lineamentorum, & coloris, aptiſſimi ad quadrigam erant.

Poteſtne actio L. Aquiliæ cum actione L. Corneliæ concurrere?

§. liberum. Poteſt, cùm utraque actio ad diverſos fines tendat: Aquilia quidem ad id, quod privatim abeſt, Cornelia verò ad vindictam pu-
d. l. 23. *§.* 9. blicam. Itaque ſi ſervum meum occidiſti, actione Aquiliæ petam à te civiliter occiſi pretium, quanti eo anno plurimi fuerit, & quod intereſt: agam quoque ex L. Cornelia
l. 3. *C. eod.* de ſicariis criminaliter, & pœnam perſequar. Neque, ſi Aquiliâ egero, eò minus agam ex
l. 130. *ff. de R. I.* L. Cornelia, ſi dolo ſervus occiſus ſit. Eſt enim regula, quod quando plures actiones ex eodem delicto deſcendunt, una aliam non conſumat, ſed, quatenus in altera amplius eſt, perſequi poſſimus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quid ſecundo Capite L. Aquiliæ cautum fuit?

Caput illud in uſu eſſe deſiit jam inde à ſtiniani Imp. temporibus; unde alii aliter die de eo conjiciunt. Cujacius conjectu- n fecit, fuiſſe de quavis alia ratione damni ti, re noſtrâ intactâ & illæſâ, cumque ali- r intercepta eſt utilitas, quàm læſione cor- ris.

in Par.

Quod tertium fuit Caput?

Ut, ſi quis ſervum, vel quadrupedem, quæ cudum numero eſt, vulneraverit, vel eam adrupedem, quæ pecudum numero non t, ut ſunt canes & feræ beſtiæ, occiderit, t aliquam rem inanimatam ruperit, frege- t, conſciderit, damnumque injuriâ dederit, tanti damnetur, quanti plurimi in diebus iginta proximis à damno dato res fuerit.

§. Capite tertio.

l. 27. §. 5. l. 29. §. 6. ff. h. t.

Cur minor hic pœna eſt, quam in primo Capite?

Quia, quò majus eſt delictum, major quo- ue pœna infligenda eſt: magis enim delin- uit, qui occidit, quàm qui læſit, magiſque ſtimanda cædes hominum, vel pecudum, uarum uſus & commoditas major exſiſtit, uàm ferarum. Interim tamen ex utroque apite ita demum pœna infligitur, ſi dolo aut ulpâ damnum ſit datum.

§. illud palam. l. 30. §. fin. ff. h. t.

Quæ actiones hinc dantur?

I. *Directa L. Aquiliæ actio datur*, ex ipſis erbis legis, ſi quis corpore ſuo & manu ſua n corpus alterius damnum dederit.

§. cæter.

II. *Uti-*

l.7.§.3, & 6.l.9. §.2.l.11. §.2.h.t. II. *Utilis*, ex mente & interpretatione legis, ſi quis non manu ſua, aut corpore ſuo, ſed occaſionem damni in corpus dederit, ita includendo pecus, ut fame necaretur; ita vehementer agendo, ut rumperetur; in tantum exagitando, ut præcipitaretur.

III. *In factum actio*, quæ ſubſidiaria eſt, ſi non corpore damnum fuerit datum, neque corpus læſum, ſed alio modo alicui damnum contigerit; ut ſi quis miſericordiâ ductus alienum ſervum compeditum ſolverit, ut fugeret.

Quid intereſt, qua actione quis experiatur, directâ, utili, an in factum?

tit. C. de form. act. ſub. l.47.ff. de neg. geſt. Olim plurimùm intererat, propter formulas actionum & libellos diverſos. Hodiè non tantùm intereſt, poſteaquam ſolennes illæ formulæ ſublatæ ſunt. Unde dicitur eandem eſſe vim ac poteſtatem utilis actionis atque directæ.

TIT. IV.
De Injuriis.

Quarta ſpecies delicti privati eſt Injuria, quæ hic ſpecialiter dicitur Contumelia: generaliter verò omne, quod non jure fit, injuriâ fieri dicitur.

Quid igitur eſt Injuria?

E*St delictum in alterius contumeliam ac contemtum, dolo malo admiſſum.*

Quot

Quot modis committitur Injuria?

Tribus: *Re*, *Verbis*, & *Literis*. *Re*, cùm quis gno pulſatur, aut fuſte cæditur; *Verbis*, m quis alteri convitium dicit; *Literis*, cùm is famoſum libellum, vel carmen, ad infa- iam alicujus conſcribit, componit, vel edi rat, cujus pœna eſt capitalis.

§. *injur.*
l. un. C. de fam. lib.

Quotuplex eſt Injuria?

Duplex: alia *Levis*, alia *Atrox*. Illa fit, m quis leviter & levi ex cauſa ab aliquo juriosè pulſatur; imò & cùm filius à pa- e, à patrono libertus, vel alius à ſuperiore o, levi nullave ex cauſa, cæditur, corripi- rque: quoniam illis ſolummodo ex juſta uſa, moderata permittitur caſtigatio, non tra cauſam. Quamquam tunc his, qui nt in poteſtate, agere non liceat injuria- um, cùm nulla famoſa actio in patrem de- ur, ne quidem emancipato, niſi atrocitas aſerit dandam eſſe actionem. Similiter ne- que à liberto injuriarum agi poteſt contra atronum, niſi atrocem injuriam fuerit paſ- us, cùm & patronis liceat mediocriter caſti- are libertos.

§. *atrox. inf. h. t.*
l. 3. C. de pat. poteſt. l. 7. §. 2. & 3. ff. eod.

Atrox verò *injuria* quaſi contumelioſior & major æſtimatur, & fit multifariam; vel *ex facto*, atque armis, quibus infertur, ut ſi vulnus alicui illatum, vel os percuſſum ſit, idque gladio aut fuſte; vel *ex perſona*, ut ſi magiſtratus, pater, patronus, vir nobilis, in- juriam patiatur; vel *ex loco*, ut ſi quis in foro,

d. l. 7. §. 6. l. 8. & 9. ff. eod.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

foro, theatro, aut judicum conſpectu, paſſus fuerit injuriam; vel *ex loco vulneris*, veluti ſi in oculo vel facie quis percuſſus fuerit.

Per quas perſonas quis pati dicitur injuriam?

§. patit. l. 1. §. 5. & l. 18. §. ult. ff. h. t.

Patitur quis injuriam, non ſolùm per ſemetipſum, hoc eſt, cùm directò ipſi patrifamilias, vel matrifamilias, fit injuria: verùm etiam per alias perſonas, cùm ſcilicet per conſequentias injuria fit his, quos in poteſtate quis habet, veluti liberis, item uxori ac nurui; nam hæ perſonæ, injuriâ affectæ, actionem patri, marito, ac ſocero, acquirunt, quorum nimirum poteſtati vel affectui ſubjectæ ſunt.

Quid, ſi viro injuria facta ſit, poteritne uxor injuriarum agere?

verſ. contra. l. 2. ff. eod.

Nullo modo. Defendi enim uxores à viris, non viros ab uxoribus, æquum eſt: niſi de captivitate aut incarceratione viri, aliave perſonali injuriâ, agatur, quæ ad ipſam quoque pertineat uxorem.

Quid, ſi ſponſæ alicujus facta ſit injuria?

verſ. itaque ſi filiæ. l. 18. §. ult. ff. h.

Eam injuriam vindicant, & quaſi ſuam ſinguli proſequuntur; primò ipſa filia; ſecundò ſponſus, ratione affectus; tertiò pater ſponſæ, poteſtatis nomine; quartò ſocer. Ita ut ſingulis ſeparatim ſua ſit actio, quarum una aliam non conſumit. Et hoc ita procedit, quatenus injurians ſcivit eſſe filiamfamilias, & conjugatam, licet ignorarit,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

arit, cujus ſit filia aut uxor: ſufficit enim intentio.

Quid in ſervis eſt juris?

Servis quidem ipſis nulla injuria fieri intelligitur, cùm ſervus careat capite & exiſtimatione, quæ per injuriam diminuitur; ſed ipſi domino, ſi nimirum injuria ſit atrox, vel apertè in contumeliam domini directa; ſin levis, ut quia ſervo convitium quis dixerit, vel pugno eum percuſſerit, nulla eſt actio, cùm Jure civili ſervus pro nullo, imo pro mortuo habeatur. *§. ſervis.* *l. 32. & 209. de R. I.*

Quid, ſi communi ſervo injuria facta ſit?

Tunc ſingulis dominis injuriarum competit actio, æſtimatione injuriæ facienda non pro ea parte, quâ dominus quiſque eſt, ſed ex dominorum perſona & pro dignitate cujuſque: v.g. gravius & pluris æſtimabitur injuria facta nobili aut ſenatori, quàm plebeio, licet ex æquis partibus ſint domini. *§. ſi communi.* *l. 16. ff. h. t.*

Quid, ſi ſervo uſufructuario?

Tunc ſoli proprietario injuria fieri intelligitur, cui proinde ſoli injuriarum competet actio.

Quid, ſi libero homini, qui bonâ fide ſervit?

Eo caſu diſtinguendum eſt. Aut enim in contumeliam & contemtum domini facta eſt injuria & ſoli domino injuriarum actio competet: aut in ipſum liberum hominem in- *§. ſed ſi libero.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

injuria directa eſt, & ſuo nomine is experiri poterit. Idemque juris eſt in ſervo alieno, bonâ fide alicui ſerviente.

Excuſatne veritas convitii ab injuriarum actione?

l. 5. C. h. t. l. 18. ff. cod. Diſtinguendum ſimiliter eſt. Aut enim animo propoſitoque contumeliæ inferendæ quid objicitur, fortè ab eo, qui inconſulto calore in rixam prolapſus eſt; aut crimen objicitur ſine convitio, vindicandæ Reipub. vel juris ſui conſervandi gratia. Priori caſu, propter cauſam contumeliæ, datur injuriarum actio, quam veritas objecti non tollit: poſteriori, quippe ceſſante cauſâ & propoſito faciendæ contumeliæ ſeu injuriæ, non datur.

Excuſaturne injuriam inferens cum proteſtatione honoris, vel retorſione?

r Gail. l. 2. obſ. c. 101. & cap. 100. Minimè; ut ſi dicat, *Tu mentiris, ſalvo honore*, quia verbum iſtud injurioſum ſatis declarat animum injuriandi, non obſtante proteſtatione, vel honoris præfatione, quæ actui contraria nihil operatur. Cæterùm ſi injurioſè provocatus injurianti reſpondeat, *Tu mentiris*, idque in continenti, non tam videbitur injuriam feciſſe, cùm abſit nocendi animus, quàm objectam injuriam retorſiſſe, ſui honoris defendendi cauſa: atqui licet vim atque injuriam in continenti propulſare.

Quæ

Quæ eſt pœna injuriarum?

Olim ex L. XII. Tabb. propter membrum quidem ruptum pœna erat talio, id eſt, licebat illi, cui membrum ruptum eſſet, retaliando itidem membrum rumpere; propter os verò fractum percuſſumque nummariæ pœnæ erant conſtitutæ; ob reliquas autem injurias tantùm erat pœna viginti quinque aſſium, quam ſufficere judicabat antiquitas, pro ejus temporis paupertate. Verùm Prætores poſteà pœnam hujuſmodi minùs dignam judicantes, abrogarunt eamdem, & permiſerunt, ut injuriam paſſus, eam æſtimaret, æſtimatam Judex ex æquo & bono augeret, vel minueret, ſecundùm gradum dignitatis, vitæque honeſtatem. *§. pœnæ.* *Gell. l. 10. c. 1.*

Eſtne publica quoque hæc actio?

Eſt: nam & Lex Cornelia de injuriis loquitur, & injuriarum actionem introduxit, quæ competit illi, qui ſe pulſatum, vel verberatum, vel domum ſuam vi introitam eſſe docuerit. Domum autem accipimus, ſive in propria domo quis habitet, ſive in conducta, ſive gratis, ſive hoſpitio receptus ſit. *§. ſed & lex.* *l. 5. in pr. ff. h. t.*

Poteſtne injuriam paſſus agere vel civiliter, vel criminaliter?

Poteſt: & quidem ſi civiliter agat, petet, reum æſtimatione factâ condemnari in certam pecuniæ ſummam, ſibi accuſatori applicandam. Sin autem criminaliter, petet, *§. in ſumma.*

l. 7. §. ult. ff. h. t. reum arbitrio judicis corporaliter puniri, aut mulctâ pecuniariâ, quæ fiſco applicetur. Sed unâ ex his electâ tollitur altera, quia utraque actio ad eumdem finem, nempe ad vindictam & pœnam, tendit, & utraque infamat.

Quæ eſt differentia inter utramque hanc actionem?

l. 11. §. 1. ff. h. t. *l. pen. §. 1. ff. de pub. jud.* Quòd in civili injuriarum actione poſſit intervenire procurator, in criminali non item. Quemadmodum etiam ad crimen publici judicii perſequendum fruſtra intervenit procurator. Ratio poſita eſt in gravitate judiciorum, ac pœna, quæ ex illis irrogatur, quæque ferenda eſt in corpus ipſius principalis, non verò procuratoris.

Nulli ergò licet criminaliter per procuratorem agere?

Verſ. hoc videlic. Licet viris illuſtribus; quod dignitati eorum tributum eſt, ut per procuratores poſſint actionem injuriarum criminaliter vel *l. ult. C. h. t.* perſequi, vel ſuſcipere, & ſe defendere; ut & domi teſtimonium perhibere, cùm aliàs teſtes ſint evocandi, teſtimonii dicendi cauſâ.

Teneturne is injuriarum, qui ipſe non fecit, ſed procuravit injuriam?

§. non ſolum. *l. 169. ff. de R. I.* Tenetur: quia quod quis per alium facit, ipſe feciſſe videtur. Is enim damnum dat, qui jubet dare. Unde qui aliquem conduxit quovis modo, ut famoſum libellum affigat, vel ſatyram in contumeliam alicujus cantet,

certè

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

:rtè perinde tenetur, ac ſi injuriam feciſſet: quia doloſè fecit, aut fieri curavit. *d. l. 11. in pr. & l. 1. §. 2.*

Quibus modis tollitur injuriarum actio?

I. *Morte* tam actoris, quàm rei, ita ut in hæredem non tranſeat: quia actio eſt famoſa, & vindictam perſequitur.

II. *Remiſſione*, eâque vel *expreſſâ*, puta pacto, etiam nudo, ac nuda voluntate, transactione, & jurejurando, vel *tacitâ*, per ſilentium & lapſum anni: eſt enim prætoria hæc actio, ideóque anni lapſu tollitur. *l. 11. §. 1. l. 27. ff. l. 5. C. h. t.*

III. *Diſſimulatione*; ſi injuriam paſſus ſtatim ad animum ſuum non revocaverit: adeò ut non poſſit poſtea eam, ut maximè velit, recolere. Cùm enim odioſa ſit hæc actio, meritò reſtringi debet. *§. hæc actio. c. 15. de R.I. in 6.*

TIT. V.

De obligationibus, quæ quaſi ex delicto naſcuntur.

Quæ Obligatio dicitur quaſi ex delicto naſci?

QUæ non ex dolo, id eſt, non ex voluntate & deſtinatione agentis, ſed magis ex imperitia, negligentiave proficiſcitur, tamquam ex quaſi delicto, ubi nempe perſonæ delictum verè & directè non comprehenditur, ſed interpretatione vel juris fictione. Ita delinquere dicitur Judex, malè judicando litem ſuam faciens: item is, ex

cujus cœnaculo aliquid dejectum effuſumve fuerit; & denique exercitor navis, cauponæ, aut ſtabuli.

Quo pacto dicitur Iudex obligari quaſi ex delicto?

§. 1. Obligatur quaſi ex delicto Judex, qui per imprudentiam, hoc eſt, juris ignorantiam malè judicat, & litem ſuam facit: nam imprudentia atque imperitia eſt ſpecies culpæ, culpa autem pars quædam delicti; ideóque licet Judex per imprudentiam malè judicando, neque ex maleficio, neque ex contractu obligatus ſit, tamen quia peccaſſe aliquid intelligitur, quaſi ex maleficio teneri dicitur, & litem ſuam facere, id eſt, periculum & damnum alienæ litis transferre in ſe: ad cujus tamen veram æſtimationem non tenetur, ſed quantum ea de re æquum religioni judicantis videbitur. Quòd ſi largitione vel gratiâ inductus perperam judicaverit, jam ex maleficio tenebitur, condemnandus propterea in ſolidam litis totius æſtimationem & expenſarum refuſionem, inſuperque, præter infamiæ notam, in triplum ejus, quod acceptum erit, & in duplum ejus, quod promiſſum, ſed nondum datum.

l. 132. ff. de R. I. d. §. 1. l. ult. ff. de extra. cogn. l. 15. §. 1. ff. de Iudiciis. Auth. nov. jure. C. de pœna jud. qui malè jud.

Quo pacto dicitur obligari quaſi ex delicto, ex cujus cœnaculo aliquid dejectum effuſumve eſt?

§. item is. h. t. Talis non propriè ex maleficio obligatus intelligitur, quia plerumque ob alterius culpam tenetur. Neque enim ipſe in eum locum,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

cum, quà vulgò iter eſt, dejecit, aut effudit aliquid, dolove malo damnum procuravit: attamen quia non providit, ut debebat, ne per eos, quos ſecum habet in cœnaculo, vel proprio, vel conducto, vel in quo habitat gratis, damnum daretur, cùm etiam publicè interſit ſine metu & periculo per itinera commeari, ideo quaſi ex delicto obligatus intelligitur.

Quid juris eſt de ſuſpenſo, quod poſſit, ſi ceciderit, alicui nocere?

Etiam hoc caſu factum punitur, pœnâ decem aureorum conſtitutâ, ſive nocitum ſit, ſive non, modò poſitum ſuſpenſumve quid fuerit, ea parte, quâ vulgò iter eſt, ita ut nocere poſſit. Hæc actio eſt popularis, id eſt, competit cuilibet de populo. *§. cui ſimilis.*

Ad quid verò datur actio de effuſo, vel dejecto?

Ejus tria ſunt capita. Primum de *damno in rebus dato*; ut ſi veſtes tranſeuntis maculatæ corruptæve ſint, effuſo oleo, vel quâ aliâ re; quo caſu agitur ad duplum damni dati. Secundum de *homine libero occiſo*; quo caſu quinquaginta aureorum pœna eſt conſtituta, quia hominis liberi æſtimatio nulla eſt. Tertium de *homine libero læſo*, vel ſi aliàs nocitum ei eſſe dicatur; quo caſu quantum ob eam rem æquum Judici videbitur, actio datur. Judex enim computare debet mercedes medicis præſtitas, cæteraque impendia, quæ in curatione facta *Verſ. ob hominem.*

 ſunt:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

ſunt: præterea operas, quibus caruit, aut cariturus eſt, ob id, quod inutilis eſt factus.

Si filius ſeorſim à patre habitet, & ex ejus cœnaculo nocitum ſit, teneturne pater?

§. ſi filiusfam. l. 5. verſ. ideo. ff. de O. & A.

Nequaquam, cùm nulla patris ſubſit culpa, ſed cum ipſo filio agendum eſt, ſive quid dejectum effuſumve fuerit, vel quid poſitum ſuſpenſumve habuerit, quod nocere poſſit. Id ipſum obſervatur, filiofamilias imperitè judicante: nam & in eum actio datur, qui litem ſuam fecit, non in patrem.

Cur non in patrem actio datur de peculio?

d. l. 1. §. 8. l. 58. ff. de R. I. l. 3. C. de bon. proſcript.

Quia actio de peculio datur ex contractu, non ex delicto vel quaſi delicto filii. Unde illa juris regula: *Ex pœnalibus cauſis non ſolet in patrem de peculio actio dari*; quia in conceſſa adminiſtratione, & mandato, numquam continetur delictum. Proinde etiam publicatis bonis filii, propter delictum, non cenſetur publicatum ejus peculium.

Quo denique pacto obligantur quaſi ex delicto nautæ, caupones, ſtabularii?

§. ult. h. & titul. Nautæ, caup. l. 1. §. ult. ff. furti adverſ. nau.

Obligantur in factum actione, in duplum ejus, quod viator vel vector de ſarcinis, aut rebus ſuis in eorum navi, caupona, vel ſtabulo amiſerit, quia aliquatenus culpæ rei ſunt, quòd operâ malorum hominum utantur; eoque reſpectu quaſi ex delicto teneri videntur. Dico, in navi; quia furtum extra navem, licet à nautis factum, non præſtant exer-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

exercitores : neque etiam de facto viatorum, vel vectorum, utpote quos ignotos promiſcuè recipiunt. Poſſunt tamen in ſimplum conveniri, ratione damni dati in rem, cujus cuſtodiam receperunt.

Cur hæc actio datur hæredi, non verò in hæredem?

Hæredi quidem datur, tùm quia eſt rei perſecutoria & perpetua, tùm quia in actionibus quæ ex delictis oriuntur, id placet, ut noxa caput ſequatur. *Text. h. in fine. l. 1. in fin. ff. de privat. del.*

Adverſus hæredem non competit hæc actio, quia pœnalis ex delicto deſcendens. *Nec ſolent* (inquit regula juris) *in hæredem actiones tranſire, quæ pœnales ſunt ex maleficio, veluti furti, damni, injuriæ, vi bonorum raptorum, injuriarum.* *l. 111. §. 1. ff. de R. I.*

TIT. VI.

De Actionibus.

Expoſito jure perſonarum, ac rerum, ſupereſt, ut de jure actionum, quod tertium eſt Juris objectum, agamus.

Quid eſt Actio?

A*ctio nihil aliud eſt, quàm jus perſequendi in judicio, quod ſibi debetur*, id eſt, poteſtas & facultas agendi, quâ apud Judicem quis petit, quod ſibi dari aut reſtitui debet. Nam verbum, *Debendi*, largè & generaliter accipiendum eſt, ut actionem tam perſonalem, quàm realem comprehendat. *Text. h. in pr. l. 178. §. ult. ff. de V. S. Coraſ. 6. miſc. c. 5.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quotuplex eſt Actio?

Actionum hoc Tit. variæ traduntur diviſiones, quæ eò ferè tendunt, ut intelligatur, cui actio detur, adverſus quem, ad quid, *&c.* deſumtæ, vel à *cauſa materiali*, unde actionum aliæ in rem, aliæ in Perſonam; vel à *cauſa efficiente*, in Civiles & Prætorias; vel à *cauſa finali*, in perſecutorias rei & pœnæ; vel à *quantitate rei petitæ*, unde actionum quædam in ſimplum, quædam in duplum, *&c.* conceptæ ſunt; vel ab *intrinſeca* ipſarum *actionum qualitate*, hinc enim actionum aliæ ſunt bonæ fidei, aliæ ſtricti juris; vel denique ab *effectu* ſive *quantitate exſecutionis*, quibus vel ſolidum perſequimur, vel modò ſolidum, modò minus.

Magna harum actionum utilitas & uſus eſt, per quas ſine armorum ſtrepitu, quod noſtrum eſt, conſequimur, & ne injuria nobis auferatur, legitimis modis tuemur; adeo ut teſte Paulo, *qui actionem habet, rem ipſam habere*, id eſt, tenere *videatur*. *l. 15. ff. de R. I.*

I. DIVISIO ACTIONUM, In Rem & Perſonam.

Quæ eſt ratio hujus Diviſionis?

Quia quicquid actione aliquâ perſequimur, id vel noſtrum eſt, vel nobis debitum: diciturque hæc omnium actionum, quibus inter aliquos apud judicem de quacumque re quæritur, ſumma diviſio: quia omnium omni-

nnimodo actionum materia eſt, ut aut in rſonam dirigantur, aut in rem.

Quæ dicitur Actio in perſonam, ſive perſonalis?

Quâ cum eo agimus, qui nobis obligatus eſt §.1. h.t. *contractu vel quaſi, ex maleficio vel quaſi, l aliquid dandum vel faciendum.* Nam ex ontractu fluit obligatio, ex qua immediatè aſcitur actio. Dicta autem *Perſonalis*, quia bligati perſonam perpetuò ſequitur. Dicitur & *Condictio* hæc actio. *Condicere* enim eſt, iem dicere alicui, quo quis acturus ſit. Sed bolito illo denuntiandi more, retentum ſt vetus Condictionis nomen pro actione perſonali.

Quæ dicitur Actio in rem, ſive Realis?

Qua cum eo agimus, qui nullo jure nobis obligatus eſt, neque contractus vel quaſi, neque delicti vel quaſi; *petimuſque rem noſtram, quæ ab alio poſſidetur.* Duo propterea hîc neceſſaria ſunt, *dominium* ex parte actoris, qui intendit rem, quam vindicare conatur eſſe ſuam, ſeque ejus dominum pronuntiari; & *poſſeſſio* ex parte rei. Dicta ideò *Realis*, quia rem perpetuò ſequitur: item *Vindicatio*; à vindicando, id eſt, aſſerendo ſibi dominium, quaſi dominium, vel jus, quod quis habet in re. d. §.1. *in fine.* *l.* 23. *ff. de rei vind.*

Quid reali actione petitur?

Petitur reſtitui res, & transferri ejus poſſeſſio, non etiam dari, ut in perſonali actio- §. *ſic itaque. h. t.*

§. *furti actio. ſup. de oblig. quæ ex delicto.* ne; quia dare eſt dominium transferre: atqui res, quæ jam actoris eſt, ampliùs ejus fieri non poteſt, cùm dominium non poſſit niſi ex una cauſa procedere. Fallit in domino rei furtivæ, qui & vindicare à quolibet poſſeſſore, & condicere rem ſuam à fure poteſt; quod odio furum receptum fuiſſe ſuprà quoque diximus. Poſſeſſoris verbo continetur, *l.131. & l.150. ff. de R. I.* quiſquis habet reſtituendi facultatem. Item *qui dolo deſiit poßidere.* Quia *pro poſſeſſore dolus eſt.*

Quotuplex eſt in rem Actio?

Duplex: alia *Directa*, quam habet dominus rei directus adverſus quemcumque poſſeſſorem; alia *Vtilis*, quæ datur domino utili, qui nimirum in re petita utile habet dominium, quales ſunt vaſallus & emphyteuta. Et notandum hic eſt, oportere rem corporalem eſſe, quæ petitur.

Quid, ſi res aliqua incorporalis, ut ſervitus, petatur?

Hoc caſu duplex in rem prodita eſt actio, *Confeſſoria*, & *Negatoria.*

Quæ dicitur Actio Confeſſoria?

§. *æquè. h. t. l. 2. ff. ſi ſervitus vind. l. 5. in pr. ff. ſi uſusfr. pet.* *Eſt actio realis, quâ quis vindicat ſeu aſſerit ſervitutem fundo ſuo:* contendens ſervitutem aliquam in fundo alterius ſibi vel fundo ſuo competere, adverſus quemlibet impedientem: ut ſi agat quis jus ſibi eſſe utendi fruendi ædibus alienis, vel per fundum vicini eundi, agendi, &c. Et oritur ex jure, quo acquiſita eſt ſervitus, quam vindicare cupimus, ut ex pacto, quo eſt conſtituta, aut ex ul-

tima

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

tima voluntate, quâ nobis eſt relicta ſervitus.

Quæ Negatoria?

Eſt actio realis, quâ quis vindicat ſeu aſſerit libertatem fundo ſuo, & negat alteri competere ſervitutem: veluti ſi quis intendat jus non eſſe adverſario utendi fruendi, eundi, aquamve ducendi, &c. Et oritur ex jure dominii, quod ut in re noſtra integrum retineamus, defendere illud nos adverſus eum, qui ſervitutem imponere rei noſtræ velit, æquum eſt.

In controverſiis rerum corporalium daturne hujuſmodi Actio?

Non datur: nam in illis agit is, qui non poſſidet, cùm omnis in rem actio id ſpectet, ut res, quæ abeſt, reſtituatur non poſſidenti. Ei verò, qui poſſidet, non eſt actio prodita, per quam neget rem actoris eſſe, quippe cui ſufficere debeat, quod poſſideat. *d. §. æquè. verſ. quod genus. l. 1. §. 6. ff. Uti poſſid.*

Cui incumbit probatio, confeſſoria an negatoria agenti?

Regulariter per rerum naturam is, qui agit, probare debet: negantis enim nulla eſt probatio. Hoc verò loco aliter obtinet, quia qui negat, hoc eſt, qui negatoriam intendit, juris præſumtionem pro ſe habet, nempe rem ſuam eſſe liberam, donec contrarium probetur; & ſic poſſeſſor qui convenitur, partes obtinet actoris, & per conſequens probare ſuam intentionem debet; nempe ſervitutem ſibi jure, nimirum pacto, vel *l. 23. C. de prob. l. 8. C. de ſervit. verſ. ſanè. h. t. Weſem. ad §. æquè.*

vel ultima voluntate, vel alia ex cauſa competere.

II. DIVISIO ACTIONUM, In Civiles & Prætorias.

Quæ dicuntur Actiones Civiles?

Quæ ex legitimis & civilibus cauſis deſcendunt. Legitimæ autem cauſæ ſunt obligationes, vel dominia, aut jura, certo jure civili ad actionem producendam introducta, vel comprobata.

Quæ Prætoriæ?

§. ſed iſta. *Quas Prætor ex ſua juriſdictione comparatas habet.* id eſt, quas ex ſuis edictis propoſuit & invenit, adjuvandi, ſupplendi, & corrigendi Juris civilis gratia: Et hæ iterum vel in rem ſunt, vel in perſonam. In rem ſunt, *Publiciana*, *Reſciſſoria*, *Pauliana*, *Serviana*, *& quaſi Serviana.* In perſonam, *de Conſtituta pecunia*, *de Peculio*, & quæ oritur, *ex jurejurando.* *§. pœnales. 12. inf. h. t.* Sunt & actiones in perſonam pœnales, quas Prætor multas ex ſua juriſdictione introduxit: item Præjudiciales actiones, quæ licet ex jure in perſonam naſcantur, tamen in rem eſſe videntur.

De Actionibus Prætoriis in rem.

Quid eſt Actio Publiciana?

§. namque. *Eſt actio in rem Prætoria, quæ datur ad vindicandam rem ex juſta cauſa alicui traditam,*

n, & nondum uſucaptam, amiſſa caſu illius poſſeßione.

Quòd ſi uſucapta res eſſet, dominio per ſucapionem quæſito, civilis quoque in m competeret actio, Publicianâ, utpote uæ ſubſidiaria ſit, quieſcente. Unde eſt rætoria actio: quia, deficiente directâ rei indicatione, ad exemplum ejus Prætor tilem in rem actionem invenit, à nomine uo ſic dictam. *l.20. C. de pact. l.3. ff. de Public.*

Cui datur, & adverſus quem?

Datur ei, qui rem à non domino bonâ fide & juſto titulo, veluti ex cauſa emtionis, donationis, *&c.* acceptam, ante completam uſucapionem, cùm necdum ejus rei dominus effectus eſſet, amiſerit; & datur quaſi domino per uſucapionem facto. *l. fin. ff. de Publician.*

Datur verò adverſus eum, qui rei reſtituendæ facultatem habet, ſive poſſideat, ſive detineat tantùm. Non tamen adverſus dominum: quia Publiciana non ideò comparata eſt, ut res domino auferatur, ſed ut is, qui bonâ fide emit, poſſeſſionemque ejus ex ea cauſa nactus eſt, potiùs rem habeat, quàm poſterior poſſeſſor, qui jure non eſt nactus poſſeſſionem. *Quoties enim utriuſque cauſa lucri ratio vertitur, is præferendus eſt, cujus in lucrum cauſa tempore præcedit.* *l.98. ff. de R. I.*

Quid eſt Actio Reſciſſoria?

Eſt Actio in rem Prætoria, quæ reſciſſa uſucapione, quæ facta eſſe negatur, datur priſtino rei domino ad recuperandam rem ſuam à poſ- *§. rurſus.*

à poſſeſſore uſucaptam, quaſi nunquam uſucapta fuerit.

Contraria, ut patet, planè ſuperiori. Publiciana enim uſucapionem necdum completam adjuvat: hæc planè completam reſcindit, & qui revera uſucepit, fingitur non uſucepiſſe.

Cui competit, quando, & ad quid?

l. 15. *&* 32. *ff. ex quibus cauſis major.* Competit ei, cujus res ab eo, qui vel reipublicæ cauſâ abfuit, vel in hoſtium fuit poteſtate, dum abfuit, uſucapta eſt. Verùm neceſſe eſt, ut, intra annum à reditu uſucapientis, intendat eam is, qui in civitate manſit.

l. 1. §. 1. *l.* 21. *& ſeq. ff. d. t.* *Fabr. Dec.* 7. *Error.* 1. Competit & abſenti adverſus præſentem, ſi, dum probabili juſtave de cauſa abeſſet, tempore abſentiæ res ejus uſucapta fuerit. Ita tamen, ut actioni reſciſſoriæ non ſit locus, niſi priùs obtenta fuerit reſtitutio in integrum adverſus uſucapionem; quia alioqui non eſt aditus ad hanc actionem, niſi remoto impedimento uſucapionis; quamvis hoc alii improbent.

l. 27. *ff. d. t. l.* 18. *eod.* Competit denique non tantùm ad rem amiſſam recuperandam, verùm etiam ad lucrum interim perceptum: adfert enim pleniſſimam indemnitatem hæc reſtitutio, ſic tamen ut lûcrum non capiatur cum pœna & damno alieno. Nec enim plus reponit reſtitutio, quàm abſtulit læſio: *Neque Abſentia ejus, qui Reipublicæ cauſa abeſt, alii damnoſa eſſe debet.* *l.* 140. *ff. de R. I.*

Quid

Quid eſt Actio Pauliana?

Eſt Actio in rem Prætoria, qua revocantur §. item ſi
quæ in fraudem creditorum alienata ſunt. quis.
[.]quitas hujus actionis ſive cauſa in eo poſi- l.206.ff.
[.]eſt, quia iniquum ſit aliquem cum jactura de R.I.
[.]erius locupletari.

Cui, adverſus quem, & intra quod tempus, datur hæc actio?

Datur creditoribus, eorumque hæredibus,
[.]orum in fraudem aliquid à debitore alie-
[.]tum, vel geſtum eſt, ut id revocetur ac re- l.1.6.§.
[.]indatur, quaſi alienatum non eſſet, & res 11.l.10.
[.]nà cum fructibus reſtituantur. §. ult. ff.

Datur non modò adverſus eos, cum qui- quæ in
[.]us aliquid in fraudem creditorum geſtum fraud.
[.]t, ſed etiam adverſus ipſum debitorem, cred.
[.]uſque hæredes; ſed non ultra quam ad eos
[.]ervenit, & ſufficit ſi vel momento res per- l.38.&
[.]enit, etiamſi ipſa non exſiſtat, ſed in aliud l.127.ff.
[.]onverſa ſit. de R.I.

Datur denique intra annum utilem; qui
[.]urrere creditoribus non incipit, priuſquam
[.]is facta ſit poteſtas hanc actionem intentan-
[.]di, hoc eſt, non niſi excuſſis bonis debitoris:
[.]nam ſic demum conſtat, non eſſe ſolvendo
debitorem.

Quæ res veniunt in hanc actionem?

Non modò res corporales, mobiles & d.l.1.in
immobiles, in fraudem creditorum aliena- fine. &
tæ, verùm etiam incorporales: veluti quan- 4 ſeqq.
do debitor alienat commoditates uſusfru-
ctus, vel aliam ſervitutem ſibi debitam,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

eamve amittit non utendo datâ operâ; aut etiam acceptilatione, vel pacto, fraudulenter ſuum debitorem liberat; & denique quocumque alio modo patrimonium ſuum diminuit, & id facit, quod facere non debet.

l. 121. ff. de R. I. Unde Paulus: *Qui non facit, quod facere debet, videtur facere adverſus ea, quæ non facit; & qui facit, quod facere non debet, videtur non facere, quod juſſus eſt.*

Quid, ſi debitor, cum poſſit, non acquirat?

l. 6. ff. quæ in fraudem cred. Non ideò cenſetur alienare: pertinet enim hæc actio ad diminuentes patrimonium ſuum, non ad eos, qui id agunt, ne locupletentur. Neque enim pauperior fit, qui non acquirit, ſed qui de patrimonio ſuo depoſuit. *l. 134. & l. 119. ff. de R. I.* Nec etiam alienare intelligitur, qui occaſione acquirendi non utitur, veluti qui hæreditatem aut poſſeſſionem omittit, conditioni non paret, aut optionem intra certum tempus datam non amplectitur. Unde rectè Ulpianus: *Non fraudantur creditores, cum quid non acquiritur à debitore, ſed cum quid de bonis diminuitur.*

Quæ igitur requiruntur, ut huic actioni locus ſit?

l. 1. §. pen. C. de revoc. his, quæ in fraud. Quatuor præcipua. I. Ut is, qui alienavit, obligatus ſit creditori. II. Ut excuſſis bonis debitor non inveniatur ſolvendo. III. Ut res alienata in bonis fuerit debitoris; nam aliàs non poteſt videri facta injuria creditori. IV. Ut ſit alienata in fraudem creditoris. Fraus hic conſideratur tum ex malo conſilio,

, tum etiam ex eventu ſeu re ipſâ, quæ ilio reſpondeat. Oportet itaque non ſo- in debitore alienante fraudem fuiſſe, ſed n eo, in quem alienatio facta eſt ex cauſa rroſa. *l.79. ff. de R.I.*

Quæ eſt Actio Serviana, & ad quid datur?

Eſt in rem actio, à Servio Prætore inventa, *i experitur quis de rebus coloni, quæ pignoris e pro mercedibus fundi ei tenentur.* *§. item Serviana.*

Datur igitur hæc actio domino fundi ſive atori, ad perſequenda ea, quæ à colono vecta & illata ſunt in prædium ruſticum, pignoris jure pro mercede ac deteriorati- ei ſunt obligata. Dico obligata; quia ſi ominatim non convenerit, ut obligarentur, tioni huic locus non eſt. *l.5.C. locati.*

Quæ igitur eſt differentia hic inter prædium ruſticum & urbanum?

Quòd invecta in prædium ruſticum non bligentur, niſi de eo convenerit expreſſè: vecta verò & illata in prædium urbanum acitè obligata cenſeantur, ſine ulla con- entione. Ratio diverſitatis eſt, quòd in ru- ticis prædiis fructus quotannis naſcantur, & acitè pro mercede obligentur, iiſque ſatis cautum ſit domino, etiamſi id nominatim non convenerit. At in urbanis cùm nihil naſcatur, ex quo ſecuritati domini conſula- tur, ideo proſpiciendum dominis ſive loca- toribus fuit, ut res inquilini, ſive invecta, & illata, tacitè eſſent pignori. Obſervandum *l.3,4, & 7. ff. in quibus cauſ. pign.* *l. ult. C. eod. l. 4. ff de pact.*

tamen,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

tamen, non priùs in extraneos poſſeſſores hanc actionem competere, quàm ſi bona conductoris excuſſa fuerint.

Quæ dicitur Actio quaſi Serviana; cui, & ad quid, datur?

verſ. quaſi Serviana. *Eſt prætoria in rem actio*, etiam *hypothecaria* dicta, ad exemplum Servianæ introducta, *quæ datur creditori contra poſſidentem rem, ſibi expreſſe in ſpecie, vel generaliter & tacitè obligatam, ad conſequendam ejus rei poſſeſſionem.* *l. 17. ff. de pign.* Datur igitur, ut eam retinere, vel alienare, poſſit creditor, ſi à debitore non fuerit redemta.

Inter Pignus & Hypothecam quæ eſt differentia?

Verſ. inter pignus. h. t. Quòd Pignus ſit rei mobilis, Hypotheca rei immobilis; quòd Pignus traditione rei perficiatur, & res poſſidenda creditori detur: Hypotheca verò nudâ conventione contrahatur, quâ debitor ſupponit & obligat rem ſuam creditori, poſſeſſione retenta. Et ex hoc diverſo conventionis modo diverſum jus oritur. Nam ex pignore oritur *Pignoratitia actio*, competens debitori, ut ſoluto debito rem ſuam repetat: ex hypotheca verò *Hypothecaria*, quæ accommodatur creditori adverſus debitorem, qui fidem contractus non implet. Aliæ differentiæ, quæ inter utramque hanc actionem commemorantur, omnes ferè ex eo manant, quòd hypothecaria ſit realis, pignoratitia autem perſonalis. Liberatur hypotheca, ſi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

itor, non ſalvâ pignoris ſui cauſâ, permi- *l. 158. ff. de R. I.*
rem vendi.

Quid probare tenetur, qui hypothecariam movet?

Quatuor. I. Probare ipſum debitum ob- *l. 15. §. 1. ff. de pig.*
tionemque perſonalem debet. II. Pi-
oris conventionem. III. Debitoris ſive
moram, illiuſque, ſi cum tertio agatur,
cuſſionem. IV. Rem obligatam in bonis
iſſe debitoris tempore obligationis.

De Actionibus Prætoriis in perſonam?

Quot ſunt Actiones hujuſmodi?

Dixi ſuprà eſſe tres: *Conſtitutæ pecuniæ* ſive *§. in perſonam.*
e conſtituto, *De peculio*, & actionem in fa-
um, quæ oritur *ex jurejurando*.

Quæ eſt conſtitutæ pecuniæ Actio?

Eſt Actio Prætoria perſonalis, quæ datur *l. 2. C. de conſt. pec. & tit. ff. eod.*
dverſus eum, qui citra ſtipulationem con-
ituit ſe ſoluturum id, quod priùs, ipſe vel
lius, quacumque ex cauſa, etiam ex nudo
acto, naturali tantùm obligatione debebat.
onſtituere enim nihil aliud eſt, quàm pro-
mittere ſolutionem pecuniæ, vel alterius rei,
ntea debitæ: v. g. ſi centum, quæ Titius
tibi debet, conſtituam me ſoluturum: vel ſi
centum, quæ tibi debeo Antverpiæ, conſti-
tuam promittamve nudo pacto me Lovanii
ſoluturum. Ideo Prætoria eſt actio, quia ju- *l. 7. §. 4. ff. de pact.*
re civili ex nudo pacto non datur actio.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Cur ex nudo pacto datur hic actio?

Datur non propter geminationem pacti; nam pactum nudum, etiam centies repetitum, actionem non parit: ſed ideo, quia hoc pactum ad aliquam aliam obligationem præcedentem accedit. Nam qui conſtituit, non ſimpliciter promittit ſe daturum (ut aliàs pacto nudo fieri ſolet) ſed deliberatè promittit ſe ſoluturum, quaſi jam debeatur: ideoque non tam novum debitum contrahit, quàm contractum agnoſcit, & ſe ſoluturum affirmat.

Quæ eſt actio de peculio?

§. actiones autem. l. 1. ff. quod cum eo. l. 5. §. 3. & l. 9. §. 2. de pecul.

Eſt actio Prætoria, perſonalis, competens ei, qui cum filiofamil. vel ſervo, peculium habentibus, contraxit, adverſus patrem, vel dominum, ut peculiotenus, deductis his, quæ naturaliter ipſis debita ſunt, condemnentur. Dico, peculiotenus: quia non tenentur in ſolidum, ſed eatenus tantum, quatenus eſt in peculio, ſive quatenus vires peculii patiuntur. Peculium verò eſt veluti puſillum patrimonium, quod pater ac dominus per filios & ſervos tractari patitur.

Cur introducta à Prætore?

l. 11. ff. de oblig. & act. & tit. C. ne fil. pro patre.

Quia Jure civili nulla talis actio fuit prodita; nemo enim ex alieno actu vel contractu obligatur, ſed quiſque ex proprio: at nec filius pro patre, vel pater pro filio propriè & directè obligatur, multò minùs dominus pro ſervo. Sed Prætor æquitate motus actionem hanc conceſſit: æquum enim eſt, ut, quia pa-

ter

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

vel dominus ex peculio filii vel ſervi lu- *l. 149 ff.*
m ſentit, etiam onus ſuſtineat obligatio- *de R. I.*
& actionis. Deinde concedendo pecu-
n, permiſiſſe quoque videtur pater filio,
dominus ſervo, ut contrahat & nego-
ur.

Quæ eſt actio ex Iurejurando competens?

Quam Prætor accommodat ei, qui poſtu- *§. item ſi*
te adverſario juravit ſibi aliquid deberi. *quis.*
m jure civili uti ex pacto nudo, ita & ex
ejurando non naſcitur actio. Prætor ve- *l. 56. ff.*
ſupplendi Juris civilis cauſa, actionem in *de fide-*
ctum accommodat, quæ non ex nudo qui- *juſſ. l. 5.*
m jurejurando, ſed ex cauſa præcedenti *7. & c. ff.*
tur; per quam hoc unum quæritur, an ju- *de jure-*
verit quis, non item an ei debeatur: cùm *jur.*
æſtio quaſi tranſacta cenſeatur juramento,
od ideo litis deciſorium vocant.

Quotuplex eſt hoc litis deciſorium juramentum?

Triplex, *Voluntarium, Iudiciale, & Neceſ-* *l. 17. l.*
rium. *34, 36,*
Voluntarium eſt, quod pars parti ex con- *& 58. ff.*
entione extra judicium defert. In eo illud *de jure-*
ngulare eſt, quòd nemo ab initio id invitus *jur.*
ecipere cogatur; ſemelque ſuſceptum referri
non poſſit.

Iudiciale, quod pars parti defert in judi-
io, quodque deferenti referre poteſt is, cui
delatum eſt.

Neceſſarium, quod à judice uni ex liti-
gato-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

gatoribus defertur in cauſis dubiis: & hoc quoque referri non poteſt, neque judici, neque alteri parti. Ex omnibus autem his ſpeciebus datur iſta jurisjurandi actio.

Quid neceſſarium in juramento præſtando?

Quod is, qui jusjurandum adverſario defert, prius de calumnia jurare debeat, niſi fortè patronus vel parens ſit. Habet etiam facultatem referendi jusjurandum illi, qui detulit, & tunc jusjurandum de calumnia ab eo exigi non poteſt. Quæ tamen facultas referendi ceſſat in actionibus ex maleficio deſcendentibus, quia Lex non permiſit nominatim, jusjurandum in his actionibus referri.

De Actionibus Prætoriis pœnalibus.

Quot ſunt tales Actiones?

§ *pœnales.* Induxit quamplures Prætor, quarum hîc tres tantùm enumerantur: *De albo corrupto,* ſive *albi corrupti, ex edicto De in jus vocando, ex edicto Ne quis eum, qui in jus vocatur, vi eximat.*

Quæ eſt actio Albi corrupti?

l. 7. ff. de juriſd. Eſt actio popularis, adverſus eum competens, qui quid ex albo Prætoris, quod juriſdictionis perpetuæ cauſâ propoſitum erat, dolo malo per ſe, vel per alium, corruperit, vel album ſuſtulerit atque amoverit. Pœna eſt 50 aureorum. Si plures corrupe-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

…erint, omnes in ſolidum tenentur, nec …ſtatio pœnæ ab uno, liberat alium. Ra… …eſt, ut contemta Prætoris majeſtas omni… …vindicetur. *l. 12. 24. & ult. ff. de in jus voc.*

Quæ eſt actio ex Edicto De in jus vocando?

Eſt in factum actio, quâ convenitur is, …contra Prætoris edictum, veniâ non im…tratâ, in jus vocaverit, quem vel poteſta… …vel honoris, vel reverentiæ reſpectu, non …uit nec debuit vocare, ut ſunt parentes, …troni; quibus propterea hæc actio com…tit, ad pœnam 50 aureorum. Ratio poſi… …eſt in læſa reverentia, hujuſmodi perſonis …bita. *l. 4. & ult. ff. d. t.*

…uæ eſt actio ex Edicto, Ne quis eum, qui in jus vocatur, vi eximat?

Eſt ſimiliter in factum actio, quâ tenetur …, qui vocatum in judicium, per ſe vel per …um, vi exemerit, & fecerit, quò minùs …catus ad judicem competentem iret. Cùm …mo de domo ſua extrahi debeat. Datur …on ad certam pœnam, ſed ab actore, cui ea …dit, æſtimandam; &, ſi plures unum ex…merint, in ſingulos dabitur in ſolidum. Ra…o eſt, quia iſtiuſmodi violentiâ miniſtri …ſtitiæ contemnuntur, & cognoſcendi po…eſtas iis aufertur. *l. 1. & 5. §. 1. ff. ne quis eum, qui in jus voc. l. 103. ff. de R. I.*

De

De Actionibus Prætoriis Præjudicialibus.

Quæ dicuntur Præjudiciales Actiones?

§. præjudiciales. Per quas præjudicatur aliis cauſis; ita ut, cùm de his pronuntiatum eſt, eadem opera etiam de aliis, quæ inde pendent, ſimul judicatum videatur, potiſſimum ubi de ſtatu perſonæ quæſtio incidit, de quo primùm cognoſci debet, & interim aliæ ſilent quæſtiones; primaque quæſtio præjudicium facit aliis, ita ut ex illius eventu dependeat deciſio aliarum controverſiarum. Harum actionum tres hic adferuntur ſpecies.

l. 7, cum ſeq. l. 24. & 27. ff. de lib. cauſa. I. Per quam quæritur de ſtatu alicujus, liberne ſit, an ſervus, & vocatur Liberalis cauſa, & Præjudicialis: quia ſi cauſa fuerit deciſa, & fuerit declaratus ſervus, qui in quaſi poſſeſſione erat libertatis, conſequenter dominicæ poteſtati & actionibus de peculio præjudicium adferet.

l. 2. §. 1. ff. ſi libert. ingen. eſſe dic. II. Ingenuitatem concernit. Nam ſi patronus à Mævio operas petat, quærendum primò an ſit ejus libertus: quo probato, præſtandæ ab eo erunt operæ. Aliàs rejici debet actor, cùm ingenuus operas debere nequeat.

ff. de agn. & alend. lib. III. De partu agnoſcendo, quâ filius, vel mater pro filio, antequam ad alimentorum judicium veniat, intendit ſe filium eſſe, & contendit, ut pater eſſe pronuntietur. Si vicerit filius, quæſtioni principali præjudicium

ium factum erit, cauſâque deciſâ ad alenum cogetur pater : ſecus, ſi non vicerit.

Præjudiciales iſtæ actiones ſunt-ne in rem?

Videntur eſſe in rem, ſed impropriè; quia non naſcuntur ex dominio aut jure in rem, ſed ex jure in perſonam : ut cùm quæritur, an Seius ſit Titii filius; an libertus, an ſervus. Sunt tamen quodammodo in rem; nam vindicatur hic ſervitus, aliudve jus, quod in perſona habetur, ut libertas, ingenuitas, aliave hujuſmodi perſonæ conditio. Unde *actio libertatis* eſt quaſi ex jure proprietatis in ſervum : *actio ingenuitatis*, quaſi ex jure dominii in libertum : *actio familiæ*, quaſi ex jure dominii in filiumfamil.

III. DIVISIO ACTIONUM, In perſecutorias Rei, Pœnæ, & Mixtas.

Vnde deſumta eſt hæc diviſio?

Deſumta eſt à cauſa finali, ſive à qualitate eorum, quæ petuntur. Quicquid enim actione aliquâ petimus & perſequimur, eſt vel res, vel pœna; vel partim res, partim pœna. *§. ſeq.*

Quæ ſunt actiones Rei perſecutoriæ?

Quibus perſequimur id, quod ex patrimonio noſtro abeſt, vel noſtra intereſt. Abeſt autem vel quod è re noſtra penes alium *§. rei perſequendæ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

l.35.ff.de O.& A. eſt, vel quod nobis ab alio debetur. Illud actione in rem petimus, hoc actione in perſonam.

Itaque rei perſequendæ cauſâ comparatæ ſunt *omnes in rem actiones*. Item *actiones in perſonam ferè omnes*: quæ ſcilicet ex contractu originem trahunt, veluti mutui, commodati, depoſiti, mandati, pro ſocio, ex emto, vendito, locato, conducto; his enim omnibus ſimplum, hoc eſt, ſolam rem perſequimur.

Cur dicitur, ferè omnes *in perſonam actiones eſſe rei perſecutorias?*

Verſ. plane. Quia actio excipitur depoſiti, utique ex cauſa tumultus, incendii, ruinæ, naufragii, idque adverſus inficiantem ſive negantem *l.1.§.4. ff. de poſ.* rem apud ſe depoſitam eſſe. Nam eo caſu mixta eſt actio, partim realis, partim pœnalis, quâ deponens perſequitur non tantùm id, quod patrimonio ſuo abeſt, ſive ipſam rem, quæ depoſita eſt, ſed ulterius agit ad pœnam, id eſt, duplum rei depoſitæ: quod duplum tunc pœnæ nomine dandum eſt, quando depoſitarius, inficiatus depoſitum, convictus eo nomine fuerit. Ratio, cur in duplum condemnandus veniat, quod grave ſit eo caſu fidem fallere, quippe creſcente perfidiâ adverſus afflictos uſurpata, & in ejuſmodi neceſſitatis tempore deprehenſos, quo conſuli illis æquiſſimum eſt.

Qua

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quæ ſunt actiones Pœnæ perſecutoriæ?

R. Quibus actor petit, quod nec ſibi abeſt, nec reo adeſt: quemadmodum obtinet in furti actione, quâ vel duplum vel quadruplum petitur, nec res ineſt; ſed extra pœnam perſequitur ipſam rem dominus, aut is, cujus intereſt habere rem, vel rei vindicatione, petens rem ſuam eſſe, ſive fur ipſe eam rem poſſideat, ſive alius quilibet; vel condictione furtivâ, tam adverſus furem, quàm ejus hæredem, & quosvis ſucceſſores. Itaque *illi debet permitti pœnam petere, qui in ipſam non incidit*: quia qui pœnæ eſt obnoxius, non poteſt alium ad pœnæ ſolutionem compellere.

§. ex maleficiis. l. 25. ff. de O. A.

l. 5. & 7. ff. de cond. fur.

l. 154. §. 1. ff. de R. I.

Quæ dicuntur actiones Mixtæ?

Quibus partim rem, ſive id, quod nobis ſeu patrimonio noſtro abeſt, partim pœnam, perſequimur. Exempla earum tria hic exponuntur, in actione *Vi bonorum raptorum, Legis Aquiliæ, & de legato, locis piis relicto.*

§. Vi autem.

Oſtende actionem Vi bonorum raptorum eſſe mixtam?

Quia eſt in quadruplum ejus, quod raptum eſt, & in quadruplo rei perſecutio continetur: pœna autem eſt tripli, id eſt, præter rem, pœnæ loco triplum exigitur. Et in quantum pœnalis eſt, durat anno tantum: in quantum rei perſecutoriæ, eatenus eſt perpetua.

§. 1. ſup. de vi bon. rap.

Oſtende id ipſum in actione Legis Aquiliæ.

Verſ. ſed & legis. l.22.§.3. & 10. ff. ad l. Aquil. l.4. C. eod. §

In primis adverſus inficiantem in duplum agitur, nimirum ſi reus conventus neget, ſe damnum dediſſe, & deinde convincatur; tenetur enim in duplum, id eſt, & ad rem, & ad damni dati æſtimationem. Præterea mixta eſt, quandoquidem damnetur quis præſtare, non quanti tunc res eſt, cùm damnum datur, ſed quanti plurimi in eo anno fuerit. Atque ita id, quod excedit præſentem rei æſtimationem, pœna dicitur.

Oſtende ſimiliter in actione, quæ pro legatis piis competit.

§. item mixta.

Novell. 131. c. 12. Auth. ſimiliter. C. ad l. Falc. Auth. hoc amplius. C. de fideicom.

Quia ſi hæres, vel is qui gravatus eſt, à teſtatore jubeatur, ut præſtet legata Eccleſiis, aliiſque piis locis, relicta, iſque neget legata relicta eſſe, vel ea præſtare differat, conventus in judicio convictuſque eo nomine, compellitur & ipſam rem vel pecuniam, quæ relicta eſt, dare, & aliud tantum pro pœna, & ſic in duplum fit condemnatio. Inſuper ſi per ſemeſtre differat hujus legati pii ſolutionem, amittit Falcidiam. Quin etiam, ſi decreto judicis hæres monitus intra annum juſſa teſtatoris exſequi neglexerit, indignus habetur hæreditate, ſalvâ tamen legitimâ.

Suntne aliæ actiones, quæ mixtam cauſam obtinere dicuntur?

§. quædam actiones.

Sunt, nimirum actio *Familiæ erciſcundæ*, *Communi dividundo*, & *Finium regundorum*: quæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

quæ ideo dicuntur *mixtæ*, quia tam in rem, quàm in perſonam directæ, & quia duobus conſtant, id eſt, rebus atque præſtationibus. Quatenùs enim per eas petitur dividi vel diſtingui res, eatenus in rem ſunt; quatenus in iiſdem veniunt præſtationes perſonales, eatenus ſunt in perſonam. Dicuntur & ideo *mixtæ* hæ actiones, quia in iis uterque litigatorum actor eſt & reus, cùm par cauſa omnium videatur: quamvis magis placuerit, eum videri actorem; qui priùs ad judicium provocat.

Quæ eſt actio Familiæ erciſcundæ, & cur mixta?

Eſt actio mìxta, competens cohæredibus *l. 22, &*
de dividenda hæreditate, & de eo, quod al- *25. ff. fa-*
terum alteri præſtare oportet. *Familia* enim *mil. er-*
hic nihil eſt aliud quàm hæreditas: & *Erciſce-* *ciſc.*
re veteribus idem erat, quod dividere. Itaque eatenus hæc actio in rem eſt, quatenus cohæres poſtulat hæreditatem dividi, partemque ſuam ex communi hæreditate quaſi vindicat: quatenus verò agit ad impenſas in res hæreditarias à ſe bona fide factas, vel ad fructus ex fundo hæreditario à cohærede perceptos, eatenus in perſonam eſt.

Quæ eſt actio Communi dividundo?

Eſt ſimiliter mixta actio, deſcendens *l. 3, & 4.*
quaſi ex contractu, quæ datur iis, inter quos *§. 3. ff.*
res aliqua eſt communis, ex cauſa vel lega- *comm.*
ti, vel donationis, vel alia quacumque, ex- *divid.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

ceptâ cauſâ ſocietatis; & datur ad hoc, ut ea res dividatur. Atque eâdem ratione mixta dicitur, cùm quiſque, quod ſuum eſt, petat; & ſi fuerint perſonales præſtationes, agat ad expenſas, meliorationes, fructuſque ex re communi perceptos.

Quæ Finium regundorum?

l. 2. & 4. ff. finium reg. Eſt & hæc actio mixta, competens illis, qui confines habent agros, ad hoc, ut fines ſive termini dirimantur, ac diſtinguantur, vel alicui partium adjudicentur. Et eatenus in rem eſt, quia vindicationem continet finium; quatenus verò in hoc judicium venit, quod alterum alteri eo nomine præſtare oportet, eatenus eſt in perſonam.

IV DIVISIO ACTIONUM,

A quantitate rei petitæ.

Quantum qualibet actione perſequi licet?

§. omnes autem. *Omnes actiones vel in ſimplum conceptæ ſunt, vel in duplum, vel in triplum, vel in quadruplum.* Ultra quadruplum nulla actio extenditur, nempe pecuniaria & civilis; quia criminaliter etiam ultra peti poteſt. Ratio, cur ultra quadruplum non extendantur actiones, eſt, ut modus ſit aliquis pœnarum, cùm infinitas in jure ſit odioſa.

Quænam actiones in ſimplum conceptæ ſunt?

§. in ſimplum. Quæ ex ſtipulatione & mutui datione,

ex emto, vendito, locato, conducto, mandato, & denique ex aliis quam plurimis cauſis oriuntur, quæque tantum ſunt rei perſecutoriæ: quamquam hoc fallat in actione depoſiti, & in eo contractu, in quo intereſſe & pœna eſt appoſita.

Quæ in duplum?

Quibus præter rem, nobis debitam, aliquid ultra petimus, quod æſtimationem ejus rei duplo excedat. Quarum hic quinque numerantur ſpecies. *§. in duplum.*

I. *Actio furti nec manifeſti*, in qua non quod intereſt, duplatur, ſed verum rei pretium. *l. 50. ff. de furt.*

II. *Actio damni injuriæ ex L. Aquilia*, in qua contra non duplatur verum rei pretium, ſed omne id quod intereſt. *§. 4. ſup. ad L. Aquil.*

III. *Depoſiti* ex cauſa incendii, tumultus, ruinæ, naufragii adverſus inficiantem; in qua actione duplo ſimplum ineſt. *l. 1. ff. de poſiti.*

IV. *Servi corrupti*, quæ oritur ex delicto ejus, qui ſervum alterius dolo malo, & calliditate quadam corrupit, in qua totum intereſſe & damnum duplatur. *l. 10. ff. de ſervo corrupt.*

V. *Actio ex teſtamento*, quæ pro legato venerabilibus locis relicto competit, adverſus hæredem, differentem ejus ſolutionem, donec judicio conveniatur, aut etiam adverſus inficiantem, in duplum eſt, prout & in duplum adverſus eum eſt actio, qui ex bonis defuncti celaverit quædam, ne repertorio infererentur. *dictum ſup. h. §. 19. l. fin. §. 3. de jure delib.*

Quæ in triplum?

§. *tripli.* Ejuſmodi actiones hodie in uſu non ſunt, ideo quod viatores, qui in jus vocant, & judicata exigunt, veluti exſecutores litium, ſportularum nomine nihil exigere poſſint. At Juſtinianus peculiarem legem ob majores ſportulas introduxit, quæ *Condicticia* dicitur.

Quæ in quadruplum?

§. *quadrupl.* I. *Actio furti manifeſti*, in qua quadruplum totum eſt pœna.

§. *fin. ſup. de furt. l. 14. §. 1. ff. quod metus cauſ.* II. *Quod metus cauſa*, quæ ei datur, qui juſtum metum paſſus eſt, ob quem fortè rem ſuam dereliquit, aut coactè vendidit, adverſus eum, qui metum talem intulit. Et hæc actio intra annum datur in quadruplum; non aliter tamen, quàm ſi reus judici, rem reſtituere jubenti, non obtemperet, poſt annum verò in ſimplum.

l. 12. §. 6. ff. de calumnia. III. *Actio de calumniatoribus*, quæ in eum datur, qui, ut calumnioſo judicio aliquem divexaret, vel ut non vexaret, pecuniam acceperit, intra annum in quadruplum, poſt annum in ſimplum. In quo quadruplo, uti & in actione Quod metus cauſa, ineſt ſimplum, ut ſcilicet fiat reſtitutio rei, & extra rem pro pœna præſtetur triplum.

IV. *Condictio ex lege*, adverſus exſecutores litium, qui plus æquo ſportularum nomine exegerint, & proinde in quadruplum reddere coguntur.

Eſt-

Eſtne inter actiones dupli & quadrupli differentia?

Eſt: nam furti nec manifeſti & ſervi corrupti actiones omnino habent dupli condemnationem, ſive quis negaverit, ſive confeſſus fuerit: actiones verò L. Aquiliæ, & depoſiti, adverſus inficiantes quidem duplicantur, in confitentes verò ſimpli condemnationem inducunt. Inter actiones autem, quæ ſunt quadrupli, nihil intereſt, niſi quod in actione Quod metus cauſa, ſi, qui rem vi abſtulit, juſſu judicis actori reſtituerit, à quadruplo abſolvatur, & quod in quadruplo res contineatur.

V. DIVISIO ACTIONUM, In Bonæ fidei, & Stricti juris.

Vnde deſumta eſt hæc diviſio?

Dixi ſuprà, deſumtam eſſe ab intrinſeca ipſarum actionum qualitate: quæ quidem qualitas exſecutionem reſpicit actionis, & potiſſimum ad judicem pertinet. Eoque referri poſſunt & arbitrariæ actiones, ut trimembris ſit hæc diviſio, in actiones *Bonæ fidei, Stricti juris,* & *Arbitrarias.*

Quæ igitur dicuntur actiones Bonæfidei, & Stricti juris?

Bonæfidei quidem dicuntur, in quibus Judex non incluſus certâ actionis formulâ, ſed liberius æſtimat, quid quantumve ex æquo & bono litigatorum alterum alteri præſtare oporteat. *§. actionum.*

l.99.ff. de V.O. *Stricti juris* verò ſunt, quaſi ſtrictæ poteſtatis, in quibus Judex id, quod expreſſè inter contrahentes actum, vel de negotio legibus conſtitutum eſt, ſententiæ ſuæ æquitate egredi non poteſt.

Quid, nonne in contractibus omnibus neceſſaria eſt bona fides?

l.1.ff. de pact. *l.4. C. de O.& A.* *arg.l.1. ff. de contr. emt.* Eſt ſanè; idque propter naturalem conſenſum, qui intervenire debet: & quia nihil tam eſt congruum fidei humanæ, quàm ea, quæ inter contrahentes placuerunt, ſervare; præ cæteris tamen in contractibus, qui inde bonæ fidei appellationem meruerunt. Qui cùm magis neceſſarii ſint, quàm ſtricti juris; ideò providendum fuit, ut in illis ex bona fide omnia, etiam citra expreſſam conventionem, magis quàm in ſtricti juris contractibus, non æquè neceſſariis, peragerentur. *l.31.ff. depoſiti.* Quin & inter hos ipſos ſunt quidam bonæ fidei & æquitatis veluti gradus, ut, v.g. in depoſito, in quo bona fides eſt exuberantior.

Enumera jam Bonæ fidei actiones?

l.1.11. ff. de act. emt. l.17. C. & l.25. ff. locati. l.1. §.17. ff. depoſ. l.52. ff. pro ſocio. Bonæ fidei actiones ſunt in primis omnes ex contractibus juris gentium deſcendentes, veluti actio ex emto, vendito, locato, conducto; actio mandati, depoſiti, commodati, pro ſocio, pignoratitia. Item actiones quaſi ex contractu, ut actio negotiorum geſtorum, tutelæ, familiæ erciſcundæ, communi dividundo. Item actio præſcriptis verbis, quæ de æſtimato proponitur, & quæ ex permuta-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

mutatione competit. Quia permutatio vicem emtionis obtinet. *l. 2. ff. de pign. act.*

Quid de petitione hæreditatis? Omni Veterum diſputatione ſublatâ, Juſtinianus eam retulit inter actiones bonæfidei. Et rectè; quia licet ſit in rem, convenit tamen cum negotiorum geſtione, quæ bonæ fidei eſt: & ſicut enim in illa, ita & in hac actione præſtationes perſonales; & hæ mutuæ veniunt, quæ imaginem habent actionum bonæfidei. *l. 25. §. 18. ff. & l. fin. C. de pet. hær.*

Atque hæ omnes actiones bonæfidei dicuntur, ob hanc potiſſimum cauſam; quoniam (ut in ſingulis generibus oſtendi) in his mutuum negotium geritur, ac obligatio ultro citroque naſcitur.

Quæ verò ſunt Stricti juris actiones?

Reliquæ omnes; exceptio enim firmat regulam, in caſibus non exceptis, veluti actio ex ſtipulatu, & quæ ex contractu mutui datur. Nam cùm, mutuo celebrato, non agatur actione ex eo contractu, ſed lex ipſa certi condictionem præſtet, per quam actor adſtringitur ad certum petendum; ita ut arbitrium judicis, quod verſatur in bonæfidei contractibus, hic ceſſet, meritò *actio*, quæ *ex mutuo* competit, ſtricti juris appellatur: uti & *actio ex ſtipulatione*, quòd ſolenni verborum conceptione adſtringatur. *l. 2. ff. de reb. cred.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Actio ex ſtipulatu pro dote exigenda eſtne ſtricti Iuris?

l. un. C. de rei ux. act. Regulariter eſt ſtricti juris: verùm cùm rei uxoriæ actio, in cujus locum Juſtinianus actionem ex ſtipulatu, ut pleniorem, ſurrogavit, fuerit bonæfidei, placuit ut & hæc, in majorem dotis favorem, eſſet bonæfidei, & competeret non tantùm in caſum interpoſitæ ſtipulationis, verùm etiam omiſſæ. Tacitè enim interpoſita fingitur favore mulieris. *d. l. un. §. 13.* Nam ſi extraneus ſimpliciter dotem dederit, non cenſetur ipſe eam ſibi reddi ſtipulatus, ſed mulier; cum talis magis donaſſe mulieri, quàm ſibi aliquod jus ſervaſſe non ſtipulando, videatur.

l. 69 §. 4. & l. ſeq. ff. de jur. dot. Adeoque favorabilis eſt cauſa dotis, ut, ſi pactum, quo dos eſt conſtituta, ſit ambiguum, aut ſtipulatio, quæ in ea conſtituenda interceſſit, inutilis, ſemper in eam partem inclinet deciſio, quâ dotes magis adjuventur, quam evaneſcant; prout vult regula, *l. 85. ff. de R. I.* *In ambiguis pro dotibus, reſpondere melius eſt.*

Cui datur hæc ex ſtipulatu actio, adverſus quem, & quando?

l. 5. & 6. C. de dot. promiſſ. Datur marito, *pro dote promiſſa*, ſed nondum data, conſequenda, ſive ea promiſſa ſit ſtipulatione, ſive nudâ pollicitatione; contra uxorem, quæ dotem promiſit, vel contra ſocerum, ejuſve hæredes, vel etiam contra extraneum, qui pro muliere ſe dotem daturum pollicitus eſt.

d. l. un. Datur & uxori, *pro dote*, marito data, repe-

repetenda, vel etiam patri, aut hæredibus ejus; contra maritum ejuſque hæredes. Idemque dicendum de extraneo, qui pro muliere dotem dedit, eamque ſibi reddi ſtipulatus eſt.

Datur his, *ſoluto matrimonio*, quod fit morte, vel divortio: quia tunc ſine cauſa dos apud maritum eſt, ceſſante onere matrimonii, cujus nomine eſt data. Quòd ſi tamen maritus vergat ad inopiam, & facultatibus labatur, ut periculum ſit, ne dos ſua mulieri pereat, poterit mulier etiam conſtante matrimonio dotem repetere.

Quod privilegium dedit Imp. mulieri de dote agenti?

Dedit ei jus tacitæ hypothecæ in omnibus mariti bonis pro repetenda dote: cui privilegio conjunctum eſt jus prælationis, per quam mulier præfertur creditoribus, hypothecam anteriorem habentibus, non tantùm tacitam, ſed & expreſſam. Voluit enim Imper. plenè conſultum mulieribus; &, ne ullum periculum circa dotem ſuſtineant, generaliter conſtituit, ut *omnibus creditoribus* præponantur, etiam illis, qui cæteros tempore antecedunt.

l. 29. & 30. C. de jur. dot.

l. 12. C. qui pot. in pign.

An hoc privilegium hæredem, aut filium ſequatur?

Hæredem non ſequitur: quia non actioni datum, ſed mulieri. Licet enim perſonam defuncti, ad jus quod attinet, hæres repræſentet, non habet tamen illas cauſas beneficii, quæ facti ſunt; propterea quod ſucceſ-

l. uni. C. de priv. dot.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

ſio, quæ juris eſt, tantum transferat jura, non etiam facta. Conceſſum tamen dotis privilegium filio, dotem matris, aut aviæ ſuæ repetenti. Unde poſſunt hic applicari illæ juris regulæ, quod ubi *conditio perſonæ locum facit beneficio*, id eſt, quando perſona eſt cauſa proxima beneficii, hoc cum ea exſtinguatur; & in hæredes non tranſeat. At verò privilegium quod non perſonæ, ſed cauſæ, aut actioni tribuitur, hoc ad quosvis ſucceſſores tranſeat.

l. 68. & l. 196. ff. de R. I.

Quænam igitur inter bonæ-fidei & ſtricti juris judicia, ſunt differentiæ?

Quinque potiſſimum recenſentur.

§. in bonæfidei. I. Quod in *bonæfidei judiciis* libera poteſtas permitti videatur Judici ex bono & æquo, neglectâ verborum contractus ſubtilitate, æſtimandi, quantum actori reſtitui oporteat. Contrà *in ſtrictis judiciis*, non poteſt Judex in plus condemnare reum actori, quàm petitum ſit; Et niſi, quod petitur, palàm exprimatur, omiſſum intelligendum eſt. Quare ſtipulatio non valet in rei promittendi arbitrium collocatâ conditione. At *in bonæfidei judiciis ubicumque confertur in arbitrium domini, vel procuratoris ejus conditio, pro boni viri arbitrio hoc habendum eſt*: non pro qualicumque domini arbitrio. Neque enim debet in arbitrium ejus, cum quo contrahitur, conferri, an ſit obſtrictus, nec ne.

l. 17. & 99. ff. de V. O.
l. 22. §. 1. ff. de R. I.
l. 7. ff. de contrah. emt.

l. 32. §. 2. ff. de u- II. Quod in *bonæfidei judiciis* ſtatim ab initio fructus debeantur, & poſt moram uſuræ;

uſuræ; idque officio judicis, cùm ex obligatione non veniant. In *ſtrictis* verò fructus non niſi à tempore litis conteſtatæ veniunt, & ſimiliter uſuræ numquam niſi lite conteſtatâ currunt: & non aliter in pecunia credita, quàm ſi in ſtipulationem fuerint deductæ, ne contingat aliàs in mutuo accipientem obligari in plus, quàm revera numeratum ſit. *ſur. l. 54. ff. locat. l. 17. C. eod. l. 3. C. de uſur.*

III Quod in *bonæfidei judiciis* juretur in litem; non ita paſſim in *ſtrictis*, in quibus certa forma judicandi eſt præſcripta. Et ſi quando in iis juratur, ideo eſt, ut vera æſtimatio rei, quæ non exſtat, habeatur. *l. 4. §. 2. & l. ſeq. ff. de in litem jur.*

IV. Quod contractus *bonæfidei*, cui dolus cauſam dedit, ſit ipſo jure nullus; non etiam, ſi dolus incidat in contractum. At contractus *ſtricti juris*, cui dolus cauſam dedit, valet ipſo jure. *dixi ſup. l. 3. tit. 14.*

V. Quod olim in *bonæfidei judiciis*, ſi quid invicem præſtare actorem oporteret, compenſatio fieret ipſo jure; in *ſtrictis* verò, ex reſcripto Divi Marci, oppoſitâ doli mali exceptione induceretur: quia dolo facere videtur is, qui petit id, quod ſtatim eſt reſtituturus. *d. §. in bon. fid. l. 173. §. ult. ff. de R. I.*

Verùm eam differentiam ſuſtulit Juſtinianus, conſtituens, ut in qualibet actione, tam ſtricta quàm bonæfidei, tam perſonali quàm reali, compenſatio fiat ipſo jure; minuatque debitum, modò id liquidum ſit, & ante rem judicatam à parte proponatur, propoſitumque probetur, ut judici conſtare poſſit, pecuniam invicem deberi. Neque enim divinare is poteſt, an quicquam actor *l. fin. C. de compenſat. l. 4. C. eod.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

viciſſim debeat, ut locus ſit compenſationi.

Quid igitur eſt Compenſatio?

l. 1, & 3. ff. de compenſ. *Compenſatio eſt debiti invicem, & crediti inter ſe contributio:* nam unuſquiſque creditorem ſuum eumdemque debitorem, petentem ſubmovet, ſi paratus eſt compenſare. Eſtque ideo neceſſaria compenſatio; quia noſtra intereſt potius non ſolvere, quàm ſolutum repetere, ne videlicet fruſtrà fiat per plura, quod poteſt fieri per pauciora.

Quando, & in quibus rebus, eſt locus compenſationi?

Jam dixi, in omnibus actionibus, tam bonæ fidei, quàm ſtricti juris; tam in rem, quàm in perſonam, compenſationes ipſo jure admitti. Quod & procedit, quacumque ex cauſa, civili vel naturali, aliquid debitum ſit; adeò, ut & maleficia mutuâ compenſatione tollantur, dummodo civiliter ex maleficio agatur. Quod naturaliter debetur, quia verum eſt debitum, nec ſolutum repetitur; etiam compenſatione tollitur, modò exceptione perimi non poſſit, quod debetur. Item res fungibiles inter ſe, modo ejuſdem ſint bonitatis, compenſationem admittunt.

l. 6, 10, & 14. ff. & l. 4. C. de compenſ.

Dixi ſimiliter, debitum oportere eſſe liquidum & certum. Unde neque inter ſe, vel genera diverſa, vel ſpecies diverſæ, neque ſpecies cum quantitate, vel contra, compenſari poſſunt: quia ut aliud pro alio ſolvi invito creditori non poteſt, ita neque compenſari, cùm compenſatio ſit quædam ſolutio.

l. 2. §. 1. ff. de reb. cred. l. 18. in pr. ff. de pign. act.

Deinde

Deinde in ſpecies cadit affectio, & una dicitur pretioſior alterâ, ut plerumque in iis æqualitas conſiderari non poſſit.

Cur actioni depoſiti opponi compenſatio nequit?

Id propterea iniquum eſſe credidit Imp. ne ſub prætextu compenſationis quis depoſitarum rerum exactione defraudetur: idque propter bonam fidem, quæ hic exuberantior eſt, quæque deponenti rem reddi jubet, nec patitur eam ullo quæſito colore retineri; adeò ut nec depoſitum cum depoſito compenſari poſſit. *§. in bonæ fidei. 30. l. ult. C. de compenſ.*

De Actionibus Arbitrariis.

Actiones Arbitrariæ ſuntne bonæ fidei, an ſtricti juris?

Sunt naturâ ſuâ ſtricti juris, & non niſi ex accidenti aliquo extrinſeco fiunt arbitrariæ, id eſt, ex arbitrio judicis dependentes: atque eatenus differunt ab actionibus ſtricti juris, quia præcedit hic arbitrium ſive juſſio judicis, præter naturam actionis propoſitæ, propter factum aliquod doloſum, veluti propter contumaciam rei conventi, actori non ſatisfacientis. Quò etiam fit, ut in actionibus hujuſmodi ferè incertum quid petatur, aut æſtimatio incerta, jurejurando in litem actoris vel arbitrio judicis taxanda. *§. præterea. 31. h. t.*

Cur

Cur ergo dicuntur arbitrariæ, & quis finis earum?

l.18.§.9. ff. de dolo. l. 68. ff. de rei vind. Quia in his actionibus Judex, priuſquam negotium definiat, interloquendo arbitratur, quemadmodum actori ſatisfieri debeat: cujus is effectus eſt, ut qui judicis arbitrio paruerit, & ſatisfecerit intra tempora ab eo dicta, evitet pœnam, & ſolam rem præſtet. Sin minùs, tunc ſequitur condemnatio ſecundùm rigorem juris, atque etiam in id, quod actoris intereſt, & in quantum ab eo juratum fuerit.

Quæ verò ſunt differentiæ inter arbitrarias & bonæfidei actiones?

d.§.bonæ fidei. I. Quod in *actionibus bonæfidei* judici libera ſit poteſtas ex æquo & bono æſtimandi, quantum actori reſtitui debeat: in *Arbitrariis*, quemadmodum actori ſatisfieri oporteat; idque non ex natura actionis, ſed judicis arbitrio pendet; nec tamen libero, qualis eſt illa libera poteſtas in bonæfidei actionibus, ſed potiùs ſub quadam conditione; niſi is, cum quo agitur, ad juſſum, & judicis interlocutionem actori ſatisfaciat, veluti rem reſtituat, exhibeat, ſolvat. *d.§. præterea. §. item action. h.*

II. Quod *actiones bonæfidei* omnes ſint in perſonam, exceptâ hæreditatis petitione; *Arbitrariarum* aliæ in rem, aliæ in perſonam.

III. Quod *actiones bonæfidei* ex contractibus deſcendant nominatis: *Arbitrariarum* quædam ex contractu, quædam ex nuda conventione, quædam quaſi ex delicto, quædam ex poſſeſſione vel quaſi.

IV. In

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

IV. In actionibus *bonæfidei* ultro citroque
citur obligatio, ut ex emto, vendito, lo-
o, conducto: In *Arbitrariis* unius tantùm
ligatio eſt, ut in Publiciana, Serviana utra-
e, Quod metus cauſâ, &c.

Enumera actiones Arbitrarias?

Imper. hoc loco recenſet ſeptem; in rem *§. præterea. h. t. l. 14. ff. Quod metus cauſa &c.*
s, *Publicianam, Servianam, & quaſi Servia-*
m ſive Hypothecariam: in perſonam qua-
or, ut actionem, *Quod metus cauſa, De dolo,*
e eo quod certo loco, & Ad exhibendum. Plu-
s verò eſſe ſatis indicat idem Imper. cum
dit, alias enumeratis eſſe ſimiles. Cujuſ-
odi ſunt, in rem quidem, ut *Rei vindicatio,*
nfeſſoria, Negatoria, ac Pauliana; in perſo-
am verò, *Faviana ſeu Calviſiana, Rerum amo-*
rum, Redhibitoria, Actio in factum de Publi-
anis, & in factum actio ex Edicto De alienatio-
e, judicii mutandi cauſa, facta.

Oſtende actiones hic enumeratas eſſe arbitrarias?

In primis *Publiciana eſt arbitraria:* quia
n hac judex rem reſtitui jubet, abſolvitur-
que reus, ſi reſtituatur, alioqui manu milita-
i res ab eo auferetur, quemadmodum in rei
vindicatione. Si verò dolo deſierit poſſide-
re, ſequetur gravis illa condemnatio, quan-
ti in litem actor juraverit, judexque æſti-
maverit.

II. *Serviana & Hypothecaria:* quia in *l. 16. §. 3. ff. de pig.*
hac judex præcipit poſſeſſori, ut rem pi-
gnoratam creditori reſtituat: cujus arbitrio
ſi pareat reus, aut pecuniam creditori ſolvat,
abſol-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

abſolvetur. Alioqui, cùm in rem ſit actio, manu militari res ab eo auferetur: vel ſi dolo deſierit poſſidere, deluſeritve præceptum Judicis, tanti condemnabitur, quanti in litem ab actore juratum fuerit, moderando in omnibus pro arbitrio Judicis jurejurando, ne arrepta hac occaſione in immenſum juretur.

l. 4. §. fin. ff. de in l. jur.

III. *Actio quod metus cauſa:* quia ſi rem per vim ablatam is, cum quo agitur, ad judicis arbitrium non reſtituat, quadrupli pœnam ſuſtinebit; quam tamen evitabit reſtituendo rem.

l. 14. §. 4. ff. Quod metus cauſ.

IV. *Actio de dolo*: quia ſi is, qui dolo malo circumvenit aliquem, arbitrio judicis rem non reſtituat, ſequitur condemnatio, quanti ea res eſt (id eſt, in id, quod actoris intereſt, dolo deceptum non eſſe) infamiaque notabitur. Si verò ante condemnationem reſtituat, evitabit ejuſmodi pœnam.

l. 28. ff. de dolo malo.

V. *Actio de eo, quod certo loco:* quia qui certo loco conſtituit ſe ſoluturum, conveniri hac actione poteſt, etiam alio in loco, ſed Judex arbitrabitur, quanti interſit, vel rei, Epheſi potius ſolvere, quàm eo loci, ubi convenitur, vel actoris, eo loci potiùs ſolvi, de quo inter eos convenit.

l. 1, 3, 5. ff. de eo quod cert. loc.

VI. *Actio ad exhibendum:* quia hæc datur, ſi interſit actoris, rem exhiberi: qui ſi probaverit intereſſe ſuum, jubetur reus exhibere, condemnandus alioqui, ſi non paruerit, quanti in litem juraverit actor.

l. 3. §. 2. ff. ad exhib. l. 4. C. eod.

Quod-

Quodnam in hiſce, & bonæfidei actionibus, Iudicis eſt officium in ferenda ſententia?

Curare debet judex, inquit Imper. ut omnino, quantum poſſibile ei ſit, certæ pecuniæ, vel rei ſententiam ferat, etiamſi de incerta quantitate apud eum actum ſit: ut v.g. in actionibus bonæfidei incerta eſt petitio, & arbitrariis quaſi incerta. Incerta autem pronuntiatio, cùm non ponat finem controverſiæ, nullius erit momenti, nec vim rei judicatæ obtinere poteſt. Poterit tamen ſententia ita proferri; *Solve, quod, vel quantum, actum eſt:* quia ſufficit, ſi ex libello, vel aliqua parte actorum, conſtet de certa quantitate, ad quam relatio fiat in ſententia. Aliàs libellum oportet eſſe certum, cui conformis debet eſſe ſententia, ſaltem quoad rem petitam, cauſam, & actionem.

§. curare.

l. 59. ff. de re jud.

Incertus igitur libellus poteſtne aliquando admitti?

Libellum ejuſmodi quandoque admitti conſtat, ratione incertæ obligationis: idque vel ex natura rei; vel quia petitur intereſſe, cujus incerta æſtimatio; vel quia rei petitæ præſtatio ex electione pendet debitoris, ut in obligatione generis & alternativa: ita ut ſecundùm libellum judex incertam ſententiam proferre debeat; ne ſi ad ſpeciem deveniat, injuriam irroget reo, qui in iſtiuſmodi obligationibus electionem habet.

Quid,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quid, ſi agens intentione ſuâ plus complexus fuerit, quàm ad ipſum pertineat?

l.42. in fin. ff. de R. I. *Cum ſit in poteſtate ejus, quando velit experiri, & ante debeat rem diligenter explorare, & tunc ad agendum procedere,* (ut habet juris Regula.) *§. ſi quis agens.* Ideò olim cauſa cadebat, id eſt, rem verè debitam amittebat, actione tam perſonali, quàm reali; *l. 1. & 11. ff. de minor.* nec facilè reſtituebatur, niſi ob ætatem minorem lapſus eſſet, aut niſi tam magna juſti erroris cauſa intervéniſſet, ut etiam conſtantiſſimus quiſque labi poſſet. *Verſ. ſanè.* Qua ratione ſuccurritur majori 25 annis, qui univerſum legatum teſtamento relictum petierit, cujus pars eo ignorante codicillis poſtea prolatis ademta ſit: quoniam probabiliter ignorare codicillos potuit, & ita in *l.177. §. 1. ff. de R. l.* alieno facto errare. Ut nihil doloſè facere petendo videatur, *qui ignorat cauſam, cur non debeat petere.*

Quot modis dicitur Plus peti?

§. plus autem. Quatuor; nimirum *Re, Tempore, Loco, Cauſâ. Re* plus petit, qui majorem quantitatem, quàm quæ obligatione continetur, actione comprehendit: veluti ſi quis pro decem aureis, qui debentur, viginti petierit.

Tempore plus petit, qui quod in diem vel ſub conditione debetur, petit ante diem vel exſiſtentem conditionem.

Loco, qui quod certo loco ſibi dare ſtipulatus eſt, alio loco petit purè, id eſt, omiſſa mentione loci ſtipulatione comprehenſi: quo caſu judicis erit æſtimare, quanti debitoris

interſit ſolvere in loco convento po- quàm alibi.

uſâ, qui quod in genere, vel alternativè etur, petit in ſpecie, vel ex alternativo ito rem certam. Ideò talis plus petere tur, quia cùm alias in debito generali & rnativo electio ſit debitoris, non autem litoris, hanc illi eripit, ſuamque hoc mo- conditionem meliorem facit; debitoris ò ſive adverſarii ſui deteriorem, quod fie- on debet. *l.74. ff. de R.I.*

Quid hodie juris eſt circa Pluris petitionem?

Conſtituit Zeno Imper. ut qui *plus tem- e* petit, inducias temporis illius, quod natus eſt antevertere, duplicare cogatur. luti ſi uno menſe petierit citius, quàm pe- e debuit, exſpectare cogitur duos menſes, inſuper impenſas litis reo refundere. Ex ſtiniani verò lege, qui *re, causâ, loco plus* tit, damnorum, quæ ex hac cauſa ſpor- larum nomine acciderint, in triplum fit ndemnatio. Ratio veteris juris mutati, ia iniquam continebat ſubtilitatem; ne men maneret impunita actorum temeritas procacia, pro amiſſione litis mitior hæc ena inventa fuit. *§. ſed hæc quidem.* *tit. C. de plus pet.*

Quid, ſi quis minus, quàm ad eum pertineat, complexus libello fuerit?

Talis *ſine periculo agit*, inquit Imp. id ſt, nihil incommodi ſentit, cùm nec cauſâ adat, nec partem debiti amittat, quam pe- titio- *§. ſi minus.*

titione ſuâ complexus non eſt. Igitur ſi, cùm ei decem aurei deberentur, quinque ſibi dari oportere intenderit; aut ſi, cùm totus fundus ejus eſſet, partem dimidiam ſuam eſſe petierit, non impeditur reliquum in eodem vel alio judicio perſequi. Neque enim obſtare rei judicatæ exceptio illi agenti poterit, cùm de alia re agatur.

l. 13. & 14. ff. de except. rei jud.

Quid, ſi aliud pro alio petierit?

§. ſi quis aliud. Et hunc quoque *nihil periclitari placet:* ideoque in eodem judicio, ſeu in eadem inſtantia, cognitâ veritate, errorem ſuum emendare corrigereque ei permittitur.

Quouſque verò emendatio libelli permiſſa eſt?

l. 3. C. de edendo. Exiſtimo, ad ſententiam uſque, permiſſam eſſe eam emendationem, quæ vel rei petitæ, vel actionis propoſitæ, ſubſtantiam non immutat. Si igitur actor ſemel editæ actionis qualitatem emendare velit, ad ſententiam uſque audietur. Niſi fortè hujuſmodi qualitatis emendatio perſonam ſemel expreſſam factumve narratum mutaret. Ea verò emendatio, quæ vel actionem ſemel propoſitam, vel rem petitam immutat, ſolum uſque ad litis conteſtationem licita eſt. Sunt qui & poſt conteſtationem hoc licere putent, ita tamen, ut actor reo expenſas retardatæ litis refundat, eique novam actionem edat, concedatque ſpatium de ea deliberandi.

l. 23. ff. de judic.

VI. DI-

VI. DIVISIO ACTIONUM,

A quantitate exſecutionis ſive ab effectu.

Fitne ſemper in ſolidum condemnatio?

Nequaquam: ſunt enim quædam actio- §. *ſunt*
nes, *quibus non ſemper ſolidum, quod nobis de-* *præterea.*
betur, perſequimur; ſed modò ſolidum, modo
minus. Regulariter actionibus ferè omnibus
ſolidum, id eſt, integrum debitum exigi-
mus, & ſolidum præſtandum venit, quia ſen-
tentia debet eſſe conformis libello. Exci-
piuntur paucæ, quarum octo exempla ſub-
jicit hic Imp. quibus minus, quàm debetur,
conſequimur; idque non ex una cauſa, &
potiſſimum ratione privilegii, vel perſonæ,
cui tale privilegium tributum eſt.

Recenſe igitur exempla actionum, quibus non ſemper ſolidum, quod debetur, conſequimur.

I. *Actione de peculio*, adverſus patrem *l.* 47. §.
vel dominum competente, tenentur hi mo- 2. *ff. de*
do in ſolidum ejus, quod filiusfam. vel ſer- *pecul.*
vus debet, ſi non minus in peculio ſit; mo-
do eatenus tantùm, quatenus in peculio eſt.
Ratio, cur non ultra vires peculii tenean-
tur, eſt æquitas, quia jure Civili ex alieno
contractu planè non tenentur. Cum ergo *l.* 10. *&*
jure teneantur Prætorio dumtaxat, non de- *l.* 33. *ff.*
bent plus æquo onerari, præſertim cùm *de R. I.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

conditio noſtra, per eos, quos in poteſtate habemus, fieri deterior non poſſit.

§. item ff de dote. h. II. *Actione de dote* maritus, qui alias ſtricto jure tenetur ad dotem ſoluto matrimonio reſtituendam in ſolidum, ſi dotis quantitati facultates ejus æquivaleant, eatenus condemnari debet, quatenus facere poteſt, id eſt, quatenus facultates ejus patiuntur. l. 173. ff. de R. I. Nam *In condemnatione perſonarum* (inquit Paulus) *quæ in id, quod facere poſſunt, damnantur, non totum quod habent, extorquendum eſt, ſed & ipſarum ratio habenda eſt, ne egeant.* l. un. §. 7. C. de rei ux. act. Nec enim fraudandus eſt alimentis maritus; Ideoque non tantùm dotis nomine, ſed & ex aliis contractibus, maximè conſtante matrimonio initis, quatenus facere poteſt, conveniendus eſt. Idque ratione conjunctionis, quæ eſt inter maritum & uxorem, & conſequenter honoris ac reverentiæ, quam marito debet uxor. Eadem ratio obtinet in perſona mulieris, ut à marito non excutiatur; niſi quatenus facere poteſt. Item in perſona ſoceri, cum & is parentis locum obtineat, debeaturque illi par reverentia à nuru.

Eſtne alia cauſa minuendæ de dote actionis?

Verſ. propter retentionem. l. 5. ff. de impen. in rem dot. Eſt: nam & propter retentionem dotis repetitio minuitur. Conceſſa enim marito eſt retentio, ob impenſas neceſſario in rem dotalem factas, quibus dos ipſo jure minuitur, quatenus tamen ea in quantitate conſiſtit, quia hæc diminutio eſt compenſatio dotis cum impenſis. Quòd ſi in dotem data

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

data ſit ſpecies, illam maritus retinet, donec impenſas neceſſarias recuperaverit. Utiles autem repetit actione negotiorum geſtorum; voluptuarias verò, quatenus patitur operis facies.

III. *Si parens à filio emancipato* conveniatur, non in ſolidum tenetur, ſed in quantum facere poteſt. Idque ſuadet tum officium pietatis, & reverentia parentibus debita: tum quia excuſſos planè alere deinde coguntur filii, & eatenus videntur dolo petere, quod mox ſunt reſtituturi. Et quod hîc parentibus conceſſum, multò magis liberis, ob eamdem humanitatis rationem, cùm à parentibus conveniuntur, conceſſum crediderim. *§. ſed & ſi quis. l. 16. ff de re jud.* *l. 173. §. fin. ff. de R. I.*

IV. *Patronus* conventus *à liberto* non ultra condemnatur, quàm facere poteſt. Idque etiam patroni patronæve liberis & parentibus tribuitur, quibus omnibus honorem ita haberi lex voluit, ut nec famoſæ in eos actiones inſtituerentur. *l. 17. ff. d. t. l. 9. ff. de obſeq.*

V. *Si ſocius cum ſocio* judicio ſocietatis agat, non plus actor conſequitur, quam adverſarius ejus facere poteſt, ſive ſint ſocii univerſorum bonorum, ſive certæ alicujus negotiationis; idque propter jus fraternitatis, quod quodammodo eſt inter ſocios, quodque non fert rigidam & incivilem alterius ab altero exactionem: niſi quis ſe ſocium eſſe negaverit, aut ex doli cauſa ſit obligatus

VI. Qui *ex cauſa donationis* convenitur: quia promiſit ſe donaturum, vel ſimpliciter donavit, ſed nondum tradidit, *Verſ. idem eſt.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

l. 19. §. 1. l. 49, & 50. ff. de re jud. non condemnabitur ultra, quam facere poteſt. Ratio eſt, ne liberalitate ſua inops fieri periclitetur. Et diſcrepat ab aliis in eo, quod ſolus non niſi deducto omni ære alieno facere poſſe intelligatur: pinguius enim donatori ſuccurrere debemus, quàm ei, qui verum debitum perſolvere compellitur. Cui conſentit, quod *Divus Pius reſcripſit, eos, qui ex liberalitate conveniuntur, in id, quod facere poſſunt, condemnandos.* *l. 54. ff. ſol. matr. l. 28. ff. de R. I.*

§. compenſat. l. ult. C. de compenſ. VII. Ex cauſa *Compenſationis* oppoſitæ & admiſſæ non condemnatur quis in ſolidum, ſed eatenus, quatenus ſumma petita excedit id, quod ipſi reo debetur. Quod ſi judex compenſationis rationem non habuerit, ſalva nihilominus manet reo debiti petitio: cui non oberit exceptio rei judicatæ, niſi cauſa cognita judex rejeciſſet compenſationem.

§. fin. h. t. VIII. Debitor ad inopiam fortunæ vitio redactus (non etiam fraudulentus decoctor, quive dolo facit, quo minus ſolvat; vel qui ex delicto debitor eſt) *ex cauſa ceſſionis bonorum*, carceris quidem injuria, & æris alieui moleſtia, liberatur, non tamen obligatione, quæ ſola ſolutione exſtinguitur. Manente itaque obligatione, is, qui bonis ſuis ceſſit, ſi poſtea aliquid acquiſierit, quod idoneum emolumentum habeat, ex integro in id, quod facere poteſt, convenitur, id eſt, ita ne defraudetur alimentis quotidianis. Inhumanum enim eſſet, ſpoliatum fortunis ſuis in ſolidum damnari & excuti. Fit autem ceſſio bonorum ſola voluntate, quocumque modo declarata, ſive *l. ult. ff. de ceſſ. bonor. l. 6. C. qui bonis ced. Novell. 135.*

verbo,

verbo, ſive per nuncium aut epiſtolam: & tam in judicio, quàm extra jus. Neque infamiam irrogat, ſed tantùm opinionem ejus, qui bonis cedit, apud bonos viros gravat. Moribus hodiernis ſingulare eſt, ut diploma Principis, ceſſionis faciendæ cauſa, impetrari neceſſe ſit, idque ſolenniter in judicio comprobari; de quo exſtat in Belgio Caroli V, Conſtitutio.

TIT. VII.

Quod cum eo, qui in aliena eſt poteſtate, negotium geſtum eſſe dicitur.

Dictum eſt, poſſe nos ex noſtro contractu conveniri: poſſumus etiam alieno & agere & conveniri, nempe ex contractu eorum, qui in noſtra ſunt poteſtate, filiorum & ſervorum noſtrorum.

Quot dantur ejuſmodi actiones?

SEx: *Quod juſſu, Exercitoria, Inſtitoria, Tributoria, De peculio, De in rem verſo*: & in fine adjicitur *Exceptio SC. Macedoniani*.

Cur eas conſtituit Prætor?

Quia cum Jure Civili quiſque ex ſuo, *l.11.ff.de* nemo verò ex alieno contractu obligetur, *oblig.* neque pater ex filii, neque dominus ſervi ex contractu teneatur: Prætor æquitate

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

l. 1. *ff. de inſt. act. l.* 10. *ff. de R. I.* motus voluit patrem & dominum obligari ex contractibus filiorum & ſervorum, cum inde commoda ſentiant; juxta Regulam, ut incommoda cujuſque rei ſequantur eum, quem ſequuntur commoda, & contra.

Quid eſt actio Quod juſſu?

l. 1. §. 1. *& l.* 3. *ff. quod juſ.* Eſt actio Prætoria, perſonalis, quæ datur adverſus patrem vel dominum, ex contractu filiifamil. qui juſſu patris ſui; aut ſervi, qui juſſu domini contraxerit; & quidem in ſolidum, quod juſſum eſt dari. Ratio eſt, quia videntur ipſi jubentes contraxiſſe, eorumque fidem ſecuti contrahentes. Nec refert expreſſè vel tacitè dominus paterve juſſerit; iniquum enim foret, non ratificare, quod juſſum; & revocare, quod ſemel placuit, cum incommodo contrahentium.

Quid eſt actio Exercitoria?

§. *eadem ratione. l.* 1. §. 5. *& ſeqq. ff. de exercit. act.* Eſt actio Prætoria, perſonalis, quâ in ſolidum tenetur exercitor navis ex contractu magiſtri, quem navi præpoſuit, & conſequenter ex contractu ejus, quem magiſter ſibi ſubſtituit. Quin etiam ex pluribus exercitoribus in ſolidum unus tenetur, ne alioquin actio hæc in favorem comparata, flectatur in damnum, ſi, qui cum uno contraxit, in plures diſtringatur adverſarios. Ideo autem in ſolidum datur, quia is, qui contrahit, non tam ejus, cum quo contrahit, quàm ejus, cujus negotium geritur, fidem ſequi videtur: qui ſine dubio deciperetur, niſi is, qui præpoſuit, omnia magiſtri facta præſtare teneretur.

Quis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quis dicitur Exercitor, quis Magiſter?

Exercitor dicitur, ad quem quæſtus quotidianus & lucrum navis pertinet, ſive dominus ſit navis, ſive ab alio navem conduxerit. *d. l. 1. §. 15. l. ſ. §. fin. ff. ad L. Rhiam.*

Magiſter autem, qui navi ab exercitore præpoſitus, & cui totius navis cura demandata & concredita eſt. Cujus verò conditionis aut ætatis ſit magiſter, nihil intereſt, cùm ſibi imputare debeat, qui minus idoneum præpoſuerit. *d. l. 1. §. 1.*

Quid eſt actio inſtitoria?

Eſt actio Prætoria, perſonalis & rei perſecutoria, quæ ex contractu inſtitoris adverſus eum, qui præpoſuit, in ſolidum ejus, quod ex contractu debitum eſt, datur. Quia, qui cum inſtitore contrahit, potiſſimùm fidem domini præponentis ſecutus videtur. Æquum enim viſum eſt Prætori, ut ſicut dominus commodum ſentit ex actu inſtitoris, ita etiam ex contractu ipſius obligetur, & conveniatur. Juxta regulam, *Ex qua perſona quis lucrum capit, ejus factum præſtare debet.* *Verſ. inſtitoria.* *l. 149. ff. de R. I.*

Quis dicitur inſtitor, quis præponens?

Inſtitor dicitur, qui tabernæ, aut cuilibet alii negotiationi, præpoſitus eſt: ſic dictus, quod negotiis gerendis inſtet. *l. 3. & 18. ff. de inſt. act.*

Præponens dicitur dominus. Et parum refert, quis ſit inſtitor, maſculus an femina, liber an ſervus, proprius an alienus; item quis quæve præpoſuerit.

Inſtitoria & Exercitoria actiones conveniuntne in quibuſdam?

l.1.§.1. & l.5.§. 1. ff. de inſt. act.

Conveniunt in multis. Nam utraque datur in ſolidum; & contra ſingulos, qui navem aut tabernam exercent. Utraque ad contractus omnes, omniaque negotia refertur. Utraque eſt perpetua, & tam hæredi, quàm in hæredem, datur. In utraque conditio ſpectatur præpoſitionis: non enim omne, quod cum inſtitore geritur, ſtatim obligat eum, qui præpoſuit; ſed ita demum, ſi ejus rei gratiâ, cui præpoſitus erat, contractum ſit. Neutra datur ei, qui præpoſuit, quia non indiget talis Prætoris auxilio, cùm civilibus actionibus experiri valeat.

In quibus verò differunt?

l.1.in pr. & §.5. ff. de exerc. act.

In duobus potiſſimum. I. *Exercitoria* tenetur exercitor, non tantùm ex contractu magiſtri, verùm etiam ex contractu ſubmagiſtri. *Inſtitoria* verò non tenetur præponens, niſi ex contractu ſolius inſtitoris. Ratio diverſitatis conſiſtit in neceſſitate, in qua plurimùm conſtitutus eſt magiſter, eoque caſu locus, occaſio, res non patiuntur deliberandi conſilium. Secus eſt in inſtitore, quippe jam res patitur, ut de ejus conditione quis diſpiciat.

d.l.1.§. 19.

II. *Exercitoria* tenetur in ſolidum pater, cujus voluntate filius exercuit nauticam negotiationem, ex contractu filii, vel magiſtri, à filio præpoſiti. *Inſtitoria* verò non tenetur in ſolidum pater, ſi eo volente filius merces pecu-

peculiares exerceat, ſed venit in tributum unacum creditoribus peculiaribus.

Quid eſt actio Tributoria?

Eſt actio Prætoria, perſonalis, quâ petitur, ut pater aut dominus, cujus filius ſervusve cum aliis contraxerunt, merces peculiares æqualiter cum creditoribus dividant. *§. introduxit.*

Debet itaque, pro rata debiti, inter dominum patremve & creditores fieri diſtributio, cujus ſi pateat iniquitas, ea ab arbitro corrigi debet. Non tamen propterea hæc actio de dolo eſt, quamvis & ob dolum detur, ſed magis rei perſecutionem continet. *l. 3, 5, 7. §. 1. l. 8. §. ult. ff. de trib. act.*

Quâ ratione inter dominum, vel patrem, alioſque creditores diſtributio iſta fiet?

Pone mercem peculiarem eſſe triginta, in quam pater vel dominus quindecim crediderit, duo item extranei creditores ſinguli quindecim: dominus tributoriâ conventus ſibi accipiet decem, & extraneorum cuilibet etiam decem tribuet: ei enim Prætor hujus rei diſtributionem permittit. Quod ſi dominus decem dumtaxat crediderit, extraneorum quiſque viginti, in merce autem peculiari ſint triginta: accipiet ſibi tum ſex dominus, extraneorum autem cuique duodecim conferre debet. Atque ita fiet, ut totius mercis in ſolidum compleatur æſtimatio, nulluſque alio ſit potior, cùm damnum inter creditores æqualiter communicetur: quamvis tamen nullus debitum conſequatur. *l. fin. ff. de trib. act.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

In quo differt Tributoria actio ab Exercitoria & Inſtitoria?

I. Exercitoria atque Inſtitoria eſt de merce ejus, qui magiſtrum vel inſtitorem præpoſuit. Tributoria verò de merce peculiari.

II. Ex illis tenetur qui navi vel tabernæ præpoſuit eum, qui contraxit. Ex Tributoria obligatur, qui ſcivit & paſſus eſt ſervum vel filium negotiari, & qui non proteſtatur, nec contradixit. *Nam qui tacet, non utique fatetur: ſed tamen verum eſt, eum non negare.*

l. 142. ff. de R. l.

III. Ex illis non tantùm obligatur pater, vel dominus, qui filium vel ſervum præpoſuit, ſed & is, qui liberum hominem vel ſervum alienum præpoſuit: Tributoriâ verò tenetur is, qui ſcivit ſervum proprium negotiari.

IV. Ex illis denique actionibus tenetur in ſolidum is, qui præpoſuit. Tributoriâ convenitur, pro rata pater vel dominus, ſi in diſtributione plus deduxerit, quàm par erat.

Quid eſt actio de Peculio?

Eſt actio Prætoria, perſonalis, ex contractu eorum, qui alieno juri ſubjecti ſunt, proveniens, peculiotenus competens, ratione adminiſtrationis peculiaris. Æquitas hujus in eo eſt, quòd ad quem ſpectat commodum, ad eum quoque ſpectare debeat incommodum.

Cui & adverſus quem competit?

Competit his, qui cum perſonis alteri ſubditis contraxerunt; niſi hæ impuberes ſint,

tunc enim in id, quatenus locupletius peculium factum eſt, datur. Et adverſus eos porrigitur, qui tales perſonas in poteſtate habent, ſive filiifamil. ſive ſervi ſint. Igitur ſi venditus fuerit ſervus, adverſus novum dominum actio de peculio datur. *l. 1. §. 4. ff. de peculio.*

Quanto tempore durat hæc actio?

Durat perpetuò, quamdiu ſcilicet filius aut ſervus in poteſtate manent: ceſſat autem, ſi non dolo eis adimatur peculium. Quòd ſi vel morte, vel emancipatione exeant è poteſtate, tunc intra annum utilem exſpirat hæc actio, propter exſtinctum peculium, quippe mutato ſtatu. *l. 1. §. 1. ff. quando actio de pec. annal.*

Quodnam peculium habere ſervus poteſt?

Tametſi ſervus omnia domino ſuo acquirat, tamen ſi quid domini permiſſu ſeparatum à rationibus dominicis habuerit, domino volente, id peculium ſervi dicitur: ita tamen, ut prius deducendum ſit, quicquid ſervus domino naturaliter debet; nam quod ſupereſt, id ſolum peculium intelligitur. *l. 4, 5, 8. & fin. ff. de pecul.*

Quid eſt actio de in rem verſo?

Eſt actio Prætoria, perſonalis, quæ ex contractu filiifamil. vel ſervi datur in patrem vel dominum, de eo, quod in patrimonium ejus redactum eſt: idque ideò, ne quis cum alterius jactura locupletetur. Non tamen in plus tenetur, quàm verſum eſt. *§. præterea.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quid intelligitur in rem verſum?

l.3.§.1. & ſeqq. ff. de in rem verſo. Quicquid neceſſariò & utiliter in rem patris vel domini, filius vel ſervus bonâ fide impenderit: veluti ſi mutuatus pecuniam creditoribus domini ſolverit, aut ædificia ruentia fulſerit, aut frumentum emerit, & id ipſum in familiam domini conſumſerit, aut quid aliud fecerit, quod ipſe dominus facturus fuiſſet: licet etiam perierit res, vel effectum ejus caſus impediverit, ut ſi frumentum in horreo repoſitum, poſtea corruptum fuerit, vel arſerit, citra culpam ſervi: *d. l. 3. §. 4.* At ſi voluptatis cauſâ quid impenderit, non videtur verſum, nec debet ex eo onerari dominus, niſi fortè conſenſerit.

Quid, ſi nihil ſit verſum?

Tunc de peculio actioni locus erit, ut præſtet dominus, quatenus eſt in peculio. In quo ſi nihil ſit, nihil etiam à domino creditor conſequetur. Nec hoc videtur iniquum, cum ſibi imputare debeat, qui non explorarit diligentius, an ſervus vel filiusfamilias peculium haberet, & quantum in eo eſſet, item an in rem domini vel patris converterit, nec ne. *l. 19. ff. de R. I.* *Nam, qui cum alio contrahit, vel eſt, vel eſſe debet, non ignarus conditionis ejus.*

Actio de in rem verſo quatenus una eſſe dicitur cum actione de peculio?

Verſ. licet enim. Una hic eſſe dicitur, quia actioni de peculio ineſt actio de in rem verſo, & in rem domini verſum computatur in peculio. Utriuſque tamen diverſæ ſunt condemna-tio-

ones. Nam actione de in rem verſo condemnatur dominus in ſolidum, quatenus ex contractu ſervi eſt verſum, nec compenſatio admittitur. De peculio non damnatur dominus, niſi quatenus peculii vires ferunt, & deducto eo, quod ſibi debetur, ut dictum ſupra. *l.1.§.fin. l.16. l.17.§.1. ff. de in rem verſ. tit. 6. §. 11.*

In concurſu autem harum actionum, quâ expedit agere?

Eâ ſcilicet, quæ ſit commodiſſima ac pleniſſima, & unâ electâ non datur regreſſus ad aliam. Idque dictat Regula: *Quoties concurrunt plures actiones ejuſdem rei nomine, unâ quis experiri debet.* Quoniam ſingulis agendo ſæpiùs idem exigeret, quod bona fides non patitur, foretque contra mentem legum, quæ plures actiones conſtituerunt, ut laxior quidem eſſet agendi facultas, ſed una electa, eaque commodiore, ſupervacua erit actio ſecunda. *§. cæterum. l.43.§. ult. ff. de R. I. l.57. ff. de R. I.*

Quamobrem, ubi certum eſt, quæ actio ſit potior, malè ſibi conſulit actor, ſi omiſſis prioribus actionibus, Quod juſſu, item Exercitoriâ & Inſtitoriâ, quæ facilem habent probationem, & in ſolidum pariunt condemnationem, ad actionem de peculio, vel de in rem verſo, recurrerit, in quibus plura probatu ſunt difficillima, nempe oſtendere quantum ſit in peculio; non enim cuilibet notæ ſunt res peculiares; & quòd creditum in utilitatem domini ſit verſum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

DE SC. MACEDONIANO.

Semperne contrahendo ſervus dominum obligat; aut filius patrem?

§. *quæ diximus.* In ſervo quidem id perpetuum eſt, & par juris diſpoſitio in pleriſque, quoad patrem & filium filiamve, ſi in poteſtate ſint: niſi quod ſervus tantùm naturaliter teneatur ex ſuo contractu, non etiam civiliter, cum eo jure perſonam non habeat; filius verò etiam & naturaliter & civiliter. Quâ ratione, qui cum filiofam. contraxerit, duos habebit obligatos, filium in ſolidum, patrem peculiotenus tantùm. Quod tamen fallit in cauſa mutui, beneficio SC. Macedoniani.

l. 14. ff. de O. & A. l. 44. ff. de pecul.

Quæ dicitur exceptio SC. Macedoniani?

§. *illud proprie.* Quâ actio ex cauſa pecuniæ filiofamil. creditæ ſubmovetur atque eliditur. Si quis igitur filiofamil. mutuam pecuniam dederit, nec ex proprio contractu filius, nec de peculio pater tenetur, aut ſaltem alteruter conventus juvatur hac exceptione SC. Macedoniani. Cauſam dedit improbitas cujuſdam creditoris Macedonis, filiisfamilias, atque incautis adoleſcentibus, ad quemvis luxum mutuas pecunias dantis, incertis nominibus, qui, ut ære alieno facilius ſe liberarent, ſæpe vitæ parentum inſidiabantur. Quinimo & hi rempublicam ipſam ſæpiſſimè labefactabant.

l. 1. ff. de SC. Macedon.

Cui

Cui competit hæc exceptio?

Competit patri & avo, qui in poteſtate habet, ſi conveniatur ex mutuo filii vel nepotis. Item ipſi filiofamil. cujuſcunque ſit dignitatis, non tantùm vivo patre, ſed & mortuo; cùm hæc exceptio ſit inducta in odium creditoris, quod non ceſſat per mortem patris, nec debet per ejus mortem nomen fieri bonum. Emancipato non competit, quia ceſſat in eo cauſa SC. cùm omnia ſibi acquirat, & habeat, unde ſolvat, ſi gravatus ſit. Competit item fidejuſſori & mandatori, ne quod unâ viâ denegatur, alterâ conſequatur improbus creditor, in eluſionem SC. niſi fortè donandi animo interceſſerint.

l. 1,7. §. 26. *l.* 9. §. 5. *l.* 14. *ff.* & *l.* 6. *C. ad SC. Macedon.*

In quibus huic SC. locus eſt?

Propriè in pecunia mutuò data, propter promtam corruptelam, quæ hic ſubeſt: non etiam in aliis contractibus, quia non ita periculoſi; ex quibus proinde obligatus filiusfamil. poterit conveniri, nec agenti obſtabit hujus SC. exceptio. Niſi tamen fraus fieret SC. puta datis rebus aliis, ut ex earum venditione pecunia conflari poſſit, quâ uteretur filiusfamil. cui proinde ſubveniendum.

l. 3. §. *pen. l.* 7. §. 8. *ff. eod.*

l. 7. & 9. *ff. l.* 1, 2, 3, 4. *C. d. t.*

Quibus caſibus ceſſat exceptio SC. Macedoniani?

Variis: I. Si filiusfamil. patre jubente & conſentiente mutuum acceperit. II. Si id impenderit in rem patris. III. Si in probabi-

babilem cauſam ſtudiorum converterit. IV. Si mutuum acceperit, ut ſe aleret & veſtiret. V. Si filiusfamil. publicè habitus fuerit pro patrefamil. & in eodem errore fuerit creditor. VI. Si ſe dixerit patremfamil. idque perſuaſerit creditori, ignoranti ejus conditionem. VII. Si filiusfamil. factus paterfamil. debitum agnoverit, aut ejus partem ſolverit. VIII. Si filiusfamil. ſit miles, qui tenetur uſque ad quantitatem peculii caſtrenſis.

Cur non poteſt filiusfamil. renuntiare SC. Macedoniano, ut mulier Velleiano?

Gom. tom. 2. var. c. 6. Cova. ad c. quamvis de pact. in 6. p. 2. §. 3.

Quia exceptio SC. Macedoniani, non tam inducta eſt in favorem filii, quàm in odium creditoris, quod privata non tollit renuntiatio. Exceptio autem Velleiani introducta eſt, in favorem mulierum intercedentium: favori autem ſuo vel pro ſe introducto quilibet renuntiare poteſt. Accedit, quòd SC. Velleianum tantùm reſpiciat nudam cauſam bonorum; Macedonianum verò utilitatem publicam, ne videlicet filiorum mores pecuniâ illis creditâ corrumpantur. Cui proinde juri, utilitatis publicæ cauſâ ſtatuto, renuntiare non poſſunt filiifamil. ne quidem cum juramento; quia illud eſt contra bonos mores, & invitaret ad inſidiandum vitæ patris; in quo conſiſtit ratio, cur conceſſa fuerit hæc exceptio.

l. 45. §. 1. ff. de R. I.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

TIT. VIII.

De Noxalibus actionibus.

on tantùm ex contractibus filiorum-famil. & ſervorum patres dominive obligantur, ſed & ex delictis.

Quo modo igitur domini ex maleficiis ſervorum obligantur?

I ſervi noxiam, id eſt, delictum aliquod privatum, commiſerint, ut puta furtum, l bona rapuerint, vel damnum dederint, l injuriam alicui fecerint: tunc enim do-ini noxalibus actionibus tenentur. Dico ivatum; nam publicum delictum faceret neri ipſos ſervos in ſuo corpore; neque im fert ratio tum in dominos agi, & alie- nomine alium in corpore affligi. *l.2. C. de accuſ.*

Cur noxali actione dominus tenetur, & ad quid?

Quia cùm ſervus non poſſit conveniri, eque intereſſe judicio, neque bona habeat, nde ſatisfaciat actori, æquum viſum fuit, e delictum ſervi maneret impunitum, ut-ue conſuleretur ei, qui infortunium acce-it, noxali actioni obligari dominum, & uidem in ſolidum. Quod tamen ita tem-eratur, ut liceat domino, dedendo ſervum oxæ (id eſt, tradendo corpus ſervi, quod ocuit, pœnæ loco, & in vindictam damni) i, cui nocuit, defungi, atque evitare litis æſti- *§. 1. h.t.* *l.74. ff. de R. I.*

l.2. C. h. t. l.200.ff. de R. I. æſtimationem: quia æquitas non patitur, ut nequitia ſervorum ultra ipſorum corpora, ſeu æſtimationem, dominis ſit damnoſa, *Eligendum ergo hic eſt, quod minimum habet iniquitatis.*

Quid, ſi domino volente, aut ſciente, ſervus damnum dederit?

l. 2, 3, & ſeq. ff. h. t. Eo caſu dominus amittit facultatem dedendi ſervum noxæ, & convenitur ad integram totius litis æſtimationem, detractâ noxæ deditione: & non ſolùm, ſi juſſerit damnum dari, ſed & cùm ſciret, nec prohibuerit, cùm poſſet, quia ipſe dominus videtur deliquiſſe: *Is enim damnum dat* (inquit Paulus) *qui jubet dare; ejus verò nulla culpa eſt, cui parere neceſſe ſit.* Itaque ſervus ipſa neceſſitate poteſtatis excuſatur: At non in omnibus rebus, ſine pœna, domini dicto audiens eſſe debet: nam ſi atrox crimen ſervus commiſerit, puniri debet, quamvis juſſu domini id fecerit; tantum enim in levioribus delictis, *quæ non habent atrocitatem facinoris, vel ſceleris, ſervis ignoſcitur, ſi dominis obtemperaverint.*

l.169. ff. de R. I. — l.20. ff. de oblig. & act. — l.157. ff. de R. I.

Quid, ſi, domino inſciente, aut prohibere nequeunte, ſervus deliquit?

l.3. & 4. C. & l.4. ff. h. t. Noxali judicio dominus convenitur, qui ſi noxæ maluerit ſervum dedere, nihilominus ultra deditionem tenetur in quantum ad eum ex delicto ſervi pervenit. Quia æquitas non patitur, ut quis alieno ſcelere ditetur. Quid, ſi prohibere non potuerit? ut, ſi ſervus, ad libertatem proclamans, domino

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

nte faciat, aut qui contemnat dominum,
cum trans flumen ſit ſervus, vidente qui-
, ſed invito domino noxiam faciat, no-
ter tantum dominus tenebitur. Huc per-
t illa juris Regula, *Culpa caret qui ſcit, ſed* *l. 50. &*
ibere non poteſt. Et ut alia exprimitur. *l. 109. ff.*
llum crimen patitur is, qui non probibet, cum *de R. I.*
ibere non poteſt.

uid juris, ſi ſervus noxæ deditus, quæſita pecunia damnum domino reſarcierit?

Favore libertatis, & quia novus dominus *§. domi-*
dum jure Quiritum plenum acquiſivit *nus.*
ninium, manumittitur, auxilio Prætoris, *Cujac.*
m invito novo domino, quia tunc neutri *l. 13. obſ.*
njuria: non priori domino, quia ſervum *c. 9.*
ecit; non poſteriori, quia, damno reſarci-
nihil eſt, quod amplius deſideret.

Sed unde reſarciet ſervus?

Licet nihil proprium habere poſſit, quia
nia domino ſuo acquirit, poteſt tamen
victu ſuo parcere, & peculium compara-
ventre defraudato: aut etiam aliunde ſpe
numiſſionis mutuam pecuniam ſumere,
mittendo, ſe, cùm manumiſſus fuerit,
tituturum.

Vnde deſcendunt hujuſmodi noxales actiones?

Partim ex Jure Civili, partim ex Edicto *§. ſunt*
ætoris; atque hinc aliæ Civiles, aliæ *autem.*
ætoriæ. *Civiles* ſunt, actio noxalis furti
nec

nec manifeſti, quod vindicatur lege XII Tabb. & actio noxalis damni injuriæ; quod vindicatur Lege Aquiliâ. *Prætoria*, actio noxalis furti manifeſti, cujus pœna cùm L. XII Tabb. eſſet corporalis, eam Prætor in pecuniariam quadrupli convertit; item actio noxalis injuriarum, & vi bonorum raptorum.

Adverſus quem dantur?

§. omnis autem. l. pen. §. ult. ff. de noxal. act.

Dantur adverſus eum, qui ſervum in poteſtate retinet, quia tamdiu ejus dedendi facultatem habet. Unde etiam in ſucceſſores hæ actiones dantur, jure tamen dominii, non jure ſucceſſionis. Proinde, ſi ſervus in alterius cœperit eſſe poteſtate, cum illo incipiet eſſe actio; quia *noxa caput ſequitur*, id eſt, pœna irrogatur ei, qui eſt caput ſervi. Ideoque convenitur dominus, qui fuit tempore inſtitutæ actionis; non qui fuit tempore delicti commiſſi.

l. 28. ff. de furt.

Quid, ſi manumiſſus fuerit ſervus?

Verſ. at ſi manumiſſ. l. 1. C. An ſervus ex ſuo facto.

Tunc ipſe conveniri poterit ex ſuo delicto, utpote jam liber homo, & qui in judicio conſiſtere poſſit; & hoc caſu fit directa actio, quæ priùs fuerat noxalis. Verum tamen ex contractu in ſervitute inito conveniri ſervus poſt manumiſſionem non poteſt: quia non tam ipſius, quàm nomine domini initus videtur, cujus commodum ſolum ſpectabat. Inſpicitur & hic tempus contractus celebrati. Ita ut, quod tum ſervus egit, proficere ipſi manumiſſo non poſſit, extende, ut nec ei noceat.

l. 146. ff. de R. I.

Quid,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quid, ſi ſervus domino ſuo noxiam commiſerit?

Actio tunc nulla naſcitur, quia inter do- nnum, & cum, qui in ejus poteſtate eſt, id , ſervum, nulla obligatio naſci poteſt, & nſequenter nec actio. *Cur ita?* quia ipſe minus ſecum litigare videretur. Quod ocedit, etiamſi in alterius poteſtatem per- nerit ſervus ille, vel manumiſſus fuerit: ut que cum eo, in cujus nunc poteſtate eſt, que cum manumiſſo, agere poſſit; eo quòd tim ex ipſo facto naſcatur obligatio, ne- e ex poſtfacto vires ſumat. Eſt enim re- la: Quod ab initio non ſubſiſtit, poſtea ca- quodam non convaleſcere.

§. ſi ſervus.
l. 4. ff. de judiciis.
l. 29. ff. de R. I.

Poteſtne paterfam. ex delicto filii conveniri noxali actione?

Olim poterat, & dedendo filium noxæ berabatur: nam vitæ & necis poteſtas, imò alienationis jus, patri concedebatur. Sed nſim duram illam poteſtatem, aſperita- mque in liberos, reſpuendam duxit nova mitior hominum converſatio, maximè filiabus, cauſâ pudicitiæ: Hæc enim quam aximè mulieres exornat. Itaque filiifa- hil. ex ſuis ipſi tam delictis, quàm contra- ibus, conveniri poſſunt; & poſt filii con- emnationem in patrem dirigitur de peculio ctio.

l. 11. ff. de lib. & poſt. l. 2. C. de patrib. qui fil. ſuos diſtr. l. 53. de noxal.
l. 57. ff. de jud.
l. 3. §. 11. ff. de pecul.

TIT.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

TIT. IX.

Si quadrupes pauperiem feciſſe dicatur.

Quid juris, ſi non ſervi delinquant, ſed quadrupes in dominio alicujus conſtituta pauperiem faciat?

Text. h. in pr. l. 1. §. 6.

SI animal laſciviâ, fervore, aut feritate, contra naturam ſui generis, & non inſtigatum ab alio, pauperiem fecerit, noxalis actio L. XII Tabb. prodita eſt, quâ tenetur dominus, vel æſtimationem damni dati præſtare, vel animal, quod noxiam dedit, noxæ dedere; puta, ſi equus calcitroſus aliquem calce percuſſerit, aut bos, cornu petere ſolitus, cornu petierit.

Quid vocas Pauperiem, & quæ eſt actio de pauperie?

Text. h. d. l. 1. §. 3, & 12.

Pauperies eſt damnum ſine injuria facientis datum; nec enim poteſt animal injuriam feciſſe dici, quod ſenſu & ratione caret. Atque, ut his iraſci dementis eſt, quæ anima carent, ſic & mutis animalibus: nam nulla eſt injuria, niſi à conſilio profecta. Quia tamen præſtari damnum ejuſmodi ab eo, qui dedit, æquum eſt, meritò datur læſo *Actio de pauperie*, adverſus animalis dominum, non cujus fuerit animal, cùm noceret, ſed cujus nunc eſt: nam & in quadrupedibus noxa caput ſequitur.

Quan-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quando ceſſat hæc actio?

Ceſſat I. Si animal inſtigatum ab alio fue- *d. l.* 1. §.
percutiente fortè: hic enim in factum 4, 7.
one ex L. Aquilia tenetur.
I. Si quadrupes ob culpam mulionis, aut
s juſto onerata, in aliquem onus ever-
t.
III. Si pecudes alienam ſegetem depa- *l.* 40. *ff.*
ntur, quia ſic non contra naturam ſuam *ad L. A-*
mnum dant: ſed L. Aquilia agetur, ſi do- *quil. &*
nus pecudes immiſerit; alias in factum *l. ult. C.*
cione. *eod l.* 14.
IV. Si naturalis fuerit beſtiæ feritas, §. *fin. ff.*
que è cuſtodia domini elapſa nocuerit, *de præſ.*
ia tunc demum in naturali feritate vide- *verb.*
r eſſe: ſecus ſi nocuit, cùm eam dominus
ſſideret.
V. Si arietes, vel boves, ad pugnam ſe §. 1. *h.*
mmiſerint, fueritque occiſus aggreſſor;
verò is, qui non provocaverat, perierit,
bitur actio.

uid juris, ſi quis in publico feram habeat, vel canem, qui noceat?

Si utique in publico, quâ vulgò iter fit, §. *cæte-*
quis canem, verrem, aprum, urſum, leo- *rum.*
m, habuerit, eoque damnum datum ſit,
nc ex Edicto Ædilitio prodita eſt actio *l.* 41. *ff.*
oxalis in dominum ad ducentos aureos, *de Ædi-*
homo liber occiſus fuerit: ſin læſus, da- *lit. edict.*
ni æſtimatio judicis permittitur arbitrio,
m liberi hominis nulla ſit æſtimatio.
uod ſi aliis rebus nocitum ſit, æſtimatio
t in duplum damni dati. Interdum pro
modo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

l. fin. ff. de extraord. crimin. modo admiſſi extra ordinem animadvertitur in eos, qui feras hujuſmodi, quæ nocere poſſunt, circumferunt, ſi cui ob earum metum damnum datum ſit.

Præter has Ædilitias habetne locum actio de pauperie?

§. fin. h. t. l. 130. ff. de R. I. l. 32, 35, & 61. ff. de oblig. & act. l. 2. §. 1. ff de privat. delict. Habet: quia *nunquam actiones, præſertim pœnales, de eadem re concurrentes, alia aliam conſumit*. Nunquam enim plura delicta concurrentia faciunt, ut ullius impunitas detur, neque delictum ob aliud delictum minuit pœnam. Reipublicæ namque intereſt, ne maleficia ſint impunita. Ideò Imperator hic liberum reliquit ei, qui damnum paſſus eſt, utrum actione noxali, an ædilitiâ experiri velit: ſed ſi vel hac, vel illâ uſus, & æſtimationem damni nactus fuerit, ceſſabit altera.

TIT. X.

De iis, per quos agere poſſumus.

De actionibus & naturâ earum, ſatis ſuperque dictum eſt: ſequitur de exercitio, & per quos agere aut defendere liceat.

Poteſtne agere quilibet aut ſuo nomine, aut alieno?

Text. in pr. SVo nomine poteſt quilibet agere, ſeu judicio experiri, non tantùm perſequendo, verùm etiam defendendo, cùm cuilibet ſui

ſit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

concessa defenſio. *Alieno nomine* olim a-re non licebat, quia actus legitimus, ut ju-cium, non poterat per alios expediri, nec ennitas actionum patiebatur actionem r alium, quàm per ipſum actorem, propo-. Hodiè verò licet, & ſuo & alieno nomine periri in judicio. *l. 123. ff. de R. I.*

Nonne & olim licuit aliquando alieno nomine agere?

Licuiſſe conſtat, quatuor ex cauſis. I. *Pro pulo*, ſive pro jure publico, interveniebat ndicus. II. *Pro libertate*, ſeu ſervo ad li-rtatem proclamante, agebat Aſſertor. I. *Pro tutela* ſeu pupillo, Tutor. Idque re-ptum erat favore populi, libertatis, & æ-is pupillaris; tum etiam, quia populus, ſer-is, pupillus, in judicio non poterant ſtare. V. *Pro abſentibus*, Reipubl. cauſâ, vel apud ſtes, ex L. Hoſtilia intervenire quilibet terat; idque ideò, ne indefenſæ relinque-ntur res abſentium, vel pupillorum. Hinc neraliter publicè utile viſum eſt, abſentes quibuſcunque defendi. *l. 1. ff. quod cujuſque univ. nomine.* *l. 33. §. 2. de proc.*

Per quos hodie alieno nomine agi poteſt?

Per procuratorem, tutorem, curatorem: uia nonnunquam morbus, & ætas, nimi-m judicii & conſilii infirmitas, & neceſſa-a peregrinatio, itemque aliæ multæ cauſæ, ominibus impedimento ſunt, quò minùs ſi rebus ſuis ſupereſſe poſſint. Itaque ne-eſſitas uſum procuratoris introduxit, per uem agatur & excipiatur. *§. 1. h.* *l. 1. §. pen. ff. de procur.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quis ergo dicitur procurator?

a. l. 1. *Qui aliena negotia mandato domini adminiſtrat.* Quæ definitio generalis eſt, continens etiam eos, qui extra judicium negotia aliena adminiſtrant: ſed hic ſpecialiùs ſumitur procuratoris nomen, pro eo, qui litem perſequendam aut defendendam ſuſcipit.

Quomodo conſtituitur?

Neque ſolennibus verbis, neque re, vel literis, neque præſente adverſario, imò plerumque eo etiam ignorante; quia nihil intereſt, ipſe per ſe dominus litiget, an per alium. Solo itaque mandato domini opus eſt, quod nudo conſenſu contrahitur.

Quis conſtitui procurator poteſt?

l.7,9,18. C. de procur. & l.54. ff. eod. & l. 51. l.1. §. 5. ff. de poſtul. l. 23. ff. de minorib. dixi ſup. ad §. juſta. Qui & quibus ex cauſ. manum.

Quilibet non prohibitus. Prohibetur verò in primis *Femina*: quia procuratoris virile officium eſt, à pudore ſexus illius alienum. *Miles*, ne avocetur ab exercitiis militaribus: niſi in rem ſuam, aut cohortis nomine agat. *Reus criminis*, antequam purget innocentiam ſuam. *Servus*, quia is judicio intereſſe non poteſt, quamvis ad negotia rectè conſtituatur. *Furioſus*, ob animi vitium. *Minor*, ob ætatem, & beneficium reſtitutionis, quod minoribus datur. Alienis tamen cauſis, præcedente mandato, rectè præficitur, qui major eſt annis 17, nec reſtituitur dominus ex perſona procuratoris minoris; ſibi enim imputare debet, quod minorenni, rebuſque gerendis minus idoneo, cauſæ ſuæ curam commiſerit.

In

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

In quibus cauſis conſtitui poteſt?

In omnibus cauſis civilibus, quibus dominus intereſſe non poteſt, aut non vult. Regulare autem eſt, quod in criminalibus requiratur ipſius Rei præſentia. Fruſtra, inquit JC. ad crimen publicum perſequendum procurator intervenit. Et hoc, ſi crimen tale ſit, pro quo imponi ſolet pœna corporalis, ſecùs ſi ex ejuſmodi ſit cauſis, ex quibus ſubſequi ſolet pœna civilis, cum hanc etiam quis abſens luere poſſit in bonis.

l. pen. ff. de publ. jud. l. 15. C. de accuſ.

Quando rectè conſtituitur?

Tam poſt litis conteſtationem, quam antè. Imò & procurator poſt litem conteſtatam pro ſe conſtituere alium poteſt; non autem antè. Nam poſt litis conteſtationem procurator fit litis dominus; non etiam ille, quem ipſe procurator ſubſtituit: cùm talis non ſit litem conteſtatus, & proinde non contraxerit.

l. 8, 11, & 23. C. de procur.

Poteſtne revocari Procurator?

Ante litis conteſtationem poteſt à domino pro lubitu revocari: niſi in rem ſuam datus, qui loco domini habetur. Poſt litem verò conteſtatam, quia res integra eſſe deſiit, cum procurator jam factus ſit litis dominus, non niſi ex juſtis cauſis poteſt revocari: quia talis remotio oneraret ipſius pudorem, & exiſtimationem læderet.

l. 16. & ſeqq. ff. de procur. l. 22. C. eod.

Quid ex parte Procuratoris potiſſimum requiritur?

Ut habeat mandatum domini conſtituen-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

l. 24. C. d. t. & l. 35 ff. eod. tuentis. Nam ſi illud non poteſt exhibere, aut de eo fidem facere per alia documenta, non admittitur, utcumque de rato cavere ſit paratus. Quin & poſt litem conteſtatam, ſi falſus procurator inveniatur, judicium erit nullum. Sanguinis tamen conjunctio facit videri mandatum, ſi de mente contraria non appareat. Eſtque effectus hujus mandati, quod domino conſtituenti & mandanti factum procuratoris proſit & noceat, cùm per alium faciens, per ſe facere videatur; & hoc, ſi mandati fines ſint ſervati.

Quid differunt Procurator, Defenſor, Advocatus, Actor, Syndicus, Delegatus, Legatus?

Procurator, dicitur actoris, vel rei, cum mandato. *Defenſor* ſolius rei, ſine mandato. *Advocatus*, qui deſiderium ſuum, vel amici, agendo vel defendendo, exponit ei, qui juriſdictioni præeſt, vel alterius deſiderio contradicit. *Actor* eſt, qui conſtituitur à non domino litis, veluti à tutore, vel qui à collegio ad certa negotia conſtituitur. *Syndicus*, qui ab univerſitate ad univerſa negotia datur. Cui ſimilis *Delegatus*, qui ad comitia, vel Principem, à Rep. mittitur. *Legatus* verò, qui à ſupremo Principe ad eum, qui pari poteſtate præditus eſt, peregrè mittitur, ut publicum negotium agat.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

TIT. XI.

De Satiſdationibus.

Satisdationes ideò neceſſariæ ſunt, ut judicia, maximè ſi per alios exerceantur, ſortiantur effectum, qui per improbitatem actoris, vel rei, aliove modo, impediri atque eludi poterit.

Quid igitur eſt Satiſdare, & Satiſdatio?

SAtisdare nihil aliud eſt, quàm adverſarium ſuum ſecurum facere de eo, quod in judicium venit. Et ſatisdatio eſt cautio, quâ adverſarium ſecurum facimus pro eo, quod à nobis petiit, datis fidejuſſoribus, aut pignoribus. Quamvis interdum & nuda repromiſſio, vel cautio juratoria ſufficiat, ſi nimirum eâ contentus fuerit adverſarius.

l. 1. ff. qui ſatisdare cog. l. 61. ff. de verb. ſign.

Quotuplex eſt?

Duplex, *Iudicialis*, & *Extrajudicialis*. De Judiciali hic ſermo eſt, cujus tres ſunt ſpecies. I. *Iudicio ſiſti*, id eſt, quòd uſque ad exitum litis reus in judicio permanebit. II. *Rem ratam haberi*, id eſt, quòd is, cujus nomine lis ſuſcepta eſt, ratum ſit habiturus omne, quòd geſtum erit. III. *Iudicatum ſolvi*, id eſt, quod litis præſtabit æſtimationem.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quomodo olim interponebantur ejuſmodi ſatisdationes?

Aliter in Judicio reali, aliter in perſonali; aliter ab actore, aliter à reo, aliter ab utriuſque procuratore.

Text. h. Actor non cogebatur ſatisdare, ſive reali, ſive perſonali, actione experiretur; ſed tantum Reus conventus actione reali ſatisdabat, ne fortè interim corrumperet, vel alienaret rem. At conventus actione perſonali ſatisdare non tenebatur: quia ejus perſona actori eſſet nota, & nominatim obligata.

l. 39. §. 1. ff. de noxal. act. l. 40. §. 1. ff. de procur. Procurator ſive defenſor Rei, præter ſolitam cautionem *Iudicatum ſolvi*, etiam cavere debebat, *Rem ratam dominum habiturum*: at in perſonali actione cavebat *Iudicatum ſolvi*, non de rato. Contra Actoris procurator ſolùm de rato cautionem præſtabat.

Quid hac in re jure novo obſervatur?

§. ſed hodie. Quod conventus Reus, ſive perſonali, ſive reali, actione non ſatisdet, *Iudicatum ſolvi*, ſed tantum *Iudicio ſiſti*, id eſt, quòd in judicio permanebit uſque ad terminum litis, ſeu ad ſententiam definitivam, nec ab eo ſine venia recedet: & ubi ſuccubuerit, quod impenſas litis præſtare paratus ſit.

Quomodo ergo ſatisdat Reus?

Pro qualitate perſonæ; quippe talis debet admitti ſatisdatio à reo, qualis præſtari poteſt. Qui enim aliam ſufficientem per fidejuſſores

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

juſſores idoneos non poſſunt præſtare, ſatiſfaciunt præſtando cautionem juratoriam, vel nudam repromiſſionem. Juratoriam quoque præſtant viri Illuſtres, ex ſpeciali privilegio, & nudam promiſſionem, qui immobilia legitimè poſſident, ſi illa tanti ſint pretii. *l. 15. ff. qui ſat. cog.*

Quomodo ſatisdat Actor?

Si ſuam ipſe actionem inſtituat, non ſatisdat, niſi quòd intra duos menſes à libello dato litem conteſtabitur, & eam proſequetur uſque ad exitum, & decimam partem quantitatis, quam petiit, vincenti expenſarum nomine perſolvet. Nota, quod, *Vbi lex duorum menſium facit mentionem, ſi quis ſexageſimo primo die fecerit, aut agere cœperit, audiendus ſit.* *Auth. libellum. C. de lit. conteſt. Auth. generaliter. C. de Epiſc. & cler. l. 101. ff. de R. I.*

Quid, ſi Actor per procuratorem litem inferat?

Cogitur procurator ſatisdare de rato, niſi vel mandatum exhibuerit, & actis inſinuarit, vel à domino præſente in judicio conſtitutus ſit. Quid enim opus eſt cautione, ubi conſtat de voluntate domini, qui dum per procuratorem litigat, ipſe litigare videtur? *§. ſin autem. l. un. C. de ſatiſd.*

Quid juris eſt in procuratore Rei?

In eo non perinde ſimpliciter nuda ſufficit confirmatio, ut in procuratore actoris; ſed requiritur, ut procurator rei abſentis ſatisdet de Judicato ſolvendo, ſive mandatum habeat, ſive non habeat. Cum nemo *§. ſi vero aliquis. l. 110. §. 1. ff. de R. I.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

l. 46. §. 2. ff. de procur. l. 5. quibus ex cauſ. in poſſ. eatur.

alienæ rei, ſeu litis, idoneus defenſor ſine ſatisdatione intelligatur. Fit mentio rei alienæ, quoniam ſi quis ipſemet ſuam litem defendat, ſatisdatio hujuſmodi non eſt neceſſaria.

Quid, ſi præſens ſit Reus?

Ipſe ſui procuratoris fidejuſſor exſiſtet, & cautionem præſtabit Judicatum ſolvi, oppignoratis quoque in eam rem bonis ſuis: denique promittet, ſe in judicio compariturum tempore ſententiæ recitandæ; qui ſi non compareat, dabit omnia fidejuſſor, quæ in condemnatione continentur, niſi fuerit provocatum.

d. l. un. in fin.

Satisdationi cur adſtringitur defenſor, etiam locuples?

Quando quis defendendi cauſa, ſine mandato, accedit, quia nihil ad eum lis iſta pertinet, periculum eſt, ne ſi condemnatio ſequatur, nullius ſit effectus, utpote quia non ſit de re ejus, qui litigavit, aut ſaltem, ne noceat reo principali, & ſic illuſoria fiant judicia; idcirco receptum, ut qui rem alienam defendit, & ſe quaſi alteri adverſarium conſtituit, etiam prædives, conſularis, & maximâ dignitate præditus, *nunquam ſatis locuples habeatur*, ut immunis ſit, à ſatisdatione judicatum ſolvi, etiamſi mandatum proferat, niſi dominus pro eo ſatisdederit.

l. 166. ff. de R. I.

Quis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quis eſt hujus ſatisdationis effectus?

Inprimis, quod reus, qui abeſt, videatur eſſe præſens, & qui eum defendit, cautione præſtita, ejus cauſam & perſonam repræſentet, quodque is, qui defenditur, ſolvendo videatur idoneus: & licet revera ſolvendo non eſſet, tamen propter inopiam domini, non liberatur defenſor, ſed de ſuo judicatum ſolvere cogitur. *l.46.§.2. l.51. ff.de proc. l.95.ff. de R.I.*

TIT. XII.

De perpetuis & temporalibus Actionibus, & quæ in hæredes & ad hæredes tranſeunt.

Redit iterum Imper. ad Actiones, quamdiu ſcilicet eæ durent, quibus dentur, & adverſus quos.

Quæ dicuntur Actiones Perpetuæ?

QUæ olim perpetuò, ſine ulla temporis præfinitione, proponi poterant: cujuſmodi ſunt illæ, quæ ex aliqua Juris Civilis parte deſcendunt, veluti ex Lege, S.C. vel Conſtitutionibus: quia ut juris & legis poteſtas eſt perpetua, ita & actio per eam inducta; ſequitur enim effectus cauſam. Sed hodie Conſtitutionibus Principum, ut aliquis litium finis eſſet, certi fines omnibus actionibus præſcripti ſunt. *§.1.h.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quinam ſunt fines actionibus civilibus præſcripti?

l. 3, 4, 5, 6, 7. *C. de præſc.* 30 *ann.* Hi nempe, ut ſive reales, ſive perſonales ſint actiones, annis XXX exſtinguantur, quo etiam referuntur actiones mixtæ, familiæ erciſcundæ, communi dividundo, finium regundorum, & petitio hæreditatis, quæ itidem XXX annis tolluntur. Excipiuntur *Cujac. l.* 18. *obſ. c.* 26. *& ſeq.* actiones in rem hypothecariæ, & quæ ad Eccleſiam pertinent, quæ annis XL præſcribuntur. Ad Principem verò vel civitatem pertinentes, non niſi immemoriali tempore terminantur.

Quæ dicuntur Actiones Temporales?

d. §. 1. Quæ anno tantùm durant: quales ſunt, quas ſupplendi juris gratiâ Prætor introduxit, cujus ut annuum tantùm imperium, ita & pleræque actiones ab eo introductæ ſunt annales, quatenus pœnam perſequuntur.

Suntne ex his aliquæ perpetuæ?

Text. hic. Sunt: veluti *Actio furti manifeſti*, quamvis Prætoria & pœnalis, tamen perpetuò datur. Fortè ideò, quod Prætor, poſt annum quadrupli pœnam timeri, publicè utile eſſe exiſtimaverit: aut abſurdum putaverit breviorem eam facere, quam fecerat leviorem actione civili, ejus pœnam corporalem, in pecuniariam commutando.

l. 35. *ff. de oblig. & act.* Item *Actiones rei perſecutoriæ* ſunt perpetuæ, quas Prætor accommodat bonorum poſſeſ-

poſſeſſori, & aliis, qui ſunt loco hæredum, id eſt, his, quibus ex fideicommiſſo reſtituta eſt hæreditas. Si quæ tamen actum jure validum reſcindant, uti reſciſſoria, revocatoria, tempore finiuntur.

Quid hodie Actionibus hiſce commune?

Hoc in primis, quod omnes omnino ſint temporales, &, ſi fortè ipſo jure ultra fines præſcriptos actio extendatur, ea tamen ſit inefficax. Præterea, quod omnes iſtæ actiones prorogentur litis conteſtatione, ita ut, ſemel incluſæ judicio, ſalvæ maneant, nec intermoriantur ante annos quadraginta, ut infra pleniùs dicitur. *l. fin. C. de præſc. 30 vel 40 ann.*

Excipiunturne aliquæ?

Omnino; ut *Actio de dolo*, quæ hodie durat tantùm biennio, à tempore doli commiſſi numerando. Item *Actio injuriarum* annalis eſt. *Actio redhibitoria* intra menſes ſex; *Actio quanti minoris* intra annum datur. Item *Querela inofficioſi teſtamenti* quinquennio terminatur, computando ab adita hæreditate. Similiter *Actio inofficioſæ donationis, vel dotis,* quinquennio tollitur. *l. fin. C. de dolo. l. 5. C. de injur. l. 12. §. fin. ff. de ædil. edict.*

Quæ Actiones dantur hæredibus, & contra hæredes?

Omnes, tam prætoriæ quàm civiles, reales & perſonales, ex contractibus vel quaſi deſcendentes: tum quia hæredes in univerſum jus defuncti ſuccedunt, ejuſque perſo- *§. non autem. l. 9. ff. de probat.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

l. 1. C. ut actiones ab hær. l. 56. §. 1. ff. de V. O. nam repræſentant: tum quia, ut is, qui contrahit, non tantùm ſibi, ſed etiam hæredibus, cavet, ita non ſe ipſum tantùm, ſed etiam hæredes, obligat.

Quid autem, ſi plures ſint hæredes?

l. 2. C. d. t. & l. 42. ff. de rei vind. Singuli pro portionibus hæreditariis conveniuntur, perſonali actione; reali verò, quatenus poſſident. Nam in rem actio tantùm reſpectu poſſeſſionis in hæredem datur: qui, ſi non poſſideat, abſolvitur; tamen ſi quid ex perſona defuncti & ſua commiſſum ſit, omnino in condemnationem veniet.

Quæ actiones neque hæredibus, neque contra hæredes competunt?

§ ſed hæredibus. l. 28. ff. de injur. In primis *Actio injuriarum*: tum quia meram perſequitur vindictam, nec ullo modo minuit patrimonium noſtrum: tum quia defunctus eam non inſtituit, & ſic diſſimulatione aboleviſſe injuriam videtur. Niſi tamen ipſo jam defuncto, utputa ejus cadaveri, facta ſit injuria, quam cùm ulciſci non poſſit, datur injuriarum actio hæredi. Semper enim hæredis intereſt defuncti exiſtimationem purgare.

l. pen. ff. de in jus voc. l. 6. pen. ff. de ſepulc. viol. l. 7. C. de revoc. donat. Item Actiones, quæ injuriarum actioni ſunt ſimiles, non dantur hæredibus: quoniam hæ ad vindictam contumeliæ, non ad rei familiaris, cujus ſucceſſores ſunt hæredes, perſecutionem ſpectant. Ejuſmodi actiones ſunt tres. I. Actio in factum adverſus eum, qui parentem vel patronum ſuum, ſine Prætoris venia, in jus vocaverit.

II. Actio

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

I. Actio ſepulcri violati. III. Actio maris revocantis donationem, factam liberis ingratis. Fuit olim actio de moribus; ſed ea hodie eſſe deſiit.

Quæ actiones hæredibus dantur, ſed non contra hæredes?

Dantur hæredibus reliquæ actiones pœnales, cùm morte læſi non exſtinguatur obligatio, & impune non debeat eſſe delictum. Sed contra hæredes non competunt, quia meram continent vindictam: pœna enim tenere ſuum debet auctorem, cum conſtituatur in emendationem hominum, quæ mortuo eo, in quem conſtituitur, deſinit. Nec enim alieni criminis ſucceſſor conſtituitur; ſed unuſquiſque ex ſuo admiſſo ſorti ſubjicitur. *d. §. non autem. l. un. C. de delict. def. l. 20, & 26. ff. de pœnis. l. 22. C. eod. l. 111. §. 1. ff. de R. I.*

Quid, ſi ex defuncti delicto aliquid ad hæredem pervenerit?

Ejus nomine hæres tenetur: nam conſtitutum eſt; turpia lucra hæredibus extorqueri, licet crimina exſtinguantur; ſi quidem ratio juris non patitur, ut quis alieno ſcelere ditetur. *Sicuti pœna* (inquit Pomponius) *ex delicto defuncti hæres teneri non debet; ita nec lucrum facere, ſi quid ex ea re ad eum perveniſſet.* Sufficit autem, quod vel momento pervenerit ad hæredem, ut efficaciter conveniatur, etiam ſi poſtea res perierit, nec factus ſit inde locupletior. Quod aliter ſe habet, cum dolus hæredis ipſius intervenit, quia tunc in ſolidum tenetur, uti docet Regula, *Toties in hæredem damus actionem de eo,* *l. 5. ff. de calum. d. l. un. l. 38. & l. 127. ff. de R. I.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

l. 44. ff. de R. I. *quod ad eum pervenit, quoties ex dolo defuncti convenitur, non quoties ex ſuo.* Et hæc ita in actionibus ex maleficio.

An idem jus eſt, ſi actio ſit pœnalis ex contractu?

Idem planè, ut in hæredem detur actio de eo, quod ad eum pervenit, quod expreſſit Ulpianus, cum ait: *In contractibus ſucceſſores ex dolo eorum, quibus ſucceſſerunt, non tantum in id, quod pervenit, verùm etiam in ſolidum tenentur, hoc eſt, unusquiſque pro ea parte, qua hæres eſt:* quoniam hic dolus ex contractu, reique perſecutione, deſcendit; eſtque transfuſus in jus defuncti, cujus cum hæres ſit ſucceſſor, in ſolidum tenetur, ſi unus tantum exſiſtat; ſin plures ſint, pro ea portione, qua quiſque hæres eſt, convenitur, licet ad eos nihil pervenerit ex dolo defuncti. Ita intelligenda prædicta Regula, quæ paulo obſcurè loquitur, & *In contractibus, quibus doli præſtatio, & bona fides ineſt,* ipſo jure: non tamen quin etiam obtineat in contractibus ſtricti juris.

l. 157. §. fin. ff. de R. I.

l. 7. §. 1. ff. depoſiti.

l. 152. §. fin. ff. de R. I.

At quid, ſi lis cum defuncto fuerit conteſtata?

Tunc pœnales actiones hæredibus dantur, & in hæredes; quia litis conteſtatione, inquit Paulus, pœnales actiones tranſmittuntur ab utraque parte, & temporales perpetuantur: Unde illa regula juris; *Pœnalia judicia ſemel accepta in hæredem tranſmitti poſſunt.* Et alia: *Omnes actiones quæ morte aut tem-*

l. ult. ff. de fidejuſſ. tut.

l. 164. & l. 139. ff. de R. I.

mpore pereunt, ſemel incluſæ judicio ſalvæ per-
anent: ſive in tutum rediguntur. Quæ po- *l. 26. &*
ierior regula, ad omnes actiones pertinet, *l. 35. ff.*
uæ per mortem exſpirant, ut ſemel conte- *de oblig.*
atæ permaneant, & finiri nequeant; niſi *& act. l.*
o tempore ab integro rurſus inchoato & *ult. C. de*
npleto. *præſc.*
30 vel
40 ann.

At cur actiones, quæ tempore vel morte pereunt, perpetuantur, ad hæredesve tranſeunt?

Quia judicio accepto quaſi contrahitur, *l. 3. §.*
eu litis conteſtatione inducitur quædam no- *11. ff. de*
vatio, atque ex actione temporali, vel pœna- *pecul.*
li, fit actio, quaſi ex contractu, de eo, quod ju- *l. 6. §.*
dicatum erit, quæ perpetua eſt, & rei perſe- *ult. ff. de*
cutionem continet, ideoque in hæredem *re jud.*
tranſit. Inducitur, inquam, novatio, cum lis
conteſtatur, quatenus id ipſi actori utile eſt, *l. 29. ff.*
non ulterius, ne judicium quod in ipſius favo- *de nov.*
rem introductum eſt, ut ſuum conſequatur,
ipſi noceat. Actor enim, dum judicium ex-
ercet, cauſam ſuam meliorem facere inten-
dit; quod expreſſit juris Regula, *Nemo in per-* *l. 87. ff.*
ſequendo, deteriorem cauſam, ſed meliorem, facit. *de R. I.*
Nam poſt conteſtationem, fructuum ac reli-
quorum omnium, quæ habiturus erat, ſi res
ipſi tunc reſtituta fuiſſet, ratio habetur, *l. 2. l. 38.*
etiam in ſtrictis judiciis. Atque hæc de *§. 7. ff. de*
actore. *uſuris.*

Quæritur hic, an reus lite pendente à judicio abſolvi poſſit?

Poteſt, ſi modò ante ſententiam, tandem *§. ult. h.*
bonam fidem agnoſcens, ſatisfaciat actori,
eique

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

eique rem reſtituat cum fructibus, reddatque ſumtus in litem factos. Nam omnia judicia ſunt abſolutoria; eorumque finis, ut juſto deſiderio cujuſque ſatisfiat: illo obtento, fruſtra adhibentur media. Proderit autem ſolvere ante ſententiam, in iis maximè, in quibus nota inuritur infamiæ. Hinc qui damnare poteſt, is abſolvendi quoque poteſtatem habet. Juxta Regulam juris, *Nemo,*
l.37.ff. de R.I. *qui condemnare poteſt, abſolvere non poteſt:* eſſet enim iniquum non abſolvere illum, qui amplius non debet, cum proniores eſſe debeamus ad abſolvendum.

TIT. XIII.
De Exceptionibus.

Hactenus de Actionibus, quæ continent jus Actoris: ſequitur de Exceptionibus, quæ Reo competunt ad defenſionem.

Quid igitur eſt Exceptio?

l.2.ff.h.t. E*St Actionis excluſio.* Solet quippe actioni opponi, ad excludendum id, quod in intentionem, condemnationemve deductum eſt; cùm ſæpè accidat, ut, licet ipſa actio ſit juſta & in jure fundata, ſi per ſe conſideretur, tamen iniqua ſit adverſus eum, cum quo agitur. Ex quo apparet, exceptiones ex æquitate oriri. Unde Marcellus; *Definit debitor eſſe is, qui nactus eſt exceptionem juſtam,*
l.66.ff. de R.I. *nec ab æquitate naturali abhorrentem.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Cui competit Actio, eidemne Exceptio datur?

Comparatæ ſunt exceptiones, inquit Impera- *Text. hic*
r, *defendendorum reorum gratia, cum quibus* *in pr.*
ıtur. Jam verò ut favorabiliores ſunt Rei, *l.125.&*
am Actores: ita *Cui damus actionem, eidem* *l.156.ff.*
exceptionem competere, multo magis quis di- *de R.I.*
rit. Majus quippe eſt habere actionem,
am exceptionem; perſæpè tamen hæc fa-
rabilior eſt, cauſâ defenſionis, & perſona-
m, quæ conveniuntur. Nam ubi petitio *l.14 ff.*
n admittitur, aliquid ope exceptionis con- *de doli*
qui poſſumus. Ac ubi admittitur tam jus *except.*
tionis, quam exceptionis, & difficilius *l.31.ff.*
tio datur, facilius tamen nobis conſuli- *de pign.*
us, retentione, vel repulſione, quæ fit per
cceptionem.

Quotuplex eſt Exceptio?

Proponitur hoc Tit. duplex diviſio; prima *Text. hic*
Civiles, & *Prætorias*; ſecunda in *Perpetuas* *in pr.*
u *Peremtorias*, & *Temporales* ſeu *Dilatorias*.
uibus addi poſſunt & duæ aliæ, una ex Tit.
roximè ſeq. in *Reales*, & *Perſonales*; altera in
as, quæ ſunt *Facti*, & quæ *Iuris*.

Quæ dicuntur Exceptiones Civiles, & Prætoriæ?

Civiles ſunt, quæ ex legibus, vel ex iis, §.8. *h.t.*
quæ legis vicem obtinent; *Prætoriæ*, quæ
x ipſius prætoris juriſdictione, ſubſtantiam
capiunt. Illius generis ſunt exceptiones,
SC. Macedoniani, Velleiani, Fori. Hujus
exce-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

exceptiones, Doli, Metus, Pacti conventi, & aliæ, quarum hic ſeptem ſpecies proponit Juſtinianus, quia celebriores ſunt cæteris.

Text. in pr. I. *Quod metus cauſa*; qui enim juſto metu coactus promiſit, ſtricto quidem jure obligatur ad dandum vel faciendum: quia etiam coacta voluntas, eſt voluntas; attamen, quia non eſt liber conſenſus, actio intentata per exceptionem hanc inefficax redditur. *Nihil enim conſenſui tam contrarium, quam vis, atque metus.*

Tit. ff. quod metus cauſa. l. 116. ff. de R. I.

l. 17. ff. de dolo. II. *Doli mali:* quâ opus eſt reo, qui dolo malo inductus fuerit ad aliquid ſtipulanti promittendum, ut illum agentem rejiciat. Nam actoris dolus non facit, quo minùs ipſo jure teneatur reus, non tantùm in contractibus ſtricti juris, ſed & bonæfidei; niſi his dolus cauſam dederit, cùm bonæfidei contractui nihil tam ſit contrarium, quàm dolus. Itaque hujus exceptionis æquitas in eo eſt, ne cui dolus ſuus per occaſionem juris civilis, contra naturalem æquitatem proſit.

l. 134. §. ult. ff. de R. I.

l. 2. §. 6. ff. de dol. exc. III. *In factum*; quâ impugnat actionem is, qui errore lapſus quid ſtipulanti promiſerit, cùm non videatur conſentire, qui errat. Hæc exceptio nominatur *in factum*, quia nomine vacat; ſimiliterque aliæ exceptiones nomine vacantes dicuntur *in factum.*

l. 116. §. ult. ff. de R. I.

§. idem juris. h. IV. *Non numeratæ pecuniæ*; quæ datur illi, qui futuro creditori ſuo ſtipulanti promiſit, ſe pecuniam, quam ab ipſo accepit, ſoluturum, cùm tamen numerata non ſit. Ex hac ſtipulatione tenetur quidem promiſſor ſtricto jure, ſed quia iniquum eſt, eum cogi ad reddendum id, quod nunquam ac-

d. l. 1. §. 2.

cepit,

...t; ideo exceptione hac ſe tueri poterit, ...tra actorem, ſine cauſa ex ſtipulatione ...ntem.

...V. *Pacti conventi*; quæ datur debitori, ...cum creditore ſuo pactus eſt, de non pe...da pecunia, quam ei ex civili obligatione ...ebat. Hic quidem obligatio iſta pacto ...vento non tollitur, cùm unumquodque ...modo tollatur, quo colligatum eſt: quia ...men iniquum eſt, actorem non ſtare con...ntis, & contra datam fidem à reo petere, ...reus ex hac actione condemnetur, defen...ſe hac exceptione. *§. præterea.* *l. 27. §. 2. ff. de pact.*

...VI. *Iurisjurandi*; nam & debitor, qui cre...tore deferente juravit, nihil ſe dare opor...re, obligatus manet: quia ut pacto, ita nec ...ramento civilis tollitur obligatio, ſed natu...lis tantùm: quia tamen iniquum eſt, queri ...perjurio ejus, cui ſic jusjurandum delatum ..., & quia Prætor tuetur jusjurandum illud, ...mquam pactum conventum, ideo ſi quid ...tat creditor, defenditur debitor talis per ...ceptionem jurisjurandi: contra quam con...di non debet replicatio doli. *l. 35. l. 100. ff. de R. I.* *l. 26, 28. §. ult. ff. de jure-jur.* *l. 15. ff. de excep.*

...VII. *Rei judicatæ*; quæ competit etiam ...ero debitori, qui ſententia Judicis abſolu...s eſt ab actione, ſi eam actor rurſum inten...t, uti poteſt, quia obligatio adhuc durat: ...uam non ſuſtulit ſententia abſolutoria, quia ...ntentia non eſt modus tollendæ ipſo jure ...bligationis. *§. item ſi in judicio.*

Quan-

Quando hæc exceptio locum habet?

l. 3,4, & Quando ſuper eadem re, inter eaſdem per-
12. *ff. de* ſonas, ex eadem cauſa, lis iterum movetur,
except. ſive in rem, ſive in perſonam, actione: non
rei jud. enim debet de eadem re bis agi; ne judicia
fiant irrita, & litium modus multiplicetur.

Quæ dicuntur Exceptiones Perpetuæ?

§. *tem-* *Quæ in perpetuum agentibus obſtant*, ſic ut
porales. actio de eadem re nunquam repeti poſſit.
Item dici poſſunt perpetuæ, eo quod perpe-
l. 3. *ff. h. t.* tuo tempore durent. Non enim ſicut actio-
nibus intentandis certa tempora præfixa
ſunt, ſic exceptionibus opponendis; ne qui-
dem ex iis cauſis, ex quibus actio temporaria
l. ult. C. eſt: unde tritum axioma; *Quæ temporaria*
de dolo. l. *ſunt ad agendum, eadem perpetua ſunt ad exci-*
purè. §. *piendum.* v. g. Actio de dolo duobus annis fi-
ult. ff. de nitur, tamen exceptio doli perpetuò compe-
doli ex- tit, ac ut ita conſtitueretur, magna ratio eſt,
cept. cum actor in ſua poteſtate habeat, quando
utatur ſuo jure, & velit experiri, non item
l. 42. *in* reus, antequam conveniatur. Qua ratione
fin. ff. de juſta habetur ignorantia hæredis, cum quo
R. I. agitur, non autem ejus hæredis, qui agit, ut
habet juris regula.

Quæ Peremtoriæ?

l. 2. *C. de* *Quæ actionem omnino perimunt*, ſive quæ
prec. Im- totius negotii cognitionem tollunt, & vires
per. off. ejus exhauriunt. Quæ exceptiones perem-
d. l. 3. toriæ, eædem etiam perpetuæ appellantur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

..lis eſt, *exceptio pacti de non petendo in per-*
..um, nam ut maxime is, qui ita pepigit
.. debitore ſuo, petat debitum, tamen ab
..ndo repellitur, ubi primum pactum de
.. petendo opponitur. Talis quoque eſt *l.2. §.5.*
..ptio doli mali, quæ quidem cum omnibus *& l.4.§.*
..eptionibus concurrit: Quia dolo facit, *16. ff. de*
.. petit, quod quaqua exceptione elidi po- *doli ex-*
.. Adverſus autem parentes, ſimileſve *cept.*
..ſonas, quibus honor debetur, competere *l.173.§.*
.. poteſt. Sed in factum erit excipiendum, *ult. ff. de*
..i fortè pecunia non numerata dicatur, ob- *R. I.*
..aturque *Exceptio non numeratæ pecuniæ*.
..tens quoque eſt *exceptio rei judicatæ*, qua
..ellitur judicio olim victus, vel hæres
..s, qui nunc eandem rem, & ex eadem cau-
.., in aliud judicium deducit. Item *exceptio* *l.112. ff.*
..isjurandi & tranſactionis ſimilem vim ha- *de R. I.*
..t: quam demonſtrat illa Juris Regula; *Ni-* *& l. 66.*
.. intereſſe actionem quis habeat, an actio per *eod.*
..jusmodi exceptionem infirmetur.

Quæ Temporales & Dilatoriæ?

Quæ ad tempus nocent, & temporis dilatio- *§. tem-*
..em ſolum tribuunt. Dictæ propterea & *Di-* *poral.*
..toriæ, quia differunt actionem ad tempus:
..ualis eſt exceptio pacti, ne intra certum
..empus petatur: Et induciarum, quas debi- *l.2. C. de*
..ores, in anguſtias lapſi, adverſus credito- *precibus*
..um acerbitatem impetrare ſolent. Inſu- *Imper.*
..er Dilatoriæ aliæ ſunt, quæ concernunt
..vel perſonam Judicis, quia ſit incompetens,
..ut ſuſpectus; vel litigantis, quia Actor ſit
..contumax, Reus impeditus, aut vocari ne-
queat:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

§. præterea. in fin. h.t. queat: vel intervenientium, uti Procuratoris, quia non ſit habilis propter ætatem, aut ſexum, vel mandato careat, aut datus cauſæ, quæ procuratorem non admittat: vel denique reſpiciunt actionem, uti ſi plus petatur, quàm debitum eſt; ſi non ſervetur ordo in excutiendo debitorem principalem ante fidejuſſorem.

Quando Exceptiones Dilatoriæ opponendæ probandæque ſunt?

l. pen. & fin. h. t. Pleræque opponendæ ſunt ante litis conteſtationem; quia reſpiciunt ea, quæ judicium potiſſimè conſtituunt, perſonas ſcilicet, locum, & tempus; adeoque conſtituto jam judicio præpoſterè proponerentur, cùm pars iis renuntiaſſe videretur tacendo: niſi fortè poſtea ex nova cauſa emerſerint. Præterea probandæ ſunt ante judicium inchoatum, ne reſpondendo in judicem conſentire, agentiumque perſonas approbare reus videatur. *Cujac. 9. obſerv. c. 23.*

Quando Peremtoriæ?

l. 8. C. h. t. l. 2. C. ſent. reſc. non poſſe. Quandocumque, etiam poſt litem conteſtatam, ſive acceptum judicium, & ante ſententiam opponi probarique poſſunt: cùm concernant judicium conſtitutum, non conſtituendum. Niſi ſint exceptiones litis finitæ, ut Rei judicatæ, Tranſactionis, Jurisjurandi: quia hæ præter rem principalem, concernunt quoque ipſam inſtantiam. Dico, ante ſententiam: nam poſt ſententiam exceptiones non rectè opponuntur, cùm nemo pulſetur.

Nul-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Nullæne exceptiones poſt ſententiam opponuntur?

Sunt, quæ tunc quoque opponi poſſunt, poſitæque & probatæ exſecutionem ejuſ-n impediunt; qualis eſt exceptio SC. Ma-coniani, filiofam. mutuam pecuniam acci-enti competens, & exceptio SC. Velleiani, mpetens mulieri quæ pro alio interceſſit. iliti quoque poſt ſententiam excipere eſt rmiſſum; uti & donatori, marito, patro-, ſocio, & aliis, quibus conceſſum, ne in us, quàm facere poſſunt, ex condemnatione cta conveniantur.

Quando mulieribus ſuccurritur?

Ne eis interceſſio noceat, ſuccurritur, ſi
on callidè ſint verſatæ: nam deceptis, non
ecipientibus mulieribus, Senatus ſubvenire
oluit. Infirmitas enim ſexus, non autem *l.*110.§.
lliditas earum, auxilium meretur, ac Re- *ult. ff. de*
ula hoc ſic expreſſit: *Mulieribus tunc ſuccur-* *R.I.*
ndum eſt, cum defraudantur, non ut faciliùs *l.*12,30.
lumnientur. Calumniantur autem mulie- *ff. & l.*
es, quoties decipiendi animo interceſſerunt, 22, *&*
um ſcirent ſe non teneri, & exceptione SC. 23. *C. ad*
elleiani non adjuvantur: quia ceſſat mens *SC.Vellei.*
enatus, & quia in jure ſpectanda potius eſt *l.* 90. *ff.*
quitas, quam ſtricta juris ratio. *de R.I.*

Minoribus quatenus reſtitutio in integrum detur?

Datur cauſâ cognitâ. In cauſæ cognitio-ne, probanda eſt minor ætas 25 annorum:

Item

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Item læſio; ab ipſo minore; Quod videlicet ea contigerit, inconſultâ ſuâ facilitate, ſeu imprudentiâ, quæ conſuevit huic ætati eſſe conjuncta; nam ſi aliter fuerit minor læſus, ceſſat in integrum reſtitutio, quia *Non capitur, qui jus publicum ſequitur*, ſeu jus commune, quod alius quiſque coactus fuiſſet ſequi contrahendo. Præterea æſtimanda erit læſio ex tempore, quo minor contraxit, non ex quo petit ſe reſtitui.

l.116.§.2.ff.de R.I.

Quæ dicuntur Exceptiones Reales, & Perſonales, & quibus eæ competunt?

l.7.ff.h.t. *Reales dicuntur, quæ rei cohærent. Perſonales, quæ perſonæ. Reales* autem non ſolùm principali debitori, ſed & hæredi & fidejuſſori, proſunt; cùm enim hic in eandem cauſam ſe obligaverit, uti exceptionibus ex ea naſcentibus poterit. *Perſonales* non accommodantur fidejuſſori, ſed perſonæ ipſius Rei cohærent: veluti exceptio, ne quis condemnetur ultra quàm facere poteſt, quia conceſſa eſt intuitu conditionis, ipſam perſonam concernentis, uti reverentiæ, pietatis, indigentiæ: quæ cùm non ſit eadem in fidejuſſore, ideo illi non competit; tum etiam, quia ſuam perſonam, tamquam magis idoneam, ſubſtituit pro perſona rei principalis.

Text. in §.fin.t.ſeq.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quæ dicuntur Exceptiones Facti, & quæ Iuris?

Facti ſeu Intentionis exceptio eſt, quæ *d. ſup.*
Actoris, nullo jure agentis, intentionem ex- §. 1.
cludit, ut puta ejus, qui pecuniam numquam
creditam, vel ſi credita fuerit, ſemel ſolutam,
condicat.

Iuris verò, quæ Actoris jus, id eſt, actionem, excludit, utputa ejus, qui promiſſione, metu dolove malo ſibi facta, ad id, quod promiſſum eſt, actionem juris ſubtilitate ſibi competentem, movet.

Poteſtne quis pluribus uti exceptionibus?

Poteſt, etiam diverſis; non item contrariis, ne contradicere ſibi videatur; niſi eas alternativè, aut conditionaliter proponat: ut ſi dicat, *Nego, me pecuniam accepiſſe*; aut, *Si accepi, dico me ſolviſſe.* Idque Reo ſpecialiter favore liberationis indulgetur, non item Actori; cui licet plures ſint actiones, una tantùm experitur. Nam Actor paratus ad judicium venit, ideóque rectè apud ſe ſtatuit, quâ actione utatur; Reus verò imparatus ad judicium trahitur, cujus proinde conditio foret miſera, ſi unâ tantùm exceptione *l. 42. §.*
uti poſſet. Igitur cum ſecundum naturam *1. & l.*
magis ſit defenſio, quam oppugnatio, pote- *43 ff. de*
rit reus, judicio pulſatus, pluribus exceptio- *R. I.*
nibus contra actorem ſe tueri; niſi eas proponi lex impediat, in pœnam mendacii.

TIT. XIV.

De Replicationibus.

Quemadmodum Exceptio opponitur Actioni, ita Replicatio Exceptioni; & ſic deinceps.

Quid ergo eſt Replicatio?

l. 10. C. de exception. l. 21. §. 1. ff. eod.

E*St ſecunda Actoris allegatio*, vel, *Exceptionis à Reo propoſitæ excluſio*, quam Paulus contrariam exceptionem, ſeu exceptionis exceptionem vocat.

Cur introducta?

l. 2. §. 1. de exception.

Actoris adjuvandi gratiâ, ne fortè ei noceat exceptio, à Reo iniquè propoſita. Semper enim Replicatio idcirco objicitur, ut exceptionem oppugnet, & reſolvat: veluti cùm pactus eſt aliquis cum debitore ſuo, ne ab eo pecuniam petat; ſi conveniatur, excipit rectè: ſi tamen poſtea in contrarium aliud pactum ſit ſubſecutum de petendo, per Replicationem eliditur prius pactum, & exceptio inde nata; quia hæc ratione pacti poſterioris eſt injuſta.

Quid replicationi opponitur?

§. rurſus. d. l. 1. §. 3.

Duplicatio, adjuvandi Rei cauſa, quæ ſi injuſta videatur Actori, ſalva ei eſt *Triplicatio*. Et ſi hæc nocere poſſit Reo, illi tunc conceſſa alia eſt exceptio ad excludendam Actoris triplicationem, quæ habitâ ordinis ratione *Quadruplicatio* dicitur. Cui deinde

oppoſi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

ponitur *Quintuplicatio* ; & ſic deinceps ultiplicantur nomina, donec aut Actor haat quod objiciat, aut Reus, quo objectum luat & elidat. Sed ne in infinitum procetur litigando, Judicis erit modum pone-, finemque litigatoribus præſcribere: cùm finitas ſit vitanda, & refrenanda licentia immenſum evagandi, & ſæpius facta reetendi, quæ magis cauſam implicant, quam cplicant.

TIT. XV.

De Interdictis.

equitur de Interdictis, quia hæc vice Actionum habentur.

Quæ dicuntur Interdicta?

Ure veteri interdicta erant formulæ ſeu conceptiones verborum, quibus Prætor, ùm de poſſeſſione, aut quaſi poſſeſſione, iner aliquos contendebatur, aliquid fieri jubeat, aut prohibebat, quoad de proprietate udicaretur. Quæ formulæ ex eo appellantur *nterdicta*, quod inter duos litigantes à Prætore dicerentur interim. *in pr. h.*

Hodie verò ſublatis formulis, Interdicta ſunt actiones extraordinariæ de poſſeſſione, vel quaſi poſſeſſione, à Prætore datæ. *§. 2. & §. fin. h. t.*

Dico eſſe *actiones*; quia hodie, poſtquam udicia facta ſunt extraordinaria, pro interdictis exercemus actiones, quibus ſummatim agitatur cauſa poſſeſſionis, exactiori veritatis examine remiſſo ad petitorium.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Differuntne ab Actionibus?

l. 37. ff. de obl. & act.

Differunt in multis, licet actionum nomine veniant Interdicta. Nam Actiones partim ſunt Civiles, partim Prætoriæ; Interdicta omnia Prætoria. Actiones aliæ in Rem, aliæ in Perſonam; Interdicta vi ipſa ſunt perſonalia, licet in rem ſcripta. Actiones multæ ſunt de proprietate rerum privatarum; Interdicta omnia ſunt de poſſeſſione, quæ eſt facti, & in publicis interponuntur. Denique Actiones cauſam finiunt, ac terminant; Interdicta tantùm præparant & ordinant cauſam proprietatis.

Differuntne ab Edictis?

Planè; quia *Edicta* publicum jus conſtituunt, generale, & ad omnes pertinens: *Interdicta* verò inter privatas tantùm perſonas redduntur, & ad eas ſpectant, inter quas proponuntur.

Quotuplicia ſunt Interdicta?

Triplex hoc Tit. diviſio Interdictorum proponitur: prima deſumta à forma concipiendi interdicta; hinc alia ſunt *Prohibitoria*, alia *Reſtitutoria*, alia *Exhibitoria*: ſecunda à fine, in quem tendunt Interdicta, quæ vel ſunt *adipiſcendæ poſſeſſionis*, vel *retinendæ*, vel *recuperandæ:* tertia ab accidenti, in *Simplicia*, & *Duplicia*. Addi poteſt & quarta, ſumta à materia, id eſt, rebus, de quibus Interdicta competunt.

De

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

De quibus igitur rebus competunt Interdicta?

De rebus aut *divinis*; ut de locis ſacris vel [re]ligioſis; aut *humanis*. *De rebus ſacris* uni[cu]m eſt Interdictum, *Ne quid in loco ſacro* [fi]*t*, id eſt, ne quid fiat, deformitatis vel in[c]ommodi cauſâ. *De rebus religioſis* ſunt duo [i]nterdicta: I. *De mortuo inferendo*. II. *De* [ſe]*pulcro ædificando*. Illud datur adverſus eum, [q]ui mortuum ſepelire; hoc contra eum, qui [ſ]epulcrum ædificare vel reficere, prohibet. *l. 1 in pr. ff. h. t.*

De rebus humanis quæ interdicta dantur?

Res humanæ, ſive hominum, vel ſunt *Pu*[*b*]*licæ*, vel *ſingulorum*. *De rebus humanis publicis* eſt interdictum, *Ne quid in loco publico fiat*; quod datur cuivis ex populo, adverſus eum qui in publico vult facere, quod legibus prohibetur. Item, *Ne quid in itinere fiat*, ſeu ne in eo alicui vis fiat. Item *De loco publico fruendo*; quod datur conductori loci publici, adverſus eum, qui facit, quo minùs eo frui poſſit. Item, *Vt in flumine publico navigare liceat*; quod datur cuivis de populo, adverſus prohibentem, in lacu, & flumine publico, navigare, vel in ripa onerare & exonerare. *tit. ff. de loc. & itin. publ & tit. ſeq.*

De rebus privatis, ſunt pleraque interdicta, quæ hoc Tit. proponuntur.

Quæ dicuntur Interdicta Prohibitoria, Reſtitutoria, & Exhibitoria?

§. ſumma. *Prohibitoria* ſunt, quibus Prætor vetat aliquid fieri; veluti vim ſine vitio poſſidenti, vel mortuum inferenti in locum, quo ei jus erat inferendi, aut in flumine publico ripave quid fieri, quo pejus navigetur.

Reſtitutoria ſunt, quibus Prætor jubet aliquid reſtitui, nimirum, rem vel opus aliquod, veluti bonorum poſſeſſionem, aut legata citra voluntatem hæredis accepta.

Exhibitoria ſunt, per quæ jubet Prætor exhiberi aliquid, veluti tabulas teſtamenti, vel liberum hominem, aut eum, de cujus ſtatu quæritur, ſervus an liber ſit.

Cur interdicta quædam ſunt Adipiſcendæ poſſeſſionis, quædam Retinendæ, quædam Recuperandæ?

§. ſequens. Quia tendunt partim ad acquirendam de novo poſſeſſionem, contra occupatorem; partim ad tuendam priſtinam, contra turbatorem; partim ad recuperandam amiſſam, contra expulſorem.

Quæ ſunt interdicta Adipiſcendæ poſſeſſionis?

§. adipiſcendæ. Quæ competunt iis, qui antè non fuerint nacti poſſeſſionem; non etiam, qui eamdem nacti amiſerint. Cujuſmodi eſt interdictum, *Quorum bonorum*, *Quod legatorum*, & *interdictum Salvianum*.

Inter-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Interdictum Quorum bonorum, cui, & adverſus quem, datur?

Datur bonorum poſſeſſori, id eſt, ei, qui per prætorem loco hæredis conſtitutus eſt, adverſus eum, qui vel pro hærede poſſidet, putans ſe hæredem eſſe, cùm non ſit; vel pro poſſeſſore, hoc eſt, qui nullo jure ſeu titulo rem hæreditariam, vel etiam totam hæreditatem, ſciens eam ad ſe non pertinere, poſſidet. *l. 1. ff. & C. quorum bonorum.*

Igitur non datur adverſus juſto titulo poſſidentem; hic enim cùm ſit in pari cauſa cum petitore, potior eſſe debet ratione poſſeſſionis. Neque etiam redditur adverſus debitores hæreditarios, qui jus quaſi poſſident, ſed adverſus corporum poſſeſſores, ut ea in petitorem transferantur. *l. 2. ff. d. t.*

In quo interdictum hoc petitioni hæreditatis ſimile aut diſſimile eſt?

Simile eſt, quòd utrumque ſit judicium univerſale, & univerſaliter intentetur; quod utrumque adverſus eum, qui pro hærede vel pro poſſeſſore poſſidet. Utrumque eò tendit, ut res poſſeſſa reſtituatur. Neutrum datur adverſus titulo poſſidentem.

Diſſimile in hoc, quòd Interdictum ſit de poſſeſſione; Petitio hæreditatis de jure ac dominio: quod interdictum hoc non detur in debitorem hæreditatis; Petitio hæreditatis etiam in eum detur, ut ſolvere cogatur hæredi. *l. 9. de pet. hæred.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Interdictum Quod legatorum, cui competit, adverſus quem, & ad quid?

l. 1. §. 2. *ff. quod legat. l.* 1. *C. eod.*

Competit hæredi, qui ſatisdedit; adverſus quemlibet, legatorum nomine rem hæreditariam ſine hæredis voluntate occupantem; ad hoc, ut eam reſtituat, vel in id, quod hæredis intereſt, condemnetur. Nec facit, quod legatarius ſit rei legatæ dominus, & malè videatur hæres petere res, quas reſtituere debet: nam intereſt hæredis habere res penes ſe, ut, quatenus ultra dodrantem eſt legatum, commodiùs ſibi Falcidiam retineat. Contra donatarium mortis cauſâ hoc Interdictum non competit, quia poſſidet is voluntate defuncti, ut Falcidia hæredi ſit ſalva.

d. l. 1. §. 5.

Interdictum Salvianum cui, & contra quem, datur?

l. 1. *ff. de Salviano interd.*

Datur domino, eidemque locatori prædii ruſtici, contra conductorem, ad perſequendam poſſeſſionem rerum conductoris, pro mercede tacitè vel expreſſè pignori obligatarum. At *quaſi Salvianum* datur non tantùm domino fundi, ſed & cuilibet creditori, adverſus debitorem, ad perſequendam poſſeſſionem rerum pignori obligatarum. Quod & *Vtile* dicitur, quia conceptum eſt in factum, adverſus poſſeſſorem quemlibet extraneum.

Cujac. l. 5. *obſer. c.* 24.

Quid

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quid differt hoc Interdictum à Serviana actione?

I. Quòd actio Serviana ſit in rem, utpote [d]e jure pignoris, & detur contra quemvis [po]ſſeſſorem, etiam ipſum colonum. Interdi[ct]um Salvianum eſt in perſonam, & de poſ[ſe]ſſione, ut omnia interdicta, tantumque [d]atur contra conductorem ipſum, qui de[b]itor eſt, adipiſcendæ poſſeſſionis cauſa, ut [e]a reſtituatur.

Tit. C. de prec. & Salvi. interd. ibi Cujac.

II. Hoc interdictum eſt expeditius, cùm [ſ]it poſſeſſorium, & ſufficiat probare poſſeſ[ſ]ionem debitoris, tempore oppignoratio[n]is, non admiſſâ exceptione dominii. Ser[v]iana verò eſt petitoria, ipſum pignus per[ſ]equens, quod probandum eſt tempore con[t]ractus in bonis debitoris fuiſſe.

Quæ ſunt Interdicta Retinendæ poſſeſſionis?

Quæ interponuntur inter eos, qui ab utraque parte de proprietate alicujus rei contendunt, utroque ratione juris ſui poſſidere volente, ita ut dubium ſit, quis poſſidere debeat, & quis petitor, quis verò poſſeſſor habendus ſit: Niſi enim exploratum antè fuerit, utrius ſit poſſeſſio, non poteſt petitoria actio inſtitui. Hic ergo Prætor conſtituit, ut, qui tempore inſtituti judicii in poſſeſſione erat, is in ea permaneat, donec de proprietate cognoſcatur: alter verò partes ſuſtineat actoris, nimirum is, qui ad judicium provocavit.

§. retinendæ.

l. 1, & 3. uti poſſid.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Poſſeſſor in pari cauſa cur potior habetur?

§. *commodum. h. t. l.* 128. *ff. de R. I.*

Quia perſonam rei ſolet ſuſtinere, & commodum illud habet, quod, etiamſi ejus res non ſit, ſi modo actor non potuerit ſuam eſſe probare, remaneat in ſuo loco poſſeſſio. Adeóque commodius eſt poſſidere, quam petere, ut quoties de lucro uterque certat, *ſemper durior cauſa ſit petitoris*, qui ad lucrum, & victoriam cauſæ contendit. Quin & ubi uterque litigantium in damnum incurrit, aut par eſt delictum, *ſemper oneratur petitor, & melior habetur poſſeſſoris cauſa: ſicut ſit, cum de dolo excipitur petitoris.* Atque hæ regulæ omnes ex hoc fonte manarunt, *quod favorabiliores Rei potius, quam Actores habeantur*, abſolvanturque Rei, ubi jura obſcura ſunt.

l. 33. *& l.* 126. §. *ult. ff. de R. I. l.* 154. *& l.* 125. *ff. eod.*

Quotuplex eſt hoc Interdictum?

§. *ſed interdicto. l.* 1. §. 4. *ff. uti poßidetis.*

Duplex, *Vti poßidetis*, & *Vtrubi*. Prius competit pro retinenda poſſeſſione earum rerum, quæ ſunt ſoli, atque immobiles; Poſterius pro retinenda poſſeſſione rei mobilis. Utroque interdicto Prætor vim fieri vetat, tueturque eum, qui tempore litis conteſtatæ poſſidet. Conſequenter proponitur poſt interdictum *Vnde vi*. Illud enim reſtituit vi amiſſam poſſeſſionem, Interdictum *Vti poßidetis*, tuetur, ne amittatur poſſeſſio.

Qua

Quæ utriuſque hujus Interdicti eſt differentia?

Olim in interdicto *Vti poßidetis*, potior erat is, qui rem poſſidebat tempore redditi interdicti: in Interdicto *Vtrubi*, is, qui majore parte anni, retrorſum numerati, nec vi, nec clam, nec precario ab adverſario poſſidebat. Majore parte anni poſſediſſe intelligebatur etiam is, qui duobus tantùm menſibus poſſederat. *Verſ. quorum.*

Hodie utriuſque Interdicti, quantum ad poſſeſſionem attinet, eadem eſt poteſtas; nempe ut ille vincat in rebus tam immobilibus, quam mobilibus, qui poſſeſſionem nec vi, nec clam, nec precario ab adverſario litis conteſtatæ tempore detinet. Noviſſimè tamen prævalet is, qui vel juſtiorem, vel antiquiorem poſſeſſionem probat. Nam hoc caſu, ſi non apparet de titulo adverſarii, præſumitur vitioſa ejus poſſeſſio. *Verſ. hodie.* *c. 9. extra. de probat.*

Quid juris, poſſeſſione utrimque æqualiter probata?

Tum puto præferendum eum, qui titulum ſuæ poſſeſſionis docebit. Quod ſi in hoc pares ſint litigantes, pro reo pronuntiandum; &, ſi quis reus, quis actor, ſit, ignoretur, res ſorte erit dirimenda. *l. 13. & 14. ff. de judic.*

Quoniam verò de poſſeſſione hic agitur, dic quomodo ea acquiratur?

Acquiritur poſſeſſio corpore & animo. Corpore, id eſt, corporali apprehenſione rei: non per ſe animo, nec per ſe corpore, ſed *l. 153. ff. de R. I.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

l. 1. §. 3. & *l.* 3. *l.* 32. *ff. de acq. poſ.* conjunctim utroque. Ut proinde poſſeſſionem non acquirant illi, quibus ſenſus deeſt, quia aliàs dicendum foret, eam ſolo corpore acquiri. Hinc furioſus & pupillus non quærunt ſibi poſſeſſionem, quòd affectum tenendi non habeant, niſi tutoris aut curatoris accedat auctoritas, quæ ſuppleat judicium furioſi & pupilli. Per quos autem acquiratur, dictum ſuprà.

Quid, ſi de poſſeſſione rei peculiaris agatur?

l. 24. *in fin. ff. de acq. poſ.* *l.* 118. *ff. de R. I.* Aget dominus, aut pater; non ſervus, aut filius: quia, cùm ſint in poteſtate, non poſſunt videri domini eſſe peculii, aut illud poſſidere, nimirum poſſeſſi ab alio. Quo fit, ut, ſiquidem de rei peculiaris poſſeſſione per interdictum recuperandæ, retinendæ, aut adipiſcendæ, agatur, debeat ipſe dominus & pater agere: quod dictat regula; *l.* 93. *ff. de R. I.* *Filiusfam. neque retinere, neque recuperare, neque adipiſci, poſſeſſionem rei peculiaris videtur.*

Quomodo retinetur poſſeſſio?

l. 30. §. 5. *ff. de acq. poſſ.* *l.* 3. §. 5. & 7. & *l.* 25. *in fin. ff. d. t.* Retinendo ſolo animo. Facilior enim eſt retentio, quàm acquiſitio. Quomodo poſſeſſionem ſervi fugitivi animo ſemper retinet dominus, & prædia quælibet, ex quibus non ea mente recedit, ut omiſiſſe poſſeſſionem velit. Imò licet alius ſit in prædio, non ideò tamen dominus ejus poſſeſſionem amiſit, utpote animo retentam: niſi reverſus, ab eo, qui poſſeſſionem eſt ingreſſus, jure repellatur, cùm duo in ſolidum eamdem rem tenere nequeant.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Per quem retinetur?

Per quemlibet, alicujus nomine poſſidentem: non enim per ſe ſolum quilibet poſſidet, ſed & per alium, quamvis ipſius juri non ſubjectum; puta per colonum, inquilinum, commodatarium, depoſitarium; ii quidem naturaliter dicuntur poſſidere, aut, quod verius, in poſſeſſione eſſe, alieno nomine tamen. Neque enim poſſeſſio rei depoſitæ ad depoſitarium tranſit, aut commodatæ ad commodatarium, ſed remanet apud eum, qui conceſſit. *l. 17. §. 1. ff. de acq. poſſ. l. 8. ff. commod.*

Quo modo amittitur?

Eo quo acquiritur, cum nihil tam naturale ſit, quam ſingula ſic diſſolvi, quemadmodum colligata ſunt. *Ita nulla poſſeſſio amitti poteſt, niſi in qua utrumque in contrarium actum eſt*, hoc eſt, niſi is, qui jam antea corpore ſeu naturaliter poſſidere deſiit, deſinat quoque & animum à poſſeſſione recuperanda habere alienum, aut quia deſperet, vel quia nolit. *l. 35. l. 153. ff. de R. I. l. 6. §. fin. l. 7. & 8. ff. de acq. poſſ.*

Quod eſt Interdictum Recuperandæ poſſeſſionis?

Interdictum *Unde vi*, quo quis amiſſam vi expulſiva poſſeſſionem recuperare contendit. Quod ſummam habet æquitatem, ſcilicet ne violentia alteri ſit damnoſa. Habet locum in dejecto è poſſeſſione rerum corporalium, ſaltem directum pro quaſi poſſeſſione rei incorporalis, utile interdictum competit. *§. recuperandæ. Bar. ad l. 3. §. 13. ff. de vi, & vi arm.*

Cui datur hoc interdictum?

l.1. §.1, 9, 30. ff. d. t. Datur dejecto è poſſeſſione rerum corporalium immobilium (nam pro mobilibus datur actio Vi bonorum raptorum) qui eas poſſidebat ſuo, non alieno nomine: & quidem tempore dejectionis, ſive civiliter, ſive naturaliter, ſive per alium, ſive juſtè, ſive injuſtè; nam & prædoni & ſpoliatori hoc interdicto ſuccurritur. Et non tantùm, ſi ab alio vi, clam, vel precario poſſideat, verum etiam ſi ab ipſo dejiciente, quod ita inductum in odium ſpoliationis, ut proinde exceptio dominii fruſtra opponatur. *c. in literis. ꝁ de reſtit. ſpol.*

Adverſus quem datur?

d. l. 1. §. 12, & 14, 15. Datur adverſus eum, qui vi dejecit, ſive per ſe, ſive per alium, jubendo, & ratum habendo, quia ratihabitio in delictis mandato æquiparatur. Tenetur etiam dominus, cujus familia dejecit, ſed is liberari poteſt noxæ deditione. Jure novo extenditur hoc interdictum ad eum, qui vacuam alterius poſſeſſionem intravit, cùm talis à prædone non diſtet, quippe invadens rem, quam ſcit non eſſe ſuam: ſcire enim debuit eſſe alienam. *l. fin. C. unde vi.*

l. 126. ff. de R. I. c. 82. cod. in 6. l. 5. ff. de acq. poſſ. Item non diſtat à prædone, qui propria auctoritate rem occupat, etiam ſibi venditam & non traditam. At verò *prædo nemo eſt, qui pretium numeravit*, licet ſciens à non domino rem emerit.

Da-

Daturne adverſus tertium ſpolii poſſeſſorem?

Jure Civili non datur, cùm ſit perſonale, & conceptum in eum, qui vim fecit. Jure tamen Canonico & in eum datur, dummodo ſciat, ſe rem à ſpoliatore habere: quia talis videtur ſuccedere in vitium ſui auctoris; & non multum interſit quoad animæ periculum, injuſtè & ſcienter rem alienam detinere, aut invadere.

l.7.ff de vi, & vi arm. c. 15. & 18. ☧ de reſt. ſpol.

Ad quid, & ad quod tempus, datur?

Datur ad reſtitutionem poſſeſſionis, & damni omnis, per dejectionem dati, ne injuria fiat dejecto, & ne ex ſuo maleficio aliquid dejicienti accreſcat. Non intereſt, res ſint ſalvæ, an perierint, ad ſpoliatorem pervenerint, nec ne. Datur intra annum utilem, à die, quo dejectio facta, quia actio eſt pœnalis: poſt annum ad ea tantùm, quæ ad ſpoliatorem pervenerint: ad quæ & hæres tenetur, quia is in lucro verſari non debet, ſed id ab eo extorqueri. Quod expreſſit hac Regula Pomponius: *Sicuti pœna ex delicto defuncti hæres teneri non debet, ita nec lucrum facere.*

d. l. 1. §. 34. & fin. & l. 3. in pr. ff. eod.

l.38.ff. de R. I.

Eſtne alia pœna legibus præſcripta in eum, qui quem vi dejecit?

Diſtingue. Aut enim ſine armis aliquem de poſſeſſione dejecit, aut cum armis. Priori caſu tenetur de vi privata, cujus pœna eſt publicatio tertiæ partis bonorum: Poſteriori,

§. ſed ex conſtit.? l.fin.ff.de vi priv. l. 10. in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

fin. ff. ad L. Iul. de vi pub. de vi publica, cujus pœna eſt deportatio. Noviſſimè tales, tamquam turbatores pacis publicæ, banno puniuntur.

Quæ dicuntur Interdicta ſimplicia; quæ duplicia?

§. tertia. *Simplicia* ſunt, in quibus diſtinctæ ſunt perſonæ Actoris & Rei, adeoque conſtat, quis poſſideat, vel non poſſideat. *Duplicia*, in quibus par utriuſque litigatoris eſt conditio, nec conſtat, quis poſſideat, vel non; & proinde unuſquiſque partes tam Actoris, quàm Rei ſuſtinet. *l. 2. ff. de interd.*

Simplicia ſunt *Reſtitutoria*, & omnia *Exhibitoria*: in his namque apertè diſcerni poteſt Actor à Reo. Actor eſt, qui deſiderat rem ſibi reſtitui vel exhiberi: Reus, à quo deſideratur, & reſtitui vel exhiberi petitur. Duplicia ſunt, *Prohibitoria*, nempe Uti poſſidetis, & Utrubi; in quibus uterque ſe poſſidere affirmat, & adverſarium poſſidere negat.

Quis ordo vetus fuit interdictorum?

§. fin. h. t. l. ult. C. h. t. l. 1. C. de form. & imp. ſub l. Mynſ. Gail. Supervacuum eſt hodie dicere. Nam veteres ambages ruptæ ſunt, ſolennitates & formulæ abolitæ interdictorum, uti & actionum. Hodie ſi de poſſeſſione inter aliquos controverſia incidat, experimur actionibus utilibus, ut dictum in initio tituli. Quid autem mores regionum induxerint, hac in materia, vide pragmaticos.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

TIT. XVI.

De pœna temere Litigantium.

Coërcenda eſt temeritas Litigantium, etiam in ipſo ingreſſu litis, id eſt, citatione: qua de re pœnæ, ſive remedia quædam conſtituta ſunt.

Quotuplex eſt pœna temere litigantium, ejuſque cauſa?

TRiplex: *Iuramentum calumniæ, Pœna pecuniaria, & Infamia.*

Ratio hujus conſtitutionis eſt favor tranquillitatis, & odium rixarum, quo lites inanes & expenſarum modus coërceantur. Eſt enim rei publicæ profuturum, ne rebus ſuis homines abutantur, neve rixis & litium proceſſibus nullius momenti occupati, à magis neceſſariis avocentur.

Quid eſt Iusjurandum calumniæ?

Quod ſtatim in initio litis ſubire tenetur, tam Actor quàm Reus. Primùm jurat *Actor*, ſe non calumniandi animo litem movere, ſed quia exiſtimet bono jure cauſam ſuam niti. Deinde *Reus*, ſe ideo ad contradicendum venire, quia putet ſe bonâ inſtantiâ uti. Unde apparet, hoc jusjurandum magis eſſe opinionis, quàm aſſertionis. Olim jurabant de calumnia etiam utriuſque partis advocati in ſingulis cauſis. Hodiernis moribus non jurant, ſufficiente jura-

§. 1. h. t.

l. 2. C. de jurejur. propter cal.

juramento, quod præſtant, dum in ordinem recipiuntur Advocatorum.

Quid inſuper hodie litigatores jurant?

Auth. hoc ſacramentum. Auth. in iſto. Auth. princip. C. d. t.

Hoc in primis, quòd nullam in tota lite ſuperfluam exigent probationem, nullam petent dilationem, litis protrahendæ causâ, niſi quam pro veritate putaverint eſſe neceſſariam. Item quòd nihil penitus causâ patrocinii judicibus, vel alicui perſonæ, pro cauſa dederint, vel promiſerint, vel poſtea dabunt, promittentve per ſe, vel per interpoſitam perſonam; exceptis his, quæ patrocinii causâ advocatis, aliiſque perſonis dare leges permittunt.

In quibus cauſis hoc juramentum interponitur?

l. 1, & 2. C. d. t. c. 1. §. ult. de juram. cal. in 6.

In omnibus indiſcriminatim civilibus, criminalibus, mixtis; ſive de eis plenariè ſervato judicii ordine, ſive ſummariè & de plano cognoſcatur; ſive profanæ ſint, ſive ſpirituales: licet quondam in ſpiritualibus non niſi de veritate dicenda jurandum fuerit. Quinimò licet ſemel in principali cauſa de calumnia juratum fuerit, id repeti poterit in cauſa appellationis; quia fortè non caret calumnia.

c. 2. d. t. in 6.

Quid, ſi Actor, vel Reus jurare recuſet?

d. l. 2. §. 6, & 7.

Actor quidem, ſi abſque juſta cauſa ſubire hoc juramentum recuſet, ab inſtituta actione cadit; quia improbus præſumitur liti-

igator. Reus verò recuſans, non videtur
ti juſtâ contradicendi cauſâ, atque ita pro
nfeſſo habetur: non quidem ipſo jure, ſed
mum judicis ſententiâ accedente.

Quæ in temere litigantes pœna pecuniaria eſt?

Olim in decimam partem litis multaba- *§. hæc*
r actor. Hodie victus victori in expenſas *autem.*
is condemnatur. Æquum enim eſt, ut re- *l. 79. ff.*
perent expenſas, qui per temeritatem ad- *de judi-*
erſarii coacti fuerint litem ſuſcipere, utque *ciis.*
nprobus litigator, præter expenſas, etiam
amnum inde datum inferre adverſario ſuo
ogatur. Præeunte tamen moderatione ju-
icis, qui omnino tenetur victum victori in
xpenſas condemnare; aliàs eæ compenſatæ
enſebuntur: uti etiam cenſentur, cùm utra-
ue pars in re dubia juſtam litigandi cauſam
abuit.

Quid, ſi inficietur quis debitum?

Adverſus inficiantes ex quibuſdam cauſis *§. 1. in*
is creſcit in duplum. Talis eſt actio L. *fin. h. t.*
Aquiliæ de damno injuriâ dato; actio legati
ad pias cauſas; actio depoſiti ex cauſa in-
cendii, ruinæ, naufragii, tumultus. In qui-
bus ſi reus neget ſe debere, & rem in judi-
cium deduci patiatur, condemnatio fit in
duplum, cùm fatendo poſſet ſimpli ſolutione
defungi.

Quando temere litigantes notantur infamiâ?

Damnati judicio furti, vi bonorum ra-
pto-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

§. *ex quibuſdam.* *l. 5. & 10. C. ex quibus cauſ. inf. l. 6. §. 6. ff. eod.*

ptorum, injuriarum, doli mali; quia in hiſce judiciis de dolo quæritur, doli autem actio & condemnatio famoſa eſt: non item condictio furtiva, cùm urgeat tantùm rei reſtitutionem. Similiter damnati directis, non contrariis, actionibus tutelæ, mandati, depoſiti: quia in directis de fide rupta agitur, in contrariis non agitur de perfidia, ſed de calculo & intereſſe actoris, quod ei ratione illius contractus competiturum eſt.

Quid, ſi quis ex his delictis non damnatus, ſed pactus fuerit?

l. 18. C. d. t. & d. l. 6. §. fin. ff. de his qui not. inf.

Si quidem pretio poſt litem conteſtatam fuerit pactus, fit infamis; non etiam, ſi precibus impetraverit, ut ab actione deſiſtatur: quoniam crimen fateri videtur, qui dato pretio paciſcitur: non etiam qui precibus impetravit, ne ſecum ageretur, aut juſſu judicis pactus eſt, cui parere neceſſe habet.

Quis præterea dicitur temerarius litigator?

§. *fin. h. t. l. 4. & paſſim. ff. de in jus voc.*

Qui, non petitâ veniâ Judicis, parentem, patronum, vel alios, quibus par honor & reverentia debetur, in jus vocat; in quem, dixi ſuprà, pœnam quinquaginta aureorum conſtitutam eſſe.

Quid eſt in Ius vocatio, ſeu Citatio; & quotuplex?

arg. l. 1. ff. de in jus voc.

Eſt, Juris experiundi gratiâ, adverſario abſenti diem dicere, quo in judicio compareat. Et eſt aut ſimplex, aut peremtoria. Simplex

ea

dicitur, quæ citatum non antea contumacem conſtituit, quàm tertiò facta ſit. Peremptoria verò, quæ ſimplices citationes ita permit, ut eum, qui in jus vocatus eſt, ſi die præfinitâ non venerit, faciat contumacem.

Quomodo coërcetur contumacia in jus vocati?

Ut mittatur actor in poſſeſſionem bonorum ejus, non fruendi, ſed cuſtodiendi cauſa, *l. 148. ff. de R. I.* cujus affectus tædio reus in jus veniat: cujus rei effectus, omnibus creditoribus prodeſt. Recuperat autem reus veniens, & contumaciam ſuam purgans, rerum ſuarum liberam poſſeſſionem. At ſi in contumacia perſeveret, & fraudationis cauſa latitet, poſt annum ex ſecundo decreto commoda veræ poſſeſſionis in petitorem transferuntur, relicta reo proprietatis quæſtione. Atque ita jus eſt in actionibus in rem; In aliis permittitur à Magiſtratu diſtractio, venditioque bonorum, niſi ante eam exſiſtat, qui defendere vel ſolvere paratus ſit. *l. 9. 14. & 30. ff. de rebus auctor. jud. poſſ. l. 2. & c. quib. ex cauſ. in poſſ. eat.*

Quæ eſt alia pœna contumaciæ?

Ut abſens damno litis coërceatur, ſententia in eum feratur. *l. 53. ff. de re jud.* An & in eum qui præſens ſe non defendit; aut interrogatus num velit ſuſcipere judicium, non reſpondet? Planè, *l. 52. ff. de R. I.* nam Jus dicturum contemnit, *non tantum qui latitat, ſed & is, qui non vult ſuſcipere actionem*, & ea facere, quæ ad judicium pertinent.

Quid,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quid, ſi actor ipſe ad judicium non venerit? aut impediat vocatum?

l.73.ff. de judic. l. 15. C. eod. Siquidem die conſtituta non venerit, pœna hujus eſt, ut poſſit reus impetrare, ſe ab inſtantia & obſervatione judicii abſolvi.

l.155.ff. de R. I. l.1.§.3. ff. de eo, per quem fact. erit. Quod ſi verò actor ipſe adventum ejus, qui in jus vocatus eſt, impedierit, *factum hoc non adverſario nocere debet*, daturque ei exceptio, ſi de pœna promiſſa conveniatur, eo quod ad judicium non venerit.

Quot modis fit citatio? & an è domo abduci quis potuerit?

l.18. ibi Baro. ff. de in jus voc. Tribus potiſſimum fit, vel viva denuntiatione, vel edicto publicè propoſito, vel re, cum quis vi in judicium deducitur ex cauſa criminis: Nam non criminoſum, domi ſuæ apprehendere & abducere non licuiſſe reor, ſed bona ejus annotari debuiſſe. Quoniam

l.103.ff. de R.I. l.4. §.5. ff. de damno infecto. veteres neminem permiſerunt de domo ſua extrahi: erat enim domus cuique pro aſylo, & tutiſſimo refugio. Ex aliena domo quiſpiam abſtrahi poterat, ſi modo dominus introitum admitteret.

Ubi facienda citatio? & quæ ejus requiſita?

l.203.ff. de V. S. l.5.§.2. ff. de injur. Omnibus in locis, quæ ſunt in territorio Judicis, jubentis aliquem citari. Quod ſi citandus conveniri commodè nequeat, in ejus domo facienda erit citatio; propriane ſit, an conducta, non intereſt, modo in ea familiam habeat, non in domo vacua: Citatio familiæ

facta

ta tenet & quæ exaudiri à vicinis poteſt.
ſcripto facta habere debet nomen citantis,
ati, & ejus, ad cujus inſtantiam fit citatio;
primenda quoque cauſa, locus, & tempus
nparendi.

Citatione facta, quid deinceps in judicio agitur?

Offertur in primis libellus reo; qui ſi ac-
ptis ad deliberandum induciis, an con-
dere velit vel non, contendendum puta-
rit, affirmando negandoque intentionem,
ceptionibuſque propoſitis litem conteſta-
r: exceptiones actor replicatione diluit,
nc reus duplicando; atque ita deinceps, do-
c concludatur, ſententia feratur, eaque ex-
cutioni mandetur, niſi fuerit appellatum.

Quæ igitur ſententiæ auctoritas?

Magna; & ejus major, quæ in rem judica- *l.207. ff.*
m tranſivit, adeò ut pro veritate habeatur, *de R. I.*
er lapſum ſcilicet decem dierum, intra quos *l.4. C. de*
ppellatione non interpoſita, nec obtentu in- *re jud.*
rumenti poſtea reperti, nec reſcripti Prin- *l. 3. C.*
ipis, nec ſententiæ alterius contra ipſam la- *ſentent.*
æ, reſcindi poſſit; publicè enim intereſt, ut *reſc. non*
liquis ſit litium finis, & actor, vel reus, cer- *poſſe.*
us ſit de jure ſuo.

TIT.

TIT. XVII.

De officio Judicis.

Poſtquam expoſitum eſt, quæ ſint partes litigantium, Actoris & Rei, in judicio; ſupereſt, ut de officio Judicis diſpiciamus.

Quis dicitur Iudex?

l.3.C.de juriſd. omn. jud. QVi *Iuriſdictioni præeſt*, vel qui publicam habet de cauſis cognoſcendi judicandive poteſtatem; Hanc non habet arbiter, quia privatorum conſenſu conſtituitur.

Quæ in Iudice requiruntur?

Novell. 17. Authent. ad hæc. & l.9.C.de jud. Hæc tria. I. Ut poteſtatem judicandi habeat.

II. Ut eam habeat in cauſa, de qua lis movetur.

III. Ne ſuſpectus ſit illi, qui convenitur.

Quodnam Iudicis eſt officium?

§.1.h.t. Litigatores audire, eorum cauſas ſedulò examinare, allegationes probationeſque diſcutere, cavere ne jus partis lædendo litem ſuam faciat.

l.18.ff. com. divid. In primis verò illud obſervare Judex debet, ne aliter judicet, quàm Legibus, Conſtitutionibus, aut moribus, proditum eſt, cùm ſit legum miniſter, non moderator; & ut ſententiam ferat conformem libello, abſolvendo reum, aut condemnando in id, quod

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

quod deductum in judicium fuerit, non in aliud. Unde cum fuerit officium Judicis anguſtius in ſtrictis judiciis, egredi Judex datus ſtrictam eorum judiciorum formam nequit; & ſi egrediatur, nullius eſt momenti, juxta Regulam: *Factum à judice, quod ad officium ejus non pertinet, ratum non eſt.* *l. 170. ff. de R. I. & c. 26. eod. in 6.*

Licetne Iudici prætextu æquitatis recedere à legibus?

Non licet; quia Judex legum miniſter eſt, non moderator: ideoque ab earum præſcripto recedere non poteſt, prætextu æquitatis; hoc enim eſſet non interpretatione laxare leges, ſed frangere correctione. Quomodo lex dura & aſpera, cuſtodienda eſt, quia ita ſcripta eſt, & clara legislatoris voluntas. Attamen non prohibetur Judex, æquitate quadam obſcuræ legis verba inflectere, ut veram legislatoris ſententiam aſſequatur. Et ita in quæſtione juris. *l. 1. C. de legib. l. 8. C. de judiciis. l. 12. ff. qui & à quibus manumiſſ. l. 90. ff. de R. I.*

Quid, ſi quæſtio incidat facti?

Eſt quidem facti quæſtio in poteſtate Judicis, non etiam certi juris auctoritas. Ideo convenit, ut ſequatur ea, quæ allegata & probata ſunt in judicio, non etiam privatam ſuam ſcientiam, licet certiſſimam, quia tutior hæc eſt ratio finiendarum litium. Et ſanè, cùm Judex non ut privata perſona, ſed ut publica, ſcire debeat veritatem, eam non aliunde, quàm ex actis & probatis in judicio cognoſcere oportet, alioqui ſi iis contemtis, aut deficientibus, liceat Judici ſecundùm ea, quæ ſcit, judicare, ſi- *l. 15. ff. ad municip. l. 6. §. 1. ff. de off. præſ. Covar. 1. var. reſ. c. 1. Cujac. 12. obſ. 19.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

mul teſtis & judicis fungetur partibus; quæ pariter in una eademque perſona convenire non poſſunt.

Oſtende nunc exemplis, quemadmodum Iudex ſecundùm leges debeat judicare: & primò, Quomodo in actione noxali?

text. hic in pr. l. 6. §. 1 ff. de re jud. In hac Judex procedet hoc ordine, ut eum, cujus ſervus damnum dedit, condemnet in damni æſtimationem, vel noxæ deditionem. Nam præpoſtera eſſet condemnatio, ſi priùs juberet noxæ dedere, deinde in decem condemnaret: quia noxæ deditio introducta eſt à lege evitandæ condemnationis cauſâ.

Quomodo in Actione reali?

§. & ſi in rem. l. 4. C. de edendo. In hac, ſi petitor nihil probaverit, reum ſeu poſſeſſorem, etiamſi nihil ipſe præſtiterit, abſolvet: ſin autem petitor probaverit rem ſuam eſſe, Judex poſſeſſorem condemnabit ad reſtitutionem, unà cum fructibus. *l. 173. §. 1. ff. de R. I.* Nam & *cum verbum Reſtituas lege invenitur, etſi non ſpecialiter de fructibus additum eſt, tamen etiam fructus ſunt reſtituendi*, deductis impenſis. Si tamen neget, in præſenti ſe reſtituere poſſe, & ſine fruſtratione petat reſtituendi cauſâ tempus aliquod, id ei indulgendum eſt, dummodo plenè caveat cum fidejuſſore de litis æſtimatione ſolvenda, ſi intra tempus, quod ei datum eſt, non reſtituerit. *l. 68. ff. de rei vind.* Quod ſi fruſtratoriè videatur tempus petere, ſtatim manu militari res ab eo auferenda eſt.

Quid,

Quid, ſi perſonali actione actum fuerit?

Lex condemnato, humanitatis gratiâ, ſpatium indulget quadrimeſtre, intra quod pecuniam ad ſolutionem conquirat. Poteſt tamen tempus illud à Judice ex cauſa arctari, vel prorogari. Unde ſi res exſtet penes ipſum condemnatum, cujus præſtandæ facultatem mox habeat, nulla ratio eſt, cur non ad id faciendum confeſtim cogatur, cùm malitiæ ejus indulgendum non ſit. *l. 2, 3. C. de uſur. rei jud.* *l. 1. & 3. ff. de re jud.*

Quomodo Iudex procedet in petitione hæreditatis?

Eodem modo, quo in ſingularum rerum petitione. Nam in utraque actione Judex condemnabit poſſeſſorem: ſi quidem malæ fidei fuerit, in omnes fructus, quos percepit, & percipere potuit: ſin bonæ fidei, in fructus poſt inchoatam petitionem, ſive litem conteſtatam, perceptos, vel qui culpa poſſeſſoris percepti non ſunt, quia mota controverſia incipit eſſe malæ fidei poſſeſſor; & quaſi prædo, qui ſciens poſſidet rem ad ſe non pertinentem. Quo modo melior conditio fieri dicitur ejus, qui litem eſt conteſtatus. *§. & ſi hæreditas.* *l. 25. §. 7. ff. de pet. hær.* *l. 86, & 87. ff. de R. I.*

Cum igitur de fructibus æſtimandis quæritur? Generaliter, inquit Papinianus, conſtat animadverti debere, non an malæ fidei poſſeſſor fruiturus ſit, ſed an petitor frui potuerit, ſi ei poſſidere licuiſſet. *Nam* (ut idem auctor teſtatur) *cum de fraude diſputatur, non quid habeat actor, ſed quid per ad-* *l. 62. in fin. ff. de rei vind.* *l. 78. ff. de R. I.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

adverſarium habere non potuerit, conſiderandum eſt.

Eſtne differentia in utraque actione?

l. 20. §. 3. ff. de pet. hær. & l. 1. C. eod. l. 33. & 35. ff. de rei vind. l. 22. C. eod.

Eſt aliqua, quod in rei vindicatione fructus veniant reſtituendi officio judicis, qui proinde, ut eorum rationem habeat, nominatim ſunt petendi: In petitione hæreditatis veniant jure actionis, quoniam fructibus augetur hæreditas, cenſenturque cum ea petiti, etſi eorum nulla ſit facta mentio in libello.

Quomodo in Actione ad exhibendum?

§. ſi ad exhibendum. l. 9. §. 5. ff. ad exhib.

Ut in rei vindicatione, cujus hæc eſt præparatoria; nempe jubebit, ut reus rem exhibeat cum omni cauſa, quam habuiſſet actor, ſi, cùm primùm ad exhibendum agebatur, exhibita res fuiſſet. Ideoque ſi inter moras exhibendi uſucapta aut perdita fuerit res, nihilominus reum condemnabit in ejus rei æſtimationem, habitâ & fructuum medii temporis, quod eſt inter litem conteſtatam & rem judicatam, ratione.

Quid, ſi Familiæ erciſcundæ judicio agatur?

§. ſi familiæ.

Tunc Judex ſingulas res ſingulis hæredibus adjudicare debet, & ſi in alterius perſona prægravare videatur adjudicatio, id eſt, ſi contingat, rem unius pretioſiorem eſſe, hunc alteri, cujus res eſt minoris, in certam pecuniæ ſummam condemnabit, ut ſic fiat ad-

dæquatio. Condemnabit quoque alterum alteri, ſi cohæres ſolus fructus fundi hæreditarii perceperit, aut rem hæreditariam corruperit conſumſeritve.

Quid, ſi agatur communi dividundo?

Hic procedet Judex, prout in ſuperiori actione, ſi utique de pluribus actum fuerit rebus: ſin verò de una aliqua re eaque dividua, tunc partes ejus rei ſingulis adjudicare debet, & ſi pars unius prægravare videatur, id eſt, ſi uni meliorem partem adjudicaverit, eum viciſſim alteri in certam pecuniæ ſummam condemnabit. Sed ſi agatur de re individua, quæ commodè dividi non poſſit, tunc totam rem uni adjudicabit, condemnando eundem in certam pecuniam alteri dandam pro rata. *§. eadem.* *l. 3. C. com. divid.*

Quid, ſi finium regundorum judicio actum fuerit?

Hîc diſpicere debet Judex, an neceſſaria ſit adjudicatio: quæ ſanè uno caſu neceſſaria eſt, ſi evidentioribus finibus diſtingui agros commodiùs ſit, quàm olim fuerint diſtincti. Nam tunc ex unius agro partem aliquam alterius agri domino adjudicabit, eum viciſſim condemnando in certam pecuniam, alteri, pro valore partis ademtæ, præſtandam. Eum quoque, qui dolo lapides finales moverit, vel arbores exciderit, condemnare debet, quanti in litem actor juraverit, uti & illum contumaciæ no- *§. ſi fin. reg.* *l. 2, 3. ff. fin. reg.* *d. §. l. 1, & 2. de term. mot.*

nomine, qui ſe jubente metiri agros non fuerit paſſus. Verùm eo caſu etiam extraordinario judicio de termino moto agitur.

l.199. & l.157.ff. de R.I. Non enim *poteſt dolo carere, qui imperio magiſtratus non paruit.* Ideò ordinario & extraordinario judicio punitur. Contra verò qui Judici paruit, *aut juſſu ejus aliquid fecit, non videtur dolo facere.* Quia neceſſe fuit parere, quæ neceſſitas fraudis & doli ſuſpicionem excludit.

Quis eſt hujus adjudicationis effectus?

Text. hic in fin. l. 17. ff. de uſucap. Quòd ſtatim res fiat ejus, cui adjudicata eſt. Nam adjudicatio eſt quædam ſpecies dominii acquirendi, & juſta cauſa uſucapiendi. Idque in tribus poſterioribus judiciis obtinet; non item in prioribus, in quibus declaratoria fertur ſententia, non adjudicatoria: quod enim meum eſt, amplius adjudicari darive nequit.

TIT. XVIII.

De Publicis Iudiciis.

Expoſitis civilibus, & privatis Judiciis; dicendum eſt de publicis.

Quæ dicuntur Publica Iudicia, & unde?

§. 1. h.t. QUæ certâ aliquâ lege conſtituta ſunt: dicta à populo, quaſi populica, quòd cuivis de populo accuſatio & perſecutio in iis judiciis plerumque permiſſa: aut potiùs,

quia

uia ad populum pertinet facinorum, publicam quietem graviſſimè turbantium, cognitio & vindicatio.

n quibus Publica Iudicia conveniunt, ac differunt à Privatis?

Conveniunt, quia in utriſque offertur libellus, in utriſque litis fit conteſtatio, in utriſque recipiuntur probationes, in utriſque fertur ſententia, eaque exſecutioni mandatur. *Text. hic in pr.*

Differunt in duobus, nempe in inſtituendo & exercendo judicio. Inſtituuntur judicia publica Accuſationibus; privata Actionibus. Accuſatio eò tendit, ut admiſſum crimen, publicæ utilitatis cauſâ, in exemplum vindicetur: Actio ad perſecutionem juris privati ſpectat. Exercentur publica judicia, obſtringente ſe accuſatore ad pœnam talionis per inſcriptionem libelli, reo apprehenſo & in vincula conjecto, quod in judiciis privatis eſt incognitum. Imò & in publicis ceſſat hodiè talionis pœna. *l. 7. C. de accuſ. l. fin. ff. de priv. del.*

Quotuplicia ſunt Publica Iudicia?

Publicorum judiciorum quædam *Capitalia* ſunt, quædam *non Capitalia*. *§. 1. h. t. l. 2. ff. eod. l. 6. in fin. l. 7. ff. de pœn. & l. 7. h. t.*

Capitalia ſunt, quæ ultimo ſupplicio, morte ſcil. vel naturali, vel civili, ut deportatione aut pœnâ metalli, delinquentes afficiunt. *Non Capitalia*, ex quibus pecuniaria pœna eſt, aut in corpus aliqua coërcitio vel relegatio. Ex omni autem publico judicio, ſive capitali, ſive non capitali, damnatus infa-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

miâ notatur, quæ eſt famæ ſeu exiſtimationis privatio.

Quot ſunt ejuſmodi judicia?

Enumerantur hoc Tit. ſedecim: Crimen læſæ Majeſtatis, Adulterium, Stuprum, Homicidium, Veneficium, Parricidium, Falſum, Vis publica, Vis privata, Raptus, Peculatus, Plagium, Ambitus, Crimen Repetundarum, Annonæ, & Reſidui.

DE CRIMINE LÆSÆ MAJESTATIS.

Quid dicitur crimen læſæ Majeſtatis?

§. publica autem. Quod olim adverſus populum Romanum, vel ejus ſecuritatem; hodie adverſus ſummum Principem Imperiique ſtatum, propriè committitur. Impropriè etiam adverſus Legatos Principis, ejuſve Conſiliarios, cùm & hi pars corporis ſint ipſius Principis.

Quinam, & quibus modis, hoc crimen committunt?

.1,3,4. l pen. ff. d. t. Committunt omnes, qui proditiones pactioneſque ineunt cum hoſtibus adverſus Rempubl. ſeu Principem; & hi perduelles dicuntur: uti & illi, qui exercitum injuſſu Principis colligunt, qui ſeditionem in Rempubl. concitant, vel ejus everſionem meditantur. *l. 2. C. de falſa mon.* Denique qui jura, Principi ſoli reſervata, ſibi adſcribunt, vectigalia nova abſque ejus auctoritate imponendo, adulteri-

nam

nam monetam cudendo, carceres privatos habendo, aut publicos effringendo.

Quomodo tales plectuntur?

Olim alii gladio, alii cruce, quidam exſilio mulctabantur. Hodiè verò ſemper quidem morte, ſed pro gravitate criminis, ſæpè graviore afficiuntur. Quin & reorum memoria poſt mortem damnatur, nempe omnibus eorum bonis fiſco vindicatis, nulloque hærede relicto, qui mortuorum perſonam repræſentet. *l. 5. C. ad L. Iul. Majeſt.*

Cæterùm non prius bona fiſcus vindicat, quam exſolutum fuerit æs alienum, & creditoribus ſatisfactum, eóque pertinet regula; *Ea ſola deportationis ſententia aufert, quæ ad fiſcum perveniunt.* *l. 97. ff. de R. I.*

Sentiuntne ergo & pœnam aliquam liberi?

Omnino: nam maſculi, quia in his paterni, hoc eſt, hæreditarii criminis exempla metuuntur, à materna avitave ſucceſſione habentur alieni; ex teſtamentis extraneorum capere vetantur; ſunt perpetuò egentes & pauperes; infamia eos paterna ſemper comitatur, ſive ante ſive poſt reatum fuerint producti. Feminis Falcidia in bonis maternis eſt conceſſa, & mitiùs puniuntur, quòd fragilitas ſexus eas minus audere faciat. *d l. 5. §. 1, & 3.*

Eſt quidem acerbum, parentum ſcelera filiorum pœnis lui; ſed tamen hoc antiquum eſt, & omnium civitatum legibus comparatum, ut caritas liberorum amicio- *Cic. epiſt. 19. ad Brut.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

res parentes Reipublicæ redderet. Frequens iſtud eſt in jure, ut prima cauſa & principalis ratio conſideretur, non item id quod per conſequentiam contingit.

Quæ ſunt in hoc Majeſtatis crimine ſingularia?

'd. l. 5. §. pen. I. Quòd quiſque ejus criminis conſcius teneatur illud deferre, adeóque & patrem filius ſupplicio offerre, quoniam ſalus patriæ parentis ſaluti anteponenda eſt.

II. Quòd in eodem crimine puniatur & conatus, quamvis effectum non habuerit, modò voluntas aliquatenus exierit in actum.

III. Quòd ſervi in caput domini torqueantur: uti & omnes poſtulati, & ad teſtimonium provocari, ſi res exigat, nullâ dignitatis, generis, militiæ habitâ ratione; imò & ipſi accuſatores.

l. 3. & 4. C. d. t. IV. Quòd quilibet, etiam aliàs non idoneus, ad accuſandum admittatur.

l. 7. & 8. ff. eod. V. Quòd patrato hoc crimine ſtatim auferatur bonorum adminiſtratio; alienationes non teneant, debitoreſque reo hujus criminis non rectè ſolvant.

d. l. 5. §. 4. & l. fin. C. eod. VI. Quòd crimen hoc non exſtinguatur morte, ſed & poſt eam judicium inſtitui peragique poſſit, ut niſi à ſucceſſoribus purgetur, hæreditas defuncti fiſco vindicetur, memoriaque ejus damnetur.

l. 11. §. 5. ff. de his qui not. infam. VII. Quòd damnati eo nomine non ſoleant lugeri.

Quâ

Quâ pœnâ afficiuntur, qui divinam lædunt majeſtatem?

Tales, utpote blaſphemi, & ſacrilegi, capitalem luunt pœnam; quæ tamen conſuetudine mitigatur. Hæretici autem Jure Civili privilegiis omnibus exuti, & à Reipubl. adminiſtratione omnique dignitate remoti, exſilio puniuntur; quandoque & ultimo ſupplicio. Quoniam gravius eſt divinam, quàm humanam, offendere majeſtatem. Jure Canonico excommunicantur, ut & eorum fautores ac defenſores. Filii uſque ad ſecundam generationem fiunt beneficiorum incapaces.

Nov. 77. Auth. Gazaros. & aliis ll. C. de hæret. c. 9. & 13. de hæret. c. 2. eod. in 6.

DE ADULTERIO.

Quid eſt Adulterium, & unde dictum?

Adulterium eſt alieni tori, ſeu matrimonii violatio; quæ committitur non tam affectu, quàm re ipſâ. Dictum adulterium, vel propter partum ex altero conceptum, vel quia alter ad alterum ſe conferat.

l. 6. ff. ad l. Iul. de Adult.

A quibus committitur?

Jure Civili propriè committitur ab uxore, ſive ea conjugato ſive ſoluto ſe commiſceat: à marito non aliter quàm ſi ſe nuptæ. Ratio poſita eſt in ſanguinis perturbatione, prolisque incertitudine; ideoque majorem in uxore caſtitatem leges deſiderant, & rectè: quoties enim uxor integrè pudicitiam non ſervat, verus pater cognoſci non po-

d. l. 6. §. 1. l. 13. §. 5. eod. tit. l. 1. ff. de extraor. crim.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

teſt. Unde etiam ſollicitatores alienarum nuptiarum, quamvis adulterium perpetrare non potuerint, propter voluntatem pernicioſæ libidinis extra ordinem coërcentur.

In quas perſonas adulterium committitur?

l. 30. ff. de R. I. Committitur in nuptam, etiam necdum conſummato matrimonio: quia conſummatio matrimonium non facit, ſed conſenſus *l. 13. §. 3. ff. de adult.* & affectio conjugalis. In ſponſam alienam non committitur: ſic enim non violatur torus, ſed ſpes tori. Quia tamen leges neque *l. 15. §. 24. ff. de injur.* matrimonium qualecumque, nec ſpem matrimonii violare permittunt; ideò ſponſus, qui poſtea maritus eſſe cœpit, injuriam ſibi *Sarmient. l. 1. ſelect. c. 5.* ſponſæque hoc modo illatam, jure vindicat. Porrò jus Canonicum, quia eamdem in utroque, & marito & uxore, caſtitatem deſiderat, ideo damnat adulterii virum ſe mulieri etiam liberæ miſcentem.

Quæ eſt pœna hujus criminis?

§. item Lex. l. 5. ff. de quæſt. l. 2. §. 1. ff. de pœnis. Novel. 134. c. 10. & Novell. 117. c. 8. In paganis olim fuit relegatio, in militibus deportatio: hæc pœna ſucceſſit in locum aquæ & ignis interdictionis. Poſteà pœna gladii ſeu mortis introducta fuit, quam & noviſſimâ ſuâ Conſtitutione Juſtinianus in maſculis quidem approbavit; mulieres verò verberibus cæſas in monaſterium detrudi præcepit, conceſſâ poteſtate maritis eas intra biennium recipiendi. Dos interim, niſi profectitia ſit, innocenti aſſeritur, ſervatâ liberis exſtantibus proprietate, paraphernalia bona uxori ſalva manent.

Per-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Permiſſumne patri & marito vindicare hoc crimen?

Leges patri permiſerunt filiam in adulterio deprehenſam occidere, ſimul cum adultero: non item marito, quia plerumque paterni nominis pietas conſilium pro liberis capit; verùm mariti calor & impetus facilè ſævientis refrenandus fuit. Quandoque tamen marito permiſſum eſt adulterum uxoris interimere, non quemvis, ſed infamem, & in turpitudine deprehenſum domi ſuæ tantùm, non ſoceri. *l. 20. & ſeqq. ff. ad Leg. Iul. de adult. l. 4. C. eod.*

Quid, ſi vir uxorem in adulterio deprehenſam occiderit?

Facinus hujuſmodi impunitum non eſt, quamvis ultimum ei ſupplicium remittatur ob juſtum dolorem, quem difficillimum eſt temperare. Inſuper & lucrum amittit dotis, cùm æquum non ſit, ut ob facinus ſuum quis lucrum ſperet, & conditionem ſuam meliorem faciat ex delicto, quod pœnam meretur. *l. 38. §. 8. ff. d.t. & l. 10. §. 1. ff. ſol. matr. l. 134. §. 1. ff. de R. I.*

Accuſatio hujus criminis quibus permiſſa?

Primùm marito, & quidem ex ſola ſuſpicione: idque vel jure mariti, intra ſexaginta dies utiles, computandos à ſoluto matrimonio; vel his tranſactis, jure extranei. Idem tempus conceſſum eſt patri jure patris, quod tamen ei non currit, agente marito: quo lapſo, extraneis ex L. Julia permiſſum eſt agere. Sed poſtea placuit reſtringere ac- *c. 2. de adult. l. 3, & 6. C. ad L. Iul. de adult. l. 4. ff. d. t.*

l.30.C. eod. cuſationem hujus criminis ad quinque proximas maximéque neceſſarias perſonas, quas præſertim dolor ex hoc admiſſo movere debet.

Quando ceſſat hujuſmodi Accuſatio?

l.20.§. 5, & 6. ff. d. t. I. Si non proponatur intra ſex menſes à ſoluto matrimonio; aut, eo durante, intra quinquennium.

II. Si maritus accuſationem remiſerit: tacitè, vel expreſſè.

III. Si ei lenocinium objici poſſit.

IV. Si uxor ſit extra culpam, ut quia vi compreſſa, aut juſtâ ignorantiâ ducta alium pro marito exceperit; aut ſi probabiliter eum mortuum rata, nupſerit alteri.

DE STUPRI CRIMINE.

Quid eſt Stuprum, ejuſque pœna?

l Verſ. pœnam autem. Stuprum eſt illegitimus coitus, cum virgine, vel vidua, honeſtè vivente, commiſſus. Qui à legibus vindicatur, in honeſtioribus publicatione dimidiæ partis bonorum; in vilioribus coërcitione corporis, & relegatione.

c. 1, & 2. de adult. Jure Canonico corruptor, quam corrupit, ducere, aut ei dotem, quâ alii nubat, præſtare compellitur.

l. 22. & l. 29. ff. ad l. Iul. de adult. Quod ſi ſe quis illi commiſceat, quæ proſtitutæ ſit pudicitiæ, id, niſi aliud adjunctum ſit, Jure Civili non vindicatur.

In eos autem, qui cum maſculis nefandam libidinem exercere audent, pœnam capitis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

ſanxit Conſtantinus, jubens inſurgere leges, & armari jura gladio ultore, ut exquiſitis pœnis ſubdantur infames, qui tantum ſcelus committere audent, quod non proficit ſcire; ubi Venus mutatur in alteram formam, ubi amor quæritur, nec videtur. Conſuetudo tales flammis tollit, fundata fortè in Conſtitutione Theodoſiana. *l.31. C. eod.*

DE HOMICIDIO.

Quid eſt Homicidium?

Homicidium eſt violenta vitæ hominis ademtio. Hominem intelligo, cujuſcumque ætatis, ſexûs, conditionis. Nam & qui infantem interemit, aut fœtum jam animatum abegit, homicidii reus eſt. *l.1. §. 2. ff. ad l. Corn. de ſic. l.38. §.5 ff de pœnis.*

Quotuplex eſt?

Triplex: *Voluntarium*, *Neceſſarium*, & *Caſuale*. *Voluntarium* eſt, quod dolo malo & animo deliberato admittitur. *Neceſſarium*, quod fit ſervato moderamine inculpatæ tutelæ, id eſt, cum ſui defenſione, æquabili, & remota ab omni culpa. *Caſuale*, quod non datâ operâ, ſed caſu non proviſo committitur. *l.3.& 5. C. ad l. Corn. de ſic.*

Qui tenentur de homicidio? & quatenus conatus punitur?

In primis quicumque dolo malo, aut per inſidias hominem occiderit, quive hominis necandi cauſâ cum telo ambulaverit, *l. 1. & l. 14. ff d.t.*

quam-

quamvis voluntas non habuerit exitum: quia non exitus, ſed voluntas in maleficiis ſpectatur. Voluntatem intellige non nudam; ſed quæ jam decreta, & ad actum aliquem perducta eſt.

Sic intelligendum, quod ſupra dixi, puniri eum qui majeſtatem lædit, & adverſus patriam conſilia init. Quia eâdem ſeveritate voluntatem ſceleris, quâ effectum, puniri jura voluerunt. Nec intereſt hic, quomodo quis occiderit, gladio, telo, aliove inſtrumento; & an vulnerando, an ope, conſilio, mandato, vel facto, vel falſo teſtimonio, mortis cauſam præbuerit.

DE VENEFICIO.

Quid, ſi veneno quis occiderit?

d. l. 1. & l. 5, 6, 7. & ſ. C. de malef. & Mathem.

Æquè homicidii reus erit, graviuſque punietur, cùm plus ſit, veneno hominem extinguere, quam gladio occidere: tanto enim ſunt graviora ſcelera, quanto difficilius caveri poſſunt. Quâ ratione quiſquis venenum dat, ſcelere ſe obligat, etiam ſi non nocuit.

Planè & is, qui incantationibus, vel arte magicâ, in eam cauſam utitur, ultimo ſupplicio punitur. Sic etiam, qui de ſalute principis, vel ſumma Reipub. mathematicos, ariolos, vaticinatores conſulit, cum eo, qui reſponderit, capite plectitur.

Quæ eſt pœna homicidii?

text. h. l. 3. §. 5.

Olim fuit deportatio, cum bonorum publicatione; hodie ut plurimùm eſt gladius, ſi dolo

dolo malo homicidium factum ſit. Quòd non dolo, ſed laſciviâ, aut culpâ, etiam ſtâ, id acciderit, mitior pœna imponitur; nulla verò ei, qui injuſtè impetentem ſeſe tuendo illico peremerit, cùm non occidendi cauſâ, ſed defendendi, necaſſe videatur, ac vim vi repellere omnes leges omniaque jura permittant. *ff. ad L. Corn. de ſicar. & l. 3. C. eod. l. 1. C. unde vi.*

Qui ab hac pœna ſunt immunes?

Immunes ſunt, qui fortuito caſu cædem perpetrarint; item furioſi & impuberes: hos enim innocentia conſilii tuetur, illos fati infelicitas excuſat. Quod ſi forte ſint provectiores & capaces doli mali, penes Judicis arbitrium erit ſtatuere & moderari pœnam. Ebrius, ſenſu omnino labefactato, leviùs puniendus: niſi quis Imper. Caroli V. Conſtitutionem ſequi malit: prout enim quis leviùs delinquit, ita & leviùs punitur, ob vehementem iræ & amoris æſtum, aut juſtum dolorem, quem temperare in tanta perturbatione eſt difficile. *l. 1, & 5. C. ad L. Cor. de ſicar. l. 12. ff. eod.*

Perſpiciendum proinde eſt judicanti, ne quid aut duriùs, aut remiſſiùs conſtituatur, quam cauſa, ætas, conditio depoſcit. Nec enim ſeveritatis, aut clementiæ gloria affectanda eſt; ſed perpenſo judicio, prout quæque res poſtulat, ſtatuendum. *l. 11. ff. de pœnis.*

DE PARRICIDIO.

Quid eſt Parricidium?

Eſt aſperrimum crimen, quod committitur ab eo, qui parentis, vel filii, aut

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

omnino adfinitatis ejus, quæ nuncupatione parentum continetur, fata præparaverit. Dictum quaſi Patriſcidium; quod crimen lex Pompeia de parricidiis perſequitur.

Quid lege illâ cavetur?

Ut non is tantùm parricidii teneatur, qui patrem, matrem, avum, aviam, fratrem, ſororem, patruelem, patruum, avunculum, amitam, aliumve quempiam cognatorum occiderit; ſed & mater, quæ filium filiamve. Pater verò ea lege non tenebatur, quippe habens jus vitæ & necis in filium; ſed quia jus iſtud dudum ſublatum, cùm patria poteſtas in pietate, non in atrocitate, conſiſtere debeat, parricidii pœnâ æquè pater, ut mater, afficitur.

Quæ eſt pœna in Parricidas ſtatuta?

l. 9. ff. ad l. Pompei. de parr. In eos quidem, qui parentes vel filios occiderint, more majorum inſtituta fuit hæc pœna; ut parricida neque gladio, neque ignibus, neque ulli alii ſolenni pœnæ ſubjiciatur, ſed virgis ſanguineis cæſus, inſutuſque culeo ſive corio bovino, cum cane, gallo gallinaceo, viperâ, & ſimiâ, in vicinum mare, vel amnem projiciatur; ut omnium elementorum uſu vivus carere incipiat, qui vitæ datori vitam eripuerit, & cælum ſuperſtiti, mortuo terra, auferatur.

d. l. 9. §. 1, & 2. Alii, qui vel fratrem, vel alium remotiori neceſſitudine conjunctum, necaverint, capitis pœnâ plectuntur, aut ultimo ſupplicio mactantur. Sanè ſi per furorem aliquis paren-

entem occiderit, ſatis ipſo furore punitur, diligentiuſque cuſtodiendus erit.

Quid, ſi criminis conſcii exſtiterint?

Licet tales ſint extranei, tamen parricidii pœnâ afficiuntur, maxime ſi in ipſo actu opem præſtiterint. Quod ſi ſolùm ſint ſceleris gnari, non autem ejus complices & auxiliatores, mitiùs, puta relegatione, coërceantur. *l. 6. ff. d. t.*

DE CRIMINE FALSI.

Quid eſt Falſum, & quotuplex?

Eſt actus doloſus, animo corrumpendæ veritatis ad decipiendum alterum adhibitus. Committiturque falſum variis modis: *§. item lex.*

I. *Conſenſu*; quando quis alium circumvenit aut fallit, rem alienam diſtrahendo, vel duobus unam & eamdem rem diverſis contractibus vendendo. *l. 21. ff. ad l. Corn. de falſ.*

II. *Verbis*; ſi Judex, pecuniâ corruptus, legibus contrariam ſententiam tulerit: aut teſtis, dolo malo, in judicio falſum depoſuerit. *l. 1. §. 2. & l. 31. ff. d. t.*

III. *Scriptis*; ſi Notarius teſtamentum vel aliud inſtrumentum falſum compoſuerit, dictaverit, ſcripſerit, ſubjecerit. *l. 2. ff. & l. 8. C. de falſ.*

IV. *Abuſu*; quando quis, ſciens & dolo malo, falſis fabricatiſque ab alio inſtrumentis utitur. *l. 8. & 19. ff. d. t.*

V. *Facto*; quicumque nummos raſerit, tinxerit, finxerit, percuſſerit.

Qua

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Quæ eſt pœna Falſi?

Text. hic. l. 2, & 3. C. de his qui ſibi adſcrib. Vide quæ ibi dixi. In liberos quidem homines eſt deportatio; in ſervos ultimum ſupplicium. Quandoque & in liberis pœna capitalis eſt, quando id magnitudo exigit delicti. Eſt & ſua teſtamentariis pœna, præter inhabilitatem conſequendi id, quod quis vel ſibi aut ſuis adſcripſerit. Excuſabit tamen adſcribentem, ſi is filius ſit aut ſervus, juſta recognitio & approbatio teſtatoris. Teſtamentum nuncupativum non comprehenditur S C. Liboniano. *Clarus in §. falſum. n. 27.* Si illud tamen in ſcripturam redigatur (ut ſolet) per notarium, iſque ſibi quid adſcribat, non erit immunis à pœna.

DE FALSA MONETA.

Quæ pœna eſt ejus, qui falſam monetam cudit?

d. l. 8, 9, & 19. ff. de falſ. & l. 1, & 2. C. de falſa mon. Tenetur hoc crimine, qui adulterinam monetam cudit, vel probam abradit, minuit, tingit. Pœnâ olim ordinariâ L. Corneliæ plectebatur. Hodie ex Conſtitutione Conſtantini flammarum exuſtionibus mancipatur, facultatibus ejus univerſis addictis fiſco, unà cum domo, in qua excuſa fuerit moneta, etiamſi dominus ignoraverit ibi falſam monetam cudi. Nec id mirum, cùm hoc maleficium ad læſionem quodammodo ſpectet Majeſtatis.

DE

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

DE VI PUBLICA, ET PRIVATA.

Quæ dicitur vis Publica, & Privata?

Vis Publica appellabatur olim, quam contra jus & fas perſonæ publicæ inferebant: *Privata*, quam privati homines faciebant. Verùm poſtea vis publica cœpit dici, quæ cum armis; Privata, quæ ſine armis committitur. Ne igitur quid vi fiat, non tantùm interdicto adverſus ſpoliationes proſpectum eſt, ſed & lege Julia de vi. Quod docet juris regula, *quâ utimur; ut, quidquid omnino per vim fiat, aut in vis publicæ, aut in privatæ crimen incidat.*

l. 7. ff. de vi publ.

l. 152. ff. de R. I.

Quæ eſt pœna utriuſque?

Pœna *Vis Publicæ*, olim erat aquæ & ignis interdictio: ex Lege Julia de vi publica, in liberos quidem homines cœpit eſſe deportatio, in ſervos ultimum ſupplicium: quod & hodie in uſu eſt; nam ſeditioſi, paciſque publicæ violatores, aut vivi exuruntur, aut ſuſpenduntur.

§. item L. Iulia. l. 1. & ult. ff. ad L. Iul. de vi priv. Auth. bona. C. de bonis proſcr.

Pœna *Vis privatæ*, eſt publicatio tertiæ partis bonorum cum infamia. Hodie cum bona non publicentur, arbitraria ut plurimum eſt pœna.

DE RAPTU VIRGINUM.

Quid eſt Raptus?

Raptus committitur, cùm virgo, vidua, aut Sanctimonialis, improbè, & per vim, abduci-

§. ſin autem. h. t.

ducitur, ut corrumpatur, aut corrupta uxoris loco habeatur. Quod non ſolum ad injuriam hominum, ſed etiam ipſius omnipotentis Dei irreverentiam committitur, maximè cùm virginitas, vel caſtitas corrupta reſtitui non poſſit.

Quæ eſt pœna hujus criminis?

l. un. C. de rapt. virg.

In raptorem, in complices, & adjutores animadverſio eſt capitis, ſeu gladii; ſive nolentibus, ſive volentibus feminis, hoc facinus fuerit perpetratum, vel attentatum, ut omnis peccandi occaſio, atrocitate pœnæ capitalis adimatur. Etenim ſi hujus pœnæ metu, raptores ab hujuſmodi facinore ſe temperaverint, nulli mulieri, ſive volenti, ſive nolenti, peccandi locus relinquetur: quia hoc ipſum velle mulierum, ab inſidiis nequiſſimi hominis, qui meditatur rapinam, inducitur: Niſi enim eam ſollicitaverit, & odioſis artibus circumvenerit, non faciet eam velle in tantum ſcelus ſeſe prodere.

Qui præterea tenentur hoc crimine?

d. l. in fin.

Parentes, quorum maximè vindictæ intererat, ſi videlicet ſcelus hoc diſſimulaverint, injuriam ac dolorem gratiâ, precibus, aut pretio remiſerint, pœna deportationis in eos decreta. Denique ſervum hujus criminis reum lex jubet concremari.

DE

DE CRIMINE PECULATUS.

Quid eſt Peculatus?

Eſt furtum pecuniæ, aut rei ſacræ: quamquam rei ſacræ furtum propriè Sacrilegium dicatur. Dictum à Pecore; quod ab eo initium fraudis acceperit. Crimine ergò Peculatus tenentur, qui pecuniam ſacram, religioſam, aut publicam abſtulerint, vel interceperint, & in rem ſuam verterint; aut fecerint, quo quis auferret, vel interciperet, vel in rem ſuam verteret. *l. 1. ff. ad L. Iul. pec. §. Item lex Iulia.*

Quæ eſt pœna peculatus?

Primò fuit pœna quadrupli, cui deinde ſucceſſit deportationis pœna. In Magiſtratibus autem, qui tempore adminiſtrationis publicas pecunias ſubtraxerint, eorumve miniſtris, capitalis eſt animadverſio. *d.l. 1. & l. 2. C. eod.*

DE CRIMINE SACRILEGII.

Quæ eſt hujus criminis pœna?

Sacrilegi igne, aut gladio, aut ad beſtias, Judicis arbitrio damnantur; qui tamen & temporis & ætatis & ſexûs rationem habere debet. Qui verò ſacrilegium impropriè committit, hoc eſt, qui res ſacras è locis profanis furatur, is aut manus aut pugni amputatione, aut perpetuo exſilio ſecundùm leges plectitur. Poteſt & ad hoc crimen referri furtum rei religioſæ, de loco religioſo. *l. 4. §. 2. l. 6, 9, & 10. ff. ad L. Iul. pecul. Cujac. in par. ff. h.*

DE

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

DE PLAGIO.

Quid eſt Plagium?

§. eſt & inter. Eſt liberi hominis, vel ſervi alieni ſuppreſſio, dolo malo facta. Unde apparet, quid à furto diſtet. Neque enim liberi hominis fit furtum, nec ſervi alieni ſuppreſſio dicitur furtum, ſi non fiat lucri faciendi cauſâ. Committitur autem plagium plerumque celando, permutando; licet etiam vendendo, emendo, donando, permutando, fieri non dubitetur. *l. 1, 2, 3. ff. ad l. Fab. de plag.*

Quæ eſt pœna Plagiariorum?

l. 6. & l. 7. C. d. t. Olim fuit pecuniaria, ſed ea ut levior jam pridem in uſu eſſe deſiit: & ſucceſſit pœna metalli, ſive exſilii. Hodie in duobus caſibus eſt ultimum ſupplicium. I. Si plagiarius vendat ſervum, vel liberum hominem, alio aſportandum. II. Si plagiarius filium alterius, ſuperſtite adhuc patre, ſupprimat.

DE CRIMINE AMBITUS.

Qui tenentur hoc crimine?

§. ſunt præter. l. un. ff. ad l. Iul. de ambitu. Qui honores, officiaque publica, dolis, precibus, vel pretio, ambiunt & impetrant. Cui correſpondet in foro Pontificio Simonia.

Quâ pœnâ tales puniuntur?

Ex L. Julia prohibentur repetere honores ad quinquennium. Uno caſu eſt pœna gra-

gravior, cùm propter vim publicam deportatio decernitur; ſed illa Romæ obtinuit: in municipiis fuit pœna aureorum centum cum infamia. Quin & in hoc crimine ambientis conatus pro ipſo flagitio habetur; & pari ſorte lex ſcelus, quam ſceleris punit voluntatem, quæ ad actum aliquem perducta eſt. *l. un. C. ad L. Iul. de ambit. & l. 1. C. Th. eod.*

Producta quoque pœna in eum, qui adminiſtrationis ratione non redditâ, idem officium repetit, & continuat.

DE CRIMINE REPETUNDARUM.

Quod eſt hoc crimen?

Eſt eorum, qui in officio publico conſtituti, pecunias, donum, aut munus aliquod, ut officium ſuum impertiantur, vel contra officium faciant, capiunt. Nam Cognitores omnes ac Judices à pecuniis atque patrimoniis manus abſtinere debent, nec licet alienum jurgium in ſuam prædam vertere. Turpiſſimum enim eſt ob rem judicandam pecuniam accipere, & pretio habere addictam fidem, & religionem. *Text. h. in fine. l. 1. &c. ff. ad l. Iul. repet.*

Quæ pœna hujus?

Pœna eſt extraordinaria; nimirùm modò levior, ut relegatio, vel ordinis amotio: modò gravior, ut exſilium ſive deportatio, vel etiam ultimum ſupplicium; pro modo ſcilicet & qualitate ſceleris. Quo fit, ut ſi ob *l. 7. §. fin. ff. d. t.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

hominem necandum Judices pecuniam acceperint, aut licet non acceperint, calore tamen ducti interfecerint innocentem, capite plecti debeant. Cæterùm, ſi civiliter agatur, jubent leges eos quadrupli reſtitutione atque exſilio damnari.

l. 2. ff. & l. 5. C. eod. l. ult. ff. ad l. Iul. pec.

Datur & in hæredes actio, intra annum dumtaxat à morte ejus, qui arguebatur; nec immeritò: cùm principalis quæſtio ratione officii ſuper pecunia turpiter quæſita moveatur, quam iniquum eſſet cedere lucro hæredis.

DE CRIMINE FRAUDATÆ ANNONÆ.

Quod eſt hoc crimen?

l. 1. & 2. ff. ad L. Iul. de annona.

In quod incidunt illi, qui annonam flagellant, vexant, aut faciunt, quo minùs abundans ejus copia ſit, vel ut major caritas.

Quæ eſt pœna hujus judicii?

Ex L. Julia, quænam fuerit, non ſatis conſtat: hodierno jure alia eſt pecuniaria viginti aureorum, alia relegatio, alia metalli, pro qualitate delicti & perſonarum conditione.

Eſt & crimen *Stellionatus*, id eſt, cujuſcumque iniquæ diſſimulationis, & impoſturæ, & turpitudinis in fraudem alterius factæ.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

DE RESIDUIS.

Quid eſt crimen Reſiduorum?

Eſt pecuniæ publicæ, alicui ad uſum publicum datæ & attributæ, retentio, ſive in ſolidum ſive ex parte. Quæ enim in privata pecunia dicuntur *Reliqua*, ea in publica pecunia ſunt *Reſidua*. Committunt igitur crimen hoc, qui publicam pecuniam ſibi ad uſum aliquem creditam non erogaverint, vel in alios uſus conſumſerint; quive eam, quæ ex publicis rationibus aliave cauſa apud eos remanſerit, non reſtituerint. *l. 2, & 4. §. 3. ff. ad l. Iul. pec. & de reſid.*

Quâ pœnâ coërcentur?

Convicti criminis, præter infamiam, etiam in tertiam partem ampliùs, quam debent, multantur: ut ſi retinuerint ducentos aureos, præſtent trecentos. Nonnunquam etiam in duplum damnantur. Competunt autem hæc judicia, peculatus, de reſiduis, & repetundarum, (ut paulo ante dixi) etiam in hæredes; nec immeritò, cùm in his quæſtio principalis ablatæ pecuniæ moveatur. *d. l. 4. §. 1.* *l. 9. C. de erogat. mil. annon. l. ult. ff. d. t.*

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

INDEX TITVLORVM.

Prior numerus Librum, poſterior Titulum, deſignat.

DE

Acquiſitione per arrogationem. 3. 11
Actionibus. 4. 6
Ademtione legatorum, & tranſlatione eorum. 2. 21
Adoptionibus. 1. 11
Aſsignatione libertorum. 3. 9
Attiliano tutore, & eo qui ex lege Iulia & Titia dabatur. 1. 20
Autoritate tutorum. 1. 21
Bonorum poſſeſsionibus. 3. 10
Capitis diminutione. 1. 16
Codicillis. 2. 25
Curatoribus. 1. 23
Diviſione ſtipulationum. 3. 19
Donationibus. 2. 7
Duobus reis ſtipulandi & promittendi. 3. 17
Emtione & venditione. 3. 24
Eo, cui libertatis cauſa bona addicuntur. 3. 12
Exceptionibus. 4. 13
Excuſationibus tutorum, vel curatorum. 1. 25
Exhæredatione liberorum. 2. 13
Fideicommiſſariis hæreditatibus: & ad ſenatusconſultum Trebellianum. 2. 23
Fidejuſſoribus. 3. 21
Fiduciaria tutela. 1. 19

Gra-

Gradibus cognationum. 3. 6
Hæredibus inſtituendis. 2. 14
Hæreditatibus, quæ ab inteſtato deferuntur. 3. 1
Hæredum qualitate, & differentia. 2. 19
Ingenuis. 1. 4
Injuriis. 4. 4
Inofficioſo teſtamento. 2. 18
Interdictis. 4. 15
Inutilibus ſtipulationibus. 3. 20
Iis, qui ſui vel alieni juris ſunt. 1. 8
Iis, per quos agere poſſumus. 4. 10
Iuſtitia & Iure. 1. 1
Iure naturali, gentium, & civili. 1. 2
Iure perſonarum. 1. 3
Legatis. 2. 20
Legitima agnatorum ſucceſſione. 3. 2
Legitima agnatorum tutela. 1. 15
Legitima patronorum tutela. 1. 17
Legitima parentum tutela. 1. 18
Lege Fuſia Caninia tollenda. 1. 7
Lege Falcidia. 1. 22
Lege Aquilia. 4. 3
Libertinis. 1. 5
Literarum obligationibus. 3. 22
Locatione & Conductione. 3. 25
Mandato. 3. 27
Militari teſtamento. 2. 11
Noxalibus actionibus. 4. 8
Nuptiis. 1. 10
Obligationibus. 3. 14
Obligationibus ex conſenſu. 3. 23
Obligationibus, quæ ex quaſi contractu naſcuntur. 3. 28
Obligationibus, quæ ex delicto naſcuntur. 4. 1

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Obligationibus, quæ ex quaſi delicto naſcuntur. 4. 5
Officio Iudicis. 4. 17
Patria poteſtate. 1. 9
Per quas perſonas cuique acquiratur. 2. 9
Per quas perſonas nobis obligatio acquiratur. 3. 29
Perpetuis & temporalibus actionibus. 4. 12
Pœna temere litigantium. 4. 16
Publicis judiciis. 4. 18
Pupillari ſubſtitutione. 2. 16
Qui teſtamento tutores dari poſſunt. 1. 14
Quibus ex cauſis manumittere non liceat. 1. 6
Quibus modis jus patriæ poteſtatis ſolvatur. 1. 12
Quibus modis tutela finiatur. 1. 22
Quibus alienare liceat, vel non. 2. 8
Quibus non ſit permiſſum facere teſtamentum. 2. 12
Quibus mobis teſtamenta infirmentur. 2. 17
Quibus modis re contrahatur obligatio. 3. 15
Quibus modis tollatur obligatio. 3. 30
Quod cum eo, qui in aliena poteſtate eſt, negotium geſtum eſſe dicitur. 4. 7
Rerum diviſione, & acquirendo dominio. 2. 1
Rebus corporalibus, & incorporalibus. 2. 2
Replicationibus. 4. 14
Satiſdatione tutorum, vel curatorum. 1. 24
Satiſdationibus. 4. 11
Senatuſconſulto Tertylliano. 3. 3
Senatuſconſulto Orficiano. 3. 4
Servitutibus. 2. 3
Servili cognatione. 3. 7
Si quadrupes pauperiem feciſſe dicatur. 4. 9

Singu-

ingulis rebus per fideicommiſſum relictis. 2. 24
ocietate. 3. 26
tipulatione ſervorum. 3. 18
ubſtitutionibus. 2. 15, & 16
ucceſſione cognatorum. 3. 5
ucceſſione libertorum. 3. 8
ucceſſionibus ſublatis, quæ fiebant per bonorum venditiones, & ex ſenatuſconſulto Claudiano. 3. 13
uſpectis tutoribus vel curatoribus. 1. 26
eſtamentis ordinandis. 2. 10
utelis. 1. 13
erborum obligationibus. 3. 16
i bonorum raptorum. 4. 2
ſu & habitatione. 2. 5
ſufructu. 2. 4
ſucapionibus, & longi temporis præſcriptionibus. 2. 6
ulgari ſubſtitutione. 2. 15

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 35